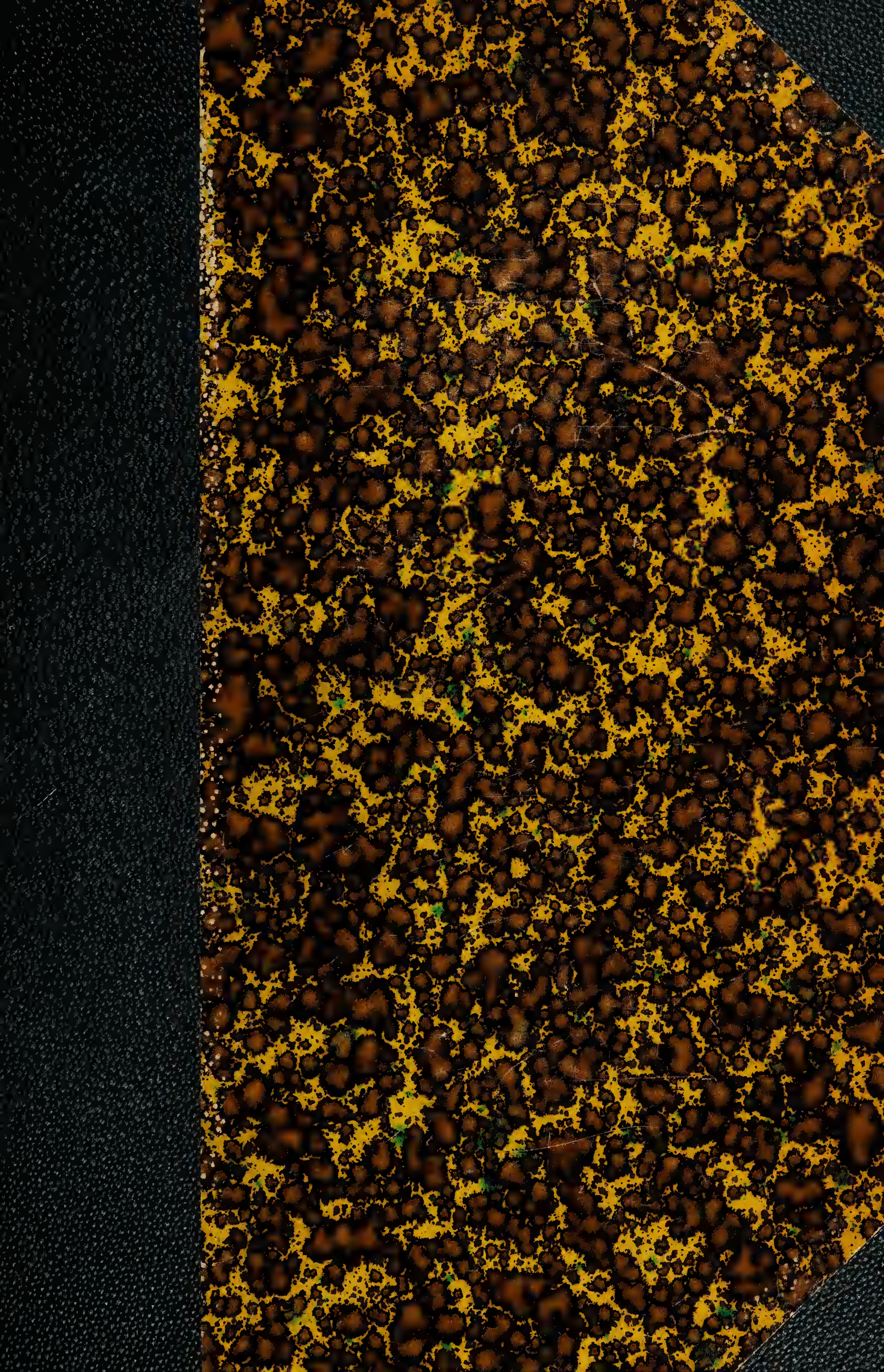

Danmarks

Læger og Lægevæsen

fra de ældste Tider indtil Aar 1800.

En Fremstilling efter trykte Kilder

ved

V. Ingerslev,
practiserende Læge.

Første Deel.

Kjøbenhavn.
E. Jespersen.
(Otto Schwartz's Efterf.).
1873.

I. Cohens Bogtrykkeri.

Fortale.

Den første Anledning til Fremkomsten af nærværende Arbeide skyldes Dr. Colds Disputats om Læger og Lægevæsen under Christian IV, idet det var ved Læsning af dette Skrift, at jeg fik en levende Interesse for vort Medicinalvæsens Historie og grebes af Ønsket om at blive nærmere bekjendt med denne. Men da jeg derpaa gav mig til at søge efter Kilder, hvor jeg kunde erholde den attraaede Oplysning, fandt jeg, at det kun var for enkelte Tidsrums Vedkommende eller for enkelte Sider af Medicinalvæsenet, at der fandtes mere eller mindre fuldstændige Skildringer, hvoraf atter flere skreve sig fra en nu allerede ældre Tid og aabenbart trængte til Correction i forskjellige Henseender, og det blev mig saaledes klart, at kun ved at gjennemgaae en stor Mængde historiske, literaturhistoriske, personalhistoriske og topographiske Arbeider kunde jeg efterhaanden samle de paa saa mange Steder spredte Oplysninger, som tilsammen kunde give et nogenlunde klart og tilfredsstillende Billede af vort Medicinalvæsens Udvikling fra den tidligste Tid og dets Standpunkt og Skikkelse i de forskjellige Tidsperioder. Ved da hertil at anvende Størstedelen af den Tid, som levnedes mig fra min Virksomhed i det practiske Liv, lykkedes det mig virkelig ogsaa i Løbet af endeel Aar at samle et ret betydeligt Materiale, hvoraf der syntes mig at

fremgaae et ret anskueligt Billede af hele vort Medicinalvæsens Udvikling og de det vedrørende Personer, og da en sammenhængende Fremstilling af disse Forhold endnu ikke var given og der saavidt mig bekjendt heller ikke var Udsigt til at noget Saadant kunde ventes af en Anden, som muligen var dygtigere dertil, saa besluttede jeg at benytte det samlede Materiale til saa godt, jeg formaaede, at give en saadan Fremstilling.

Ved min Stilling som Læge paa Landet har jeg imidlertid destoværre været forhindret i at benytte et ikke ringe Materiale, som muligen kunde have givet et endog meget stort Udbytte, nemlig alle haandskrevne Kilder, idet mine Ophold i Hovedstaden ikke har kunnet være saa lange eller saa hyppige, at der har kunnet blive Tid for mig til andet Bibliothekarbeide, end Undersøgelse af de trykte Kilder, som ikke udlaanes, og som jeg nødvendigvis maatte kjende, som Universitetets Programmata funebria, Lectionscataloger o. Lign., og forat betegne dette, har jeg kaldt mit Arbeide »en Fremstilling efter trykte Kilder«. Jeg tvivler ikke om, at mange Oplysninger, som nu savnes, kunde været tilveiebragte og maaskee flere Feiltagelser været undgaaede, ligesom sikkert Meget kunde have faaet en fyldigere Udvikling og Forklaring, naar jeg kunde have benyttet Bibliothekers og Archivers haandskrevne Skatte; men dette har, som sagt, ikke været mig muligt, og naar jeg dog trods de derved fremkomne Mangler har troet at turde forelægge Offentligheden mit Arbeide, da er dette skeet, fordi jeg troer, at det fremkomne Billede alligevel er temmelig correct og anskueligt, og fordi jeg haaber, at mine Standsfæller ville med velvillig Overbærenhed tage tiltakke med, hvad jeg har kunnet give. Det vil imidlertid være indlysende, at jeg paa ingen Maade troer at kunne lære Historikere noget Nyt eller at have frembragt noget Stort og Epokegjørende, eftersom Alt, hvad jeg har at meddele, iforveien i Grunden foreligger trykt, om end det for en stor Deel kun findes splittet hist og her paa mangfoldige Steder, og det er saa-

ledes kun en Samling og Combination af disse Enkeltheder, som ligger til Grund for min Fremstilling; men da disse Meddelelser og Notitser for den største Deel findes i Værker, som ikke ere af lægevidenskabelig Natur, og som man med temmelig Sikkerhed kan antage, at kun de færreste Læger faae Leilighed til at gjøre sig bekjendte med, har jeg haabet at kunne udrette Lidt til Gavn og Glæde for mine Colleger ved at meddele dem det Billede, jeg ved Benyttelsen af de Kilder, som har staaet til min Raadighed, har faaet af vort Medicinalvæsens Historie og af de Mænd, som indtil vort Aarhundredes Begyndelse har virket i vort Fædreland i den Videnskabs og Kunsts Tjeneste, som ogsaa vi have viet vort Liv og vore Kræfter.

Det er, som Bogens Titel ogsaa forekommer mig at angive, det danske Medicinalvæsens Historie, jeg har søgt at fremstille, men paa ingen Maade Medicinens Historie i Danmark, Videnskabens Udviklingshistorie i vort Fædreland, som er en ganske anden Opgave, end den, jeg har stillet mig. Forsaavidt derfor den medicinske Undervisning og det medicinske Studium i de forskjellige Perioder omtales, gaaer det mere ud paa at vise, hvorledes Undervisningen dreves, hvilke Midler der benyttedes hertil, end hvad der doceredes; herom har i det Høieste kun ganske løse Bemærkninger kunnet finde deres Plads. Forøvrigt er det Bogens Hensigt, at give en Skildring af, hvad man i Tidernes Løb har gjort for at forsyne Landet med Læger, Chirurger, Jordemødre, Hospitaler og Apotheker, under hvilke Vilkaar de til Medicinalvæsenet hørende Personer og Institutioner levede og bestode, ved hvilke Love Medicinalvæsenet i det Hele ordnedes og formedes her i Landet, og endelig de til Medicinalvæsenet hørende Personers Liv og Levned, forsaavidt derom haves Underretning; dog har jeg i den sidstnævnte Henseende væsentlig indskrænket mig til de egentlige Læger og af de andre Klasser kun meddelt de mere fremragende Personers Biographier. For nu at fremstille alle de til Medicinalvæsenet hørende Forhold saa an-

skueligt, som muligt, viste det sig strax nødvendigt, at foretage en Inddeling af Stoffet i visse Rækker, og i denne Henseende har jeg da benyttet den samme Inddelingsmaade, som ogsaa Cold har anvendt, og som ganske naturligt frembyder sig, saa at sige, af sig selv. Men naar Arbeidet skulde omfatte et saa langt Tidsrum, som fra den graa Oldtid indtil Begyndelsen af nærværende Aarhundrede, maatte det ogsaa blive nødvendigt at afdele Tiden i flere mindre Afsnit, eftersom det vilde blive altfor trættende, uden Afbrydelse at føre hver enkelt Afdeling gjennem hele dette lange Tidsrum, hvorved sikkert ogsaa Anskueligheden maatte lide. Det faldt da ganske naturligt, at lade Oldtiden udgjøre det første Afsnit og Middelalderen, som vel nok kan regnes indtil det første Universitets Oprettelse, indbefatte det næste, ligesom det ogsaa laae temmelig nær at afslutte det følgende Afsnit med Universitetets Opløsning, som omtrent falder sammen med Reformationens egentlige Indførelse og kun ved faa Aar skilles fra den Konges Thronbestigelse, under hvis Regjering Høiskolen restaureredes og de første virksomme Bestræbelser for Landets Forsyning med Læger og Apotheker fandt Sted; men derpaa opstod Spørgsmaalet om, hvilket Inddelingsprincip der for Fremtiden burde følges, og jeg fandt da her intet bedre, end at lade hver Konges Regjeringstid udgjøre et Afsnit. Ved den egentlige Medicinens Historie kunde en saadan Inddeling naturligvis ikke med Held anvendes, eftersom Videnskaben i ingen Henseende i sin Udvikling retter sig efter regjerende Konger; men ved Fremstillingen af Medicinalvæsenets Historie er Forholdet et andet; thi ligesom det fra det Første af ganske vist var Kongerne personlig, fra hvem Bestræbelserne for at skaffe Landet Læger og et ordentligt Medicinalvæsen udgik, saaledes var det ogsaa senere ved de af Kongerne givne Love, Anordninger og Bestemmelser, at hele Lægevæsenet fik sin Form, og for dette i sin Helhed kunde Thronskifterne derfor vel siges at have en saadan Betydning, at de maatte kunne benyttes

til at afgrændse Tidsafsnittene. At benytte et andet Inddelingsprincip, forekom mig derimod at have overveiende Vanskeligheder; thi vistnok kunde der med Lethed findes Tidspunkter, uafhængige af Kongernes Regjeringstid, som kunne siges at have gjort Epoke i det medicinske Studiums Historie, og lignende kunne findes for Lægevæsenets og Chirurgiens Vedkommende og saaledes for hver enkelt Afdeling; men at faae disse Tidspunkter til at falde sammen for alle Stoffets Afdelinger, viste sig at være umuligt, og at gjøre Tidsafsnittene af forskjellig Varighed for de forskjellige Rækker. det forekom mig ligesaa misligt, som det syntes mig upassende at afgrændse en Rækkes Perioder ved Tidspunkter. som kun havde Betydning for en andens.

Hvad Fremstillingens Udførlighed angaaer, da vil det let sees, at denne ikke overalt er den samme, saa at der er en vis Ulighed i Behandlingen. Dette har dels sin Grund i den forskjellige Rigelighed af Kilder, idet disse langtfra ere lige gode og fuldstændige for alle Tidsrum, dels i at jeg for den ældre Tids Vedkommende har stræbt at meddele alle de Oplysninger. jeg selv har kunnet skaffe tilveie. medens jeg i den nyere Tid, hvor Stoffet bliver saa overvældende stort, har ment at kunne uden væsentligt Tab for Læseren indskrænke mig noget mere. Naar jeg saaledes i tidligere Perioder har meddelt flere Kongebreve og lignende Documenter i deres hele Udstrækning, hvilket senere ganske er undladt, da har dette sin Grund i, at saadanne Documenter i en tidligere Tid har en ganske anden Interesse og paa en hel anden Maade tjene til at belyse Tider og Forholde, end det med Grund kan siges om lignende Documenter i en senere Tid, og det Samme forekommer mig at kunne siges om forskjellige andre Smaanotitser, som jevnlig forekomme i Bogens ældre Perioder, og hvorved ofte en Persons eller Stands Dannelse og sociale Stilling bedre, end paa nogen anden Maade, synes mig at stilles i et klart Lys.

Naar jeg nu skilles fra et Arbeide, som i en Række af Aar har optaget en ikke ringe Deel af min Tid, da skeer det med det Haab, at dette mit Arbeide ikke maa have været ganske forgjæves, og med det Ønske, at mine Standsfæller dels maa kunne føle sig nogenlunde tilfredse med den Fremstilling, jeg efter bedste Evne har søgt at give af vort Medicinalvæsens Historie, og dels maa ved Læsningen anspores til selv at studere denne Historie nøiere, end det hidtil har været almindeligt.

Præstø i Februar 1873.

V. Ingerslev.

Indhold af 1ste Deel.

1ste Afsnit.

2det Afsnit.

3die Afsnit.

4de Afsnit.

5te Afsnit.

6te Afsnit.

7de Afsnit.

Trykfeil i 1ste Deel.

Pag.	9,	Lin.	7 f. o.:	Halland læs: Hallen
—	13,	—	9 f. o.:	ønske. — Derfor læs: ønske, og derfor
—	26,	—	1 f. n.:	Holb. læs: Molb.
—	65,	—	10 f. o.:	de Andres læs: den Andens
—	76,	—	17 f. o.:	Bardanus læs: Cardanus
—	88,	—	1 f. o.:	Lucau læs: Lucan
—	106,	—	8 f. o.:	1563 læs: 1561
—	154,	—	12 f. n.:	Frf. læs: Francof.
—	230,	—	17 f. o.:	Senners læs: Sennerts
—	289,	—	17 f. o.:	Medici regii læs: Medici aulici
—	497,	—	7 f. n.:	Der udtoges læs: Der udtoges efter Døden
—	501,	—	9 f. o.:	Jacob Sperling læs: Otto Sperling

1ste Afsnit.

Fra de ældste Tider indtil det 12te Aarhundrede.

De gamle Nordboere vare et Folk af Krigere. Heltedaad og Vaabenfærd, krigeriske Bedrifter tillands og tilvands vare det, som gav Livet Betydning; efter hvad Manden paa denne Viis havde udrettet, blev han hædret i Livet og fik han sin Lod efter Døden. Fredens Sysler stode ikke synderlig i Agt; kun Skjalden, som dog ofte selv var en tapper Kriger, hædredes og æredes som den, der besang og forevigede Heltenes Bedrifter. „De fra Dacien (ɔ: Danmark) udgaaende Normanner lægge sig efter Vaaben, ikke efter Videnskaber,“ siger en Oldtidens Historieskriver [1]), og gjaldt det om Normannerne, gjaldt endnu mere om de end tidligere Beboere af Norden. Naar vi derfor ville undersøge, hvorledes det stod til med Lægekunsten hos de gamle Nordboere, da kunne vi strax sige os selv, at selv det svageste Spor til Videnskabelighed kunne vi i denne Henseende saa lidt som i nogen anden vente at finde; men paa den anden Side maa det dog ogsaa synes rimeligt, at et Folk, som i den Grad havde Brug for et

---

[1]) G. L. Baden: Afhandl. i Fædrel. Cultur- osv. Hist. p. 59.

sundt Legeme og stærke Lemmer, og hvis Hovedbeskjæftigelse, Krigen, nødvendigvis maatte medføre mange Saar og andre Legemsbeskadigelser, som uden at medføre Døden kunde gjøre Manden uskikket til fremtidig Brug af Vaabnene, maatte have Brug for og vide at sætte Pris paa Lægekunsten og dens Udøvere, og hertil maa vi idetmindste vente at kunne finde Spor i de Beretninger, vi have om Begivenheder og Tilstande i Oldtiden. Dette er nu virkelig ogsaa Tilfældet. Vi finde baade i Eddaerne og i Sagaerne tydelige Udtalelser, som vidne om, at der i hin fjerne Tid virkelig øvedes Lægekunst her i Norden; men Beretningerne ere dels sparsomme, dels eventyrlige og give saaledes ikke noget meget klart Billede; dog vi maa nøies med, hvad der foreligger og see at benytte det saa godt, som muligt.

Et hedensk Folks Eiendommeligheder afspeile sig gjerne i dets Mythologie, og vi kunne derfor have nogen Grund til at undersøge, om Lægekunsten har nogen Repræsentant i den nordiske Gudeverden. Vi finde da, at den ikke tillægges nogen af de store Guder; thi vel har man meent, at Odin fremstilles som lægekyndig, idet der tillægges ham Seid; men dette er vistnok en Misforstaaelse. Naar nemlig Snorro tillægger Odin Seid og Galder, er det vistnok kun den christne Tidsalders Foragt for den hedenske Hovedgud, som her er kommen til Orde. Seidmændene vare hadede og afskyede af de gamle Nordboere og betragtedes som onde Troldmænd, der endog ansaaes for Asernes Fjender. Derimod finde vi blandt Asynierne En, som kaldes „den bedste Læge", og som formodentlig ogsaa deraf havde faaet sit Navn, Eir, af eira, qvæge. Lægekunsten ansaaes ogsaa for en Gave fra Guderne, og Brynhild beder derfor Aser og Asynier at skjænke hende og Sigurd Veltalenhed, Viisdom og lægende Hænder.

Hvad Nordboen meest havde behov, var vel en Saarlæge, som kunde forbinde den i Slaget Saarede, som ikke havde faaet Banesaar, og vi kunne ikke tvivle om, at det

fornemmelig har været Saarlægekunsten, som øvedes i Hedenold, om end vi finde tydelige Spor til at man ogsaa anvendte forskjellige Midler mod indvortes Sygdomme. Som et mægtigt Hjælpemiddel, maaskee endog en nødvendig Kundskab for Lægen, omtales i den gamle Edda Runerne, til hvis overnaturlige Kraft, naar de anvendtes paa rette Maade, Nordboen jo i det Hele havde en stærk Tro. I Brynhildsqvadet I. siger saaledes Sigdriva til Sigurd, da hun skal lære ham Viisdom:

Grenruner Du lære,
Vil Kunsten Du eie,
Læge at være
Og Saar at pleie!
Paa Bark dem rist
Og paa Skovens Træ,
Hvis Grene søge
Mod Østen Læ![1])

Bjergruner Du lære,
Om Hjælper Du er
Og Koner forløser
I Barselfærd,
I Luven de ristes,
Om Haandeled
De spændes. — Om Hjælp
Til Diser bed.[2])

Her omtales saaledes Runernes Nytte for Saarlægen og Fødselshjælperen; at de maatte være end nødvendigere ved Behandlingen af indvortes Sygdomme, kunne vi let tænke os. Mod disse finde vi dog ogsaa nogle Lægemidler nævnede i de eddiske Sange. Det hedder saaledes i Havamaal:

Dig Mester jeg raader,
Og Raad Du nemmer,
Det gavner Dig, om Du
Ei det glemmer:
Naar Øl Du drikker,
Brug Jordens Kraft,
Jord Drik fortager,
Ild Sygdomssaft.
Ax Gift, og Eg[3])
Kan Bindsel lette,

Hallen stiller
Tyendes Trætte;
Mod Vrede er Maanens
Hjælp den rette,
Bid af Bider
Selv skal læges,
Sorgen skal ved
Runer kvæges,
Mod alt Flod
Er Jorden god.[4])

---

1) V. B. Hjorths Oversættelse af den gl. Edda, p. 212.
2) ibid, p. 211.
3) ɔ: Mistelen.
4) V. B. Hjorts Overs., p. 85—86.

De første Læger i det gamle Norden, som det mythiske Sagn omtaler, vare af kongelig Æt; men det hørte ogsaa til Begrebet om en god Oldtidskonge, at han skulde vide Raad for Alt. I Sigurdqvadet I. spaaer saaledes Gripr den unge Helt Sigurd Fafnersbane Liv og Lægekunst. Alt, hvad der hørte til Idealet af en Oldtidskonge, har Sagnet tillagt Kong Skjold, og han udmærkede sig derfor ikke allene ved Gavmildhed, men forbandt ogsaa de Saarede og gav de Syge Lægemidler.

Gaae vi over til de historiske Sagn, finde vi her endeel Beretninger om svære Saar, som bleve helede, og hvoraf det saaledes synes at fremgaae, at var end Behandhandlingsmaaden raa og haandværksmæssig, saa har den dog ført til Resultater, som man neppe skulde vente i hine vankundige Tider, og maa end den største Deel af Æren for Helbredelsen tilskrives Nordboernes kraftige Constitution og Legemssundhed, saa kunne vi dog paa den anden Side ikke ganske nægte den Kunst, under hvis Behandling penetrerende Brystsaar lægtes, Lemmer afsattes og erstattedes ved Træ, en vis Anerkjendelse. Nogle Bidrag til Kundskab om, hvorledes man behandlede Saar, findes i Fortællingen om Følgerne af Slaget ved Stiklestad 1030. De Saarede bragtes ind i en Lade, og en Kone var deres Læge. Hun varmede Vand til at vadske Saarene med og gav de Syge Mælk at drikke for at styrke dem; men desuden gav hun dem en Grød eller Suppe af Løg og andre Urter, for at erfare, hvor dybe Saarene vare; thi gik de langt ind, kunde hun lugte Løgene og Urterne gjennem Saarene. Hvorledes derimod den egentlige Forbinding anlagdes, eller om overhovedet en saadan anvendtes, derom faaer man Intet at vide. Naar Piljernet var blevet siddende i Saaret og ikke kunde trækkes ud med Haanden, brugte man dertil en Knibtang, og kunde det heller ikke derved bringes frem, dilaterede man Saaret med Kniven. Om Thormod Kolbrunnarskjald fortælles saaledes, at han i Slaget ved Stiklestad var bleven saaret i Brystet af

en Pil, som Lægekonen ikke kunde trække ud med Knibtangen, fordi Saaret var svullent. Thormod bad hende da at skjære ind til Jernet, saa vilde han selv trække det ud, hvilket ogsaa skete; men da Jernet var kroget, fulgte Hjerterødderne med, nogle røde, andre hvide, gule og grønne. „Kongen har næret os vel," sagde Thormod; „denne Karl er jo hvid om Hjerterødderne!" Et Exempel paa, hvilke svære Læsioner undertiden kunde helbredes, findes i Vega Glams Saga, hvor der fortælles, at Glams Hustru, Haldora, forbandt Thorarinn, paa hvem Skulderen var afhugget og Saaret var saa dybt, at Lungen var blottet; men Manden helbredtes dog. I Eyerbyggia Saga omtales Anbringelsen af en Træfod (Vidlegge)[1]) altsaa Anvendelse af et kunstigt Lem.

En særlig Anledning til nærmere Undersøgelse af Saar og Bestemmelse af deres Betydning for Liv og Helbred, altsaa Diagnostik og Prognostik, gav den gamle Skik i Norden, at sone Drab og Saar med Bøder; thi disses Størrelse bestemtes efter Saarenes Beskaffenhed. — Det hedder saaledes i Graagaasen: „Disse ere de store Saar, Hjernesaar, Huulsaar og Marvsaar. Det er Hjernesaar, naar der er en Rift paa Hovedskallen ind til Hjernen, enten samme er hugget, sprukket eller brudt. Det er Huulsaar, om Blod af Saaret kan flyde ind i Hulheden. Men det er Marvsaar, naar noget Been, som der er Marv i, er istykker ind til Marven, det være sig hugget eller brækket." — Hermed kan sammenlignes et andet Sted: „Disse ere de større Saar, om man er hjernesaaret, huulsaaret eller marvsaaret. Man er hjernesaaret, naar Søgeren (Kóra) kan gaae ind til Hjernebaandene. Man er huulsaaret, naar Søgeren kommer til Hinderne eller i Hulheden selv. Man er marvsaaret, naar Søgeren kan gaae lige til Marven." Vi see heraf baade, at man virkelig havde nogen anotomisk Kundskab, om den end var tarvelig nok,

---

[1]) Badens Afhandl., p. 115.

og at man ved Undersøgelsen af Saar benyttede Sondering for at erfare, hvor dybt Saaret gik. Men ogsaa en Art physiologiske Forestillinger synes man at have havt, som naar man ansaae Hjerteblodet for Aarsag til Frygt og derfor antog, at den modige Mand havde et mindre Hjerte, end den Feige.[1])

Undersøge vi nu, hvilke de Folk vare, som i den historiske Periode af Oldtiden udøvede Lægekunsten her i Norden, da finde vi her atter, som i den mythiske Periode, at Kongerne nævnes som lægekyndige. Dog omtales egentlig ingen af de danske Konger i det 9de til 11te Aarhundrede som Læge; derimod nævnes af de norske Konger Olaf den Hellige og Harald Haarderaade navnlig som kyndige i Lægekunsten, og Snorro fortæller Exempler paa deres Færdighed i denne Henseende; men hvad Olaf angaaer, synes de to Træk, som omtales, dog egentlig ikke ret at vidne om Lægekyndighed; de skulle maaskee ogsaa mere vidne om hans Evne til at gjøre Mirakler. Om Harald Haarderaade fortælles ligeledes et Par Historier, hvoraf den ene er en sympathetisk og psychisk Cur, den anden en meget eventyrlig Historie om en Pige, som havde

---

[1]) I Fostbrødresaga siges: „Menneskets Vrede beroer paa Galden, dets Liv paa Hjertet, Hukommelsen paa Hjernen, Overmodet paa Lungerne, Latteren paa Milten, Vellysten paa Leveren,“ og et andet Sted siges: „Af Rædsel skjælvede alle hans Been, og de vare 214, hans Tænder klaprede, de vare 30, og Aarerne i Huden bævede, de vare 315;“ men disse Kundskaber tør vi neppe tillægge den egentlige Oldtid; thi vel angaaer Sagaen Begivenheder fra det 11te Aarhundrede; men den har, siden den skreves i det 12te Aarhundrede, faaet mange Tilsætninger i de nærmest paafølgende Aarhundreder, og Sproget ligner ikke Sagastilen, saa at det rimeligviis er en senere Tilsætning. — Den førstnævnte Sentents er navnlig tydeligt en Oversættelse af det bekjendte Distichon: Cor sentit osv., og det peger altsaa paa en senere, mere oplyst Tidsalder, end Oldtiden.

sunket en Snog, der lokkedes frem ved at lade hende tørste og lade Vand dryppe hende ned i Munden; Snogen stak da Hovedet frem for at lædske sig og blev saa halshugget. Imidlertid kunne vi ikke tvivle om, at de fleste, om ikke alle, Kongerne i denne Periode vare idetmindste kyndige i Saars Behandling; thi Livet medførte næsten Nødvendigheden deraf. Kongerne tumlede sig i Kamp og Krig og vare selv de tappreste Krigere; just derved hævdede de sig i Værdigheden; men som de skulde give gode Raad i alt Andet, saaledes skulde de sikkert ogsaa kunne det i Saarlægekunsten, da vi har mange Vidnesbyrd om, at Krigere og Høvdinge i denne Tidsalder forstode sig paa at behandle Saar og toge sig af de Saarede. Det siges saaledes, at da den flygtende Svend Estridsen i Slaget mod Harald 1062 kom til Hakon Iversens Skib, var denne „i Forrummet og stillede en Mands Blod“ [1]), og flere lignende Træk træffe vi paa forskjellige Steder. Efter Slaget paa Lyrskov Hede 1043 hedder det hos Snorro, at da der manglede Læger til at forbinde de mange Saarede, gik Kong Magnus den Gode selv om og befølte nogle Krigeres Hænder og udvalgte derpaa 12 Mænd, som syntes ham at have de blødeste Hænder, og befalede dem at forbinde de Saarede. Ingen af dem havde før forbundet Saarede; men de bleve senere de bedste Læger. Mellem dem vare to Islændere, Thorkill Geyræson fra Lynge og Atle, som var Fader til Bard Svarte; fra dem stammede siden mange gode Læger [2]), hvoriblandt skal have været Rafn i Arnefjorden, hvem der tilskrives heldige Cure af Vattersot med Ferr. candens, Asthma med Aareladning, ja endog Færdighed i Stensnit [3]).

---

[1]) Suhms Hist. af Danm. IV., p. 288.

[2]) Suhms Hist. af Danm. IV., p. 95, P. E. Müller: Bidr. til Lægevæs. Hist. i Herholdts Arch., p. 23.

[3]) Haeser: Gesch. der Medicin, p. 270.

Sandsynligviis har vi her et Exempel paa, hvorledes ofte Enkelte bleve Læger i Særdeleshed; thi at Saadanne allerede længe før Christendommens Indførelse fandtes her i Norden, er aldeles upaatvivleligt. Det er jo rimeligt nok, at naar En eller Anden tilfældigvis havde faaet Leilighed til at see flere Saarede paa engang, see dem blive forbundne eller endog selv havde maattet hjælpe med derved og derved havde faaet en vis Færdighed heri og Tillid til sig selv i saa Henseende, at da baade han selv kunde faae Lyst til fremdeles at beskjæftige sig hermed og Andre bevæges til med særlig Tillid at henvende sig til ham. Og var han saaledes først bleven Saarlæge, lod han det vel neppe beroe derved, ligesom vel ogsaa Andre, naar de saae, at han forstod sig paa Saars Behandling, derved fik Tiltro til hans Raad i andre Sygdomme. Saaledes gik det jo i en langt senere Tid med Bartskjærerne, og vi kunne da være temmelig visse paa, at det i hine uoplyste Tider ikke er gaaet anderledes. Det er jo dernæst høist rimeligt, at hvad Kundskab en Mand saaledes havde erhvervet sig, den har han ofte ladet gaae i Arv til Sønner og meddeelt Venner og nære Slægtninge, maaskee ogsaa mod Betaling lært Andre, som havde Lyst og Evne til at øve Lægekunsten, og at denne Kunst saaledes virkelig kunde nedarves i en Familie, har vi jo netop i den ovenomtalte Beretning om, hvad der skete efter Slaget paa Lyrskov Hede, et Exempel paa. Disse egentlige Læger fandtes i Datidens Middelstand, det vil sige, i Bøndernes Klasse. Dette er for det Første sandsynligt, fordi paa den ene Side Trællene ikke kunde have Leilighed til at erhverve sig disse Færdigheder og Kundskaber, som den frie Mand heller neppe vilde have ladet dem udøve, paa den anden Side Jarler og Herser sikkert vilde holde det under sin Værdighed, at gjøre en slig Beskjæftigelse til en af sine Hovedopgaver; men det bestyrkes dernæst ogsaa ved den Analogie, som Islands ældste Historie frembyder; thi vel vare enkelte af Øens fornemme Mænd ansete Læger,

som Snorro Gode og den vise Nial; men de fleste Læger, som nævnes i Sagaerne, vare paa ingen Maade Høvdinge. Stor synes de egentlige Lægers Anseelse just heller ikke at have været, som det fremgaaer af Sagnet om Kong Gram, der forklædte sig som Lægekone for at kunne ukjendt besøge Finnekongens Slot; thi han iførte sig da en ussel Dragt og satte sig paa det ringeste Sted i Halland.

At Lægerne idetmindste i den senere Tid af denne Periode ikke kunne have været saa særdeles faa i Antal, synes at fremgaae af, at Uplandsloven paalægger den, der har saaret en Anden, at skaffe den Saarede tre Læger, hvoraf han da kan vælge sig en [1]. Samme Lov erklærer den som lovlig Læge (laglig läkare), som har helbredet et Hugsaar, et Beenbrud, et Hudsaar, et afhugget Lem eller et Stiksaar tværs igjennem Kroppen [2].

Men det var ikke alene Mændene, der beskjæftigede sig med Lægekonstens Udøvelse; det var vistnok ligesaa meget, om ikke mere, Qvinderne, som øvede denne menneskekjærlige Syssel. Dette var en naturlig Følge af Qvindens borgerlige Stilling og naturlige Anlæg, da Saar og Blod ikke havde den rystende Indvirkning paa den nordiske Qvinde i Oldtiden, som de har paa vore ved Civilisationen forfinede og nervesvage Damer. Naar Husfruen oftere havde havt Leilighed til at pleie og behandle de fra Kampen hjemvendte Saarede og der i Tidens Anskuelser og Sædvaner ikke var Noget til Hinder for at hun kunde søge Raad og Kundskab hos de i Lægekunsten Erfarne og Urter i Mark og Skov, saa kunde hun snart erhverve sig de medicinske Kundskaber og chirurgiske Færdigheder, som Tidsalderen eiede. Saaledes læse vi i Vega Glums Saga, at Haldora, da hun hørte om en Fægtning i Nærheden,

---

[1]) Baden: Afhandl., p. 83.

[2]) Haeser: Gesch. d. Med., p. 271.

sagde til sine Piger: „Lader os gaae ud at forbinde de Saarede, om hvem der er Livshaab, af hvad Parti de saa ere!“ Ifølge Landnamabok helbredede Thuride, Tungeodds Datter, to Mænd, som havde saaret hinanden i Holmgang, og forligte dem siden. I Nials Saga nævnes en Hildigunna, i Landmanabok Asgerda, og saaledes findes rundt omkring i Sagaerne Qvinder nævnede, som har været kyndige i den Tids Lægekunst.

Vi see altsaa, at selv i den fjerne Oldtid havde Lægekunsten sine Udøvere her i Norden, om man end ikke kan sige, at Lægevidenskaben havde sine Dyrkere. Hippokrates og Galen, Aristoteles, Avisenna og Rhazes, som dengang vare Autoriteter i det sydlige Europa, havde Nordens Læger intet Kjendskab til, deres Existents eller hvad de havde udrettet og lært, havde de ingen Anelse om; deres Kunst var den rene Empirie; men den var i Overeensstemmelse med Tidens Aand, og saaledes som den var, har den sikkert tilfredsstillet det Folk, som skulde nyde godt af, hvad den kunde udrette.

Imidlertid bragte Ansgarius 827 Christendommen til Norden og tændte Kundskabens Lys for Hedningene. Men ogsaa for Lægekunsten og dens Udøvelse her i Norden havde dette sin store Betydning, idet der til Christendommens Udbredelse og Befæstelse dels kom fremmede Geistlige ind i Landet, dels undervistes og oplærtes Indfødte, og fik end disse sagtens kun en tarvelig, og formodentlig reen religiøs Underviisning, gav dette dog altid mere Oplysning og Lyst til nyttige Kundskaber, end tidligere fandtes. Men allerede i flere Aarhundreder havde Geistligheden i det christne Europa beskjæftiget sig med Syge og deres Behandling, og flere Munke havde gjort sig bekjendte som Læger. Navnlig var det Benedictinermunkene, som havde lagt Vind herpaa, og i Klosteret paa Monte Cassino, stiftet i Begyndelsen af det 6te Aarhundrede af den hellige Benedict af Nursia, studeredes og udøvedes Lægekunsten med Iver af Munkene, navnlig fra det 8de Aarhundrede at regne,

om end her ikke fandtes nogen egentlig medicinsk Læreanstalt, som man ofte har antaget [1]). Men det var dog ikke Benedictinerne allene, som gave sig af med Lægekunsten og Lægevidenskabens Dyrkelse; det Samme var i større eller mindre Grad Tilfældet med alle Munke, og Karl den Store befalede 805 udtrykkelig, at Medicin skulde læres i Klosterskolerne [2]), hvor den derefter i lang Tid under Navn af Physik doceredes som en Deel af Quadrivium eller det fuldstændige Skolecursus [3]). Vi kunne derfor ogsaa være visse paa, at de Missionairer, som virkede her i Norden, og de Geistlige, som ansattes her, have havt idetmindste de for Geistligheden i Almindelighed fælleds medicinske Kundskaber, og at de ved Siden af deres Virksomhed i Religionens Tjeneste ogsaa har virket som Læger, og det saa meget mere, som de deri havde et godt Middel til at komme i nærmere Berøring med Befolkningen og vinde de Enkeltes Hengivenhed, som de paa den Maade hjalp. Men ogsaa paa en mere directe Maade har sikkert deres medicinske Kundskaber ofte maattet tjene deres Virksomhed som Missionairer, idet sikkert mangen en Cur, de ved simple diætetiske Forskrifter og Lignende har kunnet udføre, er bleven af disse Geistlige tilskreven en eller anden Helgen eller Jomfru Maria og altsaa paaberaabt som et Vidnesbyrd om Sandheden af den Lære, de forkyndte. Om Egward, som 965 blev Bisp i Slesvig, fortælles, „at han opvakte en druknet Mand til Livet igjen“; Slesvigerne forundrede sig herover og kaldte ham Gottmann [4]); dette er efter al Rimelighed et Exempel paa den omtalte Brug af Lægekunsten i Religionens Tjeneste.

For denne Klasse af Læger var Hippokrates, Aristoteles, Galen, Dioscorides og Cælius Aurelianus [5]) de Kilder,

---

[1]) Haeser: Gesch. d. Med., p. 278.
[2]) Haeser: Gesch. d. Ned., p. 269, Badens Afhandl., p. 96.
[3]) Nyt hist. Tidsskr. III., p. 31.
[4]) Suhm: Hist. af Danm. III., p. 93.
[5]) Haeser: Gesch. d. Med., p. 272.

hvoraf de middelbart eller umiddelbart havde øst, og forsaavidt kan man altsaa sige, at Lægevidenskabens Dyrkelse her i Norden har samme Alder som Christendommen; men man maa dog vel betænke, at egentlig Videnskabelighed var der i medicinsk Henseende sikkert ikke Tale om hos disse geistlige Læger. Deres medicinske Dannelse har neppe bestaaet i Andet, end en Sum af Kundskaber, de havde lært i Klosterskolerne, og som vel kunde formindskes ved for en Deel at glemmes, men neppe forøgedes eller berigtigedes ved videre selvstændigt Studium. Saaledes som de vare, maatte de dog imidlertid give deres Besiddere en ikke ringe Overvægt over de Lægmænd, som øvede Lægekunsten uden at have ringeste videnskabelig Kundskab, og saavel dette, som den stedse voxende Indflydelse, Geistligheden ved Christendommens videre Udbredelse og Befæstelse kom i Besiddelse af, maatte bidrage til efterhaanden at trænge de tidligere Læger mere og mere tilbage.

2det Afsnit.

Fra det 12te Aarhundrede til Universitetets Stiftelse 1478.

Vel vare Paverne altid misfornøiede med, at Munkene øvede Lægepraxis, da de frygtede for, at denne Beskjæftigelse skulde hindre dem i Udførelsen af deres kirkelige Pligter og nedsætte dem i Folkets Anseelse, senere vel ogsaa, fordi de med Rette frygtede, at Studiet af Lægevidenskaben skulde ganske særdeles begunstige en Oplysning, som de langtfra kunde ønske. Derfor udstedede de ogsaa jevnlig Forbud imod denne Beskjæftigelse, og navnlig var Udøvelsen af den operative Chirurgie forbudt, endog under Straf af Ban [1]); men allerede den Omstændighed, at dette Forbud mod Lægepraxis gjentoges idelig og idelig ved næsten alle Concilier, viser, at det ikke respecteredes

---

[1]) I Kirkeforsamlingen 1139 siges udtrykkelig, at Religionen ikke giver sig af med Ting, som kun et utugtigt Øie kan see. — Conciliet i Tours 1163 sætter enhver Geistlig, som af den lede Satan lader sig forlede til at give sig af med Lægekunsten, i Ban. — Det 4de lateranske Concilium 1215 sætter Chirurgiens Udøvelse i lige Rang med Bødlers og Røveres Haandtering, og samme Forsamling bansætter enhver Læge, som ikke allerførst lader Sjælesørgeren kalde til den Syge. (Riegels Forsøg til Chirurgiens Hist. pag. 51 og 54.)

synderlig, men jevnlig overtraadtes, og det er ogsaa en Kjendsgjerning, at et stort Antal Munke rundt omkring i Europa nævnes i Middelalderen som duelige Læger, og mange Biskopper og Abbeder tillode af forskjellige Grunde de dem undergivne Geistlige at øve Lægepraxis, blandt Andet ogsaa „lucri temporalis cansa“ [1]. Vi kunne da vel tænke, at kunde Pavens Forbud ikke overholdes i den sydligere Deel af Europa, kunde det endnu mindre heroppe i Norden, hvor der var „saa langt til Rom“, og vi finde ogsaa tydelige Spor af, at det navnlig var Geistligheden, som i hele Middelalderen havde Lægekunsten i sine Hænder.

Vel var Videnskabernes Tilstand høist elendig overalt i dette Tidsrum, og skolastisk Philosophie og canonisk Ret ansaaes omtrent for den eneste Viisdom, det var værdt at attraae; men saaledes som den var, vidste dog maaskee navnlig de Danske, som i Forhold til de øvrige af Europas Folk saa nylig havde faaet Øiet op for Aandens Krav og Kundskabers Betydning, at sætte Pris derpaa og søgte de maaskee end mere, end andre Nationer, at søge til de Kilder, hvor de kunde lære mere, end i deres Hjem, hvor Kloster- og Domskoler vare de eneste Underviisningsanstalter, som fandtes. Vi finde derfor, at allerede i det 12te Aarhundrede saavel Adelige som unge Kanniker reise til Paris, hvor der siden 802 havde bestaaet en lærd Skole, og vi har allerede fra denne Tid Vidnesbyrd om, at de med Iver og Held har dyrket Videnskaberne. Der findes saaledes et Manuskript, som opbevares i det keiserlige Bibliothek i Paris, og som indeholder en Liste over „celebres astrologues“ og „quelque hommes doctes“, nævnet en „Maistre Henry de Dannemarche, excellent medecin a Orleans et grant astrologien“ fra 1181 [2]), og den med Knud VI samtidige Arnold af Lybæk siger i sin Krønnike

---

[1]) Haesers Gesch. d. Med. . 272.

[2]) Danske Sml. for Hist. Topogr. osv. II, p. 270.

om de Danske: „I de boglige Kunster have de ei heller gjort liden Fremgang; thi Adelen i Landet sender ei allene sine Sønner til Paris for at beqvemgjøres til den geistlige Stand, men endog for at lære de verdslige Videnskaber, hvor de, underviste baade i Litteratur og Landets Sprog, gjøre megen Fremgang, ei allene i de frie Kunster, men endog i Theologie“ [1]). I Aaret 1205 fik den lærde Skole i Paris Universitetsprivilegier, og 1220 oprettedes et medicinsk Facultet derved [2]); her havde altsaa de i Paris studerende Kanniker Leilighed til at gjøre sig bekjendte med den medicinske Videnskab, saaledes som Tidsalderen havde udviklet og formet den. Et Vidnesbyrd om, hvor talrige de danske Studentcr i hele Middelalderen vare i Paris, har vi i den Omstændighed, at de havde stiftet et Collegium der, som endnn bestod i det 15de Aarhundrede og synes da at bave endnu ført en blomstrende Tilværelse [3]). Naar det er blevet oprettet, vides ikke; men 1317 bestod det og havde det alt bestaaet i ubestemt Tid. I Aaret 1312 var en Henning fra Danmark Rector ved Universitetet [4]), en Værdighed, som 1248 i Decbr. Joh. Nicolai de Dacia skal være bleven udnævnt til [5]), og da Værdigheden som Universitetsrector stod i overordentlig høi Anseelse paa de Tider, kunne vi deraf see, at de Danske have været høit agtede i den lærde Verden i Paris. Ogsaa den bekjendte Petrus de Dacia, Kannik i Ribe, var i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede Rector ved Universitetet i Paris.

Det var dog ikke allene til Universitetet i Paris, at man søgte, ogsaa andre Universiteter droge de Danske til

---

[1]) Suhm: Hist. af Danmark. VIII, p. 30.
[2]) Haeser: Gesch. d. Med. p. 302.
[3]) Suhm: Hist. af Danm. XI, p. 810,
[4]) Suhm: Hist. af Danm. XI, p. 686. — Fredr. Sneedorff angiver i sine Saml. Skrifter II, p. 249, at det var allerede i det 12te Aarh.; men Universitetet existerede da ikke endnu.
[5]) Fredr. Sneedorffs Saml. Skr. II, p. 249.

efterhaanden som saadanne stiftedes paa forskjellige Steder, og det var da navnlig Universitetet i Bologna, man i Begyndelsen af dette Tidsrum ogsaa besøgte; men Hovedstrømmen gik dog til Paris, og der er Noget, som tyder paa, at dette hverken var begrundet i en Modesag eller i Pariseruniversitetets Fortrinlighed fremfor andre. 1316 fastsattes nemlig i Dominicanernes Capitel i Montpellier, at endeel Lande, hvoriblandt nævnes „Dacien“, som hidtil kun havde maattet sende 1 Student til et Universitet, undtagen til Paris, herefter maatte sende to [1]). Dette synes at tyde paa, at Kirken har forbeholdt sig Ret til at give ikke allene Tilladelse overhovedet til Studering ved Universiteterne, men ogsaa en Bestemmelse om, hvor mange der maatte sendes til ethvert Universitet, undtagen til det i Paris, som altsaa af en eller anden Grund har været særlig gunstigt seet hos Geistligheden.

I det 15de Aarhundrede oprettedes de fleste nye Universiteter i forskjellige Lande, og med dette Aarhundredes Begyndelse blev det mindre almindeligt, at søge til Paris, hvorimod man nu gik til Universiteterne i Kölln, Löwen, Prag, Leipzig, Erfurt, Greifswalde og Rostock, hvortil det maaskee kan have bidraget endeel, at Danmark fik de tydske Konger, Erik af Pommern og Christopher af Bayern. Der var nu endogsaa en kort Tid Udsigt til, at Danmark selv skulde faae et Universitet, idet Erik af Pommern ved en Bulle, udstedt $\frac{26}{5}$ 1419, af Pave Martin V meddeeltes Tilladelse til at oprette et almindeligt Studium (Universitet) paa et beqvemt Sted ved en Domkirke i et af Rigerne og dertil at lægge noget Capitelgods mod vedkommende Kannikers Skadesløsholdelse. Dette Universitet vilde da Paven give lige Friheder med Universiteterne i Bologna og Paris, og det sidstnævnte Steds Universitet synes at skulle have været Mønster for det danske eller rettere nordiske; dog maatte der ikke doceres Theologie. Tilladelsen var imid-

---

[1]) Suhm: Hist. af Danm. XI, p. 781.

lertid behæftet med den Betingelse, at Universitetet skulde være oprettet inden 2 Aar; men 1420 udbrød paany Krigen med Hertugerne af Sønderjylland, og under den forvirrede Tilstand af Landet kunde der ikke tænkes paa Universitetets Oprettelse, saa at den givne Frist udløb uden at Noget blev udrettet. Imidlertid var nu engang Tanken om at faae et Universitet i Norden opstaaet og Sagen bragt paa Bane; men, som det gjerne gaaer efter et mislykket Forsøg, der maatte dog hengaae lang Tid, over et halvt Aarhundrede, inden Tanken virkelig blev udført. Paa den Romerreise, Christiern den Første 1474 foretog sig for at blive løst fra sit Løfte om en Reise til den hellige Grav, fik han af Pave Sixtus IV. Tilladelse til at oprette et Universitet[1]), og ham blev saaledes den Ære til Deel, at skaffe Videnskaberne et Tempel her i Norden, hvorved den første Betingelse for at Videnskabens Dyrkere ikke længere skulde behøve at drage til fremmede Lande, skaffedes tilveie.

Undersøge vi nu, hvilke Læger Historien nævner os fra dette Tidsrum, da finde vi, at Underretningerne om dem ere kun saare tarvelige, og oftest er det kun deres Navne, som ere komne til os, medens vi aldeles Intet vide om, hvad de have udrettet eller hvormeget de have virket som Læger; vi skulle nu see, hvilke de ere, og hvor Meget eller Lidet vi kjende til dem.

Adzer, Provst og Kannik i Lund, død 1131, skjænkede Domkirken sammesteds ikke alene det gamle og nye

---

[1]) Et Sagn fortæller, at Paven paalagde Chr. I. Oprettelsen af Universitetet som Bod for hans Mangel paa Færdighed i at tale Latin; men dels har dette en indre Usandsynlighed, og dels siges der udtrykkelig i Skibby-Krøniken, som tilskrives Paul Eliæ, hvem et sligt Exempel paa Pavens Overhøihed neppe havde været uvelkomment: A quo (ɔ: Sixto IV.) idem Rex impetravit facultatem erigendi publicam Academiam in Civitate Haffnensi (Scr. Rer. Dan. II., p. 558).

Testamente, men ogsaa mange medicinske Bøger[1]), og maa vel saaledes antages at have været lægekyndig.

Under Kong Valdemar I.s sidste Sygdom kaldte man Abbed Johannes fra Skaane til at behandle ham; men han var just ikke heldig i sine Bestræbelser; thi under den Svedekur, han anvendte, døde Kongen $\frac{12}{5}$ 1182[2]). Sandsynligvis er det den samme Johannes, Abbed af Trefoldigheds Kloster i Øwrith i Skaane, som forekommer i et Diplom af 1180, og som havde Ord for at være en meget kyndig Læge, skjøndt han skal have været det mere i egen Indbildning end i Virkeligheden[3]).

Den berømteste af dette Tidsrums lægekyndige Mænd er dog udentvivl Henrik Harpestreng, Kannik i Roeskilde, som døde 1244. Han har sikkert i sin Tid været navnkundig for sin Indsigt i Lægevidenskaben, og hans Navn er fremfor andre af den Tids Lægekyndige bleven berømt og forplantet til Efterverdenen ved de Skrifter, han har efterladt sig, men som han dog snarere er Oversætter og Samler af, end egentlig original Forfatter til. At han i et Fragment om Reglerne for Aareladning kaldes „Legen mesther Hinrich Harpæstrengæ aff Konyng Erick"[4]), synes at tyde paa, at han har været Livlæge hos Erik Plovpenning. Hans Skrifter ere en „Lægæ bok aa danskæ, then ther mæster Henrik Harpestræng af syth möklæ mæsterskap diktæthe", dernæst en „Yrte book", indeholdende en Materia medica af Planteriget, som dels er en fri Om-

---

1) Scr. Rer. Dan. III., p. 448.

2) Holberg bemærker hertil: Vist nok er det, at Sjællandske Doctorer kunde have forrettet det samme, saa at det ikke var nødigt at hente denne Mand fra Skaane (Dannem. Riges Hist., udg. af Levin, I., p. 173); men der fandtes netop ingen sjællandske „Doktorer"!

3) Suhm: Hist. af Danm. VII., p. 660—61.

4) Ny d. Mag. 3. R. II. p. 165.

skrivning i Prosa af det Macer urigtig tillagte latinske Digt fra det 10de eller 11te Aarhundrede: „de virtutibus herbarum“, dels er hentet fra andre Kilder, og endelig en „Sten Bok“. Disse Skrifter har havt en stor Udbredelse i Norden, og navnlig var hans Lægebog vistnok i Aarhundreder for en stor Deel Folks almindeligste Raadgiver i deres Sygdomme. Hans Liv og Virken er forresten ganske ubekjendt.

$\frac{12}{6}$ 1260 døde i Lund Mag. Knud, som var Kannik sammesteds og omtales i Lunds „Liber Daticus“ som „non solum in logicalibus & scientia naturali, verum etiam in utroque Jure competenter eruditus“ [1]), og det er vel sandsynligt, at der med scientia naturalis menes Lægekunsten.

$\frac{28}{9}$ 1346 gjorde Nicolaus Bunkeflod“, Kannik i Lund, sit Testamente og skjænkede deri Peder Svendsen, Kannik sammesteds, en medicinsk Bog, Thesaurus panperum [2]).

$\frac{13}{3}$ 1353 gjorde Tucho Thurosen, Kannik i Lund, sit Testamente og skjænkede Erkebispen af Lund en physisk Bog og Macer de virtutibus herbarum samt en Bog om Stene [3]).

$\frac{5}{4}$ 1389 døde i Ribe „Dominus Nicolaus Kroog“, Kannik sammesteds, og da han til Sjælemesse for sig og sine Brødre skjænkede „avicennas cum quibusdam aliis libris medicinalibus“ [4]), tør vi vel ogsaa regne ham mellem hin Tids Lægekyndige.

Til de mere bekjendte lægekyndige Geistlige fra dette Tidsrum hører Bo Hvide, som var Biskop i Aarhus og som døde 1424. Han beskjæftigede sig foruden med Theo-

---

[1]) Scr. Rer. Dan. IV. p. 43.
[2]) Suhm: Hist. af Danm. XIII. p. 164.
[3]) Suhm: Hist. af Danm. XIII. p. 281—82.
[4]) Necrologium Ripense i Scr. Rer. Dan. V. p. 545.

logien ogsaa med Alchemie, Medicin, Afskrivning og Malerkunsten og samlede sig en betydelig Formue, hvorom der efter hans Død opstod Strid mellem Kirken og hans Arvinger, i hvilken Sag Erkebiskop Peder af Lund afsagde Dom[1]). 1420 synes han at have havt Bygholm i Jylland i Pant, da han i et Document nævner „Capitaneus noster in Bygholm“ [2]).

Kong Christopher af Bayern skal have havt en Livlæge[3]); men hans Navn er ubekjendt.

Biskop Knud i Vesteraas har efter al Rimelighed været Øienvidne til en i Montpellier (1466) grasserende Pest[4]), og har senere beskrevet den i en Tractat, kaldet Regimen contra Pestilentiam, sive Epidemiam reverendissimi Domini Kanuti, Episcopi Arusiensis civitatis Regni Dacie, Artis medicine experientissimi Professoris. Han forvexles meget almindelig med Knud Kobsen, Biskop i Viborg, Dr. jur., som er en ganske anden Mand, der imidlertid levede omtrent paa samme Tid.

Disse ere de Navne, vi vide at anføre paa Lægekyndige i dette Tidsrum, og de ere jo ikke mange; men der har sikkert ogsaa existeret mange Gange saa mange Geistlige, som har havt større eller mindre Indsigt i Lægevidenskaben, og som har været benyttede som Læger, men om hvem Historien Intet melder i denne Egenskab. Vi træffe ogsaa hist og her Udtalelser om, at Læger have været brugte med Held, saaledes f. Ex. da Kong Niels's Dronning blev helbredet for Vattersot, uden at vi imidlertid faae at vide, hvem denne Læge var. Allerede det, at Lægepraxis stred mod Pavens Befaling, var vel en ikke lidet vægtig Grund til ikke

---

[1]) v. Deurs i Bibl. f. Læger 4. R. XIV. p. 169; D. Mag. 4. R. I. p. 353—59.

[2]) Pontoppidans D. Atl. IV. p. 165.

[3]) Badens Afhandl. p. 137.

[4]) Nyt hist. Tidsskr. I. p. 240.

at publicere denne Virksomhed mere end høist nødvendigt; dernæst kan vel ogsaa den Betragtning være gjort gjældende, at Lægegjerningen var en Christenkjærlighedens Gjerning, som skulde udføres i Stilhed; men endelig kan det ogsaa være anseet for en Biting, som det i Almindelighed ikke var værdt videre at omtale, og flere andre Grunde kunne vistnok anføres til Forklaring af den Kjendsgjerning, at vi kjende saa saare faa Navne paa lægekyndige Geistlige, medens det dog er hævet over al Tvivl, at deres Antal i det Hele taget maa i Løbet af de 400 Aar, vi her omhandle, have været ganske betydeligt, hvormed det dog ingenlunde skal være sagt, at de virkelig duelige Læger have været saa særdeles talrige; thi det er jo vistnok rimeligt, at som Munkenes og Geistlighedens Videnskabelighed i det Hele stod paa et saare lavt Trin, saaledes har det store Flertal af dem, der fungerede som Læger, sikkert ikke hævet sig over det Middelmaadige, men snarere staaet under det.

Imidlertid var det dog ikke Geistligheden alene, som i dette Tidsrum øvede Lægevirksomhed. Alt fra gammel Tid var Baden meget yndet hos Nordboerne, som vi overhovedet finde det hos de gamle Nationer, og denne Yndest bevarede sig gjennem hele Middelalderen. Tidlig finde vi derfor ogsaa i de fleste Byer nævnet Badstuer, som heller ikke fattedes paa nogen Borg eller ved Kongens Hof, og de vedligeholdt sig endnu helt ind i det 17de Aarhundrede. Som Erindringer om disse Indretninger finde vi endnu i mange Byer Gader og Stræder eller andre saadanne Localiteter, som bære Navn efter en saadan Badstue, som tidligere har havt sin Plads der. Ved disse Badstuer fandtes de saakaldte Badere eller, som de idetmindste noget senere ogsaa kaldtes, Badskjærere. Oprindelig ydede de kun deres Tjeneste ved selve Badningen; men meget snart begyndte de ogsaa at give sig af med Kopsætning, som meget almindelig forbandtes med Badet; de gik derfra over til ogsaa at foretage Aare-

ladning og kom nu hurtig til i det Hele at beskjæftige sig med hele den ikke operative Chirurgie, navnlig altsaa Behandlingen af Fracturer, Luxationer og Saar; de kaldtes derfor ogsaa i Tydskland „Wundärzte“, i Modsætning til Operateurerne, „Schneidärzte“ [1]. Til disse Folk, som nærmest maatte henregnes til Haandværkernes Klasse, og som ogsaa udgjorde Laug, ligesom Haandværkerne, kunde man altsaa ogsaa tye, idetmindste i chirurgiske Tilfælde; men vi kunne ikke tvivle om, at de ogsaa har givet sig idetmindste noget af med Behandlingen af indvortes Sygdomme, hvortil de navnlig maatte ledes ved den Forretning, de dreve med Kopsætning og Aareladning, og man kan ogsaa være temmelig sikker paa, at idetmindste Almuen har med en vis Tillid henvendt sig til Baderen for at faae Raad mod indvendige Sygdomme, fordi de har meent, at forstod han at behandle en Slags Sygdomme, maatte han vel ogsaa kjende noget til en anden Slags. Om den „Johan Læghæ“ i Roeskilde, efter hvem en vis Ingeborg, som $\frac{24}{12}$ 1389 overlod St. Mariæ Kloster sin Gaard [2], var Enke, har været en saadan Bader, skal jeg lade være usagt; men da han var gift, kan han aabenbart ikke have været en geistlig Mand, og det Samme gjælder sandsynligviis om „Vilikin, Lægen i Hafn“, til hvem Jon Litles Datter, Cecilia, i sit Testamente 1307 gav et Føl i Jylland [3]; thi havde han været geistlig, vilde han udentvivl have faaet en Benævnelse, som antydede dette og ikke være kaldet slet og ret „Lægen i Hafn“. Nogen egentlig medicinsk Kundskab kan der hos disse Mennesker ikke have været Tale om; de have været fuldstændig raa Empirikere, medens Geistligheden repræsenterede den videnskabelige Medicin. Mærkeligt nok er det imidlertid, at uagtet Badene ansaaes for en saa nødvendig

---

[1]) Haeser: Gesichte d. Med. p. 341.
[2]) Suhm: Hist. af Danm. XIII. p. 255.
[3]) Suhm: Hist. af Danm. XI. p. 547.

Ting og agtedes som et stort Gode, saa at man endog for Sjælemesssr gav Bade til de Fattige, for at ogsaa de kunde blive delagtiggjorte i denne Velgjerning, og uagtet man ved Badstuerne idetmindste benyttede Badernes Hjælp og ofte ogsaa udenfor dette deres egentlige Kald raadspurgte dem, saa vare de dog i saa ringe Anseelse, at de indtil ind i det 15de Aarhundrede ansaaes for „uærlige", en Skjæbne, de delte med en anden Klasse Næringsdrivende, som i det Hele stode dem nær, nemlig Bartskjærerne, som som dog hertillands først senere siges at have faaet Indpas, skjøndi det ikke med Sikkerhed kan angives, naar de egentlig ere komne ind i Landet.

Endelig fandtes i Middelalderens sidste Halvdeel endnu en Klasse Mennesker, hos hvem man kunde søge Raad i Sygdomstilfælde, nemlig de saakaldte Landfarere (Circumforanei), omreisende Kjøbmænd, der tilligemed andre Handelsvarer ogsaa medbragte Medicamenter, som idetmindste for Størstedelen vare tilberedte i Italien hos de saakaldte Confectionarii, virkelige Apothekere, som før deres Ansættelse bleve examinerede af Lægekollegiet i Salerno og derpaa tagne i Ed paa, at de vilde tilberede „Confectiones secundum formam prædictam", samt vare Lægernes Opsigt underkastede [1]). Naar disse Landfarere ere komne ind her i Landet, vides ikke med Sikkerhed; men formodentlig var det i det 13de eller 14de Aarhundrede; senere, men rimeligvis først efter Midten af det 15de Aarhundrede oprettede de faste Udsalgssteder her i Landet. At disse Landfarere maatte kunne angive Brugen af de Varer, de solgte, følger af sig selv, og de har saaledes ogsaa fungeret som en Slags Læger; men medens Baderne vel fortrinsvis beskjæftigede sig med udvortes Skader og traumatiske Tilfælde, har Landfarerne vel nærmest været henviste til at give Raad for indvortes Sygdomme. Disse to

---

[1]) Herh. & M. Smll. til Medicinalhist. p. 232.

Klasser har altsaa paa en Maade staaet i samme Forhold indbyrdes, som Chirurger og Medicinere, og en mere eller mindre tyk Uvidenhed, parret med en tilstrækkelig Portion Dristighed og Selvtillid, har sikkert udgjort det Fælleds for begge Klasser som Helheder betragtede.

Var endelig en Syg saa uheldig stillet, at ingen af disse Klasser af Lægekyndige stod til hans Tjeneste, eller havde han ingen Tillid til dem, kunde han endnu søge Tilflugt til skrevne Læge- og Receptbøger, som vel i Regelen vare udgaaede fra Munkene, eller hos de „kloge" Mænd eller Qvinder, som i enhver Tidsalder har existeret og sagtens endnu fremdeles ville vedblive at existere, saalænge der gives lettroende og uoplyste Mennesker. Hertil kan vel ogsaa henregnes Brugen af Kilderne, som ansaaes for hellige og derfor for helbredende, idet der ikke toges Hensyn til mulige chemiske Egenskaber ved Vandet, som vel ogsaa i de færreste Tilfælde vare tilstede; men Virkningen tilskreves en eller anden Helgen eller den Hellighed, Stedet paa en eller anden vidunderlig Maade var kommen i Ry for. Af disse Kilder fandtes mange her i Landet, og de kunde dels søges til alle Tider, dels kun til bestemte Tider, ligesom Nogle hjalp for alle mulige Sygdomme, andre kun for visse bestemte. Saaledes søgtes en Kilde paa Skanderup Kirkegaard i Jylland især for Øiensvaghed [1]), en Kilde ved Tirsbæk mod alle hidsige Sygdomme [2]), en Kilde i Brønshøi mod Pest [3]). St. Helenes Kilde i Nordsjælland, Kippinge Kilde paa Falster, Frørup Kilde i Fyen [4]) og flere skulde navnlig søges St. Hans Aften, og en Følge af det store Tilløb, der da fandtes ved disse Kilder, ere de endnu flere Steder bevarede „Kildemarkeder". Denne Brug af Kilderne til Helbredelse af

---

[1]) Hoffm. Fund. III. p. 55.
[2]) ibid. III. p. 55.
[3]) ibid. VII. p. 18.
[4]) Badens Afhandl. p. 121.

Sygdomme har, som bekjendt, bevaret sig hos Almuen langt ud over det her omhandlede Tidsrum og finder jo endnu tildels Sted paa sine Steder. Undertiden var det ikke Kilder, man skulde søge, men andre hellige Localiliteter; saaledes fandtes i Ryslinge i Fyen et Kapel, helliget St. Anna, hvor Syge helbrededes ved Messens Kraft, og „en Have“ (formodentlig en lille Skov) fandtes der, som kaldtes Lammehaven, da den brugtes til at græsse de Lam, som Patienterne pleiede at offre der [1]. Fremdeles kunde visse Helgene, naar de paakaldtes, hjælpe, snart mod en hvilkensomhelst Sygdom, snart kun mod enkelte, saa at man havde en Helgen for Rheumatisme, en anden for Podagra, en anden for Steen osv. [2]. Men ikke blot Helgene tilskrev man denne Virksomhed, ogsaa deres Reliqvier eller Billeder [3]) kunde ofte udrette det Samme; ogsaa Altervin og Daabsvand kunde helbrede baade indvortes og udvortes Sygdomme. Naar vi i Kjæmpeviserne læse, at der „læses over“ den Syge for at „løse deres Pine“ [4]), da er det enten Bønner til Helgene eller saadanne Formularer, som ogsaa en senere Tid frembyder Exempler nok paa, som vi ogsaa nu kjende, og som ofte bære tydelige Kjendetegn paa, at tilhøre en katholsk og længst forsvunden Tidsalder.

Hvad Fødselshjælpen angaaer, da kunne vi let tænke os, at den i hine Tider har staaet paa et overmaade lavt Standpunkt, og vi faae dette bekræftet ved, hvad Kjæmpeviserne berette os om, hvorledes det gik til ved Barnefødseler [5]). Børnene fødes til Verden i Buret,

---

[1]) Pontopp. D. Atl. III. p. 513.

[2]) Badens Afhandl. p. 127.

[3]) Per ymaginem beatæ virginis de majori ecclesia Otthoniæ portatam per matronam & positam super pectus egroti totaliter curatur (Annales Dan. 1101—1313 i Scr. Rer. Dan. IV. p. 24).

[4]) Vedel-Simonsen i Molb. Nord. Tidsskr. III. p. 364.

[5]) Vedel-Simonsen i Molb. Nord. Tidsskr. III. p. 199.

eller, som det næsten altid hedder, i „Steenstuen“, hvor Moderen gaaer ind for at føde, og hun understøttes under Fødselen af Fostermoderen eller af sine Møer, undertiden er det 5 Fruer eller 5 Jomfruer, som ere den Fødende til Hjælp eller „svøbe hende i deres Skind og følge hende i Steenstuen ind“. Hvorledes disse handlede med Barselkonen, faaer man just ikke de bedste Tanker om, naar man seer, hvorledes Hellelille behandledes i hendes Barnefødsel, da „Tvillinger tvinge hendes Liv til Døde“:

Der var stor Ynk i Steenstuen, de Fruer deres Øine de runde,
Saa toge de stolten Hellelille, lagde hende Kjævle i Munde“.[1])

Om en egentlig Jordemoder er der ikke Tale i Kjæmpeviserne; men dog synes det af andre Kilder at fremgaae, at der alt temmelig tidligt har været Koner, som fortrinsvis gave sig af med at staae de Fødende bi og kaldtes Jordemødre; deres Kundskaber og Dygtighed kunne de dog kun have erhvervet sig ad Erfaringens Vei alene, dels ved de Fødseler, de selv havde overstaaet, og dels ved hyppig at være tilstede og til Hjælp ved Andres Barnefødsel. At deres Hjælp imidlertid har været saare ufuldkommen og neppe bestaaet i Andet, end hvad enhver fornuftig Kone, som havde seet en Fødsel, kunde gjøre, kunne vi blandt Andet slutte af det ringe Standpunkt, hvorpaa Jordemødrene i en langt senere Tid, et Par Aarhundreder efter denne Periodes Slutning, endnu stode. Ligesom i Sygdomme, tog man ved Barnefødseler, naar noget Usædvanligt var iveien, sin Tilflugt til Helgene og Reliqvier, hvoriblandt navnlig St. Birgittes Særk i Lund ansaaes for kraftig, hvorfor ogsaa Christiern I. den 23de November 1468 fra Helsingborg tilskrev Lunds Domkapitel, at da han havde fornummet, at i Domkirken haves „en

---

[1]) Vedel-Simonsen i Holb. Nord. Tidsskr. III. p. 364.

Særk, som er gode Qvinder ganske nyttig i Barnsbyrd", saa bad han, at de vilde laane ham den og med det Snareste sende ham den til Helsingborg, han vilde være dem Borgen for, at de med det Første skulde faae den tilbage, saa god i alle Maader som den var [1]).

En Art Hospitaler opstode i dette Tidsrum her i Norden, men rigtignok i hele deres Indretning himmelvidt forskjellige fra de Anstalter, vi nu betegne med dette Navn. En af de frygteligste Landeplager i Middelalderen var Spedalskheden, som rasede i alle Lande og i alle Samfundsklasser, og som dengang var langt mere ondartet, end nutildags. Alt fra gammel Tid vare de Spedalske skyede og frygtede i den Grad, at man overalt udstødte dem af Samfundet; Grunden hertil var maaskee ikke alene Frygten for Smitte, som man ansaae Sygdommen for i høi Grad at have Evne til, men maaskee ogsaa en Forestilling om, at Spedalskheden var et Tegn paa Guds Vrede og de deraf Angrebne saaledes særlig mærkede. For disse Ulykkelige byggede man her i Norden de saakaldte Leproserier, Gaarde, som viedes til en eller anden Helgen eller Helgeninde, i Almindelighed dog St. Jørgen, og hvor de Spedalske kunde finde et Tilflugtssted og faae deres Underholdning uden at komme sammen med Landets andre Indbyggere. Naar disse Gaarde oprindelig ere stiftede, er ikke bekjendt; men det siges, at de i Almindelighed var oprettede i Slutningen af det 12te eller Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, og der skjænkedes da til disse Gaarde milde Gaver, hvorfor de Spedalske, som selv Intet eiede, kunde underholdes, medens de mere Velhavende selv maatte betale deres Kost og Tæring. I Almindelighed var noget Jordegods lagt til disse Stiftelser, og i Tidernes Løb blev det for en stor Deel Kronens Eiendom, saa at vi i den sidste Tid før Reformationen træffe hyppige Exem-

---

[1]) Nyt hist. Tidsskr. V. p. 238.

pler paa, at Kongerne gave forskjellige Mænd St. Jørgens Gaarde i Forlening mod Forpligtelse til at underholde de Syge. Oprindelig har disse Anstalter sikkert været betragtede som Asyler for de ulykkelige forskudte Spedalske, saa at det altsaa har været en frivillig Sag, om de vilde give sig derind eller ikke; men at man dog temmelig snart har begyndt at øve en vis Tvang imod dem, synes at fremgaae af, at det i den af Roeskilde Bisp for Kjøbenhavn 1294 givne Bylov hedder: „De leprosis. Item percussus lepra non cogetur ad leprosos intrare, quamdiu communicationem hominum publice devitaverit“ [1]), et Forbud, som synes at maatte have sin Grund i, at man har søgt at tvinge de Spedalske til at gaae ind i Leproserierne. Men idetmindste 150 Aar senere har Forholdet helt forandret sig; thi i Christopher af Bayerns Stadsret for Kjøbenhavn hedder det: „Hvo, som i Staden bliver syg af Spedalskhed, han skal nødes til at begive sig udi St. Jørgens Hus inden den Tid, som hannem af Fogeden, Borgmestere og Raad bliver forelagt; gjør han det ikke, da maa de føre hannem og hans Gods did paa hans egen Kost og Tæring“ [2]), og samme Befaling gives i samme Konges Stadsret for Helsingør [3]) og har vel altsaa været gjældende overalt; nu er det altsaa bleven en Forpligtelse for de Spedalske at opholde sig i Leproserierne, saa at de skulde tvinges dertil, naar de ikke godvillig vilde give sig derind. Sagen var jo nemlig den, at disse Hospitaler vare ikke oprettede for at helbrede de Syge, hvortil vi aldeles ikke finde Spor af Bestræbelser, men for at sikkre de Sunde mod Smitten. Vi finde derfor ogsaa, at disse Gaarde gjerne laae udenfor Byerne, et Stykke fjernede fra dem [4]);

---

[1]) Scr. Rer. Dan. VII. p. 97.
[2]) Orig. hafn. p. 108.
[3]) Pont. D. Atl. II. p. 291.
[4]) Paulus Eliæ siger i sit Skrift om „krancke“ osv.: Spidalske mennisker haffue thers hospital her vdhen for Byen aff gammel

meget almindelig fandtes et Kapel eller en Kirke, indviet til samme Helgen som Gaarden selv, og denne Kirke er da senere undertiden bleven staaende, efterat Leproseriet var ophævet, og bærer den Dag idag sin Helgens Navn. Saadanne Leproserier fandtes ved næsten alle større Byer her i Landet og ogsaa ved en Deel af de mindre. Vi finde saaledes St. Jørgens Gaarde nævnede ved Kjøbenhavn [1]), Helsingør [2]), Roeskilde [3]), Ringsted [4]), Slagelse [5]), Næstved [6]),

---

skicke, at saadanne mennisker skulde icke være i By effter then gammel low met thennom som ere karske (Suhms Samll. I., H. 2, p. 105.

[1]) I et Testamente af 1261 hedder det: Hospitali in Hafnia x marcas denariorum; i et andet Testamente af 1292: Hospitali leprosorum in Køpændæhafn dimidiam marcam; 1296 har en Biskop i Roeskilde lagt nogen Jordskyld til et Hospital i Kjøbenhavn, de havde begyndt at bygge; i et Testamente af 1307: Hospitali leprosorum Hafnis marcam denar., Leprosis duas marcas (Pont. Orig. hafn. p. 165). Omtrent 1370 nævnes i et Manuskript: terra villæ, in qua stetit Domus sancti Georgii, in qua sustentabantur ægrotantes per infirmitates lepræ (ibid. p. 166).

[2]) Paa Kirkegaarden (Anon: Beskr. af Helsingør 1757, p. 73).

[3]) Communitas Hospitalis leprosorum blev 1253 stiftet udenfor Roeskilde paa St. Jørgens Bjerg (Pont. D. Atl. VI. p. 137 og omtales 1299 og 1310 i Testamenter (Suhm: Hist. af Danm. XI. p. 316 og 641), hvor det siges at ligge ved St. Clemens's Kirke.

[4]) Formodentlig det samme, som i Docum. af 1261 og 1307 kaldes Hospitale leprosorum Ringstæthæ (Pont. D. Atl. III. p. 59).

[5]) Pont. D. Atl. III. p. 20.

[6]) Hvor det laae i Aadderup. Skialm Bangs Datter Gytha testamenterede den 4de Marts 1292 til hver af de spedalske Mænd i Athorp ved Næstved „8 Al. Vadmel og til hver Qvinde 3 Alen Lærred (Suhm: Hist. af Danm. IX. p. 120), og i Lib. Donat. Monast. B. Petri Næstwediensis, som findes i Scr. Rer. Dan., omtales, at „Abbas redemit a domo leprosorum in Atherop quedam bona“.

Vordingborg[1]), paa Møen[2]), i Fyen ved Odense[3]), Nyborg[4]) og Svendborg[5]), i Jylland ved Aalborg[6]), Viborg[7]), Nykjøbing paa Mors[8]), Randers[9]), Greenaa[10]), Ribe[11]) og formodentlig ogsaa Ringkjøbing, da dens Kirke idetmindste tidligere har havt Navn af St. Jørgens Kirke[12]). I Aarhus fandtes en St. Karens Gaard, som i Pave Julii II.s Stadfæstelse paa Kong Hans's Gave dertil kaldtes Domus Leprosorum Sanctæ Katarinæ Arusiensis[13]). Ved Kallundborg fandtes paa St. Jørgens Bjerg et Kapel, hvortil Valdemar Atterdag 1364 sendte nogle af de Reliqvier, han havde faant af Paven i Avignon til Fordeling omkring i Landet[14]), og 1495 nævnes det endnu i et Gavebrev fra

---

[1]) Suhms Samll. II., H. 1, p. 148.

[2]) Udenfor Stege skal ifølge Sagnet have ligget en St. Jørgens Gaard; senere fandtes den i Speilsby, som den gav Navn; det oprindelige „Spital" antages stiftet i Absalons Tid mellem 1180 og 1200 (J. Paludan: Møens Beskr. I. p. 309).

[3]) 1295 laae St. Jørgens Gaard udenfor Pjentemølle og var baade et Hospital for Spedalske og et Kloster med en anselig Kirke, viet til St. Laurentius (Engelstoft: Odense Byes Hist. p. 45).

[4]) Af et Afladsbrev sees, at her 1372 var et Sygehus i St. Jørgens Gade (Hoffm. Fund. VI. p. 42), og har det ei været et Leproserie, tyder Gadens Navn paa et saadants tidligere Tilværelse.

[5]) Suhms Samll. II., H. 2, p. 41.

[6]) Maaskee først stiftet af Chr. I. (Pont. D. Atl. V. p. 158).

[7]) Udenfor St. Mikkels Port med sit eget Kapel; i et Document af 1263 nævnes Domus leprosorum Wibergis (Pont. D. Atl. IV. p. 630).

[8]) Her har ved Dueholm Kloster været en St. Jørgens Gaard og Kapel, som i et Document af 1418 kaldes Domus leprosorum in Dueholm in Morsia (Pont. D. Atl. V. p. 549).

[9]) nævnes 1263 (Pont. D. Atl. IV. p. 374.

[10]) Suhm: Ny Samll. I. p. 356.

[11]) Udenfor Nørreport (D. Atl. V. p. 637).

[12]) Frost: Ringkj. Beskr. p. 78.

[13]) Pont. D. Atl. IV. p. 86.

[14]) Suhm: Hist. af Danm. XII. p. 524.

Biskop Niels Schave[1]); men nogen St. Jørgens Gaard omtales her egentlig ikke; derimod omtales i det 13de og 14de Aarhundrede et Hospital for Spedalske, kaldet Domus leprosorum Sti. Nicolai in Kallundborg[2]), hvis Friheder og Herligheder Dronning Margrethe 1391 stadfæstede[3]). Vi see altsaa, at disse Stiftelser fandtes trindtom i hele Landet i stort Antal, og flere, end de her nævnte, fandtes udentvivl; men Spedalskheden var ogsaa meget almindelig udbredt, saa at der vel kunde behøves et meget anseligt Antal Hospitaler, naar alle Spedalske skulde afsondres i saadanne. Hvorledes Tilstanden i disse Huse har været i en tidligere Tid, kjende vi Intet til; men senere bleve de rene Ulykkens Huler og Elendighedens Boliger, hvor de Ulykkelige, som der holdtes indespærrede, ofte levede slettere end Dyr og henslede deres Tid i en moralsk og legemlig Elendighed, som vi nu næsten ikke gjøre os Begreb om.

Endnu en Art Hospitaler fandtes her i Landet, nemlig de saakaldte Helligaandshospitaler eller Helliggeisthuse (Domus sancti spiritus), oprettede af Helligaandsordenens Brødre eller, som de ogsaa kaldtes hertillands, Duebrødrene. De vare egentlig Klostre, hvis Beboere, „Hospitaliterne", havde til Opgave at pleie syge Pilgrime og andre Svage og Fattige, „som ikke kunde gange fra Huus til Huus efter deres Føde[4]). De synes at være af en noget yngre Datum end Leproserierne; men naar de egentlig ere begyndte at oprettes her i Landet, er mig ganske ubekjendt. De har mere end St. Jørgens og de dermed beslægtede Gaarde været beregnede paa Sygepleie, og vi kunne vel ogsaa antage, at Hospitaliterne fremfor de andre Geistlige har været lægekyndige; men

---

[1]) P. Paludan: Kallundb. Beskr. p. 115.
[2]) ibid. p. 115.
[3]) Suhm: Hist. af Danm. XIII. p. 276.
[4]) Engelstoft: Odense Byes Hist. p. 45.

Klostrenes egentlige Indretning og den Virksomhed, der fandt Sted i dem, kjender man nu ikke meget til. De har i sin Tid været meget udbredte her i Landet.

Apotheker og Læge vare i Oldtiden een Person. Den lægekyndige Mand eller Qvinde samlede selv de Urter, som skulde benyttes til Sygdommens Helbredelse og tilberedte dem i den Form, hvorunder de skulde anvendes, og dette kunde saa meget lettere skee, som Tilberedningen sikkert har været overmaade simpel og oftest kun bestaaet i Kogning, Sønderskjæring og Knusning og maaskee Udpresning af Saften. Da Lægekunstens Udøvelse kom i Geistlighedens Hænder, har disse sikkert følt Trang til at kunne anvende alle af Hippokrates. Galen og tildels Araberne anbefalede Midler, som kun for en Deel kunde skaffes tilveie af Landet selv, medens en idetmindste lige saa stor eller rimeligvis den største Deel ikke kunde faaes uden ved Indførsel. Som imidlertid Geistligheden i saa mange andre Henseender følte sig sammenknyttet i hele den christne Verden, saaledes har de sikkert ogsaa i denne Henseende staaet hinanden bi med Anskaffelse af Lægemidler, og de danske Munke og Præster, som gave sig af med Lægepraxis, har sikkert fra deres Ordensbrødre i det sydligere Europa faaet sig tilsendt de exotiske og sammensatte Midler, de havde Brug for. Men i det 13de Aarhundrede omtrent ere de ovenomtalte Landfarere begyndte at komme ind i Landet og med deres øvrige Handelsvarer at medbringe Medicinalvarer, som mest vare tilberedte i Italien og derfra udbredtes over Europa. Senere fik disse Landfarere faste Udsalgssteder, og allerede tidlig havde Hansestæderne et Oplag i Slagelse, hvorfra sikkert ogsaa Medicinalvarer ere solgte. Disse Udsalg vare imidlertid langtfra det Samme, vi nu forstaae ved Apotheker, men snarere Urtekramboutikker, hvor der blot tillige solgtes Lægemidler. Egentlige Apotheker fik Danmark først i det 16de Aarhundrede, men naar der i gamle Docu-

menter[1]) alligevel tales om Apothekergaarde i det 15de Aarhundrede, da er dermed sikkert meent disse Landfareres Udsalgssteder. Det Samme gjælder, naar der f. Ex. i Biskop Knuds Tractatus de pestilentia tales om „pillule pestilensiales, que habentur in apothecis". I Henrik Harpestrengs Lægebog finde vi derimod intetsteds Apothek nævnet; da vare Udsalgsstederne endnu ikke oprettede, Landfarerne maaskee ikke engang komne hertil. Disse Landfarere stode ikke under nogensomhelst Control, hverken hvad deres Varers Godhed og Sammensætning angik, eller med Hensyn til de Priser, de forlangte derfor. og vi kunne derfor vel tænke, at der af dem er øvet de største Bedragerier i alle mulige Henseender; Fristelsen dertil var altfor stor til at de ikke skulde have givet efter for den, og de Klager, som i andre Lande løde over disse Bedragerier, og som i det 14de og 15de Aarhundrede[2]) gave Anledning til Anlæggelse af ordentlige Apotheker, har sikkert ogsaa lydt hertillands og været ligesaa velbegrundede her.

---

[1]) 1465 og 1479 nævnes Apothekergaarde i Kjøbenhavn i Skjøder (Herh. & M. Samll. p. 232), ligesaa i Jordebogen af 1496 (Pont. Orig. hafn. p. 438, L. Both: Kjøbenhavns Beskr. p. 139). Men endnu i Jordebogen af 1677 bruges Ordet „Apotheker" om Mænd, som ganske sikkert ikke vare Apothekere, men vel altsaa har været Urtekræmmere.

[2]) Paris havde allerede 1336 et Apothek, i England omtales 1345 en Apotheker i London, i Leipzig skal Apotheket være anlagt 1409, i Berlin 1488, i Ulm 1436 (Herh. & M. Samll. p. 234).

3die Afsnit.

Fra Universitetets Stiftelse 1478 til dets Opløsning 1530.

A. Universitetet og dets Lærere.

Vel havde Christiern den Første allerede 1474 erholdt Pavens Tilladelse til at oprette et Universitet; men denne Tilladelse blev dog egentlig først Aaret efter officielt meddeelt ved en til Erkebisp Jens Brostrup i Lund stilet Bulle af 19de Juni 1475, ved hvilken Universitetet tilstodes alle for den Slags Anstalter sædvanlige Rettigheder, Friheder og Beneficier, hvorhos Erkebispen eller Biskoppen i det Stift, hvor Universitetet kom til at ligge, udnævnedes til Universitetets bestandige Kantsler med Ret til at tildele alle Grader i Theologi, Civil- og Kirkeret, Philosophi og Medicin paa samme Maade og med samme Virkning, som Erkedegnen i Bologna, hvis Universitet denne Gang synes at være taget til Mynster. Dog gik der endnu nogle Aar inden det blev til Virkelighed med det paatænkte Universitet, formodentlig mest fordi Kongen havde ondt ved at skaffe de fornødne Midler tilveie, og Geistligheden, som vel var nærmest til at staae Kongen bi i denne Sag, synes ikke at have viist synderlig Iver eller Beredvillighed. I 1477 forhandlede Kongen med Rigets Bisper om at bidrage til Universitetets Stiftelse og Vedligeholdelse, og ender sine Breve med de Ord: „Gjører herudi, som I ville

Rigets og den Hellige Kirkes Bistand i den Sag, her gjøre I os synderlig udi til Villie; Thi Vi gjorde os stor Umag og sammeledis Tæring, førend vi kom dermed til Ende. Og skulde det ikke nu fuldkommes, da var det os til Forsmædelighed" [1]). Hvormeget disse Forhandlinger frugtede, vides ikke; men først 1478 tog man ret fat paa Værket, og i dette Aars sidste 3 Maaneder udkom Forordninger desangaaende. Den 4de October udstedte Kongen en Kundgjørelse, at han „efter vore elskelige og tro Mænds Raad og af den hellige Apostoliske Kirkes Myndighed for vor Sjæls Saligheds Skyld samt vore Forfædres og Efterkommeres, Danmarks Kongers, have erhvervet Fuldmagt at fundere og oprette et almindeligt Studium og Universitet udi vort Rige til dets Gavn og Ære, at ved Lærdoms og boglige Kunsters Lys og Skin kan forhverves den allersødeste Frugt, hvorved Barbari og Mørkhed udryddes og Menneskets omhyggelige Vindskibelighed ordinerer sine Idrætter og sætter dem udi Sandheds Lys, ja ved hvilken ogsaa Guds Ords Ære og Dyrkelse kommer til at skinne, Retfærdighed dyrkes, publiqve saavelsom private Sager nyttigen drives og det menneskelige Vilkaars Haab kraftigen bestyrkes og formeres" [2]). Fremdeles siger Kongen deri, at han efter Biskop Oluf Mortensens og sine Raaders Raad har givet Peder Albertsen, „Artium liberalium Magistro & in Medicinis Licentiato", Fuldmagt til at antage duelige Lærere, som tilligemed ham kunde docere i de forskjellige Faculteter og provomere dem, som fandtes dygtige dertil. Endelig fritager Kongen „deslige Doctores og Magistros" for at staae under den verdslige Jurisdiction og beskikker istedetfor til deres Dommere og Ret „den ærværdige Fader udi Christo, Biskoppen af Roeskilde, og de ærværdige Mænd, Decanen og Provsten i samme Stad,

[1]) Hofm.: Fund. I., p. 8.

[2]) Holb Danmarkshist., p. 501 (Levins Udg.); den latinske Text findes i Orig. hafn., p. 141.

samt Decanen i Kjøbenhavn, og det saalænge de alvorligen dyrke deres Studia". Den 31te i samme Maaned udgik fra Capitlet i Kjøbenhavn ved dets Decan, Jesper Henriksen til Sandagergaard, et Brev, hvorved Capitlets Skoler Sønden for Frue Kirke indrømmedes til Peder Albertsens og hans Collegers Forelæsninger og Øvelser indtil et bedre Locale kunde skaffes [1]). Faa Dage før og efter gave Erkebisp Jens Brostrup i Lund og Biskop Oluf Mortensen i Roeskilde deres Samtykke til Universitetets Oprettelse og lovede Lærere og Studenter deres Beskyttelse [2]).

Peder Albertsen reiste nu til Kölln, for der at søge saavel Lærere som Studenter til det nye Universitet, og i Slutningen af Mai 1479 ankom han til Kjøbenhavn med endeel Magistre, Baccalaurer og Studenter, som han havde formaaet til at ombytte Köllns Universitet med Kjøbenhavns nye Høiskole. Den 1ste Juni samme Aar indviedes endelig Universitetet med stor Høitidelighed i Frue Kirke, ved hvilken Leilighed Biskoppen i Roeskilde efter Pavens Befaling blev bestandig Kantsler, Peder Albertsen Vicekantsler, og Jesper Henriksen blev Universitetets første Rector. Formodentlig umiddelbart derefter indskreves de første academiske Borgere, som bestode af Kongens, Dronningens og Bispernes Kantslere, endeel Abbeder, Prælater, Kanniker, Vicarer, Adelige, Professorer, Doctorer, Magistre, Baccalaurer og Studenter fra Danmark, Norge, Tydskland og Nederlandene, i Alt 79 Personer [3]). Derefter vedtoges de af Jens Brostrup givne Statuta universitatis hafniensis [4]), som indeholde Edsformularer for Studenter, Rector, Professorer og alle Andre, som høre til Universitetet, og en Mængde Bestemmelser om Messer, der skulde

---

[1]) Orig. hafn., p. 145.
[2]) Rørd.: Univ. Hist., Tillæg, p. 1—2.
[3]) C. Bartholin: De ortu, progressu etc. Reg. Acad. Hafn., Fol. II., Vinding: Acad. hafn. p. 4.
[4]) De findes i Scr. Rer. Dan. VIII., p. 334 o. følg.

holdes, om Rectors Pligter og Rettigheder, om Skik og Orden ved Universitetet, Studenternes Klædedragt og Opførsel samt Straffe for deres Forseelser, om Graders Erhvervelse o. Lign.; men kun i Forbigaaende nævnes „quattuor facultatum decani", hvoraf det sees, at der har været bestemt 4 Faculteter, som Erkebispen ved et senere Brev paalagde at udarbeide Statuter for deres Virksomhed.

Da det af Kjøbenhavns Capitel indrømmede Locale af en eller anden Grund ikke har været fundet beqvemt, eller maaskee fordi det blot var overladt til Benyttelse indtil et bedre Locale kunde skaffes tilveie, bevægede Kongen 1479 Magistraten til at laane Universitetet for et Tidsrum af 10 Aar en Deel af Stadens Raadhus Vest for Frue Kirke, hvor efter Reformationen Bisperesidentsen blev; men da Localet her var for indskrænket til Afholdelse af de forefaldende Høitideligheder, foregik disse i Frue og Nicolai Kirker. Dette Locale blev Universitetet dog ikke i rolig Besiddelse af; thi under Kong Hans's Fraværelse satte Magistraten sig 1491, da de 10 Aar vare forløbne uden at Universitetet havde faaet noget andet Locale, i Besiddelse af Raadhuset; men ved en kgl. Befaling af 1492 befaledes det Borgmestre og Raad, strax at lade „Docterne og Mestrene" faae det igjen, og 1512 indrettedes hele Bygningen til et eget Universitetslocale med academiske Auditorier.

Ogsaa et Bibliothek grundlagdes allerede kort efter Universitetets Stiftelse, om end dets Begyndelse var saa ringe som vel muligt, og det er da den samme Peder Albertsen, som med saa megen Iver havde arbeidet for den nye Høiskoles Fremkomst og Indretning, der ogsaa i denne Henseende tænkte paa den, idet han 1482 skjenkede Universitetet, og da navnlig det philosophiske Facultet, et medicinsk Værk, „Practica medicinæ Nicolai cum commentario Stephani Orlandi", hvortil han imidlertid knyttede den Betingelse, at der aarlig, Tirsdagen efter Peters og Pouls Dag (29de Juni) skulde af Lærerne i dette Facultet holdes

Messe i Frue Kirke til Erindring om ham og alle Universitetets Velgjørere. 1497 skjænkede han Universitetet 24 Bøger [1]), da det var bestemt, at der den 28de Juni skulde holdes en høitidelig Sjælemesse for Universitetets Stiftere og alle dets Velgjørere. Saaledes var et Bibliothek grundlagt, og Locale til det anvistes i Helliggeistes Kloster.

Indtægterne til Universitetet indkom navnlig af Kirkegods, som Paver og Erkebisper tillagde det, hvorimod det ikke vides, at Christiern I., som havde stiftet Universitetet, skjænkede det nogensomhelst Grundbesiddelse eller Indtægt af sit eget eller Kronens Gods [2]). Under Kong Hans forøgedes Indtægterne, dels ved Kongen selv [3]), og dels ved Gaver af private Mænd, navnlig Geistlige. Blandt det under denne Konges Regjering skjænkede Gods fandtes ogsaa Eggidsløvmagle, som 1505 skal være bestemt for en Lærer i Medicinen [4]). Ogsaa under Christiern II.s Regjering forøgedes Indkomsterne ved Gaver fra Erkebispen og alle Bisperne paa Herredagen i Kjøbenhavn 1514.

Danmark havde altsaa nu faaet et Universitet, og blandt Grundene til dets Stiftelse nævner Oluf Mortensen i sit Samtykke ogsaa den, at de Studerende ikke skulde behøve at reise udenlands. Dette lod sig imidlertid ikke forhindre; man var engang kommen i Vane med at søge til fremmede Universiteter, og man vedblev fremdeles dermed. Kong Hans søgte vel at hindre det ved 1498 at befale, at herefter „hverken Adelens, Borgernes eller andre

---

[1]) Catalog herover findes i Scr. Rer. Dan. VIII., p. 346. Saavidt man af Titlerne kan slutte, vare kun følgende Bøger af medicinsk Indhold: Disputationes Nicolai Siculi & consilia quorundam doctorum, Libri Avicennæ, Quæstiones super librum Avicennæ in pergameno, Liber medicinalis notabilis in pergameno, Lilium medicinæ og maaskee Quæstiones super libros Phisicorum & de anima.

[2]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 11.

[3]) Arrild Hvitf.: Danm. Krønn. p. 1089.

[4]) Werlauff: Kjbhvns Univ. indt. Reform. p. 9.

vore Undersaatte deres Børn, i hvad Stat og Vilkaar de end ere udi, begive sig af Riget til fremmede Academier, undtagendes det Academi, som er til Upsal, udi vort Rige Sverrige, uden de først udi tre samfulde Aar have været paa vort Universitet udi Kjøbenhavn" [1]); men dette Forbud overholdtes ikke, og Christiern II. udstedte derfor atter et lignende Forbud, hvorved det gjordes til Betingelse for at de Studerende maatte reise udenlands, at de havde tilbragt saa megen Tid ved Kjøbenhavns Universitet, at de havde „taget gradum Baccalaureatus" [2]). Ganske forbyde Udenlandsreiserne vilde man dog ikke; dels havde man vel erkjendt, at Universitetet i Virkeligheden ikke formaaede at meddele den fuldstændige Undervisning i alle 4 Faculteter, som de Studerende med Rette kunde gjøre Fordring paa, og dels hørte det i den Tid, som endnu langt senere, formelig med til det fuldstændige Studium, at besøge fremmede Universiteter. Men ved at fastsætte en vis Tid, de Studerende skulde tilbringe ved Kjøbenhavns Universitet, søgte man at bevare et vist Antal Elever for dette, at give Studenterne Leilighed til at lære det at kjende, og saavidt muligt knytte dem til det. Det var i denne Periode navnlig Rostock, Paris, Löwen og Kölln, man besøgte, og efterat Luther var fremstaaet, var det, maaskee fremfor alle andre Universiteter, især Wittemberg, hvortil man reiste, hertil maaskee ogsaa noget tilskyndet ved den Yndest, Protestanterne nøde baade hos Christiern II. og endmere hos Fredrik I.

Om Freqventsen ved Universitetet i denne Tid vides intet Fuldstændigt. Det største Antal, der efter den første Immatriculation indskreves, var i Aaret 1520, da 17 Studenter optoges [3]). Denne ringe Freqvents kan vel have bidraget meget til, at Studierne ikke dreves med synderlig

---

[1]) Ar. Hvitf.: Danm. Krønn. p. 1023.
[2]) Werlauff: Kjbhvns Univ. indt. Reform. p. 28.
[3]) ibid. p. 34.

Iver; thi at dette var Tilfældet og vel atter kan have bidraget meget til, at man vedblev at søge til fremmede Universiteter, er sikkert udenfor al Tvivl, og det synes ogsaa at fremgaae deraf, at Erkebispen og Bisperne til den Gave, de paa Herredagen i Kjøbenhavn $\frac{20}{6}$ 1514 skjænkede Universitetet, knyttede den Betingelse, at Lærerne skulde vise større Flid og Virksomhed i deres Forelæsninger, navnlig ved Afskaffelse af adskillige Ferier, som vare indførte siden Universitetets Stiftelse, og som ikke fandtes ved Köllns Universitet[1]).

Men var saaledes Virksomheden ved Universitetet kun ringe, var den det sikkert ogsaa, og vistnok i særlig Grad, i det medicinske Facultet. Vel var den af Universitetets Stiftelse høit fortjente og i denne Retning mest virksomme Peder Albertsen selv Læge og Lic. med.; men om hans Virksomhed for den medicinske Undervisning har vi aldeles intet Vidnesbyrd, og sandsynligt er det, at han aldeles Intet har udrettet i den Henseende. Rigtignok var et medicinsk Facultet nævnet i Statuterne; men i en hel lang Aarrække synes det kun at have existeret paa Papiret; thi før Alexander Kinghorn 1513 kom herind, finde vi intet Spor til medicinsk Undervisning. At Peder Albertsen ikke holdt medicinske Forelæsninger, synes ganske sikkert, og naar ikke han tog sig deraf, var der i dette Tidsrum Ingen, som kunde. Men selv Kinghorns Virksomhed som medicinsk Lærer var sikkert saare ringe; thi dels optoges hans Tid for en Deel af hans Virksomhed som Christiern II.s Livlæge, og dels benyttedes han meget af Kongen i forskjellige, Universitetet fremmede Anledninger, navnlig til Gesandtskaber. Efter Kong Christierns Flugt kom han ikke tilbage til Danmark, og det medicinske Facultet var da blottet for Lærere. Vel havde Universitetet 1520 optaget blandt sine Professorer en Mand, som

---

[1]) Werlauff: Kjbhvns Univ. indt. Reform. p. 22.

vistnok allerede da var deu Post som medicinsk Lærer, som han senere med Hæder beklædte, fuldkommen voxen, nemlig den berømte Christiern Torkelsen Morsing; men det var ikke det medicinske Facultet, som dengang nød godt af hans Lærdom og ypperlige Evner, men det philosophiske, og vi finde derfor vel omtalt, at han læste over de hellige Digtere[1]; men at han skulde have holdt medicinske Forelæsninger, finde vi ikke mindste Spor til, og dermed har han ganske sikkert dengang heller ikke givet sig af. Ogsaa en anden Mand, som var lægekyndig, ansattes 1520 ved Universitetet, nemlig den fra Tydskland indkaldte Matthias Gabler, som var Dr. med.; men heller ikke han ansattes i det medicinske Facultet eller virkede som medicinsk Lærer, men var Universitetets første Docent i Græsk. Paa Lægevidenskabens Dyrkelse og Lægekunstens Udøvelse her i Danmark havde det 1479 oprettede Universitet saaledes saa godt som aldeles ingen Indflydelse, og for det medicinske Studium efterlod det saaledes intet Savn, da Universitetet ved Tidernes Ugunst, efter i flere Aar at have ført en mere og mere hensygnende Tilværelse, endelig 1530 opløstes aldeles.

Naar vi nu ville beskjæftige os noget nærmere med de ved Universitetet i dette Tidsrum ansatte lægekyndige Mænds Liv og Levnet, saavidt det er bekjendt, da finde vi af Saadanne:

I det medinske Facultet:

Alexander Kinghorn, 1513—1523.

Udenfor Facultetet:

Peder Albertsen, 1479—1517,

Matthias Gabler, 1520—1523,

Christiern Torkelsen Morsing, 1520—1530.

Alexander Kinghorn

(A. Kynghorn, Kynhornn, Kinhorn, Alexander Scotus; selv skrev

---

[1]) Scr. Rer. Dan. VIII., p. 488.

han sig 1522 Alexander Kyngorne[1])) kom herind i Landet som Dr. med. 1513 [2]) og blev Professor ved Universitetet og Christiern II.s Livlæge. Han var den første medicinske Professor, som beklædte Rectoratet ved Universitetet, hvilken Værdighed han var i Besiddelse af 1517. 1522 var han Decan i det roeskildske Capitel. Som medicinsk Lærer kan hans Virksomhed neppe have været stor, da han anvendtes særdeles meget til Gesandtskaber. Saaledes sendtes han 1519 til Skotland for at skaffe Hjælpetropper, som han ogsaa fik og kom tilbage med efter $\frac{1}{2}$ Aars Ophold der i Landet. Til at anvende ham i dette Ærinde har Kongen muligen funden en særlig Foranledning i hans Slægtskab med den skotske Kantsler og Erkebiskop James Beton. Kort før Christiern II. forlod Riget, sendtes Kinghorn til England for at søge om Hjælp hos Kong Henrik den Ottende. Efter Kongens Flugt kom han ikke mere tilbage til Danmark; som indfødt Skotte og Slægtning af Erkebispen af St. Andrews, var han bedst skikket til der at tjene Kongen, og han opholdt sig derfor flere Aar i Leith, hvorfra han gjorde hyppige Reiser omkring i Christiern II.s Ærinder. Det sidste Spor af hans Virksomhed er fra 1529, da Kongen i Januar fra Lier udfærdigede et Creditiv for ham til Kong Jacob IV. af Skotland. Hos Kong Christiern stod Alexander Kinghorn i høi Anseelse som Læge, og at han ogsaa har befattet sig med privat Praxis, beviser en Anekdote, som fortælles om ham i Christiern Pedersens Lægebog[3]); om hans Virksomhed ved Universitetet har vi derimod intet Vidnesbyrd. Skrifter vides han ikke at have udgivet.

Peder Albertsen

(Petrus Alberti) er af ganske ubekjendt Herkomst; heller

---

[1]) Th. Bartholin kalder ham i Cista med. p. 3 A. Kynsorum.

[2]) Allen mener dog, at han rimeligvis har været her en god Tid før (Chr. II.s Hist., II., p. 138.

[3]) Herh. & Mansa Samll. p. 3.

ikke veed man, naar eller hvor han er født. Sandsynligt er det dog, at han er født i Kjøbenhavn af borgerlige Forældre i Midten af det 15de Aarhundrede. Sin første acamiske Dannelse modtog han ved Universitetet i Kölln, hvor han blev Mag. artium, studerede Medicin og fik 1474 Licentiatgraden heri. I Aaret 1478 findes han („Petrus Alberti de Hafnya") at være bleven immatriculeret ved Universitetet i Rostock; men hans Ophold her kan ikke have været langt; thi samme Aar var det, at han med kgl. Fuldmagt reiste til Kölln for at skaffe Lærere til den nye Høiskole i Kjøbenhavn. Ved Universitetets Indvielse $\frac{1}{6}$ 1479 holdt han Indvielsestalen[1]) og udnævntes han til Universitetets Vicekantsler; kort efter[2]) creeredes han til Doctor i Kirkeretten. Før sin Ansættelse ved Kjøbenhavns Universitet skal han have været Kannik i Lund, 1488 omtales han som Kannik i Kjøbenhavns Capitel, og 1489 tillige som Kirkeværge ved Frue Kirke, 1496 som Raadmand i Kjøbenhavn, hvilken Post han beholdt indtil sin Død. Universitetets Rector var han i de 38 Aar, han overlevede dets Stiftelse, kun 2 Gange, nemlig 1491 og 1514, hvilket forekommer besynderligt nok, naar hans Virksomhed ved Stiftelsen og hans senere Gavmildhed mod Høiskolen tages i Betragsning; men han er vel af sine mange andre forskjelligartede Forretninger bleven hindret i oftere at modtage Valg. Egentlig Universitetslærer har han maaskee slet ikke været; i det medicinske Facultet har han i ethvert Fald ikke virket, maaskee derimod nok i det juridiske[3]). Han deeltog 1492—93 i et Gesandtskab til den romerske Konge samt til Kongerne af England og Skotland. Han var paa Livstid forlenet med St. Jørgens Kapel og Gaard udenfor Kjøbenhavn. At han

---

[1]) Holbergs Danmarkshist. (Levins Udg.), I., p. 500.

[2]) Rørd.: Univ.-Hist. I., p. 9; i Hofmanns Fund. I., p. 9 angives 1491.

[3]) Rørd.: Univ.-Hist I., p. 15.

var en velhavende Mand, kunne vi slutte af, at han besad flere faste Eiendomme i Byen, og blandt disse fandtes ogsaa en Gaard „paa Hjørnet af Kannikestræde og Kjødmangerboderne“, som han 1/3 1512 gav og skjødede til St. Peters Alter i Vor Frues Kirkes Høichor, som Hr. Poul Laxmand havde stiftet „til Universitatis Hjælp“, og betingede han sig herfor, at Alterets Besidder hver hellig Aften skulde holde Gudstjeneste ved St. Jacobs Alter, hvor han havde valgt sit Hvilested hos sin Hustru, samt at Giveren og hans Søn skulde beboe Gaarden, medens de levede, mod en aarlig Leie. I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede tilhørte denne Gaard Kantsler Christian Friis til Borreby, og efter hans Død 1616 kom den til at udgjøre en Deel af Regentsen. 1482 og 1497 skjænkede Peder Albertsen, som ovenfor omtalt, Universitetet endeel Bøger, og 1517 gav han til St. Jacobs Alter, hvortil Universitetet havde faaet Præsentationsret med Forpligtelse til at beskikke en Magister i det philosophiske Facultet til dets Vicarius, fire Boder i St. Pedersstræde. Peder Albertsen døde mellem den 12te November og 8de December 1517; hans Hustrus Navn og Slægt kjendes ikke. En af hans største Fortjenester er det, at han har foranlediget Bogtrykkerkunstens Indførelse i Danmark og fremmet Udgivelsen af de første Skolebøger. De to ældste, med Aarstal (1493) forsynede Bøger fra Gottfried af Ghemens kjøbenhavnske Presse, Fundamentum in Grammatica og Regulæ grammaticæ, angives nemlig at være trykte, den Første „in curia Domini Doctoris Petri Alberti“, den Anden „in universitate haffnensi . . . expensis doctoris Petri Alberti de Haffnya“.[1])

Matthias Gabler

var en Tydsker, som 1520 indkaldtes fra Wittemberg, hvor han havde studeret siden Decbr. 1518, og han tilhørte den

---

[1]) Werlauff: Kjbhvns Univ. indt. Reform. p. 14.

protestantiske Retning i Religionen. Han havde studeret Medicin og taget Doctorgraden heri; men hans Studier vare forøvrigt rent sproglige. Han synes nærmest at have været en Discipel af Melanchthon, med hvem han corresponderede fra Kjøbenhavn. Han blev her ansat som Professor i Græsk, hvilken Stilling han beklædte et Par Aars Tid, indtil Kongens Ulykke nødte ham til at opgive den.

Christiern Torkelsen Morsing,

som 1520 ansattes i det philosophiske Facultet og holdt ud ved Universitetet indtil dets Opløsning, skal først nærmere omtales i næste Tidsrum, da hans væsentligste Virksomhed falder ind derunder og navnlig hans Stilling som medicinsk Lærer begrændses deraf.

B. Livlæger.

Som ovenfor omtalt, havde maaskee Christopher af Bayern en Livlæge, hvis Navn dog ialfald ikke er kommen til Efterverdenens Kundskab, og endnu tidligere synes Henrik Harpestræng at have beklædt en saadan Post hos Erik Plovpenning. Sandsynligt er det vel, at flere af Middelalderens Konger have havt hos sig geistlige Mænd, som har været i Besiddelse af medicinske Kundskaber og gjort Tjeneste som Læger hos Kongerne, altsaa været en Slags Livlæger, om end dette ikke har været deres eneste Bestilling; men deres Navne ere i saa Fald ikke blevne opbevarede, idetmindste ikke i Egenskab af Læger, og det er kun en ren Gisning, naar vi antage, at noget Saadant har fundet Sted. Det er derimod først med den oldenborgske Kongestammes Begyndelse, at vi kunne paavise historisk bekjendte Mænd, der har været ansatte som Læger hos Kongen og den kongelige Familie, og den første kongelige Livlæge, vi saaledes finde omtalt, er da Nicolaus Senior hos Kong Christiern I. Det er imidlertid kun Lidt, hvad vi kjende til de i det her omhandlede

Tidsrum forekommende Livlæger, og ligesaa Lidt vide vi om deres Stilling, Pligter og Rettigheder. De synes at være blevne lønnede dels med en bestemt aarlig Pengesum, dels med Forleninger og Klostergods og andre Indkomster, som Kongerne havde Raadighed over; men noget Bestemt i denne Henseende er egentlig ikke bekjendt. Vi skulle nu see, hvilke Livlæger dette Tidsrum har at opvise, og vi finde da følgende nævnede:

Nicolaus Senior hos Christiern I.

En Ubekjendt hos Kong Hans.

Carl Eger hos Dronning Christine.

Bertram hos Kong Hans og } hos Christiern II.
Alexander Kinghorn }

Naar endelig ogsaa Christiern Winter nævnes som Livlæge hos Christiern II., da er det vistnok mindre rigtigt; thi vel var han temmelig sikkert Dr. med.; men han tjente Kongen som Jurist og ikke som Livlæge.

Nicolaus Senior

(Claus de Polonia) er i det Hele ikke meget bekjendt. Han var en Polak af Fødsel, og maaskee har Kongen gjort hans Bekjendtskab paa Romerreisen[1]); men noget Vist vides ikke herom; det er aldeles ubekjendt, naar og hvorledes han er kommen herind i Landet. Geistlig synes han ikke at have været; thi i det Document[2]), som Prioren i den Helligaands Hus i Kjøbenhavn opsatte angaaende Salget af 2 Gaarde, som det philosophiske Facultet kjøbte for 400 Rd., som Nicolaus Senior 1498 skjænkede det i Sjælegave, kaldes han „hetherlig mandh mesther Claus de Polonia“ uden nogen anden Betegnelse, som kunde tyde paa den geistlige Stand. At han dog heller ikke har været en slet og ret Bartskjær, som Titelen „mesther“ nok kunde tyde paa, fremgaaer af, at han umiddelbart efter be-

---

[1]) Herh. & Mansa: Samlinger, p. 1.

[2]) H. Rørdam: Kjbhvns Kirker og Klostre, Tillæg, p. 127.

tegnes som „quondam phisicus domine Dorothee regine", hvoraf utvivlsomt fremgaaer, at han har været virkelig Læge. Doctorgraden har han imidlertid sikkert ikke havt, siden den ikke nævnes, og Ordet „mesther" skal derfor formodentlig betegne Magister. Mærkeligst er det, at han i ovennævnte Document kun nævnes som Dronningens Læge; men at han dog ogsaa har været Kongens, fremgaaer af en Anmærkning paa en haandskreven Lægebog, han skjænkede, uvist naar, til Roeskilde Domkirke for en Sjælemesse; thi her kaldes han „quondam phisicus Christierni regis Dacie". Hans Liv er forresten aldeles ubekjendt; naar han døde, vides ikke, ligesaa lidt som Stedet, hvor han er begravet.

En ubekjendt Livlæge hos Kong Hans

vides ikke Andet om, end at han af Hoffolkene kaldtes „den bugede Doctor" og skal være med flere Andre omkommen paa Reisen til Sverrig, idet Skibet, han var paa, brændte op.

Carl Eger

kjender man heller ikke meget til; navnlig ere hans Fødested, Fødselsaar, Studeringer og Dødsaar ganske ubekjendte. Hvorledes han blev bekjendt for Dronning Christine, hvis Livlæge han var, eller naar dette skete, veed man heller ikke ret, dog synes det næsten, som om han er traadt i hendes Tjeneste i Sverrig, hvor han skal have været hendes Læge, da hun 1501 blev beleiret i Stockholm, og da hun 1503 kom tilbage til Kjøbenhavn, var Carl Eger med. Da Steen Sture samme Aar i Decbr. døde temmelig pludselig i Jönköping eller dens Nærhed, fortalte Rygtet, at Dronning Christine i det sidste Maaltid, hun holdt med ham i Smaaland, skulde ved sin Læge, Dr. Carl, have givet ham Gift; men dette savnede sikkert al mulig Grund og var kun et Foster af det Had, som dengang herskede mellem Broderfolkene[1]). Da Dronningen 1504 foretog en Valfart

[1]) Allen: De tre nord. Rigers Hist. 1497—1536, I., p. 342.

til det hellige Blod i Wilsenach, fulgte Carl Eger med hende, og hermed tabes ethvert Spor af ham; maaskee er han bleven tilbage i Tydskland[1]).

Bartram

er ikke mere bekjendt, end de to Foregaaende. I Almindelighed er han kun omtalt som Livlæge hos Christiern II.[2]); men at han ogsaa har beklædt denne Post allerede hos Kong Hans, synes tydelig at fremgaae af et Brev[3]), som Biskop Johan Jepsen af Roeskilde 1512 tilskrev Kongen, og hvori han omtaler „eders doctor mester Bartram, som trøster sig til oc haffuer loffueth at hielpe mig aff thenne store siwge oc krankhed". Ved Christiern II.s Thronbestigelse blev Bartram ogsaa hans Livlæge og fik ved Brev af 1513 „pro servicio facto et faciendo" bestemt sin Løn til „ottesindstyffue marck pendinge hwer aar" og „two stycker ledesk aarlig", og 1517 forlenedes han med Slangerup Kloster for sin Livstid, medens han ved Siden deraf beholdt de 80 Mark, men nu kun skulde have „eth stycke leydesk". Af det samme Forleningsbrev sees, at han ikke hørte til Geistligheden, idet deri „hanss hustroe" omtales. Mere er forøvrigt ikke bekjendt om denne Mand.

---

1) De i Herh. & Mansas Saml. p. 2 anførte Grunde for denne Mening bevise dog Intet; thi de i Regnskaberne for 1505 og 6 nævnte „Læger" har sikkert været Bartskjærere, og de Tilfælde, de betales for, været traumatiske Tilfælde, som altid behandledes af denne Classe Lægekyndige og ikke af de egentlige Læger. Det Samme gjælder om den Grund, som anføres for, at Carl Eger ikke før 1501 har været Dronningens Læge. At imidlertid Tidsangivelserne alligevel, men af andre Grunde, kunne være rigtige, skal naturligvis ikke nægtes, og det antager jeg netop, som det sees.

2) Saaledes ogsaa i Herh. Arch. p. 28 og Herh. & Mansas Samll. p. 3, hvor man dog antager ham for at være kommen i Kongens Tjeneste tilligemed A. Kinghorn, hvilket altsaa herved bekræftes.

3) Aftrykt i D. Mag. 4. R. II., p. 331.

Alexander Kinghorn

er ovenfor omtalt, see Pag. 41. Efter al Sandsynlighed var Bartram Kongens egentlige, som han var hans første, Livlæge og Kinghorn kun indkaldt for Universitetets Skyld; men da der ingen medicinske Studenter fandtes paa den Tid, og da Kinghorns Person har behaget Kongen, er han derved kommen til at opholde sig ved Hove og saaledes bleven Kongens Livlæge, men vistnok mere benyttet til Gesandtskaber og Lignende end egentlig som Læge.

Hvad Christiern Winther angaaer, da synes han rigtignok at have været Dr. med.; men selv dette er dog ikke aldeles afgjort, og vist er det ialfald, at han kun tjente Kongen med sine juridiske og politiske Kundskaber og slet ikke som Læge, i hvilken Egenskab vi overhovedet ikke finde mindste Spor af, at han har virket, og jeg har derfor meent at kunne med Føie forbigaae ham her.

Endnu nævnes en Mand i denne Periode som kongelig Livlæge, nemlig Matteus Labeo eller v. Otten, som skal have været Læge hos Fredrik I.; men om hans Liv og Virksomhed er aldeles Intet bekjendt, og det er mig ikke bekjendt, at der egentlig vides Andet om ham, end at han 1529 var „Kön. Maj. Doctor und Lifartzt in Sleswig“[1]); maaskee har han altsaa ikke engang været i selve Kongeriget.

C. Læger udenfor Universitetet og Hoffet.

For Folket i det Hele havde det ingen synderlig Indflydelse paa Lægevæsenet, at et Universitet var oprettet og en medicinsk Professor idetmindste i en Deel af denne Periode ansat; noget egentligt medicinsk Studium findes der ikke Spor til at have været drevet ved Universitetet, og herfra kunde altsaa ingen Læger udgaae til Folkets

---

[1]) Suhms Ny Samll., IV., 1ste Afd. p. 192.

Gavn. At imidlertid saavel den medicinske Professor, Alex. Kinghorn, som de forskjellige Livlæger hos Kongerne, ved Siden af deres Embedsforretninger ogsaa har beskjæftiget sig med privat Praxis, er jo i høi Grad sandsynligt, og idetmindste for to Mænds Vedkommende har vi udtrykkelige Vidnesbyrd derom, nemlig Bartram, der, som vi ovenfor have seet, behandlede Biskop Johan Jepsen, og Alexanander Kinghorn, om hvem den bekjendte Christiern Pedersen i sin Lægebog fortæller en Anecdote, der viser, at han practiserede blandt Kjøbenhavns Befolkning. Men den Hjælp, disse enkelte Mænd kunde yde, var naturligvis aldeles forsvindende overfor det Antal Syge, der fandtes i hele Folket, og det var kun de Enkelte, som fandtes i deres Nærhed, rimeligvis endog kun mere høitstillede Mænd, som kunde nyde Gavn deraf. Folket i sin Helhed var endnu i denne Periode henvist hovedsagelig til de samme Lægekyndige, som vi i forrige Afsnit have omtalt, og det var da fremdeles i Geistligheden, at de mest oplyste, lægekyndige Mænd maatte søges. Om vi end ikke kunne anføre nogen Geistlig, som i særdeles høi Grad har udmærket sig som lægekyndig eller idetmindste ved sine medicinske Kundskaber skaffet sig en varig Berømmelse, som den, der f. Ex. er bleven Henrik Harpestreng til Deel, saa har vi dog ogsaa i denne Periode en Kannik, som har skrevet en Lægebog og derved efterladt sig Vidnesbyrd om at have besiddet medicinsk Indsigt, nemlig den fra Reformationshistorien noksom bekjendte Christiern Pedersen, født i Svendborg 1480 og død som luthersk Præst i Helsinge 1554. Hans Lægebog udkom vel først 1533, altsaa efter Slutningen af det Tidsafsnit, vi her behandle; men at han dog tidligere, og maaskee endog fortrinsvis tidligere, har befattet sig med Lægekunstens Udøvelse, er jo sandsynligt; thi vel er Lægebogen kun et Uddrag af fremmede Forfatteres Bøger; men havde Chr. Pedersen ikke selv været lægekyndig, havde han dog neppe givet sig af med den Art Forfattervirksomhed. Mærkeligt nok

har en anden af den Tids bekjendte Mænd, som ogsaa spillede en stor Rolle under hele Reformationsperioden, dels som Chr. Pedersens Medarbeider, dels som hans bittre Modstander, ogsaa efterladt Vidnesbyrd, som tyde paa, at han har besiddet Indsigt i Lægekunsten, nemlig Paulus Eliæ. Hans Skrift om „krancke, morslige, saare, arme oc fattige menniske“ er vel intet egentligt Lægeskrift, om end det paa en Maade kan siges at angaae Hygieinen og dog forudsætte nogen lægekyndig Indsigt; men i den bekjendte Skibbykrønike findes paa flere Steder Angivelser, som tyde paa en vis Indsigt i Lægekunsten hos Krønikens Forfatter[1]), og det tør vel nu antages for saagodt som afgjort, at det er Paul Eliesen, som er Forfatteren. At gaae nærmere ind paa disse to Mænds Levnetsbeskrivelse turde vel her være mindre paa sin Plads, da deres egentlige og væsentligste Virksomhed gik i en hel anden Retning end den, vi her beskjæftige os med.

Endnu en Mand finde vi i dette Tidsrum nævnet som lægekyndig, og det endda en Mand, som ikke var geistlig. I et Brev af $\frac{22}{11}$ 1491 gjøre nemlig 4 romerske Cardinaler vitterligt, at de af Hensyn til den særdeles Ærbødighed, den ærværdige Mand Jens Pedersen (Joh. Petri), Lægmand og Doctor i Medicinen, bar for St. Annæ Alter i Frue Kirke i Kjøbenhavn, og paa hans Begjæring skjænke 100 Dages Aflad for paalagte Bodsøvelser til Alle, der paa visse Festdage med andægtigt Sind besøgte det og offrede

---

[1]) Der nævnes saaledes oftere den Sygdom, hvoraf En eller Anden er død, og der forekomme ogsaa andre Yttringer af mere speciel lægevidenskabelig Natur. Ved saaledes at fortælle Biskop Lago Urnes Død siger han ikke alene, at han døde af „Squinantia sive angina, qua suffocatus mortuus est“, men tilføier ogsaa: „Solet morbus ille, quando fatalis est, quinta die a correptione mortem inferre, & ultra illam diem vix sinit quemquam vivere, cum plerumque etiam primo, secundo, & tertio die intermisse compertum est“ (Scr. Rer. Dan. II., p. 584).

deres Gaver der[1]). Hvem forresten denne Jens Pedersen var, hvor han opholdt sig eller hvor han virkede, er mig ganske ubekjendt.

Under Kong Fredrik den Første tegnede det en kort Tid til, at der skulde skee et stort Fremskridt med Hensyn til Landets Forsyning med Læger; men det blev ved Kongens gode Villie, og hans Plan kunde paa Grund af Rigsraadets Ulyst til at gjøre Noget for dens Iværksættelse ikke træde ud i Livet. Paa Herredagen i Odense 1526 havde Kongen nemlig skriftlig blandt Andet fremsat et Forslag om Indkaldelse af Læger og Apothekere, hvortil Rigsraadet svarede, at „thett worre well gott och nyttheliigt, ath the forscriffues, och formoder the sckulle well fortienne saa møgett, thee finge theriis redeliig ophold wdaff, en wdj Jutlandt, och en wdj Sellandh“[2]. Hertil svarede atter Kongen: „Item wille wii gerne forschriffue Dochtor och apotecker hiidt ind vdj Riigett, ther som wort ellskel. Riigens Raadt wille giffue tiilkiende huor the skulle annamme theris aarlige wisse løen, och huorledis the ther wdj Riigett skulle holdis, och huadt the aarligen visth haffue skulle, Thy att ingen forfaren vdi then konst giiffuer sig her indt, meth myndhre end han tiilforne er forsszekret paa hues hand haffue skall aarligen[3]). At bestemme en vis aarlig Løn for Lægerne eller overhovedet betale dem af Statens Penge, det var Noget, Rigsraadet ikke vilde indlade sig paa; have Læger her i Landet, vilde de gjerne, og Trangen dertil maa altsaa have været Raadet indlysende; men betale noget derfor, det vilde man ikke. Kongen fik derfor følgende Svar: „Som kon. Ma.tt giiffuer tiill kiende om apotecker och Doctor etc. Siigher Dan. Raadt, at thet er nyttheliigt, at the worre her wdj Riigett, och wiide the thenum dog icke andher løen, end hwo thenum haffuer

---

[1]) Rørd. Middelald. Kirker og Klostre i Kjbhvn. p. 193—94.
[2]) Ny dansk Mag. V., p. 107.
[3]) l. cit. p. 118.

behofl, han løner thenum“ [1]). Dermed endte denne Forhandling, og vi finde ikke Spor af, at der siden i denne Periode gjordes Forsøg paa at faae Sagen frem igjen og gjennemført med bedre Held; endnu et Par Decennier gik hen inden den første Læge tog fast Ophold i Provindserne.

D. Chirurger.

Med Chirurgien stod det i dette Tidsrum, som endnu saare længe efter, kun slet til. Den betragtedes som et Haandværk, og de egentlige Læger vilde Intet have dermed at bestille; det betragtedes endnu i lange Tider som under deres Værdighed. Heller ikke de lægekyndige Geistlige gave sig af med denne Gren af Lægekunsten, som derfor maatte have sine særegne Udøvere, som Folket kunde henvende sig til med Saar, Beenbrud og andre lignende Tilfælde, som krævede chirurgisk Hjælp. Vi have allerede i det Foregaaende omtalt en Klasse Mennesker, som virkede i denne Retning, nemlig Baderne eller Badskjærerne, som ogsaa i denne Periode endnu ydede Folk, som søgte dem, Hjælp i chirurgisk Retning; men der begyndte med det 16de Aarhundrede at reise sig en Opinion mod Badstuerne, der ofte vare Tilholdssteder for al Slags Liderlighed, og som man, vistnok ikke med Urette, for en stor Deel tilskrev Udbredelsen af den nye Landeplage, Syphilis. Badstuerne bleve derfor efterhaanden ophævede og afskaffede, og med dem forsvandt naturligvis ogsaa Baderne; men allerede længe før den Tid var en anden Klasse Chirurger optraadte, som derefter i lange Tider bleve Chirurgiens Ihændehavere, og da Badstuerne senere i det 17de Aarhundrede atter begyndte at komme noget i Brug, var det formodentlig som oftest i denne Stand, at de da atter nødvendige „Bademænd“ toges.

---

[1]) Ny dansk Mag. V., p. 209.

Disse Chirurger vare Barbererne eller, som de almindeligst kaldtes, Bartskjærerne. Alt længe havde der været Barberer her i Landet; en Saadan nævnes f. Ex. 1363 i et Stiftelsesbrev i Ribe [1]); men hvorvidt de gave sig af med Chirurgiens Udøvelse, vide vi egentlig Intet om. Medens Barbererne i Tydskland og andensteds alt tidlig dannede Corporationer, ordentlige Laug, ligesom andre Haandværkere, med hvilke de i alle Henseender, hvad Anseelse og borgerlig Stilling angaaer, stode paa lige Trin, saa var Barbeernæringen hertillands fri lige indtil 1501, da Kong Hans oprettede det første Barbeeramt i Kjøbenhavn og gav det en Skraa af $\frac{9}{1}$ 1501, ifølge hvilken det skulde bestaae af „6 Mestre her i Byen og ikke flere“ [2]), og denne Skraa blev siden confirmeret af Christiern II. 1515. I Provindserne synes Næringen derimod fremdeles at have været fri. I denne Periode finde vi imidlertid tydeligt nok Spor til, at disse Bartskjærere gave sig af med Chirurgiens Udøvelse, idetmindste den ikke operative Chirurgie, altsaa navnlig Behandlingen af Saar, Beenbrud, Luxationer, Forvridninger, Forstuvninger o. desl.

At her ikke kunde være Tale om nogen Slags videnskabelig Uddannelse, er indlysende; Chirurgien betragtedes, som ovenfor sagt, som et rent Haandværk, og saaledes lærtes den ogsaa. Den vordende Bartskjær sattes i en ung Alder i Lære hos en Mester, ganske som en anden Haandværksdreng, blev efter nogle Aars Forløb Svend og kunde derefter atter blive Mester; al Uddannelse og Undervisning gaves i Barbeerstuen og var rent practisk og empirisk; Læreren var uden al videnskabelig Dannelse, og Eleven maatte blive ligesaa. Fra Statens Side gjordes aldeles Intet for Chirurgien, og i Universitetets Statuter findes ikke mindste Antydning til, at man har tænkt paa

---

[1]) J. Kinch: Ribe Bys Hist. og Beskr. p. 215.

[2]) Herh. & Mansas Samll. p. 52.

at befordre Anatomiens eller Chirurgiens Studium; men efter den overalt gjængse Anskuelse, at Chirurgiens Udøvelse var et rent Haandværk, som ikke i mindste Maade trængte til Videnskaben eller lærd Dannelse, kunde man jo heller ikke vente Andet.

Til disse Bartskjærere var det vel altsaa fortrinsvis, at man i denne Periode henvendte sig for at søge Raad og Hjælp i chirurgiske Tilfælde. Nogen egentlig officiel Anerkjendelse af denne chirurgiske Dygtighed finde vi dog egentlig ikke; vel er Indholdet af Kong Hans's Statuter for Kjøbenhavns Bartskjærlaug ikke mere bekjendt; men det er dog neppe sandsynligt, at de har indeholdt Bestemmelser, sigtende til at vindicere Bartskjærerne Privilegium paa Chirurgiens Udøvelse, saaledes som det senere blev Tilfældet. Heller ikke synes det egentlig, at de ere blevne benyttede i denne Periode som Militairlæger eller saakaldte Feltskjærere, som det senere, allerede i Christian III.s Tid, blev Skik og Brug; thi vel findes i Kong Hans's Regnskab for 1493 blandt Udgifterne til Udrustningen af et Krigsskib anført: „Item Jørgen barsker tiill bloss (ɔ: Fakler) 3 Lispund 4 skolepund vox“[1]); men det sees ikke, at denne Bartskjær, som forresten jevnlig forekommer i Kong Hans's Regnskaber, har været ansat som Chirurg paa Skibet, ja det sees ikke engang, om han overhovedet har fulgt med det eller blot havt med Udrustningen at bestille, og forøvrigt savnes, saavidt mig bekjendt, al Underretning om Flaadens og Hærens Forsyning med Chirurger for dette Tidsrums Vedkommende. Sandsynligvis har man idetmindste for Hærens Vedkommende benyttet fremmede, væsentlig tydske Feltskjærere, som fulgte med de hvervede Tropper, der kom herind i Landet, og muligt er det ogsaa paa den samme Maade, at den berømte Paracelsus i Christiern II.s Tid er kommen her til Landet, hvor han efter en Yt-

---

[1]) Molbech: Nord. Tidsskr. for Hist. I., p. 446.

tring af ham selv skal have været, skjøndt derom ellers Intet er bekjendt.

Hvor rigeligt Landet var forsynet med Bartskjærere paa denne Tid, kan ikke afgjøres; men det kan dog vel antages, at enhver idetmindste af de større Kjøbstæder havde en eller flere af denne Klasse Borgere, og for Aarhus's, Odenses og Ribes Vedkommende vide vi det med Vished; i Kjøbenhavn dannede de, som ovenfor omtalt, et ordentligt Laug og vare eller maatte idetmindste være 6 i Tallet. Ogsaa Kongerne synes at have havt deres Bartskjærere, og det er vel sandsynligt, at de foruden at være deres Barberer ogsaa har gjort Tjeneste som Livchirurger, om end denne Benævnelse endnu ikke i denne Periode tillagdes dem. At ogsaa Adelsmænd har havt deres Bartskjærere, er idetmindste høist sandsynligt. Hvor de dreve deres Haandtering i Kjøbstæderne, finde vi, at de har maattet løse Borgerskab som andre Byens Borgere og dele deres Byrder som deres Rettigheder; de har ofte været hel ansete Mænd i Byerne, som det sees af, at de valgtes til Raadmænd o. desl.

Den første Bartskjær, jeg har funden nævnet, er den ovenomtalte Jørgen Bartskjær, som nævnes i Kong Hans's Regnskab for 1487[1]), og som maaskee har været kongelig Bartskjær, hvilket dog ikke ganske tydeligt fremgaaer af den Maade, hvorpaa han omtales; derimod nævnes i samme Regnskaber Claus Bartskjær og Marcus Bartskjær[2]) som lønnede af Kongen, og at de altsaa har staaet i kongelig Tjeneste, tør vel ansees for givet. Den uden Tvivl mest bekjendte af den Tids Bartskjærerere er den berygtede Didrik Slagheck, som under Christiern II.s Regjering en Tid spillede en stor Rolle, men dog neppe har fungeret her i Landet som Bartskjærer.

---

[1]) D. Mag. 4 R. I., p. 70.
[2]) l. cit. p. 71 og 176.

En Mand, som sikkert ogsaa har været Bartskjærer, og som derfor muligen turde være den Samme, som i Kong Hans's Regnskab kaldes Claus Bartskjær, er Claus Jensen Dæne eller Denne, som er bleven bekjendt ved Stiftelsen af St. Anne Hospital i Kjøbenhavn. Denne Mand, hvis tidligere Liv og Opholdssted er ganske ubekjendt, men som maaskee stammer fra Malmø, hvor der 1420 var en Borgmester Johannes Dæne, havde i Kong Hans's Tid været, uvist hvor, „svarligen fangen og greben i stærke Jernbolte, Lænker og Laase“ og gjorde da det Løfte at ville, hvis han slap fri, Gud og St. Anne til Ære bygge et Kapel og Gjæsthus for „fattige, syge og saare pockige“ i Kjøbenhavn. Da han nu virkelig blev fri, blev det hans Livs Opgave at opfylde dette Løfte, og da han ikke fuldt evnede at opføre Hospitalet, fik han efter Dronning Elisabeths Opfordring ved et Brev af 1/3 1516 Bistand af andre Landsmænd, og Hospitalet blev vel fuldendt omtrent 1516; men 1523 led det meget ved Kjøbenhavns Beleiring, og det næste Aar finde vi et Brev, udstedt af Frederik I., hvorved det tillodes Claus Denne atter at opbygge St. Anne Hospital, som samtidig fik en fuldstændig Fundats. Men paa samme Tid oprettede Claus Denne et St. Anne Hospital i Aarhus, hvilket vel har bidraget ikke Lidet til at splitt eKræfterne og svække Foretagendet i det Hele, saa at St. Anne Hospital i Kjøbenhavn snart maatte gaae under igjen af Mangel paa de fornødne Midler; sidst omtales det i Novbr. 1527, da der anstilledes Undersøgelser om Tilstanden i Hospitalet og Claus Dennes Opfyldelse af sine Pligter mod Lemmerne. Ved Juletid 1529 blev Claus Denne, som havde tilsat sine Midler ved Stiftelsen og Opretholdelsen af de omtalte Hospitaler, af Borgmester og Raad i Malmø antagen som Læge for de Fattige og Syge i Hospitalet der i Byen, og heraf kan vel sluttes, at han været Bartskjær af Profession. Som det synes, har selve Forstanderposten ved Hospitalet været forbunden med Lægeposten, og i denne Stilling forekommer Claus Denne endnu i 1533,

da han kjøbte „någet redskab, som hører til en abeticke“; men hermed forsvinder denne Mand af Historien[1]).

I **Aarhus** findes i en gammel Borgerskabsbog[2]) følgende Bartskjærere fra denne Tid nævnede: 1490 Jacob Bartskjær, 1493 Hans Bartskjær, 1496 Bartholomæus Bartskjær og 1518 atter en Hans Bartskjær; Aarstallene betegne de Aar, da de toge Borgerskab og altsaa begyndte deres Virksomhed.

I **Odense** har 1505 en Severin „Læge“ skjødet et et Hus til St. Knuds Kloster[3]); men Ordet Læge betegner ham sikkerlig kun som Bartskjær, hvilket ogsaa maa antages om den Bartholomæus „Læge“, som Dronning Christine 1505 og 6 gav „4 mark for thet han haffde læget ved vlrick smedt“[4]), og som 1508 solgte et Stenhus i Algaden[5]).

I **Ribe** levede i denne Periode ogsaa et Par Mænd, som virkede som Læger, og som man vel ogsaa tør antage for at have været Bartskjærere, da de temmelig sikkert ikke har været graduerede, om end den ene af dem kaldes Niels Doctor. Denne Mand levede omtrent 1510 og var Raadmand i Ribe[6]); han er den første Practicus, som nævnes her. Under Christiern II.s Regjering skal en lignende Practicus ved Navn Jeppe Bager have levet

---

[1]) En udførligere Fremstilling findes i Rørdam: Kjbhvns Kirker og Klostre i Middelalderen p. 346—57.

[2]) J. R. Hübertz: Actst. vedk. Aarh., I., p. 236—250.

[3]) C. T. Engelstoft: Odense Byes Hist. p. 96.

[4]) Molbech: Nord. Tidsskr. for Hist, osv. I., p. 568.

[5]) C. T. Engelstoft: Odense Byes Hist. p. 85. Bartholomeus Læge omtales forøvrigt allerede 1491 og kjøbte selv det omtalte Stenhus 1492. 1496 var han endnu i Odense; men 1508 omtales han som „Borger og Bymand i Kiøbenhaffn“, da han solgte bemeldte Stenhus til sin Søn, Hans Bartholomeussen, som var Byfoged i Odense (Vedel-Simonsens Bidr. til Odense Byes ældre Hist. II., p. 35, 37, 44, 110, 114).

[6]) Herh. Archiv p. 89.

der[1]. Hvorvidt Peder Doctor, som døde 1558, levede her allerede i denne Periode, er mig ubekjendt.

Medens Bartskjærerne befattede sig med Behandlingen af Saar, Beenbrud, Luxationer, Forvridninger, Contusioner o. lign., vel ogsaa Behandling af Bylder og Phlegmoner, foretoge Aareladninger og Kopsætning, synes de derimod egentlig ikke at have befattet sig med Operationer. Disse udførtes derimod allerede paa denne Tid af de omreisende Broksnidere, Stensnidere og Oculister, som droge omkring fra Sted til Sted og ofte overfore det hele Europa. De indfandt sig ofte ved Markeder og andre lignende Leiligheder, hvor Folk samledes, udbasunede deres videnskabelige Færdighed eller lode den udbasune ved en medfølgende Trompeter, ganske som vi nuomstunder see Acrobater og lignende Gjøglere, og øvede ogsaa deres Kunst i en lignende Fjællebod, som Nutidens Gjøglere benytte til deres Præstationer. Det var i det sydligere Europa fortrinsvis italienske Markskrigere, som optraadte paa denne Viis, hertillands tør man maaskee nok uden at feile altfor meget antage, at det for en stor Deel har været Tydskere, som producerede sig. De vare fuldkommen ligesaa udannede og uvidende i deres Fag, som Bartskjærerne i deres; Anatomien var dem sikkert et fuldstændigt terra incognita, og alle Operationer foretoges aldeles haandværksmæssig efter bestemte Methoder, som de engang havde lært, og som Erfaringen havde viist at kunne lykkes.

E. Fødselshjælpere.

Hvad Fødselshjælpen angaaer, da har vi ingen directe Vidnesbyrd just om denne Periode; men det synes dog temmelig vist, at det blev mere og mere almindeligt, at enkelte Qvinder lagde sig fortrinsvis efter at hjælpe de

---

[1]) Herh. Archiv p. 89.

Fødende som Jordemødre og søgtes som saadanne. Vel klager Henrik Smid endnu 1555 i Fortalen til sin Lægebog over, at „trofaste Læger og Jordemødre fattes her udi mange Steder“, ligesom han i Fortalen til sin Bog om „Qvindfolks og de unge Spædebørns Sygdomme“ siger, at her er stor Brøst paa retsindige Jordemødre; men han taler dog i det Hele om Jordemødrene og deres Forretningers Udøvelse som en saa almindelig bekjendt Klasse Mennesker, at man vel tør antage, at de allerede i den her omhandlede Periode har existeret som en særegen Klasse Functionærer. At de imidlertid ikke har været talrige, kunne vi efter Henrik Smids citerede Ord med Sikkerhed slutte, saa at langtfra enhver Fødende har kunnet have en virkelig Jordemoder til sin Assistance, og at de i deres Fag har staaet paa samme Trin som Bartskjærerne i Chirurgien, det kunne vi ogsaa vide; thi de havde ingensomhelst anden Kilde at øse Kundskab af, end den Erfaring, de ved at overvære Fødseler selv kunde samle, og de tarvelige Vink, som ældre Jordemødre, der havde deres Dygtighed fra samme Kilde, muligen kunde meddele dem. Sandsynligt er det, at man har benyttet forskjellige Medicamenter, vistnok oftest som udvortes Midler, til at lette og fremskynde Fødselen; maaske har man ogsaa allerede da i fortvivlede Tilfælde indladt sig paa Brugen af Hager og Tænger; idetmindste omtaler Henrik Smid saadanne Redskabers Anvendelse uden at antyde, at det er noget Nyt eller Usædvanligt, om end han klager over, at Jordemødrene ikke forstaae at bruge dem ret; formodentlig har man i slige Tilfælde maattet tilkalde Bartskjærere og Operateurer, hvor saadanne Folk kunde skaffes tilveie.

F. Hospitaler.

Hvad Hospitalsvæsenet angaaer, vare Forholdene i dette Tidsrum i det Hele ganske som i den tidligere Tid; egent-

lige Hospitaler til Pleie og Helbredelse af Syge, kjendtes endnu længe ikke her i Norden.

St. Jørgens Gaarde og de øvrige Leproserier bestode endnu, som forhen; men vi finde nu, at disse Stiftelser for en stor Deel vare blevne Kronens Eiendomme, som gaves bort til Len. Hvorledes dette Forhold til Kronen var opkommen, er ganske ubekjendt; oprindelig vare de vistnok alle stiftede ved milde Gaver og altsaa uafhængige af Kronen; men at Forholdet i denne Periode var blevet et helt andet, see vi af mange kongelige Breve, hvori de omtales og behandles som kongelige Eiendomme, som oftest netop ved Forleninger. At dette ikke har været til Fordeel for de ulykkelige Lemmer, er i og for sig indlysende; thi de skulde jo da have deres Føde og øvrige Underhold af den, som havde Gaardens Tilliggende som Len, og hvem det naturligvis var om at gjøre, selv at faae saa megen Indtægt som muligt ud af sin Forlening, saa at det ikke er at undre paa, om Lemmerne maatte undgjælde herfor og nøies med det allermest Nødtørftige, maaske tidt endogsaa havde Møie med at faae dette. Men selv i de Leproserier, som ikke vare saadanne kongelige Forleninger, var Tilstanden sikkert ofte hel elendig, saa at det ansaaes for en Ulykke; at skulle indlægges i en saadan Stiftelse. Vi see saaledes, at da Lemmerne i St. Anne Hospital af Undersøgelsescommissionen adspurgtes, om de vilde opgive deres Fordringer paa Claus Denne imod at forsørges i St. Jørgens Gaard, erklærede de, at de før vilde springe i Stranden, og for end yderligere at begrunde denne Vægring fortalte de, at der iblandt dem fandtes nogle Spedalske, som havde været der i 3 Aar, og som de ikke kunde „trænge“ ind i St. Jørgens Gaard, hvilket forøvrigt er mærkeligt nok, da der jo existerede udtrykkeligt Lovbud i den Henseende. Om der foruden Føde og Klæder ogsaa ydedes Lemmerne egentlig Lægehjælp, vides ikke ret: at det imidlertid idetmindste nogle Steder var Tilfældet, synes at fremgaae af, at, som ovenfor

anført, Claus Denne 1529 antoges som Læge for de Fattige ved Hospitalet i Malmø. At det da har været Bartskjærerne, som har været benyttede i disse Stillinger, følger, saa at sige, af sig selv.

Selv et nyt Hospital af denne Art synes at være bleven stiftet i denne Periode; det antages idetmindste, at St. Jørgens Gaard ved Aalborg først er stiftet af Christiern I.[1]). Denne Gaard førte dog ingen lang Tilværelse som saadan; thi efter Kong Hans's Død lod Dronning Christine den med Christiern II.s og Raadets Samtykke forene med Helliggeistes Kloster der i Byen, kun maatte Klosteret da bygge et Hus udenfor Byen til de Spedalske. Hermed var altsaa en Begyndelse gjort til den Sammensmeltning af St. Jørgens Gaarde og Helligaandsklostrene, som senere almindelig fandt Sted.

Ogsaa de fra en nyere Tid end St. Jørgens Gaarde stammende Helliggeisthuse vedbleve i denne Periode og opstode tildels først paa denne Tid. I Kjøbenhavn omdannede Kong Christiern I. det der bestaaende Helliggeisthus efter sin Romerreise i Lighed med det i Rom bestaaende Saxia ab urbe, saa at det skulde dels optage syge og fattige Mennesker og dels være et Slags Hittebørnshospital[2]), og Paverne Sixtus IV. og Alexander tillagde det adskillige Friheder. I Odense fandtes allerede før 1438 et Helliggeisthus, og et andet stiftedes 1478 paa St. Hans's Kirkegaard af to Raadmænd, Jesse Mule og Jeronimus Olsen[3]), og omtrent samtidig stiftedes et lignende i Aarhus.

Blandt Christiern II.s aabne Breve finde vi[4]) et Brev til „Vor Frue Brødre" i Helsingør, hvorved det tillades dem, Gud og Jfr. Marie til Ære og „ffattige sywgæ wdlenskæ skibmen oc skibsfolck tiil Ro Liisæ Hielp oc trøst",

---

[1]) Pont.: D. Atl. V., p. 158.
[2]) Arild Hvit.: Danm. Krønn. p. 1087.
[3]) Engelst.: Odense Byes Hist. p. 46.
[4]) Suhms Smll. II. H. 1. p. 147.

at opføre paa deres Klostergrund et Stenhus til et Hospital med 8 eller 10 Senge, og ligesom disse Munke 1516 fik dette Brev, saaledes udgik 1517 et Brev til „Hans tysk vdi skaffwen“[1]), at han maa lade opbygge et Hus og et Kapel i Skagen, „och maa han ther indtage siwge mennisker som siigh thiidt indgiffue wille“, og give dem deres Underhold af de Almisser, som Folk vilde lade dem tilflyde. Disse Hospitaler har sikkert ikke skullet være Leproserier og heller ikke Helliggeisthuse; hvorvidt de virkelig kom istand, er mig ubekjendt; men jeg skulde nærmest troe, at de ikke bleve opførte, og Tiderne synes just heller ikke at kunne have været gunstige dertil. Mærkeligt nok er det, at det i Helsingør paatænkte Hospital just var bestemt for Udlændinge, og man fristes derved næsten til at troe, at Hensigten med dette Hospital snarere har været at oprette et virkeligt Sygehus, som kunde tjene til de syge Søfolks Helbredelse, end en Forsørgelsesanstalt, som de andre Hospitaler nærmest vare; thi det var dog ganske mærkeligt, om man hertillands skulde paatage sig at forsørge udenlandske, fattige Søfolk. Vel siges der i Brevet udtrykkelig „fattige“ syge Skibsfolk; men Ordet fattige havde jo i den Tid, som tildels endnu, ogsaa Betydning af „stakkels“; har dette virkelig været Hensigten, har Kong Christiern heri, som i meget Andet, været forud for sin Tid.

G. Apotheker.

Med Hensyn til Apothekervæsenet skete i denne Periode et overordentligt Fremskridt, idet Landet fik sit første Apothek. Som tidligere omtalt, var det i den senere Middelalder de saakaldte Landfarere, som forsynede Folk med indførte Lægemidler, som dog ogsaa paa enkelte Steder kunde erholdes i faste Udsalgssteder hos de saa-

---

[1]) Suhms Ny Samll. I., p. 166.

kaldte Stationarier, som kun adskilte sig fra Landfarerne ved at være bosiddende, og som vel gjerne væsentlig dreve Urtekramhandel, men tillige forhandlede Medicinalvarer. Disse synes dog ikke at have været talrige hertillands, hvor Medicinalhandelen mest dreves ved Omløbere som Bissekramhandel. Men ligesom man i andre Lande blev kjed af disse Menneskers Bedragerier og Optrækkerier og efterhaanden oprettede flere og flere ordentlige Apotheker, saaledes har sikkert ogsaa den samme Bevæggrund gjort sig gjældende hertillands til efterhaanden at gjøre Ønsket om at faae ordentlige Apotheker levende hos Folket, og det er Christiern II., som i saa mange Ting viste, at han forstod og kjendte det egentlige Folks Trang og Fornødenheder, hvem Æren tilkommer for det første Apothekerprivilegiums Udstedelse. Dette Privilegium er udstedt Aar 1514, dat. Hafniæ, die Lucii Papæ et Martiris[1]), til en Mand, som deri kaldes Hans Apotheker, og der bestemmes heri, at Ingen skal være hans Dommer i forefaldende Sager uden Kongen selv, at han skal nyde samme Friheder og Privilegier, „som framfarne Apoteker for hannem nydt oc brugt haffue“, at Ingen i Kjøbenhavn „skulle læcke Clarette at sælge for pendinge, oc ey heller noget støt krudt som bør at sælges paa Apoteken“, uden Apothekeren, og endelig at han skal være skattefri. Hvad der heri egentlig er meent med „framfarne“ Apothekere, er ikke saa let at sige; men naar man har meent deraf at kunne slutte, at der tidligere har bestaaet Apotheker her i Landet, er det sikkert urigtigt; enten maa derved være sigtet til Apothekere i andre Lande og Meningen altsaa være, at samme Privilegier, som de hidtil havde nydt der, skulde Apothekeren ogsaa nyde hertillands, eller der maa sigtes til Privilegier, som vare tilstaaede Urtekræmmere, og som Apothekeren nu skulde nyde tilligemed de andre her nævnte.

---

[1]) Herh. & Mansas Samll. p. 235, Nyt hist. Tidsskr. I., p. 244, Suhms Samll. II., H. 1, p. 116.

Hvem denne Hans Apotheker forøvrigt var, er aldeles ubekjendt; hverken om ham eller hans Apothek haves videre Underretning.

I Aaret 1519 nævnes en Dionysius Willumsen som Apotheker, og han antages for at have været en Broder eller idetmindste nær Slægtning af Sigbrit[1]. Han kaldes „myn herris apotecker“ [2]) og kan derfor maaskee antages at have været Kongens private Apotheker, medens Hans var Byens, saa at begge har været her samtidig. Hans Levnet er forøvrigt ligesaa ubekjendt som de Andres, dog synes det vist, at han fulgte Kong Christiern i Landflygtighed, og muligen har det Samme været Tilfældet med Hans Apotheker, eller ogsaa er han snart efter død eller bortreist; thi i Begyndelsen af Frederik I.s Regjering var Landet blottet for Apotheker, hvorfor Kongen paa Herredagene 1525 og 26 fremkom med Forslag om Indkaldelse af Doctorer og Apothekere, et Forslag, der, som fremstillet, strandede paa Raadets Uvillie til at offre Penge for denne Sag, og Folket var saaledes under denne Konges Regjering atter henvist til Landfarerne, naar det gjaldt om at forsyne sig med Lægemidler.

---

[1]) Nyt hist. Tidsskr. I., p. 244
[2]) Suhms Samll. II., H. 1, p. 178.

4de Afsnit.

Fra Universitetets Opløsning 1530 til Kong Christian den Tredies Død 1559.

A. Universitetet og dets Lærere.

Christiern I.s Universitet havde aldrig ført nogen blomstrende Tilværelse; men under Reformationstidens Uro og forvirrede Forhold gik det bestandig mere og mere nedad Bakke med det, og fra 1530 kan det betragtes som opløst. Vel gjorde Fredrik I. netop i Aaret 1530 et Forsøg paa at gjenoplive det affældige Legeme, idet han, som det fremgaaer af et Kongebrev, havde udkastet eller samtykket i en Plan til Universitetets „Forbedring og Reformation i Kjøbenhavn" og bestemt det for sine Munke befriede Graabrødreklosters Bygninger til „et Studium", der altsaa skulde afløse det gamle, indskrænkede Locale; Christiern Torkelsen Morsing, som nylig var vendt tilbage fra et Ophold i Udlandet, og flere dygtige Mænd antoges til Universitetslærere, og en kort Tid ventede man sig formodentlig noget Godt heraf; men da der efter Kirkestormen i Frue Kirke tredie Juledag 1530 indtraadte en Standsning i Reformationens Fremgang, og da det følgende Aars politiske Begivenheder gjorde Kongen varsommere i sin Optræden mod de katholske Prælater, blev Universitetets Reformation

atter opgiven. Der valgtes ingen Rector 1531, Morsing reiste atter udenlands, og ethvert Spor af academisk Virksomhed ophørte; 1532 skjænkedes Graabrødreklosters Bygninger til Helliggeists Hospital. I de sidste Aar af Fredrik I.s Regjering var Danmark paany ganske blottet for Universitet; men at man dog har følt Savnet heraf, synes at fremgaae af, at da Katholikerne efter Kongens Død atter hævede Hovedet, vedtoges det i Recessen af $\frac{3}{7}$ 1533, at der skulde „her i Riget holdes en almindelig Skole og Universitet“; men kort efter begyndte Grevefeiden, og dermed faldt alle Planer om fredelige Idrætter bort for flere Aar. Da Grevefeiden var endt, styrtede ogsaa hele den katholske Kirkeordning og dermed Muligheden af Universitetets Fornyelse efter det gamle Mynster.

Kort efter Grevefeidens Tilendebringelse ved Kjøbenhavns Overgivelse indsendte Landets Præster et Andragende til Kong Christian III., og de bade deri, at „et godt, drabeligt Universitet og Studium“ maatte blive oprettet her i Riget, et Ønske, som atter kom tilorde i det i 1537 forfattede Udkast til en Kirkeordinants. Dette Ønske deltes sikkert ganske af den for Videnskaberne i Almindelighed og den lutherske Religion fremfor Alt af Interesse og levende Iver opfyldte Konge. Allerede under de Forhandlinger, som i Efteraaret 1536 førtes med Rigsraadet i Anledning af de katholske Bispers Afsættelse, toges der Beslutning om, at Universitetet skulde gjenoprettes, og dette var naturligvis Kongen saa meget mere magtpaaliggende, som det ved den lutherske Læres og Kirkeordens fuldstændige Indførelse var af største Betydning, at der fandtes et Universitet, hvor den rette evangeliske Lære kunde grundig læres. Det var ogsaa dette Hensyn, som bevægede Kong Christian til at henvende sig til Wittemberg for at faae en af Reformationens Hovedmænd herind for at ordne Kirkens Forhold og medvirke ved Universitetets Fornyelse, og i Juli 1537 kom, som bekjendt, Bugenhagen herind i dette Øiemed. Arbeidet dreves nu med Kraft og Iver, og $\frac{9}{9}$ 1537

kunde Kongen i en stor Forsamling i Frue Kirke, i Rigsraadets, Borgmestrenes og Menighedens Overværelse erklære Universitetet for gjenoprettet, tilsige dets Doktorer, Magistre og Studenter visse Friheder og Herligheder samt tage den nyvalgte Universitetsrector, Christiern Torkelsen Morsing, hvem Kongen overrakte Rectoratets Insignier, og Faculteternes Decaner i Ed, at de vilde varetage deres Embeder med Troskab og Flid.

Endnu samme Aar udkom en Forelæsningsplan, den saakaldte Ordinatio Lectionum in Academia Hafniensi nunc per Regiam Majestatem instaurata, udgiven af Morsing som Universitetets Rector og sikkert fremgaaet af Forhandlinger mellem de forskjellige Lærere ved det nye Universitet. Heraf fandtes for det medicinske Facultets Vedkommende kun een, nemlig Christiern Torkelsen Morsing, hvem Kongen havde kaldt hjem fra Basel, hvor han dengang opholdt sig, og han spillede en stor Rolle ved alle Forhandlinger vedrørende Universitetets Gjenoprettelse og arbeidede ivrigt for det, udrustet, som han var, med ypperlige Evner og en rig Erfaring fra de forskjellige fremmede Høiskoler, han havde besøgt, og i Erkjendelse af hans Fortjenester og Iver for Sagen var det vel, at han udnævntes til Universitetets første Rector. Thomas Zeger indtraadte først 1538 i Facultetet, da Kongens Bestræbelser for at drage et Par i Udlandet berømte Læger, Johan Winter fra Strasburg og Anatomen Leonhard Fuchs fra Tübingen, herind til den nye Høiskole, vare mislykkedes. I 1537 var Morsing ene i det medicinske Facultet, og for dettes Vedkommende maa vel altsaa Forelæsningsplanen antages at være lagt af ham. Det bestemmes her, at der skulde være 2 Doctorer, hvoraf den Ene skulde læse over Forfattere, som behandlede den theoretiske Medicin, den Anden over nyere Forfattere, som havde skrevet om den practiske Medicin. Desuden skulde de holde Forelæsninger over nogle vanskeligere physiske og mathematiske Forfattere og over Kosmographien; endelig skulde de skiftevis skrive en Almanak hvert Aar, og

til Slutning lægges dem den Formaning paa Sinde, at de ikke maa forsømme Anatomien. Derefter følge Bestemmelser om Disputere- og Declamationsøvelser, og tilsidst erklære Professorerne, at de ikke ville tage Betaling af Studenterne for deres Arbeide, men nøies med deres Løn.

I Juni 1539 holdtes en Herredag i Odense, hvor Morsing og to andre Professorer vare tilstede, og her udstedtes den 10de Juni Christian III.s Fundats og Ordinants for Kjøbenhavns Universitet, medunderskrevet af 22 Rigsraader. Deri bestemmes[1]) først, hvorledes Universitetsbygningen og Professorernes Friboliger („Residentser") skulde være indrettede, dernæst Professorernes Antal, Forelæsningernes Fordeling paa visse Dage og Timer samt deres Gjenstande, dernæst Disputereøvelser og Declamationer og endelig Universitetets Eiendomme og Privilegier. Derpaa følge Universitetets Statuter eller Vedtægter om Promotioner, Udgifter, Rang o. s. v., som vare forfattede af Doctores og Magistre og paa deres Anmodning optagne. Førend vi heraf omtale, hvad der vedkommer det medicinske Facultet alene, skulle vi omtale de for alle Faculteter fælleds Bestemmelser, som ogsaa havde Betydning for de medicinske Lærere og Studenter.

Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag skulde Professorerne holde offentlige Forelæsninger, og Timerne skulde fordeles saaledes, at den Ene ikke hindrede den Anden; men Onsdagen skulde Magistrene anvende til at repetere de holdte Forelæsninger og rette skriftlige Øvelser. Søndag Morgen skulde den pædagogiske Docent gjennemgaae Catechismus, og Søndag Aften skulde der efter Aftensang holdes Declamationsøvelser. Magistre og Baccalaurer skulde have Lov at læse offentlig, naar de vare forsøgte, gode Mænd, enten for Betaling eller gratis for deres egen Øvelses Skyld; kun maatte de ikke hindre de offentlige Lærere.

---

[1]) Nyerup: Kjbhvns Univ. Ann. p. 5, Rørdam: Kjbh. Univ. Hist. I., p. 78 o. følg.

Paa Festdagene skulde ingen Forelæsninger holdes, og i Septbr. kunde Professorerne feriere i 14 Dage.

Den ved andre Universiteter brugelige Depositio, unge Studenters Optagelse ved Universitetet med visse komiske Ceremonier, som foretoges af de andre Studenter, skulde vedligeholdes, „paadet de Unge maatte lære, hvor stor Forskjel der var paa en lærd og ulærd Mand, item lære at taale Uret og Utaknemmelighed, som lærde og forsøgte Mænd maa prøve for deres Velgjerninger og gode Raad. Dog maatte disse latterlige Spectacler anstilles saa, at man ei derved bespottede de hellige Kirkeskikke, saasom Skriftemaal o. desl." [1]). Egentlige Examiner, under den Form og med den Virkning, som vi nu kjende dem, brugtes ikke paa den Tid; men man havde dog visse Betegnelser fer den Studerendes Modenhedstrin, og herom bestemmer Fundatsen følgende i sit 5te Afsnit: „De private Studier overlade vi de private Præceptorers Skjønsomhed og Troskab. Men eftersom der ved Høiskolerne i en god og nyttig Mening for Læreordenens Skyld er indrettet visse Trin (gradus), for at de Studerende trinvis kunne føres til de høiere Videnskaber efter Lærernes Skjøn: derfor bestemme vi, hvilke Kundskaber der udfordres paa ethvert Trin, hvoraf da tillige kan skjønnes, hvilke Videnskaber der især ere nødvendige for de Unge, og hvorpaa de især bør anvende deres Flid. Paa det nederste Trin, som man kalder Baccalaureatus artium, forlange vi Indsigt i Grammatik, Dialectik og Begyndelsesgrundene i Rhetorik. Men dem, som ere tilstrækkelig funderede i denne Børnelærdom og nu attraae Magistertitlen, paalægge vi at høre Forelæsninger over Physik, Mathematik og Ethik; thi det er en stor Skam, naar Folk, der ere ubekjendte med Philosophiens Grundbegreber, dog bære Navn af Magistre i Philosophie. Iøvrigt lægge vi alle Studerende paa

---

[1]) Pontoppid.: Orig. hafn. p. 313.

Hjerte, ikke at forsømme Studiet af disse første Videnskaber og Philosophien; thi de ville ikke være skikkede til at indtræde i de høiere Faculteter, naar de ei medbringe temmelig god Indsigt og Øvelse i disse Videnskaber. Og vi stede ikke længere Nogen til endog den laveste Grad i de høiere Faculteter, uden han først er promoveret Magister artium. De høiere Faculteter paalægge vi, ikke at meddele hine høiere Grader, som kaldes Licenciat- og Doctorgraden, uden til Værdige. Men paa den anden Side advare vi mod at afskrække Folk, der ellers ere brave og lærde i deres Fag, fra at tage den laveste Grad ved at gjøre altfor store Fordringer. Thi man bør ikke afskrække, men opmuntre Saadanne til Studeringerne. Hidtil har man brugt forskjellige Baccalaureatgrader i de høiere Faculteter, især i Theologien; vi meddele dem alle ved 1 Grad, efter hvilken Licentia til at erhverve Doctorgraden skal følge. I hvilketsomhelst Facultet kan Prøven med dem, der ville tage Grader, fortsættes flere Dage efter hinanden eller endog en heel Uge, ligesom Examinatorerne finde for godt. Men den, der vil være Doctor, skal ikke examineres, eftersom han forhen efter forudgaaet Prøve maa have erhvervet Licentia til at blive Doctor, eller hvad man kalder Licentiatgraden. Dog skal han en Gang optræde som Respondens ved en offentlig Disputats, førend han promoveres til Doctor. Fremdeles skal det i alle Faculteter og ved enhver Grad være nok med, at der disputeres 1 Gang offentlig, ved hvilken Leilighed Promovenden skal være Respondens og den tilkommende Promotor, i Reglen vedkommende Facultets Decanus, skal være Præses"[1]).

Blandt de for alle Faculteter gjældende Bestemmelser fandtes ogsaa Bestemmelsen om de i hin Tid saa høit skattede Disputationer og Declamationer. Disputatio-

---

[1]) Rørdam: Kjbhvns Univ. Hist. I., p. 95—97.

nerne skulde holdes høit i Agt, og for bedre at kunne overkomme dem, fritoges Professorerne for adskillige administrative Forretninger, som ved andre Universiteter paalagdes dem; men der advares imod at indlade sig paa spidsfindige og unyttige Emner. Hvor stor Vægt der lagdes paa dem, kan sees deraf, at det paalagdes Universitetets Rentemester, ikke at betale Professorerne deres Løn, medmindre de beviste at have holdt det befalede Antal Disputatser [1]). De skulde holdes om Onsdagen i det store Auditorium fra Kl. 8 til 10, og enhver Professor skulde dels udsøge to af de Bedste blandt sine Tilhørere til at opponere, dels offentlig indbyde de Tilstedeværende og sine Colleger [2]). Medens Disputatserne saaledes hørte til Professorernes Pligter, paalaae Declamationer derimod baade Professorer og Studenter og bestode i Fremsigelsen af en udenadlært, vel stiliseret latinsk Tale over et passende Emne. De skulde holdes Søndag Eftermiddag Kl. 4. Naar Studenterne skulde declamere, skulde de af deres Lærere forsynes med passende Taler. Undertiden kunde det tilstedes To at declamere mod hinanden, og den Ene maatte da paa Skrømt forsvare Laster, som ellers ere uforsvarlige; saadanne Declamationer maatte dog kun holdes i private Kredse for ikke at give Forargelse.

Hvad nu det medicinske Facultet angaaer, da skulde det bestaae af to Doctorer i Medicinen, som ikke alene skulde docere ved Universitetet, men ogsaa tilsee de Syge ved Hoffet, Universitetet, i Staden og Riget; „thi intet stort Samfund kan undvære en Læge“. De skulde 2 Dage om Ugen læse dels over nogle Bøger af Avicenna og Rhazes, dels over en eller anden practisk Bog af nyere Forfattere; ligeledes skulde de læse over Hippokrates og Galen. Paa de andre to Dage skulde den ene Docent foredrage Physik, den Anden Mathematik, begge Dele dog

---

[1]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 87—88.
[2]) Engelst.: Annaler 1811, I., p. 40.

som Indledning til Medicinen. I Physiken skulde Aristoteles's Skrifter lægges til Grund, i Mathematiken Euclid og Ptolemæus; undertiden skulde ogsaa Astrologien foredrages, dog uden Overtro. De indledende medicinske og anatomiske Forelæsninger burde ogsaa Tilhørerne af de physiske Forelæsninger høre, ogsaa saadanne, som ikke studerede Medicin. Disputere skulde de medicinske „Læsemestre" 4 Gange om Aaret og declamere 1 Gang om Aaret over Emner af deres Videnskab, der kunde være behagelige at høre ogsaa for Folk, der egentlig ikke vare lægekyndige. Bestemmelsen, at de vexelvis skulde aarlig skrive en Almanak, gjentoges; derimod synes de at være blevne fritagne for at foredrage Kosmographien, da denne findes henlagt under Docenten i Mathematik.

Disse vare de Pligter, som paalaae de medicinske Professorer ifølge Fundatsen, og man kan ikke nægte, at det var ikke Lidet, de maatte paatage sig; thi foruden at holde Forelæsninger, som vare bestemte til ligesaa mange ugentlige Timer, som enhver af de andre Professorer havde, Lector pædagogicus undtagen, som skulde læse 2 Gange daglig, skulde Medicinerne endda være forpligtede til at lade sig bruge, ikke alene som kongelige Livlæger, men endog i Kjøbenhavn, ja i hele Riget. Det maa dog vel antages, at dette kun skulde kunne forlanges, forsaavidt det kunde skee uden at hindre Udførelsen af de academiske Pligter, og stor practisk Betydning har det vel neppe havt; thi saavel Christian III., som de senere Konger, havde deres egne private Livlæger, som vel i Regelen behandlede dem i deres Sygdomme, og hvad Landets Befolkning angaaer, da var det i den Tid saa lidet almindeligt at søge Lægehjælp hos ordentlige Læger, som man jo hidtil neppe havde kjendt, og Befolkningen var saa vant til at henvende sig til Bartskjærerne og andre Folk, som vare eller ansaaes for at være lægekyndige, at det neppe kunde være sandsynligt, at de medicinske Professorer vilde blive meget besværede af denne Praxis. Hertil kommer, at det var

Kongens Ønske og Hensigt, saavidt muligt at faae en virkelig Læge ansat idetmindste i hvert Stift i hele Riget, hvorved altsaa Adgangen til Lægehjælp paa anden Maade, end ved at henvende sig til Universitetet, vilde lettes i høi Grad, naar dette Project kunde realiseres. Rimeligt turde det vel være at antage, at Kongen har indført denne Bestemmelse i Fundatsen, for at kunne benytte de medicinske Professorer under særlig vanskelige Omstændigheder, hvor det kunde antages, at de som Videnskabens Repræsentanter og Mænd, der maatte ansees for fremfor Andre her i Landet at være dygtige i Lægeknnsten, kunde antages at kunne udrette mere, end de andre Læger. Hvorledes dette imidlertid forholder sig, saa er det klart, at den ovennævnte Forpligtelse udenfor deres Pligter mod Høiskolen paahvilede dem uden nærmere Betingelse, og det maa derfor vel være paafaldende, at deres Løn ikke var høiere end Professorernes i det theologiske og juridiske Facultet, nemlig 100 Daler aarlig. Vel kunde det ikke godt paalægges Universitetet for de det uvedkommende Forretningers Skyld at lønne visse Lærere høiere; men paa den anden Side kunde dog en saadan Fordring nok gjøres fra selve Lærernes Side, naar disse Forretningers Udførelse dog ved Kaldelsen paalagdes dem, og det maatte da blive en Sag mellem Universitetet og Kongen at ordne Pengeforholdene. Det synes egsaa, som om man har havt Vanskelighed ved at faae Posterne besatte, just paa Grund af den forholdsvis ringe Løn; thi kort efter Fundatsens Udstedelse forhøiedes Lønnen til 140 Daler aarlig, og i et Brev fra Leonhard Fuchs, som Kongen havde søgt at faae herind, anføres netop, at han for baade at være medicinsk Professor og Kongens Livlæge maatte lønnes langt høiere [1]).

Samtidig med Fundatsens Udstedelse maatte Kongen være betænkt paa at forsyne det gjenoprettede Universitet

---

[1]) Rørdam: Kjbh. Univ. Hist. I., p. 82.

med de fornødne Lærere, og vi skulle nu see, hvorledes det medicinske Facultet forsynedes i saa Henseende under Christian III. Af de Lærere, som havde virket ved det gamle Universitet, overgik Christiern Torkelsen Morsing til det nye, men ansattes her i det medicinske Facultet som 1ste Medicus, hvilket Professorat han beklædte under hele Christian III.s Levetid og indtil sin Død 1560. Han var ved sine udmærkede Evner, grundige Studium og rige Erfaring, saavelsom ved sin Virksomhed under Fundatsens Udarbeidelse og de andre fornødne Arbeider ved Universitetets Restauration, selvskreven til denne Post; men det gjaldt nu om at finde en Mand til at beklæde Facultetets anden Lærestol. Christian III., som nærede en stor Beundring og Forkjærlighed for tydsk Lærdom og Dannelse, og som vel heller ikke blandt Landets egne Sønner havde kunnet finde nogen til denne Post Qvalificeret, henvendte sig, som ovenfor berørt, til den, navnlig som Botaniker, men ogsaa som den arabiske Medicins ivrigste Modstander, bekjendte Leonhard Fuchs, Professor i Ingolstadt og Tübingen, men uden Held, og et lignende Afslag fik han fra den bekjendte Winther Audernachus, Professor i Anatomi i Paris, Vesals Lærer. Med disse Forsøg gik imidlertid Tiden hen, og først i Foraaret 1538 blev Posten besat med Thomas Zeger, som først havde været Professor i Mathematik ved Universitetet i Warburg, derefter Læge i Hamburg og paa den Tid, da han kaldtes til Kjøbenhavn, var Læge i Husum eller paa Nordstrand. Efter et Aars Forløb forlod han imidlertid af ubekjendte Aarsager, muligen dog for at opnaae en større Løn, Universitetet og reiste til Rostock, ved hvis Universitet han immatriculeredes i Novbr. 1539, og Posten som 2den Medicus var nu atter ledig. Først efter en længere Vacance, under hvilken Kongen formodentlig atter har seet sig om i Tydskland, men uden større Held, end forrige Gang, besattes Posten med en Englænder, Johannes Pomerius, som i Foraaret 1541 tiltraadte Pladsen; men ogsaa hans Func-

tionstid var kun kort, idet han i Slutningen af 1542 igjen forlod Universitetet og formodentlig ogsaa Landet. Nu kom Thomas Zeger, som formodentlig ikke har fundet Forholdene i Rostock saa behagelige, som han havde ventet, tilbage og indtraadte i sin tidligere Post, som han derpaa beklædte indtil sin Død 1544. Nu blev den af Kongen Aaret iforveien til Livlæge antagne Etho Johannes v. Freudenburg, en forløben Tydsker, ansat som 2den Medicus; men han voldte ved sin Opførsel saa megen Uro ved Universitetet og gav Rector og de øvrige Professorer saa meget at bestille med Gjenstridighed og Ulydighed, at man idelig ønskede at blive af med ham jo før jo hellere og tilsidst endog indvilligede i at give ham den ham paa Grund af hans Forseelser fradømte Løn, for blot at blive fri for dette urolige Hoved. Han reiste da 1546, og man søgte nu at drage den berømte Hieronymus Bardanus, som var medicinsk Professor i Mailand, her til Universitetet. Den danske Gesandt i Paris, Jørgen Lykke, underhandlede med ham i denne Anledning, og der blev budt ham glimrende Vilkaar; men han undslog sig paa Grund af Nordens kolde Clima, Folkets barbariske Characteer og af Ulyst til at skifte Religion, hvilket naturligvis navnlig i den Tid, hvor man her frygtede Papisterne mere end Pesten, vilde været en absolut Nødvendighed for en Katholik, som skulde ansættes ved Kjøbenhavns Universitet. Da dette saaledes mislykkedes, henvendte man sig til Hollænderen Peter Capiteyn, som da var Professor i Rostock og foruden ved sine medicinske Kundskaber var bekjendt som Astrolog, og her var man heldigere, idet han modtog Tilbudet og ved Nytaarstid 1547 indtraadte i den ledige Plads. Efter at have beklædt denne Post i 10 Aar, døde Peter Capiteyn 1557, og denne Gang blev Vacancen af kortere Varighed; thi allerede 4 Maaneder efter besattes Pladsen med Jacob Bording fra Antwerpen, hvem Kongen formodentlig havde lært at kjende paa et Besøg, han Aaret iforveien havde gjort i Kjøbenhavn. Denne lærde

og høit dannede Mand var en Prydelse for Universitetet; men hans Functionstid blev ikke lang, skjøndt den gik ud over den her afhandlede Periodes Slutning; han døde i Aaret 1560, samme Aar som den gamle Morsing, der under disse idelige Vexlinger af „alter Medicus“ stadig havde beklædt Posten som 1ste Medicus, og under de hyppige Vacancer stadig havde repræsenteret det medicinske Facultet.

At denne hyppige Vexel af Universitetslærere ikke kunde være til Gavn for det medicinske Studium, følger af sig selv, og hertil kommer endnu, at der, som vi have seet, i Fundatsen var paalagt de medicinske Professorer saa meget Andet, end hvad der vedkom deres Lærerembede, at der neppe kunde blive særdeles megen Tid tilovers for dette. Rigtignok var den utrættelige og dygtige Morsing gjennem hele Tidsrummet uafbrudt medicinsk Lærer, og vi har ogsaa Henrik Smids Vidnesbyrd om, at han virkede trolig i sit Kald[1]; men dog var ogsaa hans Tid saa optaget af andre Arbeider, vedkommende saavel Universitetet som Reformationens Fremme, at det næsten ikke synes muligt Andet, end at selv han ofte ikke har kunnet virke saaledes i sit egentlige Embede, som han sikkert baade har havt Evner og Villie til. Der synes i det Hele i de første Aar af det nye Universitets Existents ikke at have været megen Iver hos Professorerne for at opfylde deres Pligter, og det fandtes derfor allerede 1543 nødvendigt, i Consistorium at vedtage Mulcter for Forsømmelser, ved hvilken Leilighed det da bestemtes, at en Professor skulde for Forsømmelse af den aarlige Declamation bøde 1 Daler, for en forsømt Disputation $\frac{1}{2}$ Daler, for Udeblivelse fra den academiske Lærerforsamling, naar han var tilsagt af Rector, 4 ß og for at have forsømt en Forelæsning 2 ß[2].

---

[1]) Fortalen til „En liden Bog om Menniskens Vand“.
[2]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 148.

Man kan ikke Andet end undres over den ringe Bøde for Forsømmelse af Forelæsninger, medens Disputatser og Declamationer taxeredes langt høiere; det var imidlertid ganske i Tidens Aand, men har vistnok paa den anden Side bidraget ikke saa lidt til at gjøre Professorerne mindre nøieregnende med disse Pligters Opfyldelse, hvis Forsømmelse kunde afsones saa billigt. Det næste Aar, 1544, finde vi, at Rectoren, Peter Svave, meddelte i Consistorium, at han fra aldeles paalidelig Kilde vidste, at Kongen var saa misfornøiet med Professorerne og Universitetet, at han fortrød nogensinde at have oprettet det, og det vedtoges da, at enhver Professor skulde see at rette sig selv og hver især staae til Ansvar for Kongen for sit eget Vedkommende [1]). Synes det saaledes at have staaet mindre godt til med Studierne i det Hele, har det vistnok ogsaa været Tilfældet for Medicinens Vedkommende, og det turde vel være, at idetmindste „alter Medicus" har havt sin Deel i Kongens Misfornøielse. Men Tiden var i det Hele ikke gunstig for det medicinske Studium. Som det vel navnlig var Hensynet til den rene evangeliske Læres Indførelse og Befæstelse som Statsreligion, der havde tilskyndet Kong Christian til at gjenoprette det hensygnede Universitet, saaledes blev det ogsaa især det theologiske Studium, man havde sin Opmærksomhed henvendt paa og opmuntrede Landets Sønner til at beskjæftige sig med. Det gjaldt om at skaffe Landet Præster i rigelig Mængde, og Udsigterne til Befordring og Levebrød vare derfor utvivlsomt mest lovende for dem, som lagde sig efter Theologien, der saaledes af mange Grunde maatte blive det mest favoriserede Studium.

Christian III. havde selv endeel Interesse for Medicinen, og det fortælles saaledes, at han lod prøve en Modgift paa en dødsdømt Forbryder, og at han havde et Mid-

---

[1]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 148.

del mod Epilepsi; han stræbte ogsaa, som ovenfor omtalt, efter at skaffe de dygtigste medicinske Lærere til Universitetet, naar de hyppige Vacancer indtraf, og idetmindste for Morsings og Bordings Vedkommende var han i den Henseende særdeles heldig; men forresten gjordes der aabenbart ikke meget til det medicinske Studiums Fremme. I Ordinatio lectionum lægges det vel Professorerne paa Hjerte, ikke at forsømme Anatomien („non negligant hi medici Anatomica"), og man tør vel antage, at Morsing, som havde besøgt saa mange fremmede Universiteter og i sin Fortale til Henrik Smids Lægebog erklærer det for en Nødvendighed for den vordende Læge, „at see mange døde Menniskis Legeme opskæris", maa derved ogsaa have tænkt paa Dissectioner; men i denne Henseende gjordes aldeles Intet fra Universitetets Side; der indrettedes intet Locale og gjordes intet Skridt for at erhverve Cadavere; men Dissectioner vare unægtelig ogsaa saa ukjendte hertillands og vilde aabenbart i den Grad have den offentlige Mening imod sig, som det endnu ved Aarhundredets Slutning viste sig at være Tilfældet, at Forsøg paa at indføre den maatte forud kunne indsees at ville blive aldeles frugtesløse. At Savnet heraf, og Nødvendigheden af, kun at holde Forelæsninger over Anatomien uden oplysende Demonstrationer, imidlertid ligefuldt maatte være til Skade for det medicinske Studium, er jo klart nok, saa meget mere, som man i Udlandet nu temmelig almindelig foretog Dissectioner af menneskelige Lig. Ogsaa ved Bibliothekets Forsyning med Bøger viser det sig, at det medicinske Studium behandledes noget stedmoderligt. Allerede 1537 reiste Mag. Jørgen Thormann paa kongelig Befaling omkring til Capitler og Klostre for at indsamle Bøger til Universitetet, og i Fundatsen bestemmes, at der aarlig skulde indsamles til Bibliotheket et Forraad af gode Bøger, ikke alene i Theologien, men ogsaa i alle Videnskaber og Sprog, hvortil bestemtes 50 Rd., for hvilken Sum vi ogsaa finde, at der aarlig kjøbtes endeel Bøger, medens adskillige skjænkedes Universitetet som Ga-

ver; men det langt overveiende Antal Bøger vare af theologisk Indhold og kun et saare ringe Antal vare medicinske [1]).

Er det saaledes klart, at det medicinske Facultet, om end maaskee i mindre Grad end det juridiske, saa dog navnlig i Sammenligning med det theologiske, behandledes som Stedbarn ved Universitetet, og at flere Betingelser manglede, for at Medicinens Studium kunde drives ret med Kraft og Held, saa at der kunde være Haab om snart at uddanne en saa rigelig Mængde vel oplærte Læger, at Landet dermed kunde forsynes overensstemmende med Kongens Plan og Ønske og en virkelig dansk Lægestand grundlægges, saa maa man dog paa den anden Side erkjende, at i Sammenligning med, som Sagerne stode ved det gamle Universitet, kunde Tilstanden ved det nye kaldes glimrende; thi der var dog nu et virkeligt medicinsk Facultet, hvad tidligere egentlig kun havde existeret af Navn, ialtfald kun med Undtagelse af nogle faa Aar; Facultetet havde uafbrudt idetmindste een virkelig Docent, og med de ovenomtalte Afbrydelser fandtes endog to saadanne. Men de medicinske Kundskaber, hvormed disse Lærere, selv med den bedste Villie, kunde forsyne deres Disciple, vare dog paa Grund af Forholdene ikke tilstrækkelige til at fyldestgjøre de Lærdomskrav, man gjorde til en fuldtuddannet Læge; „thi der vil Stunder, Vandring, Studering, ja Møie og Arbeide til udi Lægedoms Kunst at have idelig Omgjængelse med lærde Mænd, at lære og kjende Urter og anden Lægedom, som Gud lader opvoxe af Jorder, Mennesken til Gavn og Gode, at see mange døde Menneskers Legemer opskjæres, Led fra Led, og lære deraf destobedre at kjende et Menneskes Skikkelse indvortes og vide, hvad Lægedom der behov gjøres, til hvilken Sted udi

---

[1]) Jacob Fabritius's Universitetsregnskaber i D. Mag. 3 R. VI., p. 15.

Menneskets Legeme som findes at have nogen Brøst og Bræk i sig", siger Morsing i sin Fortale til Henrik Smids Lægebog. Det var derfor fremdeles nødvendigt for de medicinske Studerende, at søge ud af Landet for ved fremmede Universiteter at fuldstændiggjøre og udvide de Kundskaber, de herhjemme havde erhvervet sig, og som egentlig kun kunde betragtes som et Grundlag for den Lærdom, de nu i Udlandet skulde søge at opnaae ved at besøge de bekjendteste Universiteter og paa de forskjellige Steder høre de berømteste Lærere. De gamle Bestemmelser fra Kong Hans's og Christiern II.s Tid, at man skulde have studeret en vis Tid ved Kjøbenhavns Universitet, førend man besøgte Udlandets Høiskoler, havde allerede for længe siden tabt deres Kraft, og nogen lignende Regel fastsattes ikke af Christian III., som gjerne saae, at danske Studenter reiste til fremmede Universiteter og da naturligvis navnlig til Wittemberg, hvor dog Medicinerne ikke havde Anledning til at reise hen for deres eget Fags Skyld. For deres Vedkommende har vistnok Rostock, Strasburg, Tübingen, Basel, Paris og Montpellier været de mest besøgte Steder. Morsing anbefaler navnlig Montpellier som „den ypperste høie Skole udi Lægedoms Kunst, som findes udi Christenheden"; der havde han selv studeret en Tidlang, og saavel Universitetet, som den hele medicinske Forfatning der havde i høi Grad tiltalt ham, som det blandt Andet fremgaaer af hans Udtalelser i Fortalen til H. Smids Lægebog [1]). Dog har det neppe været hans Mening, at man

[1]) Da Morsings Beretning om, hvorledes Qvaksalvere behandledes i Montpellier, er ret characteristisk for hin Tid, skulle vi her citere den: „Der", siger han, „stedis ingen Bissekremmere met deris Knapsack, at giffue sig ud for det, som de aldrig lærde. Ja der er saa stor oc merckelig tilsiun met Lærdom oc Lægedoms konst, at ingen maa fordriste sig til, at giffue nogen nogen induaartis Lægedom, vden de ere saa fremkomne i Lægedoms wiisdom oc forfarenhed, at de ere bleffne Doctores

alene skulde holde sig til det ene Universitet, og man vil heller neppe finde, at nogen Student har ladet det være nok med at besøge en enkelt af Udlandets Høiskoler; det var tvertimod ganske den Tids Skik, som endnu i lange Tider vedblev at herske, at de Studerende i Udlandet førte et Vandreliv fra det ene Universitet til det andet med kortere eller længere Ophold paa de forskjellige Steder, idet man gik ud fra, at det var umuligt paa et enkelt Sted at finde alle Fag lige godt forsynede med Lærere og i alle Henseender at finde de bedste Betingelser for et Studiums heldige Dyrkelse; man reiste derfor omkring til de forskjellige Høiskoler for et Sted at høre og lære af en berømt Docent, et andet Sted at drage Nytte af en Anden og saaledes rundtomkringfra at samle den fortrinligste Lærdom, som Tiden kunde frembyde i det hele Europa.

At give de danske medicinske Studenter de fornødne theoretiske Kundskaber, som kunde sætte dem istand til med Fordeel at søge de fremmede Universiteter og der saavel udvide disse Kundskaber, som skaffe sig en mere practisk Uddannelse, dertil var det, at man her ved Universitetet maatte indskrænke sig, og det kan derfor ikke undre os, at vi endnu i dette Tidsrum kun træffe en eneste Doctorpromotion, nemlig i Aaret 1544, da Morsing creerede Cornelius Hamsfort til Dr. med. Dette var første Gang, at denne Værdighed tildeltes Nogen ved Kjøbenhavns Universitet, og det var denne Gang en Udlænding, som vel 1539 var bleven immatriculeret ved Universitetet, men dengang allerede var Kongens Livlæge og altsaa i Grunden

---

oc der til betrode oc kiende gode der faar, aff de aller ypperste oc lærde Mend vdi Lægekonsten, som der mange findis. Huo der ellers fordrister sig der til, da bliffuer hand paagreben oc sættis paa it Asen, oc driffues aff Staden met raadne æg oc anden Vreenlighed, met Aarloff sagt, som mand kaster paa hannem, saa lenge til hand met stor Haanhed kommer igiennem Byen oc maa forsee sig“.

maa antages allerede dengang at have afsluttet sine Studier andetsteds, skjøndt han ikke havde erhvervet Graden. Af Landets egne Sønner tog ingen Doctorgraden ved Kjøbenhavns Universitet i hele det 16de Aarhundrede, med mindre man vil betragte Philip Bording, som dog først 3 Aar før sin Promotion kom hertil, som indfødt; thi i hele dette Aarhundrede vare disse to Mænd de Eneste, som her disputerede for den medicinske Doctorværdighed; men den Sidste tilhører i ethvert Fald først den næste Konges Tid. Hvorledes Promotionen gik for sig, kjende vi ikke i Detail; men at den er foregaaet med megen Høitidelighed, kunne vi være forvissede om; thi denne Act ansaaes saavel dengang som endnu længe efter som en af Universitetets største Festligheder, og den havde jo i Virkeligheden ogsaa i hin Tid en ganske anden stor Betydning, end der i vore Dage kan tillægges den. Hovedreglerne for selve Disputatsen har vi ovenfor omtalt, som de findes opstillede i Fundatsen, og vi see der, at denne Act kunde vare i flere Dage, naar der vare mange Opponenter; men den egentlige Høitidelighed forbandtes med Promotionsacten, som sluttede det Hele, og hvorved Promovenden fik Universitetets Vidnesbyrd for, at han stod paa Høiden med sin Tids Lærdom. Denne Høitidelighed feiredes idetmindste senere med et stort Gilde og blev efterhaanden en meget kostbar Affaire for den nye Doctor; er det end gaaet noget tarveligere til i Begyndelsen af Universitetets nye Tilværelse, er det dog en til Vished grændsende Sandsynlighed, at idetmindste noget Lignende alligevel har fundet Sted.

De Mænd, som i denne Periode beklædte Lærerposterne i det medicinske Facultet, vare, som allerede omtalt, følgende:

Christiern Torkelsen Morsing 1537—1560,
Thomas Zeger 1538—1539 og 1542—1544,
Johannes Pomerius 1541—1542,

Etho Johannes Sybellius v. Freudenburg 1544—1546,
Peter Capiteyn 1547—1557,
Jacob Bording 1557—1560.

Christiern Torkelsen Morsing

(Christiernus Torchilli Morsianus) er født 1485 paa Øen Mors; hans Fødeby er ubekjendt, og hans Forældres Navne og Stand kjendes heller ikke. Hans Ungdom kjende vi kun saare lidt til; vi vide kun, at han først holdtes i Skole herhjemme af sine Forældre og siden studerede udenlands ved mange forskjellige Universiteter i Tydskland, Frankrig og Italien. Hvorvidt han udenlands blev Mag. artium og Baccalaureus utriusque juris[1]) og kom hjem, beklædt med disse Grader, eller han først erhvervede dem her strax efter sin Hjemkomst[2]), lader sig neppe bestemt afgjøre; men hvilken af Delene der end har været Tilfældet, viser det noksom, at han ikke havde studeret forgjæves. Efter sin Hjemkomst blev han Rector ved Kjøbenhavns Skole og Vicarius ved Vor Frue Kirke, og paa Grund af den sidstnævnte Stilling er han muligen blen præsteviet[3]). Aaret, da han fik disse Embeder, vides ikke bestemt; men det synes at have været omtrent 1515[4]). Blandt Morsings Disciple i Kjøbenhavns Skole fandtes den bekjendte Hans Svaning. I Aaret 1520 sendtes Morsing med Biskoppernes Samtykke af Kong Christiern II. til Tydskland for at skaffe Lærere til Universitetet, og det var da Kantslerens, Biskop Lage Urnes, Ønske, at han skulde søge dem i Kölln eller Löwen; men formodentlig efter Kongens Anvisning reiste

---

[1]) Som Worm i sit Lexicon II., p. 76 og Rørdam i Univ. Hist. I., p. 434 angive.

[2]) Som Winding i Acad. Hanniens p. 61 og Werlauff i Kjbhvns Univ. fra dets Stift. til Reformat. p. 67 angive.

[3]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 434.

[4]) Werlauff: Kjbhvns Univ. p. 67.

han til Wittemberg og bragte derfra Martin Reinhard og Matthias Gabler[1]. Samme Aar blev han Professor ved Universitetet og holdt i denne Egenskab Forelæsninger over „de hellige Digtere" [2]. 1522 valgtes han til Universitetets Rector og vedblev denne Function endnu det følgende Aar, formodentlig fordi Forstyrrelsen under Kjøbenhavns Beleiring forhindrede et nyt Rectorvalg. Den Hengivenhed, Morsing nærede for den lutherske Lære, og den Ulydighed, han 1520 havde viist imod Lage Urnes Ønske, da han reiste til Wittemberg, har sikkert været Hovedgrunden til, at han, da Prælaterne i Begyndelsen af Fredrik I.s Regjeringstid atter reiste Hovedet og Lage Urne igjen kunde gjøre sin Indflydelse gjældende som Universitetets Kantsler, foretrak at forlade Universitetet og Landet og atter begive sig paa Reiser, som i de tidligere Studenterdage. 1527 finde vi, at han indskreves ved Universitetet i Leipzig, og 1528 var han i Kölln, hvorfra han samme Aar eller i Begyndelsen af 1529 begav sig til Löwen, hvor han optraadte som Docent i Arithmetik og Astronomi. Da Lage Urne imidlertid døde i Foraaret 1529, vendte Morsing atter tilbage til Fædrelandet og traadte samme Aar igjen i Universitetets Tjeneste. 1530 tillagdes ham Indtægten af Sæby Kirke (Løve Herred) for en theologisk Forelæsning og to Forelæsninger over de gamle Sprog. Endnu i August 1531 nævnes Morsing som Læsemester ved Universitetet; men da dette ved Krigsurolighederne bragtes i en aldeles forstyrret og opløst Tilstand, gik han paany i Landflygtighed og drog, som tidligere, omkring i Europa, hvor han navnlig opholdt sig længere Tid i Antwerpen, Paris, Italien, Montpellier og Basel, hvor han, saavidt vides, creeredes til Dr. med., medens dog Aaret da han erholdt denne Værdighed, er ganske ubekjendt og muligen i Virke-

---

[1]) Pontoppid.: Marm. Dan. I., p. 78, Allen: Christiern II., 2. B., 2. Afd. p. 48, Rørdam: Univ. Hist. I., p. 435.

[2]) Scr. Rer. Dan. VIII., p. 488.

ligheden falder tidligere, paa en af hans tidligere Reiser [1]. I Basel var han, da han 1537 kaldtes af Kong Christian III. tilbage til Fædrelandet for at virke med ved Universitetets Gjenoprettelse. Han blev da strax her Prof. medicinæ og 1538 Universitetets første Rector, hvem Insignierne overraktes med stor Høitidelighed af Kongen selv. Universitetsrector var han siden igjen 1539, 1546 og 1556. Fra 1541 til 1544 var han Frue Kirkes academiske Værge. Som Facultetets Decanus creerede han 1544 Cornelius Hamsfort til Dr. med., og samme Aar valgtes han til Universitetets Vicekantsler. 1547 forlenedes han med Kongetienden af Gandløse Sogn med Undtagelse af en Deel deraf, som der tidligere var disponeret over. 1548 fulgte han med Hertug Fredrik til Norge i Anledning af Hertugens Hylding der som udvalgt Konge. 1550 overdroges det Morsing i Forening med Johannes Machabæus at forestaae Omsendelsen og Salget af de oversatte Bibler [2]. $\frac{26}{10}$ 1554 kaldtes han i Forening med Peter Palladius og Johannes Machabæus til Nyborg for at gjøre Kongen Forslag til en Forbedring af Universitetets og Kirkernes Indtægter [3]. $\frac{9}{12}$ 1557 forlenedes han med et Kannikedømme i Roeskilde, medens han afstod et mindre indbringende, han fra tidligere Tid havde havt i Ribe. Endelig døde han $\frac{27}{7}$ 1560 og blev begravet i Frue Kirke, hvor der reistes et Epitaphium over ham [4].

Han var 2 Gange gift, første Gang med Maren Larsdatter (Marine Lauritsdatter), med hvem han havde 3 Børn, Johan, Fredrik og Elisabeth, hvoraf den Førstnævnte blev et slet og ryggesløst Menneske og Elisabeth heller ikke

---

[1]) Worms Lex. II., p. 76.

[2]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 201—2. Bibelen kostede 5 Rd. = 40 Rd. nutildags.

[3]) C. Bartholin: De ortu et progressu etc., Vinding Acad. Haun. p. 61, Rørdam: Univ. Hist. I., p. 230.

[4]) Det findes i Pontoppid. Marm. Dan. I., p. 78.

synes at have været en værdig Datter af en saadan Fader[1]); 2den Gang var han gift med Elisabeth Nielsdatter, som overlevede ham i mange Aar, og med hvem han havde 4 Døttre: Kirstine, der blev gift med Apotheker Villum Uno, Dorothea, Mette og Susanne.

Christiern Torkelsen Morsing var en overordentlig begavet Mand, og han spillede i Christian III.s Regjeringstid en stor Rolle og var i stor Yndest hos Kongen, som ikke alene benyttede ham ved Universitetets Restauration, men ogsaa ved mange andre Leiligheder senere drog Nytte af hans Begavelse og udstrakte Kundskabsfylde, ligesom ogsaa Universitetet erkjendte hans Dygtighed og Erfaring, saa at han deltog i alle vigtige Forhandlinger, som angik det, og navnlig synes han at have gjort stor Nytte i alle Universitetets økonomiske Sager. Han var en grundlærd Mand, som jo ogsaa havde taget Grader idetmindste i de tre Faculteter, og selv i Theologien maa han have været velbevandret, eftersom han jo en Gang lønnedes for at holde theologiske Forelæsninger, og han deltog ogsaa senere med Iver og Kraft i de theologiske Disputer mod Katholikerne; men særlig berømmedes hans Indsigt i Medicinen, i hvilken Henseende han er bleven besungen af flere Digtere, og Slesvigeren Samuel Meiger, der i sin Ungdom havde studeret ved Kjøbenhavns Universitet, siger om ham: „Danmarks Rige har i vore Dage havt en Doctor i Medicinen i Kjøbenhavn, som hed Christiernus Morsianus, han besad en saa overordentlig Lærdom i Lægekunsten, i Sprogene, i de frie Kunster, i Philosophien og overhovedet i Alt, hvad en lærd Mand bør vide, at han næsten maatte kaldes et Vidunder, som det er dem velbekjendt, der have hørt hans Forelæsninger og Disputationer. Han havde ved Siden af sine Lærergaver en saa udmærket Hukommelse, at han udenad kunde recitere sine Poeter, Virgil, Tibul, Properts,

---

[1]) Vinding: Acad. Hann. p. 62.

Persius og Lucau, som han i sin Ungdom havde lært"[1]. Uagtet Morsing havde Professorresidents og havde flere Gaarde i Fæste og Arvefæste, og uagtet Skifteforretningen efter hans Død synes at vise, at han har havt et velforsynet Hus, skal han dog i sin Alderdom have kjæmpet med trange Kaar.

Skrifter: Fragmenta Varia Medicinæ Theoreticæ. — Fasciculus Thematum publice propositorum. — Querela privatæ infelicitatis (disse 3 Skrifter ere maaskee ei blevne trykte). — De Latina constructione præcepta Johannis Murmelii. Regulæ Grammaticæ Joh. Bugenhagis. Rudimenta Joh. Despanterii. Hec omnia a Christiano Torchilli Ludi-Magistro Hanniensi recognita & castigata. Havn. 1519—4. — Jac. Henrichmanni Syntaxis per Christiernum Torchilli ludi literarii Haffnensis moderatorem recognita et emendata. Hafn. 4. — Arithmetica breuis ac dilucida in quinque partes digesta. Colon. 1528—8. — Dionysius de situ orbis, a Rhennio Fannio Latinitate donatus, a Christierno Torchilli Morsiano ad exemplar Græcum diligenter castigatus, cum memorabilium rerum & celebrium Locorum nominibus in marginibus illustratus. Antwerp. 1529—8. — Ordinatio Lectionum in Academia Hafniensi. Hafn. 1537—8. — En liden Bog om Pestilentzis Aarsage, Forvaring oc Lægdom der imod. Kbhvn. 1546—8 (udgaves paany 1552 og 1619). — Fortale til Henrik Smids Lægebog. Malmø 1556—8. — Scholia in Elementa Geometrica D. Joh. Vogelini Haun. prælecta 1550 (maaskee ei trykt).

Thomas Zeger

(Thomas Zegerus Cliwensis) fra Hertugdømmet Klewe var Dr. med., da han 1529 ansattes som Professor i Marburg, hvor han docerede Mathematik ved det nysoprettede Universitet, og han skal i denne Stilling have erhvervet sig ikke ringe Berømmelse. 1532 blev han første Medicus i

---

[1]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 442.

Hamborg, hvor han var til 1537; men Aaret efter opholdt han sig i Husum eller paa Nordstrand; thi $\frac{28}{1}$ 1538 fik „Dr. Thomas i Husum“ Befaling af Christian III. til at forføie sig til ham, og i Februar fik Marquard Sehested Ordre til „at handle ham løs fra Sognet i Strand“, da Kongen havde besluttet at drage ham til Kjøbenhavn. I Februar 1538 kom han da ogsaa til Kjøbenhavn, hvor han indskreves ved Universitetet og ansattes som Professor i Medicinen. Men det følgende Aar forlod han af ubekjendt Aarsag, muligen lokket ved Tilbud om større Løn, Kjøbenhavn og reiste til Rostock, hvor han tilligemed sin Søn og Famulus, Johannes Julinus, immatriculeredes $\frac{21}{11}$ 1539. Men Forholdene maa her ikke have tiltalt ham eller svaret til de givne Løfter og Fremstillinger; thi i Efteraaret 1542 vendte han atter tilbage til Kjøbenhavn, hvor hans tidligere Post igjen var bleven ledig, og han tiltraadte nu paany denne. Det synes næsten, som han under sin tidligere Virksomhed som Professor ved Universitetet har ladet det mangle paa den behørige Lydighed mod Rector og Iver for Universitetets Bedste; thi da han i Aaret 1543 begjærede, at en ved Kanniken Matthias Pedersens Død ledig Residents maatte indrømmes ham, tilstodes dette ham vel, men kun paa den Betingelse, at han ved en særegen Ed vilde forpligte sig til Lydighed og Iver for Universitetets Bedste[1]. Han døde i Efteraaret 1544. Han var gift, og

---

[1]) Den Ed, enhver Professor ved sin Antagelse maatte sværge, lød saaledes: Primum juro, me per Dej gratiam fideliter et diligenter facturum officium in edificationem ecclesiæ Christi et honorem hujus scholæ. Secundo juro, me secreta academiæ non proditurum aliis quibuscunque. Tertio juro, me pacem et concordiam cum collegis meis et fratribus, quantum in me est, habiturum. Sic me Deus adjuvet. (Rørd.: Univ. Hist., Tillæg p. 6). Den særegne Ed, Th. Zeger maatte 2den Gang aflægge, lød saaledes: 1) Ut præstet obedientiam Rectori et suo Magistratui. 2) Ut promoveat commodum & utilitatem hujus Academiæ & Professorum, quantum in eo est. 3) Nihil

hans Hustru, Magdalene, som overlevede ham, tog Bopæl i Kolding og var bekjendt for sine astronomiske og astrologiske Kundskaber, som satte hende istand til at skrive Almanaker med de i hin Tid yndede astrologiske Tilføininger. Hun ansaaes derfor af Almuen for en Hex, og som en Renselse for denne Beskyldning var det formodentlig, at der, da hun $\frac{16}{1}$ 1568 var død, 71 Aar gammel, sattes paa hendes Epitaphium i Kolding Kirke en Indskrift, som ender saaledes: „zu Coldingen mit vorhergehender Bekenisz Ires christlichen Glaubens, darin sie gantz wohlgegründet gewesen, in Gott seliglich entschlaffen. Sie war erfaren in der Astronomie, und weil sie Almanach gemacht hat, ist sie von Irem Beicht-Vater gefragt, was sie davom hielte, ist befunden, dasz sie Irem christlichen Glauben zu wider nichts davon gehalten hat"[1]).

Skrifter kjendes ingen af.

Johannes Pomerius

(Johannes Pomerius Anglus), som vel maa skjelnes fra Dr. Pomeranus (= Bugenhagen) og Mag. Johannes Pomeranus, er i det Hele temmelig ubekjendt. Han var en Englænder af Fødsel og var samtidig Livlæge hos Kongen og Professor i Medicinen ved Universitetet. Han blev alter Medicus, da Th. Zeger første Gang forlod Universitetet, og tiltraadte sit Embede i Foraaret 1541, men blev her kun

---

moliatur per se vel per alios, quod cedat in damnum Universitatis & injuriam Professorum. (Engelstoft: Univ.- og Skole-Ann. 1811, II., p. 24).

[1]) Pontoppid.: Marm. Dan. II., p. 75. I Tidenderne om lærde og curieuse Sager for 1751 berettes, „at hun har faaet ord for, flittig at have studeret, især at hun var forfaren i Astronomien og ei alene gav Almanakker ud, men endog med det samme prognosticerede om adskillige tilkommende Ting, hvorudover hun i Byen og Egnen blev udraabt som den, der vidste mere, end hun burde vide" (Fyhn: Efterretn. om Kolding, p. 65).

til Slutningen af 1542, da han formodentlig forlod Landet, og hans senere Skjæbne er ubekjendt.

Skrifter kjendes ikke.

Etho Johannes Sibelius von Freudenburg (Ætho Johannes Sybellius Freudenburgensis, Johannes Antonii Freudenburg) var promoveret til Dr. med. ved Universitetet i Bologna og forsynet med glimrende Vidnesbyrd derfra. Ved Bestalling af $\frac{22}{11}$ 1543 antoges han af Kong Christian III. til Læge for ham og hans Brødre for et Aar med den Forpligtelse, naar Aaret var udløbet, at lade sig paany antage i samme Stilling, naar Kongen ønskede det. Han skulde have 100 Gylden Lybsk i Løn, skulde boe i Slesvig og holde et Apothek der[1]). Da Thomas Zeger var død 1544, indskreves han under Machabæi Rectorat ved Kjøbenhavns Universitet; men først 1545 synes han at være bleven antaget som Professor, og man har aabenbart ikke havt rigtig god Tro til ham; thi han antoges kun for $\frac{1}{2}$ Aar, „donec alium habere possent, nec interim ipsis dedecori esset“[2]). Det viste sig ogsaa snart, at man havde havt Grund til at nære Betænkelighed ved at optage ham; thi, som Vinding fortæller efter Acta consistorii: „han var en Tydsker, som førte et altfor frit Sprog, der udartede til Skjældsord mod hans Colleger. Anklaget herfor, bad han dog om Tilgivelse og lovede at tale hæderligt om Universitetet. Siden, da man fortrød, at han var bleven immatriculeret, besluttede man, at han paa Grund af sin Formastelighed og Ulydighed skulde udelukkes fra Universitetet. Men han bad paany ved Macchabæus om Forladelse og lovede Forbedring, hvorfor han atter toges til Naade. Men kort efter besluttede Consistorium enstemmig, at Lønnen burde nægtes ham i næste Termin, da han

---

[1]) Rørdam: Univ. Hist., Tillæg p. 116—17.
[2]) Vinding: Acad. Hann. p. 85.

havde været ulydig mod Universitetets Lov, og at man ikke længere vilde taale ham som Læsemester paa Grund af hans slette Sæder og Klammerier. Dog gav man ham siden Lønnen, for at han saasnart som muligt kunde gaae sin Vei, og han reiste da 1546."

Skrifter kjendes ikke.

Peter Capiteyn

(Petrus Capitaneus Mittelburgensis Zeelandus, Petrus Strategeus) var født i Middelburg i den nederlandske Provinds Zeeland i Aaret 1511 eller 12. Han studerede i sin Ungdom ved Universiteterne i Löwen og Paris, hvor han navnlig lagde sig efter Medicin, Mathematik, Astronomi og Astrologi, og ved Universitetet i Valence tog han den medicinske Doctorgrad. Derpaa blev han Docent ved Universitetet i Kölln og i Mai 1545 Professor i Medicin i Rostock, hvor han endnu samme Aar i Efteraaret valgtes til Rector ved Universitetet. Medens han endnu beklædte denne Værdighed, tog han mod Christian III.s Kaldelse til Kjøbenhavns Universitet, hvor Posten som 2den Medicus var ledig efter Freudenburgs Afreise, og 1546 tiltraadte han dette Embede. $\frac{3}{1}$ 1547 fik han tillige kgl. Bestalling som Livlæge hos Kongens Søn, Hertug Fredrik, den tilkommende Konge, for hvilken Tjeneste der tilsagdes ham 120 Joachimsdalere indtil et geistligt Len med lignende Indtægt kunde blive ledigt, desuden fri Bolig i Kjøbenhavn indtil en Professorresidents kunde tilfalde ham, og endelig hans Løn som Læsemester ubeskaaren, selv naar han maatte reise til Kongen eller Hertugen som Læge[1]. Samme Aar forlenedes han med Hvidovre Gaard og Gods, som Dr. Luder Reventlow havde havt[2]. Samme Aar valgtes han til Universitetets Rector, og som saadan fungerede han mod

---

[1]) Nyrup: Univ. Ann. p. 39, hvor dog Aarstallet er urigtigt.
[2]) Pont.: D. Atl. II., p. 234.

Sædvane i 1½ Aar. Omtrent samtidig fik han Tilsyn med det Universitetet tilhørende Knardrup Gaard og Gods, og i denne Function synes han at være bleven Resten af sin Levetid. I October 1548 fulgte han med den danske Prindsesse Anna som Livmedicus paa hendes Brudefærd til Churfyrst August i Sachsen, paa hvilken Reise han sad i Vogn med Sølvtjeneren og Prædikanten. I Novbr. var han atter i Kjøbenhavn, hvor han af Tolderen i Helsingør, Sander Leyel, modtog noget Medicin, Hertug Fredrik havde ladet kjøbe i Antwerpen[1]). Som et Bevis paa Kongens Yndest fik han i Aaret 1549, da han havde forfattet en Almanak og tilegnet Kongen den, en god Oxe, 2 fede Svin og ½ Tønde Smør[1]). I Sommeren 1550 var Peter Capiteyn, uvist af hvad Grund, i Löwen, og paa Reisen derhen faldt han i Hænderne paa Røvere, som udplyndrede ham og med Nød og neppe lode ham slippe derfra med Livet. Det er udentvivl ogsaa Peter Capiteyn, som Englænderen John Dee i sin Biographi omtaler under sit Ophold i Löwen, men kalder „Joannes Capito, Medicus Regis Daniæ, and a good Mathematician also“[3]). Efter sin Hjemkomst fik han $\frac{22}{10}$ 1550 kgl. Ventebrev paa Decanatet i Lunds Domkapitel. 1551 valgtes han atter til Universitetsrector, og som saadan indtog han i Febr. 1552 Forsædet ved Retsforhandlingerne mod to sværmerske fyenske Præster, Christopher Michelsen og Laurits Heliesen, ved hvilken Leilighed han maatte forsvare Kongen mod disse to Fanatikeres Angreb. 1553 fik han det lovede Decanat i Lund, som nu var blevet ledigt; men 1556 maatte han afstaae Hvidøre Gaard og Gods. I dette Aar gjennemførte han som Decan i Lunds Domkapitel Kongens Befaling, at Kannikerne skulde aflægge deres Kannikedragt og iføre sig den sædvanlige Præstedragt, hvilket vakte ikke ringe Misfornøielse

---

[1]) Herh. & Mansa Samll. p. 239—40.

[2]) Rørdam: Univ. Hist. I., p. 616, Tillæg p. 47.

[3]) Herholdt: Archiv p. 180.

hos de gamle Domherrer. $\frac{6}{1}$ 1557 døde han, og han blev begravet i Frue Kirke, hvor der reistes et Epitaphium over ham. Hans Hustru, som han havde ægtet 1539, overlevede ham; hendes Navn er ubekjendt; men hun synes at have været gift en Gang før hun ægtede Peter Capiteyn. Peter Capiteyn var en lærd Mand, en god Mathematiker og vel bevandret i Astronomien og Astrologien; han var dertil efter Samtidiges Dom en dygtig Læge, som ogsaa i Epitaphiet omtales at have flere Gange reddet Hertug Fredriks Liv i svære Sygdomme. Han synes desuden at have været en practisk dygtig Mand, som gjorde Universitetet god Tjeneste som Tilsynsmand med dets Jordegods.

Skrifter. En astrologisk Almanak for 1549 (tydsk). — De potentiis animæ. 1550. — En Præseruative och foruaring mod Pestilentze, screffuit til Kiøbenhaffns Borgere Anno MDLIII (overs. paa Latin i Bartholins Cista. med.).

Jacob Bording

(Jacobus Bordingus) er født i Antwerpen $\frac{11}{7}$ 1511 omtrent Kl. 8 om Aftenen. Hans Forældre vare Kjøbmand Nicolaus Bording og Adriane Adriansdatter. Da han var 9 Aar gammel, satte Forældrene ham i Skole i Antwerpen hos Nicolaus Buscoducensis, hvorfra han sendtes til Løwen, og da han der i det militære Pædagogi (Pædagogium castrense) havde uddannet sig i Logik og Physik, begyndte han at studere Sprog under Conrad Goclenius, Nicolaus Clenard og Rutger Rescius. Da han var 18 Aar, lod hans Fader ham reise til Universitetet i Paris, hvor han var en flittig Tilhører af Johannes Copus over Aristoteles's Philosophi og Jacob Sylvius over Medicinen. Da nogle Penge, hans Fader havde afsendt til ham, vare tagne underveis af Stratenrøvere, maatte han søge selv at erhverve sig sit Udkomme, og han gav sig da efter Johan Sturms og Andres Tilskyndelse til at holde Foredrag i Græsk og Hebraisk i Collegium Lexoviense. Her udmærkede han sig

saaledes ved sin Lærdom og Dygtighed, at Mange overdroge ham deres Sønners Undervisning, saa at han ikke mere behøvede Hjælp fra Forældrene. Da hans Fader var død, kom han i Huset hos Biskop Johan de la Rochefoucauld i Mende i Languedoc, og her opholdt han sig i 2 Aar; men da de engang kom til at tale om Pauli Romerbrev, røbede Bording i sin Tale sine protestantiske Anskuelser, og da Biskoppen derpaa spurgte ham, om han havde læst „Wittembergernes“ Skrifter, tog han en af Melanchthons Bøger frem af Brystlommen, hvorpaa Biskoppen blot bad ham at holde sin Religion hemmelig, for ikke at bringe sig selv og Andre i Forlegenhed; men dette har formodentlig været medvirkende til, at Biskoppen, hvis Yndest han synes i høi Grad at have erhvervet sig, lod ham paa sin Bekostning reise til Universitetet i Montpellier[1]), den Høiskole, hvor Medicinen dyrkedes ivrigst i Frankrig, og han fortsatte her sine medicinske Studier under Johan Scinoninus, Dionysius Fontanus og Antonius Saporta. Herfra havde han isinde at gaae til Italien; men da han, for at besøge nogle Venner, havde lagt Veien over Carpentras, tilbød Cardinal og Biskop Jacob Sadoletus, som i Rom havde hørt hans Berømmelse, ham Rectoratet ved Skolen i Carpentras med en rigelig aarlig Løn, hvilket Tilbud han modtog. Dette Embede tiltraadte han 1538, og medens han forestod denne Skole, vandt han Alles Hjerter saavel ved sin Lærdom, som ved sit rene Levnet og sin milde Undervisnings- og Opdragelsesmethode. 27 Aar gammel giftede han sig med Francisca Nigrona, Datter af en genuesisk Patricier, Termio Nigro og Johanne de Rochelle fra Avignon, og holdt Bryllup med hende $\frac{10}{11}$ 1538, ved hvilken Leilighed hele den Sadoletske Familie, Paul Sacratus og mange andre adelige og lærde Mænd vare tilstede[2]). Efter

---

[1]) Cimb. litt. II., p. 79.
[2]) ibid. p. 80.

Brylluppet gjorde han en kort Reise til Antwerpen for at besøge sin Familie, men vendte hurtig tilbage til Carpentras og reiste derpaa til Bologna, forsynet med Anbefalingsskrivelser fra Jacob Sadoletus. Her blev han $\frac{1}{12}$ 1540 af den medicinske Professor Virgilius Gerardus creeret til Dr. med., ved hvilken Leilighed han modtog Æresbevisninger af alle den lærde Verdens store Mænd her. Han vendte derpaa tilbage til Carpentras; men da han paa Grund af sin Hengivenhed for Protestantismen ikke kunde blive her længere, maatte han opgive sit Embede og reiste da i Begyndelsen af 1541 tilbage til Antwerpen. Her opholdt han sig nu i 4 Aar og practiserede som Læge, medens han samtidig holdt Forelæsninger over Chirurgi. Da Protestanterne her imidlertid for at undgaae Forfølgelse maatte holde deres Religionsbekjendelse hemmelig og han tilsidst følte sig trykket heraf, forlod han med sin Familie sin Fødeby 1545 og begav sig til Hamborg, hvor han fortsatte sin Virksomhed som Læge og 1546 blev ansat som Stadslæge (Poliater ordinarius) med en rundelig Gage. Her blev han nu indtil han 1549 [1]) modtog Kaldelse af Hertug Henrik af Mechlenborg som Professor i Medicinen ved Universitetet i Rostock og samtidig som hans Livlæge. Her levede han i 8 Aar og udmærkede sig saavel som Docent, som i Egenskab af Læge, hvorfor ogsaa Hertug Henriks Brodersønner og Efterfølgere, Hertugerne Johan Albert og Ulrik ligeledes antoge ham som Livlæge. Da Peter Capiteyn var død 1557, kaldtes Bording af Kong Christian III., som formodentlig havde lært ham at kjende ved et Besøg i Kjøbenhavn Aaret iforveien [2]), til Posten som alter Me-

---

[1]) Cimb. litt. II., p. 80; Rørdam angiver 1550 (Univ. Hist. I., p. 644).

[2]) Heraf kommer det formodentlig, at Bording saavel i Bartholius Cista med., som i Cimb. litt. siges at være bleven Prof. med. ved Univ. og Livlæge hos Kongen i Aaret 1556, hvilket dog først kunde skee det næste Aar, da Capiteyn først døde 1557.

dicus ved Kjøbenhavns Universitet, og $\frac{20}{5}$ 1557 optoge Professorerne ham iblandt sig under Morsings Rectorat, medens hans Bestalling som kgl. Livlæge med 120 Daler og en Hofklædning aarlig udfærdigedes $\frac{25}{5}$ samme Aar. I disse Stillinger vandt Bording almindelig Agtelse og Yndest saavel ved Universitetet, som hos Kongen og Rigets Stormænd, som han kom i Berøring med. Skjøndt han var en ivrig Lutheraner, beskyldtes han, fordi Calvin havde havde omtalt ham rosende, af nogle hamborgske Zeloter for at være Calvinist, hvilket han fralagde sig i et Brev til Cornelius Bøckel[1]; men ogsaa hertillands synes man at have havt nogen Mistro til hans Rettroenhed, navnlig med Hensyn til Nadverlæren; thi $\frac{9}{3}$ 1558 maatte han udstede en skriftlig Troesbekjendelse, som væsentlig berører det omtalte Punkt af den evangeliske Lære[2]). At denne Retfærdiggjørelse har bidraget til at hæve ham i Kongens Yndest, synes rimeligt, og et Udtryk herfor kan det ve antages at være, at han kort efter, $\frac{29}{3}$ 1558, forlenedes med Hvidøre Gaard og 4 Gaarde i Vangede. Ved Juletid samme Aar var han tilstede ved Kongens Dødsleie paa Koldinghus Slot, og $\frac{13}{2}$ 1559 holdt han Ligtale over ham i Odense. Hos Kong Fredrik II. vedblev han at fungere som Livlæge, og i Forening med Cornelius Hamsfort foretog han efter kgl. Befaling en anatomisk Undersøgelse af den afdøde Kong Christiern II.s Lig[3]), formodentlig for at balsamere det. I August 1559 fik han Livsbrev paa et Canonicat i Roeskilde. Kort efter valgtes han til Rector ved Universitetet; men inden Rectoratet var udløbet, døde han $\frac{5}{9}$ 1560 i sit 50de Aar, efter i nogen Tid at have været syg. Jacob Bording var en udmærket lærd Mand og skal foruden i Medicinen have været kyndig i Musiken, Philosophien og selv i Theologien. Han var en alsidig

---

[1]) Cimb. litt. II., p. 80.
[2]) Rørdam: Univ. Hist. I., Tillæg p. 92.
[3]) Cimb. litt. II., p. 80.

dannet Mand og skattedes høit af hele sin Samtids lærde Verden. Han var dertil en elskværdig, retsindig og i alle mulige Forhold hæderlig Mand, som agtedes og yndedes overalt, hvor han kom hen, hele sit Liv igjennem. Med sin Hustru, Francisca Nigrona, som overlevede Bording og efter hans Død gik tilbage til Rostock, „hvor hun kunde faae nogen Trøst af Guds Ord i det tydske Sprog", og hvor hun døde $^{16}/_{8}$ 1582 og blev begravet, havde han 9 Børn, hvoraf 4 Sønner, Nicolaus, Jacob, Peter og Philip, indskreves ved Kjøbenhavns Universitet, og den Sidste tog den medicinske Dactorgrad der 1560, men reiste derpaa til Stralsund, hvor han blev Stadslæge. En Datter, Johanne, var gift med Lucas Bachmeister, som var Informator for Christian III.s Sønner Magnus og Johannes, siden blev Hofpræst hos Enkedronningen paa Koldinghus og endelig Professor i Theologien i Rostock.

Skrifter: Propositiones medicæ, de quibus, præside Jacobo Bordingo, pro licentia in Medicina consequenda, die 12 Junii 1556 disputabit Johannes Scheldrop, Danus, artium Magister et Medicinæ Baccalaureus. Rostochii 1556—4. — Anatome seu Descriptio partium humani corporis, ut ea in Academia Julia singulis annis publice prælegi & administrari solet. — Enarrationes in sex libros Galeni de tuenda sanitate. — Commentarius in tres libros Galeni de morborum & symptomatum differentiis et causis (disse 3 sidstnævnte Værker udgaves af L. Battus 1591 i Rostock under Titel af *Φυσιολογια*, *ʽΥγιεινη*, *Παθολογια*). — Oratio de vita et obitu Christiani III., Daniæ et Norwagiæ Regis, Othiniæ d. 13 Febr. 1559 recitata. Hafn. 1559—4. — Epistola ad Corn. Bøckelium, pictorem Hamburgensem, adversus suspicionem Calvinismi, apologetica. Hafn. 1557 (paa Belgisk, senere oversat paa Tydsk).

B. Livlæger.

Som ovenfor omtalt, vare de medicinske Professorer ved Kjøbenhavns Universitet forpligtede til at lade sig

bruge ogsaa som Læger ved Hoffet og af Kongen personlig; men vi finde ikke desto mindre, at Kongen ogsaa havde sin egen private Livlæge. Om et Par af Professorerne, Peter Capiteyn og Jacob Bording, vide vi, at de beskikkedes særlig til Livlæger og fik særlig Løn for denne Tjeneste, uanseet deres Stilling som medicinske Professorer, og det tør vel da antages, at dette har været begrundet i, at de ikke har villet paa andre Betingelser tiltræde Posten. Freudenburg og Pomerius vare først kgl. Livlæger og bleve derefter ansatte ved Universitetet. Som Livlæger hos Christian III. uden at have Ansættelse ved Universitetet finde vi Cornelius Hamsfort og Johan Golt nævnede. En Samtidig, den theologiske Professor Rasmus Lætus, udtaler sig saaledes om Kongen og hans Livlæger: „Kong Christian III. angrebes af og til af Sygdomme, og det i Sandhed svære og undertiden ogsaa meget langvarige, som han dog helbrededes for, dels ved Naturens Velgjerning, dels ved Hjælp af Lægerne, som hos denne Konge holdtes i høi Anseelse, og hvis Meninger altid havde stor Vægt hos ham. Iblandt dem anseer jeg dog Doctorerne, Johannes Pomerius, Jacob Bording og Cornelius Hamsford, og Chirurgerne Paschasius, Jacob Hasebart og Robert Geilchen for de mest udmærkede i Henseende til Kyndighed og Held i deres Cure“ [1]).

Cornelius Hamsfort

(Corn. von der Hamsfort, Corn. v. d. Ammersfort, Cornelius Hamsfurtius v. Hamsfordius, v. Amerfordiensis) stammer formodentlig fra Amersfort i Holland, men kan dog ikke paa Grund af Navnet antages at være født der [2]); thi allerede hans Bedstefader hed Hamsfort [3]), og hans Fader hed

---

[1]) Herholdts Archiv p. 38.
[2]) Hundr.: Biogr. Efterr. p. 136.
[3]) See Stamtavlen i Scr. Rer. Dan. III., p. 279.

Henrik Hamsfort; maaskee er han virkelig født i Slesvig, som J. Worm angiver i sit Lexicon [1]); men med Vished kjendes hans Fødested neppe, og hans Fødeaar vides heller ikke. Hvor han i sin Ungdom har studeret, vides ikke, og han træder overhovedet først frem, da han 1538 antoges som Medicus hos Kong Christian III. Hvilke Qvalificationer han da var i Besiddelse af, eller hvorledes han havde tildraget sig Kongens Opmærksomhed og Tillid, er ganske ubekjendt; Doctorgraden, som ellers var det Stempel, der betegnede Studiernes Fuldendelse, var han ikke i Besiddelse af, og han kan saaledes neppe engang antages at have practiseret som Læge, da Kongen antog ham som sin Medicus, hvorved ogsaa er at bemærke, at denne Ansættelse synes at have havt en særlig privat Characteer, idet han først 6 Aar senere udnævntes til kongelig Livlæge. Snarest kunde man maaskee antage, at han tidligere havde i Udlandet studeret Medicin uden at fuldende sine Studier og derpaa nærmest lagt sig efter Apothekerkunsten indtil Kong Christians Engagement gjorde det nødvendigt for ham, at fortsætte og afslutte sine Studier og erhverve Doctorgraden. 1539 blev han nemlig immatriculeret ved Kjøbenhavns Universitet, $\frac{29}{9}$ 1540 fik han Bestalling som kgl. Apotheker, og 1541 fik han Livsbrev paa St. Mikkels Alter og Vicarie i Roeskilde Domkirke, ved hvilken Leilighed han i Cancelli-Registranten kun kaldes „Kong. Maitz Apotecker" [2]), udenat hans Stilling som Læge omtales. 1544 creeredes han af Christiern Torkelsen Morsing til Dr. med. og var, som ovenfor omtalt, den Første, som denne Værdighed tildeltes hertillands. Omtrent samtidig udnævntes han til første kgl. Livmedicus. Samme Aar overlod han Universitetet Vicariatet til Johannes den Døbers og St.

---

[1]) Worms Lex. I., p. 30.

[2]) Herh. & Mansas Samll. p. 6. I Scr. Rer. Dan. anfører Langebek: In Registr. Cancell. Dan. vocatur Ann. 1540 Cornelius Regiæ Maj. Pharmacopoeus, postea Doctor Cornelius.

Birgittes Alter i Frue Kirke med tilhørende Residents bag St. Petri Kirke, som Christian III. havde skjænket ham ved den tidligere Vicars, Jens Jonsens, Død [1]), og som de Høilærde nu ønskede at faae til et Pædagogium, hvorfor de, efterat Kongens Samtykke var erhvervet, forpligtede sig at betale Corn. Hamsfort 60 Mark Dansk aarlig. 1549 fik han kongelig Bevilling paa at maatte holde et Apothek i Odense. 1554 fik han Brev paa et Canonicat og Præbende i Aarhus Domkirke, som var ledigt efter Jesper Brochmanns Død, samt paa et Vicariat til St. Korses Alter i Kolding Kirke [2]). 1559 var han tilligemed Jacob Bording tilstede ved Kong Christian III.s Dødsleie, og som ovenfor berørt, var han kort efter ogsaa med ved den anatomiske Undersøgelse af Christiern II.s Lig. Efter Kongens Død skal han i 2 Aar, eller maaskee længere, have opholdt sig i Kolding [3]), ventelig hos Enkedronningen paa Koldinghus [4]); men han forlod derpaa Hoffet og nedsatte sig i Odense, hvor han dog allerede tidligere maa have opholdt sig, om end ikke stadig, saa dog meget jevnlig, eftersom Henrik Smid omtaler 1557 [5]), at „den vel lærde Mand Dr. Cornelius er udi Odense og tjener der Alle med sin Kunst". I denne By døde han $\frac{8}{3}$ 1580. Han var 2 Gange gift, første Gang med Maria, som først havde været gift med „Lange Herman Høier", som havde været Præfect paa Helgoland og senere boet i Husum, og som i

[1]) Rørd.: Middelald. Kirker og Klostre i Kjbhvn., p. 183.

[2]) Herh. & Mansas Samll. p. 7; formodentlig er det det Samme, som i Hoffmans Fund. II., p. 229 kaldes St. Karine Alter, hvormed Corn. Hamsfort der siges at have været aflagt.

[3]) Cimb. litt. I., p. 233.

[4]) hvilket ogsaa synes at fremgaae af et Brev til Kongen fra Dronning Dorothea, dat. Kolding $\frac{23}{6}$ 1561, hvor hun siger, at hun ei tør tage Corn. Hamsfort med til sin Datters Bryllup, da hun ei tør berøve sin Søn, Hertug Christian, hans Hjælp. (Wegener: Aarsber. fra Geh.-Arch. I., p. 119).

[5]) Fortalen til En liden Bog om Menniskens Vand.

første Ægteskab havde været gift med Kong Fredrik I.s naturlige Datter Catharina [1]). I dette Ægteskab havde Cornelius Hamsfort en Datter, Magdalene, som blev gift med den bekjendte Dr. Hieronymus Thenner [2]), og en Søn, Cornelius, som blev Læge og er mest bekjendt som en ivrig Dyrker af Fædrelandets Historie og Antiqviteter, maaskee desuden en Søn Fredrik; hvorvidt hans 2 andre Børn, Dorothea og Margareta, ere af første eller andet Ægteskab, er mindre vist. Maria døde $\frac{17}{9}$ 1560, og Hamsfort blev 2den Gang gift med Anna Soltov, som døde i Februar 1578 [3]). Cornelius Hamsfort gav 1577 100 Rd. til et fader-, moder- og hjælpeløst Barns Underholdning i Odense [4]), og han testamenterede til Skolen i Odense 100 Rd., for hvis Renter der skulde kjøbes Træsko til fattige Disciple; Fundatsen herfor er udstedt $\frac{25}{8}$ 1632 af hans Datter Magdalene.

---

[1]) Scr. Rer. Dan. III., p. 279.

[2]) En Hesser, som, efter at have studeret Jura i Orleans, traadte i dansk Tjeneste og af Fred. II. brugtes til Udførelsen af vigtige Hverv og indviedes i Rigets hemmeligste Anliggender; men da han senere vilde forlade Landet, dømtes han til Fængsel og hensattes paa Dragsholm Slot, hvor han døde. Han skjænkede paa sit Yderste 100 Rd. til de Husarme i Odense, og hans Enke, Magdal. Hamsf., forøgede senere denne Gave og lod 1590 de saakaldte „Doctorens Boder“ opføre, som bestode af 8 Vaaninger med tilhørende Haver, hvilke hun ved Fundats af Mikkelsdag 1616 skjænkede til „16 fattige Qvinder“, og hertil henlagde hun en Capital af 500 Rd. til Vedligeholdelse af Bygningerne og Uddeling blandt Beboerne. 1798 blev Stiftelsen, da Bygningerne vare brøstfældige, indlemmet i Graabrødre Hospital (Mumme: Bidr. til Odense Bys Hist. p. 158—160, Engelstoft: Odense Bys Hist. p. 269).

[3]) Saaledes angiver Epitaphiet i St. Knuds Kirke i Odense (Scr. Rer. Dan., III., p. 279), og det maa vel saaledes beroe paa en Feiltagelse, naar Rørdam (Univ. Hist. I., p. 428) beretter, at Hamsfort 1561 ægtede Universitetsconservator Bernart Wigboldt Fries's Enke, Magdalene Payens.

[4]) Hofm. Fund. V., p. 176.

Skrift: Korte eenfoldige Recepten tegen de Pestilentz. Hamb. 1596—8.

Johan Golt

(Johannes Golt Svollanus, Joh. Chrysius), en Nederlænder, formodentlig fra Zwolle, er ikke meget bekjendt. Som Lic. med. kom han 1548 til Rostock og holdt Forelæsninger der i St. Hans Kloster „summa cum applausu". Han blev dog ikke længe der, men drog snart andetsteds hen. Fra Leipzig kom han 1554 til Danmark, hvor han blev Livlæge hos Kongen; men i December 1556 drog han atter bort. Da Morsing og Bording 1560 vare døde, henvendte man sig til Johan Golt, som nu kaldes Doctor[1]); men han vilde ikke modtage den tilbudte Plads; hvor han da opholdt sig, er ligesaa ubekjendt, som hans øvrige Skjæbne efter 1556[2]).

C. Læger udenfor Universitetet og Hoffet.

Medens i dette Tidsrum Universitetet og Kongen stadig vare forsynede med Læger og Lægevidenskaben nu virkelig dyrkedes og doceredes ved Landets Høiskole og endog kunde siges at være fortrinlig repræsenteret ved Mænd som Morsing og Bording, stod det forøvrigt kun slet til med det egentlige Lands Forsyning med Læger, og i denne Henseende var Forholdet, i det Hele taget, ganske som i forrige Periode. Henrik Smid siger derfor ogsaa i Fortalen til sin Lægebog 1545: „lærde og trofaste Læger og Jordemødre fattes her udi mange Steder, og i deres Sted have vi forløbne Munke, Nonner, ulærde Præster, fordærvede Kjøbmænd, gamle Kjærlinger, ja Sudere og Smede, Troldkarle og Troldkoner og andet saadant ørkesløst Folk,

---

1) Rørd.: Univ. Hist., Tillæg p. 172.
2) ibid. II., p. 9—10.

som ikke ville arbeide og søge deres Føde, Næring og Bjering ved det, de af Rette skulde, men ville hellere gaae ørkesløse og føde sig med det, de ikke have lært, som er Lægedoms Kunst, og vide ikke, hvad Dyd og Kraft Lægedommen haver ved sig, om han er af varm eller kold Natur". At denne Fremstilling af Tingenes Tilstand er correct, kunne vi ikke tvivle om, og det bekræftes end yderligere af Morsing, som i sin Fortale til samme Bog siger, at „her døe alle Aar Mange bort for Brøsts og Forsømmelses Skyld, som end i flere Aar kunde leve, om de finge nogen Hjælp udi tide"; men denne Hjælp maatte de undvære, „fordi disse Rigers Leilighed sig saa begiver, at her kunde ikke mange Doctores i Lægekunsten nære sig, baade for Underholdnings Skyld og Lægekunstens Foragtelses Skyld, som er stor udi disse Riger fremfor andensteds". Derfor mener Morsing og, at saadanne Bøger, som Henrik Smids Lægebog, kunde gjøre stor Nytte hertillands, da det er tusinde Gange bedre at søge Hjælp der, end hos „Empiricos, som man saa kalder, eller Bisselæger", som „give sig ud for det, som de aldrig have lært og dermed tage Guld og Penninge for de fordærve Folk og slaae Mange ihjel eller vide at dæmpe Sygdommen en Tid lang og lægge Mange ned tilhobe, indtil de have Penninge bort, og fare saa deres Vei, saa bliver det langt værre med den Syge, end det var tilforn. Saadant er klarligen sket for Øine ogsaa her udi Kjøbenhavn tidt og ofte, naar man haver tilstedet saadanne Bedragere at handle med de Syge. Og naar Sandhed skal siges, da er det deres fortjente Løn, som ikke nænne at koste paa lærde Personer i Lægekunsten, alligevel de ere rige og kunde det saa vel bekomme som udi andre Lande." Ret characteristisk for den religiøst bevægede Tid er det, at baade Morsing og Smid, for at faae Folk til at indsee Lægernes Værd, indstændig lægger Enhver paa Hjerte at læse Jesu Syrachs Søns Bogs 38te Cap., hvoraf det kan sees, „hvad det er for en Guds store Fortørnelse og Men-

neskenes Skade, at forsmaae og foragte, forhaane og fortale Lægedoms Kunst og hendes rette Brug".

Af Henrik Smids Fortale til „En liden Bog om Menniskens Vand" sees, at det var Christian III.s Ønske, at der i hvert Stift i Landet skulde „være en lærder og forfaren Doctor i Lægekunst, til hvilken man kunde have sin Tilflugt, om nogen finge nogen Sygdom, og med hans Kunstes Hjælp kunde beredde sit Liv, om det var Guds gode Villie". Vi finde ogsaa, at Kongen i denne Hensigt har 1545 udstedt nogle Breve angaaende Byerne Ribe og Viborg. I dette Aar udgik saaledes et kgl. Brev, hvorved bestemtes, at et Præbende og Canonicat ved Ribe Domkirke skulde henlægges til Ophold for en „Doctor eller Licentiat in Medicinis", som skulde boe i Ribe, „den menige Mand her udi Riget til gode og bedste", og da intet Præbende eller Canonicat just paa den Tid var ledigt, maatte Capitlet, om en slig Doctor eller Licentiat kom til Ribe inden Vacance indtraadte, udlægge ham af Capitlets Indtægter saa megen Rente, som en anden residerende Kannik havde [1]). Denne Bestemmelse kom dog ikke til Nytte i dette Tidsrum; thi der meldte sig Ingen, og Ribe fik endnu i Christian III.s Regjeringstid ingen ordentlig Læge. Samme Aar, 1545, skjænkede Kongen af Omhu for de Fattige Thestrupgaard til Hospitalet i Viborg, dog med den Betingelse, at Forstanderen i Hospitalet deraf skulde give aarlig 50 Daler til en Doctors eller Licentiati medicinæ Ophold" indtil han med en Residents og Kannikedom af Viborg Kirke kunde vorde forseet [2]). Heller ikke her indfandt sig nogen Læge, og 1555 bestemte da Kongen, at to Kannikedømmer med deres Præbender skulde lægges, det ene til Skolemesterens (Rectoris scholæ) Underhold, det andet til Læsemesteren, og at de Indtægter, som Skole-

---

[1]) Hoffmans Fund. IX., p. 5.

[2]) Pontoppid.: D. Atlas IV., p. 696; Ursin: Stiftsst. Viborg, p. 234.

mesteren hidtil havde havt af Capitlet, nemlig Canonicatet Batum eller Aqvi, skulde anvendes til at lønne en Doctor medicinæ for[1]). Den Første, som fik denne Løn og derved forpligtede sig til at curere de Syge og Skrøbelige i Viborg og Nørrejylland, var Dr. Hans Bentzon[2]), som ikke længe efter 1555 maa have tiltraadt Posten, men som ogsaa temmelig snart maa have forladt den igjen, eftersom Canonicatet 1563 atter var ledigt.

Som ovenfor omtalt, synes det, at Odense endnu i Christian III.s Levetid blev forsynet med Læge; thi 1557 siger Henr. Smid i Fortalen til „En liden Bog om Menniskens Vand", efter at have omtalt Kongens Plan med en Læge i hvert Biskopsstift: „Lige saa som hans Kgl. Maj. haver gjort udi Ottens Stad udi Fyen, hvor som den vel lærde Mand Doctor Cornelius er og tjener Alle der med sin Kunst, som den behov haver." Det synes altsaa, at Corn. Hamsfort har boet her, endnu medens Christiern III., hvis Livlæge han var og hvis Tillid han aabenbart i høi Grad havde, endnu levede.

Endnu en By i det danske Rige fik i denne Periode en Læge i sin Midte, nemlig Bergen, som saaledes er den første norske By, som blev forsynet med Læge, skjøndt denne rigtignok ikke kom der som saadan, men derimod som Overhoved for Bergens Stifts Geistlighed, idet nemlig Jens Pedersen Skjelderup, som var Dr. med., blev Biskop der 1557.

Naar altsaa Odense, Viborg og Bergen undtages, fandtes ingen Læger ellers i Riget udenfor Kjøbenhavn, og i Viborg og Bergen var det endda kun i det sidste Par Aar af dette Tidsrum, at der vare Læger. For saavidt muligt at raade Bod herpaa og give Befolkningen Midler ihænde til at søge Hjælp i Sygdomstilfælde uden at behøve at tye

---

1) Herh. & Mansa Samll. p. 101; Ursin: Stiftsst. Viborg p. 234.

2) Om ham mere senere.

til Qvaksalvere og lignende Folk, udkom i dette Tidsrum forskjellige Lægebøger, som vare beregnede paa det ikke lægekyndige Folk. De første danske Lægebøger, som udkom efter Bogtrykkerkunstens Indførelse her i Landet, vare Christiern Pedersens „En nøttelig Legebog faar Fattige och Rige“ osv., Malmøe 1533, og „Om Urte-Vand till ath lege alle horde Sotter och Siugdomme, Bulde, Blegne, Pestilentze“ osv., Malmø 1534. Chr. Pedersen var en alsidig dannet Mand med Kundskaber i en Mængde forskjellige Fag, deriblandt ogsaa Medicinen; men hans Lægebog har dog kun faa Fortrin for hin Tids haandskrevne Lægebøger, med hvilke de vel ogsaa har Kilde tilfælleds, da den efter Forfatterens egen Angivelse i Fortalen er uddragen af „mange mærkelige latinske og tydske Bøger af de ypperste Doctorer og Mestre i Lægekunsten“, hvoriblandt han i Bogen nævner Avicenna, Macer, Dioscorides, Galen og mange Flere. Som Grund til Bogens Udgivelse siger han, at „her er ikke mange gode Doctore eller Mestre her i Riget, som den menige Mand læge eller hjelpe kunde for saadanne Sygdomme“, og han siger ydermere, at han „veed tilvisse, at her ere ikke mange gode Doctore eller Mestre her i Riget, som ville lære eller sige fattige Qvindfolk nogen Raad eller Lægedomme til deres Sotter, Brøst og Sygdomme uden de formaae at give dem store Penninge.“ Disse Yttringer synes dog at antyde, at her fandtes idetmindste nogle virkelige „Doctorer“ her i Riget; men dette var ganske vist paa den Tid ikke Tilfældet, og man maa vel derfor antage, at der nærmest sigtes til „Mestrene“, ɔ: Bartskjærerne, og de lægekyndige Geistlige, som endnu fandtes her fra Katholicismens Tid.

En Samling af Lægebøger fra denne Tid, som vistnok har faaet endnu større Udbredelse, og som endog er bleven bevaret i Folkets Hænder lige indtil vor Tid, hvor de meget almindelig udgjøre de „kloge Koners“ og andre lignende Qvaksalveres Therapi og Pharmacopoe, udgjøres af de Bøger, som Henrik Smid, „Borger i Malmø“ udgav,

og som 1577 samledes til een Bog under Navn af „Henrik Smids Lægebog“. Henrik Smid, som havde studeret i Wittemberg og andensteds ved Udlandets Høiskoler, var ogsaa lægekyndig og havde, som han selv siger i Fortalen til Bartskjærbogen, tidligere selv øvet Lægekunsten, men havde opgivet det „for ret Utaknemmeligheds Skyld“, da han ofte maatte bekoste mere paa Medicamenter, end han kunde faae igjen for hele Behandlingen. Ogsaa disse Bøger ere sammendragne af andre Forfatteres Værker, Urtebogen en Oversættelse af Laurentius Friis's lignende Værk.

Men ogsaa fra de egentlige Repræsentanter for Lægevidenskaben her i Danmark, Universitetets medicinske Professorer, fremkom Bøger, som sigtede til at underrette Folk om, hvad de havde at foretage i Sygdomstilfælde; men disse Bøger skyldtes bestemte Anledninger, og handlede ogsaa kun om en bestemt Sygdom, Pesten. Denne, hine Tiders frygtelige Landeplage, herskede nemlig her i Landet, og da navnlig i Kjøbenhavn, 2 Gange i Christian III.s Regjeringstid, nemlig 1546 og atter 1553, og som det i hine Tider, hvor man saa lidt kjendte til Hygieinen og dens Virksomhed mod smitsomme Sygdomme, gik overalt, hvor Pesten opstod, saaledes gik det ogsaa hertillands: Menneskene reves bort i tusindvis, og de af Sygdomme hærgede Steder bleve Sædet for en legemlig og moralsk Elendighed, som vi nuomstunder ikke kjende. Tarvelig i høieste Grad var, som vi have seet, Landets Forsyning med Læger i denne Periode; men i Kjøbenhavn fandtes dog det største Antal, idet baade Universitetslærerne og Kongens Livlæger ret egentlig havde hjemme her; men i Virkeligheden havde dette Intet at betyde; thi Pesten ansaaes dengang og endnu i lange Tider derefter for en saa frygtelig Fjende, at det ligeoverfor den kun hed sauve, qui peut!, og Enhver, som paa nogen Maade kunde forlade den af Sygdommen angrebne By eller Egn, flygtede saa langt bort, som det var ham muligt, og hertil vare Lægerne ligesaa hurtige, som enhver Anden; at holde ud med Be-

folkningen og optage Kampen med Sygdommen, det faldt intet Øieblik den Tids Læger ind, og kan dette vel ikke have bidraget til at forskaffe dem Folks Tillid eller modarbeide den „Lægekunstens Foragtelse“, som Morsing klager over, saa synes det dog paa den anden Side, som om Ingen har egentlig undret sig over denne Adfærd af Lægerne, og dens Berettigelse trængte efterhaanden saaledes ind i den almindelige Bevidsthed, at den endnu henved 100 Aar senere i en kongelig Forordning sloges fast som noget aldeles Lovligt og omtales som Noget, der fulgte af sig selv. For dog imidlertid at gjøre Noget, udgave Lægerne under slige Omstændigheder gjerne de saakaldte „Pestbøger“, som indeholdt Anvisninger om, hvilke Midler der maatte ansees for gavnlige mod Sygdommen, og hvilken Diæt man burde holde for at undgaae den, i hvilken sidste Hensigt ogsaa gjerne endeel medicamentøse Stoffer anbefaledes. Et Par saadanne Pestbøger udkom nu ogsaa i de nævnte Aar under Christian III.s Regjering. 1546 udgav nemlig Morsing „En liden Bog om Pestilentzis Aarsage, Forvaring oc Lægdom der imod“, hvis Fortale er dateret fra Knardrup, hvor han i Pestens Tid havde taget sit Ophold med de øvrige af Universitetets Professorer. Blandt Aarsagerne til Pesten anføres først og fremmest „Guds Vrede“, men dernæst ogsaa endeel „naturales causæ“, og blandt Midlerne mod Sygdommen anbefales derfor ogsaa først og fremmest Bønner til den Almægtige; men desuden gives dog ogsaa en hel Deel ofte meget gode hygieiniske og diætetiske Raad. Bogen maa have selv i Fremtiden været erkjendt for særlig brugbar; thi vi finde den paany oplagt og udgivet 1552 og endnu 1619. Da dernæst Pesten atter indfandt sig 1553, fremkom „En Præservatiue oc foruaring mod Pestilentze, screffuit af Doctore Petro Capitaneo, til Københaffns indbyggere. Och derhoss for en indgang och beslut, en Aandelig Recept oc Præservatiue, som Doct. Petrus Palladius haffuer tilhobe screffuit aff den Hellige scrifft, mod Pestelentze.“ Denne Bog siges at være „en Kerne oc

Blomme" af et større Skrift om Pesten, som Petrus Capitaneus agtede at udgive, men som imidlertid aldrig udkom [1]). Den sendtes til alle Præster i Kjøbenhavn, og det forkyndtes fra alle Prædikestole, at de, som ikke foragtede Guds Vrede og Riis, skulde holde sig derefter; thi „der hører Hjælp til Guds Hjælp". Morsings Pestbog omtales forøvrigt ogsaa som et nyttigt Skrift i samme Retning. Peter Capiteyn selv opholdt sig under Pesten paa Halsnæs.

Da Cornelius Hamsforts Levnet ovenfor er fremstillet og Hans Bentzon, hvis Liv for denne Periodes Vedkommende er næsten ganske ubekjendt, mere passende vil finde Omtale senere, bliver den eneste Læge, hvis Biographi her skal fremstilles,

Jens Pedersen Skjelderup

(Jens Schielderup, Janus v. Joannes Schielderupius v. Scheldorpius). Han var en Bondesøn enten fra Skjellerup Sogn i Nyborg ved Fyen, som det almindeligst angives, eller maaskee snarere fra Byen Skjellerup ved Hobro [2]), og skal være født 1499, hvilket dog ganske vist er urigtigt; han han ikke være født før endeel Aar inde i det 16de Aarhundrede. Faderen hed Peder Jensen og Moderen Maren Nielsdatter. 1543 var Jens Skjelderup blandt den Kreds af ældre Studerende, som sluttede sig til Professor Niels Hemmingsen, og næste Aar tog han Graden som Baccalaureus philosophiæ, hvorpaa han reiste udenlands, og formodentlig tog han Magistergraden i Wittemberg. Efter sin Hjemkomst fra Udlandet ansattes han ved Kjøbenhavns Universitet; men naar dette skete eller i hvilket Fag, vides ikke med Vished [3]); rimeligvis er han først blev Prof. pæ-

---

[1]) Danske Samll. for Hist., Topogr. osv. I., p. 165.

[2]) Rørd.: Univ. Hist. I., p. 630.

[3]) ibid. I Worms og Nyerups Lexica, ligesom i Hundrups Biogr. Efterretninger siges han at være bleven Prof. physices 1551.

dagogicus og derefter 1549 Professor i Physik. I Decbr. 1551 blev han Peter Capiteyns Medhjælper ved Tilsynet med Knardrup, og af ham creeredes han $\frac{9}{3}$ 1553 til Baccalaur. medicinæ. Ved at ægte en Datter eller Steddatter af Capiteyn kom Jens Skjelderup i endnu nærmere Forbindelse med denne Mand, som derfor ogsaa tog sig kraftig af ham, da han ved at tage Doctorgraden ønskede at skaffe sig Adgang til engang i Tiden at indtræde i det medicinske Facultet. Da han af en eller anden Grund eller maaskee flere Aarsager (i et Brev fra Capiteyn til Jacob Bording nævnes „non solum ob sumptus vitandos majores, sed propter uxorem ejus, cui ad festum pentacostes vel paulo post partus instat) ønskede at tage Graden i Rostock, skrev Capiteyn, som fra sin Professortid her havde Forbindelser ved Universitetet, for ham til Professorerne og anbefalede hans Andragende paa det Bedste, idet han tillige bevidnede, at det var med Kongens og Universitetslærernes Samtykke, at Jens Skjelderup søgte Graden ved en fremmed Høiskole. Efterat være immatriculcret ved Universitetet i Rostock, blev han da ogsaa her creeret til Dr. med. i Juni 1556, efterat han „pro licentia in Medicina consequenda" havde forsvaret en Række Theses under Jacob Bordings Præsidium. Men skjøndt der snart efter blev en Plads ledig ved Peter Capiteyns Død 1557, blev Jens Skjelderup dog ikke medicinsk Professor, og denne Skuffelse har sikkert virket kraftig til, at han kort efter gik over til en hel anden Virksomhed end den, hans Studier hidtil nærmest havde peget imod. Da nemlig Bispestolen i Bergen blev ledig i Marts 1557, og da Livet i denne By havde et vildt og ryggesløst Præg, saa at det gjaldt om at finde en Mand med en fast og kraftig Characteer, henvendte Kongen sig til Jens Skjelderup, som kort iforveien med de øvrige Professorer havde underskrevet den Bekjendelse om den hellige Nadvere, som Niels Hemmingsen havde maattet opsætte, og ved sin Underskrift havde bevidnet, at han alene vilde holde sig til den Lærdom, han havde faaet af sine

Lærere ved Wittembergs og Kjøbenhavns Universiteter. Skjelderup lod sig dog først overtale, da Universitetet gav ham fast Tilsagn om, at han uhindret maatte vende tilbage til sin academiske Stilling, om han ikke fandt sig tilfreds i Bergen, og han blev nu viet til Biskop og reiste til sit Bestemmelsessted, hvor han optraadte med Kraft og Myndighed, hvorfor ogsaa jevnlig Klager indløb over ham. I August 1559 var han i Kjøbenhavn for at assistere ved Frederik II.s Kroning. $\frac{19}{4}$ 1565 reiste han atter til Kjøbenhavn for at hente Arven efter sin Fader, som da var død, og han var da i Livsfare under Jylland[1]). Efter at have været Biskop i 25 Aar, døde Jens Pedersen Skjelderup 1582. Han var en Mand af en kraftig Characteer, men tillige noget hidsig, saa at han vel nok undertiden har forløbet sig i sin Optræden mod de tydske „Garper“ i Bergen. Han nød imidlertid megen Anseelse, saavel herhjemme som i Udlandet. Hvorvidt han iøvrigt har virket som Læge, vide vi aldeles Intet om; men rimeligt er det dog idetmindste, at han som den eneste virkelig lægekyndige Mand i Bergen har ladet Befolkningen nyde Gavn af de Kundskaber, han besad i Medicinen. Jens Skielderup var gift med Susanne Leonhardtsdatter, som maa have været en Steddatter af Peter Capiteyn, da denne kaldes hans Svigerfader. De havde mange Børn, hvoraf en Datter var gift med Jørgen Eriksen, som var Biskop i Stavanger, og en Søn, Peder, blev Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn og siden Biskop i Trondhjem.

Skrifter: Medica themata de partibus humani corporis. Hafn. 1554. — Propositiones variæ. Rostochii 1556—4. — Undervisning af den hellige Skrift om hvad en Christen skal holde om afgudiske Billeder. Kjbhvn. 1572—8.

---

1) Suhms Samll. II., 2. H., p. 98.

D. Chirurger.

Ligesom man ved det gamle Universitet intet Hensyn tog til Chirurgien og dens Udøveres Undervisning og Dannelse, saaledes foretoges heller ikke ved den gjenoprettede Høiskole Noget, som sigtede hertil, og dette var ganske naturligt, eftersom endnu dengang og fremdeles i mange og lange Tider Chirurgien betragtedes som et rent Haandværk, den egentlige Lægekunst fuldstændig underordnet, og som Noget, det ikke engang anstod den videnskabelig dannede Læge at befatte sig med[1]. Anatomi skulde vel doceres, og vi have ovenfor seet, at Morsing lagde fortrinlig Vægt paa, at denne vigtige Disciplin ikke maatte forsømmes; det ansaaes altsaa vel for nødvendigt for Lægen at kjende Legemets anatomiske Bygning; men dette var kun af Hensyn til de medicinske Sygdomme, og det bliver derved ogsaa mere forklarligt, at man saa godt kunde lade sig nøie med en theoretisk Fremstilling af Anatomien, i det Høieste illustreret ved Afbildninger, men uden Demonstrationer paa Cadavere idetmindste af Dyr. Chirurgien var altsaa banlyst fra Universitetet og ubekjendt for dets Disciple; den var derfor ganske, som tidligere, i Hænderne paa Bartskjærerne og Operateurerne, og dens Tilstand var altsaa i det Væsentlige ganske, som i forrige Tidsrum. Dog er Christian III.s Regjeringstid i een Henseende mærkelig for Chirurgiens Vedkommende, idet vi nemlig i dette Tidsrum finde det første Spor til en officiel Anerkjendelse af Chirurgiens Forening med Barbeernæringen. Hidtil havde nemlig Bartskjærerne vel factisk udøvet Chirurgien, og Ingen havde gjort dem denne Ret stridig eller tænkt paa

---

[1]) Endnu 1576 erklærede det medicinske Facultet i Paris, hvor dog Chirurgien paa den Tid allerede ved Ambr. Paré og Andre var kommen i en vis Anseelse, at Chirurgerne ikke maatte have Deel i den apostoliske Velsignelse, fordi de ikke hørte til noget af de 4 Faculteter (Riegels Forsøg til Chir.s Hist, p. 59).

det, da de nu engang vare de Eneste, som havde Evnen til at virke i denne Retning; men noget Privilegium som Chirurger, nogen særlig Tilladelse fra Statens Side, officiel Anerkjendelse af deres chirurgiske Dygtighed, havde de ikke og trængte de jo egentlig heller ikke til. Men i dette Tidsrum finde vi derimod, at en saadan Tilladelse tilstodes Bartskjærere, og er det end kun enkelte Angivelser herom, vi finde, saa er dette dog nok til at vise, at en ny Tingenes Tilstand var begyndt. I Aaret 1530 allerede fik saaledes Caspar Bartskjær af Ystad Tilladelse til at forbinde alle friske Saar der i Byen mod den Forpligtelse, at være rede til Kongens Tjeneste, og omtrent paa samme Tid fik Frands Bartskjær i Aarhus mod samme Forpligtelse Tilladelse til at forbinde Saarede og lade sig betale 4 ß for hvert Saar. Gaves der disse Mænd en saadan udtrykkelig Tilladelse, kunne vi vel ikke tvivle om, at det Samme har været Tilfældet med Flere, og sandsynligst er det vel dog, at det nu er bleven en Nødvendighed at have en slig Tilladelse for at kunne virke som Chirurg.

Bartskjærernes Forening i Laug vedblev naturligvis som hidtil, og hele Forretningen dreves ganske paa samme Viis, som forhen. 1541 blev Amtsmestrenes Antal i Kjøbenhavn forøget fra 6 til 9, og et Par Aar senere fandtes i Odense 4 Mestre, som dannede et særegent Gilde med det glimrende Navn „Sanctorum Cosmi et Damiani Gilde[1])“, hvis Skraa vedtoges og stadfæstedes „Feria Sexta ante festum divi Francisci Ao. 1544.“ Ogsaa i forskjellige andre Byer finde vi Bartskjærere nævnede i dette Tidsrum, og det er overbovedet klart, at baade Kjøbenhavn og Provindsbyerne paa denne Tid vare ret rigelig forsynede med disse Chirurgiens Udøvere. Ogsaa Kongen havde sine Bar-

---

[1]) Dette Navn var aabenbart laant fra en i Paris 1258 stiftet Klosterskole i St. Cosmus et Damianus, hvor Chirurgien foredroges.

berer, der virkede som Chirurger, og hvoraf idetmindste nogle kaldtes ligefrem Livchirurger.

En Følge af Landets rigeligere Forsyning med Bartskjærere turde det vel ogsaa være, at man nu begyndte at forsyne Armeen med saadanne Chirurger, som da kaldtes Feltskjærere. Disse synes man at have faaet paa to forskjellige Maader. Vi saae ovenfor, at de to Bartskjærere i Ystad og Aarhus ved den dem givne Tilladelse forpligtedes „til at være rede til Kongens Tjeneste", og derved kan vel neppe forstaaes Andet, end at de ved Hærens og Flaadens Udrustning skulde være villige til at gjøre Tjeneste som Feltskjærere og Chirurger. Men paa den anden Side synes det ogsaa vist, at man til Hærens Brug hvervede Feltskjærere, ligesom man hvervede Soldater, og disse hvervede Feltskjærere maatte kun gjøre Tjeneste ved Hæren, men derimod ikke virke som Chirurger hos Civile eller naar Felttoget var til Ende. Den første Feltskjær, der, saavidt vides, findes nævnet, var Caspar Feltskjær, som 1535 fik „paspurt" til Haderslev. Af et Brev af Christian III. angaaende „Knægtes Besoldning udi aars Pendinge heelt Aar" af 1543 see vi, hvad en saadan Feltskjærer fik i aarlig Løn, og der bestemmes da her følgende: „En høfftzmand x sold xij alne engelsth. Høfftzmands dreng x soldt vj alne engelsth", derefter komme Høvedsmands Lieutenant, Høvedsmands Skriver, Fændrik, Drengen, Feldvebel, Vebel, Fører, Foureer og Piber, derpaa „Tromslaar ij soldt vj alne. Draffuandtt ij soldt vj alne. Felttskerer ij soldt vj alne. Stockerknegt ij soldt vj alne. Piil van Groningh prophos v soldt ix alne"[1]). Vi see her, at Feltskjæreren nævnes blandt de Allersidste og først umiddelbart før Rettens Haandlangere, og at Profossen endog fik høiere Løn, og vi kunne vel deraf slutte, at Feltskjæreren ikke agtedes synderlig høit.

---

[1]) Tegn. o. a. L. i D. Mag. 4. R. I., p. 142.

Ogsaa paa Flaaden anvendtes Bartskjærere, som saaledes nævnes i Christian III.s Skibsartikler 1536 [1]), hvor det bestemmes, at de i Lighed med Capellanen, Skriveren, Qvartermesteren, Bøsseskytterne, øverste Baadsmand, Pibere, Trommeslagere og Mersmanden skulde have dobbelt Bytte. Disse Bartskjærere maatte Kjøbstæderne udruste, og vi finde saaledes, at Helsingør 1557 sendte Mester Jacob Svendsen til Kjøbenhavn med sin Kiste, da Byen havde faaet Kongens Brev om „en Bartskjær at udgjøre til hans Naades Behov“ [2]).

At forøvrigt Bartskjærerne i det Hele ikke nøde særdeles Agtelse, fremgaaer af Henrik Smids Omtale af dem i hans Fortale til Bartskjærerbogen, hvor han klager over deres Uduelighed og Ukyndighed, og desuden anfører et specielt Exempel paa, hvad idetmindste een saadan Bartskjær turde tillade sig. Han siger: „Jeg seer og daglig forfarer, at nogle grove og uforstandige Bartskjær (hvilke sandelig mange ere til), som uden ret Forstand og Kunst handle med ferske og gamle Saar, til hvilket de bruge de Lægedommer, som Saaret værre gjør, end det var før end det kom til dem, og saaledes skille de Mange ved Helbred og Penninge. Jeg haver kjendt en Bartskjærer og hørt hannem rose sig deraf, at han kunde gjøre og berede en Smørelse til Bønder, som havde onde Saar, og naar som de kjøbte af samme Smørelse og lagde af den paa deres Saar, da blev det saa ondt og fordærvet inden faa Dage, saa at Ingen kunde læge det, før end det kom til hans Haand igjen, saa fik han ti eller tolv Mark for et Saar, for hvilket han ellers skulde ikke have faaet ti eller tolv ß.“ At ikke alle Bartskjærere have været af den Slags, som Henrik Smid her omtaler, og at der sikkerlig ogsaa i denne Klasse Mennesker har været Folk, som vare efter

---

[1]) D. Mag. V., p. 15.

[2]) Nyt hist. Tidsskr. I., p. 164.

Omstændighederne dygtige i deres Fag og samvittighedsfulde i dets Udøvelse, det kunne vi naturligvis ikke tvivle om; men paa den anden Side er det sandsynligt nok, at Smids Skildring har passet paa en overmaade stor Deel af Bartskjærerne, da disse jo vare aldeles udannede Mennesker, som kun havde faaet en saare tarvelig og rent empirisk og haandværksmæssig Undervisning, hvormed sikkert de Fleste har ladet sig nøie, medens vel Enkelte, som vare mere end almindeligt begavede og følte Trang til nogen dybere gaaende Kundskab, har kunnet paa egen Haand søge bedre Oplysning hos Forfattere og saaledes hævet sig over Mængden. At forøvrigt allerede i hin Tid Spiren var lagt til det Fjendskab, som senere brød ud mellem Bartskjærere og Læger paa Grund af Hines Indgreb i Lægernes Ret til at behandle indvortes Sygdomme, see vi af Henrik Smids Fortale til „En liden Bog om Menniskens Vand", hvor han omtaler de forskjellige Slags Læger og Qvaksalvere og siger: „Det andet Slags Læger kaldes Empirici, og det ere de, som sætte al deres Ting i Forfarelsen og mene, at de ere visse paa deres Handel, og have ikke behov nogen ydermere Kunst, og disse Læger ere mange, ligesom Bartskjærer, Pockelæger og andre Saadanne, som handle med Plaster og Smørelser og give iblandt med indvortes Lægedom . . . . Disse vide noget, men ikke den rette Grund, det er, de gjøre og handle al deres Tid uden Forstand, de vide hverken Sygdommens Aarsag eller Begyndelse. De ere og saare næsvise, menende, at de ikke kunne fare vild, de agte ikke Cornelii Celsi Ord, hvilke som han skriver i Begyndelsen til den 3die Bog, der som han siger: Naar som Naturen staaer imod Lægedommen, da arbeider Lægen forgjæves". Det fremgaaer heraf, at Bartskjærerne ikke har alene beskjæftiget sig med at forbinde Saar og behandle andre udvendige Skader, men at de ogsaa har givet indvortes Lægemidler, og vel ansaaes dette i hine Tider ofte for nødvendigt ved Behandling af Saar, hvor de saakaldte „Vund-

drikke“ jevnligt anvendtes og gjerne tilberedtes af Chirurgerne selv; men det er aabenbart ikke hertil, at Henr. Smid sigter, men til Behandlingen af indvortes Sygdomme, og at idetmindste mange Bartskjærere ogsaa gave sig af hermed, er jo i Grunden ganske naturligt, naar man betænker, hvor svagt Landet endnu dengang var forsynet med Læger, hvor lidt Publicum kjendte disse og var vant til at henvende sig til dem, som tilmed for Størstedelen vare Udlændinge, medens Bartskjærerne i Reglen vare Indfødte, levede og virkede i deres daglige Dont blandt Befolkningen, delte Ondt og Godt med dem i Pesttider og Krigstider og ved deres Virksomhed som Chirurger tilmed havde faaet et vist Præg af virkelig at være lægekyndige. Rimeligvis var det ogsaa dem, som i Pesttid stode Folk bi som Læger, og anvendte dels, hvad de selv ansaae for bedst, dels hvad Lægerne i deres Pestbøger havde anbefalet; dog finde vi ikke omtalt, at de endnu paa denne Tid formelig ansattes som „Pestmestre“ ,som det senere blev Tilfældet.

Af Kong Christian III.s Livchirurger finde vi 1535 nævnt Mester Mikkel, som kaldes „ko. mts. barbyrer“ [1]), og som synes at have havt en vis Anseelse som Chirurg, da Kongen 1537 under Kjøbenhavns Beleiring lod ham behandle den saarede Peder Skram, for at skaffe denne saa god chirurgisk Behandling, som muligt. Forreste kjende vi ligesaa lidt til ham, som til den Paschasius (Paaske?), som Erasmus Lætus nævner blandt Kongens fortrinlige Chirurger.

Noget mere kjende vi derimod til Ruprecht Geyszpuscher (Robert G., Rubbert Giesbusk, Robert Geilchen v. Geilchenius), som 1555 fik af Kongen et Stenhus i Ribe med tilhørende Jorder. Sin Bestalling som Kongens „Wundartz“ fik han først 1556, skjøndt han rimeligvis har

---

[1]) Tegn. o. a. L. i D. Mag. 3. R. V., p. 89.

været i Bestillingen længe forinden, eftersom han i Niels Krags Hist. om Christian III. siges at have været Livchirurg i 20 Aar. I denne Bestalling hedder det, „at Mesther Rubert Geyszpusth wor Wundartz skal haffue i besolding aff wor renthemester ccc marck dansk huert Aar ved paasketid, oc en seduanlig hoffklædning, diszligeste tu Øxen, sex Sviin" osv., som han skulde nyde af Riberhus Slot. „Derfor skal Ruberth altid were hosz osz tilstede och lade sig bruge udi wor daglige thiennesthe for Wundartz, och ingen stedtz drage fran osz vdend wortt forloff"[1]. At denne Robert Geyspuscher har havt nogen mere Dannelse end almindeligt hos den Tids Chirurger, synes at fremgaae deraf, at han optraadte som Forfatter, idet han har udgivet følgende

Skrift: Bericht von dem Abschiede Herrn Christian 1559 von dem Königl. Wundartz Ruprecht Geyszpuscher in 4to zu Hamburg.

Jacob Hasebart skal først have været Chirurg i Hamburg, men var senere i Lübeck, „hvorhen han havde begivet sig for visse Aarsagers Skyld"[2], og herfra kaldtes han 1553 til Kjøbenhavn af Christian III. for at tjene ham som Livchirurg. I Aaret 1556 forlenedes han med Hvidøre Slot[3]; men samme Aar døde han[4]. Han var gift med Abigael Bonifaciusdatter Loir og havde med hende en Søn, Jacob, som senere blev Dr. med. og kgl. Livlæge. Efter Jacob Hasebarts Død ægtede Enken senere Antonius Battus, som siden blev Apotheker i Haderslev.

Endnu nævnes en Joachim Lange fra Stettin som Kongens „Barbirer", der var tilstede ved Kongens Dødsseng[5].

---

[1]) Herh. & Mansa Samll. p. 8.
[2]) Th. Barthol. Cista med. p. 141.
[3]) Pontoppid. D. Atl. II., p. 234.
[4]) Th. Barthol. Cista med. p. 142.
[5]) Herh. & Mansa Samll. p. 55.

I **Kjøbenhavn** fandtes, som ovenfor omtalt, 9 Amtsmestre; men af dem har jeg ingen funden nævnet ved Navn; dog har vel en af dem været den Hans Lange, som døde Paaskemorgen 1566 og blev begravet i Helliggeistkirke, hvor der reistes et Epitaphium, hvor han siges at have været Stadthauptman i Kjøbenhavn[1]), saa at han altsaa maa have været en Mand, der nød en vis Anseelse, og umuligt var det vel ikke, at det er den Samme, som ovenfor er kaldet Joachim Lange og var Christian III.s Barbeer, hvorfor ogsaa det kunde tale, at Indskriften over Hans Lange er affattet i det tydske Sprog. Man erfarer fremdeles deraf, at han var gift først med Johanne Andersdatter og derefter med Karen Poulsdatter, og at han i sit sidste Ægteskab havde 2 Sønner, Henrik og Poul.

En anden af de 9 Mestre har formodentlig Kordt Bartskjær været, som Slotshøvedsmanden Peder Godske omtaler i et Brev til Corf. Ulfeld, idet han siger: „tha døde ij denne uge thuende naffn kundige borger, som war Anders hallager och mester Kortt barsckierre, som boede wedt stranden.“ Brevet er dat. „Thorsdagen nest for martinj anno 1553 (Bruun osv. D. Saml., III., p. 73). Han døde af Pesten, som da herskede.

I **Helsingør** nævnes 1552 Mester Henrik Bartskjær, som det Aar blev tiltalt, fordi han havde forbudt sine Svende at hjælpe til med at opreise Stigen, da „Mester Bertel“ blev hængt[2]); han dømtes ulydig, men benaadedes. I Aaret 1557 omtales, som ovenfor anført, Jacob Svendsen, saa det er til at antage, at Byen har havt mere end een Bartskjær paa samme Tid.

Paa Fyen stiftedes, som tidligere omtalt, i **Odense** i dette Tidsrum Sanctorum Cosmi et Damiani Gilde, og her fandtes 4 Mestre, som forresten ere ubekjendte. At der

---

[1]) Resens Inscriptt. hafn. p. 125.
[2]) Hist. Tidsskr. V., p. 56.

ogsaa i andre Byer i Stiftet fandtes Bartskjærere, vide vi idetmindste for Svendborgs Vedkommende, hvor 1545 en Borger, Matthias Hansen, fik kgl. Brev til Borgmester og Raad om, at de skulde hjælpe ham til et Stykke Jord, som Henrik Bartskjær sammesteds forholdt ham[1]).

I Jylland finde vi i 1551 omtalt i **Aarhus** en Hans Bartskjær i Anledning af en Dom, som gik ham imod, angaaende en halv Gaard der i Byen[2]). I **Veile** fik Bartskjærer Greer Glotto 1545 et kgl. Brev til Borgmester og Raad om at hjælpe ham med hvad de kunde, i Betragtning af, at Hs. Maj. havde „befordret ham didhen og han er god for sit Embede“[3]). I **Ribe** fik 1547 Dines Bartskjær en Stævning udtagen mod „Badskjærerne, som bygge og boe udi Ribe, at han haver Tiltale til dennem, for de gjøre hannem Hinder paa det første Baand imod Kgl. Maj.s Brevs Lydelse“[4]). Heraf fremgaaer, at der paa denne Tid har været adskillige Bartskjærere i denne By, og det turde vel være, at den Peder Doctor, som i Christian III.s Tid practiserede i Ribe[5]), og som ikke var nogen virkelig gradueret Person, har hørt til denne Klasse. Denne Peder Doctor fik 1541 kgl. Tilladelse til, da hans Hustrus Farbroder, Mester Peder Andersen, var død uden Arvinger og alt hans Gods bortført, at tage dette, hvor det fandtes[6]), og 1547 omtales han atter, idet Mauris Holbeck i Hamborg da fik „en forschrefft“ til Borgmester og Raad i Ribe om en Gjæld, Peder Doctor var ham skyldig[7]).

Endelig finde vi ogsaa Bartskjærere nævnede i Skaane,

---

[1]) Tegn. o. a. L. i D. Mag. 4 R., I., p. 64.
[2]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. I., p. 147.
[3]) Tegn. o. a. L. i D. Mag. 4. R., I., p. 117.
[4]) ibid. p. 256.
[5]) Herh. Arch. p. 89.
[6]) Tegn. o. a. L. i D. Mag. 3. R. VI., p. 290.
[7]) ibid. 4. R., I., p. 268.

hvor, som ovenfor omtalt, Caspar Bartskjær nævnes i **Ystad** 1530, og 1547 omtales i **Helsingborg** en Jørgen Bartskjær som tiltalt for Retten tilligemed sin Hustru Birgitte[1]).

E. Fødselshjælpere.

Som tidligere omtalt, klager Henr. Smid i sin Fortale til Bogen om „Qvindfolk og unge Spædebørns Sygdomme" over, at „her i disse Lande og Riger er stor Brøst paa ret forstandige Læger og retsindige Jordemødre, som kunde give det Qvindfolk, som Gud haver begavet med Foster, gode Raad", og i Fortalen til Lægebogen siges ligeledes, som ovenfor anført, at „lærde og trofaste Læger og Jordemødre fattes her udi mange Steder"; men det fremgaaer dog heraf, at her fandtes Jordemødre, om end de ikke vare talrige og mange Koner sikkert har maattet føde uden anden Hjælp end den, Veninder og Familie kunde yde dem. For at give Jordemødrene, som dengang ligesaa lidt, som i lang Tid derefter, fik nogen egentlig Undervisning, Anvisning paa, hvorledes de skulde forholde sig ved naturlige Fødseler og tildels ogsaa i saadanne Tilfælde, hvor Kunsthjælp maatte ansees fornødent, var det, at Smid skrev ovennævnte Bog om Qvindfolks og spæde Børns Sygdomme, og vi faae af den et ret godt Indblik i, hvorledes man i hin Tid vilde have den Fødende behandlet. De Reqvisiter, Jordemoderen skulde være i Besiddelse af og have ved Haanden ved enhver Fødsel, vare en Stol, „som dertil særdeles skal være gjort", Svamp, Sax, Naal og Traad samt forskjellige Olier og Fedt, „med hvilke hun skal smøre sine Hænder saa tidt og ofte, som hun handler og tager paa den sygelige Qvinde og Fosteret". „Hun skal trøste, husvale og formane den sygelige Qvinde og de an-

---

[1]) Tegn. o. a. L. i D. Mag. 4. R., I., p. 311.

dre Danneqvinder, som der tilstede ere, at de falde med hende paa Knæ og paakalde Gud og læse et Fadervor", og derefter skal hun anbringe Konen paa den føromtalte Stol „og bede hende arbeide troligen, om saa er, at Moderen fornemmer, at Fosteret vil give sig afsted; arbeider hun ellers, da skeer det forgjæves og Qvinden trætgjøres." Vil „Fosteret ikke komme af sig selv", da anbefales forskjellige Lægemidler, som antages at virke til Fosterets Uddrivning, og heriblandt anbefales ogsaa en Slags Tamponade af Vagina, idet der siges, at „man maa gjøre en Tap af Silke og fylde den indentil med Bomuld og vaadgjøre saa samme Tap udi Osen af Rude, hvorudi nogen Scammonia er blandet, og stinge den udi den lønlige Lem."

Naar nu Fødselen endda ikke vilde fremmes, synes man at have antaget, at Fosteret var dødt, og Smid siger da: „Om det døde Foster af forskrevne Lægedomme ikke uddrives, da skal det uddrages med Hager og Tænger og andet Redskab, som dertil besynderlig skulle være gjort; Gud give, at alle Jordemødre vel vidste, hvorledes de med saadant Redskab retteligen handle kunde, da blev der vel mangen en ærlig Qvinde, som udi forsagte Nød kommer, ved Livet, som ellers maa døe. Det gjordes vel behov, det var og nytteligt, at jeg her skrev, hvorledes at Jordemoderen skulde handle med det døde Foster, paa det at Qvinden, som med Foster er, kunde blive levendes; men om jeg det gjorde, maa vel skee, at jeg kunde saa snart fortjene Utak, som Tak af det uforstandige Qvindfolk; thi vil jeg lade det fare."

F. Hospitaler.

Med Reformationens Indførelse faldt den gamle geistlige Ordning og Indretning af Hospitalerne, og de klostermæssigt indrettede Helliggeisthuse bleve nu forandrede til

rent verdslige Forsørgelsesanstalter for Fattige og Syge. Af Poul Eliesens Skrift „om krancke" sees[1]), at der allerede 1527 førtes Forhandlinger af Borgmestre og Raad i Kjøbenhavn om en Omordning af Hospitalsvæsenet, og Eliesen raader i det nævnte Skrift til at indrette det paatænkte Hospital til et Sygehus for „de Mennesker, der ere bestedte udi Pokker, Kræft og andre store Saar eller Værk", idet han gjør opmærksom paa det Skadelige i, at Folk, der lede af smitsomme og væmmelige Sygdomme, samledes paa et Sted med Folk, der kun vare indlagte, fordi de vare fattige, gamle, værkbrudne eller manglede anden Tilflugt. Han paaviser af andre Landes Exempel, at „nu paa det Sidste, siden Gud har søgt og paamindet Verden med nye og forfærdelige Sygdomme, som ere Pokker, St. Johannes Plage, den faldende Sot og andre saadanne Guds lønlige Domme, da skikkedes der ogsaa aabenbare Huse, som de skulde læges udi, da det ikke kan skee uden stor Fare, at saadanne kranke Mennesker daglig have deres Væsende iblandt dennem, som ere karske i denne Mening". Der blev imidlertid intet nyt Hospital oprettet; men 1530 udstedte Kongen et Brev, hvori han erklærede sig tilfreds med, at Helliggeists Hus i Kjøbenhavn blev til et Hospital, efterdi det var dertil stiftet, og at alt det Gods og den Rente, som laae til Helliggeists Hus, blev ved dette Hospital tilligemed den Rente og anden Eiendom, som laae til St. Jørgens og St. Gjertruds Hospitaler, og de syge Folk, som fandtes i disse Hospitaler, skulde saa henflyttes til Helliggeists Hospital[2]). Dog skulde St. Jørgens Hospital vedligeholdes for de Spedalske.

Saavel i dette Aar, som navnlig i det følgende, 1531,

---

[1]) Rørd. Kjbhvns Kirker og Klostre i Middelald. p. 320.

[2]) Her fandtes en særlig Sygestue, som omtales af Arrild Hvitfeld (Danm. Krøn. II., p. 1335); den benyttedes fra 1539 til 1605 til Locale for Universitetets Bibliothek og blev 1651 gjort til et Ligcapel (Jonge, Kjbhvns Beskr. p. 443—44.

finde vi, at adskillige Klostre rundtomkring i Riget bleve skjænkede vedkommende Kjøbstæders Borgere til Hospitaler[1]); saaledes fik 1530 Borgerne i Faaborg det Helligaandskloster til Hospital, „efterdi at Præsterne, der inde var, forløb det", og 1531 fik Næstveds Borgere det derværende Graabrødre Kloster til samme Brug, „efterdi Brødrene vare fraløbne", Ystads Borgere fik ligeledes et Graabrødre Kloster der i Byen, Halmstads Borgere fik et Kloster, St. Jørgens Hus ved Aarhus blev givet til et Hospital efter Provstens Død, og maaskee har endnu flere Byer ved samme Tid faaet saadanne Hospitaler. Idetmindste fandtes flere andre Steder, f. Ex. i Aalborg, Viborg og Kallundborg Klostre, som vare beregnede paa de Syges Pleie, medens vi efter Reformationen paa disse Steder træffe Hospitaler for „Fattige, Syge og Saare", som da naturligst maa antages, ligesom andensteds, at være opstaaede paa de tidligere Klostres Bekostning. Imidlertid skete disse Forandringer ikke til samme Tid overalt, men først efterhaanden, hvilket vel nærmest havde sin Grund i, at det jo for en stor Deel tillodes Munkene at leve i deres Klostre mod at holde sig deres Ordensregler efterrettelige, saa at Klostrene først bleve ledige ved deres Beboeres Død eller frivillige Udvandring.

Benyttelsen af Hospitalerne som Forleninger, der skjænkedes Adelsmænd, finde vi endnu fremdeles Spor af; saaledes „undte og forlenede" Kongen 1536 Claus Eggertsen Ulfeld „Kongens og Kronens Hospital, som er Spedelsby paa Møen liggendes, med alt samme Hospitals Rente og rette Tilliggelse, dog saa, at han skal skikke de arme syge Mennesker, som bør holdes udi samme Hospital, deres tilbørlige Underholdning"[2]), og dette har sikket ikke været det eneste Hospital, som saaledes har været bortforlenet

---

[1]) Ar. Hvitf. Danm. Krøn. II., p. 1321 og 1391.
[2]) J. Paludan: Møens Beskr. p. 315.

til en god Indtægt for Lensmanden, men sikkerlig kun til liden Baade for „de arme syge Mennesker", som dog egentlig skulde nyde Gavn af den efter de Tider ofte meget rige „Rente og rette Tilliggelse".

Endelig i Aaret 1542 kom der en vis Ordning i Hospitalsvæsenet, idet det i de 26 saakaldte „Riber Artikler", som i dette Aar vedtoges som en Tilføielse til Christian III.s Kirkeordinants, hedder: „Efterdi, den almægtige Gud være lovet og benedidet, at den spitalske Syge ikke er her i Landet saa almindelig, som hun var i gammel Tid, da ville Vi, at alle St. Jørgens Gaarde og andre smaa Hospitaler, som ere funderede til spitalske Folk, skulle lægges til Hospitaler i hvert Land og Stift osv. I hvilke samme St. Jørgens Hospitaler som endnu findes spitalske Folk, da skulle de føres til næste almindelige Hospital, og skal hos samme almindelige Hospital opbygges et beqvemt Hus, enten i Abildgaarden eller paa anden beqvem Sted der noget ud fra, hvilket Hus samme spitalske Folk skulle lægges i, og de af det almindelige Hospital have deres Røgt og Varetægt, Spisning og Underholdning af en Gryde, paa det at der Intet skal blive fortæret og spildt til Unytte og ikke holdes dobbelte Omkostninger" [1]). Denne Bestemmelse gik saaledes ud paa at samle de mange forskjellige smaa Hospitaler til færre, større Anstalter af denne Art, for derved med mindre Midler at kunne udrette mere. Aaret iforveien var St. Nicolai Kloster i Aarhus givet til et Hospital og tillige alt det Gods og Tiende, som før laae til Helligaands Kapel i Horsens [2]), og Aaret efter Ribe Artiklernes Vedtagelse skjænkede Kongen Ribe det derværende Sortebrødre Kloster og Helliggeisthuset sammesteds med alt Tilliggende til et almindeligt Hospital [3]). Saadanne Hospitaler indrettedes saaledes rundtom-

---

[1]) Pont. D. Atl. I., p. 635; Hoffm. Fund. II., p. 100.
[2]) T. o. a. L. i D. Mag. 3. R. VI., p. 277.
[3]) Terpager: Ripæ cimbr. p. 524.

kring i Riget; men de vare fremdeles kun Pleieanstalter, hvor Fattige og Uhelbredelige, som ikke selv kunde ernære sig, fik deres Underhold; de svarede altsaa til vore Fattighuse og Lemmeanstalter, men ingenlunde til, hvad vi nu i Almindelighed forstaae ved Hospitaler; thi selv hvor en Bartskjær var ansat ved et Hospital, hvilket sikkert langtfra allevegne var Tilfældet, var Hensigten hermed visselig ikke den, at han skulde helbrede de Syge, hvis Onder jo netop vare af den Natur, at de vare eller idetmindste ansaaes for incurable og just derfor gjorde de Lidende qvalificerede til offentlig Forsørgelse; men Hensigten var da kun, at han skulde forbinde dem og yde dem hvad anden Pleie af mere chirurgisk og medicinsk Natur, som kunde gjøres fornøden og ikke kunde ydes af Folk, som slet ikke vare lægekyndige.

G. Apotheker.

Vi have ovenfor seet, at Frederik I.s Bestræbelser paa Herredagene i Kjøbenhavn og Odense for at skaffe Landet Læger og Apothekere mislykkedes, og at Landet saaledes fremdeles var blottet for ordentlige Apotheker. Imidlertid opgav Kongen dog ikke derfor sin Plan, men ventede paa en beleilig Stund, og da i Aaret 1530 Graabrødremunkene i Kjøbenhavn maatte afstaae deres Kloster, mente Kongen nu at kunne benytte denne Leilighed og bestemte da Klosterbygningen til Beboelse for en Doctor og Apotheker, i hvilken Anledning han 1531 fra Gottorp tilskrev Kjøbenhavns Magistrat følgende Brev: „Vider, at som I selv vel kunne formærke, at I selv, Eders Borgere og menig Mand her omkring Eders By storligen behøve en Doctor og Apotheker at boe udi Eders By, som I og de besøge kunde udi Eders Sygdom og Krankhed, da efterdi der er nu Rum og Plads udi Graabrødre-Kloster udi Eders By for saadan Leilighed; thi bede vi Eder og ville, at I med

det allerførste udlægge nogen beqvemme Rum og Plads udi forbemeldte Graabrødre-Kloster, som en Doctor og Apotheker altid beqvemmelig kunde have deres Vaaning og Værelse udi, Eder selv og den menig Mand til Gavn og Bedste. Her forlade Vi Os visseligen til, undlader det ingenlunde[1])". Imidlertid maa Kongen atter have mødt Vanskeligheder eller muligen ikke kunnet faae Nogen til at nedsætte sig; thi 1532 gav han Skjøde derpaa til et Hospital.

Under Grevefeiden var der naturligvis ikke Tid til at tænke paa Sligt, som Medicinalvæsenets Ordning, og der var jo heller Ingen, som kunde have taget sig af denne Sag; men allerede meget kort efter dens Slutning see vi, at Christian III. havde sin Opmærksomhed henvendt paa denne vigtige Sag, og han var heri heldigere end sin Forgjænger. Ved Confiskation var et Stenhus i Færgestrædet, tilhørende den bekjendte Borgmester Ambrosius Bogbinder, tilfalden Kongen, og strax efter Beleiringen 1536 fik en Johan van Dieck Kongens Eiendomsbrev paa Halvparten af dette Hus paa det Vilkaar, at han inden førstkommende Pintsedag skulde der indrette et forsvarligt Apothek[2]). Sagen syntes altsaa nu i god Gang; man havde fundet en Apotheker, og man havde Bopæl til ham; men det blev dog ikke endnu til Noget; hvad enten Terminen har været for kort fastsat, saa at det Fornødne ikke kunde anskaffes og indrettes til rette Tid, eller der har viist sig andre Vanskeligheder, saa er det vist, at van Dieck ikke fik noget Apothek istand; thi fra samme Aar, 1536, haves et andet aabent Brev af Christian III., dateret Flensborg die Assumptionis Mariæ, hvorved Apothekerprivilegiet tilstodes Willum Uno. Denne Uno, hedder det, antager Kongen for sin Apotheker, giver ham qvit og fri for al kongelig Tynge samt fri Bolig for Livstid i Kongens Gaard i Høi-

---

[1]) Herh. & Mansa Samll. p. 237.

[2]) Jonge: Kjbhvns Beskr. p. 406, Herh. & Mansa Samll. p. 238.

brostræde, samt forbyder, at nogen Anden i Kjøbenhavn maa falbyde nogen saadanne Apothekervarer, som kaldes Composita og ere tillavede efter Recept. Han skal have gode Varer for skikkelig Pris, som og holde paa sin Omkostning en Svend, der kan følge Kongen, hvor han drager hen; men naar dette ikke skulde behøves, da maa han af Gaarden betale aarlig 30 Joachimsdalere. Willum Uno anlagde virkelig ogsaa Apotkeket, som saaledes blev det første Apothek i Danmark efter Reformationen, og fra nu af var Landet stadigt forsynet hermed, og efterhaanden kom flere og flere til, saavel i Hovedstaden, som rundt omkring i Provindserne, om end Landet endnu i lang Tid efter Reformationen kun havde saare faa Apotheker, men vel heller ikke kunde have skaffet tilstrækkelig Afsætning for ret mange flere. Det af Uno stiftede Apothek var det samme, som senere fik Navn af Svaneapotheket, og dette er saaledes det ældste Apothek her i Landet.

Willum Uno eller Vilhelm von Unna, som hans Epitaphium i Helliggeistkirke kalder ham [1]), var født 1493 og var rimeligvis en Hollænder eller idetmindste en Tydsker; men hans Fortid er forøvrigt ganske ubekjendt. Hvorledes han er bleven bekjendt med Kongen, vides heller ikke; men usandsynligt turde det vel ikke være, at Chr. Torkelsen Morsing har lært ham at kjende i Udlandet og anbefalet ham til Christian III. Han var eneste Apotheker i Kjøbenhavn og idetmindste i nogle Aar i hele Riget, saa at det er at formode, at han maa have havt en en god Afsætning, om end Landfarerne idetmindste i Provindserne endnu gjorde gode Forretninger. I en Liste over Herremændsgaardene i Kjøbenhavn i Christian III.s og Begyndelsen af Frederik II.s Regjering, hvor ogsaa 6 Kongen tilhørende Gaarde nævnes, omtales ogsaa „Apotheker-Gaarden“, som bruger stor Næring [2])“; men dette

---

[1]) P. Resen: Inscriptt. haffn. p. 141.
[2]) Pontoppid. Orig. hafn. p. 341.

synes dog enten senere at have forandret sig eller ialfald ikke endda at have været tilstrækkeligt for Uno, da han 1572 afstod sit Apothek og ved sin Død efterlod sin Enke trængende. Han var 2 Gange gift, først med Marine, som 1557 fik kgl. Tilladelse til, hvis hun overlevede sin Mand, at maatte beholde Apotheket i Kjøbenhavn for sin Livstid med samme Friheder og Rettigheder, som hendes Mand, dog at hun skulde forsyne Apotheket med gode og forstandige Apothekersvende, holde en forstandig Apothekersvend, som altid skal vare paa Kongens Liv og følge ham efter, og som hun skal lønne, og holde Apotheket ved Magt med Urter, Olie og anden Deel ifølge det Brevs Lydelse, som hendes Husbond havde erholdt. Hun døde imidlertid længe før Uno, som allerede før 1560 havde ægtet Chr. Torkelsens Datter af 2det Ægteskab, Kirstine, som overlevede sin Mand i flere Aar og jævnlig som trængende nød Understøttelse af Universitetet[1]. Villum Uno døde $\frac{9}{2}$ 1580 og begravedes i Helliggeistkirke.

At Kongen ogsaa havde sin egen personlige Apotheker, have vi allerede seet, idet Cornelius Hamsfort nævnes som saadan; men desuden omtales en Johannes Canis, Kongelig Apotheker, til hvem der $\frac{15}{9}$ 1541 udstedtes Lensbrev paa Kronens Gaard Farumgaard, som Jens Kjøkkenskriver sidst i Forlening havde, fri og uden Tyngde, indtil Kongen anderledes tilsiger, med fri Olden til hans egne hjemfødte Svin, fri Gjærdsel af Vogntømmer samt nødtørftig Ildebrand af Vindfælder[2]. Forsaavidt Aarstallet er rigtigt, maa denne Apotheker altsaa have levet under Christian III.; men da Navnet tyder paa, at det er samme Mand, som 1572 fik Privilegium som Apotheker i Kjøbenhavn, synes hans Levetid her næsten at blive altfor lang, saa at det bliver rimeligere, hvad andensteds angives[3],

---

[1]) Rørd. Univ. Hist. I., p. 444.
[2]) Beck i Arch. f. Pharm. XIV., p. 147.
[3]) Burman Becker i Arch. f. Pharm. XX., p. 253.

at han først $\frac{15}{9}$ 1568, altsaa under Fredrik II., fik Farumgaard i Forlening. Derimod existerer der en udateret Revers fra en Apotheker Pantaleon, hvem den kongelige Rentemester, Jochum Bech, havde betalt Husleie for, som han lover at tilbagebetale, saasnart Kongen gav ham frit Hus[1]), og dette Document synes unægtelig nærmest at være fra Christian III.s Tid, medens Løftet om frit Hus tyder paa Mandens Ansættelse som Hof- eller Reiseapotheker.

Ogsaa udenfor Kjøbenhavn fremstode i dette Tidsrum et Par Apotheker, hvoraf idetmindste det ene blev af Varighed, medens det andet synes snart at være gaaet ind igjen, for først senere paany at fremstaae.

I en gammel Borgerskabsbog i Aarhus læses[2]) for Aaret 1543: „Løffuerdagen ther nest epther bliff Hans Jung apotheker borger ock gaff strax ij daller y mønthe". Denne Mand nævnes ellers som den, der havde i det nævnte Aar anlagt Apotheket i Aalborg[3]); men ifølge den nævnte Borgerskabsbog maa det dog vel antages som sikkert, at det i Virkeligheden har været i Aarhus, og at Æren for at have havt det første Provindsapothek saaledes maa tilskrives denne By. Imidlertid har hans Apothek af en eller anden Grund ikke havt synderlig lang Varighed; thi i sin Fortale til Henrik Smids Urtegaard siger Chr. Torkelsen Morsing 1546, at „her er ikkun eet Apothek i alt Danmarks Rige og Norge", saa at altsaa Hans Jungs Apothek allerede dengang maa være ophævet igjen.

Derimod fik Odense i dette Tidsrum et Apothek, som lige fra den Tid har bestaaet og fortsat sin Virksomhed. 1549 fik, som ovenfor omtalt, Kongens Livmedicus, Cornelius Hamsfort, Bevilling paa at drive et Apo-

---

[1]) Arch. f. Pharm. XX., p. 252.
[2]) Hübertz: Actst. vedk. Aarhus I., p. 246.
[3]) Pontopp. D. Atl. V., p. 173, Herh. & Mansas Samll. p. 248, Schmidt: Hist. Taschenb. p. 107.

thek i Odense, og samme Aar, formodentlig ganske samtidig, skjænkede Kongen ham Biskop Jens Andersen Beldenaks Gaard paa Flakhavnen til dette Brug. Hvorvidt Cornelius Hamsfort har boet her i Odense i Kong Christians Levetid og selv personlig kunnet drive sit Apothek, er ikke ret bekjendt, skjøndt det er temmelig vist, at han idetmindste nogenlunde stadig har opholdt sig her; men i ethvert Tilfælde har hans Ansættelse som Livlæge hos Kongen, der yndede ham og havde Tillid til ham, sikkerlig gjort det nødvendigt for ham at have en paalidelig Mand, en Slags Provisor, til at have Opsyn med Apotheket under hans egen Fraværelse, og muligen har dette været den Johannes Hamsfort, som paa Familiens Stamtavle[1]) findes opført under Betegnelsen „Pharmacopæus Othoniensis“, og som var en Fætter (Farbroders Søn) af Corn. Hamsfort selv og gift med Valborg Brixen.

Fra Aaret 1536 fandtes der altsaa et ordentligt Apothek i Kjøbenhavn og fra 1549 et lignende i Odense, og det var altsaa nu muligt for Landets Indvaanere at forskaffe sig de nødvendige Lægemidler fra et indenlandsk Apothek; men paa den anden Side er det let at indsee, at Adgangen til disse Udsalgssteder var for den allerstørste Deel af Landet saa vanskelig, især naar man tager den Tids tarvelige Communicationsmidler i Betragtning, saa at det ikke kan undre os, at Landfarerne fremdeles vedbleve at gjennemreise Landet og gjøre gode Affairer ved Afsætningen af Medicin, som de jo ofte selv forordnede, da de ikke indskrænkede sig til at agere Apothekere, men, som tidligere omtalt, ogsaa optraadte som Læger. Ligesom Henrik Smid drager tilfelts imod deres Virksomhed i sidstnævnte Egenskab, saaledes omtaler han ogsaa med Indignation deres Handel som Apothekere, idet han i For-

---

[1]) Scr. Rer. Dan. III., p. 279.

talen til „En liden Bog om Menniskens Vand“ kalder dem „fordærvede Kjøbmænd, Therragelse- og Olie-Kræmmere, som opsluge Eders Kopper, paa det de disbedre kunne bedrage den menige simpel Almue og dermed sælge deres Vare dis dyrere. Disse Bedragere vide Raad til alle Sygdomme, som dem forekomme; men vee den, som deres Lægedomme forsøger“. Men hvor slette deres Varer end vare, og hvor store Bedragerier de end tillode sig paa forskjellige Maader, saa er det dog klart, at saalænge ikke Apothekerne vare talrigere og derved lettere tilgjængelige for Befolkningen i hele Landet, saa kunde man ikke undvære disse Medicinbissekræmmere, som Almuen desuden engang havde faaet en vis Tiltro til trods Alt, hvad der kunde siges imod dem, og var bleven vant til at søge Hjælp hos mod alle Slags indvendige Sygdomme, og de havde derfor sikkert ogsaa fri Tilladelse til at sælge deres Varer overalt rundt omkring i Riget, selv i Kjøbenhavn og andensteds, hvor dog et virkeligt Apothek fandtes.

Ligesom den oftnævnte Henrik Smid i Malmø under den store Mangel paa ordentlige Læger unægtelig indlagde sig virkelig Fortjeneste ved sine populaire Lægebøger, saaledes gjorde han sig ogsaa under den mangelfulde Forsyning med Apotheker fortjent af Befolkningen ved Udgivelsen af sin Urtebog (1546), som handler „om de almindeligste og bedste Urters Dyder, Kraft og Natur, som her voxe i Riget“. Den er uddragen „af de ypperste og bedste Doctorers Bøger, som findes kunde, som ere Otto Brunfeldt og Hieronimus Buck“, og Smid blev herved en af de Første, som gjorde sine Landsmænd bekjendte med de indenlandske Lægemidlers Kraft og Nytte fremfor mange udenlandske. Christiern Torkelsen Morsing havde forsynet Bogen med en Fortale, hvori han meget roser dens Udarbeidelse og anbefaler dens Brug. Foruden Beskrivelsen af Urternes Nytte og Brug har

Smid i denne Bog „tilhobe samlet nogle af Apothekernes lønlige Kunster i en Hob, som ere, hvorledes Electuaria, Syrupper, Conserva og Olier skulle ret konstelig gjøres og beredes". Bogen er skreven til Raad og Veiledning for Publicum i Almindelighed, men ikke for Apothekere og maa derfor ikke ansees for en Slags Pharmacopoe, som man først efter over et Aarhundredes Forløb efter denne Tid fik her i Landet.

5te Afsnit.

Kong Fredrik den Andens Regjeringstid, 1559—1588.

A. Universitetet og dets Lærere.

Med Nytaarsdag 1559 begyndte Kong Fredrik II.s Regjering, og det var med blandede Følelser, at Universitetets Lærere og Studerende hilsede den nye Konge. Kong Christian III. havde i Gjerningen vist sig som Høiskolens varme Velynder; men der kunde vel være Grund til at tvivle om, hvorvidt Sønnen, der som Prinds havde viist mere Lyst til Jagt og Riddcrøvelser, end til Lærdom og boglige Kunster, som hans Lærer hun lidet havde formaaet at bibringe ham, vilde træde i Faderens Fodspor. Dog mente Jacob Bording og Andre, som kjendte Prindsen nøiere, at kunne berolige de academiske Fædre med, at Sønnen slægtede Faderen paa, og Fremtiden bekræftede deres Formodningers Sandhed. Allerede i sin Faders Levetid havde Fredrik II. som udvalgt Konge stadfæstet Universitetets Friheder og Rettigheder, og man kan derfor vel tænke, at det gjorde et høist uheldigt Indtryk og syntes at bestyrke de Mistvivlendes Frygt, da Kongen ikke desto mindre i Anledning af Kroningen 1559 krævede en Foderlevering til Slottet af Universitetets Bønder, hvorved der netop gjordes et bestemt Indgreb i Høiskolens Friheder. Men dette mindre gode Indtryk udslettedes dog allerede næste Aar,

da Kongen $\frac{30}{5}$ 1560 gav en Stadfæstelse saavel af Universitetsfundatsen, som af to Gavebreve, hvorved Christian III. havde henlagt Slangerup Gjæstegaard og Afgiften af Kirkerne paa Lolland og Falster til Universitetet[1]). Det største Bevis paa sin Interesse for den Høiskole, som hans Fader havde gjenoprettet og omfattet med saa megen Kjærlighed, gav dog Fredrik II., da han 1569 indstiftede Kommunitetet og derved gjorde sig fortjent til alle trængende danske Studenters Taknemmelighed, saalænge Universitetet bestaaer. I Fundatsen af 1539 havde Christian III. udtalt det som sin Hensigt at stifte et Convictorium for Studenter; men mange ugunstige Omstændigheder bevirkede, at denne Plan ikke kom til Udførelse, og at man havde maattet indskrænke sig til at give først 12 og senere 20 fattige Studenter fri Kost i Helliggeistes Kloster. Dette viste sig imidlertid at være langtfra at svare til den forhaandenværende Trang; thi det var for det Meste kun fattige Folks Børn, som gave sig til Studeringerne, hvorved man nu ikke kunde opnaae Stillinger, som kunde lokke og tilfredsstille Adelen og de Rige. Det var derfor i høi Grad ønskeligt, at den oprindelige Plan kunde bringes i Udførelse og komme saa mange Studenter som muligt til Nytte, og medens det til evige Tider skal mindes, at det var Kong Fredrik II., som trods de i pecuniair Henseende vanskelige og ugunstige Tidsomstændigheder virkelig gjennemførte denne Plan og stiftede Kommunitetet, saa har dog ogsaa de Mænd, hvis Indflydelse hos Kongen kraftig bidrog dertil, Krav paa at mindes med Taknemmelighed, nemlig Rigshofmesteren Peder Oxe, Kantsleren Johan Friis, Hofprædikanten Niels Nielsen Kolding og den theologiske Professor Rasmus Glad (Lætus), som umiddelbart før Kommunitetetets Indvielse ophøiedes i Adelstanden.

---

[1]) Rørd. Univ. Hist. II., p. 6.

Kommunitetet indviedes $\frac{1}{5}$ 1569; men først $\frac{25}{7}$ 1569 udstedtes Fundatsen, underskreven af Kongen og 17 Medlemmer af Danmarks Riges Raad. Herved skjænkedes Indtægterne af endeel kongeligt Strøgods og nogle Kongetiender til 100 Studenters „taalelige Forspisning“ med 4 Retter Mad til Middag og 3 til Aften med tilhørende Øl, hvilket Beneficie kunde nydes i 5 Aar og i Reglen ikke maatte tilstaaes Nogen før han havde studeret et Aars Tid ved Universitetet; dog kunde Undtagelse skee herfra. Da Kommunitetet nærmest var stiftet, for at „Guds Ord og det hellige Evangelii Ministerium kunde forfremmes i disse Lande“, skulde Alumnerne være forpligtede til „at læse og explicere den hellige Skrift“, og det theologiske Facultets Medlemmer deeltoge ogsaa som saadanne i Overopsynet med Stiftelsen; men er det end deraf klart, at de theologiske Studerende maatte have et vist Fortrin for andre Studenter, vare de dog paa ingen Maade eneberettigede, hvilket ogsaa fremgaaer af Indledningen til Fundatsen, hvor der siges, at Stiftelsen er foranlediget ved, at „her udi Riget skulle være mange fattige Personer, som flittigen have begyndt deres Studier, og om hvilke er godt Haab, at de med Tider kunde være nyttige at bruge udi Religionen og udi andre Maader Riget til Bedste“, og at Kongen nu har indstiftet Kommunitetet, for at der i Fremtiden „ikke skulde blive Brøst for lærde Mænd, som kunde være Religionen og Riget tjenlige.“

Kunde saaledes Kommunitetet ogsaa komme den fattige medicinske Student tilhjælp, saa gjaldt dette end mere om det Stipendium Regium, som i samme Fundats blev indstiftet, og som ikke stod i anden Forbindelse med Kommunitetet, end at dettes Forstander ogsaa skulde føre Regnskab for Stipendiet. Det bestemtes nemlig, at Sorø, Antvorskov og Ringsted Klostre skulde aarlig tilsammen udrede 400 Daler, som skulde anvendes til „4 danske Studenters Underholdning udenlands“, altsaa som et Reisestipendium. Af disse 4 Studenter skulde de Tre

være theologiske og den Fjerde medicinsk Student, og det bestemtes, at Ingen maatte nyde dette Stipendium uden iforveien at være en promotus Magister, hvem det hele Universitet kjendte „duelig og bekvem til at blive Doctor in Theologia eller Medicinis og udi Fremtiden at kunne med Ære, Frugt og Gavn være en Professor her udi Universitetet eller en Superintendent her udi Riget“[1]). Klostrene vare imidlertid meget forømmelige med at sende de 400 Daler, og det blev ikke bedre dermed, efterat det senere forordnedes, at kun Antvorskov skulde udrede den hele Sum. Det faldt derfor ofte vanskeligt for Studenterne at faae Pengene udbetalte, og vi finde ogsaa, at der flere Gange udgik kongelige Befalinger og Paamindelser i denne Anledning baade fra Fredrik II. og Christian IV., som, for at de Studerende kunde sikkrere faae Pengene til bestemte Tider, fastsatte, at Rentekammeret hver Kyndelsmisse skulde udbetale Stipendierne. Hvorledes dette Stipendiums senere Skjæbne blev, er ubekjendt; men i Slutningen af det 18de Aarhundrede existerede det ikke mere i Virkeligheden[2]). At et saadant Stipendium især paa en Tid, hvor Udenlandsreisen var et aldeles nødvendigt Supplement til Hjemmestudiet, maatte være af overordentlig Betydning for de medicinske Studerende, er indlysende nok, og vi kunne heller ikke tvivle om, at det, saalænge det bestod, har gjort overordentlig megen Nytte.

To Aar efter at Kongen ved Kommunitetets Stiftelse havde rundeligen sørget for de fattige Studenter, forbedrede han ogsaa Professorernes Kaar i Erkjendelse af, at de, som skulde lære og optugte Studenterne, ikke burde lide Nød, da der ellers let vilde blive „Brøst for flittige

---

[1]) Rørdam: Univ. Hist. II., p. 84, Baden: Univ. Journ. I., p. 59.

[2]) Baden: Univ. Journ. I., p. 59.

Lærdemænd, som skikkelige og duelige ere Universitetet at forestaae", og ved et aabent Brev af $\frac{11}{9}$ 1571 henlagde Kongen derfor nogle Kannikedømmer og Vicarier ved Roeskilde og Lunds Domkirker til Universitetets Underholdning og forhøiede tildeels deres Løn. Dog blev de medicinske Professorers Løn uforandret, 200 Rd., muligen fordi de antoges ved deres Praxis at kunne erhverve sig selv Indkomster; men af Kirkegodset fik de deres Part, idet det bestemtes, at den første medicinske Professor skulde efter Dr. Cornelius Hamsforts Død have det ham tillagte Vicarie ved St. Nicolai Alter i Roeskilde, og den anden medicinske Professor skulde have et Kannikedømme sammesteds, saasnart den daværende Besidder døde. Hver Professor skulde selv bestyre det Gods, som saaledes tillagdes hans Embede.

Efter saaledes at have sørget for Studenternes Tarv ved at give et stort Antal fri Kost og for Professorernes ved at forhøie deres Indtægter, var Kongen ogsaa betænkt paa end yderligere at hjælpe de fattige Studenter ved at skaffe dem frie Boliger, som det fremgaaer af et kgl. Brev til til Peder Oxe af $\frac{27}{1}$ 1574, hvori det befales ham paa Kongens Regning at lade opføre en grundmuret Bygning med Kamre til Kommunitetsalumnerne, som der skulde boe parvis sammen, samt en fælleds Spisestue. Sandsynligvis vare imidlertid saavel de store Søudrustninger, som kort efter foregik, som den Dyrtid, der just samme Aar indtraf, Skyld i, at denne Plan ikke kom til Udførelse, saa at det blev Christian IV., hvem Æren af Regentsens Opførelse tilfaldt. Imidlertid viste Fredrik II. ved de omtalte og flere andre Foranstaltninger i lignende Aand sin varme Interesse for den af Faderen gjenoprettede Høiskole, og var det end umuligt Andet, end at de vanskelige Forhold, som fremkaldtes ved Krigstid, Dyrtid og Pest, maatte have Indflydelse ogsaa paa Universitetets Velfærd, saa vil det dog allerede af de faa her fremstillede Momenter være klart,

at Caspar Bartholin med Rette kalder Fredrik II.s Regjeringstid „tempora vere aurea"[1]) for Universitetet.

Det medicinske Facultet bestod ved Christian III.s Død af den gamle Christiern Torkelsen Morsing og Jacob Bording, som endnu var i sin kraftigste Alder. Begge døde dog kort efter hinanden 1560, og i et halvt Aar fandtes ingen medicinsk Lærer ved Universitetet. I Decbr. samme Aar finde vi, at et kgl. Brev udgik under 26de til Professorerne, hvorved Kongen giver dem tilkjende, „at Vi ere tilfredse, at I fordre Doctor Hans Frandsen, at han kan komme did til Universitetet og der læser og lader sig bruge til saalænge Vi kunne bekomme en anden lærd Mand, der Os og Riget kan være nyttigere og gavnligere[2])". Af hvad Grund denne Ansættelse saaledos skete med et vist Forbehold, som antyder en temmelig stærk Tvivl om Hans Frandsens Dygtighed, vides ikke; men i Begyndelsen af 1561 tiltraadte den nye Lærer sin Post, som han derpaa ogsaa uanfægtet vedblev at beklæde indtil sin Død 1584, og hverken Kongen eller Universitetet fik Grund til at klage over Valget, da Hans Frandsen var en udmærket godt begavet Mand, elskværdig i Omgang, nidkjær i sit Embede, udrustet med flersidig Lærdom og dertil én practisk Mand, som paa flere Maader gjorde Høiskolen god Nytte. Den ene medicinske Lærerpost var saaledes nu besat, og omtrent samtidig fandt man ogsaa en Mand til den anden, nemlig Dr. Elias Reimpolt. Pladsen havde været tilbudt Johan Golt, som havde været Livlæge hos Christian III.; men han undslog sig for at modtage Posten, og $\frac{1}{2}$[3] 1561 fik da Universitetet et Kongebrev af følgende Indhold: „Vider, at Vi ere komne udi Forfaring, hvorledis at der skal være Brøst for en Læsemester in medicinis der udi Universitetet i vor Kjøb-

---

[1]) C. Barthol. De ortu, progressu etc. acad. hafn.
[2]) Rørd. Actst. til Univ. Hist. II., p. 170.
[3]) ibid. p. 172.

stad Kjøbenhavn, og at Doctor Johan Golt ikke kan komme, eftersom han var forskrevet og kaldet did til Universitetet, hvorfor denne Brevviser Doctor Helias Rimbolt haver underdanigst ladet os begjære, at I derom ville forfare Leiligheden, og dersom I befinde, at han er lærd og duelig for en Læsemester in medicinis, da ere Vi tilfreds, at han bliver annammet der sammesteds. At I derfor selv have Opseende med, saa at Universitetet med gode lærde forstandige Mænd maatte blive forseet, som nyttige ere og kunne tjene Riget.“ Rimeligvis var det Enkedronning Dorothea, som havde anbefalet Reimpolt, og formodentlig har hun ogsaa gjort sin Indflydelse gjældende for at skaffe ham Embedet; hun sees nemlig af nogle Breve at have benyttet hans Tjeneste, om han end ikke har været egentlig Livlæge hos hende. Det siges i Almindelighed, at Reimpolt blev Professor ved Universitetet 1561, og efter det nys citerede Kongebrevs Datum synes det ogsaa rimeligt, nok; men egentlig virket i sit Embede har han dog neppe i dette Aar, om det end efter Ordlyden i et Brev fra Dronning Dorothea til Universitetet, hvori hun anbefaler Reimpolt og undskylder hans Fraværelse, da han med Kongens Tilladelse havde ledsaget hende paa en Reise til Lyneborg[1]), kunde synes, som om han da alt havde doceret ved Høiskolen, idet det hedder i Brevet, som er skrevet i Novbr. 1561, at han nu „igjen“ vil tiltræde sin Tjeneste; men dels maa denne Reise sikkerlig have optaget en Deel af Aaret, og dels finde vi anført i Acta consistorii[2]), at Elias Reimpolt først $\frac{1}{7}$ 1562 blev optaget i det academiske

---

[1]) Denne Reise til Celle foretoges i Anledning af Prindsesse Dorotheas Bryllup, og i et Brev af $\frac{23}{8}$ 1561 beder Dronningen Kongen tillade Elias Reimpolt reise med hende, og hun beder ham deri ogsaa „der Vniuersitet zw Coppenhagen gnadigst vermelden lassen“, at Kongen tillader det (Wegener Aarsber. fra Geh.-Aarch. I., p. 119).

[2]) Rørd. Actst. til Univ. Hist. p. 184.

Senat og indskrevet i Matrikulen. Hans Virksomhed ved Universitetet blev dog ikke af lang Varighed. Allerede $\frac{19}{4}$ 1563 fik Universitetet i et paa Tydsk affattet Brev fra Kongen[1]) Befaling til, paa Grund af Reimpolts hyppige Fraværelse hos Enkedronningen, hvorved hans „Lectur“ forsømtes, at afskedige ham med Lempe og snarest muligen i hans Sted at antage „en anden lærd og berømt Medicus“; men inden dette kunde skee, befriedes Universitetet for denne Lærer ved hans pludselige Død, og den ene Lærerpost var nu atter ledig, uden at man havde Nogen at besætte den med. Dog havde man tiltænkt den hidtilværende Professor i Physik, Mag. Hans Mønster, Pladsen, og han tog derfor ogsaa den medicinske Licentiatgrad; men inden han kunde erhverve Doctorgraden, døde han i Slutningen af 1563, hvorved Haabet om at besætte Pladsen med en af Universitetets egne Lærere tilintetgjordes, og af Landets egne Børn fandtes Ingen istand dertil. Ved gode Løfter fik man da Hollænderen *Adrian Junius* til at tage imod Posten, men foreløbig kun for et Aar, i hvilken Tid han da ogsaa skulde være Kongens Livlæge med særlig Løn som saadan. Saasnart imidlertid Aaret var omme, eller maaskee endog noget før, forlod denne udmærkede Lærde atter Landet, da han fandt sig i høi Grad utilfreds med Forholdene her, og Pladsen var nu atter ledig og stod denne Gang ledig i flere Aar.

Under disse Omstændigheder kom den i Universitetsfundatsen tagne Bestemmelse, at ledige Professorlønninger skulde anvendes, enten til at erhverve en Mand af udmærket Lærdom til den ledige Plads, eller til Hjælp for nogle fattige Studenter, der studerede her eller i Udlandet[2]), til Anvendelse, og de 200 Rd., som alter Medicus skulde havt, deltes da mellem to unge Mænd, som paa den

---

[1]) Rørd. Actst. til Univ. Hist., p. 193.
[2]) Rørd. Univ. Hist. I., p. 92.

Tid studerede i Italien, hvilket stadfæstedes ved Kongebrev af $\frac{19}{6}$ 1566, saalydende[1]): „Vider, at efterdi vort Universitet udi Vor Kjøbstad Kjøbenhavn har Stipendium til tvende Medicis og fornævnte Vort Universitet paa denne Tid ikke haver uden en, og Vi forfare, at udi Italien skal studere in medicinis tvende unge Personer ved Navn Mester Peder Severinsen og Mester Hans de Prato, som skal være et godt Haab om, da paa det fornævnte Mester Peder og Mester Hans kunde des bedre fremmes udi deres Studier udenlands og ikke skulle foraarsages for Underholdnings Skyld for snart at begive dennem hjem, have Vi af Vor synderlig Gunst og Naade undt og tilladt, at fornævnte Mester Peder og Mester Hans maa aarligen bekomme det Stipendium, som Universitetet er den ene Medico pligtig til saa længe de have endt deres Studia og komme hjem, og da baade eller en af dennem kan tjene Universitetet for en Professor, og skal Universitetet derimellem ikke være pligtig at holde her tilstede flere, end den ene Medicum, som de nu have. Thi bede vi Eder og ville, at I aarligen til gode Rede fornøier fornævnte tvende Personer dette Stipendium, som den ene Medico er tillagt, den Stund, de studere udenlands efter som fornævnt staaer." Imidlertid har det nok syntes Kongen at vare noget længe, inden idetmindste en af disse to Mænd vendte hjem for at overtage den ledige Post, eller han maa af andre Grunde have forandret sin Beslutning; thi under $\frac{21}{10}$ 1568 udgik følgende Brev til Universitetet[2]): „Vider, at eftersom der udi Vort Universitet udi Vor Kjøbsted Kjøbenhavn skal være funderet Stipendia og Underholdninge paa tvende Doctoribus udi Medicina, og vi forfare, at der nu en Tid lang ikke haver været uden een Medicus, og hvis Stipendium, som er lagt til hans Underholdning, skal have været

---

[1]) Herh. & Mansas Samll. p. 16, Nyerup Univ. Ann. p. 11.
[2]) Rørd. Actst. til Univ. Hist. p. 214.

oppebaaret af tvende Personer, som studere udenlands. Da have Vi nu annammet Os elskelige høilærde Mand Doctorem Martinum Æditnum udi Vor Tjeneste for Vor Lifartzt, bedendes Eder og ville, at I tilforordner hannem den Lection, som den ene Medicus pleier at have der udi Universitetet, og lader hannem bekomme den Stipendium, som er funderet til fornævnte Lection, med den Gaard og Residents, som dertil hører." Da imidlertid Professorerne mindede ham om hans tidligere Brev og forestillede ham, at de to haabefulde unge Mænd maatte afbryde deres Studier eller gaae i fremmed Tjeneste, naar man berøvede dem Understøttelse, saa tilbagekaldte Kongen Martin Æedituns's Udnævnelse, hvilket han i et Brev af $\frac{28}{11}$ 1568 tilmeldte Universitetet, og ved samme Leilighed stadfæstede han sin første Bestemmelse til Fordeel for Peder Sørensen og Hans Philipsen de Prato[1]).

Endnu forløb dog henved 3 Aar inden disse to unge Lærde kom hjem, og den ene medicinske Lærerpost kom saaledes til at staae ledig i 6 Aar i det Hele. Endelig vendte Peder Sørensen og hans tro Ledsager Hans Philipsen eller, som han almindeligere benævnes med det latinske Navn, Johannes Pratensis, i Aaret 1571 tilbage, og der var saaledes nu Udsigt til endelig at faae den ledige Plads besat, og denne Gang med en Indfødt, da begge de to nævnte unge Mænd vare, ligesom Hans Frandsen, fødte her i Landet. Vi finde da ogsaa, at Universitetets Rector, Niels Hemmingsen, den 3die Juli berettede i Consistorium[2]), at han nylig havde været i Roeskilde, og der af Kongens Hofpræst, Niels Kolding, havde faaet Underretning om, at Peder Sørensen var kaldet til kongelig Livlæge, saa at Universitetet nu kun kunde faae Joh. Pratensis, og der stilledes derfor nu det Spørgsmaal, om man skulde kalde

---

[1]) Rørd. Univ. Hist. II., p, 62 og Actst. p. 215.
[2]) Herh. & Mansas Samll. p. 152.

denne unge Mand til det ledige Professorat. Dette vedtoges da i samme Møde; men det bestemtes tillige, at han skulde forpligte sig til ikke at foredrage anden Lærdom, end Hippocrates's og Galens, saaledes som Universiteterne i Wittemberg og Leipzig gjorde det. Denne særlige Clausul havde sikkert sin Grund i, at det var bleven noksom bekjendt, at Peder Sørensen var en ivrig Tilhænger af Paracelsus's Lære, og da Joh. Pratensis var en varm Ven af Peder Sørensen og havde fulgt ham paa hele hans Reise og deltaget i hans Studier, var det jo ogsaa sandsynligt, at han delte hans Beundring for den nyere Retning i Medicinen; maaskee havde man endogsaa directe Underretning og Vidnesbyrd herom, og da de ærværdige Fædre i det academiske Senat nu ikke yndede det Nyes Indtrængen, vilde man strax ved Udnævnelsen slaae en Bom herfor. Johannes Pratensis blev imidlertid saaledes Professor i det medicinske Facultet 1571, og Medicinen havde nu atter to Repræsentanter ved Høiskolen. Hans Virksomhed blev dog ikke lang; thi allerede 1576 mistede Universitetet denne begavede og nidkjære Lærer, som midt under en Forelæsning bortreves ved en voldsom Blodstyrtning, og hans Død blev meget beklaget. Pladsen som alter Medicus var nu atter ledig, men blev dog denne Gang hurtigere besat, idet Anders Lemvig, som 1576 var vendt hjem fra sine Udenlandsreiser, allerede det næste Aar, 1577, blev ansat i denne Post; han blev da i Facultetet indtil sin Død i den følgende Konges Regjeringstid.

Medens saaledes den ene Lærerpost idelig skiftede Personer, beklædtes den anden stadig af Hans Frandsen, ligesom under Christian III. Morsing i en lang Aarrække havde beklædt det ene Professorat, medens det andet vexlede mellem Forskjellige; 1584 døde imidlertid Hans Frandsen; men endnu samme Aar blev hans Plads besat med en anden Dansk, endog fra samme By, som Hans Frandsen, nemlig Anders Christensen, født i Ribe, som af Universitetets Kantsler Niels Kaas kaldtes hjem fra

sin Udenlandsreise for at overtage det ledige Professorat, hvilket han derpaa med Hæder beklædte indtil han 1602 kaldtes til Forstander for Sorø Skole.

At det ikke kunde være til Gavn for det medicinske Studium, at den ene Lærerpost saaledes fremdeles hvert Øieblik beklædtes af en ny Docent og ofte endog stod aldeles ledig i kortere eller længere Tid, er indlysende nok, og fuldstændig kunde det naturligvis ikke bøde herpaa, at det andet Professorat i den største Deel af denne Periode beklædtes af een og samme Mand, Hans Frandsen, som var en værdig Efterfølger af den gamle Christiern Torkelsen Morsing, og som sikkert af al sin Evne har bestræbt sig for at give de medicinske Studerende en saa fyldig Undervisning, som der overhovedet paa den Tid kunde præsteres ved Universitetet. Vi tør vel derfor ogsaa antage, at det medicinske Facultet ikke havde været medvirkende til at foranledige og altsaa heller ikke havde Grund til at tage sig særlig til Hjerte det Kongebrev, som under $\frac{12}{10}$ 1572 udgik til Universitetet med Klage over Professorernes Forsømmelser af at holde Forelæsninger og disputere, og med alvorligt Paalæg om for Fremtiden at vise mere Flid og holde sig Fundatsen bedre efterrettelig. Hans Frandsen har nemlig, saavidt bekjendt, været en nidkjær og flittig Lærer, og Joh. Pratensis faaer af sin Samtid det samme Lov og var desuden dengang saa nylig bleven ansat, at man neppe heller kan antage, at han har været forsømmelig. Men selv om Professorerne gjorde sig nok saa megen Flid, maatte dog den medicinske Undervisning her ved Høiskolen lade endeel tilbage at ønske, og navnlig fandtes her i een vigtig Henseende den samme Mangel, som i Christian III.s Tid, nemlig det fornødne Apparat til en virkelig frugtbar anatomisk Undervisning. Anatomiske Dissectioner sørgede Universitetet som saadant endnu slet ikke for; der havdes intet Locale dertil, og man gjorde Intet for at faae et saadant eller overhovedet for at kunne bringe virkelige anatomiske Demonstrationer istand. Universitetet

eiede ikke engang et Skelet, saa at Hans Frandsen ved sine anatomiske Forelæsninger maatte selv i Osteologien nøies med Afbildninger. Da Anders Christensen blev Professor, syntes det en lille Tid, som om der skulde skee en stor Forandring til det Bedre, idet han virkelig foretog Dissectioner af menneskelige Lig i sin egen Bopæl, for at kunne med større Nytte demonstrere Anatomien for sine Tilhørere; men dette blev til stor Skade for det medicinske Studium og dets unge Dyrkere kun af saare kort Varighed; thi Fordommen mod Dissectioner var endnu saa stor, at Anders Christensen herved blev Gjenstand for almindelig Afsky og Foragt, saa at man ikke engang vilde omgaaes ham eller spise ved Bord sammen med ham, og til sin Sorg maatte han igjen ophøre med, hvad han saa godt havde begyndt, og Anatomien blev atter, hvad den hidtil havde været, en theoretisk Lærdom, som i det Høieste kunde oplyses ved Hjælp af Afbildninger.

Ville vi nærmere undersøge, hvad der i denne Periode læstes over ved Universitetet, da har vi derom ret god Oplysning i en Fortale[1]), hvormed Hans Frandsen forsynede en af ham 1579 udgiven Bog af Galen de ossibus, og hvor han gjør Rede for, hvad han indtil da har holdt Forelæsninger over siden sin Ansættelse ved Universitetet. Han beretter da der, at han begyndte sin Virksomhed som Docent med at holde Forelæsninger over Hippokrates's Aphorismer, og da disse vare gjennemgaaede og forklarede, læste han over Galens Bog til Glauco, hvori Febrenes og deres Symptomers Behandling afhandles. Samtidig eller umiddelbart efter holdt han ogsaa mathematiske Forelæsninger for sine medicinske Tilhørere og forklarede da navnlig Tabulæ directionum Johannis de Regio Monte. Efter at have fuldendt disse Forelæsninger, foredrog han Botaniken efter Macer, og derpaa fremstillede han Læren

---

[1]) Aftrykt i Rørd. Actst. til Univ. Hist. p. 301.

om de critiske Dage og nogle Skrifter af Philip Melanchthon og Rondelet. I Anledning af Pesten, hvormed vort Fædreland hjemsøgtes, holdt han Forelæsninger over denne Sygdom. Endelig siger han, at han nu for en god Ordens Skyld har isinde at hegynde Forelæsninger over, „hvad der maa ansees for al Lægekunsts Elementarlære og Fundament, nemlig Osteologien“, hvorom „der findes en Bog af Galen: de ossibus, hvilken jeg har begyndt offentlig at forklare, da den med Rette maa foretrækkes for alle andre, som omhandle denne Gjenstand. Og for at I kunne faae et tilstrækkeligt Antal Exemplarer, har jeg besørget den trykket af den kgl. Bogtrykker Laurentius Benedicti. Men foran i den findes et Billede af Skelettet, udført med den udmærkede Kunstners, Tobias Gemperlins, Haand, for at enhver Ting kunde stilles Eder for Øine og indprentes i Hukommelsen.“ –

Denne Udgivelse af Galens Osteologi, forsynet med en Afbildning af det menneskelige Skelet, var det første svage Skridt fremad til en forbedret Undervisning i den for en ret dannet Læge saa uundværlige Anatomi; Anders Christensens Forsøg paa at gjøre det næste store og væsentlige Skridt, Indførelsen af Dissectioner, mislykkedes, som ovenfor omtalt, og et halvthundrede Aar maatte endnu gaae hen med den sikkert lidet frugtbringende Undervisningsmethode i dette vigtige Fag, inden Universitetet fik Locale til Dissectioner og en fast Lærer i den practiske Anatomi. Forøvrigt var det, som det ogsaa fremgaaer af Hans Frandsens Fortale, den Hippokratiske Medicin, som foredroges her ved Høiskolen, hvilket jo ogsaa var i fuld Overensstemmelse med Fundatsen, og af Hjælpevidenskaberne foredroges derfor kun Botaniken, som tillige gjorde Tjeneste som Pharmacologi, da man hentede sine Lægemidler væsentlig fra Planteriget, medens man ikke havde Brug for Chemien, da de mineralske Stoffer og deres Forbindelser endnu ikke vare komne i Brug her. Om det academiske Senats Omhu for at værne om den Hippokratiske og Galenske Medicin saae

vi et talende Vidnesbyrd ved Joh. Pratensis Ansættelse; dog turde det vel være muligt, at denne fortrinlige Lærde just ikke har holdt sig Betingelsen saa særdeles efterrettelig, men maaskee nok i sine Foredrag har ladet Paracelsiske Lærdomme komme til Orde; dog ere de herpaa tydende Omstændigheder ikke saa klare, at noget med Bestemthed kan paastaaes.

Det var imidlertid indlysende, at Universitetet under de givne Forhold ikke formaaede at udstyre sine Studerende med de Kundskaber, som udkrævedes til Doctorgradens Erhvervelse, og som vare nødvendige, for at de som practiske Læger kunde gaae fuldt udrustede ud i Livet. Men dette var just heller ikke nogen absolut Nødvendighed, om end det gjorde et Skaar i Høiskolens Hæder og Anseelse, som i den Tid for en stor Deel regnedes efter, hvormange Doctores det aarligen creerede. For de Studerende var det, om end det var ønskeligt, at de i Hjemmet kunde faae den fulde Uddannelse, dog ikke strengt nødvendigt, fordi det overalt og i alle Lande ansaaes for en Nødvendighed for enhver Studerende at besøge fremmede Universiteter for paa ethvert Sted at kunne høre de berømteste Docenter; men ifølge Sagernes Stilling maatte disse Udenlandsreiser være end mere nødvendige for Nordens studerende Ungdom, idetmindste for Medicinens Vedkommende, end det mange andre Steder kunde være Tilfældet. Vi have tidligere omtalt, at Christian III. yndede disse Udenlandsreiser og gjerne saae, at Landets Sønner droge til fremmede, især tydske Universiteter, og da navnlig til Wittemberg; men at Fredrik II. ikke mindre ansaae Udenlandsreiser for gavnlige eller vel endog nødvendige, derfor have vi et talende Vidnesbyrd i Stiftelsen af Stipendium Regium, som jo netop havde til Formaal at gjøre det muligt ogsaa for den Uformuende at reise udenlands, og vi see flere Beviser paa det Samme ved forskjellige Kongebreve, hvorved der ved given Leilighed skaffedes fattige Studenter, som studerede udenlands, Understøttelse

til Opholdet ved de fremmede Høiskoler. Udenlands skulde man, som sagt, og naar man ikke selv havde Raad til at bestride de Omkostninger, som Reisen krævede, og kongelig eller anden Understøttelse heller ikke, idetmindste endnu, kunde faaes, var det en meget yndet Maade at hjælpe sig paa, at søge at blive Hovmester eller Ledsager for de unge Adelsmænd, som efter Tidens Skik reiste ud for at see sig om i fremmede Lande, hvorved man kunde faae Leilighed til at besøge Paris's og andre berømte Stæders Høiskoler. Det var i denne Periode især Basel, Wittemberg, Padua og tildels Paris, som man søgte til, og navnlig synes Basel at have havt stærk Tiltrækningskraft og været et yndet Sted til at tage Doctorgraden, som vi finde de fleste af den Tids Medicinere at have erhvervet der; men ogsaa andre Universiteter besøgte man, saaledes Rostock, Jena, Leipzig, Strasburg, Genf, Montpellier, Rom og Bologna, og Enkelte finde vi ogsaa at have besøgt Hollands og Englands Høiskoler.

Allerede i Fredrik II. sførste Regjeringsaar, 1559, finde vi, at der d. 17. Decbr. udgik et Kongebrev til Viborg Domcapitel[1]), hvorved det befaledes, at det Canonicat, som var henlagt til en Læges Lønning, skulde, da en Saadan endnu ikke havde nedsat sig i Viborg, anvendes „paa nogen Tid“ til Underholdning for to unge Mænd, Jacob Christiernsen og Oluf Tøstesen, som en Tidlang havde studeret Medicin udenlands, og som der var godt Haab om, men som manglede Midler til Studiernes Fortsættelse. Muligen har Kongen tænkt, at en af dem senere kunde blive Læge i Viborg; men isaafald er dette Haab glippet; thi ingen af dem naaede at faae Doctorgraden. Jacob Christiernsen er muligen død udenlands; idetmindste forsvinder han aldeles af Omtalen, og hvad Oluf Tøstesen angaaer, da finde vi, at Ribe Domcapitel 1562 fik kgl. Befaling til aarlig at yde

---

[1]) Rørdam: Actst. til Univ. Hist. p. 163.

ham 50 Daler som Hjælp til hans medicinske Studiers Fortsættelse; men han blev dog kun Rector ved Kjøbenhavns Skole og senere Capellan ved Frue Kirke[1]. $\frac{28}{10}$ 1563 fik Viborg Capitel et Kongebrev[2] med Befaling til at lade Peder Sørensen nyde det Canonicat, som var henlagt til en Læge; men hertil knyttedes den Betingelse, at han endnu i 3 Aar skulde studere Medicin og derpaa „bygge og boe der ved Viborg Domkirke“, altsaa nedsætte sig som Læge i Viborg. Imidlertid blev Peder Sørensen længere borte end de 3 Aar, og at dette maa være skeet med Kongens Bifald, kunne vi see deraf, at det ved Kongebrevet af $\frac{19}{6}$ 1566 stadfæstedes, at den ledige medicinske Professorløn maatte deles mellem Peder Sørensen og Hans Philipsen til Bedste for deres Studier i Italien, og denne Understøttelse beholdt de indtil deres Tilbagekomst 1571. Atter 1578 finde vi, at en Professorløn, som var ledig, denne Gang den juridiske, deltes mellem to unge Medicinere, som opholdt sig i Udlandet, nemlig Jacob Hasebart og Eskild Christensen, hvoraf den Første dog kun beholdt denne Hjælp et Aar; thi 1579 udgik paany et kgl. Brev, hvorved samme Professorløn deltes mellem Eskild Christensen og Anders Christensen til deres Underholdning udenlands[3]. Ogsaa ved Stipendium regium bleve Medicinere hjulpne, og af et Kongebrev til Universitetet til Anbefaling for Anders Krag synes det endog at fremgaae, at Kongen ikke vilde have det taget saa nøie med Forholdet mellem theologiske og medicinske Studenter, da det deri hedder, at Kongen begjærer, „at naar nogen af de 4 Personer, som holdes uden Riget, komme hjem og slipper de Penge, de have havt, og forsørges med Kald, at I da gjøre den Forordning, at fornævnte Mester Anders Krag først for nogen Anden igjen fanger samme Penge til Hjælp at studere med

---

1) Rørdam: Univ. Hist. II., p. 9.
2) Herh. & Mansas Saml1. p. 15.
3) Rørdam: Actst. til Univ. Hist., p. 303.

udenlands"[1]). Endelig synes det ogsaa, at Kongen undertiden selv har understøttet fattige Studenter paa deres Udenlandsreise; idetmindste finde vi i Rentemesterens Regnskab for Aaret 1572 under $\frac{26}{8}$ følgende Post: „Mester Anders Lemvig 50 gamle Dalere, som Kgl. Maj. naadigst skjænkte hannem til at forfremme sine Studia udi Frankrige og Italien"[2]).

Saaledes søgte Kongen altsaa efter bedste Evne at hjælpe de Studerende til ved fremmede Universiteter at søge det aldeles nødvendige Supplement til deres Studier her i Hjemmet, og at gjøre Sit til at Landet blandt sine egne Sønner kunde finde dygtige Læger, som kunde gjøre Tjeneste, dels som Universitetslærere og Livlæger, dels som Læger i Provindserne, hvor der endnu var stor Trang hertil. Vi finde da ogsaa, at de medicinske Studerendes Tal i denne Periode virkelig forøgedes ikke lidet, og at de, efter hjemme at have lagt en saa god Grundvold for deres Studier, som Universitetet kunde under de givne Forhold yde dem Undervisning til, reiste omkring til de ovennævnte fremmede Høiskoler og vendte hjem, efter at have taget Doctorgraden ved et eller andet af de Universiteter, de havde besøgt. Her ved Universitetet toges Graden derimod ikke hyppigere i denne Periode, end i forrige; kun 1 medicinsk Doctorpromotion fandt maaskee Sted i Fredrik II.s Regjeringstid, nemlig Philip Bordings 1560, og det er endda tvivlsomt, hvorvidt han virkelig tog Graden ved Kjøbenhavns Universitet.

Det medicinske Facultet havde i Fredrik II.s Regjeringstid altsaa følgende Lærere:

Christiern Torkelsen Morsing til 1560 og
Jacob Bording ligeledes til 1560.
Hans Frandsen 1561—1584,

---

[1]) Rørdam: Actst. til Univ. Hist., p. 300.
[2]) D. Samll. for Hist., Topogr. osv. I., p. 92.

Elias Reimpold 1562(61)—1563,
Adrian Junius 1564—1565,
Hans Philipsen de Prato 1571—1576,
Anders Lemvig 1577—1603,
Anders Christensen 1584—1602.

Hans Frandsen

(Johannes Francisci) er født 1532 i Ribe, hvor hans Forældre vare agtede Borgerfolk. Efterat have gaaet i Ribe Skole, som dengang forestodes af den udmærkede Rector, Jens Pedersen Grundet, fra hvis Hus og Opdragelsesanstalt flere fortrinlige Mænd udgik, som Anders Sørensen Vedel, Jacob Madsen Veile og Flere, kom han til Kjøbenhavns Universitet og lagde her den første Grundvold til sin senere Lærdom. 24 Aar gammel reiste han 1556 udenlands med en ung Adelsmand, Albert Beck, som dennes Hovmester[1]), og de begave sig da til Tydskland, hvor flere Universitetsstæder besøgtes, og Hans Frandsen nød her godt af mange ypperlige Lærdes Undervisning og Omgang. Saaledes hørte han i Wittemberg Philip Melanchthon, Poul Eber og Caspar Peucer, i Frankfurt a. d. Oder Vilichius, i Heidelberg Peter Lotichius, af hvem han kronedes som Poeta laureatus, en Ære, som var saa meget større, som Lotichius ansaaes for Tydsklands første Digter paa den Tid. I Tübingen hørte han den Leonhard Fuchs, som Christian III. havde søgt at erhverve for Kjøbenhavns Universitet, Schegk og Seccervits. Fra Tydskland reiste han til Frankrig, og her hørte han i Paris Gupillus og Duretus, i Montpellier Rondelet og i Lyon Jacob Dalechamp, til hvem han har skrevet et latinsk Digt, hvori han omtaler alle de Venner og Velyndere, han havde truffet i Udlandet. I Frankrig blev han 1559 Dr. med., uvist ved hvilket Universitet, og efter sin Hjemkomst til Danmark blev han 1561 medicinsk Professor ved Universitetet. Han var 3 Gange Universitetets Rector, nemlig 1565,

---

[1]) Cimb. litt. I. p. 184.

1573 og 1574. Han ægtede 1561 Maren Lauritsdatter Bagge, som overlevede ham efter hans Død, som indtraf $\frac{4}{7}$ 1584, efterat han i længere Tid havde været syg og navnlig i de sidste Maaneder af sit Liv havde lidt i en ganske overordentlig Grad af Smerter. Han begravedes i Frue Kirke, hvor et Epitaphium reistes med en passende Indskrift og et Vers af Tycho Brahe. Han var en udmærket godt begavet Mand med fleersidig Dannelse og et, som det synes, ikke ganske ringe Digtertalent. Fra Grundets Hus havde han Bekjendtskab og Venskab med flere af den Tids fremragende Mænd af den lærde Verden, og med Tycho Brahe synes han ligeledes at have staaet i nær Venskabsforbindelse. Som academisk Lærer var han ogsaa særdeles agtet, og hans Død blev almindelig beklaget.

Skrifter: Oratio genethliaca de nativitate Jesu Christi. Wittemb. 1553—4. — Elegiarum & Epigrammatum Libri II. Witteb. 1544—4. — Epithalamium Johanni Svaningio scriptum. Wittb. 1555—8. — Carmen de oculorum fabrica. Wittb. 1556—8. — Hodoeporicon itineris Franconici, quod, Petro Lotichio comite, Herbipolin, ad E. Neustatterum, suscepit. Tubingæ 1559—8. — Carminum liber ad Frider. II. Regem Daniæ. Lugd. Gall. 1561—12. — Propositiones medicæ de temperamentis. Hafn. 1566—4. — Elegia de amoribus suis. Frf. 1567—8. — Hippocratis liber de natura hominis, latinè versus. Hafn. 1571. — Galeni de curatione seu ratione medendi ad Glauconem, Lib. I. Hafn. 1572. — Galeni Liber de constitutione artis medicæ. Hafn. 1573—8. — Galeni Liber de ossibus Latinè versus. Hafn. 1579—8. — Typus veri et sinceri amoris. Hafn. 1579. — De conservanda valetudine. Hafn. 8. — Et dansk Æredigt i Peder Hegelunds Susanna. 1578 (se Birket Smiths Udg. p. 15).

Elias Reimpold

(Helias Reimpoldus Zwollensis) var formodentlig en Nederlænder, da han efter Tillægsordet, som føies til hans Navn, maa antages at stamme fra Zwolle. Forresten er han ikke

meget bekjendt eller rettere ganske ubekjendt. At Enkedronning Dorothea har benyttet ham som Læge, fremgaaer af den ovenfor anførte Anbefalingsskrivelse fra hende til Universitetet, og at det maa antages nærmest at skyldes hendes Bestræbelser for ham i Forbindelse med den forhaandenværende Trang, at han fik Ansættelse ved Universitetet, er ovenfor omtalt. Han var imidlertid aabenbart langtfra yndet ved Høiskolen, hvor man gjerne vilde af med ham igjen, og kun hans pludselige Død, der indtraf 1563, som Vinding siger i Acad. hafn. „nemine præsente", skyldtes det, at han ikke fik sin Afsked.

Adrian Junius

(Hadrianus Junius) var født $\frac{1}{7}$ 1512 i Horn i Holland, hvor hans Fader var Borgmester. Han reiste i sin Ungdom udenlands til Spanien, England, Frankrig, Tydskland og Italien, hvor han 1543 blev Dr. med. i Bologna. Samme Aar reiste han til England, hvor han blev Læge hos Hertugen af Norfolk. Her til Landet skal han være bleven kaldet som Hovmester for Prinds Johan[1]), hvilket vel kan have sin Rimelighed, da han var en dygtig Historiker og navnlig en fortrinlig Sprogkyndig. Da her efter Reimpolds Død var Trang for en medicinsk Professor ved Universitetet. fik man ved glimrende Løfter Adrian Junius overtalt til at overtage dennr Post samtidig med at han udnævntes til kgl. Livlæge; men han fandt sig, som tidligere omtalt, ingenlunde tilfreds med Forholdene og forlod Landet, saasnart det Aar var omme, for hvilket han foreløbig kun havde ladet sig engagere, eller maaskee endog noget forinden Tiden var udløben. Han reiste da tilbage til Holland, hvor han i Haarlem aabnede en Skole og tillige virkede som Læge; men under den forvirrede Tilstand, som da herskede der i Landet, maatte han snart forlade dette

---

[1]) Herholdts Archiv p. 57.

Opholdssted og begav sig da til Middelburg i Zeeland og derfra til Arnemünde, hvor han $\frac{16}{6}$ 1576 døde, efter Nogles Beretning „ex gravi lateris ulcere“[1]), efter Andres Beretning af Græmmelse over, at de Spanske under en Beleiring af Arnemünde eller Haarlem havde ødelagt hans Bibliothek[2]). Han var en udmærket Lærd, der omtales som fortrinlig Læge, Historiker, Oldkyndig, Digter og Sprogkyndig, som skal have kunnet 7 Sprog, nemlig Græsk, Latin, Italiensk, Fransk, Spansk, Tydsk og Engelsk, foruden Modersmaalet.

Skrifter: Cassii Jatrosophistæ Quæstiones medicæ ex græco in lat. translat. Paris 1541. — Lexicon græco-latinum 6500 vocalibus auctum. Basil. 1548 fol. & 4. — Epistolæ variæ. Dordrecht 1551—12. — Philippeis s. Epithalamium ad Regem Philip II. & Reginam Mariam. 1559. — Commentarius de anno & mensibus cum libro fastorum. 1556. — Calendarium. — Animadversionum Libri 17. 1556. — Commentarius de coma. Basel 1556. — Nomenclator Antwerp. 1567—8. — Idem Latino-Danicus. Hafn. 1605 & 1610—8. — Idem Latino-Germanico-Danice. Aug. 1571, 1617—8. — Historia Bataviæ. Antw. 1588—4. — Adagiorum ab Erasmo omissorum Centuriæ octo cum dimidia. — Hesychius Milesius græce & latine. Paris 1593—8. — Cornucopiæ s. Oceanus enarrationum Homericarum ex Eustathio collect. Basil in fol. — Eunapius de vitis Sophistarum latine versus. Colon. 1616—8. — Emblemata. Antw. 1575—12. — Ænigmatum libellus. Antw. 1575—12. — Anastaurosis, carmen jamb. — Nonius Marcellus auctus & emendatus. — Fulgentius Placides de prisco sermone variis losis repurgatus. — Appendix ad Epitheta Textoris. — Notæ in Plautum, Senecam, Plinium, Virgilium, Horatium etc.

Hans Philipsen

du Pré eller a Prato (Johannes Pratensis, Johannes Phi-

---

[1]) Barthol. Cista med. p. 53.

[2]) Herh. & Mansas Samll., p. 147.

lippi) var fød $\frac{27}{11}$ 1543 i Aarhus. Hans Fader hed Philip du Pré, var fra Rouen, fulgte herind i Landet med Christiern II.s Dronning Elisabeth og blev senere Kannik i Aarhus, hvor han skal være død, 102 Aar gl.[1]). Sønnen, Hans Philipsen, undervistes først i Hjemmet og i sin Fødebys Skole og indskreves derpaa 1560 ved Kjøbenhavns Universitet under Jacob Bordings Rectorat, blev 1563 Baccalaureus philosophiæ og samme Aar Mag. artium sammen med Peder Sørensen, med hvem han i Slutningen af Aaret 1565 reiste til Italien, hvor de begge indskreves ved Universitetet i Padua $\frac{13}{1}$ 1566[2]). Her fortsatte han sine Studier med stor Iver, som i Hjemmet paaskjønnedes af Kongen og Universitetet ved Tilstaaelsen af offentlig Understøttelse, som det ovenfor er omtalt, og formodentlig var det ogsaa ved samme Universitet, at han erhvervede Doctorgraden[3]). I Aaret 1571 kom han tilbage med sin tro Ven Peder Sørensen, og da denne blev kaldet til kgl. Livlæge, valgtes Hans Philipsen til medicinsk Professor ved Universitetet, som ovenfor omtalt. Kun i 5 Aar virkede han imidlertid i dette Embede, idet han, som i flere Aar havde lidt af „en besværlig Catarrh, hvoraf han selv ikke spaaede sig noget Godt“, $\frac{1}{6}$ 1576 pludselig under en Forelæsning blev angrebet af en stærk Hoste, hvorunder opstod en heftig Blodstyrtning, og han døde mellem sine Tilhøreres Hænder. Hans Philipsen var en særdeles elskværdig Mand, behagelig i Omgang og afholdt af Alle, som kjendte ham. Han var, ligesom Hans Frandsen, en god Ven af Tycho Brahe, som ved sine Besøg i Kjøbenhavn synes at have boet hos Hans Philipsen, og han tilhørte en Kreds af unge Lærde, som jevnlig samledes hos Peder Oxe, og hvortil ogsaa Hans Frandsen, Tycho Brahe og Anders Sørensen Vedel

---

[1]) Dän. Bibl. VII., p. 470.

[2]) Henrik Fuirens Liste i Suhms Samll. II., H. 3, p. 6.

[3]) Idetmindste angiver Nyrup i sit Litt.-Lex., at det skete ved et Universitet i Italien (p. 472).

hørte [1]). Han var desuden en særdeles begavet og lærd Mand, hvis Død blev høilig beklaget, og i Programmet, som Universitetet udstedte ved hans Død, roses hans Kundskaber navnlig i Philosophi og Medicin, medens han tillige siges at have været i Besiddelse af flersidig Dannelse. I Medicinen tilhørte han, som det allerede af hans nøie Venskab og Forbindelse med Peder Sørensen lod sig formode, nærmest den nyere Paracelsiske Retning, medens han dog ogsaa var godt hjemme i den gamle Medicin [2]), som det ved hans Antagelse som Professor gjordes ham til Pligt alene at docere. Han begravedes i Frue Kirke, hvor et Epitaphium med Indskrift af Peder Sørensen reistes for ham [3]). Han var ikke gift.

Skrifter: Poëma ad D. Pet. Severini in calce Ideæ Philosophicæ ejus. Basil. 1571—4. — Carmen gratulatorium. — Ecloga Daphnis. Hafn. 1563—4. — Prognosticon astrologicum super revolutiones Planetarum Syzygias ad An. 1566. Hafn. 1567. — De ortu, progressu & partibus artis medicæ. Hafn. 1272—4. — Tych. Brahei contemplatio mathematica de nova stella, an. 1572 visa, cum præfatione illius & Epist. ad auctorem. Hafn. 1573—4.

Anders Lemvig

(Andreas Lymvicus) er født $\frac{18}{10}$ 1536 i Lemvig, hvor hans Fader, Mag. Jens Andersen, var Præst; Moderen hed Helle Simonsdatter. Faderen havde som ung Mand været Munk og var af Sortebrødrene bleven sendt til Tydskland og til Rom, for efter sin Tilbagekomst at bekjæmpe Lutheranerne, men hørte paa Hjemveien Luther og Melanchthon og gik da selv over til den nye Lære. Sønnen Andreas blev sat i Aalborg Skole, som, da han var 12 Aar gl., ombyttedes

---

[1]) Wegener: Anders Sørensen Vedel p. 74.
[2]) Barthol. Cista med. p. 57.
[3]) Pontopp. Marm. Dan. I., p. 77.

med den mere ansete Ribe Skole. Efter Faderens Død 1554 blev han Bestyrer af sin Fødebys Skole, som han derpaa forestod i 7 Aar, indtil han 1561 afgik til Kjøbenhavns Universitet, hvor han 2 Aar efter blev Baccalaureus philosophiæ. Da han her i nogen Tid havde været Lærer for de kgl. Chordrenge[1]), hvorved han blev bekjendt for Kongen, opnaaede han snart det kgl. Reisestipendium og reiste da 1565 til Tydskland, hvor han d. 10. Juni indskreves ved Universitetet i Wittemberg[2]). Her fandtes i dette og de nærmest paafølgende Aar en Mængde Danske, som levede et rigt og muntert Universitetsliv sammen; men af dette større Samfund udsondrede sig efterhaanden en mindre Kreds, der udgjorde Kjernen af de danske Studenter her ved Universitetet, og hertil hørte 1567 Anders Sørensen Vedel, Jacob Madsen Aarhus, Peter Hegelund, Desiderius Foss og Anders Lemvig[3]). Samme Aar, 1567, reiste han med nogle Landsmænd til Italien, hvor han med Iver studerede Medicinen og besøgte Rom; men allerede næste Aar vendte han tilbage til Wittemberg, hvor han blev promoveret til Mag. philosophiæ 1568. Derfra synes han imidlertid at være vendt tilbage til Italien og der at have fortsat sine medicinske Studier, indtil han 1574 reiste til Frankrig. $\frac{29}{8}$ 1676 creeredes han til Dr. med. i Basel[4]),

---

[1]) „puerorum Symphoniacorum apud Musicum regium“ (Barthol. Cista med., Locul. XIII).

[2]) Wegener: Anders Sørensen Vedel, p. 39.

[3]) ibid. p. 45.

[4]) Efter Programmets Ordlyd (Herh. & Mansas Samll., p. 44) synes man ikke at have fordret Andet ved Baseler Universitet for at meddele Doctorgraden, end en videnskabelig Besvarelse af et stillet Spørgsmaal, og heri kunde muligen findes en Grund til at saa Mange lode sig creere her. Det hedder nemlig efter Indbydelsen til „omnes literarum amatores“ at overvære Acten: „Explicabit tamen prius D. Candidatus (more hactenus recepto) oblatam quæstionem, scilicet: Utrum mulier unico partu ternos, quaternos, aut etiam plures liberos naturaliter in lucem edere queat“.

og samme Aar vendte han tilbage til Fædrelandet, hvor han det næste Aar ansattes som Professor ved Universitetet i Johannes Pratensis's Sted og d. 6. Mai tiltraadte dette Embede. Han var Universitetets Rector 1578 og 79, 1586 og 87 og 1597[1]), altsaa de 2 Gange mod Sædvane 2 Aar itræk. 1590—95 var han Oeconom for Kommunitetet, og han udvalgtes til at besørge et nyt Auditorium opført. 1599 var han en af de Professorer, som udarbeidede Reglementet for Valkendorfs Collegium[2]). Han døde $\frac{3}{5}$ 1603 og blev begravet i Frue Kirke, hvor et Epitaphium fandtes over ham. Han var gift med Dorothea Pedersdatter, en Datter af Raadmand Peder Nielsen i Aarhus, hvem han ægtede 1577[3]), og som overlevede ham og derpaa ægtede Esben Nielsen, som var practiserende Læge i Kjøbenhavn. Ved Testamente skjænkede Anders Lemvig 1601 Universitetet „sit Librerie og 100 Daler, af hvilke Bibliothecarius aarlig skal oppebære 5 Daler, dog med saadant Vilkaar, at der skal gjøres Rectori Academiæ aarligen Rede og Regnskab derfor, at ingen af Bøgerne bortkomme". Bibliotheket indeholdt en Mængde theologiske, medicinske og philosophiske Værker og opbevaredes i Universitetsbiblioteket som en Samling for sig under Navn af Bibliotheca Lymvicana. Af en skreven Designation fra 1654 sees, at det da bestod af over 1700 Bind i alle Fag[4]). Desuden testamenterede Anders Lemvig Frue Kirke 200 Rd. Han var en lærd Mand, en omhyggelig og heldig Læge og en flittig og dygtig medicinsk Lærer. Hans Portrait ophængtes i Universitetets Bibliothek til Erindring om hans Gave til dette.

Hans Enke, som ægtede Esben Nielsen, gav 1607 til de Husarme i Kjøbenhavn 200 Rd.[5]) og lod $\frac{15}{2}$ 1618 i

---

[1]) Vinding Acad. hafn. p. 138.
[2]) Hoffm. Fund. I., p. 70.
[3]) Barthol. angiver i Cista med. urigtig 1578.
[4]) Nyerup: Univ.-Ann. p. 89.
[5]) Hoffm. Fund. X., p. 275.

Frue Kirke ophænge en Lysekrone over Anders Lemvig og hendes Broder, som ogsaa laae der begravne[1]. — Hun blev $\frac{15}{7}$ 1620 dømt til at betale et Legat paa 500 Rd. til Aarhus Skole, som hendes afdøde Broder, Niels Pedersen Quist, hvem hun havde arvet, havde bestemt ved sit Testamente, og hendes Mand, Esben Nielsen, betalte det paa hendes Vegne 1627. Dette Legat, som kaldes „Dorthe Doctors Legat", er imidlertid feilagtigt blevet antaget for at være stiftet af Anders Lemvig og hans Hustru[2].

Skrifter: Carmen de exitio Navis sine pari, Mageløs. Hafn. 1564. — Hodoeporicon. Witteb. 1568, 4. — Assertiones de doloribus colicis. Basil. 1576.

Anders Christensen

(el. A. Christiernsen, Andreas Christierni s: Christiani) er født 1551 i Ribe, hvor hans Forældre, Christen Sørensen og Cathrine Andersdatter, vare agtede Borgerfolk. Efter at have faaet den første Undervisning i sin Fødebys Skole, afgik han 1567, 16 Aar gl., til Kjøbenhavns Universitet, hvor han studerede i 6 Aar og vandt flere af de ypperste Lærdes Yndest og Venskab, idet Knopper, Niels Hemmingsen, Joh. Pratensis og Hans Frandsen, her nævnes som hans Velyndere. Han blev her Baccalaur. phil. og ansattes som Ephor ved Kommunitetet. 1573 fik han det kongelige Reisestipendium og reiste da udenlands for at fortsætte og udvide sine Studier. Reisen gik da først til Tydskland, hvor han opholdt sig i Wittemberg i 2 Aar og blev her Magister. — For det medicinske Studiums Skyld reiste han derpaa til Jena og studerede her i 2 Aar hos Dr. Schrøter, men gik derpaa atter tilbage til Wittemberg, hvor han i 2 Aar studerede Anatomi og samtidig underviste Andre i dette Fag, hvori han allerede her vandt sig et Navn.

---

[1]) Jonge: Kjbhvns Beskr. p. 151.
[2]) v. Deurs i Bibl. f. L. 4 R. 14, p. 182.

Han vilde da reise til Italien, men blev i Frankfurt am Main angreben af en Pleuritis, hvorfor han helbredtes af Dr. Monfetus. Herved sinkedes han dog endeel i Reisen, og først $\frac{17}{10}$ 1580 finde vi, at han blev indskreven ved Universitetet i Padua, hvor han nu fortsatte sine Studier og navnlig knyttede sig til Victor Trincavelli, hvis Discipel det senere var ham en Stolthed at kalde sig, og hvis Skrifter han udgav. Efter derpaa at være bleven Dr. med. i Basel 1583, vendte han det næste Aar tilbage til Danmark for at overtage det ved Hans Frandsens Død ledige Embede som medicinsk Professor, hvortil han nu var bleven kaldet ved en Skrivelse fra Kantsleren Niels Kaas og Universitetets Professorer. Han var Universitetsrector 1590, 1591 og 1600. Fra 1595 til 1602 var han Oeconom ved Kommunitetet. 1586 ægtede han Abigael eller Abele Hansdtr. Svaning, Datter af Fredrik II.s Lærer, Hans Svaning, som senere blev kgl. Historiograph; hun overlevede sin Mand og døde 1607; hun var Moster til den berømte Biskop Hans Svane [1]). 1599 var Anders Christensen, ligesom Anders Lemvig, med at udarbeide Reglementet for Valkendorfs Collegium. Som Universitetslærer virkede han indtil 1602, da han d. 1. Mai kaldtes af Kongen til Forstander for Sorø Skole, hvilket var en langt mere anseet Stilling, maaskee en af de høieste Æresposter i Staten, som kunde tildeles en Uadelig. Her levede han i denne Stilling indtil han døde $\frac{26}{11}$ 1606, som det synes, af en Pleuritis. Han begravedes i Sorø Kirke, og hans Enke reiste ham her et Monument [2]). Anders Christensen var almindelig bekjendt for sin Lærdom og var navnlig en dygtig Anatom. Som tidligere omtalt, begyndte han at indføre Dissection, men vakte derved en saa almindelig og levende Afsky, at han saae sig nødsaget til at holde op dermed, for ikke at see

---

[1]) Hofm. Fuud. II., p. 172, Stamt. over Fam. Svane.

[2]) Pontoppid. Marm. Dan. I., p. 156.

sig aldeles udelukket fra al Omgang [1]). Da Christian IV.s lærde Svoger, Kong Jacob af Skotland, 1590 besøgte Danmark, viste han sin Interesse for Universitetet ved d. 7. Marts at høre i 3 Timer Hans Slangerup holde en theologisk og Anders Christensen en medicinsk Forelæsning [2]), hvorpaa han skjænkede Høiskolen nogle Bøger og en forgyldt Pokal, den saakaldte Rectorpocal, som derefter i over 200 Aar benyttedes ved academiske Festligheder, men brændte under Kjøbenhavns Bombardement. Anders Christensen var en flittig og dygtig Lærer, en omhyggelig og heldig Læge, agtet og anseet som en klog og indsigtsfuld Mand, almindelig afholdt for sin elskværdige Charakteer og skal ogsaa i sin Stilling som Forstander ved Sorø have udrettet meget Godt.

Skrifter: Disputationes II: I, De Somno & Vigilia. II, De Comate seu Cataphora, cum adjuncta quæstione, sitne Pestis morbus contagiosus. Basil. 1583, 8. — Enchiridion medicum de cognoscendis curandisque tam externis quam internis humani corporis morbis, ex Victoris Trincavellii Prælectionibus concinnatum. Basel 1583 og 1607, 8. — Theses de medicina. Hafn. 1588, 4. — Theses de sanitate. Hafniæ 1590, 4.

---

[1]) „adeo nauseabant tum nostrorum hominum mores ab utilissima hac medicinæ parte“, siger Th. Barthol. i Cista med., Locul XV.

[2]) Slange fortæller: „Han havde isynderlighed saa stort Behag i de mange lærde Mænd, han fandt for sig her, at han holdt det og for en fornøielig Tidsfordriv at høre en Deel af dem offentlig at læse paa Academiet, hvor han lod sig Tiden ikke være lang paa en Dag 3 Timer i Rad at høre de tvende lærde Mænd, Doctor Hans Slangerup og Doctor Anders Christensen læse for Studenterne, den første udi Theologien, den anden udi Medicinen. Han blev, efterat de havde udlæst, med en meget zirlig Tale af Biskoppen i Sjælland, Doctor Povel Madsen, bevelkommet og betakket. Han forærede ogsaa Academiet et stort forgyldt Bæger og dets Bibliothek nogle rare Bøger.“ (Nyrup: Univ. Ann. p. 46).

De her omtalte Læger vare altsaa de Mænd, som i Fredrik II.s Regjeringstid beklædte Posterne som Universitetslærere i det medicinske Facultet; men ogsaa i det philosophiske Facultet finde vi i denne Periode Lærerposter besatte med Doctores medicinæ, som ikke senere rykkede op i det Facultet, hvori de dog nærmest maatte antages at høre hjemme, og som det sikkert ogsaa har været deres Ønske og Hensigt engang at komme ind i. Det var nemlig Skik, og blev det maaskee end mere senere, at den unge Lærde, som ønskede at blive Lærer i et af de høiere Faculteter, først søgte og fik Ansættelse i det lavere, philosophiske Facultet, hvor Lønnen var mindre, Æren ligeledes, for derpaa senere ved opstaaende Vacance at komme ind i det Facultet, hvor han efter sit Studium egentlig hørte hjemme. Dette var i dette Tidsrum ogsaa Tilfældet med nogle unge medicinske Lærde, og kun deres tidlige Død eller for den Enes Vedkommende Omstændigheder, som nødte ham til aldeles at forlade Universitetet, vare Skyld i, at det egentlige Øiemed ikke opnaaedes, saa at de ikke kom videre ved Universitetet, end i det philosophiske Facultet. Lønnen var i dette Facultet indtil 1571 for de ordinære philosophiske Professorer kun 50 Rd., men desuden havde de, som de øvrige Professorer, deres Deel i Jordegodset, som laae til Universitetet. Fra 1571 blev Lønnen forhøiet med 50 Rd. for alle Professorerne i det philosophiske Facultet.

Blandt de Læger, som i dette Tidsrum vare Lærere i det philosophiske Facultet, regnes gjerne Hans Mønster Spithof, som 1545 blev Mag. art., samme Aar Prof. i Pædagogik, 1549 afsattes formedelst uanstændigt Giftermaal, men 1554, efter at have opholdt sig i England i Mellemtiden, efter kongelig Anbefaling atter blev Prof. lingvæ græcæ og 1557 Prof. physices, hvorpaa han almindelig angives at have disputeret for den med. Doctor-

grad 1563 [1]); men Sagen forholder sig ikke ganske saaledes. Det var ganske vist hans Ønske at komme ind i det medicinske Facultet, og da Elias Reimpold var død, gjorde han ogsaa det forberedende Skridt dertil ved $\frac{24}{11}$ 1563 at erhverve den medicinske Baccalaurgrad her ved Universitetet; men førend han havde taget Doctorgraden, som var nødvendig for Ansættelsen, døde han $\frac{30}{12}$ 1563 af en dengang herskende pestagtig Sygdom. Da han saaledes ikke egentlig kan siges at være bleven virkelig Læge, skal han ikke nærmere omtales her. Derimod vare følgende 3 Mænd, som vare Lærere i det philosophiske Facultet i dette Tidsrum, virkelige Doctores medicinæ, nemlig:

Mads Poulsen, Prof. pædagog. 1560—1561 eller 62.
Claus Hammer, Prof. phil. 1565 — † 1585.
Anders Krag, Prof. phil. 1587 — † 1600.

Mads Poulsen

(Matthias Pauli) var født i Ribe 1532 [2]); hans Forældre kjendes ikke. Som alle andre Studenter i hans Tid, reiste han i sin Ungdom omkring i fremmede Lande og besøgte da navnlig Tydskland, hvor han $\frac{30}{4}$ 1558 blev immatriculeret ved Wittembergs Universitet [3]), dernæst Frankrig, England og andre Lande, saa at han i Gravskriften med Rette kan kaldes „multarum rerum et nationum expertus vir [4]). Da den pædagogiske Professor ved Kjøbenhavns Universitet, Tyge Asmundsen, 1560 blev Sognepræst ved Frue Kirke, blev Mads Poulsen hans Efterfølger [5]) i det philosophiske Facultet. Han blev da Universitetets

---

[1]) Saaledes ogsaa i Hundr. Biogr. Eft. p. 137.
[2]) Th. Barthol: Med. Dan. dom. p. 371, Terpager Ripæ cimbr. p. 635.
[3]) D. Mag: 3 R. VI. p. 160.
[4]) Th. Barthol. Med. Dan. dom., p. 371, Terpager Ripæ cimbr. p. 635, Pontopp. Marm. dan I, p. 27.
[5]) Rørd. Univ. Hist. II, p. 9.

Notarius, holdt Forelæsninger over Terentii Comedier og prædikede enkelte Gange uden at han dog attraaede noget Præsteembede [1]). Imidlertid indlod han sig til sin store Ulykke i utilbørligt Forhold til et løst Fruentimmer, Noget, som man dengang ansaae for aldeles uforeneligt med en Universitetslærers Stilling. Hans Mønster havde, som ovenfor antydet, maattet forlade Universitetet, fordi han havde giftet sig eller maaskee blot trolovet sig med en Qvinde af slet Rygte, og Mads Poulsens Forhold kunde derfor heller ikke tilstedes. Saasnart det rygtedes, vilde Professorerne tvinge ham til at ægte Qvinden, og han blev indstævnet, først for Universitetet og siden for Roeskilde Capitel; men uagtet der lovedes ham „fuld Profession", naar han vilde ægte hende, vilde han dog paa ingen Maade indlade sig herpaa, idet han paastod, at han aldrig havde givet hende Ægteskabsløfte, og at de Breve, han havde skrevet til hende, kun vare „Bolebreve", som ikke indeholdt nogensomhelst Ægteskabsforpligtelse. Efterat Sagen havde varet i nogen Tid, fik han dog af Kongen „Pasbord" til at reise udenlands og opholdt sig nu i over 3 Aar i Udlandet, især i Frankrig. Men saasnart han atter var kommen til Kjøbenhavn, blev han paa Professorernes Foranstaltning „ved sin Ære bemanet og indlagt i et almindeligt Herberg", hvor han holdtes fangen i 8 Uger. Derefter „gjorde han sig fremmed og elendig paany", indtil han tilsidst kom til Aggershus i Norge, hvor han var et Aar indtil Kongen „forbarmede sig over hans Elendighed" og skjænkede ham et Canonicat i Roeskilde. Herfra tilskrev han $\frac{29}{6}$ 1568 Professorerne, som vedbleve at klage over ham, et Brev [2]), hvori han fremstillede Grundene for sin

---

[1]) D. Mag. 3 R. VI, p. 160.

[2]) Dette Brev er skrevet paa Dansk, og ret characteristisk er følgende Ord i den Anledning: „Ther hoes er ieg ochsaa begeerinde att y wille icke tencke thenne myn danske skriffuelsse att were skicket aff megh tyll eder wdj nogen foragt-

Mening, at han ikke var bunden ved noget Løfte, ligesaa lidt som han med Rette kunde gjøres ansvarlig for, at Qvinden senere havde ført et skamløst Levnet. Senere høres der ikke mere til Sagen, og Mads Poulsen levede derpaa i Roeskilde indtil han døde $\frac{2}{1}$ 1579[1]) som Forstander for Duebrødre Kloster. Han synes ogsaa at være bleven gift der. Hvor eller naar han er bleven Dr. med., vides ikke; men det maa være skeet i Udlandet og sandsynligviis i Løbet af de 3 Aar, han tilbragte der, efter at Sagen første Gang var reist imod ham.

Claus Hammer

(Nicolaus Hammerus Coronensis) var født 1542 i Landskrona i Skaane. Om hans Barndom og Ungdom er Intet bekjendt, saalidt som om hans Forældre. 1562 blev han Professor i det philosophiske Facultet, var da Mag. artium og blev pædagogisk Professor, i hvilken Egenskab han foredrog Terentii Comedier[2]). Formodentlig blev han næste Aar Prof. i Rhetorik, og 1567 blev han Prof. lingvæ græcæ[3]), hvilken Post han beklædte indtil 1573, da han overtog Dialectiken. I det Haab, at han engang kunde efterfølge Hans Frandsen og derved komme ind i det medicinske Facultet, reiste han, uden at spørge det academiske Senat til Raads[4]), til Tydskland og erhvervede der den medicinske

---

telsse. Men thenne wor almindeliigh sprock haffuer ieg hellst willd brugith her wdj, paa dett att baade lerde och wlerde skwlle myn rette meeningh klarliigen forstaa, och siiden forwden alld skrømpterij ther om dømme." (D. Mag 3 R. VI, p. 162.)

¹) Pontopp. Marm. Dan. I, p. 27. I Barthol. Med. Dan. dom. og Terpager Ripæ cimbr. angives derimod $\frac{1}{1}$ 1579.

²) Vinding Acad. hafn. p. 116.

³) Vind. Acad. hafn. p. 116, Worm Lex. I, p. 392, Rørd.: Univ. Hist. II, p. 63.

⁴) Vind. Acad. hafn. p. 116.

Doctorgrad i Marburg 1574[1]). Ved sin Hjemkomst tiltraadte han atter sit Professorat; men med de øvrige Professorers Samtykke foretoges der en Fagbytning mellem ham og Peter Haggæus, saa at han atter kom til at docere Græsk. 1577 var han det philos. Facultets Decan. Da man i et Consistoriemøde $\frac{20}{5}$ 1570 skulde vælge en ny Universitetsrector, som ifølge den bestaaende Ordning denne Gang skulde vælges i det philosophiske Facultet, enedes Professorerne om at stemme paa Claus Hammer, efter at han var bragt i Forslag af Claus Skavbo, som motiverede det med, st „han forestaaer sit Embede med Flid ved Høiskolen, og han har ogsaa Hus og Hustru“. Men i et Møde to Dage efter bragte Rectoren, Albert Knopper, en Undskyldning fra Hammer, som bad sig fritagen for den tiltænkte Ære, dels fordi han endnu var saa ung, dels fordi han var mindre bekjendt med Universitetets Sager[2]). Der foretoges da ogsaa et andet Valg; men 1579 blev han atter valgt til Rector, og skjøndt han da ogsaa undskyldte sig paa det Ivrigste, vilde man nu ikke lade det gjælde, og han beklædte da denne Værdighed i et Aar. Da han 1585 havde gjort en Reise til Skaane for at besøge Slægt og Venner, faldt han her den 16de Mai i en Brønd og druknede. Han var gift med den bekjendte Theolog Niels Hemmingsens eneste Datter og havde med hende en Søn Niels, „som i Begyndelsen lovede godt, men dog ikke blev noget Særdeles“ [3]).

Skrifter: Themata Philosophica, Propositionum naturas & divisiones exprimentia. Hafn. 1552.

Anders Krag

(Andreas Kragius), Broder til Historieskriveren Niels Krag,

---

[1]) Worms Lex. I. p. 392, Herholdts Archiv p. 68.
[2]) Vind, Acad. Hafn. p. 116, Rørd. Univ. Hist. II. p. 120—21.
[3]) Vind. Acad. Hafn., p. 116.

var født i Ribe 1558, hvor Faderen, Peder Krag, var Borger og gift med Karen Klyne. Sønnen bestemtes af Forældrene til Studeringer og sattes derfor i sin Fødebys lærde Skole, hvor han ved sin Flid og sine ypperlige Evner tildrog sig særdeles Opmærksomhed, saa at han efter Faderens Død fandt et nyt Hjem hos Caspar Mule, Provst i Ribe Capitel, som gav ham Føde og Klæder og sørgede for hans Opdragelse. Siden tog Superintendenten i Ribe Stift, Poul Madsen, ham til sig og optog ham som sin egen Søn. Da Poul Madsen blev Professor ved Universitetet, fulgte Anders Krag med ham 1569 og fortsatte nu sine Studier i Kjøbenhavn, hvor han ogsaa deponerede ved Universitetet. Poul Madsen var imidlertid bleven Biskop over Sjællands Stift, og i hans Hus forblev Anders Krag, indtil han ved Biskoppens Indflydelse blev kaldet til Hører ved Kjøbenhavns Trivialskole. Dette Embede forestod han i noget over 2 Aar, og derpaa reiste han til Wittemberg, hvor han blev Mag. artium, hvorpaa han atter vendte tilbage til Fædrelandet. Ved Biskoppens Anbefaling blev han imidlertid nu Hovmester for nogle adelige Ynglinge, som skulde reise i Udlandet, og fik desuden det kongelige Reisestipendium[1]. Han begav sig da paany til Udlandet og studerede Philosophi og Medicin ved Universiteterne i Wittemberg og Tübingen, Strasburg, hvor han synes at være kommen i Slutningen af 1580[2], Basel, Genf og Montpellier. Ved det sidstnævnte Universitet blev han $\frac{11}{8}$ 1585 creeret til Dr. phil. & med., og han er, saavidt vides, den eneste danske Læge, som har erhvervet Doctorgraden ved dette Universitet. Denne hele Act har A. Krag beskreven i sin Laurea Apollinea Monspeliensis, hvor der meget detailleret angives, hvor mange Fordringer der stilledes, og hvilke Kundskaber han maatte aflægge Prøver paa. Paa Titelbladet an-

[1]) Cimbr. litt. I., p. 312, Herh. & Mansa Samll. p. 41.
[2]) Wegener: Anders Sørensen Vedel, p. 197, Noten.

giver han selv, at før han erholdt Doctorgraden, maatte han opløse 13 vanskelige Qvæstioner, forsvare 66 paradoxe Problemer, afgive to Sygeconsultationer, holde 4 Taler og 2 Forelæsninger; intet Under derfor, at det Hele med faa Dages Mellemrum varede fra $\frac{21}{5}$ til $\frac{11}{8}$ 1585[1]. Efter saaledes at have aflagt et glimrende Vidnesbyrd om sine Studiers Grundighed, blev han allerede samme Aar efter Professorernes Ønske kaldet af Kantsler Niels Kaas til Docent ved Kjøbenhavns Universitet. Dog synes han først 2 Aar senere at være kommen hjem; thi 1587 tiltraadte han Professoratet i Pædagogik, hvilket han 1590 ombyttede med den mathematiske Lærerpost, og 1590 blev han Professor i Physik, som det synes, endog med forhøiet Lønning; thi i et Brev til Sigism. Schnitzer[2]) beretter han selv 1600: „Jeg foredrager Physiken ved Universitetet i Kjbhvn. for en efter Omstændighederne ikke ringe Løn — 300 Rd.“ Det synes ogsaa af samme Brev at fremgaae, at Anders Krag har faaet en Bestilling som Læge ved Hoffet, skjøndt han sikkert ikke har været egentlig Livlæge, og at han navnlig af Kjærlighed til Studierne har været temmelig misfornøiet med denne Ansættelse, som han dog formodentlig skyldte de 130 Rd., som han ogsaa omtaler at have faaet ved „mine Venner ved Hoffet“. Han var det philosophiske Facultets Decan 1592 og Universitetets Rector 1595. Fra 1595 til 1600 var han Værge for Frue Kirke. Han var gift med Ellen Mortensdatter og havde med hende 2 Sønner, som døde før Faderen; hun overlevede ham derimod og ægtede senere Prof. Johannes Alanus. Anders Krag døde $\frac{8}{6}$ 1600, som man meente, tildels paa Grund af særdeles Iver i Studeringerne, idet en „catarrhus ad pulmones destillans“ saaledes forværredes ved giftige eller skarpe Dampe under nogle chemiske Operationer, at Døden deraf

---

[1]) Nærmere Beskrivelse findes i Herh. & Mansas Saml. p. 36—40.
[2]) Th. Barthol. Cista med. p. 109—113.

paafulgte[1]. Anders Krag var nemlig en stor Ynder af Chemien, hvorpaa han under sin Docentvirksomhed anvendte al den Tid, han havde tilovers fra sine øvrige Forretninger, og hvoraf han ogsaa spaaede Lægekunsten rige Frugter. Han var en udmærket Lærd og viste allerede ved den Tale, han holdt i Montpellier i Anledning af sin Doctorpromotion, og som handlede om Overtro, at han i denne Henseende var langt forud for sin Tid, ja endog fordomsfriere, end mangen høitdannet og lærd Mand i det næste Aarhundrede. Han synes ogsaa at have været en elskværdig Personlighed med en temmelig rig Humor. Han blev begravet i Frue Kirke.

Skrifter: Scholæ Rameæ & Defensio P. Rami contra Leibleri calumnias. Basil. 1582—8. — Horatii Ars Poetica juxta Rami Dialecticam & Rhetoricam resoluta. Basil. 1583—4. — Aristotelica & Ramea, de insidiosis Lophistarum simulationibus, institutiones breves. Basil. 1583—4. — Laurea Apollinea Monspeliensis. Basil. 1586—4. — Dr. Jacobi Matthiæ Arhusii Prælectiones in Ecclesiasten & Joclem. Basil. 1589—4. — Ejusd. Tractatus de ratione concinandi & Causis eloquentiæ. Basil. 1589—4. — Ejusd. Introductio ad Scripturam sacram & discendam & docendam. Basil. 1589—4. — Platonis Parmenides notis illustratus. Hafn. 1598—4. — Theses de artium principiis & legitima conformatione. Hafn. 1593—4. — Theses de Definitione & Subjecto physices. Hafn. 1593—4. — Theses de creaturis simplicibus — Hafn. 1597—4. — Theses physicæ de Angelis & Anima humana. Hafn. 1598—4. — Epistolæ medicæ in Horungi Cista med. — Epist. de Chymicis quibusdam remediis in Barthol. Cista med.

B. Livlæger.

Ogsaa Fredrik II. havde sine Livlæger, ligesom Fa-

---

[1]) Th. Barthol. Cista med. p. 112, Cimb. litt. I., p. 312.

deren havde havt, og som alle hans Efterfølgere ogsaa havde dem. Foruden den tidligere omtalte medicinske Professor Jacob Bording, som ogsaa havde været Christian III.s Livlæge, finde vi følgende Mænd nævnte som kgl. Livlæger i denne Periode:

Adrian Junius 1564,
Johannes Warwick 1564—1577,
Peder Sørensen 1570 til Kongens Død,
Martin Æditnus c. 1568 til c. 1571.

Men ogsaa for andre kongelige Personer fandtes der i denne Periode Livlæger; saaledes havde Enkedronning Dorothea sin Livlæge, Hans Paludan, som forøvrigt efter Enkedronningens Død ogsaa forpligtedes til at tjene Kongen som Livlæge, naar han kaldtes; men han var ikke stadig hos Kongen og kan derfor neppe regnes blandt de egentlige Livlæger; denne Function nævnes heller ikke i hans Gravskrift. — Derimod existerede i denne Periode endnu en Livlæge, som dog ikke videre vedkommer os her, da han ikke levede i Danmark, nemlig Peter Memme, som idetmindste for en Tid var ansat som Læge hos de kongelige Børn, som opdroges hos Bedsteforældrene i Mecklenborg. Af et Brev, som Peter Memme $\frac{10}{1}$ 1577 skrev fra Rostock, sees, at han da havde, foruden en Gratification af 100 Rd., faaet Bestalling med aarlig Løn for at betjene de unge Prindsesser, saalænge de opholdt sig i Mecklenborg[1]). At endelig Anders Krag ogsaa havde en Art Ansættelse ved Hoffet, have vi ovenfor omtalt; men heller ikke han kan ret egentlig kaldes kgl. Livlæge; hans Bestilling har formodentlig været af lignende Art som Hans

[1]) Schumacher: Gelehrt. Männ. Briefe III., p. 289. Peter Memme, en Belgier, f. 1521 eller maaskee først 1531, var Prof. ved Univ. i Rostock og Stadslæge sammesteds, fra 1572 Livlæge hos Hertug Ulrik og Fredrik II.s Børn, blev 1581 Stadslæge i Lybæk og døde $\frac{1}{7}$ 1589 (Cimb. litt. II., p. 550).

Paludans, saa at han kun var forpligtet at møde, naar Kongen specielt ønskede hans Nærværelse.

Johannes Warwick

(Johannes Warwichius Vesaliensis) var fød i Frankrig[1]), og hans Forældre skulle have været fornemme Folk. Om hans Ungdom vide vi kun, at han, ligesom Andre, reiste om til forskjellige Universiteter, og at han paa denne Reise kaldte sig Johan Rigenhagen; dog finde vi, at han 1563 under sit rette Navn tog Magistergraden i Rostock[2]). 1564 kaldtes han af Fredrik II. hertil fra Wittemberg som Livlæge, og ved denne Leilighed medgaves ham af Universitetets Rector i Wittemberg et Anbefalingsbrev under Navn af Johannes Rigenhagen, hvor han kaldes „hunc clarissimum virum virtute, pietate et Doctrina præstantem“ og i det Hele roses i stærke Udtryk saavel for Lærdom, som for Dygtighed som practisk Læge, hvorpaa han siges at have aflagt mange Beviser, saavel i Wittemberg som andensteds ved at behandle „non paucos recte et feliciter“. Hvad der har været Grunden til at Warwick forlod sin Stilling som Livlæge, er ikke bekjendt, men $\frac{3}{2}$ 1577 udgik et Kongebrev til Lensmanden paa Malmøhus, som begynder saaledes: Eftersom D. Johannes Warwichius er tilsinds at nedsætte sig i Malmø og der lade sig bruge for en Medico, om nogen af Adelen eller anden har hannem behov: da have Vi naadigst bevilget ham fri Hus sammesteds“[3]). Paa denne Tid maa han altsaa være entlediget fra sin Post som Livlæge og idetmindste kort efter have nedsat sig i

---

[1]) „natione Gallum“ kalder Rector for Univ. i Wittemberg ham i en Anbefalingsskrivelse (Herh. & Mansas Saml. p. 9—11); da hans Skrift om Pesten er affattet i det tydske Sprog, skulde man snarere antage ham for Tydsker, som Herholdt har gjort i sit Archiv p. 43.

[2]) Rørdam: Univ. Hist. II., p. 176.

[3]) ibid.

Malmø, hvor han dog ikke synes at have havt Held med sig; thi i et Kongebrev til hans Husvært Henrik Mogensen i Malmø, dateret $\frac{2}{4}$ 1582, omtales han som levende i den yderste Armod, hvorfor Kongen beder Henrik Mogensen have christelig Medlidenhed med ham. Det fremgaaer forøvigt af samme Brev, hvor der siges, at han ikke kunde betale sin Husleie, at Friboligen af en eller anden Grund maa være ham berøvet. Et andet Vidnesbyrd om hans ringe Kaar i Malmø har vi ogsaa i Kjøbenhavns Universitets Regnskaber, hvoraf det fremgaaer, at han i 1581 og 82 nød en Understøttelse af 10 Daler[1]. Joh. Warwick skal have overlevet Fredrik II.; men om hans senere Liv eller hans Dødsaar er Intet bekjendt.

Skrifter: Von der Pestilentz ein kurtz Tractatlein in diesen geferlichen sterblichen zeiten, allen stenden, wie die sein mögen, gantzs nutzlich und dienstlich. Durch Johannem Varwich, dern Philosophien vnd Medicinen Doctorem, vnd itzt Köng. Ma. zu Dennemarck etc. bestelten Medicum. Koppenh. 1577. — Trost-Brief in Hausen-Spiegel. Kopenh. 1582 8.

Martin Æditus

(Martinus Æditus) var en Hollænder, hvis Fødested og Fødeaar, saavelsom Forældre, ere ubekjendte. Om hans Ungdom vide vi Intet, kun dette, at Er. Lætus omtaler hans Lærdom med stor Berømmelse og fremhæver hans Reiser i Frankrig og Italien[2] paa Studiernes Vegne. Naar han egentlig er kommen hertil Landet, vides ikke med Bestemthed; men i Universitetets Regnskaber findes under $\frac{14}{10}$ 1567 følgende Post: „sendte Domini Professores Doctori Martino 4 Potter Lutendrank og 4 Potter Vin — 4 Mk.“[3], og efter al Rimelighed er han da just paa den Tid kommen

---

[1]) Rørd. Actst. til Univ. Hist., p. 310—11.
[2]) Rørdam: Univ. Hist. II., p. 62.
[3]) ibid.

hertil, hvad enten han nu er indkaldt af Kongen eller selv kommen for at tilbyde sin Tjeneste. Det Sidste synes rimeligt; thi dels kaldes han i det nysnævnte Regnskab ikke Livlæge, og dels siger Kongen i sit alt tidligere omtalte Brev af $\frac{21}{10}$ 1568, hvorved Universitetet paalagdes at beskikke Martin Æditus til Professor: „Tha haffue wij nu annammett os elsk. høylerde mandt Doctorem Martinum Æditum vdj wor thieniste for wor Liffartzt“, hvoraf det synes sandsynligt, at han først kort før denne Tid er kommen i Kongens Tjeneste. Professoratet fik Martin Æditus dog, som omtalt, ikke, idet Ordren efter Professorernes Forestillinger atter tilbagekaldtes ved et Kongebrev af $\frac{28}{11}$ 1568. Det næste Aar finde vi derimod, at et andet, men rigtignok mindre, Tillidshverv overdroges ham, idet han fik Befaling til i Forening med Hans Bentzon at visitere Villum Unos Apothek og fastsætte en Taxt, hvorefter hans Varer skulde sælges; dette var den første Apothekervisitats, som afholdtes her i Landet. Af et Brev fra Enkedronning Dorothea til Kongen, dat. $\frac{6}{11}$ 1570, hvor hun siger, at hun ikke kunde undvære Martin Æditus[1]), kunde det næsten synes, som om han dengang havde staaet i hendes Tjeneste og kun ved hendes Velvillie var overladt Kongen paa hans Reise til Nykjøbing paa Falster, og vi træffe ham ogsaa kort efter paa Tilbagereisen fra denne By, da han behandlede Universitetskantsleren Johan Friis, som blev syg i Kjøge og døde her $\frac{5}{12}$ 1570. Imidlertid kalder Kongen ham stadig i sine Breve „wor Liffartz“, saaledes

---

[1]) Wegener: Anders Sørensen Vedel, p. 68. Det fremgaaer af Brevet, som findes aftrykt i Wegeners Aarsber. fra Geheimearch. III., p. 93, ligesom af andre Breve fra Dronningen, som findes sammesteds, at hun har sat stor Pris paa Martin Æditus som en særdeles dygtig Læge og gudsfrygtig Mand; men han har dog sikkert ikke været egentlig ansat hos hende, men kun af Kongen sendt til hende af Omhu for hendes Helbred.

ogsaa i et Brev af $\frac{13}{2}$ 1571, hvorved „Oss Elskl. høglærd mand Mester Morthen ædituus wor liffartz", overlades Indtægten af nogle Gaarde, „imedens og al den Stund, han er udi vor Tjeneste"[1]. Af Acta consistorii sees, at Martin Ædituus endnu var her i Landet $\frac{13}{1}$ 1571, og han synes da at have beboet en Professorresidents, som egentlig var Gellius Sascerides's; men rimeligvis har han kort efter forladt Landet, da dette antages at være skeet just i dette Aar. Grunden til at hans Ophold her ikke blev af længere Varighed, var den, at han ikke kunde enes med Peder Sørensen, som 1570 ogsaa var bleven kgl. Livlæge, og som synes at have været noget vanskelig at omgaaes. Martin Ædituus gik da tilbage til Holland, hvor han døde i Amsterdam, maaskee 1595[2]. Han skal have været en meget lærd Mand, som Lætus berømmer ogsaa for Kyndighed i andre Videnskabsfag end Medicinen.

Peder Sørensen

(Petrus Severini) er født 1542 i Ribe, hvor Faderen, Søren Jessen, gift med Bodil Sørensdatter, var Raadmand. Forældrene satte ham i Ribe Skole, og saasnart han var gammel nok og tilstrækkelig udviklet i aandelig Henseende, sendtes han til Kjøbenhavn, hvor han med megen Iver studerede ved Universitetet og ved sin Flid og sine ypperlige Evner gjorde saa gode Fremskridt og i den Grad vandt sine Læreres Opmærksomhed, at man endnu inden han var fyldt 20 Aar fandt ham værdig til at betroes et offentligt Lærerembede ved Universitetet. Han docerede da i nogen Tid Poesi; men da hans Hu stod til at fortsætte og udvide sine Studier, tillod hans Iver og Lyst til Videnskaberne ham ikke længe at blive ved dette Embede. Efter at han

---

[1]) Wegener: And. Sør. Vedel, p. 68.

[2]) Herh. & Mansas Samll., p. 29.

1562 eller 63[1]) var creeret til Mag. artium af Vicedecanus Niels Scavenius, reiste han samme Aar udenlands og begav sig da til Frankrig. Medens han studerede her, skjænkede Kongen ham et Canonicat i Viborg, som var bestemt for en Dr. med. i denne By, og det gjordes derfor ogsaa til Betingelse, at Peder Sørensen efter endt Studering i Udlandet, som i Brevet bestemmes til fremdeles at skulle vare i 3 Aar, skulde nedsætte sig som Læge i Viborg. Kongebrevet herom er dateret $\frac{28}{10}$ 1563. Hvorvidt han forresten virkelig kom til at nyde godt af dette Stipendium, er dog tvivlsomt; thi allerede $\frac{8}{4}$ 1564 see vi, at det ved et nyt Kongebrev gives til en Hans Pedersen. Rimeligvis har Peder Sørensen ikke villet forpligte sig til at bosætte sig i Viborg. 1565 kom han tilbage til Kjøbenhavn og holdt nu Forelæsninger over Meteorerne, hvorved han vandt stor Beundring hos sine Tilhørere. Men han havde faaet altfor stor Interesse for Naturvidenskaberne og Medicinen til at han kunde slaae sig til Ro herhjemme, hvor Betingelserne for disse Videnskabers Studium vare saa saare tarvelige, og han reiste derfor paany til Udlandet og denne Gang til Italien i Selskab med Johannes Pratensis, med hvem vi finde, at han blev indskreven ved Universitetet i Padua $\frac{13}{1}$ 1566[2]). Samme Aar tilstod Kongen disse to unge Lærde den ledige Professorløn til deres Underhold under Opholdet i Udlandet, som tidligere er omtalt, ved Kongebrev af $\frac{19}{6}$ 1566, og knyttedes der end ingen bestemt Forpligtelse hertil, saa udtales det dog, at dette Stipendium gives for at „bode eller en aff thennom kand thiene vniuersitetet for en professor“ [3]), Noget,

---

[1]) Herh. & Mansas Samll. angive (p. 14) 1562, og samme Aar forudsætter Th. Bartholin, naar han i Cista med. angiver (Locul. XII.), at han reiste til Frankrig 1562; Vinding angiver derimod (Acad. hafn. p. 117) 1563.

[2]) Henr. Fuirens Liste i Suhms Smll. II., H. 3, p. 6.

[3]) Herh. & Mansas Samll. p. 16.

som Peder Sørensen ogsaa maatte antages langt snarere at ville sætte som Maal for sine Bestræbelser, end en Lægepost i Viborg. 1568 fornyede Kongen dette Tilsagn [1]. Efter at have gjort grundige Studier i Italien og beriget sig med Kundskaber, vendte Peder Sørensen atter hjem; men ogsaa denne Gang blev Opholdet her kun kort, og han reiste meget snart igjen tilbage til Italien, som han nylig havde forladt. Medens han nu her sikkert fortsatte sine Studier, beskjæftigede han sig denne Gang ogsaa meget med Praxis, som han med stort Held skal have udøvet saavel i Venedig, som ogsaa i Tydsklands største Byer [2], saa at han blev en af den Tids berømteste Læger. Den Navnkundighed, han saaledes erhvervede sig som practisk Læge, gjorde, at Fredrik II. 1570 lod ham kalde hjem for at tiltræde Posten som kgl. Livlæge. Paa Hjemreisen tog han gjennem Frankrig, hvor han 1571 erhvervede den medicinske Doctorgrad, og samme Aar gjensaae han for tredie Gang sit Fædreland, som han nu ikke oftere forlod. Hans Bestalling [3] er udstedt $\frac{14}{10}$ 1571. Det hedder deri, at Kongen antager „Høglerd Mand Dochtor Peder Søuerenszen for wor Medico och eigen Liffartz, vdj saa maade, att hand skall were forpligt att ware paa wortt eigen Liiff och Sundhedt, saa thit och offthe wor Nøttørfft thet fordrer och udesker, och vdj ligemaade følge wor Hoff effther, nar wij hannom therom thilsige lader, och ther alldthingest rette sig effther wor Naathis Befalling“; fremdeles skal han, „saa thit och offthe wor Nøttørfft thed vdkreffuer, att hand wor eigen Kongl. Person nogen Medicin skal preeparere och berede, ehuad maade thedt helst er eller were kand thet medt allerhøyeste fliid och throeskaff thilflye, och thedt icke thilstede att komme vdj fremmede hender men thill att bruge osz thed selff offueranthworde“; des-

---

[1]) Rørdam: Actst. til Univ. Hist. p. 215.
[2]) Th. Barthol. Cista med., Locul. XII.
[3]) Herh. & Mansas Smll. p. 17—18.

uden skal han være taus med, hvad han maatte erfare. Som Løn loves ham 200 Rd., fri Underholdning og Kostpenge for sig selv, en sædvanlig Hofklædning for sig selv og en Dreng, fri Hus og Vaaning, „huor vdj hannd hans Medicin bequemmeligen kand berede“, og naar et Canonicat ved Roeskilde Domkirke blev ledigt, skulde han have det. Dette Canonicat fik han 1575, og Aaret efter tilstod Kongen ham Foder til 2 Heste, saalænge han blev i Kjøbenhavn. 1583 ægtede han Drude Thorsmeden, f. 1567 i Flensborg, hvor hendes Fader, Reinhold Thorsmeden, var Raadmand og gift med Gesa Lange. Med denne Hustru, som overlevede ham og først døde $\frac{21}{9}$ 1610, havde Peder Sørensen 4 Sønner og 4 Døttre; men af disse 8 Børn døde de 5 i en spæd Alder[1]). En Søn, Fredrik, blev senere Dr. med., en Datter ægtede Dr. Jonas Charisius; den anden overlevende Datter, Gesa, ægtede Borgmester Matthias Hansen og døde i Barselseng $\frac{2}{7}$ 1613[2]). Under sin Virksomhed som Kongens Livlæge fandt Peder Sørensen dog ogsaa Tid og Leilighed til ved mange Leiligheder at virke til Gavn og Bedste for Universitetet[3]), hvor man ogsaa stadig nærede det Haab, engang at see ham beklæde et medicinsk Professorat; men dette Haab tilintetgjordes, da han $\frac{29}{6}$ 1602 bortreves af Pesten. Peder Sørensen var en mærkelig Mand, en af sin Tids lærdeste og maaskee berømteste Læger, lige navnkundig for sine Kundskaber og sin Dygtighed i det practiske Liv. Han var en ivrig Tilhænger af Paracelsus's Lære, som han dog efter Herman Conrings Vidnesbyrd skal have renset for „multa Bombastica“ og i det Hele bearbeidet selvstændig saaledes, at „jam vero plerique Severinum potius, quam Paracelsum,

---

¹) Pontopp. Marm. Dan. I., p. 76.

²) Nyt hist. Tidsskr. V., p. 264, Resen: Inscriptt. hafn. p. 105.

³) Th. Barthol. Cista med., Locul. XII., Rectors Program i Herh. & Mansas Samll. p. 20.

sectantur"[1]). At han dog ikke holdt sig udelukkende til Paracelsus's System, men ogsaa anvendte den gamle, saakaldte Galenske, Lægemethode, fremgaaer af Hans Paludans Brev til Henrik Smetius. I nøie Forbindelse med hans Forkjærlighed for den Paracelsiske Lære staaer den Yndest, han nærede for Chemien, hvormed han beskjæftigede sig meget. Han havde Ord for at have opfundet et Universalmiddel, hvis Sammensætning holdtes hemmeligt. Universitetets Rector, Rasmus Vinding, siger om ham i Universitetsprogrammet i Anledning af hans Død: „Han var en Mand med en beundringsværdig Dannelse og Erfaring, en stor Naturens Velgjerning, et Gode for Alle og et Fædrelandets Klenodie, hvem Intet laae mere paa Hjerte, end at gavne alle Gode og Ingen at skade. Hos ham fandtes ingen Forstillelse, intet Skjult. Han havde ingen Gridskhed, uden paa Tid. Hans Liv bestod i Studier, hans Nydelse i Grandskning, hans Rigdom i Viisdom, hans største Fryd var, at behage Gud og være alle Gode til Nytte"[2]). Imidlertid synes han dog ikke at have været saa meget let at enes med. At det navnlig skyldtes Uenighed med ham, at Hollænderen Martin Æditus forlod Landet, har vi ovenfor omtalt; men ogsaa en af vore egne betydeligste Mænd kom han til at staae paa en meget spændt Fod med, nemlig Tycho Brahe, til hvem han i Begyndelsen stod i venskabeligt Forhold, men som ogsaa selv var særdeles pirrelig og øm over sin Ære, saa at han i Følelsen af sine store Fortjenester let fornærmede Andre og kun lidt forstod selv at rette sig efter Andre; men Uenigheden mellem disse to Mænd skal have bidraget til Tycho Brahes Fordrivelse[3]). Han skal under sin store Virksomhed som Læge have samlet sig en stor Formue,

---

[1]) Cimb. litt., I., p. 625. En hel anden Dom fælder Haeser om ham i Gesch. der Med. p. 469.

[2]) Cimb. litt. I., p. 624.

[3]) Scharling: Chemien i Danmark, p. 9.

hvorfor Henrik Fuiren i sin Liste over danske Studerende i Padua ogsaa har vedføiet som Anmærkning ved Peder Sørensen: „obiit peste Senex & ditissimus“. Han begravedes i St. Rochi Capel i Frue Kirke.

Skrifter: Epistola ad Paracelsum, in qua ratio ordinis & nominum totiusque Philosophiæ adeptæ Methodus ostenditur. Basil. 1572—8. — Idea Medicinæ philosophicæ. Basil. 1571—4. — Men desuden har han skrevet omtrent en Snes større og mindre Afhandlinger (vide Th. Barthol. Cista med., Locul. XII.), som vare bestemte til Udgivelse, men som dog kun forbleve Manuskripter, formodentlig fordi Forfatterens Reiser med Kongen, Studier af Videnskaben og practiske Virksomhed som Læge voldte ham saa mange Afbrydelser og krævede hans Tid i saa høi Grad, at han ikke kunde overkomme Arbeidet med Trykningen.

Hans Paludan

(Johannes Paludanus), født 1538, var en Søn af Dr. med. Johannes Paludan og Barbara v. der Rone. Faderen boede i Gent, hvor Hans Paludan formodentlig er født, og blev under Hertugen af Albas Forfølgelser fangen og fængslet; men da Hertugen blev syg og ingen af hans Læger kunde helbrede ham, lykkedes dette for Joh. Paludan, som derpaa blev sat i Frihed og fik Leidebrev, hvorpaa han reiste til Lybæk, hvor han derpaa levede til sin Død. Enken reiste med Sønnen, Hans, til Kjøbenhavn, hvor hendes Datter Barbara var gift med den kgl. Hofprædikant Christopher Knopf, og levede der indtil sin Død i sit 68de Aar[1]). Om Hans Paludans Ungdom og Studeringer vide vi Intet; men han var en i sin Tid meget anseet Læge og maa vel saaledes antages at have lagt megen Vind paa Studeringerne i sine unge Aar, og har sikkert, som alle Andre i hin Tidsalder, reist omkring til de bekjendteste

---

[1]) Resen: Inscriptt. hafn. p. 107.

Universiteter i Udlandet. Hans første Ansættelse her i Landet var sikkert som Enkedronning Dorotheas Livlæge ved hendes Hof i Kolding[1]) og paa Sønderborg Slot, uden at vi vide, naar han er kommen her. Efterat Enkedronningen var død $\frac{7}{10}$ 1571, blev han af Fredrik II. beskikket til Læge for Nørrejylland med Forpligtelse, at boe i Viborg; Bestallingen er udstedt $\frac{5}{12}$ 1571. Han forpligtedes i Bestallingen ogsaa til at begive sig til Kongen, som „en anden wor Liffartz", naar Kongen trængte til hans Hjælp. Ved Christian IV.s Fødsel fik Hans Paludan Privilegium som eneste Apotheker i Jylland. Han døde i Viborg $\frac{19}{11}$ 1615. Hans Paludan var 2 Gange gift, første Gang med Hedvig eller Helvig v. Bruchofen, Datter af Christian III.s tydske Hofpræst; hende ægtede han 1571 og havde med hende 9 Børn. Hun døde $\frac{7}{3}$ 1584, og Hans Paludan var da Enkemand indtil 1588, da han ægtede Sidsel Bloch, med hvem han havde 7 Børn, og som overlevede ham i flere Aar. En af Hans Paludans Døttre, Barbara, blev gift med Provst Hans Jensen Stougaard og Moder til Dr. med. Christian Stougaard.

C. Læger udenfor Universitetet og Hoffet.

Kong Fredrik II. havde i sit Forhold til Universitetet viist, at han ønskede at træde i sin Faders Fodspor, og det Samme kan siges om ham med Hensyn til hans Bestræbelser for at forsyne Landet med Læger. Naar disse desuagtet ikke kunne siges at være blevne kronede med stort

---

[1]) Til Opholdet her sigtes der sikkert i H. Paludans Brev til Smetius, hvor han siger „in aula Reginæ, nempe hic in Jutia", hvorimod der neppe herved er tænkt paa Viborg, som det antages i Herh. & Mansas Smll., p. 30. Koldinghus var nemlig Dr. Dorotheas „Leibgedingsschlos", vide Dr.Dorotheas Breve i Aarsber. fra Geh.-Arch. I. og II.

Held, ligger Skylden derfor ikke hos Kongen, men i Tiden og Omstændighederne. Det var endnu saa kort siden, at Universitetet var ret kommen i Gang, og Lægevidenskaben havde indtil da været saa lidt kjendt og agtet her i Landet, at der endnu ikke kunde findes ret mange, som kastede sig over denne Videnskab, saa meget mere, som Reformationen havde gjort Theologien til det paa engang mest ansete og mest indbringende Studium, hvortil derfor ganske naturligt det store Flertal af Studerende af flere Bevæggrunde maatte hendrages. Imidlertid var dog Lægevidenskaben kommen saa meget i Anseelse ved de tildeels udmærket dygtige Repræsentanter, den havde ved Universitetet, at i Fredrik II.s Regjeringstid ikke faa af Landets Sønner kastede sig over denne Videnskab og studerede den med Iver og Flid, saavel herhjemme, som i Udlandet, hvortil, som ovenfor omtalt, Kongen paa forskjellige Maader opmuntrede og understøttede. Derved opnaaedes, at der henimod Slutningen af Aarhundredet virkelig fandtes saa mange Læger her i Landet, at der kunde med Sandhed tales om en dansk Lægestand og en efter Tidernes Fordringer nogenlunde god Forsyning med Læger. Men dette kom altsaa først den følgende Tidsalder tilgode, medens Forholdet under Fredrik II. i det Hele taget var omtrent, som under hans Forgjænger.

Det var, som tidligere berettet, Christian III.s Ønske, at der skulde findes en Dr. med. i hvert Stift i Riget; men det var langtfra lykkedes at realisere dette i hans Regjeringstid. Sønnen, Fredrik II., bestræbte sig ogsaa for at bringe dette istand, men opnaaede det heller ikke, om end Landets Forsyning med Læger gjorde et lille Skridt fremad under hans Regjering, idet der nedsatte sig Læger paa et Par Steder, hvor før ingen havde været. Disse Læger lønnedes, som før, med Canonicater og vare da pligtige til i et større eller mindre District at lade sig benytte af Alle og Enhver; dog vare enkelte af de Læger, vi i dette Tidsrum træffe paa, ikke saaledes ansatte, men

dels ansat i et andet Embede, som Jens Skjelderup, der var Biskop i Bergen, dels antaget som privat Læge af en Enkeltmand, som Peder Jacobsen Flemløse paa Aggershus. Hvad enten disse Læger imidlertid saaledes vare lønnede af Kongen eller vare private Læger, saa kunde Befolkningen idetmindste i deres Nærhed henvende sig til dem og faae Hjælp hos dem, derved vinde mere Kjendskab og Tillid til ordentlig Lægehjælp og saaledes efterhaanden mere og mere vænnes af med at henvende sig til de uvidende Bartskjærere, Landfarere og Qvaksalvere af mange Arter, som hidtil havde udgjort saa godt som deres hele Tilflugt. Men dog var Lægeforsyningen endnu altfor sparsom, til at der ikke skulde være endnu for lange Tider en vid Mark for hine selvgjorte Lægers Virksomhed, som derfor ogsaa i dette Tidsrum fremdeles florerede overalt i Landet. Dem var man nu engang vant til at søge Raad og Hjælp hos, og i nogle Tilfælde var man jo ligefrem henviist til denne Klasse Mennesker, nemlig i Tilfælde, som krævede chirurgisk Behandling, hvormed den Tids Læger jo slet ikke befattede sig, og i Pesttider, da Lægerne ligesaa godt, som Andre, flygtede over Hals og Hoved og overlod Befolkningen til de af Regjeringen udnævnte Pestmestre, som søgtes blandt Bartskjærerne, og som da behandlede de Syge, dels efter de Pestbøger, som forskjellige Læger, f. Ex. Morsing og Capiteyn, havde udgivet, dels efter den Erfaring, de selv havde vundet eller bildte sig ind at have; men herved knyttedes de aabenbart langt fastere til Befolkningen, som de delte Ondt og Godt med i de trange Tider og efter Evne stode bi med Raad og Daad, saa at det ingenlunde er til at undres over, at Folk da ogsaa til andre Tider søgte deres Bistand i Sygdomstilfælde. Noget, som kunde ligne en Medicinallov, eller kongelige Bestemmelser og Anordninger, hvorved Lægernes Pligter og Rettigheder fastsattes, gaves endnu i den Tid ikke, og i den Henseende vare Bartskjærerne paa en vis Maade forud for Lægerne, idet de dannede bestemte Laug,

som havde deres Skraaer og Privilegier, der endog for nogle Byers Vedkommende vare stadfæstede af Kongen, og hvorved de beskyttedes mod Andres Indgreb i deres Rettigheder. Noget Lignende kan ikke siges for Lægernes Vedkommende at have været Tilfældet; Lægekunstens Udøvelse var dengang i Grunden en fuldkommen fri Næring, som Enhver, der tiltroede sig selv Evne og Kundskab til at behandle Syge, kunde give sig af med, naar hans Hjælp søgtes, uden at nogen bestemt Lov forbød det, og Adskillelsen mellem ordentlige Læger og Qvaksalvere var saaledes ikke Lovens Værk; men kun den offentlige Mening, eller maaskee rettere Lægerne selv, opstillede denne Forskjel, og Almuen ansaae vistnok Enhver, som behandlede Syge, for Læge.

Ville vi nu see, hvorledes Landet da i Fredrik II.s Regjeringstid var forsynet med Læger, da finde vi, at der paa **Sjælland**, naar undtages Universitetets Professorer og Kongens Livlæger i Kjøbenhavn, kun fandtes 1 Læge, nemlig i Roeskilde, hvor det endda kun var for en Tid af denne Periode. Paa **Fyen** fandtes 1 Læge i Odense, i **Jylland** 2 Læger, nemlig 1 i Viborg og 1 i Ribe, men begge Steder ikke under hele Tidsrummet. Dernæst fandtes i **Norge** ligeledes 2 Læger, men ogsaa kun for en kortere Tid, end Kongens Regjering, nemlig Biskoppen i Bergen og 1 Læge paa Aggershus, altsaa ved Oslo, og endelig i **Skaane** 1 Læge i Malmø. Hermed er hele Lægeforsyningen for dette Tidsrums Vedkommende nævnet, og det er da indlysende, at om end den maa siges at være noget rigeligere, end i Christian III.s Tid, var den dog altfor sparsom til at kunne være ret Mange til nogen egentlig Hjælp. Vi skulle nu see, hvorledes og ved hvem disse nævnte Byer bleve forsynede med Læger.

Roeskilde,

hvor Henrik Harpestreng i sin Tid havde været Kannik, havde senere ikke havt nogen bekjendt Læge og havde navnlig efter

Reformationen ikke havt nogen Saadan indtil Mads Poulsen, som ovenfor fortalt, af Kongen blev benaadet med et Canonicat her, hvor han da slog sig til Ro. Det har vel omtrent været 1568, at han nedsatte sig her, og 1579 døde han som Forstander for Duebrødre Kloster; i denne Tid var altsaa Byen forsynet med Læge; men efter hans Død vides ingen Saadan at have boet her før det 17de Aarhundredes Begyndelse. Egentlig ansat som Læge her af Kongen, synes han just ikke at have været, og Canonicatet synes nærmest at være tilstaaet ham af Medlidenhed, forat skaffe ham Noget at leve af: men paa den anden Side har dog Kongen sikkert ogsaa havt den Bihensigt, derved at sikkre Byen og Stiftet en Læge, om end det ikke ansaaes for nogen Nødvendighed at sørge for en Saadans Underhold ved at bestemme et Canonicat for en Læge, der kunde ansættes i Sjællands Stift; thi til nogen saadan Bestemmelse, som for Viborgs og Ribe Stifter, finde vi her intet Spor. Det ansaaes vel for mindre nødvendigt for Sjællands Vedkommende, fordi man her havde Universitetet og tildeels de kgl. Livlæger at tye til.

Odense

var, som før omtalt, maaskee allerede i Christian III.s Tid bleven forsynet med Læge, idet det af Henrik Smids Yttring synes at fremgaae, at Cornelius Hamsfort den Ældre, Kongens Livlæge, som 1549 havde faaet Privilegium paa at holde Apothek i Odense, ogsaa practiserede her i Byen, om end hans Stilling ved Kongens Hof ikke tillod ham at opholde sig bestandig i Odense. Men i ethvert Tilfælde havde han i Fredrik II.s Regjeringstid stadig Bopæl i Odense fra 1561 indtil sin Død 1580, og Odense fik da en ny Læge i Sønnen, Cornelius Hamsfort den Yngre, som practiserede her indtil sin Død 1627. Hvorvidt endnu en anden Læge samtidig boede her i Fredrik II.s Levetid, er ikke ret bekjendt, men dog neppe rimeligt, hvorfor han

først skal omtales under næste Tidsrum. Den ældre Hamsfort lønnedes med et Canonicat; men dette synes dog egentlig ikke at være tillagt ham som Læge i Odense, og Sønnen havde det heller ikke efter ham; hvorvidt han derfor egentlig med Rette kan kaldes Stadslæge (Poliater) i Odense[1]), hvilket forudsætter en formelig Ansættelse, turde vel være tvivlsomt.

Cornelius Hamsfort

eller v. der Hamsfort (Corn. Hamsfurtius junior) den Yngre var Søn af Christian III.s Livlæge Cornelius Hamsfort den Ældre og hans første Hustru Marie; hvor[2]) og naar han er født, vides ikke. Han studerede i sin Ungdom, som Andre, i Udlandet og indskreves ved Universitetet i Padua $\frac{4}{11}$ 1572[3]). Han blev i Udlandet Lic. med., hvorimod han ikke erhvervede Doctorgraden, kom hjem til Odense, maaskee ved Faderens Død, og practiserede derpaa her indtil sin Død, som indtraf 1627 i Pintsen. Han var gift med Catharina Jerss[4]), som han synes at have ægtet 1596 eller 97, og som synes at have været beslægtet med ham; thi ved et Kongebrev af $\frac{18}{9}$ 1596 gjør Christian IV. vitterligt, at eftersom Corn. v. Hamsfort har ladet berette, hvorledes han er tilsinds at ville forandre sig og sig i Ægteskab begive med en Pige udenlands, „som i 3die Led er ham beslægtet“, begjærende, at Kongen vil tillade, at han samme Ægteskab maa indgaae, saa, uagtet dette Ægteskab synes at være „imod vor Ordinantz“, tillader Kongen dog Ægteskabet[5]). Med hende havde han en Søn, der ogsaa hed

---

[1]) Langebek: Scr. Rer. Dan. III., p. 279.

[2]) Henrik Fuiren benævner ham i sin Liste over danske Studenter i Padua „Cimber“, hvilket kunde tyde paa, at han var født i Jylland.

[3]) ikke 1592, som v. Deurs angiver (Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 191), vide H. Fuirens Liste i Suhms Saml. II, 3. H. p. 6.

[4]) Hofm. Fund. V, p. 19.

[5]) Vedel Simonsen: Bidr. til Odense Bys Hist. III, p. 59.

Cornelius. Ved Testamente af $\frac{13}{1}$ 1627 skjænkede han 1000 Rd. til Gymnasiet i Odense. Han studerede ivrig Danmarks Historie og Antiqviteter og har efterladt sig flere historiske Skrifter[1]).

Skrifter: Disquisitio brevis de Menstruis. Basil: 4. — Desuden nogle historiske Værker.

Viborg

var, som tidligere fremstillet, allerede af Christian III. bestemt til Sæde for en Læge for Nørrejylland, og et Canonicat var henlagt til Lønning for en Saadan. At Hans Bentzon var den Første, som beklædte denne Post, er ligeledes omtalt; men hvorvidt han endnu beklædte den ved Fredrik II.s Thronbestigelse, vide vi ikke; men at han ialtfald snart maa have fratraadt Posten, synes at fremgaae deraf, at Canonicatet ved Kongebrev af $\frac{2}{2}$ 1561 tillagdes en Arnold Serratus, som formodentlig var en Udlænding, og som derved forpligtedes til at bygge og boe i Viborg, vedligeholde og forbedre sin Residents[2]). Denne Mand er forøvrigt ganske ubekjendt, og har han overhovedet nogensinde virkelig nedsat sig der i Byen, har han ialtfald kun været der meget kort; thi, som tidligere berettet, tilstod Kongen ved Brev af $\frac{28}{10}$ 1563 den unge Peder Sørensen, som da studerede i Udlandet, „det Kannikedom, som ledigt er efter En, som var Doctor udi Medicin," paa den Betingelse, at han efter 3 Aars Studering i Udlandet skulde nedsætte sig i Viborg. Men formodentlig paa Grund af Peder Sørensens Vægring ved at gaae ind paa det fastsatte Vilkaar blev Canonicatet kort efter atter

---

[1]) Resen kalder ham „vir in divinis scripturis egregie versatus & in secularibus literis eruditissimus, Medicus & historicus clarissimus, antiquitatum Danicarum indagator sagacissimus, ingenio subtilis, eloquio clarus, vita denique & conversatione insignis" (Dän. Bibl. IX, p. 376).

[2]) Ursin: Stiftest. Viborg, p. 234.

givet til en Auden, nemlig en Hans Pedersen, hvem det tilstodes ved Kongebrev af $\frac{8}{4}$ 1564, og som rimeligvis er den Samme, som senere blev Capellan i Nyborg og Rector ved Skolen sammesteds[1]). Lægeposten i Viborg stod saaledes ledig i flere Aar og blev først besat i Aaret 1571, da Hans Paludan, efter ved Enkedronningens Død at være bleven løst fra sin Bestilling som Livlæge hos hende, fik kgl. Bestalling som Læge i Viborg, saalydende: „Vi Fredrik osv. gjøre Alle vitterligt, at efterdi vore kjære tro Undersaatte, Adelen og andre Indbyggere udi vort Land Nørre Jylland have ladet for os berette, hvorledes der udi Landet skal være stor Brøst for en Medico, som syge og svage Mennesker besøge, foretage og dennem udi deres Sygdomme og Skrøbeligheder hjælpe og Curere kan, da have vi derfor, fornævnte vore Undersaatte udi Jylland til Bedste ladet handle med os elskel. høilærde Mand, Doctor Johanne Paludano, saa han haver bevilget og tilsagt sig udi Vor Kjøbstad Viborg at ville nedsætte, og for en Doctore Medicine lade bruge, vore Rigers og Undersaattes Gavn, Bedste og Velfart af hans yderste Magt og Formue at befordre, Vor og deres Skade og Afbræk med muligt Flid hindre og afvende, og hvilke som have hans Hjælp og Tjeneste behov, dennem skal han efter deres Begjæring foretage, og med bedste Vindskibelighed hjælpe og Curere, og sig med hans Medicine udi alle Maader lovligen, flittigen og oprigtigen skikke og forholde, som en Doctorem Medicine egner og bør, og dersom Leiligheden sig saa tildrog, at Vi for vor egen kongelige Person selv

---

[1]) Herh. & Mansas Saml., p. 16. Derimod er det sikkert ganske urigtigt, naar Ursin (Stiftsst. Viborg, p. 234) og formodentlig efter hans Autoritet Cold (Lægevæs. og Læger under Chr. IV., p. 84) antager, at han blev Læge i Viborg; thi han findes ikke paa Th. Bartholins Liste over danske Læger i Med. Dan. dom., og heller intet andet Sted har jeg funden mindste Spor af en dansk Læge af dette Navn.

behøve hannem at bruge, skal han paa vor Skrivelse og Omkostninger være forpligtet at begive sig til os og sig med tro underdanig Tjeneste efter som andre vor Livartz hos os lade befinde saa længe Vi behov have hannem hos os at beholde. Derimod og for saadanne hans flittig tro Tjeneste have Vi naadigst bevilget og tilladt, at han nu strax maa bekomme det Kannikedom udi Viborg Dom-Kirke, som af vor kjære Herre Fader, salig og høilovlig Ihukommelse, er stiftet og funderet til en Medici Underholdning der sammesteds, og det med Bønder, Tjenere og al sin Rente og rette Tilliggelse, have, nyde, bruge og beholde al den Stund han er udi samme Tjeneste, og paa det at han vore Undersaatte til Bedste hans Kald og Embede saa meget desflittigere og bedre kan forestaae, have Vi der udover af vor synderlig Gunst og Naade bevilget hannem at maa bekomme det første Prælatur, som udi Viborg Dom-Kirke vacerendes vorder, og det udi lige Maade med Bønder, Tjenere og al sin Rente og Herlighed beholde, hvorpaa Vi hannem, naar det falder, med vort synderlig Brev ville forsørge og udi midlertid førre end fornævnte Prælatur vacerer, ville Vi til aarlig Pension lade give hannem 1 ct. Ennkede Daler, hvilke vor Lehnsmand paa vort Slot Hald, den, som nu er eller herefter kommende vorder, hannem paa vore Vegne skal fornøie og lade overantvorde til saa længe han fornævnte Prælatur bekommer og Rente deraf oppebærende vorder, siden skal fornævnte 1 ct. Daler hannem afkortes, og ikke ydermere fornøies Dat. Frederiksborg $\frac{5}{12}$ 1571“ [1]). Ved Skrivelse af $\frac{6}{12}$ 1571 underrettedes Capitlet i Viborg om denne Udnævnelse. Hans Paludan tiltraadte da Posten og var derefter Læge i Viborg indtil sin Død 1615. Fra 1577 til 1587 var han tillige Apotheker.

---

[1]) Herh. & Mansas Saml., p. 30—32.

Ribe

havde Christian III., som tidligere omtalt, ogsaa udseet til Sæde for en Dr. med., og han havde derfor 1545 udstedet Brev om, at et Canonicat skulde af Capitlet bestemmes til Løn for en Dr. eller Lic. med. der i Byen[1]); men i hans Regjeringstid lykkedes det ikke at faae Pladsen besat. I Fredrik II.s Tid var det i det Haab, at skaffe Ribe en Læge, at Capitlet her 1562 fik kgl. Befaling til at yde Oluf Tøstesen 50 Rd. aarlig som Hjælp til hans medicinske Studeringer; men dette Haab glippede, idet denne unge Mand opgav Studiet og senere blev Rector i Kjøbenhavn og derefter Capellan ved Frue Kirke. Dog fik Ribe i denne Konges Regjeringstid sin første Læge, idet Hans Lauridsen, som var født der i Byen, efter endte Studeringer nedsatte sig her. Naar dette skete, vides ikke; men det maa vel have været omtrent 1580, og han blev her da indtil sin Død under den følgende Konges Regjering.

Hans Lauridsen

(Johannes Laurentius Amerinus) var født i Ribe[2]) omtrent ved Midten af det 16de Aarhundrede. Faderen, Laurids Nielsen, var da Præst ved Ribe Domkirke og blev senere Biskop i Aalborg. Sønnen udmærkede sig ved Flid og gode Evner og var navnlig i Besiddelse af en særdeles stærk Hukommelse, saa at han udenad kunde fremsige flere

---

[1]) Pligten, at være Meddommer i Ægteskabssager, paahvilede ikke som noget Særegent Lægen i Ribe, som Cold synes at mene (Læger under Chr. IV., p. 86), men var en ligefrem Følge af hans Stilling som Kannik og paahvilede saaledes ogsaa andre Læger, som vare Medlemmer af Domcapitler.

[2]) Terpager Ripæ cimbr., p. 627. — Nyerup og efter ham Cold angive urigtig Aalborg, hvor Faderen ikke, som de angive, har været Præst, men kun Biskop (Wegener: And. Sør. Vedel, p. 19).

af Ciceros Taler; herved erhvervede han sig Tilnavnet Amerinus, som Niels Hemmingsen gav ham, da han hørte ham fremsige Talen pro Roscio Amerino. 1577 blev han Mag. philosophiæ, og senere blev han Dr. med. i Udlandet, formodentlig i Wittemberg[1]). Han kom senere hjem, vel omtrent 1580, og blev da Kannik i Ribe, hvor han nedsatte sig som Læge og døde 1605. Han var 2 Gange gift. Hans første Hustrus Navn var Anna; hans 2den Hustru hed Ellen Jacobsdatter og var en Datter af Mag. Jacob Madsen Veile, som var Biskop i Fyen. Hans Lauridsen var en i sin Tid anseet og yndet Digter og har efterladt sig endeel Digte, men ingen medicinske Skrifter.

Bergen

havde forsaavidt en Læge, som Biskop Jens Pedersen Skjelderup, som var bleven ansat her af Christian III., var Dr. med. Han døde imidlertid 1582, og der var da ingen Læge her før henimod Slutningen af det 16de Aarhundrede.

Oslo

havde vel egentlig ikke nogen Læge i dette Tidsrum; men paa Aggershus fandtes dog i nogle Aar en saadan, idet Peder Jacobsen Flemløse i nogle Aar var Medicus hos Statholderen.

Peder Jacobsen Flemløse

(Petrus Jacobi Flemlosius) er født i Flemløse i Fyen omtrent 1554. Han var, som sagt, i nogle Aar Læge hos Statholderen, Axel Gyldenstjerne, paa Aggershus og blev derpaa af Kongen beskikket til at gaae Tycho Brahe tilhaande ved hans astronomiske Arbeider paa Hveen, hvorfor der ved Kongebrev af $\frac{13}{6}$ 1579 gaves ham Løfte paa det

---

[1]) Herh. Archiv, p. 69.

første Canonicat, som blev ledigt i Roeskilde [1]). Dog synes han da allerede at have været et Aars Tid hos Tycho; thi allerede $\frac{15}{3}$ 1578 omtales han som Deeltager i Observationerne [2]). Paa Hveen blev han i 10 Aar, hvorpaa han reiste til Kjøbenhavn, hvor han derpaa opholdt sig sin øvrige Levetid. Han var Lic. med. og døde 1599 [3]) just da han stod i Begreb med paa Kongens Bekostning at reise til Basel for at tage Doctorgraden. Han var en dygtig Astronom og yndede ogsaa meget Chemien; hans Virksomhed som Læge var neppe stor.

Skrifter: Ecloga de Ecclipsi Solari Anno 1574. Hafn. 1574 — 4. — Doct. Simonis Musæi Underviisning og gode Raad imod den melancholske Djævel. Fordansket. Kbhn. 1575—8. — Elementiske og jordiske Astrologia. Uranieborg p. Hveen 1591. —8.

Malmø.

Her nedsatte 1577 Johannes Warwiek sig som Læge, som ovenfor omtalt; han synes at have siddet i smaa Kaar og skal have overlevet Kongen.

D. Chirurger.

Chirurgien stod fremdeles i hele dette Tidsrum ganske paa det samme Standpunkt her i Landet, som under Christian III.; Lægerne befattede sig ikke dermed, og der findes ikke engang Tegn til, at de under deres Studier i Udlandet gjorde sig bekjendte med Chirurgien, som dog flere Steder paa den Tid allerede havde udviklet sig til en temmelig høi Grad af Fuldkommenhed. Bartskjærerne

---

1) D. Mag. II., p. 256.

2) „Hæc observavit Petrus Jacobi per Sextantem; vide D. Mag. 4. R. II., p. 328.

3) Finn Magnussen angiver 1598 (Anm. f. Nord. Oldkyndigh. 1840—41, p. 330); men 99 er vistnok det rette.

og de omreisende Operateurer vare derfor fremdeles Chirurgiens Udøvere her i Landet, og Lægerne besadde vel ikke engang saa megen Kundskab i dette Fag, at de kunde endog blot nogenlunde controllere Hines Færd. Bartskjærernes Dygtighed stod sikkerlig ogsaa ganske paa samme Trin, som i forrige Tidsrum; de vare udannede og mere eller mindre uvidende Personer, som dreve Bartskjærerforretningen aldeles haandværksmæssig, dannede Laug, som andre Haandværkere, og i det Hele levede og virkede ganske, som disse. Naar derfor Riegels taler i høie Toner om Chirurgiens Blomstren under Fredrik II.[1]), da beroer dette paa en fuldstændig Misforstaaelse, som væsentlig synes at hidrøre fra, at han har antaget det kjøbenhavnske Bartskjærerlaugs Artikler, som bleve confirmerede af Kongen, for en over hele Landet gjældende Lov angaaende Chirurgerne, fremdeles antaget Chirurgerne for andre Personer, end Bartskjærerne, og endelig er kommen til denne Anskuelse, ligesom til sin Forestilling om deres ansete Stilling, ved kun at kjende Artiklerne i deres latinske Oversættelse, hvor Bartskjærere kaldes Chirurgi, Oldermand Præses, Mester Magister osv. I Virkeligheden vare de, som sagt, reent empirisk oplærte, udannede Personer, som imidlertid nøde almindelig Agtelse i det Hele taget, som nyttige Borgere i et Samfund, der ikke kjendte andre Chirurger, end disse Bartskjærere, til hvem man i lange Tider havde været vant til at tage sin Tilflugt i chirurgiske Tilfælde, og til hvem man derved havde faaet Tillid. Man havde Overbevisningen om at blive af dem behandlet saa godt, som Kunsten overhovedet tillod det, og man var følgelig tilfreds med Tilstanden, som den var. Den Tid var heller ikke endnu kommen, da Lægerne saae med Foragt paa disse Chirurger og bidroge deres til at forringe deres Anseelse, om end vi have seet, at Henrik Smid just ikke agtede dem særdeles høit. At de i dette Tidsrum

---

[1]) De Fatis faustis & infaustis chirurgiæ.

fandtes i stort Antal over hele Riget, har vi bestemte Vidnesbyrd om, og vi kunne med temmelig Sikkerhed paastaae, at der ikke fandtes nogen Kjøbstad uden at den ogsaa havde sin Bartskjærer, som der holdt en „Bod“ med Svend og Drenge og betegnede denne Bod paa samme Maade, som Barberen den Dag idag, ved et udhængt Bækken. Flere Steder fandtes flere, end een Bartskjærer, da dannedes et Laug, som havde sine bestemte Laugsartikler, sin „Skraa“, som det gjerne kaldes, der ofte var confirmeret af Kongen, og hvori der bestemtes, hvor mange Bartskjærere der maatte findes i vedkommende By, og gaves nøiagtige Bestemmelser for Mestrenes indbyrdes Forhold, Bestillingens Overgang til en ny Mester, osv. Ret betegnende for Betragtningen af Chirurgien som et reent Haandværk er den Bestemmelse, som vistnok fandtes i enhver saadan Skraa, at naar en Mester døde, maatte hans Enke, saalænge hun var ugift, „bruge Embedet“, naar hun blot sørgede for at holde en „forfaren Svend“, som kunde tilbørlig besørge Arbeidet.

Medens nu disse Bartskjærere havde en laugsmæssig Eneret paa at forbinde „ferske“ Saar og behandle de deraf lidende Patienter, paahvilede der dem ogsaa de samme Forpligtelser, som vi i forrige Tidsrum have omtalt, til at tjene Kongen tillands og tilvands, og sikkert var det ogsaa en ligefrem Forpligtelse for dem, at gjøre Tjeneste under Epidemier som „Pestmestre“. Naar Pesten brød ud, flygtede Lægerne og overlode Befolkningen, at kjæmpe Kampen mod Sygdommen ud, som den kunde bedst; Bartskjærerne udgjorde imidlertid ifølge deres hele Stilling paa en hel anden Maade en Deel af Befolkningen og kunde ikke saaledes løbe fra deres Bod og Bestilling; de vare paa en Maade tvungne af Forholdene til under saadanne „svage Tider“ at blive ved Hus og Hjem og dele Kaar med den Bys Indbyggere, som de levede imellem, og det var derfor ganske naturligt, at det blev dem, som dog altid havde nogen Øvelse i at omgaaes med Syge, om end af

en anden Art, som man gav det Hverv, at tilsee de af Epidemien Angrebne, sørge for deres Afspærring fra de Sunde og behandle dem efter de Forskrifter, som dels fandtes i Morsings, Capiteyns og andre lignende Pestbøger, dels ved hver enkelt Epidemis Udbrud gaves og bekjendtgjordes af Lægerne før deres Bortreise. At forøvrigt Lægerne, ved saaledes at holde sig borte fra Sygdommen, just ikke skulde høste nogen Erfaring selv i Behandlingen deraf, er indlysende nok, og deres Raad maa derfor væsentlig være hentede fra andre Forfattere, som forresten vel heller ikke selv havde personlig synderlig Kjendskab; thi det var overalt almindeligt, at Lægerne saavidt muligt bragte sig selv in salvo, saa at det ikke maa betragtes som en særlig Feil hos de danske Læger. I dette Tidsrum finde vi iøvrigt den Mærkelighed, at ogsaa en Bartskjær, Hans Christensen i Ribe, udgav en Pestbog, og ifølge Mandens Stilling, som vel havde givet ham selv Leilighed til at iagttage Sygdommen, kunde man snarest vente her at finde originale Anskuelser; men destoværre er denne Bog, som en anden medicinsk Bog, han udgav, kun Compilation efter andre Forfattere. At der gaves Bartskjærerne særlig Løn, naar de ansattes som Pestmestre, finde vi ingen Antydning til, og muligen er det heller ikke ganske correct, at tale om en Ansættelse i denne Egenskab, idet der maaskee ikke udgik noget særligt Kongebud i den Anledning, men Sagen enten ordnedes administrativt eller maaskee ganske af sig selv, saa at sige; de Syge har formodentlig selv maattet betale for den Hjælp, som ydedes dem.

Hvad Bartskjærernes Tjeneste i Krigstilfælde angaaer, da var det navnlig tilsøes, at de anvendtes, og kun faa ere de Spor, vi finde til, at de anvendtes ved Hæren tillands. Da saaledes Varbjerg Slot under Syvaarskrigen blev beskudt og mange danske Soldater under Beleiringen saaredes, maatte Kongen lade sin egen Livchirurg, Alexander Lax, forbinde dem, „efftherthi the haffde ingen feld-

skeer“ [1]). Formodentlig bleve de derfra givne under Behandling hos den nærmeste Bys Bartskjærere; thi af et Kongebrev af $\frac{24}{6}$ 1570 fremgaaer det, at idetmindste een af de Saarede skulde udrede 30 Rd. i Bartskjærerløn, som imidlertid Kongen lovede at betale, og der gaves desuden Ordre til at lade Bartskjæreren paa Holmen tage ham under Behandling. Dette, at der var Tale om Betaling for den Enkeltes Behandling, viser tydeligt, at der ikke var sørget for egentlige Militærbartskjærere. Da Besætningen paa Kronborg 1578 under de spændte Forhold til Rusland blev meget forøget, ansattes her en Bartskjærer, som havde været med Hoffolkene i Liffland, og Kongen skrev i den Anledning til Johan Taube paa Kronborg; „Vi ere tillfridtz att thu bestiller, att hand fanger slig besollding oc Maanitzpendinge epther som thu met hannem kand till Eens worde.“ Formodentlig blev han imidlertid allerede 2 Aar efter igjen afskediget tilligemed endeel af Krigsfolket, da intet fjendtligt Angreb mere truede [2]). Grunden til, at der i det Hele ikke af Kongen sørgedes for en ordentlig Forsyning af Hæren med Feltskjærere, var vel væsentlig den, at man ikke havde staaende Hære, men til enhver Krig hvervede fremmede Leietropper, hvis Anførere da selv maatte sørge for Feltskjærere, om de vilde have saadanne til deres Folk, eller i det Høieste hvervede man samtidig med Tropperne ogsaa fremmede Feltskjærere, som ved Krigstogtets Ende atter afskedigedes og da ikke maatte gjøre Indgreb i Bartskjærerlaugets Privilegier ved at virke i det private Liv som Barberer og Chirurger.

Til Brug paa Flaaden finde vi, at der hvert Aar under Syvaarskrigen udskreves en stor Mængde Bartskjærere. Hver By i Riget fik kgl. Brev om at udvælge et vist Antal „gode, duelige og raske Karle med Harnisk og gode Værger“ til Tjeneste paa Flaaden, og det hedder da:

---

[1]) Herh. & Mansas Samll., p. 56.
[2]) ibid., p. 57.

„Ligeledes, at I ogsaa udgjøre af Eders By een god Bartsker med Kiste og al Tilbehørende“ eller „Redskab“ som det ogsaa kaldes. Saaledes finde vi, at der i Aaret 1564 af Byerne i Jylland samt Odense og Svendborg udskreves i Alt 12 Bartskjærere, og et idetmindste lignende Antal er vel blevet udskrevet fra de sjællandske, norske og skaanske Byer. 1566 udskreves i det Hele 25 Bartskjærere, 1567 udskreves 30 og 1568 og 69 ligesaa mange; men herved forstaaes kun Mestre, og det fremgaaer af Helsingørs Regnskab i disse Aar, at disse idetmindste undertiden ogsaa havde Svende med sig[1]), hvorved altsaa Antallet forøgedes endeel. I Almindelighed havde vel hvert Skib 1 Bartskjær ombord; men vi finde dog ogsaa, at idetmindste „Jægermesteren“, Herluf Trolles Admiralskib, 1565 havde tre af Bartskjærer Christopher von Stettins Svende ombord. Denne Udskrivning til Tjeneste paa Flaaden var en stor Byrde for Bartskjærerne, da de ikke alene toges bort fra deres Forretning og sikkert kun fik en ringe Løn og liden Anseelse, men ogsaa sattes i directe Udgift ved de Omkostninger, som Udstyrelsen af „en vel udstafferet Kiste“ medførte, og som det synes, at de selv i Regelen har maattet afholde, medens der dog ogsaa forekomme Exempler paa, at Byerne har idetmindste ydet dem Hjælp dermed. Hvad der forresten hørte til den omtalte Bartskjærkiste, vide vi ikke; men vi kunne let tænke os, at den har skullet indeholde ikke alene de brugelige Instrumenter, som Bartskjærerne vel i det Hele maa antages at have været forsynede med, om end de ved en saadan Leilighed, hvor svære Læsioner kunde ventes at komme under Behandling, kunde trænge til at completteres, men ogsaa Medicin, navnlig Salver, Plastre og de dengang saa meget brugte „Vunddrikke“ eller idetmindste Ingredientserne hertil, og hvad en saadan Kiste kostede at udrede, kunne vi idetmindste faae en Forestilling om ved at see, at Helsingør

[1]) Nyt hist. Tidsskr. I., p. 196.

1570 havde tilstaaet Mester Hans Bruil 60 Mark til Hjælp til Udredelse af Kisten [1]). Det er derfor ikke til at undres over, at saavel Bartskjærerne selv, som ogsaa Byerne, ømmede sig en Deel ved denne Udskrivning og saavidt mulig søgte at frie sig derfra, naar det paa nogen Maade kunde lade sig gjøre, og vi finde saaledes blandt Dronning Dorotheas Breve til Fredrik II. [2]) flere, som ere skrevne for at undskylde Kolding Bys Borgere, at de ikke havde sendt den forlangte Bartskjær paa Grund af, at de kun havde een Saadan, og bede Kongen at de maatte være fri for denne Pligts Opfyldelse.

At forresten baade Hær og Flaade kun vare høist maadelig betjente ved at være betroede udelukkende til Bartskjærernes Hjælp, kunne vi let forstaae. Det var allerede galt nok, at disse høist tarvelige Chirurger skulde behandle de naturligvis ofte meget svære Læsioner, som forefaldt i Krigen, og som de efter hele deres Uddannelse maatte mangle den fornødne Kundskab til at behandle; men værre var det dog i Grunden, at ogsaa alle indvendige Sygdomme skulde behandles af disse Mennesker, som i denne Henseende dog egentlig kun kunde betragtes som rene Qvaksalvere, og det er derfor heller intet Under, at vi see Pesten under Syvaarskrigen anrette saa store Ødelæggelser baade i Landhæren og ombord paa Flaaden. For Hygieinen gjordes Intet eller mindre end Intet, og de Syge skulde behandles af uvidende Empirikere; hvorledes kunde da Resultatet blive godt?

At Bartskjærernes Antal her i Riget i denne Konges Tid maa have været ret betydeligt, fremgaaer blandt Andet af de ovenfor omtalte Udskrivninger til Flaaden, og naar vi dog kun kjende saa faa af dem, da hidrører dette naturligviis fra, at de ikke har gjort sig bekjendte i Litteraturen eller paa anden Viis, saa at det er en reen Tilfæl-

---

[1]) Nyt. hist. Tidsskr. I., p. 195.
[2]) Wegener: Aarsberetn. f. Geh. Arch., I og III.

dighed, naar deres Navne ere blevne bevarede. Vi skulle imidlertid nu nævne dem, hvis Navne af forskjellige Grunde ere blevne opbevarede.

Ligesom Faderen, havde Fredrik II. sine Livchirurger, hvoraf vi kjende to. Ved Bestalling af $\frac{30}{9}$ 1559 blev „Mester Bastian Bartscher“ udnævnt til kgl. „Wundartz“ med Forpligtelse til at „følge Os, hvor Vi reise“ [1]). Hvilken Løn der tillagdes en saadan Livchirurg, har jeg intetsteds fundet angivet; men at han for en Deel lønnedes med Naturalforpleining, fremgaaer af „Kong Fredrik II.s Hof-Mandtal og Spise-Ordning 1564“ [2]), hvor der blandt de Hofbetjente, som ikke mere skulde have den „fetallie“, de hidtil havde nydt, nævnes „Bastian Barscher“, som havde havt 2 Øxne, 10 Lam, 4 Svin, 1 Td. Smør, 1 Td. Sild, 4 Pund Rug og 1 Læst Byg. Noget senere finde vi en Livchirurg ved Navn Alexander Lax omtalt. Ved Kongebrev fra Frederiksborg af $\frac{30}{3}$ 1568 fik Peder Oxe Befaling at udbetale til et Bud 50 Daler paa Alexander Laxs Løn, forat „hand ther fore kannd kiøbe hues hannd thiill hans hannduerck skal paafolge“ [3]), og det synes derfor sandsynligt, at han da nylig var traadt i Kongens Tjeneste, hvilket ogsaa kan bestyrkes deraf, at det af et andet Kongebrev fremgaaer, at han tidligere havde været ved „knechterne“. Forresten er Intet bekjendt om denne Mand.

I **Kjøbenhavn** fandtes foruden den kgl. Livchirurg, som dog maatte følge Kongen, hvor han reiste hen, endnu en kgl. ansat Bartskjærer, nemlig paa Holmen. Muligen har her en Bartskjær været ansat allerede under Christian III.; men i ethvert Fald var det Tilfældet under Fredrik II., da Christopher fra Stettin blev ansat her 1565 med en vis Løn, som han dog havde en hel Deel Vanskelig-

---

[1]) Hist. Tidsskr. II., p. 18.
[2]) Ny. D. Mag. V., p. 71.
[3]) Herh. & Mansa Samll., p. 13.

hed ved at faae af den sparsommelige Peder Oxe, hvilket gav Anledning til et Kongebrev af $\frac{14}{7}$ 1568, da Christopher havde 226 ℛ tilgode af sin Løn og desuden 1400 ℛ for Tjeneste paa Orlogsflaaden, hvor han, som ovenfor omtalt, holdt 3 Svende paa Admiralskibet. Det synes, at Peder Oxe har søgt at tilfredsstille ham ved at udvirke et Kongebrev, hvorved der tilstodes ham „det første Bandt“ i Marstrand; men her blev han dog kun kort og kom da paany til Kjøbenhavn „for at bruge sit Haandværk som Bartskjær“. Men her gjorde Bartskjærerlauget Indsigelse mod hans Virksomhed, og Kongen maatte da $\frac{31}{10}$ 1571 tilskrive Borgmester og Raad om „at tilstede og bifalde ham hans Stang og Bækken at udhænge og hans Haandværk at bruge“. 1581 ansøgte han Kongen om, som Erstatning for sin Opoffrelse i kgl. Tjeneste, at faae en Gaard i Malmø; men dette har formodentlig ikke kunnet lade sig gjøre; thi 1582 befalede endelig Kongen Christopher Valkendorff at „fornøie ham med saa meget, som lideligt og billigt kunde synes at være“ [1]). Af det omtalte Brev af $\frac{14}{7}$ 1586 fremgaaer fremdeles, at Bestillingen paa Holmen dengang besørgedes af Mikkel Bartskjær, som imidlertid siges at skulle være „meget ulyksom med sit Embede“, hvorfor Kongen anmoder Peder Oxe om at sørge for en dueligere Mand, enten Christopher, som dog sees ikke at være bleven antagen igjen, eller en Anden.

Forøvrigt fandtes i Kjøbenhavn 6 Bartskjærere, som dannede Lauget i denne By; men ved de Laugsartikler, som $\frac{21}{8}$ 1577 bleve vedtagne og bekræftede af Kongen, saa at de fik Lovskraft, bestemtes Tallet for Fremtiden til 10 Mestere. I disse Artikler gjordes det til Pligt for Enhver, som blev Svend, efterat have udstaaet sine Læreaar hos en Mester, at han skulde reise 4 Aar i Udlandet for destobedre at lære Chirurgien; uden at have opfyldt

---

[1]) Herh. & Mansa Saml., p. 209—10.

denne Betingelse kunde han ikke senere blive Mester i Kjøbenhavn. For at blive Mester skulde Svenden documentere at være født af hæderlige Forældre, fremvise Lærebrev og gjøre Mesterstykke, hvilket vel maa forstaaes som en Slags theoretisk og practisk Examen [1]). Naar en Bartskjær blev kaldet for at forbinde et Saar, som var erhvervet i Slagsmaal, skulde han, saasnart „det første Baand" var lagt, melde det for Byfogden, for at ikke de Skyldige skulde blive ustraffede. Som et Værn mod Qvaksalvere bestemtes, at ingen Stensnider eller Omløber maatte tage Nogen under Behandling med indvortes eller udvortes Lægemidler, førend han havde fremstillet sig for Doctores medicinæ og af dem var erklæret duelig i sit Fag. Desuden indeholdt Artiklerne en Mængde Bestemmelser om Mestrenes indbyrdes Forhold o. s. v., og Overtrædelser straffedes med Mulkter, som deltes i 3 lige Parter til Kongen, Byen og Lauget.

Af disse Bartskjærere har jeg ikke funden andre nævnede ved Navn, end den i forrige Tidsrum omtalte Hans Lange, som døde 1566.

I **Helsingør** finde vi et Par Bartskjærere nævnede i Fredrik II.s Regjeringstid, saaledes findes i de helsingørske Regnskaber for 1567 anført, at „Mester Claus Bartskær fik til en sid Kaabe" 6 Alen Klæde, da Byen skulde „udgjøre" en Bartskjær til Kongen, og 1570 viser Regnskabet, at der var tilstaaet en Bartskjær, Mester Hans Brüel, da han om Sommeren var bestemt til at følge med Hæren, 60 ℔ til Hjælp til Udredelse af hans Kiste; men

---

[1]) At dette forstodes ved Mesterstykket, som Bartskjærerne sikkert overalt maatte gjøre ligesom andre Haandværkere, der dannede Laug, synes bl. A. at fremgaae af Bartskjærerskraaen for Malmø, som allerede var bleven given mellem 1546 og 48, hvori det fordredes, at Mesterstykke skulde gjøres „konstigt som en Chirurgico tillstaar oc giffues swar oc tilltal paa alle spörsmaal" (Friberg: Malmø Stads Historie, p. 69).

da nu Toget ikke gik for sig, meente man, at han burde betale Pengene tilbage. Da han ikke var ganske villig hertil, enedes man om at lade Spørgsmaalet afgjøre ved uvillige Mænd, hvoraf Borgmester og Raad valgte to og Mester Hans to. Disse bestemte da, at han skulde betale Halvdelen, men beholde selv den anden Halvdeel, da han hele Sommeren havde ligget og ventet og derved forsømt andre Ting[1]). I Aaret 1579 har Mester Thylls Bartskjær været med at besegle et Gjenbrev af 29. Septb., udstedet af hans Svoger Didrik Reignnertz, Borger i Helsingør[2]). Disse ere de Bartskjærere, som i dette Tidsrum ere omtalte her; hvor mange der i det Hele fandtes i Helsingør, vides ikke.

I **Aarhus** findes endeel Bartskjærere nævnede uden at forresten videre er bekjendt om dem. Saaledes findes i Byens Jordskyldbog[3]) anførte for 1562: Jacob Bartskjær 2 ß, Marine Bartskjærs (formodentlig en Bartskjærenke) Have 3 ß, Laurids Bartskjær 4 ß af 2 Haver, gjorte til een, og 1 ß af „thet støcke Jordt widt Closther Røst", endelig Matthias Bartskjær 3 ß. I Mandtallet over Borgervæbningen[4]) nævnes 1588 som „Fennickedrager" Mester Nickell Bartskjær og som „Førn" Mester Oluf Bartskjær. Blandt „Gherøstet met Harnisk, lange spisz och Slagsuerdt" nævnes Christen Bartskjær og blandt „Gherøstet met lange Røer" Poul Bartskjær og Hans Bartskjær. Mester Nickell sees af Borgerskabsbogen at have taget Borgerskab 1586; de Andre vides aldeles Intet om.

At der har været Bartskjærere i **Kolding**, sees af Dronning Dorotheas Breve, hvor det ogsaa siges, at to af dem vare døde i Kongens Tjeneste, saa at der 1564 kun var Een tilbage, og da Byen ikke godt kunde undvære en

---

[1]) Nyt. hist. Tidsskr. I., p. 195.
[2]) Wegener: Aarsber. f. Geh. Arch. IV., Tillæg, p 16.
[3]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. I., p. 168, 69 og 75.
[4]) idid: p. 225.

Chirurg i paakommende Tilfælde, beder hun Kongen forskaane Byen for den paabudte Udredelse af en Bartskjær[1]), og den samme Undskyldning og Anmodning gjentages i de følgende Aar. Om deres Navne vides Intet.

I **Ribe** fandtes i Fredrik II.s Tid en Bartskjær, som er mærkelig ved at være fremtraadt som medicinsk Forfatter, nemlig Hans Christensen, som var her allerede 1567, da hans Søn, Christian Johan Bartscher, som senere blev Biskop i Børglum, blev født her. Han døde ogsaa i Ribe 1642 og maa altsaa være bleven en meget gammel Mand. Ere end hans Bøger samlede fra andre Forfattere, maa han dog have staaet paa et høiere Trin af Dannelse, end idetmindste Flertallet af hans samtidige Colleger. Han har udgivet

En liden Underretning, hvorledes Mennesker skal forholde og skikke sig, naar den forgiftige Pestilenze, „kolde Syge", begynder at sprede sig. Slesv. 1578 —12. — En liden Bog om allehaande Sygdomme og Raad dermod. Slesv. 1596. —4. —

I **Odense** bestod St. Cosmi et Damiani Gilde, som kun var et noget pretentiøst Navn for Bartskjærlauget; men ingen Bartskjær er her bekjendt fra denne Periode.

Ogsaa i de andre Kjøbstæder i Riget har der ganske vist levet Bartskjærere, om end mange Steder maaskee kun en eneste, saa at der ikke kunde dannes noget Laug; men at de har existeret, vise Udskrivningerne til Flaaden.

I **Norge** finde vi ogsaa i dette Tidsrum Bartskjærere omtalte, navnlig i Bergen, hvor Absalon Pedersen i sin Kapitelsbog[2]) omtaler, at $\frac{27}{10}$ 1566, da Pesten herskede der i Byen, døde Mester Brandt Bartskjær, og Aaret forud var Mester Thomas Smit bleven valgt til Raadmand. Denne Thomas Smit var fød i Rostock, senere kommen til

---

[1]) Wegener: Aarsber. f. Geh. Arch. I., p. 168.
[2]) Norsk Mag, I , p. 189 —449.

Bergen og levede der endnu 1582[1]. 1570 reiste han som Raadmand tilligemed Borgmesteren Olaf Nielsøn til Kjøbenhavn for at bede Byen forskaanet for Accise; men de kom tilbage med uforrettet Sag $\frac{22}{11}$ 1570[2]. Af den nævnte Kapitelsbog fremgaaer det iøvrigt, at Bartskjærerhaandværket i Bergen udøvedes af Tydskerne, der her, som bekjendt, dannede en Tidlang som en lille Stat for sig, de saakaldte „Garper" eller „Contoirske". Det siges ogsaa, at de 1558 havde 2 Bartskjærboder, og i hver Bod vare 2 Mænd og 2 Drenge[3]. 1566 nævnes Mester Hans og Mester Jochim.

Bergen havde ogsaa en Badstue, hvor en vis Alart var Badstuemand 1567[4]) og flere Aar, og at han ogsaa har befattet sig med Chirurgien, kan ikke betvivles.

1570 omtales en Bartskjær, Mester Geert, som gav en Mand, „sorte Tønnis", som var „noget lidet krank", en Drik ind; „der tog hand sin Død aff, som hand selff bekendte i hans siste", siger Abs. Pedersen, som i det Hele ikke synes at have yndet eller havt rigtig Tro til Bartskjærerne.

---

[1]) Norsk Mag. II., p. 539.
[2]) Norske Saml. I., p. 61.
[3]) Norsk Mag. I., p. 599.
[4]) Det hedder i Abs. Ped. Kapitelsbog (N. Mag. I., p. 330): $\frac{24}{6}$ 1567 var m. Alart bastuemand udi rette paa capitelet med Taalike i bastuen, som hafde tilsagt hannom echteskab, oc hun opborit hans skench, oc han hafde bekendt henne, oc dette løfte hafde verit dennom imellem vdi XVIII vger, siden fich hun it annit sin, som it drogs menniske, der inted duer, huilcken mand udi herberrig kallede Rackerkiste, oc hun effter sin mands Død, m. Hans, lod m. Jochim ligge hos sig oc gøre sig med barn, og fick icke des mere aff hannom, siden louede hun m. Alert. Bleue de skilde at, effterdi hun vilde icke haue hannom, oc hun udi try aar maa ey gifte sig till en straf, att hun skuffede den fromme mand, huilcken hun aldrig verd er.

E. Fødselshjælpere.

Fødselshjælpen stod, ligesom Chirurgien, i dette Tidsrum væsentlig paa det samme lave Standpunkt, som i Christian III.s Regjeringstid. Jordemødrene fik ingen egentlig Undervisning i deres vigtige Kunst og maatte fremdeles hjælpe sig med, hvad egen og andre Jordemødres Erfaring kunde lære dem. Selv slig Anvisning, som Henrik Smids i hans Bog om Qvindfolks og spæde Børns Sygdomme, kom dem neppe synderlig til Nytte; thi den allerstørste Deel af Jordemødrene har vistnok hverken kunnet læse eller skrive. Hvor Fødselen var vanskelig eller ved Naturens Hjælp umulig paa Grund af Bækkenforsnevring o. s. v., der har sikkert Bartskjærer og Operateurer maattet træde til og efter ringe Evne bringe Sagen til Ende ved Indgriben med skarpe og stumpe Instrumenter, en Hjælp, som sikkert ofte har været værre, end aldeles ingen, og vel kan antages at have directe eller indirecte kostet mangen Barselkone Livet.

At de forresten har været temmelig talrige i dette Tidsrum, idetmindste for Kjøbstædernes Vedkommende, er der Grund til at antage. Absal. Pedersen nævner saaledes i sin Kapitelsbog 2 Jordemødre for Bergens Vedkommende. Her døde saaledes $\frac{3}{1}$ 1565 Elsebeth Messemagers, Jordemoder i Bergen, som var „en Qvinde vel ved Alder, from, dygdesom, flittig, stille, fornuftig, forstandig, trolig, trøstelig, stundom haard og stundom mild udi hendes Kald, ligesom Folket var til og Leiligheden begav sig“ [1]). Hun havde været to Gange gift og havde mange Børn med sin første Mand; hendes anden Mand hed Evert „og var hendes Tjenestedreng (ɔ: Karl), denne giftede sig med hendes Tjenesteqvinde efter hendes Død“. Hun begravedes i Domkirken, og „der fulgte henne megen Almue til sin Leiested; thi Alle havde hende kjær“. 1569

---

[1]) Norsk Mag. I., p. 276,

omtaler Abs. Pedersen en anden Jordemoder ved Navn Brynhild[1]).

Forresten har jeg ikke funden nogen Jordemoder omtalt i dette Tidsrum; men har der i Bergen, som det synes, samtidig været 2 Jordemødre, er det dog rimeligt, at der i det Hele ikke har været Mangel paa Koner rundtom i Riget, som gave sig af med at assistere de Fødende og altsaa vare Jordemødre efter den Tids Krav og Skik.

F. Hospitaler.

Hospitalsvæsenet vedblev ogsaa at staae paa samme Fod, som under Christian III. Hvad man kaldte Hospitaler, var egentlig Forsørgelsesanstalter for Fattige og Vanføre, Mennesker, som vare beladte med en eller anden chronisk Sygdom, som gjorde dem det vanskeligt eller umuligt, at erhverve det Fornødne til Livets Ophold eller gjorde dem til Plage og Afsky for de Omværende. Egentlige Sygehospitaler kjendte man ikke, naar undtages de saakaldte Pesthuse og Leproserierne, forsaavidt disse endnu bestode. Ved disse vare gjerne Bartskjærere ansatte, om end de ikke boede paa Stedet selv.

Hvorvidt der dog paa Holmen i Kjøbenhavn har været et Slags Hospital for de i Krigen Saarede, som kunde bringes hertil, vides ikke bestemt; men da her var ansat en Bartskjær, og det sees af Kongebreve, at de Saarede fra Flaaden henvistes til ham, naar de kunde flyttes dertil, er der dog Noget, som taler for, at her idetmindste midlertidig maa have været oprettet et Slags Lazareth eller Hospital, hvor da Christopher fra Stettin og Mester Mikkel har øvet deres Gjerning.

G. Apotheker.

Ved Fredrik II.s Thronbestigelse fandtes der Apotheker i Kjøbenhavn og Odense, men ellers intet Sted i Riget, saavidt

---

[1]) Norsk Mag. I., p. 362.

vides. Under denne Konges Regjering forøgedes deres Antal vel noget, idet der oprettedes Apotheker i Viborg, Helsingør og Malmø, og ligeledes fandtes et saadant i Kolding Men alligevel var det dog aabenbart kun en meget sparsom Forsyning, og det er derfor ganske naturligt, at Landfarerne fremdeles fandt en vid Mark for deres Handel og Vandel, da den allerstørste Deel af Befolkningen var henviist til dem, naar det gjaldt om at forsyne sig med Medicamenter. De havde sikkert ogsaa fuldkommen fri Tilladelse til at udsælge deres Varer hele Landet over; men de Bedragerier og Forfalskninger, som disse Medicinalkræmmere, der kun havde egen Fordel for Øie, tillode sig, har dog formodentlig været Aarsag i, at der for Kjøbenhavns Vedkommende i Aaret 1577 toges en Bestemmelse, som havde til Hensigt, at indføre en Control med disse Folks Varer, naar de falbødes her i Staden. I Bartskjærlaugets Artikler af $\frac{21}{8}$ 1577 hedder det nemlig i § 19: „For den store Falskhed og Bedrag, der almindeligen findes hos de Qvaksalvere og Landfarer, skal Ingen herefter udstaae og udsælge deres Varer i Kjøbenhavn, førend deres Theriak, Pulver, Olie, og hvis de have at sælge, som Medicin og Lægekunst er anrørendes, er bleven beseet og proberet af en Doctor Medicinæ med Oldermanden og nogen af Embedsbrødrene, og dersom deres Varer findes gode og uforfalskede, skulle der af Borgmester, Raad og Fogden efter gammel Sædvane bydes Forlov dermed at udstaae; men dersom nogen Falskhed hos samme deres Varer befindes, skal dennem forbydes dem at udstille eller sælge; hvo herimod gjør, skal bøde for hver Gang sex Daler“ [1]). Hvorvidt forresten denne Bestemmelse i Virkeligheden overholdtes, er ikke bekjendt; men det er dog efter den Aand, som gjorde sig gjældende i Laugsvæsenet i det Hele, at dømme, rimeligt nok, at man har søgt saa-

---

[1]) Herh. Arch. 118—19, Riegels: De fatis faust. & infaust. chir., p. 363.

vidt muligt at faae Haand i Hanke med disse Landfarere, der foruden deres Medicinalhandel ogsaa øvede en ikke ringe medicinsk og chirurgisk Virksomhed, og at man derfor efter bedste Evne har søgt at controllere deres Varers Godhed; hvorvidt derimod Evnen til en saadan Undersøgelse virkelig har været tilstede, er et andet Spørgsmaal. Forøvrigt synes deres Virksomhed i Kjøbenhavn ogsaa at have maattet indskrænkes endeel ved det Privilegium, som var tilstaaet Apothekeren, Villum Uno, idet det heri hed, at ingen Anden end han i Kjøbenhavn maatte falbyde Apothekervarer, som kaldtes Composita og vare tillavede efter Recept, saa at Landfarernes Handel idetmindste synes at have maattet indskrænkes til Simplicia. Men i ethvert Tilfælde gjaldt denne Bestemmelse kun for Staden Kjøbenhavn, og i hele det øvrige Rige kunde de, som hidtil, frit og ucontrollerede sælge deres Varer til Alle og Enhver, som vilde kjøbe af dem.

Ligesom imidlertid Kongen viste sin Interesse for Medicinalvæsenet og sin Erkjendelse af dets store Betydning for hele Befolkningens Velvære ved efter bedste Evne at virke for Landets Forsyning med dygtige Læger, saaledes tog han sig ogsaa med paaskjønnelsesværdig Iver af Apothekervæsenet. Det er allerede ovenfor berørt, at der i hans Regjeringstid oprettedes flere Apotheker omkring i Landet, hvor der var Sandsynlighed for at de kunde bestaae, hvorved det mere og mere gjordes muligt for Folk at forsyne sig med Lægemidler hos ordentlige Apothekere, til hvem man af mange Grunde kunde ganske anderledes have Tillid, end til de omreisende Landfarere, hvis Bedragerier i Grunden vare vitterlige nok. Men Kongen søgte ogsaa saavidt muligt at controllere Apothekervæsenet, og indførte han end ikke egentlige Apothekervisitatser ved et Paabud om bestemte aarlige Undersøgelser af Apothekerne, saa blev dog den første Visitats afholdt i hans Regjeringstid og efter hans Befaling, idet Martin Æditius og Hans Bentzon 1569 fik Befaling, at visitere Villum Unos Apothek,

som var kommet i slet Rygte paa Grund af Varernes ringe Beskaffenhed. Kongebrevet desangaaende lyder saaledes[1]: „Fredrich o. s. v. Vor synderlig gunst tilforn. Wiid att wij ere komne udi forfaringe hvorledis paa vort Abeteek ther vdi vor kiøbsted kiøbnehaffn schall findes stor Brøst paa hvis Deel som burde att vere til kiøbs ther sammesteds for thennom tiil trenger oc ther behoff haffue. Sameledes forfare wij om hvis Spitzeri, vrther oc anditt ther findis fall at vere thet selgis oc afhendis for itt vskellige verth oc doppeltt eller faszt tre dobbeltt dyrere end thet vdi nedlandene eller anden stedtz kand kiøbes saa oc att en partt aff same vrtter schulle were gamble oc forschalitt oc forgiemt godtz saa thet inthid duer att bruges huor vdinden vore vndsotte oc andre ther thet kiøbe schulle thennom hartt besuere. Thi bede wij ether oc ville attj strax begiffuer ether paa for^ne^ Aboteck oc ther grandsker oc grandgiffuelig forfarer huad for vrter tiill legedome oc anditt paa for^ne^ Aboteck findis oc om thet er saa dueligt oc gott som thet siig bør. Sameledis om ther findis tiil kiøbs hvis ther bør en abotecker ffall att haffue eller oc ey. Oc attj schrifftelige lader giffue osz tiilkiende hvis brøst oc mangel ther findis saa wij osz ther epther kunde vide att rette. Tiszligeste Attj for itt skelligt oc billigt werdt setter alle hans vrter spetzerj oc anden deel som ther schall selgis oc affhendis saa att vor Abotecker som thet schulle affhende kunde bliffue viidende oc the thet behøffue att kiøbe schulle icke med rette mue haffue att beklage thennom att the offuer huad rett oc billigt er settis thennom. Oc endelig giør therpaa en schick oc ordning huorledes ther med schall holdis oc thed vdi schrifft vnder ethers segell forfattis, ther epther Aboteckeren oc the med hannom handle schulle thennom haffue att rette. Helsingør 5 Dag Martij Ao. 1569." Herved befales altsaa baade en Apothekervisitats afholdt og en Taxt udarbeidet, begge Dele dog kun for et enkelt Apo-

---

[1]) Herh. & Mansa Saml., p. 242.

theks Vedkommende. Hvorvidt forresten den omtalte Taxt virkelig blev fastsat og overholdt, kan ikke oplyses; men vi træffe imidlertid ikke Spor af flere Klager i Fredrik II.s Tid. Nogen virkelig Apothekertaxt, gjældende for hele Landet, existerede i den Tid ligesaa lidt, som nogen Slags Pharmacopoe.

Det synes forøvrigt at vidne dels om de bestaaende Apothekers mindre gode Forsyning, dels om, at det var forbundet med store Vanskeligheder for en Apotheker at forskaffe sig de nødvendige Varer, at man seer af et kgl. Brev af $\frac{25}{7}$ 1578, at Kongens egen Apotheker var slet forsynet med Lægemidler, saa at disse maatte hentes i „Haderslev og andensteds“, og at han kort efter fik Ordre til at opkjøbe de Urter og Specerier, som Kongen havde givet Ordre om, af de Skibe, som maatte ankomme i Sundet med saadanne Varer, hvilket imidlertid heller ikke synes at have ført til Maalet; thi i December samme Aar sendtes han til Tydskland i et lignende Ærinde med 2400 Ducater til at gjøre Indkjøb for[1]). Noget bidrog det hertil, at de Lægemidler, som Landet selv producerede, kun brugtes lidt i Apothekerne og i Almindelighed ringeagtedes, som Henrik Smid klager over i Fortalen til sin Urtebog, naar han siger: „Her voxe mange ædle Urter i Riget, som dog foragtes og trædes under Fødderne; men vidste vi deres Kraft og Dyder, da holdt vi dem i større Ære og Værdighed, end vi gjøre,“ og samme Klage lyder over hundrede Aar efter fra Th. Bartholin i hans Medicina Danor. domestica. Det var altsaa saa godt som udelukkende udenlandske Stoffer og Lægemidler, som anvendtes, og med hin Tids ufuldkomne Communicationsmidler er det da ikke saa underligt, om Medicinen maatte blive dyr, og naar det af ovenfor anførte Kongebrev fremgaaer, at der klagedes over Unos høie Priser, da kunne disse muligen have været en ligefrem Følge af de ved Indførselen paaløbne Omkost-

[1]) Herh. & Mansa Saml., p. 247.

ninger og i sig selv ikke ubillige; thi om Udfaldet af Visitatsen vide vi Intet; men paa den anden Side er det ogsaa nok muligt, at den Tendents til at lade sig for dyrt betale, som senere fremtraadte endnu stærkere hos Apothekerne og gav Anledning til en almindelig Taxt, allerede da har begyndt at yttre sig.

Vi skulle nu see, hvorledes de enkelte Byer vare forsynede med Apothekere.

Kjøbenhavn

havde sit Apothek i Høibrostræde, og det var Apothekeren her paalagt at holde en Svend til Kongens Tjeneste, naar det forlangtes; men dette synes nærmest at have været en Clausul, som indførtes i Privilegiet for indtræffende Tilfældes Skyld, og som Kongen i Regelen ikke benyttede sig af, da han havde sin egen Hofapotheker. Christian III.s Livlæge, Cornelius Hamsfort, var jo tillige Apotheker og har sikkert ogsaa fungeret som saadan hos Kongen; men ogsaa Fredrik II. havde sin egen Apotheker. I Aaret 1565 fik Jens Ulfstand paa Kjøbenhavn Slot ved Kongebrev af 16. Marts Ordre til at befale de Bønder, som boede i Farum og dens Omegn, at de i dette Aar, Hans Apotheker til Bedste, skulde pløie Jorderne der til Gaarden [1]), og hermed menes sikkert Kongens egen Hofapotheker [2]). I Aaret 1570 antog Kongen i sin Tjeneste som Apotheker Antonius Preus eller Prytz, som han ogsaa skrives, i hvilken Anledning Villum Uno fik Brev om, at han ifølge sin Forskrivning skulde betimeligen og til gode Rede fornøie ham med hans Sold og lade ham erholde fra Apotheket det, som han forlangte til Kongens Brug, hvorover han skulde holde „Register og klart Regnskab". Det hed vel i Preus's Beskikkelse, at han skulde „dagligen vare paa Os og være hos Os, hvor Vi ere [3]); men dette sees

[1]) Herh. & Mansa Saml., p. 246.

[2]) Rimeligvis er det den samme Johannes Canis, som under Chr. III. nævnes som „Kongelig Apotheker".

[3]) Hist. Tidsskr. II., p. 18.

dog af et Brev til Christopher Valkendorff af $\frac{25}{7}$ 1578, ikke at være bleven taget saa nøie; thi Kongen skriver deri fra Skanderborg, at „Antonius Apothecker“ har forpligtet sig at holde „en forstandig Apothekersvend“, som kunde følge Kongen overalt, og som ogsaa af samme Brev sees at være hos Kongen. Samme Brev er iøvrigt skrevet for at klage over Preus's Forsømmelighed med at forsyne samme Svend med de nødvendige Lægemidler og indeholder et Paalæg til ham om selv at indfinde sig med alt Fornødent og ikke senere at lade slig Forsømmelse gjentages, saafremt han ikke vil risikere sin Afskedigelse. Imidlertid synes det, at Preus har snart forsonet Kongen og formodentlig kunnet give gyldige Grunde for den paatalte Mangel.

Antonius Preus er rimeligvis død samme Aar lige i Slutningen, eller ogsaa i Begyndelsen af 1579; thi hans Efterfølger Caspar Castorph eller Kastrup (Caspar Castropius Rudensis), som ogsaa var Christian IV.s Apotheker, og som døde $\frac{11}{8}$ 1607 i sit 59de Aar, siges i Gravskriften i Slangerup Kirke at have været Fredrik II.s og Christian IV.s Apotheker i 29 Aar[1]) og maa altsaa i det Seneste være tiltraadt Embedet i Begyndelsen af 1579[2]). Han var gift med Anna Hansdatter, som det fremgaaer af samme Gravskrift; forresten er han ganske ubekjendt. Som Løn havde Hofapothekeren de 30 Joachimsdalere, som Apothekeren i Høibrostrædet skulde betale i Leie af Gaarden, naar han var fri for at holde en Svend til Kongens Tjeneste; om Kongen forresten lagde noget til, vides ikke. Noget egentligt Officin havde han ikke; men saavel paa Kjøbenhavns Slot[3]), som paa Fredriksborg Slot[4]), finde vi

1) Pontopp. Marm. Dan. II., p. 303.

2) Det siges dog i Rentemesterens Regnskab for 1579, at Caspar Castorp er antagen til Paaske 1580 med en aarlig Besoldning af 50 Daler og 5 D. om Maaneden (Arch. f. Pharm. XXII., p. 52).

3) Jonge: Kjbhvns. Beskr., p. 414.

4) D. Saml. f. Hist., Topogr., Personalhist. II., p. 229.

idetmindste i Christian IV.s Tid Localer, som benævnedes „Apotheket“, der forresten kun har bestaaet af 1 eller 2 Værelser.

Apotheket i Høibrostræde, som jo var Kjøbenhavns egentlige og eneste Apothek, eiedes ved Fredrik II.s Thronbestigelse af sin Stifter, Villum Uno, hvis Hustru 2 Aar iforveien havde faaet kgl. Tilladelse til at drive Apotheket efter sin Mands Død, saafremt hun overlevede ham, hvilket imidlertid ikke blev Tilfældet. I Aaret 1569 blev hans Apothek, som før omtalt, Gjenstand for den første Visitats her i Landet, og muligen kan den mindre gode Tilstand, kvori Apotheket da sagtens har været, have været en Følge af, at Uno er bleven sygelig eller paa anden Maade sløv paa sine gamle Dage. Noget Saadant synes at maatte have været Tilfældet; thi uagtet Apotheket, saavidt man kan skjønne, havde god Afsætning, afstod Villum Uno det dog 1572 og efterlod ved sin Død sin Enke i trængende Omstændigheder.

Den, som Uno afstod Apotheket til, var en vis Mathern von Wermelskercken, som $\frac{10}{9}$ 1572 fik kgl. Confirmation paa Afstaaelsen og derved fik overdraget sig det samme Privilegium, som Uno havde været i Besiddelse af, med de samme Friheder, Rettigheder og Forpligtelser, deriblandt ogsaa den, at holde en Svend til Kongens Tjeneste, naar det forlangtes.

M. v. Wermelskercken er formodentlig død 1581; thi i dette Aar fik Peder Wentzke 29. Juli kgl. „Brev paa Apothekergaarden udi Kjøbenhavn udi Høibrostræde og der sammesteds at holde og anrette et Apothek, som Willum Apotheker fordum iboede, og beholde qvit og frit udi de første 2 Aar, og siden skal han give aarlig i Leie 10 gamle Dalere“. Denne Wentzke havde derpaa Apotheket indtil 1609.

At Apotheket i Høibrostræde, det senere Svaneapothek, maa have havt en god Afsætning, kunne vi slutte deraf, at der endnu i Fredrik II.s Tid fremstod et andet Apo-

thek i Kjøbenhavn, idet en vis Walert Jansson, efter Navnet at dømme, en Hollænder, som forresten er ganske ubekjendt, efter sin Ansøgning fik Tilladelse af Kongen, formodentlig 1571, til at anlægge endnu et Apothek i Kjøbenhavn, hvilket muligen ogsaa kan have været en medvirkende Bevæggrund for Willum Uno til at afstaae sit Apothek. Da imidlertid Jansson kort efter døde, udenat have faaet Apotheket istand, fik Hans de Hundt samme Tilladelse i Aaret 1572, og Kongebrevet herom er saalydende[1]: „Friderich o. s. v. Gjøre alle witterligt, att effitherthi Waler Jansson huilcken wij nogen tid siiden forleden haffue forløffuit att motte Anrette itt Apotecke vdj wor kiøbstad kiøbnehaffn, nu er død og afgangen, Tha haffue wij aff wor synderlig gunst oc naade vndt oc tilladt oc nu mett thette wort obne Breff vnde oc tillade, att Thenne breffuiszer hans de hundt Maa vdj hans sted werre Apotecker vdj forn. wor kiøbsted kiøpnehaffn oc ther szamestedtz anrette et Apotecke, oc were frij for all Borgerlig oc Byes thønge, dog mett saadanne wilckor. Att hand schal holde it gott wstraffeligt Apotecke mett forstandige suenne, nøttørfftige vrther, the ther gode, frische oc wforfalschede ere mett all andre tilbehørige, som bør att findes oc were vdj itt Apotecke, hand schall oc selge wor vndersotthe oc andre affhuende hues the behøffue oc kiøbendes worder for itt schielligt oc liideligt kiøb, Oc szig ther vdinden, som vdj alle maade skicke oc forholde, Att ingen klagemaal mett billighed oc rette offuer hannom kommendes worder. Thersom oc saa skeer att hans forsømmelsze vdj nogen maade findis, oc kand bevises, Tha schall hand thette wort breff haffue forbrott, oc thet ther effther icke att komme hannom til beste, Thij forbiude wij alle ihuo thet helst er eller were kunde Serdelis wore Fogitter, Embitzmænd, Borgemester, Raadmand, Byfogitter oc alle andre for^{ne} Hans de Hundt, her Emod paa for^{ne} Apotecke Eff-

---

[1]) Herh. & Mansa Saml., p. 245.

ther som forn att hindre, eller i nogen maade forfang att giøre wed wor hylliste oc naade. Giffuet Fredrichsborg 14. Mai 1572". Dette Privilegium er altsaa ligelydende med Unos, kun at Forpligtelsen til at holde en Svend til Kongens Tjeneste her ikke paalægges; men der gives da heller ikke fri Bolig.

Denne Hans de Hundt er den samme, som ellers kaldes Johannes Canis eller Hans Canis og var Kongens Hofapotheker. Han havde under $\frac{30}{3}$ 1562 faaet Kongebrev paa, at han skulde faae det første Apothek, som maatte blive oprettet her i Riget [1]), og det maa vel altsaa have været med hans Minde, at Walert Janson først fik Tilladelse. Hvorlænge denne Apotheker levede og havde Apotheket, vide vi ikke, og dette Apotheks senere Skjæbne er overhovedet ikke ganske klar, hvorom mere senere.

Helsingør

var den næste By paa Sjælland, som fik et Apothek, da Peter Pesther 1581 fik kgl. Tilladelse til at oprette et saadant, idet der 16. Juli i dette Aar udgik et Kongebrev, saalydende [2]): „Wij Frederich o. s. v. giør alle witterligt, att efftherthij wdj wor kiøbsted Helsingøer thill thesz icke haffuer werit nogit apotecke anret [3]) och som byen sig nu møgit forbedrer och thilthager, och thet therfore well giøris fornøden, att samestedtz et apotecke bleff anret, menige Byens indbyggere saa well som fremmede, thiid hender att

---

[1]) Arch. f. Pharm. XX., p. 253.

[2]) Wegener: Aarsber. f. Geh. Arch. III., p. 64.

[3]) Naar det i Ny pharm. Tid. 2. Aarg. p. 166 hedder: „Allerede i 1577 og under $\frac{18}{5}$ 1578 finder man i Rentemesterregnskaberne omtalt Arent Thom Rade som Apotheker i Helsingør," da maa det dog ifølge Ovenstaaende, hvor det bestemt siges, at der ikke før 1581 har været Apothek i Helsingør, nærmest antages, at „Apotheker" i de nævnte Regnskaber endnu er brugt i den gamle Betydning af „Urtekræmmer".

komme, thill gafn och bedste, paa thet the ther kunde bekomme tilkiøbs wrther och anden deell, som paa itt apotecke bør fall at holdis, och huer behoff haffue, tha haffue wij aff wor synderlige gunst och naade wndt och thilladt och nu med thette wort obne Breff wnde og thilladė, att thenne breffuisz ossz elske. Peither Pesther maa udj forne wor kiøbsted Helsingøer aurette et apotecke och niude samestedtz slig rett och friehed, som en apotecker wdj andre welordnit steder haffue och niude, och skall ingen anden wden hand allene mue holde apotecke samestedtz hannum thill forprang wdj thij sambfelde aar nest effther thette wort obne Breffs datum regnendis, ey heller skulle borgerne mue holde thilkiøbs wdj theris kram nogen synderlig specerij, som wdj et apotecke bør at holdis, forne Peither Pesther thill forprang, dog saa att hand skall were forplicht att holde ett gott wstraffelig apotecke med forstandige suenne, nøttørfftige wrther, the ther gode och wforfalschede ere, med ald anden thilbehøringe, som bør att findis och were wdj et apotecke, och ther aff selge och affhende thill wore wndersotte och andre, hues the behøffue och kiøbendis worder, for et skielligt och liideligt kiøb, och sig wdj alle maade therudinden skicke och forholde, att ingen clagemaal med billighed och rett ofuer hannom kommendis worder. Och schall hermed strengeligen were forbudit nogen anden at holde apoteck eller spitzerij och wrter fall wdj forne Hellsingør, forne Peither Pesther paa hans apotecke, neringe och bieringe thill hinder och skade, wnder thend straff som wed bør. Cum inhibitione solita." — Hvad der ved denne Bevilling er mest paafaldende, er den Omstændighed, at den kun skulde gjælde for 10 Aar, idet vi ikke ellers finde Apothekerprivilegierne udstedte paa saa kort Aaremaal, men for Vedkommendes Livstid. Hvad der har givet Anledning til denne Indskrænkning for Peter Pesthers Vedkommende, finde vi ingen Antydning til; men i ethvert Fald fik denne Betingelse ingen practisk Betydning, idet Privilegiet blev

fornyet 1592, og Helsingør har saaledes fra 1581 været stadig forsynet med Apothek.

Odense

havde, som tidligere omtalt, allerede i Christian III.s Tid faaet Apothek, som eiedes af Cornelius Hamsfort den Ældre, som saaledes var den første Apotheker her, men neppe selv bestyrede Apotheket i Christian III.s Levetid, da han ikke med Vished vides at have været stadig bosat i Odense før 1561. Han har sikkert havt Apotheket indtil sin Død 1580[1]); men hvem der efter ham har overtaget det, er noget tvivlsomt. Det synes vel rimeligt, at Sønnen, Corn. Hamsfort den Yngre, maa have arvet Apotheket og overtaget det efter Faderen; men paa den anden Side viser en Gravskrift i St. Knuds Kirke[2]), at en Apotheker Caspar Timon er død der af Pest $\frac{2}{9}$ 1602, og herefter skulde man da nærmest antage, at denne maatte have faaet Apotheket efter den ældre Hamsfort. Imidlertid er det rimeligt, at denne Timon, som benævnes „Pharmacopola", ikke har været selvstændig Apotheker, men kun Medhjælper eller maaskee en Slags Provisor for Corn. Hamsfort jun., der i sin Virksomhed som Læge og sit Arbeide som Historiker vel kan have havt saa meget at varetage, at der ikke kan være bleven synderlig Tid til Apothekergjerningen, hvori det forøvrigt heller ikke vides, at han, som Faderen, har været oplært og besiddet Kyndighed.

Viborg.

Ved Kongebrev af $\frac{16}{2}$ 1573 blev det tilladt Philip Hanchendall „at anrette et Apothek i Viborg efterdi

---

[1]) Engelstoft angiver (Odense Bys Hist., p. 134), at „Hamsforths berømte Søn, den yngre Corn. v. Hamsforth, opførte det Laboratorium, som bar Aarstallet 1575", og det skulde da synes, at han maatte i Faderens levende Live have overtaget Apotheket; men det sees ikke, hvorfra Engelstoft har sin Kundskab.

[2]) Pontopp. Marm. Dan. I., p. 224

Indbyggerne i Nørrejylland maa lade hente deres Apothekersager i andre Lande"[1]), og han fritoges for al Byens og borgerlig Tynge imod at han skulde holde „et godt og ustraffeligt Apothek med forstandige Svende"[2]); men enten er han kort efter død, eller han har ikke til rette Tid faaet Apotheket bragt i Stand eller paa anden Maade forskjertset sit Privilegium; thi Jacob Wigat eller Wikrat, en Chirurg, som døde 1577, altsaa kun 4 Aar efter det nysnævnte Privilegiums Udstedelse, benævnes i sin Gravskrift[3]) „Apotheker og Chirurgus". Ingen af disse to Mænd er forøvrigt nærmere bekjendt. Ved Jacob Wikrats Død fik, som ovenfor omtalt, Hans Paludan, som da i nogle Aar havde været Læge i Viborg, Privilegiet; men han maa af en eller anden Grund have opgivet denne Forretning; thi ved Kongebrev af $\frac{3}{2}$ 1587 tillodes det en vis Johan Herman at oprette et Apothek i Viborg[4]), og han fik tillige Bevilling til i Forening med sit Apothek at anlægge en Viinkjælder, saa at ingen Anden maatte sælge „sød Viin, Lutterdrank, Claret eller saadan tilberedet Viin"[5]). Under $\frac{4}{2}$ 1587 fik han Expectancebrev paa et Vicarie i Aarhus Domkirke og $\frac{23}{7}$ s. A. fik han Kongebrev paa Kronens Part af Korntienden i Farsø Sogn[6]).

Kolding

har ogsaa i dette Tidsrum faaet Apothek. Paa Koldinghus opholdt Christian III. sig jo jævnlig, og der døde han; samme Slot blev derefter i flere Aar Enkedronning Dorotheas, saa at sige, stadige Opholdssted, og der er al Sandsynlighed for, at hun har havt idetmindste en Apo-

---

1) Herh. & Mansa Saml., p. 104.
2) Ursin: Viborgs Beskr., p. 237.
3) Pontopp.: D. Atl. IV., p. 625.
4) Ursin: Viborgs Beskr., p. 237.
5) Ursin: Viborgs Beskr., p. 86.
6) Arch. f. Pharm. XX., p. 270.

theker, om end der maaskee ikke har været noget egentligt Officin. Da Fredrik II. i sit tidligere omtalte Brev af $\frac{25}{7}$ 1578, som er skrevet paa Skanderborg Slot, siger, at „man maa skikke til Haderslev“ efter Apothekervarer, maa det antages, at Byen dengang ikke har havt noget Apothek, og at dette kan have været Tilfældet i nogle Aar efter Enkedronningens Død, er jo ikke urimeligt. Ved Kongebrev af $\frac{5}{3}$ 1585 fik imidlertid Herman Reiming Privilegium paa at anlægge et Apothek og holde en Vinkjælder, dog ikke med Udelukkelse af Andre, hvem dette tilforn var bevilget[1]), og Byen blev saaledes forsynet med Apothek. Herman Reiming døde 1598, og Enken beholdt Apotheket.

Malmø

fik ogsaa Apothek i denne Konges Tid. Ved Kongebrev af $\frac{4}{4}$ 1571 fik Erasmus van dem Broucke, formodentlig en Hollænder, Tilladelse at maatte bosætte sig i Malmø og der anrette og holde et Apothek, fri for Skat og borgerlig Tynge i hans Livstid, hvorfor det bevilgedes, at intet andet Apothek i Skaane maatte oprettes[2]). Hvor længe han levede, er ikke bekjendt.

---

[1]) Fyhn: Efterretn. om Kolding, p. 283, Arch. f. Pharm. XX., p. 273.

[2]) Arch. f. Pharm. XX., p. 252.

6te Afsnit.

Kong Christian den Fjerdes Regjeringstid, 1588—1648.

A. Universitetet og dets Lærere.

Den Yndest, Universitetet havde kunnet glæde sig ved at nyde hos Christian III. og Fredrik II., kom det heller ikke til at savne hos Christian IV. Da Faderen døde, var han, som bekjendt, kun 11 Aar gammel, og indtil hans Myndighed var indtraadt og han selv greb Regjeringens Tøiler, gik Alt for Universitetets Vedkommende i det gamle Spor, og intet nyt Foretagende sattes i Gang; men allerede kort efter hans Myndigheds Indtrædelse 1596 gav den unge Konge et Vidnesbyrd om sin Interesse for Universitetets Anliggender ved at lade en ny Universitetsbygning opføre, hvorved den gamle, skrøbelige og mangelfulde Gaard erstattedes med en ny og prægtig Bygning. Dette Byggeforetagende begyndtes allerede 1597 og fuldendtes i Løbet af de følgende Aar, saa at den nye Studiegaard kunde indvies $\frac{26}{6}$ 1601 i Kongens Overværelse [1]). Ved samme Leilighed sørgede Kongen ogsaa paa anden Maade for

---

[1]) Pontopp. Orig. hafn., p. 314.

Universitetets Tarv, idet et Stykke Land, som stødte op til Universitetet, bestemtes til en „medicinsk Have“, som det paa den Tid kaldtes, da Botaniken kun dyrkedes som en af Medicinens Hjælpevidenskaber. Denne Have skulde efter Kongens Bestemmelse vedligeholdes og passes af den Universitetslærer, som beboede en derved liggende Residents, som ved samme Leilighed opførtes. Ved Studiegaardens Ombygning indrettedes tillige Plads til Universitetsbiblioteket, som hidtil havde været anbragt ved Helliggeistkirke i Klosterets gamle Refectorium, men nu henflyttedes til selve Universitetet efter at være 1601 bleven forøget med Anders Lemvigs Bibliothek og 1605, da Flytningen synes at være foregaaet, med et Bibliothek, som Kongen selv skjænkede. Stort kan det dertil bestemte Rum dog ikke have været; thi et halvhundrede Aar efter maatte Bibliotheket atter flyttes af Mangel paa Plads. Endnu en Bygning, som var af allerstørste Betydning for Universitetet og navnlig det medicinske Studium, opførtes under denne Konges Regjering, nemlig ét Anatomihus, som byggedes 1644, og hvor den af Kongen allerede 1639 antagne og af Kongens egen Kasse lønnede anatomiske Professor fik et smukt og godt Locale for sin Docentvirksomhed [1]).

Medens Kongen saaledes sørgede for Universitetets ydre Betingelser for Studiernes Fremme, glemte han heller ikke dets indre Organisation, men viste ogsaa i denne Henseende sin Interesse for Videnskaberne ved $\frac{1}{5}$s 1621 at give Universitetet sine nye Statuter eller Novellæ Constitutiones, som de kaldtes. Dette maa ikke forstaaes

---

[1]) Anskaffelsen af et chemisk Laboratorium, som Cold omtaler (Lægevæs. u. Chr. IV., p. 13), men som han rigtignok senere (p. 15) erklærer, at han ikke har kunnet finde nogen Oplysning om, vedkommer vistnok slet ikke Universitetet; der existerede neppe andet chemisk Laboratorium i Chr. IV.s Tid, end det i den kgl. Have. Noget physisk Apparat fandtes maaskee heller ikke.

som en ny Fundats, men kun som endeel nye Bestemmelser, som Tidens Udvikling og forskjellige Forhold havde gjort nødvendige og ønskelige, og som nærmest vare fremgaaede som Resultater af Forhandlingerne i en Commission, bestaaende af Universitetets Cantsler, Christian Friis, Rigsraaderne Holger Rosenkrands og Christian Holk til Hastrup, Bisperne i Sjælland og Skaane og nogle af de ældste Professorer. Derfor indledes disse Statuter[1]) ogsaa med de Ord, at Kongen vil, „at Fundatsen i alle sine Ord, Punkter og Artikler med al Flid holdes og efterkommes skal, saavidt ikke med Bevilling derudi, Universitetet til Bedste, er forandret eller herved forandres“. I en af de første Artikler her omhandles Studenternes Ophold ved fremmede Universiteter, og Kongen ophævede herved for Fremtiden for Theologernes Vedkommende det frie Valg af Universiteter, naar de reiste med Stipendium, hvorimod ingen saadan Regel gaves for Medicinerne, „hvilke for Exercitia og andre Aarsager fremmede Universiteter foraarsages at besøge“; men det bestemmes dernæst, at „Ingen efter denne Dag maa bekomme noget Vort Stipendium udenlands at studere, medmindre han tilforn haver publice derfor disputeret, udi hvilken Disputation alene Professores og competitores stipendii skulle opponere, og skal Ingen forbydes at disputere for samme Stipendium, medmindre han et ryggesløst Levnet befindes tilforn at have ført, saa om hans Liv og Forsæt ingen Forhaabning er. Skulle og competitores stipendii ikke allene disputere, efterdi Saadant for mange Aarsagers Skyld ikke altid er en vis proba paa deres Dygtighed, meden de skulle og af Professoribus rigide examineres; siden skal stipendium juxta vota et suffragia forblive den Dygtigste“. For Professorerne gaves ogsaa visse Regler; saaledes skulde Enhver, som vilde antages som Professor, først have disputeret offentlig uden Præses, medens Universitetets Professorer vare Opponenter;

---

[1]) Nyerup: Univ.-Ann. p. 52.

enhver Professor skulde „læse og disputere publice og privatim saa tidt om Ugen og om Aaret, som dennem befales, og det, som Universitetet kan være til Gavn og Ære"; fremdeles forbødes Professorerne al Dicteren, „som de af andre Autoribus sammenflikket haver, dermed deres egen Umage at spare og Tiden saaledes at henslide," hvorimod det befaledes dem, „deres Profession paa et Aars Tid at forrette". Ingen Professor maatte paa egen Haand forlade Byen og forsømme sine Forelæsninger, og naar han fik Tilladelse dertil, skulde han stille en Anden, som Rector vilde antage for god til at vicariere for ham. Ligesom disse sidstnævnte Forholdsregler toges for at Forelæsninger ikke skulde forsømmes, saaledes bestemte Kongen af samme Grund, at for Fremtiden, naar den nuværende Oeconom ved Communitetet, Thomas Fincke, gik af, maatte ingen Professor overtage denne Post.

Ligesom Christian IV. ved disse Bestemmelser søgte at sørge for Studenternes stadige Undervisning, saaledes viste han ogsaa sin Omhu for deres mere materielle Velvære ved at bygge Regentsen og skjænke den med det tillagte Stipendium som en Fribolig for trængende Studenter. Det var Christian III.s oprindelige Plan, som Fredrik II. havde uden Held gjort Begyndelse til at udføre, men som nu Christian IV. realiserede, hvorved han har faaet Krav paa Mangfoldiges Taknemmelighed, som fra 1623, da Regentsen byggedes, indtil den Dag idag har nydt Godt af dette værdifulde Beneficie, og af alle dem, som endnu i Fremtiden ville kunne nyde Godt deraf. Som Fredrik II.s Regjering er kaldet Universitetets „gyldne Periode". saaledes kunde man ogsaa kalde Christian IV.s Regjeringstid Studenternes gyldne Periode; thi i denne Periode stiftedes flere store Legater og Beneficier. Allerede 1595 havde Christopher Valkendorff ved Fundats af 16. Juli stiftet sit Collegie i St. Pederstræde for 16 trængende Studenter, 1619 stiftede Thomas Fincke sit Legat og 1645 Christian Stougaard et andet Legat, lutter Velgjerninger,

som kunde forøges med flere, hvoraf fattige Studenter kunde nyde Gavn.

Ogsaa for Professorernes Indkomster skal Kongen have sørget ved at forhøie deres Løn[1]); men jeg har intetsteds funden nærmere Oplysninger om, hvor meget den da fastsattes til.

Det medicinske Facultet bestod ved Fredrik II.s Død af Anders Lemvig og Anders Christensen. Den Sidste fratraadte, som tidligere omtalt, sit Professorat $\frac{1}{5}$ 1602, da han udnævntes til Forstander for Sorø Skole, og nu var Tiden kommen, da Universitetet haabede at høste Nytte af den Lærdom, som det var almindelig anerkjendt, at Kongens Livlæge, Peder Sørensen, var i Besiddelse af; men destoværre døde denne udmærkede Mand et Par Maaneder efter at Lærerposten var bleven ledig, idet han $\frac{25}{7}$ 1602 bortreves af den herskende Epidemi, og Posten som anden Medicus var saaledes fremdeles ledig. Under Pesten, som herskede i Kjøbenhavn og efterhaanden udbredte sig til hele Landet, og under hvilken Universitetet sikkert har været opløst idetmindste en stor Deel af Aaret 1602, har der neppe været Tid og Leilighed til at sørge for Professoratets Besættelse, hvormed det under disse Forhold heller ikke kunde haste saa særdeles, og først det næste Aar, 1603, blev derfor Thomas Fincke, som siden 1591 havde været Professor i det philosophiske Facultet, udnævnt til medicinsk Professor, et Embede, han derefter beklædte i den lange Tid af 53 Aar, nemlig til sin Død 1656. Han skulde naturligvis, som sædvanlig, begynde som 2den Medicus; men da Anders Lemvig just døde samme Aar, $\frac{3}{5}$ 1603, rykkede Th. Fincke, inden han endnu havde begyndt sin Virksomhed, op til at blive 1ste Medicus, og Posten var atter ledig. Denne

---

[1]) Cold: Lægev. u. Chr. IV., p. 14 og 46, v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV., p. 180.

Gang besattes den imidlertid hurtigere, idet Gellius Sascerides, som var Medicus i Skaane, endnu samme Aar udnævntes og tiltraadte Embedet, som han derpaa beklædte indtil sin Død $\frac{9}{11}$ 1612. Hans Eftermand blev 1613 den berømte Caspar Bartholin, som, selv en udmærket Lærd, var Stamfader for en Slægt, der i en lang Aarrække glimrede ved Lærdom og fortrinlige Aandsevner. Til stor Sorg for den medicinske Videnskabs Dyrkere og Velyndere hertillands trak han sig imidlertid 1624 tilbage fra Medicinen ifølge et Løfte om for Fremtiden at hellige sig til Theologien, som han under en hæftig Sygdom Aaret iforveien havde gjort. Hans Plads besattes samme Aar med en anden Mand, hvis Berømmelse neppe er mindre, nemlig Ole Worm, som fra 1613 havde været Professor i det philosophiske Facultet og nu ascenderede til det medicinske, hvor han virkede med Lyst og Iver indtil sin Død 1654.

Men foruden 1ste og 2den Medicus, som ifølge Fundatsen udgjorde det medicinske Facultet, kom i Christian IV.s Tid en tredie medicinsk Professor til. Det blev efterhaanden mere og mere indlysende, at Medicinens vigtigste Grundlag, Anatomien, kun paa en meget utilfredsstillende Maade kunde doceres her ved Universitetet, og det ikke alene af Mangel paa Leilighed til at foretage Sectioner, men ogsaa fordi det ikke kunde overkommes med de forhaandenværende Kræfter, selv naar Mænd som Caspar Bartholin og Ole Worm vare Docenter, og disse To har sikkert ogsaa efter Evne virket hos Kongen, som forøvrigt selv aabenbart havde ikke ringe Interesse for denne vigtige Videnskab; men de havde dog ikke formaaet at udrette Noget. Dette lykkedes derimod for Kongens Livlæge, Jacob Fabricius, som havde den Fordeel for de Andre, at have en Mand parat, som han kunde foreslaae som Professor i Anatomi, nemlig sin Svigersøn, Simon Paulli, som var Professor i Rostock, men misfornøiet med Opholdet her og begjærlig efter at komme til Danmark, og

1639 blev han da virkelig ogsaa indkaldt hertil for at docere Anatomi ved Universitetet, hvorfor Kongen tilstod ham en Løn af 200 Rd., som anvistes ham af den kgl. Kasse, da der ikke ved Universitetet kunde skaffes Udveie til de fornødne Pengemidler[1]). Posten som anatomisk Professor beklædte Simon Paulli indtil 1648, da han afgik som Livlæge hos Kongen og derved gav Plads for Danmarks berømteste Anatom, den store Thomas Bartholin.

Til disse Mænd var altsaa den medicinske Undervisning ved Universitetet i dette Tidsrum betroet, og aldrig har maaskee det medicinske Facultet i lige Tid havt en saa glimrende Samling af udmærkede Mænd, som i den første Halvdeel af det 17de Aarhundrede. Mænd som Caspar Bartholin og Ole Worm, der stode i Forbindelse med hele den daværende lærde Verden og nøde en stor Anseelse overalt i denne, maatte kaste Glands over det Universitet, som havde fostret dem og nu nød godt af deres udmærkede Evner og Kundskaber; ogsaa Thomas Fincke og Simon Paulli havde et godt Navn blandt Europas Lærde, den Første som medicinsk Videnskabsmand i Almindelighed og den Sidste vel navnlig som Botaniker, men ogsaa som Anatom. Om Anders Christensens Dygtighed som Anatom og øvrige videnskabelige Qvalificationer har vi tidligere talt, og ogsaa Anders Lemvig var en af sin Tids bedst begavede Mænd, duelig baade som Læge og som Lærer. Allerede paa Grund af disse Personligheder kunne vi vel derfor vente, at det medicinske Studium i dette Tidsrum maatte drives med Iver her ved Høiskolen og gjøre store Fremskridt, og at dette virkelig ogsaa har været Tilfældet, skulle vi snart vise.

Førend vi imidlertid gaae over til at undersøge, hvorledes Forholdet var, ville vi see, hvilke Fordringer man

---

[1]) Nyerup: Univ.-Ann., p. 82, Vinding: Acad. hafn., p. 357, Epp. Wormii I., p. 560.

paa den Tid i det Hele stillede til en medicinsk Student, for derefter at vise, hvorledes disse da skete Fyldest her ved Universitetet, og vi har netop i denne Henseende en bestemt Angivelse at tage til Rettesnor, idet Caspar Bartholin i et lille Skrift: De studio Medico inchoando, continuando et absolvendo, skrevet for Jonas Charisius's Søn Peter og Bartholins egne smaa Sønner, hvoriblandt den senere saa berømte Thomas, og indrykket i dennes Cista medica[1]), har villet give disse unge Mennesker en klar Anvisning til at studere Medicinen paa bedste og grundigste Maade efter Tidens Fordringer og derfor angiver, hvilke Videnskaber en Læge har Brug for og maa lægge sig efter. Vi faae da der ogsaa Underretning om, hvilke Forfattere og Lærde man paa den Tid især agtede her i Landet.

I den nævnte Afhandling, som er skrevet 1626, altsaa efter at Casp. Bartholin var traadt ud af det medicinske Facultet, og benævnes et „pro accurato et supra vulgus futuro Medico Consilium breve atque extemporaneum“, erklæres efter en lille Indledning følgende Ting for nødvendige for Lægen:

1) Fromhed (Pietas) er fremfor Alt fornøden, daglige Bønner, Kjærlighed til Guds Ord. En Læge, som ikke er from, kan kun til en Tid have Held med sig. Man skal daglig læse et Stykke af Bibelen, saaledes at den hele er gjennemlæst i et Aar.

2) Latin og Græsk maa forstaaes, for at kunne læse Galen og Hippokrates og andre i disse Sprog skrevne Forfattere. Arabisk behøves ikke, da Arabernes Værker ere oversatte paa Latin og Græsk. Latin skal læres af Corn. Celsus, Fernelius og Joh. Heurnius, Græsk af Hippokrates og Galen, hvorved Medicinens Studium forenes med Sprogets.

---

[1]) Loculus XXIV (p. 257—72).

3) Rhetorik og Logik. Ved Logikens Hjælp skulle vi efterspore Sygdommenes Aarsager og stille Prognose og Diagnose. Mindre Brug har man for Rhetoriken: „non enim verbis, sed herbis æger curatur".

4) Practisk Philosophi kan man løbe igjennem; men ganske maa den ikke forsømmes.

5) Metaphysik har Lægen næsten ingen Brug for. De, som ere begavede med gode Aandsevner og Skarpsindighed, og især de, som vilde være Proff. philos. ved Universitetet [1]), kunne lære dens Sætninger af særlige Forfattere, som de kunne finde i Enchiridion metaphysicum.

6) Physik og Mathematik ere nødvendige; thi „ubi desinit Physicus, ibi incipit Medicus."

7) Arithmetik bruges til de critiske Dages Udregning, Undersøgelse af Lægemidler o. s. v. Der kan Longamontani Bog bruges, ligeledes Clavii eller Urstisii.

8) Geometri læres efter Dybvad jun. eller i Mangel deraf Rhodius eller Clavius.

9) Optik læres efter Albazenes, Vitellus eller Kepler.

10) Astronomi læres efter Tycho Brahe og Kepler; Longomontan kan for Lægen gjøre Fyldest for Begge.

11) Astrologi bruges i den iatromathematiske Medicin, og her opregnes en Mængde Forfattere, hvoriblandt dog især Hacfurt og Maginus anbefales.

12) Mineraliers, Metallers og Stenes Naturhistorie læres af Cæsalpin, Encelius, Libavius og Anshelmus Boëtius de Bood.

13) Botanik læres af Lobelius, Tabernæmontan, Tragi Herbarium med Sebisii Noter, Matth. Bauhin og Clusius. Man skal høre Forelæsninger og selv samle Herbarier, som læres af Spigelius.

---

[1]) Hvilket var den sædvanlige Fremgangsmaade, naar man ønskede at blive Professor i et af de høiere Faculteter, hvor man da ved Ascension indtraadte ved forefaldende Vacance.

14) Dyrenes Naturhistorie læres især af Gesner og Aldrovandus.

15) Anatomi læres af Vesal, Laurentius, Bauhin og Riolan jun. Naar man samtidig gjennemløber Archangelus Piccolominis Forelæsninger, Columbi, Fabricii ab Aquapend. og Casserii Skrifter, sparer man Tid. Især maa man hyppig privat anatomere Dyr og deres Dele og saa ofte, det kan skee, overvære de offentlige Dissectioner af Menneskelig. Hvad Afbildninger angaaer, erklæres de for i det Hele at være tagne efter Vesal, kun har Fabricius ab Aquap. og Casserius udgivet nogle over Sandseorganerne; Fabricius ab Aquap. alene over Veneklapperne, Casser over Stemmeorganerne, Varolus og Archangelus over Hjernen og Nerverne, Laurentius over nogle Uterinvener og Bauhin over Tyktarmmundingen.

16) Lægekunsten (Medica ipsa ars) læres af Galens og Hippokrates's Værker, Fernelius, Senners Institutiones medicæ og Sammes Afhandling om Febrene. In Controversiis et Disputationibus anbefales Joubert, Valles, Sylvaticus, Mercatus og Horstius.

17) Diætetik læres af Quercetan, Pisanellus og Brugerinus.

18) Semiotik læres af Taurellus. Om Pulsen læses Saxonia og Struthius, om Urinen Villichius, Reusner og Fabricius.

19) I Therapi (in curatione morborum particularium omnium) er Plater tilstrækkelig, „quem si novit quis, omnes cognovit". Har man Lyst, kan man føie Cappivaccius, Mercurialis og Rondelet til.

20) I Chirurgi ere Mercatus, Vesal, Paræus, Aqvapendente, Fabricius Paterniacensis og Felix Wierus udmærkede. Man maa ikke skamme sig for i Italien og Frankrig, hvor Europas bedste Chirurger findes, selv at tage Haand med i Arbeidet og ved den daglige Øvelse at lære de særlige Ting at kjende, som ikke ere alle Fuskere og Barberer (lippis et tonsoribus) bekjendte.

21) Pharmacologi maa læres af Cordus, Wecker, Quercetan, Renodæus og forskjellige Dispensatorier, og Bøsser og Rum hos Apothekerne skal man flittig eftersee, for at ikke Noget, som Apothekeren kjender, skal undgaae Lægen.

22) Lægemidlernes Sammensætning skal læres af Vallerius, Capivaccius, Hasser og Tovarius.

23) Chemi (Pharmacopæa spagyrica c. pyrotechnica) maa studeres med Omhu og under stadig og flittig Nattevaagen, og man maa ikke blot læse Quercetan, Libavius, Crollius, Bequin, Ruland, Basilius Valentinus, Penotus, Sala, Møllers, Finckes og Andres Skrifter; „men da fortrinlige hemmelige, chemiske Midler (Chemiæ arcana) skjule sig hos lærde Mænd, ja endog Fyrster, maa I altid paa Reiser søge efter saadanne, som Tycho Brahes, Peder Sørensens, Englænderen Bannisters, Hartmanns i Hessen, Joh. Baptist Portas i Neapel og især Hs. kgl. Maj. Kong Christian IV.s. Jeg tvivler ikke om, min Peter, at din Morfader, Peder Sørensen, har efterladt mange Ting gjemte i sine Boghylder, som Du let vil kunne faae af din Onkel. Men I, mine Smaasønner, dersom I engang kaste Eders Hu paa denne Kunst, ville i mit chemiske Bibliothek finde mange Bind med de sjeldneste Hemmeligheder (Arcana) saavel spagyriske, som af anden Art, hvilke jeg med stor Møie og Flid har samlet i Europas forskjellige Riger. Jeg veed meget vel, at Nogle foragte slige Hemmeligheder og ikke bryde sig meget om dem, men ere tilfredse med den almindelige Helbredelsesmethode; men det Ene skal gjøres, det Andet ikke forsømmes. og ikke sjeldent kan man i et fortvivlet Tilfælde savne nobile aliquid auxilium. Ja man skal ikke skamme sig ved at udfritte gamle Kjærlinger og Barberer om Husraad, naar de kun ere prøvede og ofte brugte med Held." Paraselsi Theorier kunne læres af Peder Sørensen, Pætrei Nosologie, Watenius og Andre.

24) Reiser har allerede Galen viist Nødvendigheden af, og de anbefales, fordi ethvert Land ikke frembringer

Alting, og ethvert Land har heller ikke de i alle Fag fortrinligste Læger. Fortræffelige Lærere i Lægekunst og spagyrisk Pharmacologi findes især ved Tydsklands Universiteter, som Sennert i Wittemberg, J. Fabricius i Rostock. I Botanik anbefales Jungerman i Giessen og Burser i Sorø. Offentlige Dissectioner foretages hyppigst i Padua, Bologna, Pisa og Montpellier. Medicinske og chirurgiske Cliniker holdes hyppigst i Padua og Florents.

Det er, som man vil see, ingenlunde smaa Fordringer, her stilles, og det vil strax være indlysende, at vort Universitet endnu i dette Tidsrum langtfra kunde tilfredsstille dem alle; men derfor anbefaler Bartholin ogsaa til Slutning Udenlandsreiser som et nødvendigt Middel til at erhverve sig de fornødne Kundskaber. Men paa den anden Side viser der sig just i dette Tidsrum en stedse stigende Stræben efter mere og mere at kunne fyldestgjøre just de i den nysanførte Afhandling fremstillede Fordringer, som forøvrigt klart lægge for Dagen, hvor megen Vigtighed Hjælpevidenskaberne, Naturhistorien, navnlig Botaniken, Chemien, nærmest som pharmaceutisk Chemi, og Anatomien paa denne Tid tillagdes, hvilket ogsaa bar sine practiske Frugter. De sproglige og philosophiske Fag, som omtales, lærtes dels i Skolerne, dels paa Forelæsninger hos Professorerne i det philosophiske Facultet og vare navnlig i hin Tid fælleds Betingelser for al Videnskabelighed overhovedet, saa at de, om end med forskjellig Iver og Grundighed, maatte studeres af alle Faculteters Studenter. Hvorledes Fordringerne i denne Henseende fyldestgjordes, paa hvilket Trin af almindelig Dannelse den Tids Studenter i det Hele stode, vedkommer os mindre her; dog skal det bemærkes, at Christian IV. ved Udgivelsen af sine nye Statuter 1621 klager over, at der sendtes meget uduelige Folk til Universitetet, som man dog ikke „for det ringe Tal, nu paa Universitetet findes“, kunde sende tilbage allesammen, og det samme Forhold bevægede Kongen til 1629 at oprette Gymnasier, hvor de tilkommende Aca-

demikere kunde oplæres i Begyndelsesgrundene af Theologi, Philosophi og Sprog, „ne illotis manibus sacra Academica attrectent, sed rore Gymnasiorum conspersi fluente uberiori Academiæ humectentur felicius“ [1]).

Som Norm for den medicinske Undervisning gjaldt endnu de i den oprindelige Universitetsfundats 1539 givne Regler, ifølge hvilke Araberne, Galen og Hippokrates samt Mathematik og Physik dannede Grundlaget for det medicinske Studium, og vi saae, hvorledes Consistorium i Fredrik II.s Tid med en vis Ærbødighed for det Nedarvede vaagede over, at den nyere, Paracelsiske Retning idetmindste officielt holdtes borte fra Høiskolen; men det er klart, at slige Paalæg, som det, der gaves Johannes Pratensis, kunne ikke hindre, at Undervisningen dog mere eller mindre umærkeligt maa præges af Tidens Aand, og at det Nye, som Videnskaben bringer frem, maa, naar der ellers er Sandhed og Livskraft deri, bane sig Vei og træde frem for Lyset i Ord og Tale, ogsaa i Undervisningen, naar der ellers overhovedet rører sig noget virkelig videnskabeligt Liv. Hvorledes det har forholdt sig i Begyndelsen af dette Tidsrum, har vi ikke noget directe Vidnesbyrd om; men det synes næsten umuligt Andet, end at Peder Sørensen, der just hos Universitetets Professorer nød en udmærket Anseelse som Videnskabsmand, og Anders Krag, der selv virkede som Universitetslærer, og som begge tilhørte den nyere, Paracelsiske Retning, for hvilken den Første endog var en af Tidens Coryphæer, ogsaa maa have havt Indflydelse paa den medicinske Lærdom, som lød i Høiskolens Auditorie. For Aaret 1612 haves et Lectionscatalog, ifølge hvilket Thomas Fincke „Ceptam de capitis affectibus tractationem medicam continuabit“, og Gellius Sascerides „Librum Dn. Philippi Melancthonis de Anima, quem prolegendum suscepit, ad finem, volente Deo, perducere decrevit,

---

[1]) C. Bartholin: De ortu, progressu etc. acad. hafn.

Physiologiæ studiosis, quæ ad humani corporis structuram et facultates eidem cum anima communes pertinent, dilucide ostensurus"[1]); men dette oplyser egentlig Intet; det klinger ganske, som det kunde have lydt i Morsings og Bordings Tid. Derimod har vi fra et lidt senere Tidspunkt af dette Tidsrum et Vidnesbyrd om, hvorledes man idetmindste ønskede Forelæsningerne indrettede, og hvoraf vi faae et noget tydeligere Billede af, hvad man stræbte at give de medicinske Studerende. I sine Novellæ constitutiones, som fremkom 1621, udtalte Kongen, at „Professionerne" skulde „forrettes", „eftersom videre kan berammes", og der findes da virkelig ogsaa, vistnok fra samme Aar, en Ordinatio lectionum[2]), som formodentlig er tilveiebragt af en Commission, maaskee tildeels den samme, som var nedsat til Statuternes Vedtagelse. Heri bestemmes for det medicinske Facultets Vedkommende Følgende:

„Den øverste Medicus skal læse over praxis, den ende paa et Aars Tid og saavidt muligt accomodere praxin ad domestica remedia. Han skal og følge herbatim om Sommeren og beflitte sig paa in horto medicorum at have rariora et exotica simplicia. Han skal have adjunctum Pharmacopæum, hvilken og en Time om Dagen skal læse Pharmacopæa og Chymica, vulgara et rariora, som af et velbestaltet Apotheke kan fordres.

Den nederste Medicus skal læse Theoriam, et Aar at ende. Han skal og hver Vinter holde et anatomicum, enten veri corporis eller ved at fremvise et sceleton. Han skal have adjunctum Chirurgicum, som skal secere og tractere sceleta. Denne chirurgus skal og en Time ordinariis diebus lære Chirurgica som Chirurgiæ Professor og da ostendere praxin secundum anatomiam og, saavidt muligt er, bruge domesticis simplicibus. Han skal ogsaa vise alle Haandgreb, som til Bartskjær-Embede henhøre.

---

[1]) Cold: Lægev. u Chr. IV., p. 16.
[2]) Nyerup: Univ.-Ann., p. 58.

Disse Fire skulle have et Auditorium for sig selv og, om skee kan, et Theatrum anatomicum, hvor Chirurgiæ og Pharmacopææ Professores skulle læse. Dog skulle Studiosi paa begge Steder have locum for sig selv og Empirici for sig selv. Og skulle de profitere alle Fire paa danske og med terminis danicis forfatte Bøger, som kan prolegeres."

Det vil let sees, at denne Ordning af Forelæsningerne just gaaer ud paa i det Væsentlige at fyldestgjøre de samme Fordringer, som Casp. Bartholin i sin ovenfor anførte, 5 Aar yngre, Afhandling opstiller for det egentlige medicinske Studium, og dette kan let have sin ganske naturlige Grund deri, at Bartholin selv har været idetmindste Medconcipent af den. At den har store Fortrin for den gamle Fundats's Bestemmelser, og at Medicinens Hoved- og Bifag her komme ganske anderledes til deres Ret, vil let være indlysende; men destoværre traadte den aldrig i Kraft eller fik kongelig Stadfæstelse, uden at vi dog kjende Grunden hertil. Imidlertid maa den dog antages at være affattet i Overeensstemmelse med de Principer, som i det Væsentligste dengang fulgtes ved Undervisningen, og vi kunne da ikke nægte denne vor fulde Anerkjendelse. En væsentlig Feil har den dog, som ogsaa er berørt i en Betænkning, der afgaves, vistnok af et Medlem af Commissionen [1]), nemlig at det forlanges, at Forelæsningerne skulde fuldendes i Løbet af eet Aar; men denne Bestemmelse har aabenbart sin Grund i, at det i selve Novellæ Constitutiones var saaledes bestemt for alle Faculteter, altsaa ogsaa for det medicinske. Ret characteristisk er det, at der i den omtalte Betænkning ogsaa ankes over, at Medici skulde have Auditorium og Sprog tilfælleds med Empirici, hvilket var Medicinernes Ære for nær; men det maatte unægtelig ogsaa efter de Tiders Tænkemaade forekomme de Lærde høist besynderligt, baade at der skulde holdes

---

[1]) Nyerup: Univ.-Ann., p. 59—60.

Forelæsninger i andet Sprog end det latinske, og at der skulde tilstedes slige ulærde Personer, som Bartskjærerne, der just i dette Tidsrum vare Gjenstand for Lægernes Ringeagt, Adgang til Forelæsninger, og det fortjener derfor end mere Paaskjønnelse, at Forfatterne af denne Ordinatio har havt et saa aabent Øie for Chirurgiens Værd og kunnet sætte sig saa meget ud over Fordomme og Standshovmod, at de har kunnet foreslaae de til Bartskjærernes Undervisning sigtende Foranstaltninger.

Der gaaer i det Hele gjennem de i denne Ordinatio lectionum givne Bestemmelser en Aand, som stræber langt mere, end det tidligere havde været Tilfældet, at bringe den mere practiske Side af Videnskaben til sin Ret i Modsætning til den tidligere Alt opslugende Theoretiseren, og der lægges derfor ogsaa saa megen Vægt paa Anatomiens Studium og til dettes Fremme sigtende Foranstaltninger. Morsings Paamindelse til de medicinske Docenter, „non negligant anatomiam," var vel vedbleven at klinge gjennem Tiderne; men kun yderst tarvelig havde Undervisningen i denne vigtige Gren af Videnskaben været og maatte den nødvendigvis vedblive at være, saalænge man var udelukkende henviist til Afbildninger og maaskee i det Høieste Dyresectioner. Anders Christensen søgte vel at frembringe en Forandring heri; men vi har ovenfor seet, hvorledes det gik ham, og den anatomiske Undervisning maatte fremdeles drives paa den gamle Maade. 1613 indtraadte Caspar Bartholin i Facultetet, og med ham begynder egentlig Interessen for det anatomiske Studium ret at blive levende her i Landet. Han var en udmærket Anatom og havde 2 Aar iforveien udgivet sine Institutiones anatomicæ, som vel ikke bleve modtagne med det Bifald, han havde ønsket og ventet, men dog afgave Vidnesbyrd om hans anatomiske Dygtighed og senere vandt fortjent Anerkjendelse. Da imidlertid Universitetet manglede ethvert Locale til anatomisk Brug og han vel heller ikke havde Leilighed til at forskaffe sig Cadavere, maatte han dog endnu

indskrænke sig til Dissectioner af Dyr, og ikke engang et menneskeligt Skelet synes han at have kunnet vise sine Tilhørere. Imidlertid kunne vi ikke tvivle om, at han har bestræbt sig for at vække den for Videnskaberne i det Hele gunstig stemte Konges Interesse for Anatomiens Studium og vel endog for Tilveiebringelsen af et passende Locale dertil, og tilligemed ham har sikkert ogsaa Henning Arnisæus, der ogsaa var en dygtig Anatom, og som 1620 blev Kongens Livlæge, arbeidet til det samme Maal. Der antydes jo ogsaa i den nylig omtalte Ordinatio lectionum en Mulighed for, at et anatomisk Theater kunde blive oprettet; det paalægges den ene Medicus at holde „et anatomicum enten veri corporis eller ved at fremvise et sceleton", og det gjøres hans Asistent til Pligt, at „secere og tractere sceleta", lutter Paalæg, som forudsætte Muligheden af virkelige anatomiske Demonstrationer ved Hjælp af Dissectioner af Menneskelig. Hermed havde det dog endnu temmelig lange Udsigter, og den omtalte Ordinatio traadte jo heller ikke i Kraft. 1624 forlod Bartholin det medicinske Facultet, for at indtræde i det theologiske, og det blev nu Ole Worm, som de anatomiske Forelæsninger tilfaldt. Denne udmærkede Lærde var ogsaa en dygtig Anatom, som vel kunde baade hos de Studerende og hos Kongen, af hvem han var yndet og anseet, vedligeholde den Interesse for Anatomien og dens Fremme, som hans Forgjænger havde forstaaet at vække. Under Worms Professorat fik Universitetet en under de bestaaende Forhold meget værdifuld Gave, nemlig et menneskeligt Skelet, som Henning Arnisæus 1628 skjænkede, og hvis Gjemme Worm derfor forsynede med en latinsk Inscription[1]). Samme Aar foredrog Worm efter dette Skelet Osteologien for en talrig Kreds af Tilhængere, og ved denne Leilighed var det efter hans egen Beretning, at han blev opmærksom

---

[1]) Th. Bartholin: Dom. anat., p. 48.

paa de efter ham opkaldte Ossa Wormiani [1]). Universitetet var altsaa nu dog saaledes udstyret i anatomisk Henseende, at det kunde byde sine medicinske Studerende et Skelet, saa at idetmindste Grundlaget for Anatomien kunde doceres med Fremvisning af sin virkelige concrete Gjenstand; men der var jo endnu en hel Deel tilbage at ønske. 1637 blev imidlertid Jacob Fabricius kaldet til Livlæge hos Kongen, og denne Mand, som ogsaa synes at have været en Ynder af den anatomiske Videnskab, havde til Svigersøn den rostockske Professor, Simon Paulli. Denne havde som Dreng opholdt sig i Danmark med sine Forældre, havde siden som Student nydt Understøttelse af den danske Enkedronning, hvis Livlæge hans Fader havde været, og synes i det Hele at have havt en mere eller mindre egennyttig Kjærlighed til Danmark, hvor han end mere ønskede at kunne finde en Ansættelse, da Tydskland foruroligedes af Trediveaarskrigen. Hans Svigerfader, Jacob Fabricius, søgte derfor ogsaa at virke for ham i denne Retning og anbefalede ham blandt Andet som Læge for den udvalgte Prinds Christian, som i lang Tid led af en Benskade i Foden, og da dette ikke modtoges, følte de sig Begge krænkede [2]); men en bedre Stilling havde Simon Paulli dog dengang allerede opnaaet eller opnaaede ialtfald kort efter ved Svigerfaderens Anbefaling, idet han 1639 blev kaldet hertil af Kongen som Professor i Anatomi, Chirurgi og Botanik med en Løn af 200 Rdr. af den kongelige Kasse, og herved gjordes der et stort Skridt fremad, idet Anatomien nu kunde doceres langt fyldigere, end tidligere, da den var henlagt under en medicinsk Professor, som havde saa meget Andet, henhørende til den medicinske Videnskab, at foredrage. Simon Paulli har egentlig

---

[1]) Epp. Wormii II., p. 711, Epp. medd. Th. Barth.: Cent. I., p. 122.

[2]) Epp. Wormii I., p. 496.

mest indlagt sig Fortjeneste som Botaniker; men han var dog utvivlsomt ogsaa en dygtig Anatom og havde paa sine Reiser som Student, som det synes, fortrinsviis lagt sig efter det anatomiske Studium og navnlig øvet sig i Dissection under Riolans og Andres Veiledning, saa at han vel maatte ansees for godt skikket til at foredrage Anatomien og demonstrere den practisk her ved Universitetet. Men endnu kunde Dissectioner aabenbart ikke ret foretages, da Universitetet var blottet for ethvert dertil passende Locale, og Simon Paulli maatte derfor i den første Tid endnu hjælpe sig med Skelettet og Afbildninger; Dyresectioner synes han ikke at have foretaget, idetmindste siger Worm 1643 lidt spottende om ham, at han „i de 2 Aar, han har været hos os, ikke har dissekeret en Hund engang“ [1]. Men man havde nu alvorlig lagt Haand paa Værket til Anatomiens Fremme, og man maatte tidlig eller silde tage Skridtet fuldt ud og tilveiebringe et passende Locale, som maatte ansees for en nødvendig Betingelse for at den nationale Høiskole kunde yde den samme anatomiske Undervisning, som ellers maatte søges i Udlandet, hvor man i den Henseende allerede længe havde været langt videre fremme. Kongen havde allerede for længe siden viist sin Interesse for Anatomiens Studium; thi allerede $\frac{26}{9}$ 1603 havde han befalet, at der hvert Aar skulde offentlig anatomeres 1 eller 2 menneskelige Lig [2]; en anden Befaling af ham vidner ligeledes om hans Agtelse for Anatomien, idet han nemlig bød, at Alle, som vilde være Landsbypræster, skulde lære det menneskelige Legemes Sammensætning at kjende [3]), og endelig afgiver Simon Paullis Ansættelse det kraftigste Vidnesbyrd om det Samme. Denne Interesse for Anatomien har den nye anatomiske Professor og hans Svigerfader ogsaa vidst fremdeles at paa-

---

[1]) Epp. Wormii I., p. 569.
[2]) v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV., p. 172.
[3]) Riegels Sm. hist. Skr. I., p. 143.

kalde, naar de søgte at gjøre Kongen det indlysende, at uden et anatomisk Locales Oprettelse vilde alle Befalinger, sigtende til Anatomiens Opkomst, være frugtesløse og den anatomiske Professors Arbeide og Virksomhed i en ganske overordentlig Grad hæmmes, og endelig kom da ogsaa den for Anatomien og den medicinske Videnskab i Danmark betydningsfulde Stund, da et Anatomihus, det saakaldte Domus anatomica, blev indrettet. Dette angives i Almindelighed at være befalet og udført 1644 [1]); men Meningen maa dog være, at det blev færdigt i dette Aar; thi $\frac{4}{2}$ 1643 skriver Worm, som unægtelig ikke synes at have været rigtig tilfreds med Simon Paullis Indkaldelse, Ansættelse og Virksomhed: „Vi har nu alle travlt med at indrette det anatomiske Theater, og naar det er færdigt, lover dets Forstander Mirakler“ [2]).

Anatomikammeret, Domus anatomica, hvortil et paa den søndre Deel af Universitetets Grund beliggende gammelt Collegie indrettedes, er blevet udførlig beskrevet af Th. Bartholin i et eget Skrift: Domus Anatomica Hafniensis brevissime descripta [3]), og vi ville nu herefter beskrive dets Indretning med Bartholins egne Ord.

„I den nederste Etage,“ siger han, „findes i Bygningens midterste Deel en Forhal, hvorfra der gjennem 4 Døre er Adgang til forskjellige Localer.

Gjennem den første Dør tilhøire føres vi til Præparatoriet, hvor Prosectoren og hans Assistent præ-

---

[1]) Th. Barth.: Dom. anat. hafn., p. 4, Nyerup: Univ.-Ann., p. 88, Engelst.: Annaler 1812, p. 168.

[2]) Epp. Wormii I., p. 569.

[3]) Dette lille Skrift udkom i Kjøbenhavn 1662 og har paa sit Titelblad som Vignet en Ørn, som med sit Næb hakker i sit eget Bryst, medens dens Unger løbe til for at drikke det udstrømmende Blod, og derunder staaer: Fuimus Troes. En Afbildning af Domus anatomica findes i Th. Bartholins Cista medica.

parere Cadaverne paa et aflangt, bevægeligt Bord. Der findes en Kakkelovn, forat de Dissekerende ikke i streng Kulde skulle fryse om Hænderne, fremdeles et lille Aflukke med et Skab og Bord, hvor Dissector gjemmer sine Instrumenter, og hvor han kan ordne sine Tanker og sine Klæder før den offentlige Demonstration.

Den anden Dør ved Siden af fører til et Kjøkken, hvor Cadaverne vadskes før Dissectionen, og hvor efter endte Demonstrationer Benene blottes for Kjødet for at dannes til Skelet. Derfor er der opført en stor Ovn med det nødvendige Ildsted, og i Hjørnet staaer en rummelig Kobberkjedel, hvori Benene koges. Fra dette Kjøkken findes ogsaa gjennem en anden Dør Indgang til Præparatoriet, saa at Cadaverne kunne bringes ind udenat man behøver at passere Forhallen.

Den tredie Dør, tilvenstre, fører ind til selve det anatomiske Theater, og her findes følgende Indskrift af Dr. Mich. Kirstein[1]):

Hic aut ossa vides, aut corpora secta Viator,
Hic ars Naturæ solvit & unit opus.

Det anatomiske Theater, eller snarere Amphitheater, er firkantet, rummeligt og meget høit, mere beqvemt end glimrende, forsynet med fire Rækker Træskranker udenom hinanden, stigende lidt efter lidt opad fra den nederste til den øverste. De nederste Pladser indtage Professorerne, Doctores medicinæ og Hædersgjæster. Paa de øverste findes særlige Afdelinger til Henstilling af Skeletter. Paa Skrankerne findes særegne Sæder, forsynede med Hængseler, saa at de kunne slaaes ned og tjene til Hvile for trætte eller svage Tilskuere, og slaaes op for dem, som

---

[1]) Michael Kirstein, en Tydsker, som senere blev Læge i Hamborg, og som tillige var Digter eller idetmindste Epigrammatiker, var en Tid Prosector hos Simon Paulli. Forøvrigt see om ham Cimbr. litt. II., p. 412, Marm. Dan. I., p. 124 og Resen. Inscript. hafn, p. 244.

hellere ville staae. Midt i Rummet er et Bord for de Cadavere, som skulle fremvises, hvilket kan vendes og dreies efter alle Hjørner, for at endog alle de mindste Ting, som findes, kunne vises alle Tilskuerne. Bordet skilles ved en Skranke fra de nederste Tilskuere, forat ikke Dissector eller Assistenten under Fremvisningen skal generes ved Mængdens pludselige Tilstrømning.

Gjennem den fjerde Dør i Forhallen stiger man ad en Trappe op til en øverste Afdeling, hvis Gitterværk vender ud imod Theatret, og herovenfra har vor allernaadigste Konge, Fredrik III, flere Gange med gunstige Øine iagttaget vore Demonstrationer. Ved Siden af findes sammesteds andre Pladser for Hoffolkene og Andre, som fra dette Sted ville nyde Synet."

I Theatret opstilledes Skelettet af en Mand, som hed Adam, og af en Qvinde, som egentlig hed Inger, men af Simon Paulli kaldtes Eva, og mellem dem stillede han et kunstigt forfærdiget Træ med Slangen. Desuden sattes der endeel Dyreskeletter, nemlig af en Bavian, en anden Abe, en Svane, en Gaas, en Maar, et Pindsvin, en Hane og en Høne, og ved dem alle fandtes Epigrammer af den førnævnte M. Kirstein [1]).

Saaledes var nu Localet tilveiebragt og udstyret paa bedste Maade, og er det ikke skeet allerede 1643, maa

---

[1]) Et Par Exempler skulle her anføres. Under Hønen, hvis Lever havde veiet ℥ x i β, stod:

Hoc Sceleton Gallina fuit, sed prædito Monstro
Monstrosam fecit grande voraxque Jecur.

Under Hanen, som havde et usædvanlig stort Hoved:

Hic huic Gallinæ Gallus bene jungitur. Illa
Epar monstrosum gessit et iste Caput.

Over en Abe:

Ora licet cauda me Sors privaverit Hospes.
Dic tamen: Hic quondam Cercopithecus erat.
Ossibus humanis similem se Simia præstat,
Ut credas: Hic en Simia Vera Tibi est.

det ialtfald have været meget tidlig i 1644, eftersom Simon Paulli udstedte sit første Program, hvorved han indbød til den første anatomiske Demonstration, allerede $\frac{1}{1}$ 1644, saa at der, selv om Localet dengang maaskee endnu ikke var fuldt færdigt, dog neppe kan have været meget tilbage at udrette.

Med et saadant Program indbød man her, ligesom det var Tilfældet i Udlandet, Tilskuerne til at overvære den offentlige Dissection hver Gang en saadan skulde finde Sted. I det nævnte allerførste Program, hvormed Arbeidet i det nye Anatomihus, saa at sige, aabnedes, priser Simon Paulli Anatomiens Fortrinlighed og omtaler dens Nødvendighed for Lægen og den store Lykke, det er for Fædrelandet, at den nu kan dyrkes ogsaa her, og han udtaler, at det er ikke alene for de egentlige Læger, at den er til Nytte, men ogsaa for Andre, da det er noksom bekjendt, at „mange af Bartskjærerne, som udøve Chirurgien, har offret (mactasse) mange Syge ved en Mængde Uheld, idet de ofte ikke har været oplærte i anden Slags anatomisk Videnskab og Kunst, end den, som læres paa Qvaksalvernes Viis til de Syges største Skade, nemlig af store Saar". Han slutter med at anmelde, at han herefter hvert Aar vil i Februar og October sammenkalde Tilhørere og Tilskuere til disse anatomiske Øvelser. Ifølge dette Program foretoges nu kortere eller længere Tid efter den første offentlige anatomiske Demonstration; men det synes, at der i 1644 kun er holdt denne ene; thi Simon Paullis næste Program er udstedt $\frac{28}{2}$ 1645. Af dette Programs Indhold synes det at fremgaae, at den gamle Uvillie hos Publicum, som i sin Tid bragte Anders Christensen til at ophøre med Dissectioner, ogsaa nu har viist sig at være tilstede; thi han drager i dette Program navnlig tilfelts mod Mængdens Afsky for „tabo et cruore pictas Anatomicorum manus", og han beder derfor Landets første og ypperste Mænd om, som det andensteds hyppig var Tilfældet, at hædre Demonstrationerne med deres Nærværelse,

for at betage Mængden de vrange Anskuelser om Anatomiens Værdighed. Efterat have anmeldt, at Demonstrationen skal foregaae den 3die Marts Kl. 1—3 og de følgende Dage til samme Tid, indbyder han dernæst Kongen, Rigsraaderne og andre Adelsmænd, Professorer, Doctorer, Magistre, Studenter af alle Faculteter, „præsertim autem Theologiæ & Medicinæ studiosos, nec non Chirurgiæ inclutæ hujus Reipublicæ Magistrorum discipulos primarios, non tyrones aut alios impuberes adolescentulos“. Men Simon Paulli var foruden Videnskabsmand tillige en practisk Mand, som godt kjendte Penges Værdi og ikke forsmaaede at skaffe sig en Indtægt, hvor det kunde lade sig gjøre. Programmet ender saaledes: „Da man endelig ved alle Universiteter allerede fra de ældste Tider har vedtaget den Skik, at Tilskuerne ved de anatomiske Fremvisninger ikke tilstedes Adgang til det anatomiske Theater uden en Adgangsbillet af Bly eller Papir (med Rette holdes nemlig Børn og den profane Mængde borte fra disse Helligdomme og Mysterier), saa skulle Alle, som ville komme, vide, at det efter denne kgl. Høiskoles Consistoriums Beslutning er vedtaget, at Enhver maa kjøbe Adgangstegn for 1 Uncial eller 6 Mark dansk. De altsaa, som disse anatomiske Øvelser, „castimoniæ plena“, ligge paa Hjerte, og som ville glæde Sind og Øine ved at beundre vort Legemes Bygning og fryde sig over dets zirlige Elegance, bedes at komme til mig mellem Kl. 12 og 2 Eftermiddag hver Dag, paa hvilken Tid jeg er villig at vente dem i mit Hjem, for at de kunne opgive mig deres Navne og efter den Orden, hvori de løse Billet, kunne indføres i en Fortegnelse, for at de ikke senere skulle gjøre Uleilighed ved at faae Billet, naar de skulle indlades i Theatret.“ Billetten var en rund Skive, som paa den ene Side bar Indskriften: Tessera anatomica, omgiven af en Laurbærkrands, paa den anden Side Afbildningen af et Dødningehoved over to korslagte Been og med 3 Kornax, omgivet af Indskriften: Ut semina sicca virescent.

Saaledes var nu den practiske Anatomis Udøvelse sat i Gang her ved Universitetet og derved den nødvendige Betingelse for et virkelig frugtbringende anatomisk Studium tilveiebragt, og Æren for, at dette opnaaedes, tilkommer upaatvivlelig for en stor Deel Simon Paulli; hvor meget han forresten udrettede som Anatom i de Aar, han virkede her, vide vi ikke. Mærkeligt nok finde vi, at Ole Worm er vedbleven at holde anatomiske Forelæsninger endnu efter at Simon Paulli var begyndt sin Virksomhed, idet han selv i et Brev af $\frac{17}{4}$ 1646 [1]) omtaler, at han er beskjæftiget med at foredrage Osteologien efter Casp. Bartholins Forskrift.

Efterat vi nu have viist, hvilket stort og betydningsfuldt Skridt Anatomien gjorde fremad i dette Tidsrum, ville vi see, hvad der gjordes for en anden af Medicinens Hjælpevidenskaber, nemlig Botaniken. Vi har allerede ovenfor omtalt, at Kongen Aar 1600 skjænkede Universitetet et Stykke Jord til en botanisk Have. I dette Aar opførtes nemlig en Professorresidents, som Prof. physices Jens Jacobsen skulde beboe, og ved denne Leilighed skjænkede Kongen ved Gavebrev og Skjøde, dat. Antvorskov $\frac{2}{8}$ 1600, Universitetet nogle Gaarde ud til Krystalgade eller Skidenstræde, som det hed, som før vare bestemte til Bolig for Præsteenker, men som Kongen nu bestemte til en botanisk eller, som det ogsaa kaldtes, en medicinsk Have, og til Hegn for denne byggedes en Mur ud imod Krystalgade, som siden blev staaende indtil 1865, da den nedreves ved det zoologiske Museums Opførelse. I Gavebrevet bestemtes, at deri skulde „ympes og plantes især Simplicia", og at den Professor, som beboede den hosliggende Residents, skulde have Opsyn med Haven og sørge for dens Vedligeholdelse. Kongen har vel nærmest tænkt sig, at man her skulde dyrke indenlandske, ellers vildt-

---

1) Epp. Wormii I., p. 544.

voxende Planter, og derfor meent, at Havens Beplantning og Vedligeholdelse ikke kunde medføre store Udgifter; men uheldig var dog naturligvis den Omstændighed, at ingen særlige Midler vare tillagte Haven, og at Opsynet med den og Omsorgen for den betroedes til den Professor, som tilfældig beboede den hosliggende Residents, for hvem den altsaa altid blev en Byrde og vel som oftest ingen synderlig anden Interesse kunde have, saa at han i Regelen vilde søge at komme fra denne Pligt med det Mindst mulige. At denne Betragtningsmaade ogsaa snart gjorde sig gjældende og øvede sine uheldige Virkninger, kunne vi ogsaa slutte deraf, at det i den tidligere omtalte Betænkning, som 1621 afgaves over Ordinatio lectionum, omtales, at man, førend de opstillede Fordringer kunde fyldestgjøres, maatte tænke paa at faae en beqvem medicinsk Have, Løn til en Gartner og Penge til at skaffe udenlandske Væxter for. Dette tyder allerede paa, at den existerende botaniske Have ikke var i behørig Orden; men dette fremgaaer end mere af, at Ole Worm i Begyndelsen af 1630 paastod i Consistorium, at den Professor, som fik den Gaard til Residents, hvorved Universitetets Have var beliggende, „skulde holde Haven efter kgl. Majestæts Brev vedlige med raris simplicibus, paa det han kunde føre sine Auditores derind, eftersom han nu læste de plantis“ [1]. Senere fik imidlertid Worm selv den omhandlede Residents, og at han da sørgede godt for Haven, derfor har vi Th. Bartholins Ord, idet han i sin Levnetsbeskrivelse over Ole Worm siger: „In hortum medicum, cui præsidebat, magna cura congessit bulbos, semina, truncos, et quicquid inter rara vel Creta mittit vel Memphis colit, vel ex India miramur, vel inter domestica negligimus.“ Ogsaa af Worms Breve see vi flere Steder, hvorledes han benyttede sig af sine udstrakte Forbindelser med Samtidens Lærde, saa vel

---

[1]) Nyerup: Univ.-Ann., p. 97.

som af sit Forhold til flere i Udlandet reisende danske Studenter, til at forskaffe sig Frø af udenlandske Planter; men denne Interesse for den botaniske Have kunde naturligvis ikke ventes hos en Professor af et andet Facultet; for ham kunde Haven kun være en Byrde.

Men Kongen viste ogsaa paa anden Maade sin Interesse for Botaniken, idet han ved det 1604 byggede og ved Fæstningsværkernes Udvidelse 1608 i Byen indlemmede Rosenborg anlagde en stor Have istedetfor den, som havde hørt til Kjøbenhavns Slot, og hvis Terrain optoges af Skipperboderne. Denne nye kongelige Have, Hortus regius, som den kaldtes („Kongens Have"), forsynedes ved Kongeus Omsorg efter en rigelig Maalestok med baade indenlandske og udenlandske Planter, og kunde den end ikke directe benyttes af Universitetet til de Studerendes Undervisning, maatte den dog aabenbart paa den Tid have sin store Betydning for Botanikens Fremme. Ved den ansattes Lægen Otto Sperling 1638 som Botanicus regius med 200 Rd. i aarlig Løn og med Paalæg „at have Tilsyn med Haven i Kjøbenhavn og tilholde Urtegaardsmanden at beflitte sig paa de Simplicia, der groe her i Landet", hvoraf det fremgaaer, at denne Have har været forsynet med idetmindste een Gartner. Sperling synes at have taget sig med megen Iver af denne Have og udgav 1642 en Fortegnelse over Havens Planter under Titel af „Hortus Christianeus v. Catalogus plantarum, quibus Christiani 4ti Regis Daniæ Viridarium hafniense anno 1642 adornatum est" [1]), hvoraf det fremgaaer, at Haven har besiddet en ikke ringe Rigdom af Planter. Det var ogsaa ifølge Kongens Opfordring til flere kjøbenhavnske Læger 1645, at Simon Paulli 1653 udgav sin danske Urtebog, ved hvis Udarbeidelse den kongelige Have og Sperlings Catalog ydede ham et væsenligt Grundlag [2]).

---

[1]) Aftrykt i Cista med., Local. XLV.
[2]) Cista med., p. 473.

Men for at baade Anatomi og Botanik kunde med desto større Held dyrkes ved Universitetet, var det ogsaa Christian IV.s Ønske, at disse Videnskaber skulde være Gjenstand for Undervisning i de ny oprettede Gymnasier, saa at de Unge, naar de mødte ved Høiskolen, ikke skulde være ganske fremmede for disse Videnskaber, og det hedder derfor i Fundatsen for Odense Gymnasium, saavel den oprindelige af $\frac{18}{2}$ 1621, som den nyere af $\frac{17}{5}$ 1639, at den Medicus, som ved Stedet residerer, skal om „Søndagen efter Aftensang om Sommeren med discipulis gaae herbatim, om Vinteren vise dennem partes humani corporis ex sceleto“ [1]).

En tredie af Medicinens Hjælpevidenskaber, som ogsaa gjorde Fremskridt i denne Konges Tid, var Chemien. Denne havde allerede under Fredrik II. havt sine ivrige Dyrkere her i Landet, navnlig Peder Sørensen, Tycho Brahe og hans Elev, Peder Jacobsen Flemløse, og Anders Krag, som blev Professor ved Universitetet; men Kongen selv havde dog neppe nogen synderlig Interesse for denne Gren af Videnskaben, om end det morede ham, at see Tycho Brahes chemiske Laboratorier paa Hveen, og at man ved Universitetet selv just ikke yndede Chemien, kunne vi slutte af den Iver, hvormed man søgte at stænge de Paracelsiske Lærdomme ude. Under Christian IV. blev det anderledes; han yndede Chemien og syslede endog selv med denne Videnskab, til hvis Udøvelse han ved Rosenborgs Opførelse lod indrette et eget Laboratorium, der ligesom Haven fik et fast Personale, og som idetmindste fra 1613 forestodes af Lægen Peter Didrik Payngk, som var en ivrig og dygtig Chemiker og var kommen hertil fra Keiser Rudolph den Andens Hof. Han virkede her indtil sin Død 1645, altsaa indtil 3 Aar før Kongens Død, og hans Søn, Ahasverns Payngk, var ligeledes en dygtig Chemiker, men har dog maaskee neppe efter Faderens Død

---

[1]) Hofmans Fund. V., p. 30

virket i Laboratoriet, som da synes i Kongens sidste Leveaar at have været temmelig forsømt. Hvad der imidlertid i Kongens kraftige Aar maatte end mere give ham Interesse for Chemien og dens practiske Anvendelse, var Opdagelsen af Kongsberg Sølvværk i Norge 1623 og Fundet af guldholdige Ertser her, hvor man altsaa ved Chemiens Hjælp maatte udvinde de ædle Metaller.

At der ved Universitetet selv skulde være bleven indrettet et chemisk Laboratorium, som Cold mener, beroer sikkert paa en Feiltagelse[1]); thi dertil findes intetsteds noget Spor, og har Anders Krag under sin Docentvirksomhed end beskjæftiget sig med Chemien, som vi af hans egen og Andres Udtalelser vide, saa har han sikkert dertil maattet bruge sin egen Bopæl, og at han egentlig har doceret Chemien, derom finde vi heller ikke tydelige Udtalelser. I den til Novellæ Constitutiones hørende Ordinatio lectionum paatænktes vel, som vi har seet, en „adjunctus Pharmacopæus“, som skulde „lære pharmacopæa og chymica“; men denne Ordinatio traadte jo ikke i Kraft og staaer kun som et Vidnesbyrd om Tidens Krav og Kongens Interesse for deres Fyldestgjørelse, eller maaskee rettere den nedsatte Commissions, og deraf maaskee nærmest Casp. Bartholins, Blik for Chemiens store Betydning for Medicinen.

Efter nu saaledes at have seet, hvad der i Christian IV.s Tid gjordes til det medicinske Studiums Opkomst, og hvorledes det medicinske Facultet var forsynet med Lærere i denne Tid, ville vi undersøge, hvorledes den vordende Læge da under den bestaaende Universitetsordning maatte indrette sine Studeringer. Vi have tidligere berørt, at Kongen 1621 klagede over, at de unge Studenter kom meget uforberedte til Universitetet; men selv den Student, som efter Tidens Fordringer maatte ved sin Afgang fra

---

[1]) Et chemisk Laboratorium fik Universitetet egentlig først 1778 (Scharling: Chemien i Danmark, p. 55).

den lærde Skole kaldes vel forberedt for den academiske Undervisning, havde efter vore nuværende Begreber et saare ringe Forraad af virkelig nyttige Kundskaber, som kunde tjene til Grundvold for de senere Studier. Det var paa den Tid, som det hidtil havde været og endnu i lange Tider vedblev at være, egentlig kun Latin og tildels Græsk, som det gik ud paa at lære i Skolerne; latinsk Oversættelse, latinsk Stiil, latinsk Versemageri, Øvelse i at benytte det latinske Sprog i daglig Tale og Skrift, dette var det, man navnlig lagde Vind paa, medens alt Andet mere eller mindre betragtedes som Biting, som maatte nøies med den Tid og de Kræfter, som kunde blive tilovers fra den kjære Latin. Naar derfor den unge Student var bleven immatriculeret ved Universitetet, skulde egentlig først her den rette Grundvold lægges for den almindelige Dannelse, som udkrævedes for Studiet af de specielle Fagvidenskaber, saaledes ogsaa for Medicinen, og man maatte derfor begynde med at studere de under det philosophiske Facultet henhørende Fag. Naar man da ved at høre Forelæsninger og deeltage i Disputationsøvelser havde erhvervet sig de fornødne Kundskaber, tog man den laveste academiske Grad, Baccalaureatet, hvorpaa man fortsatte sine Studeringer for at tage Magistergraden, som var en nødvendig Betingelse for at erholde Tilladelse til at reise udenlands. Disse Grader erhvervedes ved Disputatser, og en saadan skulde, som omtalt, ogsaa afholdes for at faae det kongelige Reisestipendium, hvilket efter Christian IV.s Forordning tillige gjordes afhængigt af Udfaldet af en særlig Examination. Ved denne specielle Leilighed afholdtes altsaa en virkelig Examen, medens vi ellers ikke finde, at der er Tale om Sligt, idet Universitetet ellers afgav sin Tilkjendegivelse af en vis Modenhedsgrads Tilværelse ved Meddelelse af de forskjellige Grader, som alle erhvervedes ved Disputatser. Naar nu de philosophiske Fag vare blevne tilstrækkelig tilegnede og de tilsvarende academiske Grader erhvervede, begyndte vel først ret egentlig det specielle Fagstudium,

og Studeremaaden var da her fremdeles den samme; man hørte Forelæsninger hos de medicinske Professorer og overværede efter Oprettelsen af Domus anatomica de offentlige Dissectioner, som dog ikke vare mange i Christian IV.s Tid, man overværede Professorernes Disputationer og Declamationer, og man deeltog selv i Disputereøvelser. Naar man da saaledes havde erhvervet sig de Kundskaber, som vort eget Universitet saae sig istand til at meddele sine Studerende, saa var man dog dermed ingenlunde færdig med sine Studeringer, men maatte, ligesom i tidligere Perioder, fuldstændiggjøre og udvide dem ved Udenlandsreiser og Besøg ved fremmede Høiskoler, som vi ogsaa saae, at Caspar Bartholin varmt anbefalede. Ogsaa Kongen, som aabenbart ikke yndede de Studerendes Udenlandsreiser, og som bestræbte sig for at bringe det dertil, at Landets Sønner i deres eget Fædreland skulde kunne faae den Undervisning, som i de forskjellige Videnskabsgrene var dem nødvendig, indrømmede dog for Medicinernes Vedkommende Nødvendigheden af at besøge andre Lande, hvor dels Anatomien stod paa et høiere Trin, end hertillands, og hvor der gaves rigeligere og hyppigere Leilighed til at overvære og endog deeltage i Dissectioner af Menneskelig, dels Adgang til virkelige Hospitaler kunde tilbydes de Studerende og disse derved faae Leilighed til at see Patienter og deres Behandling, som der herhjemme ikke var nogen Mulighed for at skaffe dem. Det var overhovedet maaskee den allersvageste Side ved den medicinske Undervisning her i Danmark, at her ikke var nogen Leilighed til medicinsk Clinik, saa at de Studerende hertillands maatte nøies med den theoretiske Fremstilling af Sygdommenes Symptomer, Diagnose og Behandling, idet egentlige Hospitaler endnu vare ganske ukjendte her, og den Skik, at medicinske Studenter fulgte deres Lærere og andre bekjendte Læger i deres Praxis, som det i Udlandet idetmindste flere Steder var Brug, finde vi egentlig ikke Spor af, at man her har gjort Brug af. Til Udlandets Univer-

siteter skulde man altsaa, og havde man ikke selv Raad til at afholde de dermed forbundne Udgifter, havde man de samme Hjælpemidler at tye til, som allerede i forrige Tidsrum bleve omtalte, nemlig det kongelige Reisestipendium eller den Udvei, at gaae som Hovmester med en eller flere unge Adelsmænd, som skulde see sig om i Udlandet. Man besøgte i dette Tidsrum næsten alle Europas Lande, Tydskland, Holland, England, Frankrig, Schweitz og Italien, dog blev Besøget i Tydskland snart meget indskrænket og tildeels helt ophævet paa Grund af de Forstyrrelser, som Trediveaarskrigen her medførte. I Tydskland besøgte man især Rostock, Wittenberg og Giessen, i Holland Leyden, Amsterdam og Utrecht, i England London, i Frankrig Paris, tildeels ogsaa Montpellier, som dog havde tabt en stor Deel af sin tidligere Berømmelse, i Schweitz Basel, i Italien fremfor Alt Padua, hvor en Landsmand, Hans Rhode, i denne Tid levede og med megen Interesse tog sig af de Danske, dernæst ogsaa Bologna, Venedig og Rom.

Havde man nu ved Studier i Hjemmet og i Udlandet erhvervet sig de fornødne Kundskaber og Færdigheder til at kunne træde ud i Livet som Læge, maatte man naturligen erhverve en Tilkjendegivelse af denne Modenheds Opnaaelse fra et Universitet, og dette skete da i Regelen ved D o c t o r g r a d e n s E r h v e r v e l s e. Vel tales der i det 17de Aarhundrede undertiden om medicinske Candidater; men hvad derved forstodes, er egentlig ikke klart. At de imidlertid ikke vare fuldt uddannede Læger, synes at fremgaae af, at de aabenbart ikke practiserede som saadanne, og at man har forstaaet noget Andet ved en Candidat dengang, end hvad vi nu forstaae derved, det er aldeles indlysende, da man ikke brugte eller kjendte Examiner med den Virkning, vi nutildags tillægge dem; formodentlig forstodes derved kun viderekomne Studerende. Enkelte Læger benævnes Licentiater i Medicinen; men de har da taget denne Grad, som dog har givet Ret til Praxis, ved et fremmed Universitet; thi herhjemme brugtes den

efter Christian III.s Fundats ikke. Hvad der altsaa her svarede til Embedsexamen, det var Doctorgradens Erhvervelse, som foregik ved Disputation med kort eller længere efter paafølgende Promotion. Denne Grad erhvervedes, som i forrige Tidsrum, som oftest i Udlandet; og af dettes Universiteter var det i denne Tid især Basel, som var det mest yndede Sted, og hvis Doctores synes at have været mest ansete, medens man ikke saa gjerne tog Graden i Italien, da her creeredes endeel saakaldte Doctores bullati (Doctores, som creeredes uden Disputats, blot mod Indsendelse af en Afhandling og en Sum Penge), hvorved den Doctorværdighed, som var erhvervet ved et italiensk Universitet, let fik noget Mistænkeligt for Fremmede. At forøvrigt Universitetets Professorer hertillands ikke med meget gunstige Øine saae paa, at de Studerende næsten alle toge Graden udenlands, er let forklarligt, da det ansaaes for at udgjøre et Universitets Hæder, at kunne creere det størst mulige Antal Doctorer, og de Studenter, som nøde godt af Reisestipendiet synes ogsaa at have derved faaet idetmindste en vis Forpligtelse til at tage Doctorgraden ved Landets egen Høiskole; idetmindste finde vi Tegn til, at de har maattet udbede sig Fritagelse for denne Forpligtelse; men denne synes paa den anden Side temmelig let at være bleven dem tilstaaet. Vist er det imidlertid, at i hele Christian IV.s Regjeringstid erhvervede kun 3 Medicinere Doctorgraden her ved Universitetet, medens hele Resten tog den ved udenlandske Høiskoler.

Grunden til, at man var saa utilbøielig til at tage Graden herhjemme, var sikkert tildeels den, at Universitetet hertillands endnu ikke havde faaet et saadant Navn i den lærde Verden, at det kunde give tilstrækkelig Anseelse, at være creeret til Doctor her, hvorimod et af de mere berømte Universiteter i Udlandet kunde kaste en vis Glands over dem, som der havde erhvervet Graden. Men en maaskee ligesaa vægtig Grund fandtes vistnok ogsaa deri, at man, som Worm i sine Breve flere Steder bemærker, langt

billigere kunde erhverve Graden i Udlandet, end her ved Universitetet, hvor det var en meget kostbar Affaire, især i Aarhundredets Begyndelse. Dette havde ogsaa Kongen Øie for, og ligesom han i andre borgerlige Forhold søgte at raade Bod paa den Overhaand tagende Luxus ved Bryllupper, Begravelser og lignende Festligheder ved særlige Forordninger, saaledes søgte han ogsaa at indskrænke de overordentlig store og aldeles urimelige Udgifter, som Doctorpromotionen medførte; men dette stødte paa særdeles store Vanskeligheder, idet de academiske Fædre kun nødig gave slip paa Skik og Sædvaner, som vare nedarvede fra Forfædrene, syntes dem at kaste Glands over Universitetet og desuden var dem selv til Indtægt og Fornøielse. Hvad man ved Universitetet i Aarhundredets Begyndelse ansaae for en tarvelig og meget billig Ordning af Forholdet, fremgaaer af en mellem Professorerne 1611 vedtagen og af Kantsleren stadfæstet Vedtægt, som netop siges at være begrundet i Kongens saakaldte Luxusforordning, som tilsigtede Indskrænkning i Omkostningerne ved „Bryllupper og anden Verdskab". Der bestemmes da Følgende [1]):

1) Skal aldeles være afskaffet al Tractation in examinibus, og med Qvinderne, som ellers pleie at drage; item med dem, som invitere, efterdi de 4 ere af Communitetet og de 2 Magistri med Pedellerne pleie ellers sjelden at komme.

2) Skulle ikke bydes uden Professorerne, Borgemestrene og Raad med Kongens Foged og andre Doctores og Magistri, som ere tilstede, og Sognepræsterne og deres Capellaner med deres Hustruer, og siden nogen af Candidatorum deres Venner efter deres egen Leilighed, saa de alle tilsammen kunde blive 7, 8 eller 9 Skiver i det Meste,

---

[1]) Nyerup: Univ.-Ann., p. 65—69; Badens Univ.-Journ. 1797, p. 45 osv., hvor den kaldes Anordn. om Doctor- og Magister-Gilder af Aaret 1610.

eftersom de ere faa eller mange til, saa det Ganske kan bekostes for 100 Rd. eller lidet mere eller mindre til Mad, Drikke, Kok, Kjeldersvend, Tilsynsqvinder og Andre, efter Kjøbet og Leiligheden.

3) Skal der ikke være uden eet Middagsmaaltid efter Fundatsen, saa der ikkun skulle spises 7 Retter i Doctor-Kost og siden Confect, og 6 udi Magister-Kost (uden Confect) med Pommerants eller Æble og Figen eller Nødder og Hobelie.

4) Skulle ikke bedes til at tjene for Borde uden En til ethvert Bord at bære Mad og 3 eller 4 at skjænke for Alle, iblandt hvilke skulle være de 4, som invitere, med Pedellerne og Universitetets Foged, item Rectoris og Decani famulis.

5) Ville vi ogsaa, hvad vore Ordensfolk ere anlangende, aldeles aflyst og forbudt have alle Skaale og Kaaring, Besked at gjøre, saavidt det mellem os selv, Andre ufortørnede, muligt er, saa at hvo ellers herimod noget sig fordrister, og mest naar han derom er paamindet, hvilket Rector og Decanus og enhver af Professorerne ikke maa forskaane, skal straffes af Rectore som den, der saadan christelig Forordning modtvilligen vilde foragte, samt dem, som ham iligemaade efterfølge med saadan Ubeskedenhed.

6) Skal anden Dagen strax før Middagsmaaltidet holdes Regnskab baade om Kosten og alt Andet tillige, alleneste overværende Decano paa sin og Facultetets og Notario paa Rectoris Vegne, som ogsaa hvis tilovers bliver, naar de ere mange promoverede tillige, skulle skifte til fattige Studentere i deres Nærværelse, med deres egen Villie og Samtykke, saa Fogden, Pedellerne og de, som tjene til Kosten, derefter kunde spises, samt dennem, med hvis overblevet er.

7) Skulle de, som promoveres Doctores, give hver

Pedel 1 Rd.[1]), Famulo communi ½ Rd., Klokkeren til vor Frue Kirke samtligen 1 Rd., og ligesaa Bogtrykkeren med hans Svende 1, 2 eller 3 Daler efter Leiligheden, Musikanterne tilhobe 6 eller 8 Daler. Men Magistri hver Pedel ½ Daler og Famulo communi 1 Mark, og det Andet, ligesom før er rørt, nok pro Baccalaureatu, om Nogen ikke er promoveret tilforn, 1 Mark.

8) Skulle Doctores udi deres Promots give sædvanlige Æreskjænk (for det, de ellers skulle give Decano og Academiæ), som er, naar der er En, hver af Doctoribus Lectoribus 1 Alen Fløiel og enhver af Magistris Lectoribus 1 Par parfumerede Handsker paa 1 Daler i det Ringeste, men naar der ere To, hver af Doctoribus til Fløieler en Rosenobel[2]) til Beredningen, og hver af Magistris til Handsker 1 Krone, eller og mere paa begge Sider, om de ere flere, hvilket Decanus skal ordinere efter den Leilighed, og siden gemene Handsker efter gammel Viis til de Andre, uden de ville give Borgemestre og Raad, item Præsterne, noget Bedre, og skulle ingen Handsker forsendes til Nogen, som ikke er tilstede ved Promotsen.

9) Skulle de, som blive Magistri, give til Academiet efter Fundatsen og ligesaa pro Baccalaureatu de, som derudi ikke er promoveret tilforn. Og er dette foretaget, at Alting betimeligen anslaaes og overlægges, saa det Altsammen kommer en Doctori at koste, om han er ene, ikke

---

[1]) En Rigsdaler er lig Nutidens Specie, altsaa nu 2 Rigsdaler, og ifølge Sølvets Værdi dengang, 2½ Gang større end nu; man maa derfor, hvergang det i Datidens Sprog hedder 1 Rd., tænke paa 5 Rd. efter vore Penges Værdi. Der regnedes 1 Rd. à 96 Skilling, 1 Courantdaler = 80 Skill., 1 Sletdaler eller Krone = 64 Skill., 1 Ort = 24 Skill., 1 Mark = 16 Skill. (F. Hammerich: Bidrag til Belysn. af den danske Stats Folkemængde, Næringsveie og Finantser i Midten af det 17de Aarhund. i Hist. Tidsskr. 3. R, II., p. 228.

[2]) En Rosenobel gjaldt 4 Rigsdaler, en Krone i Guld gjaldt 5 Rigsdaler (Epp. Wormii II., p. 1099).

mere end 200 Daler, eller 150 Daler, om de ere To, og om de ere flere, ikke hver mere end et hundrede, eller en Magister, naar de ere ti eller flere, mere end 20 Daler, og, naar de ere flere, mindre.

10) Baccalaureatus Bekostning skal synderligen regnes derforuden, om Nogle ikke ere derudi promoverede. Og skulle samme Penge, før Promotsen skeer, nedlægges hos Decanum og deraf aftages de 100 Rd. til Kosten, hvilke en af Candidatis til sig skal annamme paa Regnskab og siden lade Alting forderligen bestilles, som det sig bør.

Dersom Nogen nu fordrister sig til herimod at gjøre, skal Rector æske til Straf og lade indfordre af superiore Decano 100 Rd., og af hver Doctore, som promoveres, ligesaa meget, men af Decano facultatis philosophicæ 50 og af hver hans Magistri 25, Halvdelen til Universitetet og Halvdelen til fattige Studentere, foruden hvis Straf, der bør ved at følge, om Nogen saadan god Ordning og Skik modtvilligen ville aldeles foragte. Men dersom Rector deri forsømmelig vorder, skal han selv staae sin Successor derfor til Rette i alle Maader, og saa fremdeles indtil der skeer Execution over Enhver for sin Forseelse, som vedbør, uden den høie Øvrighed noget for synderlig Aarsags Skyld kunde synes anderledes Nogen at maatte tilstedes, denne almindelige Forordning dermed dog ellers uforkrænket i alle Maader.

D. 6te October 1611.

Endskjøndt man havde vedtaget disse Artikler for at indskrænke Overdaad og altsaa maa antages at have anseet det her Vedtagne for ganske tarvelige Bestemmelser, saa kan det ikke nægtes, at Fordringerne vare høie nok, og at de betydelige Udgifter, som der, naar Pengenes Værdi tages i Betragtning, unægtelig udkrævedes for at tage Doctorgraden her ved Universitetet, vel kunde friste de Studerende til at tage Graden udenlands, hvor Omkostningerne, om de end vistnok vare store nok, dog vare mindre, end her, hvor de, som man seer, for en Doctor,

naar han var ene, anslaaes til en Sum, der svarer til 1000 Rd. i vore nuværende Penge. Kongen var aabenbart heller ikke tilfreds med denne Vedtægt; dog finde vi ikke, at der gjordes videre ved Sagen før omtrent 1621, da nogle ubetydelige Indskrænkninger, Beværtningen angaaende, vedtoges; men der vedblev nu at føres Forhandlinger mellem Professorerne og Kongen, som repræsenteredes ved Universitetskantsleren, og som bestandig vedblev at drive paa yderligere Nedsættelse af Omkostningerne. Professorerne holdt imidlertid saavidt muligt fast ved gamle Skikke og beraabte sig paa Fundatsen, som de havde aflagt Ed paa. Sagen ordnedes først ved en kgl. Anordning af $\frac{23}{2}$ 1625, saalydende: „Vi Chr. IV. osv. gjøre Alle vitterligt, at eftersom Vi komme i Forfaring om de store Bekostninger med Gjæstebud og Foræringer, som de Personer gjøre, hvilke nogen Gradum i noget Facultet eller Philosophia asseqvere eller annamme ville udi Vort Universitet her udi Vor Kjøbstad Kjøbenhavn, hvorudover Mangen foraarsages sin Promotion paa fremmede udenlandske Academier at erholde, eller den Titel, som hans Lærdom og Skikkelighed vel meritere kunde, slet at efterlade, alle Studia og boglige Kunster ikke til ringe Forhindring, da, paa det saadant Misbrug og unyttig Bekostning herefter kunde afskaffes og Ingen, som dygtig er, derved forhindres og forholdes, ville Vi dermed herefter saaledes have forhandlet, som efterfølger:

Først skal enhver Baccalaureus, her paa fornævnte Kjøbenhavns Universitet promoveres, give 4 Rd. in specie, og den, som promoveres in Magistrum, skal give 8 Rd. in specie, dersom han tilforn er her promoveret in Baccalaureum, medens, dersom ikke, skal han give 12 Rd. in specie.

Dernæst skal Enhver, som udi nogen Facultet annammer den høieste Gradum Doctoratus, give 24 Speciedalere eller deres Værd in fiscum Universitatis, dog derudi ogsaa beregnet, hvis Decanus skal have af dennem for sin Umage.

Derforuden skal gives enhver Doctori af Professoribus, saa og de 4 Borgemestre her af Byen, som til samme Promotion kunde være inviterede og tilstede, et Par Handsker, saa godt som 1 Rd. in specie. Saafremt og nogle andre lærde Mænd eller og Borgerskab kunde være indbudne og hos samme Promotions-actus ere tilstede og kunde være den, som promoveres, hans særdeles Venner eller Forvandte, da maa dennem ogsaa udi lige Maade foræres et Par Handsker, saagodt som ½ Rd. in specie, dog at i Alt ikke udgives mere, end 30 eller 40 Par Halvdalers Handsker. Og skal hermed være afskaffet alle Slags Gjæstebude, være sig enten smaa eller store, som ellers hertildags for denne Sags Skyld enten privatim eller publice haver været brugelige og gjort enten af Baccalaureis, Magistris eller Doctoribus, og saaledes aldeles Intet med Udkastelse eller Andet i andre Maader at maa bekostes, uden alleneste enhver promoverende Doctor at give enhver af Pedellerne 1 Rd. in specie, en Magister ½ Rd. in specie, og en Baccalaureus en Rigsort, og Famulo communi hver af dennem Halv saa meget, saa og Faklerne at betale og Typographo Academico pro thesibus, eftersom hidtil sædvanlig været haver, undt. Doctorum Theologiæ Theses, dem fornævnte Typographus Academiæ skal være forpligtet at trykke for Intet, dennem til Ære, dog at de ikke skulle være større, end paa to Ark Papir [1])."

Hermed bragtes Sagen tilende, og herved gjordes ogsaa en betydelig Nedsættelse i Omkostningerne ved Doctorpromotionen; dog synes det unægtelig idetmindste for Medicinernes Vedkommende ikke at have gjort synderlig til at Graden toges hyppigere herhjemme, idet kun en Eneste efter denne Tid tog Graden her i Christian IV.s Regjeringstid. Det synes næsten ogsaa, at man endnu kunde slippe billigere i Udlandet; thi uagtet Worm i 1629 skriver til en dansk

---

[1]) Nyerup Univ.-Ann., p. 72—74.

Student, som opholdt sig i Udlandet, at han ikke behøvede at frygte for Udgifterne ved Magistergradens Erhvervelse ved Fædrelandets Høiskole, da de „nu ere blevne fuldkommen taalelige“ [1]), saa angiver han dog endnu 10 Aar efter i et Brev til Th. Bartholin som en af Grundene, hvorfor saa Mange tage Doctorgraden i Udlandet, at de „frygte for Udgifterne“ [2]) herhjemme.

At forøvrigt Freqventsen ved Universitetet neppe har været meget stor, synes at fremgaae af forskjellige Udtalelser. Saaledes siger Herm. v. Zesterflet i sin Reise til Danmark Aar 1600: „Her ere ikke saa mange Studenter, som ved de fleste gode, tydske Universiteter, og de, her ere, ere næsten lutter Danske og Nordmænd, „longiorum capillorum, æquabiliter prætonsorum, modestia a cæteris adolescentibus discernuntur“.“ Formuende Folk sende gjerne deres Sønner til Rostock.“ [3]) Vi see ogsaa, at Kongen 1621 taler om „det ringe Tal, nu paa Universitetet findes“, og det synes saaledes temmelig klart, at Studenternes Tal i dette Tidsrum ikke har været meget stort i det Hele; men dette gjælder dog maaskee mindre for Medicinernes Vedkommende. Dels kunne vi slutte det deraf, at dette Studium nu begyndte, saa at sige, at komme i Mode og at hæve sig paa den tidligere Alt dominerende Theologis Bekostning, om end Worm endnu 1641 klager over, at den største Deel af Studenterne søge Theologien og kun faa de andre Videnskaber [4]); dels kunne vi maaskee ogsaa slutte det af Th. Bartholins Yttring, „at Studerende fra alle Egne strømmede til for at høre Worm“ [5]).

---

[1]) Epp. Wormii I., p. 397.
[2]) ibid. II., p. 664.
[3]) Suhms Ny Saml. III., p. 100.
[4]) Epp. Wormii II., p. 774.
[5]) Fortalen til Epp. Wormii.

Det medicinske Facultets Lærere i Christian IV.s Regjeringstid vare, som vi have seet, følgende:

Anders Lemvig til sin Død 1603,
Anders Christensen til 1602,
Thomas Fincke 1603—1656,
Gellius Sascerides 1603—1612,
Caspar Bartholin 1613—1624,
Ole Worm 1624—1654,
Simon Paulli 1639—1648.

Thomas Fincke

eller Finck (Thomas Finckius) var født $\frac{6}{1}$ 1561 i Flensborg, hvor hans Fader, Jacob Fincke, var Raadmand og gift med Raadmand Thomas Thorschmedens Datter Anna, som døde faa Dage efter Sønnens Fødsel. Thomas Fincke selv var i sin Barndom saa svag, at Lægen, som behandlede ham, lovede „omnes se itinerum vias, quas emensurus esset, auro obducturum“ [1]); men Naturen var kraftigere, end Lægen havde troet. Faderen, som havde været blandt Melanchthons Tilhørere, opdrog Sønnen indtil han kom i Huset hos sin Morbroder, Reinhold Thorschmeden, som satte ham i Flensborg Skole, hvor han nød godt af Sebastian Schrøders og Thomas Schattenbergs Undervisning indtil sit 16de Aar, da han 1577 drog til Strasborg, for ved Universitetet der at fortsætte sine Studier. Her studerede han i 5 Aar Philosophi, Mathematik og Veltalenhed og udmærkede sig saaledes ved Flid og gode Sæder, at Universitetets Rector, Melchior Junius, senere særlig omtalte ham i et Program [2]). Da de fem Aar vare for-

---

[1]) Cimb. litt. III., p. 249, hvor der tilføies: Quod prognosticum Noster, per lustra pene tria, cum adolevisset, cultiorem pervagatus Europam, senexque factus propemodo centenarius, mira felicitate elusit.

[2]) Vinding: Acad. hafn., p. 161.

løbne, kaldte hans Morbroder ham hjem for at blive fri for Formynderskabet; men han tilbragte dog endnu et Aar i Tydskland, hvor han besøgte Universiteterne i Jena, Wittenberg, Heidelberg og Leipzig. I Begyndelsen af 1583 kom han endelig hjem, bragte sine Formuesager i Orden og vilde nu atter reise tilbage til Tydskland, men holdtes i næsten 5 Maaneder tilbage af Pesten. I denne Tid fornyede han sit Venskab med Livlægen Peder Sørensen, hvis Bryllup med hans Slægtning, Drude Thorschmeden, han overværede, og vandt Kantsleren Niels Kaas's, saavelsom Christian Friis's Yndest, ligesom han fandt en Velynder i Henrik Rantzau til Breitenborg. Da Pesten endelig var ophørt, drog han samme Aar til Basel, hvor han udgav sin Geometria rotundi, som henledte den lærde Verdens Opmærksomhed paa ham. Han hørte her Plater, Erastus, Zwinger og Bauhin, hvis Venskab han ogsaa vandt, og efter hvis Raad han derpaa drog til Italien, hvor han indskreves ved Universitetet i Padua $\frac{7}{11}$ 1583[1]). Her hørte han de udmærkede Professorer Bernh. Paternus, Hieron. Mercurialis, Capivaccius, Melch. Guilandinus, Fabricius ab Aquapendente, Herc. Saxonis og endeel ypperlige philosophiske Docenter[2]). Som alle skandinaviske Studenter i Padua. indskreves han i den saakaldte tydske Nation, hvis „Procurator" han 1585 valgtes til, ligesom han Aaret efter blev dens „Consiliarius". Han stiftede desuden et Bibliothek for „den tydske Nation" her[3]) samt forestod 1587 Opførelsen af et Slags Regents (Coemiterium) for den, og han tog sig desuden i det Hele saa ivrig af sine Forretninger til „Nationens" Bedste, at man reiste en Marmorstøtte med forgyldt latinsk Indskrift for ham i

---

[1]) Suhms Saml. II., H. 3, p. 6 (H. Fuirens Liste over Danske Stud. i Padua). Det maa altsaa være urigtigt, naar det ellers angives, at han reiste til Italien 1584.

[2]) Cimb. litt. III., p. 249.

[3]) ibid. I., p. 157 og III., p. 249.

Sophiekirken[1]). I Pisa hørte han 1587 Cæsalpin og Bonamicus. I Florents opholdt han sig nogle Maaneder for at drive sine Studier i det derværende St. Mariæ Hospital. Efter at have besøgt Ferrara, Bologna, Sena, Rom, Capua, Neapel, Puteoli, Vicenza, Verona, Mailand, Turin og Venedig[2]), vendte han efter et fireaarigt Ophold i Italien tilbage til Basel, hvor han af Theodor Zwinger creeredes til Dr. med. $\frac{24}{8}$ 1587. Derpaa gjennemreiste han Tydsklands bekjendteste Egne, besøgte Universiteterne i Freiburg, Würzburg, Altorf, Tübingen, Ingolstadt, Wien og desuden nogle andre, mindre bekjendte Høiskoler og vendte derefter hjem til Fædrelandet, hvor han først practiserede en Tid i Flensborg[3]) og derpaa af Hertug Philip til Slesvig og Holsteen kaldtes til Gottorp som hans Læge. Paa Hertugens Slot i Tønningen holdt han $\frac{30}{8}$ 1590 Bryllup med Søster Iversdtr. (Ivaria), og under Festen fik han Universitetets Brev fra Kjøbenhavn, hvorved Professoratet i Mathematik blev ham tilbudt. Da Hertug Philip døde i October samme Aar, søgte Thomas Fincke hos hans Efterfølger, Johan Adolph, sin Afsked som Hoflæge, og i Juli 1591 tiltraadte han derpaa sin Post som Professor i Mathematik. Det var vel paa Grund af denne Stilling, muligen dog ogsaa tildeels fordi hans Uvenskab med Tycho Brahe var bekjendt, at han i Forening med en anden lærd Mand 1597 sendtes over til Uranienborg for at undersøge og bedømme de der opførte astronomiske Bygninger og Indretninger samt Tycho Brahes efterladte Instrumenter[4]), og at Dommen gik ud paa, at Instrumenterne vare unyttige Redskaber og hans Arbeide og Indretninger kun en skadelig og altfor kostbar Curiositet, kan egentlig ikke undre os, naar vi vide, hvorledes Tycho Brahe dengang

---

[1]) Cimb. litt. III., p. 249.
[2]) Vinding: Acad. hafn., p. 164, Cimb. litt. III., p. 250.
[3]) Vinding: Acad. hafn., p. 164.
[4]) D. Mag. II., p. 319.

agtedes. I Aaret 1602 rykkede Th. Fincke op til Professoratet i Veltalenhed; men da Peder Sørensen, som efter Anders Christensens Afgang var bestemt til medicinsk Professor, døde og Anders Lemvig ligeledes kort efter afgik ved Døden, saa blev Th. Fincke paa een Gang, som tidligere fremstillet, 1ste medicinsk Professor 1603 og med det Samme udnævnt til Decanus perpetuus i det medicinske Facultet[1]). Samtidig blev han Kannik i Roeskilde. I det philosophiske Facultet var han Decan 1593 og 1599. Universitetets Rector var han i sin lange Docenttid 5 Gange, nemlig 1598, 1606, 1615, 1624 og 1633; da han 1642 atter valgtes, undskyldte han sig med sin høie Alder[2]). I 65 Aar virkede han som Professor ved Universitetet, dog vicarierede Th. Bartholin for ham i hans sidste Leveaar. Ved Anders Christensens Afgang fra Universitetet, blev Th. Fincke 1602 Oeconom ved Kommunitetet[3]), og fik som saadan Bolig i Kommunitetsbygningen. Da denne 1641 brændte, mistede Th. Fincke sit betydelige Bibliothek, og ved samme Leilighed gik det medicinske Facultets Archiv, der beroede hos ham som Decan, tabt; desuden mistede han en betydelig Deel Penge; men den største Sorg for ham var dog maaskee Tabet af Bibliotheket, som besøgtes

---

[1]) Cimb. litt. I., p. 175.

[2]) Vinding: Acad. hafn., p. 166.

[3]) Den hele Forvaltning af Kommunitetets Fæstegods og Tiender paahvilede Oeconomen; dernæst skulde han have Opsyn med Kommunitetets Bygningsvæsen og besørge alle derved forefaldende Arbeider udførte, og endelig skulde han sørge for „Udspiisningen", hvilket i den ældre Tid var saaledes indrettet, at han in natura oppebar eller paa Stiftelsens Bekostning anskaffede de fornødne Varer og i sit Regnskab gjorde Rede derfor. Oeconomen havde foruden frit Bord for sig selv og sin Husstand samt forskjellige uvisse Indtægter, saasom 10 p. Ct. af Indfæstninger, en fast aarlig Løn. Th. Fincke oppebar som Oeconom aarlig 30 Rd. in specie samt 1 Læst Rug og 1 Læst Byg (Reinhardt: Communitetet og Regentsen i Hist. Tidsskr. 3. R. III.).

af mange Lærde [1]). Da Kommunitetsbygningen paany opførtes, havde Fincke som Oeconom Tilsyn med Arbeidet, hvorom en Sten, der endnu findes i Muren, vidner. Ogsaa med Regentsens Opførelse paahvilede Tilsynet ham; men da det gik langsomt fremad, fratoges Tilsynet Fincke, og Arbeidet gaves i Entreprise til Laurits Eskildsen. Vel omtales det som en Roes for Th. Fincke, at han bestyrede Kommunitetet saaledes, at 40 Studenter flere end de bestemte, fik fri Kost [2]); men paa den anden Side er det vist, at der just under hans Bestyrelse jevnlig indløb Klager over Maden, som idetmindste ofte maatte erklæres for berettigede [3]), Muligen har dette ogsaa været idetmindste medvirkende til, at han 1654 [4]) afgik fra Posten, som han ellers efter Kongens Bestemmelse kunde have beholdt til sin Død. Med sin Hustru, Søster Iversdtr., født 1570, og død $\frac{25}{6}$ 1614, havde han 2 Sønner og 4 Døttre. Hans ældste Søn, Jacob Fincke, blev Professor i Physik ved Kjøbenhavns Universitet og havde foruden 2 Døttre 2 Sønner, som 1674 bleve ophøiede i Adelsstanden [5]). Thomas Finckes ældste Datter, Anna, ægtede 1612 daværende Prof. eloquentiæ Caspar Bartholin, som 1613 blev medicinsk Professor. Hans næste Datter, Margarethe, ægtede 1613 den kjøbenhavnske Læge og ansete Botaniker, Jørgen Fuiren; den følgende Datter, Dorothea, blev 1615 gift med den senere saa berømte Ole Worm, som 1624 fulgte Casp. Bartholin i det medicinske Professorat, og en-

---

1) Epp. Wormii I., p. 506, Cimb. litt. III., p. 251.

2) Th. Barth.: Cista med., Locul. LVII.

3) Det maatte saaledes 1653 indrømmes, at Maden undertiden var skiden, Smørret nu og da gammelt, og der havde et Par Gange været Maddiker deri.

4) Vinding: Acad. hafn., p. 167. I Gravskriften (Pontopp. Marm. Dan. I., p. 77) siges han dog at have været Oeconom i 54 Aar, altsaa indtil sin Død.

5) Hofmans Fund. I., p. 156.

delig den yngste Datter, Drude, ægtede 1623 Hans Rasmussen Brochmand, som da var Prof. phil. og senere blev Prof. theol. ved Kjøbenhavns Universitet. Th. Fincke kom saaledes ved sine Døttres Giftermaal i Slægtskab med flere lærde Familier og blev derved navnlig de lærde Bartholiners og Wormers Stamfader paa mødrene Side. I sit 96de Aar døde han endelig $\frac{24}{4}$ 1656 og blev begravet i St. Rochi Capel i Frue Kirke, hvor et Epitaphie reistes over ham, og heri siges bl. A., at han blev Fader, Bedstefader, Oldefader og Tipoldefader til 79 Personer [1]. Th. Fincke var en velbegavet og overmaade lærd Mand, ikke alene hvad den medicinske Videnskab angik, men ogsaa navnlig som Mathematiker, i hvilken Egenskab Christopher Dybvad ogsaa i et af sine Skrifter omtaler ham som en af den Tids udmærkede Lærde [2]. Han var en anseet Læge, som ofte consuleredes af Kongen [3], hvem han ogsaa fulgte paa Norgesreisen. Ogsaa Enkedronning Sophie, Dronning Anna Catharina og Prindserne samt Rigets Stormænd tyede ofte til hans Hjælp [4]. Vinding siger om ham, at han altid var en fredsommelig Mand, som vandt alle gode Menneskers Yndest og Venskab; i sit Forhold til Tycho Brahe viste han sig dog fra en mindre fredsommelig og honnet Side. Ved Fundats af $\frac{6}{1}$ 1619 skjænkede han Universitetet en Capital af 2000 Rd., af hvis Renter 12 Rd. skulde anvendes til Professorerne i det medicinske Facultet, den ældste Dr. med. i det philos. Facultet og Decanus i sidstnævnte Facultet, 100 Rd. som Reisestipendium til en

---

[1]) Pontopp. Marm. Dan. I., p. 77. Af hans Descendenter havde Kjøbenhavns Universitet Professorer i 178 Aar (v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV., p. 183).

[2]) D. Mag. 4. R. II., p. 217.

[3]) Cista med., Locul. LVII. Derimod har han sikkert ikke været ansat som egentlig Livlæge, som Møller angiver i Cimb. litt. I., p. 175.

[4]) Vinding: Acad. hafn., p. 166.

Stud. philos. & medicinæ, og nogle flere Bestemmelser gaves, hvorved Capitalen kunde voxe [1]; men da Legatet ikke uddeltes i Fundators Levetid, gjorde hans Descendenter 1681 den Forandring, at Capitalen engang for alle forøgedes til 3000 Rd., og heraf skulde da Renten af de 2000 Rd. være et Reisestipendium for en Stud. med. & philos., at nyde i 5 Aar, og af de øvrige 1000 Rd. skulde Renten af de 700 aarlig uddeles til 6 skikkelige Studerende, at nyde høist i 5 Aar, og Renten af de 300 Rd fordeles til to Proff. med., Senior i det philos. Facultet og Decanus i samme, dog at 2 Rd. blive til dens Disposition, som har Cista medica i Forvaring, til smaa Udgifter [2].

Skrifter: Ephemeris Coelestium motuum. Argent. 1581 —4. — Geometriæ Rotundi Libb. XIV. Basil. 1583 —4. — Horoscopographia Ranzovii. Argent. 1583 —4. — Endoxa paradoxa. Basil. 4. — Horoscopographia s. de inveniendo stellarum situ Astrologia. Slesw. 1591. —4. —. Theses de Constitutione Philosophiæ Mathematicæ. Hafn. 1591. —4. — Theses de Hypothesibus Astronomicis, dimensionis Mundi ac primi motus circulis. Hafn. 1592. —4. — Theses Philosographicæ s. Magistrorum promotione propositæ. Hafn. 1594. —4. — Theses logicæ in Magistrorum promotione propositæ. Hafn. 1594. —4. — Theses de ortu & occasu Siderum. Hafn. 1595. —4. — Theses de Diebus & Noctibus. Hafn. 1601 —4. — Theses de Mensibus & Annis. Hafn. 1602. —4. — Tabulæ Multiplicationis & Divisionis, seorsim etiam Danicæ monetæ accomodatæ. Hafn. 1604. — Tractatio de Medicinæ constitutione. Dispp. XVII ab Anno 1605 ad Annum 1627 ventilatæ. Hafniæ —4. — Disp. de Hæmorrhagia Narium defendente Simone Pauli Auctore. Hafn. 1629. —4. — Ephemerides variæ. Hafn. —4. Tre Tabeller, indrettet til daglig fornøden Regning. Kjbhvn. 1615—16.

---

[1]) Cista med., Locul. XXI.

[2]) Engelstofts Annaler 1812, p. 184, Badens Univ.-Journ. 1799, p. 75.

— Flere mindre Afhandlinger i Bartholins Cista medica.

Gellius Sascerides

var født $\frac{3}{3}$ 1562 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Johannes Sascerides, gift med Elisabeth Gellius, var Professor i det philosophiske Facultet ved Universitetet. Efter at have nydt Undervisning i Hjemmet, hvor ikke alene Faderen, men ogsaa Moderen, som var en meget belæst Kone, kunde tage sig af ham, har han sikkert gaaet i Kjøbenhavns lærde Skole, og neppe fyldt 13 Aar, blev han 1575 indskreven ved Universitetet som academisk Borger. Efterat have studeret her i 3 Aar, gik han 1578 til Wittenberg, ved hvis Universitet han opholdt sig til 1581 og studerede Philosophi, Medicin og Mathematik. Hans Kjærlighed til Mathematiken og Dygtighed i dette Fag bevirkede, at han efter sin Hjemkomst 1581 kom til Tycho Brahe paa Hveen og derpaa opholdt sig hos ham i 6 Aar. Han var maaskee bleven der endnu længere, naar han ikke 1587 havde faaet det kongelige Reisestipendium; men da han saaledes havde faaet de nødvendige Midler til en Udenlandsreise, drog han i dette Aar atter til Tydskland og derfra til Basel, hvor han 1588 og formodentlig en Deel af det næste Aar opholdt sig og studerede Medicin. Fra Basel reiste han 1589 til Italien i Selskab med en dansk Adelsmand, Albert Skeel fra Ribe, og blev her indskrevet ved Universitetet i Padua $\frac{25}{10}$ 1589. Under sit Ophold i Italien besøgte han Rom, Neapel, Bologna og Venedig, men synes dog mest at have dyrket sine Studier i Padua, hvor han 1591 udvalgtes til Consiliarius for den tydske Nation. Han reiste derpaa tilbage til Basel, og blev her Dr. med. 1593, hvorpaa han samme Aar reiste tilbage til Danmark. Hvor han derpaa opholdt sig i det første Par Aar, er ikke ganske klart, sandsynligvis har han været i Kjøbenhavn; men „da Adelen i Skaane underdanigst havde gjort Anfordring og været begjærendes, at dennem maatte beskikkes og for-

ordnes en Medicus" [1]), blev han $\frac{24}{3}$ 1595 beskikket til Provindsialmedicus her med Bolig i Lund, hvorfor der som Løn skulde aarlig betales ham 100 Rd. af Rentekammeret saalænge indtil han kunde blive aflagt med noget geistligt Gods i Lunds Capitel. Faa Dage efter fik han Ventebrev paa et Præbende og Canonicat sammesteds, naar Biskop Mogens Madsen døde; men da Bispen endnu levede i mange Aar, blev dette Brev $\frac{28}{4}$ 1598 ombyttet med et andet Brev paa et Canonicat ved Lunds Domkirke og to Vicarier sammesteds, som vare ledige efter den forrige Besidders Død. 1599 ægtede han Anna Hansdtr. Schytte, Datter af Raadmand Hans Schytte, og med hende havde han 6 Døttre og 1 Søn i „annis non ita multis". 1603 blev han Professor i Medicin ved Kjøbenhavns Universitet, hvis Rector han var 1609, og $\frac{9}{11}$ 1612 døde han og blev begravet i Frue Kirke. Medens han opholdt sig hos Tycho Brahe paa Hveen, havde han fattet Tilbøielighed til hans ældste Datter, Magdalene Brahe, og Ægteskab var blevet aftalt; men af en eller anden Grund, som ikke er bleven opklaret, betænkte Sascerides sig, saa at han intet Skridt gjorde for at bringe Giftermaalet istand og lod sig forlyde med, at han ingen Forpligtelse havde. Medens nu Sagen saaledes stod hen, blev den Gjenstand for Folkesnak, og Tycho Brahe maatte jevnlig høre ilde derfor. For nu at værne om sit Rygte, hvilket navnlig paa denne Tid maatte være ham magtpaaliggende, klagede han da over Gellius Sascerides hos Lunds Domcapitel, men synes ikke at have faaet synderlig Medhold her; derpaa indstævnede han Sagen for Consistorium, hvor den derpaa førtes med en Mængde Omsvøb og Erklæringer, Snakken frem og tilbage, men uden at noget egentlig Resultat opnaaedes, og Sagen døde saaledes hen af sig selv [2]).

---

[1]) D. Mag. 5. R. II., p. 31.

[2]) Nærmere Oplysninger findes i D. Mag. II., p. 284 osv. og især D. Mag. 4. R. II., p. 16—31.

Skrifter: Theses de Elementis. Hafn. 1604. —8. — Disp. de humoribus corporis humani. Hafn. 1605. —4. — Disp. de Partibus Similaribus. Hafn. 1606. —4. — Disp. de Spiritibus & calido innato. Hafn. 1607. —4. — Disp. de Corpore humano. Hafn. 1609. —4. — Disp. de rebus non naturalibus in genere, atque in specie de Aere. Hafn. 1612. —4. — Disp. de Alimentis. Hafn. 1611. —4. — Disp. de excretis & retentis. Hafn. 1612. —4.

Caspar Bartholin

(Casparus Bartholinus Malmogiensis) var født $\frac{12}{2}$ 1585 i Malmø, hvor Faderen, Bertel Jespersen [1]), som først havde været Sognepræst ved Helliggeistkirke i Kjøbenhavn, fra 1577 var Slots- og Sognepræst, og var gift med Ane Rasmusdtr. Tinchelsen, Datter af en Præst i Vemmershøi Herred i Skaane. Den lille Caspar var neppe 3 Aar gammel, da han allerede fik Lærere [2]), som skulde lægge den tidligste Grundvold for hans senere Lærdom, og da han var 11 Aar, holdt han allerede til almindelig Beundring græske og latinske Taler og vakte saaledes allerede tidlig ved sit gode Nemme, sin Flid og Begavelse, stort Haab om Fremtiden. 17 Aar gammel, blev han 1602 academisk Borger, idet han indskreves ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han dog kun forblev i 2 Aar, efter hvilken Tids Forløb han reiste til Rostock og endnu samme Aar, 1604, til Wittenberg, hvor han det næste Aar blev Mag. philos. & humaniarum artium. Hans pecuniære Resourcer vare kun meget smaa, da han ikke havde Andet at underholde sig med under sine Studeringer, end 60 Rd. fra Lunds Domcapitel, som vare ham tilstaaede for 3 Aar, og det var væsentlig af den Grund, at han erhvervede sig Magistergraden, for derpaa at kunne fortjene noget selv ved Forelæsninger, som han derpaa holdt i Wittenberg, hvor han forblev i 3 Aar og stadig

---

[1]) Bertel Jespersen var Søn af Jesper Pallesen, en Bonde i Bigum i Jylland, hvorfra altsaa Bartholinerne stamme.

[2]) Cista med. Locul. XXVI.

opholdt sig med Undtagelse af en kort Tid, som han brugte til at besøge de bekjendteste Byer i Tydskland, Bøhmen og Nabolandene. Efterat have forladt Wittenberg, reiste han næsten hele Europa igjennem tilfods og søgte overalt at lære de lærdeste Mænd at kjende og nyde Gavn af deres Undervisning. Han besøgte da først Tydsklands berømteste Lande og Universiteter, navnlig Halle, Erfurt, Jena, Kassel, Marburg, Giesen og Køln, drog derpaa til Jüllich og Brabant og opholdt sig nogen Tid i Løwen og Antwerpen, hvor han kom i Livsfare, idet han toges tilfange af Soldater, som holdt ham for en Spion. Da han var sluppen ud af denne Forlegenhed, gik han til Flandern og besøgte Gent, Cortryk, Ypern og Dünkirken. Derpaa reiste han atter til Tydskland og besøgte Leipzig, Coburg, Bamberg, Nürnberg, Altorf, Rotenburg, Onolsbach, Frankfurt, Heidelberg, Ulm, Augsborg og Strasborg, gik derpaa til Holland, besøgte Amsterdam og blev i nogen Tid i Leiden, hvor han søgte Omgang med de lærdeste Philosopher, Læger og Theologer. Han var ogsaa i Frankrig og gik derfra til England, hvorfra han 1607 reiste til Basel, hvor han studerede hos Felix Plater, Caspar Bauhin og Jacob Zwinger og vandt deres Venskab. Medens han opholdt sig her, blev han tilbudt en Lærerpost i Philosophi, som han dog afslog. 1608 gik han igjennem Schweitz til Genf og derfra til Italien, hvor han besøgte Bergamo, Brescia, Verona, Vicenza og Venedig og tilbragte Vinteren i Padua, hvor han indskreves ved Universitetet $\frac{4}{12}$ 1608. Næste Aar gik han over Ferrara, Bologna, Florents, Lucca, Pisa, Livorno og Sena til Rom, hvor han studerede Oltidslevningerne og samtidig pleiede Omgang med Pavens Læge, Johannes Faber, som tog ham med til sine Syge og saaledes gav ham Leilighed til cliniske Øvelser. Fra Rom gik han tilbage til Neapel, hvor man tilbød ham et Professorat i Anatomi, som han dog, nærmest af religieuse Grunde, afslog, og han reiste derpaa til Siciliën, uden at lade sig skræmme af, at Søfarten var

farlig og usikker paa Grund af omsværmende tyrkiske Pirater. Efter lykkelig og vel at være kommen frem og tilbage, besøgte han Perugia og Ancona og gik derpaa 1610 atter til Padua. Herfra gik han over Cremona og Turin til Genua, hvorfra han reiste til Frankrig, hvor han besøgte Marseille, Avignon og Montpellier. Her blev et Professorat ham atter tilbudt, denne Gang i det græske Sprog; men ogsaa herfor undslog han sig, reiste gjennem Spanien tilbage til Italien og kom for tredie Gang til Padua, hvor han dels practiserede som Læge, dels lagde Vind paa Anatomien, til hvis Studium han anvendte sine Nætter. Efter nogen Tids Ophold her gik han over Treviso og Friaul gjennem Tyrol til Wien, Presburg og tilsidst til Basel, hvor han samme Aar, 1610, blev af Caspar Bauhin creeret til Dr. med. Samme Aar gik han til Wittenberg, og det var hans Agt, det næste Aar at bereise Holsteen og Jylland for derpaa atter at begive sig udenlands; men da han ganske uventet af Christian Friis til Borreby som Universitetskantsler blev tilbudt et Professorat ved Kjøbenhavns Universitet, reiste han 1611 hjem og blev Prof. eloquentiæ. $\frac{20}{11}$ 1612 ægtede han den medicinske Professor Thomas Finckes Datter, Anna, som var født $\frac{8}{2}$ 1594, og med hvem han havde en Datter og 6 Sønner. 1613 efterfulgte han den afdøde Gellius Sascerides som medicinsk Professor, og medens han beklædte denne Post, var han Universitetets Rector 1618 til 19. Han led af Gigt og Sten[1]), og da han 1623 var overordentlig heftig angreben heraf, lovede han at ville, hvis han kom sig, vie sit øvrige Liv til Theologien. Det næste Aar blev han ogsaa $\frac{21}{2}$ udnævnt til Prof. theologiæ, og samme Aar gjorde han for sin Helbreds Skyld en Reise til Carlsbad. 1626 blev han fraværende creeret til Dr. theol.[2]) ved Kjøbenhavns Univer-

---

[1]) Epp. Wormii I., p. 16.

[2]) „absens, quippe qui morbo ex defluxionibus recurrenti tunc temporis et multo postea misere fuit affixus.“ Han skulde

sitetet. 1629 var han anden Gang Rector ved Universitetet. Samme Aar reiste han d. 10. Juli til Sorø for at besøge sine Børn, som for Pestens Skyld opholdt sig der i Dr. Joachim Bursers Hus; men her blev han da angreben af sin gamle Sygdom og døde deraf $\frac{13}{7}$ 1629; han begravedes i Frue Kirke, hvor et Epitaphium reistes for ham. Han var Kannik i Roeskilde Domcapitel, uden at det vides, naar Kongen havde tilstaaet ham Canonicatet. Caspar Bartholin var en udmærket lærd Mand, hjemme saavel i den theologiske, som i den medicinske Videnskab, saa at han var istand til som Docent at gjøre Fyldest i begge. Han var navnlig en dygtig Anatom; men hans Virksomhed som saadan hæmmedes betydelig her i Hjemmet ved Mangelen af et anatomisk Locale ved Universitetet, saa at han maatte indskrænke sig til Anatomi af Dyr. Men ogsaa som Læge var han søgt, baade af Kongen, Adelen og Andre, som trængte til hans Hjælp. Ved sine omfattende Reiser i Udlandet var han kommen i Berøring med saa godt som alle Europas Lærde og havde indgaaet mange Venskabsforbindelser, som senere vedligeholdtes ved Brevvexling. Han gav 200 Rd. Specier til „fattige Skoeles Persohner“ og Husarme [1]), og i Fundatsen, som er udstedt af hans Enke, gav hun desuden 100 Rd. til Voxlys i Frue Kirke. Med sin Hustru, Anna Fincke, som længe overlevede ham og først døde $\frac{17}{10}$ 1677, havde han, som omtalt, 1 Datter og 6 Sønner. Datteren, Anna, ægtede Dr. theol. Jacob Madsen, som blev Biskop i Aarhus. Sønnerne [2]) vare Bertel Bartholin, som blev Professor ved Universitetet, Thomas Bartholin, den berømte Anatom, som ligeledes var Professor ved Universitetet, Caspar Casparsen Bartholin, Dr. juris utriusque, hvis Børn og Efterkommere 1674 no-

---

efter den trykte Disp. have disputeret d. 20. Mai (Hundrup: Biogr. Efterretn. om Dr. theol., p. 17).

[1]) Worms Lex. I., p. 69; Hofmans Fund. I., p. 166.

[2]) Stamtavle i Hofmans Fund. I., p. 162.

biliteredes under Navn af von Bartlin, Albert Bartholin, Professor og Rector ved Fredriksborg lærde Skole, Jacob Bartholin, Prof. designatus i Sorø, og Rasmus Bartholin, som var Professor ved Universitetet, Etatsraad og Assessor i Høiesteret. Caspar Bartholin blev saaledes Stamfader til en Slægt, hvoraf 12 Personer har været Professorer ved Kjøbenhavns Universitet.

Skrifter: Exercitatio de Natura. Witteb. 1605. —4. — Exercit. de Stellarum Natura. Edit. II. 1607 —8 — Disp. Physica Basileensis. Basil. 1610. —4. Hafn. 1622 —8. — Paradoxa medica. Basil. 1610. —8. — Problematum philos. & medic. Exercitationes X., disputatæ in Acad. Wittebergensi. Witteb. 1611. —4. — Institutiones anatomicæ. Witteb. 1611. —8. — Disputationes philos. & medicæ X. publ. in Acad. Hafniensi disput. Hafn. 1615 & sequ. —4. — Præcepta totius Physicæ breviter explicata. Hafn. 1618. —12. — De Astrologia si de Siderum natura, affectionibus & effectionibus. Rost. 1616. —12. — De mundo. Hafn. 1617. —8. — Orat. de ortu, progressu & incrementis Acad. Hafn. Hafn. 1620. —4. — De Principiis rerum naturalium. Hafn. 1622. —12. — De Natura. Hafn. 1622. —12. — De Cauteriis Syntagma medicum & chirurgicum. Hafn. 1624. —4. — De Aere Pestilenti corrigendo Consilium. Hafn. 1624. —4. — De Lapide Nephritico opusculum Physico-Medicum, ubi simul de Amuletis omnibus præcipuis. Hafn. 1627. —8. — De Unicornu. Hafn. 1627. —8 — De Pygmæis. Hafn. 1628. —8. — De Studio medico inchoando, continuando & absolvendo. Hafn. 1628. —8. — Systema Physicum. Hafn. 1628. —8. — Controversiæ Anatomicæ. Goslar. 1631. —8. — Desuden endeel philosophiske og theologiske Skrifter.

Ole Worm

el. Oluf W. (Olaus Wormius) var født $\frac{13}{5}$ 1588 i Aarhus, hvor Faderen, Willum Worm, var Borgmester og gift med Inger Olsdtr., Datter af Borgmester Ole Jørgensen i Horsens. Willum Worms Fader, Johan Worm, som var Raadmand i Aarhus, var tilligemed flere Medlemmer af samme Familie kommen

herind i Landet fra Arnheim i Geldern, hvorfra de flygtede under Religionsforfølgelserne i Hertugen af Albas Tid; Familien er altsaa af hollandsk Oprindelse. Ole Worm gik først i 6 Aar i Aarhus Skole, men blev derpaa sendt til Gymnasiet i Lüneburg, hvor han i et Aar nød godt af Bachmanns og Jørgen Blochs Undervisning i Humaniora, hvorpaa han gjennem Westphalen reiste til Emerich i Geldern, hvor han vidste, at der levede Paarørende af ham, og efter 3 Aars Ophold her kom han hjem. Efter sin Faders Raad valgte han Universitetet i Marburg til Sæde for sine Studier og blev da her indskreven som academisk Borger 1605, hvorpaa han med Iver gav sig til at studere Philosophi hos Rudolph Goclenius. Men samme Aar, som han var ankommen, opstode der religieuse Stridigheder, under hvilke Theologerne af den augustinske Confession og de øvrige Professorer maatte flygte og modtoge Landgrev Ludvig af Hessens Tilbud om at modtage dem i Giessen, og herhen fulgte da Worm med. I 2 Aar opholdt han sig nu her og studerede navnlig Theologi; derpaa gik han over Frankfurt, Worms, Speyer, Heidelberg og Baden-Baden til Strasburg 1607, hvor han i 3 Aar under Haffenreuter, Sebizius sen., Spachinus, og Salzmann lagde Grundvolden for det medicinske Studium, hvis hele Theori han derpaa studerede i Basel hos Plater, Bauhin, hos hvem han privat studerede Anatomi og Botanik, og Zwinger, med hvem han kom i nøiere Venskabsforbindelse, og af hvem han var meget yndet og agtet. Mod Slutningen af Aaret 1608 reiste han gjennem Schweitz over Alperne til Italien, hvor han $\frac{11}{10}$ 1608 blev indskreven ved Universitetet i Padua. Her studerede han navnlig den cliniske Side af Medicinen, idet han fulgte Fabricius ab Aquapendente, Portio, Vigontia og Casserius til deres Patienter, og hos Casserius studerede han med Iver Chirurgien. Han valgtes eenstemmig til Consiliarius for den tydske Nation og bestyrede dens Anliggender i det halve Aar, han tilbragte i Padua, saaledes, at han derved indlagde sig stor Fortjeneste. Det

næste Foraar gjennemreiste han det øvrige Italien i Selskab med en berømt Chemiker, Henrik Petigus, Prof. i Marburg. Fra Genua reiste han derpaa til Marseille og herfra til Montpellier, hvor han opholdt sig i 4 Maaneder og studerede under Varandæus og flere berømte Lærde. I samme Foraar reiste han gjennem flere franske Byer til Paris, hvor han i 2 Maaneder omgikkes venskabelig med Riolan og Andre og selv practiserede som Læge. Efter Henrik IV.s Mord reiste han herfra paa Grund af Urolighederne i Frankrig og gik tilsøes til Holland, hvor han over Rotterdam, Delft og Haag kom til Leyden og blev nu her i nogen Tid. Herfra gjorde han Reiser omkring til andre berømte Byer der i Landet og reiste derpaa hjem til Danmark, hvor han da 1610 blev indskreven ved Kjøbenhavns Universitet og gjorde her Bekjendtskab med de derværende Professorer, hvis Yndest og Agtelse han vandt, ligesom hos Andre, som han hjalp med sine medicinske Kundskaber. Der vare derfor mange, som vilde overtale ham til at blive der; men da han baade havde stor Lyst til at besøge England og han tillige hørte tale om nogle nye chemiske Øvelser, som doceredes i Marburg, saa reiste han atter bort 1611 og tog da til det sidstnævnte Sted, hvor han derpaa tilbragte nogle Maaneder med chemiske Studier og Experimenter under Hartmanns Veiledning. Under dette Ophold opfordredes han til at tage Doctorgraden ved Universitetet der; men da det opløstes paa Grund af indtrædende Pest, reiste han til Kassel, hvor hans gamle Medstuderende, Gillerius, forestod Fyrstens Laboratorium, og her blev han ogsaa godt modtagen. Da han her videre havde studeret Chemien, reiste han til Basel, og her blev han i December samme Aar creeret til Dr. med. af Bauhin. Herfra reiste han til England, hvor han forblev i 1½ Aar og erhvervede sig Anseelse som practiserende Læge i den Ingwalske Familie og i London. I Juli 1613 kom han atter hjem til Danmark, og kort efter blev han ansat som Professor ved Kjøbenhavns Universitet,

hvor han begyndte med det laveste Professorat, nemlig som Pædagogicus, men fra 1615 var Professor i Græsk, 1621 blev Professor i Physik og endelig 1624, da Caspar Bartholin gik af, blev medicinsk Professor. Han var 5 Gange Universitetets Rector, nemlig 1627, 1636, 1642, 1647 og 1654. Han var 3 Gange gift. 1615 ægtede han Dorothea Fincke, født 1597, en Datter af den med. Prof. Thomas Fincke. Hun døde $\frac{21}{11}$ 1629[1]), efter at have skjænket ham 6 Døttre, hvoraf en Datter, Inger, ægtede Biskop Johan Schelderup i Bergen, en anden, Sostrata, ægtede Erik Olsen Torm, Prof. ved Kjøbenhavns Universitet, senere Sognepræst til Frue Kirke og Stiftsprovst, 4 Døttre døde smaa. 1630 ægtede Worm Susanne Madsdtr., f. 1613, en Datter af Biskop Mads Jensen i Skaane, og med hende havde han 3 Sønner, hvoraf en døde spæd, Vilhelm blev med. Prof. ved Universitetet og Matthias blev Justitsraad, Assessor i Høiesteret og Præsident i Ribe, og en dødfødt Datter. Susanne døde af Pest i Roeskilde $\frac{26}{8}$ 1637[2]), kort efter at have født den omtalte Datter, og Worm var nu atter Enkemand indtil han 1638 giftede sig med Magdalene Motzfeldt, Datter af en kjøbenhavnsk Vinhandler, Peder Motzfeldt, født $\frac{25}{1}$ 1617. Med hende havde han 4 Sønner og 4 Døttre. Af Sønnerne døde to i en spæd Alder, af de andre To blev Peter Admiralitetsraad og Johan Conferentsraad, Generalprocureur og Deputeret for Finantserne. Af Døttrene ægtede den ældste, Dorothea, Prof. Cosmus Borneman, Borgmester i Kjøbenhavn, Marie ægtede først Krigscommissair Peder Lassen og senere Generalmajor Matth. Numsen, Susanne ægtede Biskop i Sjælland, Henrik Borneman, og den yngste, Magdalene, som først fødtes efter Faderens Død, døde ugift, efter at have

---

[1]) Epitaphiet i Resens Inscriptt. hafn., p. 108; Vinding: Acad. hafn., p. 260 angiver 1628.

[2]) Pontopp. Marm. Dan. I., p. 46, Friis: Roeskilde Domkirke, p. 124, Vinding: Acad. hafn., p. 260.

været trolovet med Joh. Adolph Borneman, Sognepræst ved Frue Kirke. Magdalene Motzfeld overlevede Ole Worm og ægtede senere Dr. med. Christian Fabricius. Worm døde $^{31}/_{8}$ 1654 og begravedes i St. Rochi Capel i Frue Kirke, hvor et Epitaphie reistes for ham; i en senere Tid reistes et Mindesmærke for ham i Jægerspris Have [1]).

Ole Worm var en overordentlig lærd Mand og stod i en levende Brevvexling med næsten hele den lærde Verden paa den Tid og med mange Stormænd i fremmede Lande. Mange Lærde kjendte han personlig fra sine Udenlandsreiser; men Mange indledede ogsaa uden saadant Bekjendtskab Correspondance med ham paa Grund af hans Anseelse som mangesidig lærd Mand. I denne Brevvexling, som i det følgende Aarhundrede blev udgivet, afhandles dels medicinske Emner, dels naturvidenskabelige, især zoologiske og botaniske, dels historiske og især antiqvariske. Han beskjæftigede sig meget med de nordiske Oldsager og især med Runerne, i hvilken Anledning han navnlig correspondederede med forskjellige lærde Islændere. Om hans botaniske Kundskaber bære navnlig hans Breve til Bauhin rigt Vidnesbyrd; i et af disse omtaler han at have 1617 i Selskab med Casp. Bartholin og Jørgen Fuiren fundet paa Amager Cochlearia minor, som han først beskrev og angav som et godt Antiscorbuticum. Omtrent 1620 synes Worm at have begyndt Dannelsen af et Musæum, som var hans store Glæde og Stolthed, og som ogsaa synes at have tildraget sig Andres Opmærksomhed i temmelig høi Grad, idet baade Kongen selv besøgte det og førte fremmede Fyrster hen at besee det, og ogsaa andre Stormænd og Lærde kom til Worm for at besee hans Mærkværdigheder. I sine Breve beder han ogsaa jevnlig sine Venner og reisende danske Studenter at sende, hvad de maatte træffe paa, som kunde passe for Musæet, ligesom han jevnlig

---

[1]) Nyerup: Univ.-Ann., p. 123.

takker for Gaver til det. Det bestod forøvrigt af en temmelig forskjelligartet Samling af Gjenstande, dels saadanne, som nu findes i zoologiske og zootomiske Musæer, dels henhørende til pathologiske Samlinger, dels Oldsager, dels ogsaa Kunstgjenstande og Snurrepiberier af forskjellig Slags. Efter Worms Død skjænkede Arvingerne Musæet til Kongen [1]), og idetmindste en Deel af det fandtes senere i det saakaldte Kunstkammer. Som Læge var Worm særdeles anseet og meget beskjæftiget. Baade Christian IV. og Fredrik III., saavelsom Enkedronningen og flere fyrstelige Personer, benyttede hans Hjælp, som ogsaa søgtes af Adelen og forskjellige Stormænd, saavel indfødte, som fremmede Landes Gesandtér, og selv fra Cardinal Mazarin fik han 1648 værdifulde Gaver tilsendte [2]). Hvad der særlig bør paaskjønnes ved Worms Virksomhed som Læge, er, at han tvertimod den ellers sædvanlige Skik blev i Kjøbenhavn under de pestagtige Epidemier, som hjemsøgte denne By 1619, 1637 [3]), 1644 og 1654, hvorimod det rigtignok synes, som om han 1625 var i Roeskilde. At han ogsaa tog sig af de Syges Behandling, idetmindste 1644, see vi ogsaa af hans Breve [4]). Hvad Mandens Characteer angaaer, da faaer man af hans Breve Indtrykket af en elskværdig Personlighed, en retskaffen, mild og kjærlig, velvillig og tjenstvillig Mand, som altid var rede til med Raad og Daad at staae Enhver bi, som henvendte sig til ham. Med sand faderlig Kjærlighed tog han sig af den unge Thomas Bartholin lige fra den Stund, da han mistede sin Fader, og indtil han selv indtraadte som Docent ved Universitetet.

---

[1]) Suhm: Ny Saml. II., p. 116.

[2]) Vinding: Acad. hafn., p. 261.

[3]) At han virkelig i disse Aar forblev i Kjøbenhavn, fremgaaer tydeligt af Worms Epistler, saa at Mansa har Uret i at anføre (Pesten i Hels. og Kjbhvn. 20) Ole Worm som en af dem, der flygtede under Epidemierne just de nævnte Aar.

[4]) „tantopere ægrorum urgeor visitationibus,“ siger han selv 1644 (Epp. Wormii I., p. 262).

Skrifter: Selecta controversiarum medicarum centuria. Basil. 1611. —4. — Quæstionum Hesiodicarum Heptades duæ. Hafn. 1616 & 1617. —4. — Jubilum Evangelicum a crocodilinis Lacrimis Adami Contzen Jesuitæ Moguntinensis liberatum. Hafn. 1619. —4. — Laurea Philosophica summa. Hafn. 1619. —4. — Disp. Cosmologica de mundo, Cælo ejusque partibus & astris. Hafn. 1620. —4. — Disp. Cosmologica de Geographiæ & Hydrographiæ delineatione. Hafn. 1620. —4. — Disp. Cosmologica de Meteorologia. Hafn. 1624. —4. — Baccalaureus Philosophiæ cum suis requisitis & privilegiis. Hafn. 1622. —12. — Liber Aureus Aristotelis de mundi fabrica. Rostoch. 1625. —8. — Fasti Danici. Hafn. 1626 & 1643. —fol. — Danica Litteratura antiquissima. Hafn. 1643. —4. — Danicorum Monumentorum Libri VI. Hafn. 1643. —fol. — Specimen Lexici Runici. Hafn. 1651. —fol. — Regum Daniæ series duplex & Limitum inter Daniam & Sueciam descriptio. Hafn. 1642. —fol. — De Cornu Aureo Christ. V. Princip. Dan. Hafn. 1641. —fol. — Historia animalis, quod in Norvagia quandoque e nubibus decidit. Hafn. 1653. —4. — Controversiarum Medicarum exercitationes XVIII. Hafn. —4. — Institutionum Medicarum Epitome. Hafn. 1640. —4. — Tulshøi s. Monumentum Strøense in Scania. Hafn. 1628. —4. — Epistola de monumento Trygvaldensi. Hafn. 1636. —4. — Historia Rariorum Musæi Wormiani. Lugd. Bat. 1655. —fol. — Disp. de febribus in genere. Hafn. 1653. —4. — Disp. de Calculo renum & Vesicæ. Hafn. — Responsio ad Licetum de cornu aureo Danico, adjecta Th. Bartholini de armillis Veterum Schedio. Hafn. 1648. —8. — Catalogus Musæi Wormiani. Hafn. 1642. —16, 1645. —4, 1653. —4. — Desuden nogle Afhandlinger i Cista medica og Medicina Danor. domest.

Worms Breve udgaves først af Hans Gram 1728; men Halvdelen gik tilgrunde i Kjøbenhavns Ildebrand 1728, og de bleve da siden udgivne af det Kgl. Danske Selskab, Kjbhvn. 1751. —8. —

Simon Paulli

(Simon Paulli) stammer fra Mecklenburg Schwerin, hvor hans Bedstefader af samme Navn var Superintendent, Dr.

theol. og Professor ved Universitetet i Rostock, hvor ogsaa hans egen Fader, Henrik Paulli, Dr. med., var medicinsk Professor; Moderen hed Catharine Papk. I Rostock fødtes Simon Paulli $\frac{6}{4}$ 1603; men Aaret efter kaldtes Faderen af Enkedronning Sophie som Livlæge til hendes Hof i Nykjøbing paa Falster, og Familien kom saaledes her til Danmark, hvor Henrik Paulli døde 1610, og hans Enke reiste da med den syvaarige Simon tilbage til Rostock. Han sattes derpaa i Skole i Gustrow, som dog 1618 ombyttedes med Rostock, hvor han deponerede 1621 og derpaa der ved Universitetet studerede Philologi og Philosophi hos forskjellige Lærde, samt Botanik og Anatomi, som han alt fra Barndommen skal have beskjæftiget sig med[1]), under Joh. Ahasv. Ampsing. Den danske Enkedronning synes allerede, medens han gik i Skole, at have understøttet ham, og hun vedblev ogsaa fremdeles indtil sin Død at skjænke ham sin Bevaagenhed og af og til ogsaa pecuniair Hjælp. Saaledes fik han ogsaa af hende Understøttelse til at reise udenlands og gik da 1623 til Belgien og Holland, hvor han først besøgte Universiteterne i Grøningen og Franecker og derpaa i Leyden hørte Elias Everhard, Vorstius, Otto Heurnius og flere berømte Lærde. I Februar 1604 reiste han fra Leyden til Brabant, Flandern og England, hvor han hørte de fortrinligste Mænd i London og Oxford, og i November vendte han tilbage til Universitetet i Rostock for at studere Chemi under Jacob Fabricii Veiledning, som tog sig faderlig af ham. Efter i 3 Semestre at have nydt godt af denne Undervisning, vilde han meget imod Fabricii Ønske gjøre en ny videnskabelig Udenlandsreise, men reiste først 1626 til Danmark, hvor han da ved Enkedronningens Anbefaling blev Hovmester hos 7 unge Adelsmænd ved Sorø Academi. Denne Post beklædte han i 3 Aar og kom da 1629 til Kjøbenhavn,

---

[1]) Cimb. litt. II., p. 616.

men reiste strax efter udenlands igjen paa Enkedronningens Bekostning og vilde da tilsøes gaae til Rouen, men blev af Storm dreven til Øen Texel, hvorfra han gjennem Holland, Brabant og Vliessingen kom over Rouen til Paris endnu samme Aar 1629. Her erhvervede han sig Hugo Grotius's og Riolans Venskab, men skyndte sig derpaa til Angers for efter Enkedronning Sophies Anbefaling at følge Prinds Fredrik (senere Fredr. III.) paa hans Reise i Italien. Dette gik imidlertid overstyr, og han lagde da Veien over Montpellier tilbage til Paris, hvor han studerede Botanik hos Vespas. Rubius og øvede sig i Dissectioner hos Riolan, ved hvis offentlige anatomiske Demonstrationer han fik Plads mellem Professorer, Doctores og Læger. Han practiserede ogsaa her som Læge; men af Helbredshensyn besluttede han sig til i April 1630 at forlade Paris og reiste da gjennem Champagne og Lothringen til Tydskland. Her besøgte han forskjellige Lande og deres Universiteter og blev $\frac{17}{8}$ 1630 creeret til Dr. med. i Wittemberg. Her blev han af Professorerne opfordret til at blive ved Universitetet for engang at efterfølge Dan. Sennert, som nu allerede var gammel; men han afslog det, da hans Hu bestandig stod til Danmark, hvor han var født, og hvor hans store Velynderinde, Enkedronning Sophie, boede. Han reiste da foreløbig til Lybeck, hvor han fra Foraaret 1631 practiserede som Læge, og da Hertug Johan Albert af Mecklenborg 1632 kaldte ham til et medicinsk Professorat i Rostock, tog han vel imod denne Post; men da Trediveaarskrigen havde bragt Forstyrrelse i Landet og tømt Hertugens Skatkammer[1]), fulgte han sine Venners Raad og blev endnu i 2 Aar i Lybeck, saa at han først 1634 drog til Rostock, hvor han 1635 besteg Cathedret og strax creerede 3 Doctores med., hvoriblandt Georg Kruck, som kom til Sorø. Samme Aar ægtede han d. 15. April sin tidligere Lærers, Jacob Fabricii Datter, Elisabeth. Det var imidlertid be-

---

[1]) Cimb. litt. II., p. 617.

standig hans Ønske, at finde en Ansættelse i Danmark, og heri bestyrkedes han end mere ved de forvirrede Forhold og Uroligheder af forskjellig Art, som Krigen fremkaldte overalt i Tydskland, Ogsaa hans Svigerfader, som 1637 var bleven Christian IV.s Livlæge, ønskede sin Datter og Svigersøn her til Landet og bestræbte sig derfor ogsaa for at finde en Plads til ham. I Aaret 1639 tilbød da Simon Paulli sin Tjeneste som Læge hos den udvalgte Prinds Christian, der i længere Tid havde lidt af en Bensygdom i Foden; men uagtet Jacob Fabricius anbefalede ham, blev hans Tilbud dog ikke modtaget. Derimod blev han omtrent samtidig, maaskee endog før, indkaldt til Universitetet som Professor i Anatomi, Chirurgi og Botanik, hvilket Embede han tiltraadte $\frac{30}{10}$ 1639 med en Disputats de dolore dentium, og næste Aar hentede han sin Familie fra Rostock. Endnu medens han var Professor ved Universitetet, blev han tillige Stadsphysicus i Kjøbenhavn; muligen har dette dog kun været som Vicar for Otto Sperling under dennes Reise 1645—46 [1]). Da Fredrik III. kom paa Thronen, fratraadte Simon Paulli sit Professorat og blev da belønnet med et Canonicat i Aarhus; $\frac{26}{3}$ 1650 blev han Hofmedicus, $\frac{3}{12}$ 1656 Livmedicus; 1666 fik han, som Forøgelse af sin Løn, et Prælatur i Aarhus, som desuden lovedes at skulle tilfalde hans Arvinger, og $\frac{23}{4}$ 1680 døde han i sit 78de Aar. Han var 2 Gange gift, idet hans første Kone, Elisabeth Fabricius, med hvem han havde 10 Sønner og 5 Døttre, døde 1656, og han ægtede da $\frac{6}{12}$ 1657 Anna Didriksdtr. Bartsker, som var Enke efter Raadmand i Kjøbenhavn, Laurids Mikkelsen Riber; med hende havde han ingen Børn. En af hans Sønner var Jacob Henrik Paulli, som først studerede Medicin og endog blev Prof. med. designatus ved Kjøbenhavns Universitet,

---

[1]) Tiden, naar Sim. Paulli var Physicus, er nemlig ikke bekjendt, og en Bestalling for ham som saadan har intetsteds kunnet findes (Herh. Arch., p. 87).

men derpaa kastede sig over Historie og Jura og blev Prof. historiarum og kgl. Historiograph, senere anvendtes til forskjellige Gesandtskaber og som Resident i Hamburg, hvorfra han hjemkaldtes 1697 og derpaa blev adlet under Navn af Rosenschild. En anden Søn, Holger Paulli, var Kjøbmand og samlede sig en stor Formue, men havde religieuse Griller, forlod sin Familie i Kjøbenhavn og drog til Amsterdam, hvor han gav sig ud for at være af Davids Stamme og udseet til at føre Jøderne til Palæstina og mere af den Slags. Simon Paulli var utvivlsomt en meget lærd Mand og har den ubestridelige Fortjeneste, at have ret indført Anatomiens og Botanikens Studium her i Landet. Han synes egentlig navnlig at have været Botaniker, og i dette Fag virkede han ret med Lyst og Iver. Hver Sommer førte han hver eller hveranden Uge de Studerende, ofte over hundrede i Tallet, omkring paa botaniske Excursioner, ofte i vid Udstrækning, og dette gjorde han ikke blot, medens han var Docent; men ogsaa efter at han 1648 var fratraadt dette Embede, vedblev han i 17 Aar hver Sommer med disse Excursioner; men da han ved et Fald paa Klipperne ved Christiania 1661 nær havde sat Livet til og kom slemt til Skade, vilde Benene efter den Tid ei ret staae ham bi, og 1665 frasagde han sig da ved et offentligt Program disse Øvelser, men viste dog endnu sin Interesse for Botaniken ved at tilbyde de Studerende fri Adgang til sig i sit Hus hver Torsdag Eftermiddag fra Kl. 1 til 3, for at studere med dem de Planter, de Dagen iforveien maatte have samlet i Marken[1]. Han efterlod sig et betydeligt Herbarium, som efterhaanden kom i forskjellige Eiermænds Hænder. Linnée har til Ære for ham kaldet en Planteslægt Paulina. Ogsaa som Anatom var Simon Paulli sikkert en Mand af Betydenhed, om end han langtfra kunde maale sig med sin Efterfølger; men det synes dog, som han omfattede denne Videnskab med noget mindre Inter-

---

[1]) Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 401.

esse, end Botaniken, som han vedblev at dyrke, efter at være fratraadt Professoratet, medens vi for Anatomiens Vedkommende egentlig ikke finde Tegn til, at han gjorde mere end netop det Nødvendige. Om hans Dygtighed som Læge vides egentlig Intet, dog maa han vel ikke have været ganske uden Fortjenester i denne Henseende, siden han blev Livlæge hos Kongen. Hvad hans Characteer angaaer, da synes han at have været særdeles veltilfreds med selv og havt en meget betydelig udviklet Følelse af sine egne Fortjenester; ved Siden heraf finde vi mange Træk, som tyde paa Gjerrighed og en stærk Opfindsomhed til at skaffe sig Indtægter. Denne er formodentlig ogsaa den dybere Grund til de krybende Tilegnelser til Kongen, som findes saavel i Flora Danica, som i Quadripartit. Botanicum. Worm, som ellers dømte saa mildt om Alle, yndede aabenbart ikke Paulli, og det Samme spores hos Andre; men heller ikke Paulli var tilfreds med sin Samtid, men klager jevnlig over Misundelse og paakalder Efterverdenens Dom[1]).

Skrifter: Disp. de Hæmorrhagia. Hafn. 1629. —4. — Disp. inaug. de Arthritide. Witteb. 1630. —4. — Disp. de Apoplexia. Rost. 1634. —4. — Disp. de Suffocatione uteri. Rost. 1635. —4. — Disp. de Tabaci usu. Rost. 1635. —4. — Disp. de Catarrho. Rost. 1637. —4. — Oratio ad Professores & Studiosos Rostochienses. Rost. 1639. —4. — Disp. de dolore dentium. Hafn. 1639. -4. — Quadripartitum Botanicum de simplicium medicamentorum facultatibus. Rost. 1640. —4. — Oratio introductoria in Academia Hauniensi habita. Hafn. 1641. —4. — Syntagma de Anatomiæ origine, præstantia & utilitate. Hafn. 1643. —4. — Tria Programmata Lectionibus & Dissert. Anatomicis præmissa. Hafn. 1644 & 45. —4. — Versio Germanica Anatomicar. Bartholinian. Hafn. 1648. —4. — Flora Danica s. Danske Urte-Bog. Kjbhvn. 1648. —4. Viridaria varia Regia & Academica publica. Hafn.

---

[1]) Udtalt af Rottbøll findes denne i Vdsk. Selsk. Skr. X., p. 400—404 og Nyerup: Univ.-Ann., p. 124—26.

1653. —12. — Parecbasis s. digressio de vera, unica & proxima causa Febrium. Francof. 1660. —4. — Commentatio de abusu Tabaci & Herba Thee. Argent. 1665. —4. — Progr. de Medicorum, Pharmacopæorum & Chirurgorum officio. Hafn. 1665. —4. — Machina anatomica. Hafn. 1668. —fol. — Epistola Parænetica ad Thom. Barthol. de Ossium dealbatione & de Gramine Ossifrago. Hafn. 1673. —4. — Anatomisches und Medicinisches Bedenken über ein Königlich Reitpferd. Kopenh. 1672. —4. — Genethliacon Nativitati Christiani Hæredis Regnorum Daniæ & Norv. dedicatum. Hafn. 1675. —fol — Forskjellige Afhandlinger i Acta med. & phil.

Ogsaa i dette Tidsrum fandtes, ligesom i Fredrik II.s Tid, Læger ansatte i det philosophiske Facultet ved Universitetet, hvori de vare indtraadte for saaledes ved indtræffende Vacance at kunne rykke op til et medicinsk Professorat, men som paa Grund af for tidligt Dødsfald ikke kom saa vidt.

Anders Krag er allerede tidligere omtalt; foruden ham fandtes i denne Periode ogsaa Christen Stougaard blandt de philosophiske Lærere[1]).

Christen Stougaard

(Christianus Stougaard) var født $\frac{14}{3}$ 1600 i Steenløsemagle i Sjælland, hvor hans Fader, Hans Jensen Stougaard, var Sognepræst og Provst i Meerløse Herred, gift med Barbara Paludan, en Datter af den tidligere omtalte Dr. med. Hans Paludan; hun døde 1602 af Pest. 7 Aar gammel, sendtes han til Faderens gamle Ven, Søren Berg (Severinus Mon-

[1]) Ogsaa den senere saa berømte Thomas Bartholin var i denne Periodes sidste Aar Medlem af det philosophiske Facultet og vicarierede for Th. Fincke i det medicinske; men da han senere selv blev medicinsk Professor, omtales han først i næste Tidsrum.

tanus), som var Præst paa Antvorskov Slot, for der at undervises sammen med hans Søn Hans. Men da denne Mand blev forflyttet til et andet Kald, sendtes Christen Stougaard til et Par Studenter, som havde oprettet en Skole paa Frue Kirkegaard. Her blev han dog ogsaa kun kort, og da han var 9 Aar gammel, sattes han i Herlufsholms lærde Skole, hvor han undervistes under Rectorerne Jesper Brochmand, Peder Hie og sin Slægtning Johannes Knopf indtil han 1617, da Pesten rasede i Kjøbenhavn, efter Knopfs Raad fik Befaling af sin Fader, at reise til Tydskland. Han gik da til Rostock og derfra til Wittemberg, hvor han forblev Vinteren over. I Begyndelsen af Foraaret 1620 fik han fra Norge Budskab om, at hans Fader var død, hvorfor han strax reiste og kom da atter til Kjøbenhavns Universitet, hvor han nu blev et Aar. Af Caspar Bartholin, som var hans Privatpræceptor og skjænkede ham en faderlig Velvillie, blev han 1621 anbefalet til Hovmester for den unge Christen Skeel, Søn af Otto Skeel til Hammelmose, og da han i et Aar havde undervist ham, gav Otto Skeel ham en treaarig Pengeunderstøttelse til at reise udenlands for og studere ved fremmede Universiteter. Han drog da til Holland, hvor han hørte Heins og Voss samt, efterat han havde bestemt sig for det medicinske Studium, Heurnius og Vorstius. Efterat have besøgt England, kom han 1624 til Paris, hvor han hørte Riolan, Duval og andre berømte Mænd og ogsaa studerede Chirurgien med Iver. 1626 vendte han over Belgien og Tydskland tilbage til Danmark og tilbragte Resten af Aaret hos sin Morbroder i Viborg. Samme Aar disputerede han i Kjøbenhavn for det kgl. Reisestipendium, hvilket han ogsaa fik, og 1627 paatog han sig da efter Caspar Bartholins Anbefaling, efterat være bleven Magister artium, at ledsage den kjøbenhavnske Borgmester Mikkel Vibes Søn Simon paa en Udenlandsreise. I Selskab med ham reiste han da først til England og derpaa til Frankrig, som de paa Grund af Krigsuroligheder kun med megen Besvær

gjennemreiste for at komme til Strasborg. Her bleve de i 4 Aar; kun gjorde Chr. Stougaard en Reise til Tübingen, for at besøge Universitetet der. Da han fra Hjemmet fik kongelig Befaling til af al Kraft at studere Mathematik, for senere at kunne blive Professor i dette Fag, reiste han endelig til Basel; men Opholdet her blev kun kort; thi da Simon Vibe fik Efterretning om sin Moders Død og Paalæg, at vende tilbage, formaaede han Stougaard til at følge med. Neppe var han imidlertid kommen hjem i August 1632, før Justinus Høg, som var Forstander i Sórø, opfordrede ham til at ledsage Rigsmarsk Jørgen Lunges Søn, Ove Lunge, hvis Helbred var svagt, paa en Udenlandsreise. Dette meente han ikke at turde afslaae, da han blev løst fra Forpligtelsen til at studere Mathematik, og han reiste da for 4de Gang ud af Landet. Denne Gang gik Reisen gjennem Holsteen, Bremen, Frisernes Land, Holland, Brabant og Flandern til Frankrig, hvor de bleve i 2 Aar. 1635 reiste de til Italien, og efterat have besøgt Genua og Pisa, sloge de sig først til Ro i Sena, gik derpaa til Rom, derfra til Neapel, saa atter tilbage til Rom og derfra igjen til Sena. Herfra reiste de til Venedig og derfra til Padua, hvor Stougaard indskreves ved Universitetet $\frac{14}{9}$ 1636 og næste Aar valgtes til Procurator for den tydske Nation; men her døde Ove Lunge $\frac{21}{2}$ 1637, og med ham uddøde denne gamle Slægt paa Mandssiden. Stougaard meldte Dødsfaldet hjem, og da der kom Svar, at Liget skulde føres til Danmark, reiste han da med det gjennem Steyermark, Østerrig, Ungarn, Bøhmen, Mæhren, begge Sachsener op til Hamborg, derfra til Haderslev, og herfra førtes det til Viborg for at indsættes i Familiebegravelsen. Derpaa blev Stougaard dels hos Ove Lunges Moder, Sophie Brahe, dels i Viborg hos sin Slægt der indtil han af Kantsleren Christian Friis kaldtes til Prof. eloquentiæ ved Kjøbenhavns Universitet 1639, hvorpaa han d. 17. Juli tiltraadte sit Embede. $\frac{8}{12}$ 1640 creeredes han til Dr. med. her ved Universitetet. 1641 fulgte han efter Kongens Befaling Grev

Valdemar til Moskau. $\frac{21}{1}$ 1645 døde han ugift, efterat have været syg i 14 Dage[1]), og han begravedes i Frue Kirke. Paa sin Sygeseng legerede han 300 Rd. til fattige Studenter, hvilken Capital Arvingerne dog først udbetalte 1648, og samtidig oprettedes Fundatsen. Capitalen sattes paa Rente hos Jacob Grubbe til Røgle, men gik tabt 1658 ved hans Uefterrettelighed eller Fallit under den svenske Krig, og har siden ikke været at skaffe tilveie igjen[2]).

Skrifter: Disp. de Lingva Latina. Hafn. 1639. —4. — Universalis affectibus humanis bene medendi Methodus. Hafn. 1640. —4 (egentlig skreven af O. Worm).

B. Livlæger.

Af Livlæger forekomme i Chr. IV.s Regjeringstid et ret anseeligt Antal, selv naar kun Hensyn tages til de egentlige Livlæger. Men foruden Kongens egentlige Livlæger (Archiatri) forekomme nu ogsaa andre ved Hoffet ansatte Læger, de saakaldte Hoflæger (Medici regii), som indtoge en noget ringere Plads, hvilket sees deraf, at man undertiden først blev Hoflæge og senere Livlæge. Desuden fandtes i denne Konges Tid en saakaldet Hofchemiker, som ogsaa var Læge, men dog maaskee ikke havde med Behandlingen af Kongens Sygdomme at gjøre.

Livlægens Stilling var meget anseet, og at den ogsaa, hvad Indtægter angaaer, var meget fordeelagtig, kan indsees deraf, at han havde fri Station paa Slottet (dog kun forsaavidt han boede i Kjøbenhavn), en Hofklædning og var aflag tenten med geistligt Gods eller med Pengeløn, som idetmindste 1642 beløb sig til 1000 Rd.[3]). Hvorledes Hof-

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 528.
[2]) Hoffmans Fund. I, p. 210, Engelst. Ann. 1812, p. 231.
[3]) D. Mag. V, p. 211.

medicus var aflagt, vide vi ikke; men Hofchemikerens Løn var 1642 kun 187 Rd. 2 Ort, hvortil dog vel kom fri Station.

Af Livlæger hos Christian IV. finde vi følgende Mænd omtalte:

Hans Bentzon til 1592.
Peder Sørensen til 1602.
Jacob Hasebart 1593—1607.
Mads Jacobsen 1614—1620.
Henning Arnisæus 1620—1636.
Niels Christensen Foss 1636?—1645.
Jacob Fabricius 1637—1652.
Jacob Janus 1641—1648.

Endelig omtales endnu Georg Bussius og Matthias Glandorp, som dog begge neppe har egentlig været hos Kongen, men levet i Hertugdømmerne, samt Peder Bülche, som allerede 1638 blev udnævnt til kgl. Livlæge, men med Tilladelse til at boe, hvor han vilde, og som egentlig først kom hertil 1648 [1]).

Af Hofchemikere kjendes kun een, nemlig

Peter Didrik Payngk ca. 1613—1645.

Endnu fandtes ved det kongelige Hof en Post, som beklædtes af Læger, nemlig Posten som Forstander ved den kongelige Have, hvormed var forbunden en aarlig Løn af 200 Rd., hvorfor Forstanderen skulde „have flittig Indseende med Haven" og „tilholde Urtegaardsmanden, at

---

[1]) Desuden havde Kongen endnu en Læge om sin Person, nemlig Joachim Irgens, som var Dr. med., men gjorde Tjeneste som Kammertjener hos Christian IV., ved hvis Død han afskedigedes fra Hoffet. Han var 1646 i Throndhjem, da Røraas Kobberværk opdagedes, og fik 1647 ved Cabaler og Handel den største Deel af Værket i Eie. Han skal videre omtales i næste Tidsrum.

han beflittes at have alle de Simplicia, som groer i Vore Lande". Denne Post beklædtes af:

Otto Sperling 1638—1645.
Helvig Dieterich 1645—1646.

Men det var ikke alene Kongen, som havde Livlæger, ogsaa Enkedronning Sophie, som holdt Hof paa Nykjøbing Slot paa Falster, havde sine egne Livlæger. Hvorledes disse vare aflagte, er Intet bekjendt om; formodentlig har Dronningen selv maattet lønne dem, skjøndt det om en af hendes Livlæger vides, at han var aflagt med et Canonicat. Som Livlæger hos Enkedronningen finde vi følgende nævnede:

Henrik Paulli 1604—1610.
Anders Schütze ?—1630.
Bernhard Oldermann ?—1631.

Fremdeles finde vi, at den udvalgte Prinds Christian havde sin egen Læge, medens dette ikke var Tilfældet med de andre kongelige Børn. Denne Prinds havde først 1610—13 sin egen Læge, Christen Bording, som havde en aarlig Løn af 200 Rd. samt fri Underholdning for sig selvanden og sædvanlig Hofklædning for sig og en Dreng [1]). Efterat Chr. Bording havde forladt ham, havde han ingen særlig Læge før han efter Enkedronningens Død kom til at holde Hof paa Nykjøbing Slot, da Henrik Køster 1635 blev hans Livlæge. Han synes fra Begyndelsen at have været slet aflagt og klager selv 1638 i høie Toner derover [2]); det synes endog at have været beregnet paa, at anden Praxis paa Lolland og Falster, hvorpaa et Slags Eneret var lovet ham, skulde udgjøre en væsentlig Deel af hans Indtægter; men efterhaanden forbedredes hans

---

[1]) Cold: Læger og Lægev. u. Chr. IV., p. 68.
[2]) Epp. Wormii I, p. 481.

Stilling; 1639 forøgedes hans Løn til 70 Rd.[1]), hvormed han selv erklærer sig veltilfreds, skjøndt det i Forhold til, hvad de kongelige Livlæger lønnedes med, og selv i Forhold til hvad Bording havde havt, unægtelig maatte ansees for en meget ringe Løn. Imidlertid blev den senere fremdeles forbedret, idet han fik et Canonicat i Lund endnu samme Aar, og han fik desuden Løfte paa et Vicariat i et eller andet Capitel, naar et saadant blev ledigt[2]); men det synes rigtignok længe at være blevet ved Løftet. En hel Deel Ærgrelse voldte det Henrik Køster, at Prindsen endnu fik en anden Læge, nemlig Helvig Dieterich, en Tydsker, som 1638 indkaldtes for at helbrede Prindsens Sygdom i Foden, og som vedblev jevnlig at tilsee ham, skjøndt han ikke tog egentlig fast Ophold paa Nykjøbing Slot, og var egentlig ikke ansat som Livlæge. Han var derfor ogsaa bedre aflagt, idet han kort efter sin Ankomst fik et stort forgyldt Sølvbæger, en Gulddaase, et Diadem til sin Hustru og 40 Rd. i Reiseomkostninger og desuden Løfte om 2 Guldkjæder med Prindsens og Prindsessens Portraiter og idetmindste 2000 Rd.[3]).

Endelig antog efter Prindsens Død 1647 hans Enke, Prindsesse Magdalene Sibylla, en Livlæge, Georg Friderich Laurentius, som nærmere skal omtales under Fredrik III.s Regjeringstid.

Hans Bentzon

(Johannes Bentzius v. Bentzon) var født 1528[4]); men forresten kjendes Intet til hans Herkomst eller øvrige Levnetsomstændigheder før han blev Læge i Viborg kort efter 1555 og fik det for en Dr. med. her bestemte Canonicat;

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 492.
[2]) ibid: p. 494 og 495.
[3]) ibid: p. 486.
[4]) Pontopp.: Marm. Dan. II, p. 209.

men det er klart, at han ikke kan være bleven her længe, som tidligere er viist. Hans Bentzon skal derefter være bleven Livlæge hos Fredrik II.; idetmindste beretter Ursin[1]), at „Kongens Lifarzt“ Johannes Benzon ved Brev af $\frac{20}{10}$ 1565 blev beneficeret med Skalz Præbende i Viborgs Domcapitel med Forpligtelse til at residere i Viborg, naar han ikke var tilhove; men mærkeligt nok er det da, at han paa Epitaphiet kun benævnes Christian IV.s Livlæge, medens ingensomhelst Stilling hos Fredrik II. berøres, uagtet man gjerne i Gravskrift omtalte Alt, hvad der kunde tjene til den Afdødes Forherligelse; andensteds har jeg heller ikke funden ham omtalt som Fredrik II.s Livlæge[2]). Imidlertid er det sandsynligt, at han 1569 har idetmindste levet i Kjøbenhavn; thi i dette Aar var det, at han fik Befaling til i Forening med Martin Ædituus at undersøge Villum Unos Apothek og saaledes foretage den første Apothekervisitats her i Landet. I Aaret 1584 træffe vi ham i Stade, hvorfra han d. 12. Sept. skrev et Undskyldningsbrev til Kongen[3]), som havde villet have ham her tilbage til Landet, hvilket han foreløbig maatte undslaae sig for, da han samme Aars Paaske havde forpligtet sig for Raadet i Stade til at blive der idetmindste et Aar. Han lover imidlertid i samme Brev at indfinde sig saasnart det kan skee; men hvorledes det er blevet hermed, har vi ingen Efterretning om; derimod træffes han 1592 som Hofmedicus hos Kong Christian IV. Han døde $\frac{3}{11}$ 1595 og blev begravet i Viborg Domkirke, hvor der reistes ham et Epitaphie[4]). Han

---

1) Ursin: Stiftst. Viborg, p. 235.

2) Heller ikke H. Rørdam nævner ham i sin Liste over Fredrik II.s Livlæger (Univ. Hist. II, p. 324, N. u. T.).

3) Schumacher: Gelehrt. Männ. Briefe III. p. 315.

4) Man kan imidlertid ikke heraf slutte, at han er død der eller har taget Ophold her i sin sidste Levetid og altsaa er bleven afskediget fra Hoffet; thi at han begravedes der, kan have sin naturlige Grund i, at han var Kannik i Viborg.

var 2 Gange gift, nemlig først med Jacobe Münnich og senere med Margarethe Porters.

Peder Sørensen,

som var Christian IV.s Livlæge indtil sin Død 1602, er omtalt i Fredrik II.s Regjeringstid.

Jacob Hasebart

(Jacobus Hasebardus) var født 1552 i Lybæk, hvor Faderen, Jacob Hasebart, var en dygtig Chirurg, gift med Abigael Bonifaciusdtr. Loir. Da Faderen 1553 blev Livchirurg hos Kong Christian III., kom Sønnen naturligvis med til Kjøbenhavn, hvor han saaledes fik sin første Opdragelse i Hjemmet. Efter Faderens Død 1556 ægtede Moderen Antonius Battus, en Apotheker, som af Hertug Johan den Ældre til Slesvig og Holsteen blev kaldet til Haderslev som Apotheker, og Stedsønnen fulgte da med til denne By, hvor hans Opdragelse og Undervisning fortsattes indtil Dronning Dorothea 1563 tog ham til sig og gav ham en Lærer. Men da Dronningen samme Aar reiste til Meissen for at besøge sin Datter og Fyrsten af Sachsen, førte hun Jacob Hasebart med sig og fik ham optaget som Elev i „Schola Portensis" i Meissen, og her blev han derpaa i 6 Aar, hvorpaa han, da han erfarede, at en Søster af ham havde ægtet Dr. Paul Madsen, som dengang var Biskop i Ribe, reiste tilbage til Danmark, og da Poul Madsen derpaa blev kaldet til Biskop for Sjællands Stift, fulgte han med ham til Kjøbenhavn og blev her 1569 indskreven som Student ved Universitetet. Efter her at have lagt den første Grundvold for sine Studier, reiste han til disses Fuldendelse udenlands og begav sig først til Rostock og derfra til Wittemberg. Herfra vendte han atter hjem, fik kongeligt Reisestipendium og reiste dermed til Italien, hvor han 1579

blev immatriculeret i Padua[1]), og her studerede han nu Medicin i 3 Aar, hvorpaa han reiste til Basel, hvor han 1583 blev creeret til Dr. med. Samme Aar kom han tilbage til Kjøbenhavn; men efter sine Venners Raad reiste han atter udenlands for at samle flere Kundskaber og større Erfaring og gik nu til England, hvor han dels udvidede sine Studier, dels practiserede som Læge. Først 1590 vendte han atter tilbage til Kjøbenhavn, hvor han Aaret efter ægtede Kirstine Nielsdtr. Paaske, Datter af Niels Paaske, som var første Skriver paa Kjøbenhavns Slot. Endnu under Kongens Mindreaarighed blev han 1593 udnævnt til kongelig Livlæge, i hvilken Stilling han derpaa forblev indtil sin Død. Han fulgte Kongen paa hans Reiser, blandt Andet 1599 til Nordcap, paa hvilken Reise han ligesom ellers oftere udstod mange Besværligheder. 1606 fulgte han med Kongen til Antvorskov og blev da syg i Slagelse, hvorefter han ikke mere gjenvandt sin Sundhed, og efter omtrent en Maaneds Sengeleie døde han $\frac{3}{9}$ 1607 og blev begravet i Frue Kirke. Ved Peder Sørensens Død 1602 var han bleven Kannik i Roeskilde. Med sin Hustru, som overlevede ham og først døde $\frac{30}{4}$ 1648[2]), havde han 7 Børn. En Datter, Abigael, var gift med Raadmand Otto Knudsen Seeblad i Odense[3]), en anden Datter, Ane, var gift med Raadmand Peder Pedersen i Odense[4]). Af Sønnerne blev den ældste, Jacob, Prof. mathemat. i Kjøbenhavn og siden Præst og Provst ved Frue Kirke; Torbern blev Præst, Provst og Kannik i Lund og Vichman blev først Rector paa Herlufsholm og tilsidst, efter at have været i forskjellige Stillinger, Biskop i Viborg[5]). Jacob Hasebart synes at have havt Kongens Yndest og Tillid, da

---

1) v. Deurs i Bibl. f. L. 4 R. XIV, p. 185.
2) Resen: Inscriptt. hafn., p. 66.
3) Pontopp.: D. Atl. VI, p. 594.
4) Hofm. Fund. V, p. 36
5) Worms Lex. I, p. 403.

han bestandig fulgte ham overalt. Foruden sin medicinske Dygtighed synes han at have havt et digterisk Talent; ved Christian IV.s Fødsel skrev han et Lykønskningsdigt til Kongen, hvorfor han, ligesom Anders Sørensen Vedel og en Tredie, der ogsaa havde skrevet „Carmina“ i denne Anledning, belønnedes med en kongelig Gave af 30 gl. Dalere [1]).

Skrifter: Carmen in Nuptias Jacobi Aurifabri, Prof. Hauniens. Hafn. 1577. — Epitaphium Illustriss. Reginæ Scotiæ Sereniss. Jacobi IV. matris ab Elisabetha Angla securi percussæ. Hafn. — Panegyris in Honorem Christiani IV., recens nati. Hafn. 1577. —4. — Epitaphia Georgii Hvitfeldii, Absalon. Rosenkrantsii & Erici Litle lue Epidemica exstinctorum. Basil. 1582. —4. —

Mads Jacobsen

(Matthias Jacobæus) findes næsten aldrig benævnet med dette, men kun med det latinske Navn [2]). Han er født $\frac{24}{7}$ 1569 [3]) i Ribe, hvor Faderen, Jacob Madsen, som senere blev Biskop i Fyen, dengang var Præst ved Domkirken, gift med Karen Baggesdtr., Datter af Raadmand Bagge Jensen. Efterat have fuldendt sin Skolegang, indskreves han som Student ved Kjøbenhavns Universitet, og da han havde studeret et Par Aar her, reiste han udenlands og besøgte Tydskland, England, Frankrig, Schweitz og Italien, hvor han $\frac{3}{11}$ 1592 blev immatriculeret ved Universitetet i Padua og 1594 valgtes til Consiliarius for den tydske Nation.

---

[1]) D. Saml. for Hist. Topogr. osv. I, p. 94.

[2]) Saaledes ogsaa i Stamtavlen i Hofm. Fund., hvor dog baade hans Fader og hans Søn kaldes Jacob Madsen.

[3]) Terpager: Ripæ cimbr., p. 620, Stamt. i Hofm. Fund. III, p. 162, Worms Lex. I, p. 485; i Cimbr. litt. I, p. 272 angives $\frac{3}{9}$ 1567.

Her erhvervede han sig ved sine personlige Egenskaber og sin Lærdom saa megen Anseelse, at han 1597 valgtes til Universitetets Syndikus, og som saadan udførte han sine Forretninger saaledes, at der sattes en Inscription til hans Minde i Domkirken[1]. Fra Padua besøgte han Sicilien paa en Udflugt. $\frac{9}{5}$ 1598 blev han i Padua creeret til Dr. med. Naar han kom hjem til Danmark, vides ikke; men han begyndte da at practisere i Aarhus. 1613 blev det efter Gellius Sascerides's Død tilbudt ham at blive medicinsk Professor[2], hvilket han dog afslog; men 1614 blev han udnævnt til Livlæge hos Christian IV., og samtidig blev der ham tillagt et Prælatur og et Vicariat i Aarhus. 1620 tog han imidlertid sin Afsked fra Hoffet og begav sig tilbage til Aarhus, hvor han derpaa practiserede indtil sin Død $\frac{15}{5}$ 1636. Han begravedes i Aarhus Domkirke, hvor et Epitaphium sattes over ham. Han var gift med Ingeborg Jensdtr., Datter af Biskop Jens Gjødesen i Aarhus, og havde med hende en Søn, Jacob, som blev Biskop i Aarhus og var Fader til de lærde Jacobæer, og 2 Døttre, hvoraf den ene, Karen, var gift med Dr. Niels Christensen Foss og derved blev Moder til den lærde Familie af dette Navn. Mads Jacobsen testamenterede 333 Rd. 2 ß til fattige Enker i Aarhus og 500 Kroner til Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn.

Skrift: Gryphus Nuptiis Martini Benzii ac Mariæ Bøgvad consecratus. Hafn. 1629. —4.

Henning Arnisæus

(Henningus Arnisæus) var født i Schlanstatt ved Halberstad. Hans Fødeaar, Herkomst og Ungdomsliv ere ubekjendte.

---

[1]) Cimb. litt. I, p. 272, Suhms Saml. II, 3 H., p. 7.
[2]) Worms Lex. I, p. 485.

1611[1]) var han Professor i Moral i Frankrig a. d. Oder, og 1613 blev han kaldet til medicinsk Professor i Helmstad. Da Mads Jacobsen var afgaaet, blev Arnisæus indkaldt her til Landet som Kongens Livlæge, i hvilken Stilling han derpaa virkede her indtil sin Død. $\frac{27}{8}$ 1636 forlenedes han med Thyholms Provsti under Viborg Domkirke[2]), og i September samme Aar døde han i Fredriksborg. Han havde, efter at have mistet sin første Hustru, Elisabeth Gøz, Datter af en Borgmester i Soltquelle, her i Landet ægtet Anna Lund, som var Enke efter Enkedronning Sophies Kantsler Daniel Fabritius; hun overlevede Arnisæus og blev 3die Gang gift med Dr. Jørgen Witzleb.

Henning Arnisæus var en særdeles dygtig Anatom og har sikkert virket ikke lidt for Anatomiens Opkomst her i Landet. At han skjænkede Universitetet et Skelet, er tidligere omtalt. Det siges ogsaa, at han havde præpareret de menneskelige Cadavere, som den berømte Maler Christian Gerther efter den brunswigske Hertug Heinrich Julius's Befaling betjente sig af ved sine Malerier, som Conring roste meget[3]). Arnisæus var desuden en virkelig lærd Mand og har blandt Andet indlagt sig Fortjenester af den legale Medicin, som enkelte Mænd just i Slutningen af det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede havde begyndt at beskjæftige sig med, ved sit Skrift de partus humani legitimis terminis.

Skrifter: Epitome Metaphysices. Francof. 1606. —8. — Dispp. VIII de constitutione & partibus Metaphys. Francof. 1606. —4. — Epitome doctrinæ Physicæ. Francof. 1607. —8. — De jure Majestatis Libr. III. Francof. 1610. —4. — Dissert. de Lue venerea. Francof. 1610. —4. — Observationes aliquot Anato-

---

[1]) Cimb. litt. I, p. 12.

[2]) D. Atl. V, p. 517.

[3]) Engelst. Ann. 1812, p. 167—68 (Herholdts Progr. til Univ. Fest 1812).

micæ, Francof. 1610. —4. — Vindiciæ pro Aristotele. Francof. 1611. —4. — De jure connubiorum, auctoritate Principum in Populum, item de subjectione & exemtione Clericorum. Francof. 1612. —4. — De Republica Lib. II. Francof. 1615. —4. — Doctrina Politica. Lips. 1618. —4. — Notæ in Logicam Crellii. Stettini 1621. —8. — De Partus humani legitimis terminis. Francof. 1641. —12. — De Potestate Pontificis temporali in Principes. —4. — De Translatione Imperii Romani. —4. — De Jure Consiliorum. —4. — Disp. de Præservatione a Peste, de Hydrope, Febri, Apoplexia & Epilepsia etc. — Desuden forskjellige Afhandlinger i Cista medica og lignende Skrifter.

Niels Christensen Foss

(Nicolaus Christiani Fossius) var født $\frac{4}{10}$ 1588 i Viborg, hvor Faderen, Mag. Christen Foss, var Rector og Kannik i Domcapitlet; Moderen var Marie Pedersdtr., Datter af Biskop Peder Thøgersen i Viborg. Han gik først i Skole i Viborg og siden i Aarhus, hvorfra han 1607 deponerede ved Kjøbenhavns Universitet. Han reiste derpaa udenlands fra 1608 til 1612 og blev 1613 Magister, hvorpaa han atter Aaret efter, da han havde faaet det kgl. Reisestipendium [1]), reiste udenlands med to Rantzauer og en Bilde, for hvem han var Hovmester. Det sees af et Brev fra Worm, at Foss har havt isinde at tage Doctorgraden paa denne Reise, hvilket dog ikke blev til Noget. 1616 i Efteraaret synes han at have været i Frankfurt og vilde derfra reise til Strasburg; 1617 var han i Frankrig. Formodentlig er han herfra reist til Italien, hvor han $\frac{25}{1}$ 1621 blev immatriculeret i Padua, og samme Aar var han Consiliarius for den tydske Nation her ved Universitetet. 1622 kom han hjem og blev da strax Provindsialmedicus i Skaane og aflagt med et Canonicat og Vicariat i Lund. Medens han var her, blev det

---

[1]) Progr. Fun. Univ. Hafn.

besluttet, at han 1623 ved Paasketid skulde tage Doctorgraden ved Kjøbenhavns Universitet[1]); men af ubekjendte Grunde blev det ikke udført, hvorimod han 1624 reiste udenlands igjen med Christen Thomesen Sehested, da denne som Gesandt gik til Spanien, og paa denne Reise tog han da Doctorgraden i Leyden. Efterat han samme Aar var kommen hjem fra denne Reise, blev han siden i Kjøbenhavn; men naar det var, at han udnævntes til Livlæge hos Christian IV., er ubekjendt[2]). I denne Stilling døde han $\frac{1}{6}$ 1645, og han synes at være bleven begravet i Lunds Domkirke; idetmindste findes der et Epitaphium over ham og hans Hustru[3]). Han var gift med kgl. Livlæge Mads Jacobsens Datter, Karen, som han ægtede 1625, og han havde med hende 2 Døttre og 6 Sønner. Den ældste Søn var Laurids Foss, Dr. med. og Forstander i Sorø; Peder F. blev Professor ved Universitetet og Rector ved Kjøbenhavns Skole; Christian F. blev kgl. Livlæge, Matthias F. Biskop i Aalborg, Jens F. Dr. med. og Assessor i Høiesteret og Jacob F. Rector i Kjøbenhavn og i Kjøge. Døttrene vare Magdalene, gift med Thøger Larsen til Ryslet, og Ingeborg, gift med Mag. Jens Burchardsen, Præst paa Samsø.

Skrifter: Themata de Homine. Witteb. 1610. —4. — Assertiones Medicæ Miscellaneæ. Lugd. Bat. 1624. —4. — Disp. de Anima hominis. Witteb. 1609. —4.

Jacob Fabricius

(Jacobus Fabricius) var født $\frac{28}{8}$ 1576 i Rostock, hvor hans Fader Henrik Schmidt var Oldermand for Bagerne og gift

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 61.

[2]) I Progr. Fun. Univ. Hafn., hvor hans egne Yttringer citeres, beretter han, at han 1630 under Henning Arnisæus's Sygdom fulgte Kongen til Norge; men han siger da ogsaa, at han dengang kun tjente Kongen i 3 Maaneder.

[3]) E. W. B. Lund, p. 114.

med Dorothea Wulff. Han fik først Undervisning i Hjemmet af Forældrene og senere af en privat Lærer, kom derpaa i Skole i Lyneborg og deponerede derfra ved Rostocks Universitet. 16 Aar gl. gik han 1592 til Tycho Brahe paa Hveen, hvem han i Forening med Chr. Longomontan gik tilhaande ved forefaldende videnskabelige Arbeider i 4 Aar, medens han samtidig studerede Mathematik og Chemi. 1596 forlod han Hveen og tiltraadte nu en Reise til Holland, England og Tydskland, blev Poeta laureatus og Mag. philosophiæ og blev endelig 1602 creeret til Dr. med. i Jena. Han vendte derpaa hjem til Rostock, hvor han 1603 ægtede Margarethe Møller, Datter af en Borger i Rostock, Rudolp Møller. Samme Aar blev han kaldet til Livlæge hos Hertug Johan af Mecklenburgs Enke, Sophie, og senere hos Sønnen, Johan Albert. 1612 blev han Professor i den høiere Mathematik og Medicin ved Universitetet i Rostock og erhvervede sig i denne Stilling et anseet Navn. Efterat Henning Arnisæus var død, kaldtes Fabricius her til Landet som Livlæge hos Kongen, hvilken Stilling han ogsaa efter Christian IV.s Død bevarede hos Fredrik III. indtil sin Død $\frac{14}{8}$ 1652 [1]). Hans Lig førtes til Rostock, hvor hans Hustru og flere af hans Familie laae begravede. Med sin Hustru havde han 4 Sønner og 5 Døttre, hvoraf den ene var gift med Simon Paulli. Jacob Fabricius synes ikke at have nydt stor Anseelse som Læge blandt sine Colleger her i Landet [2]); han synes heller ikke at have været nogen behagelig Mand at omgaaes, og Worm yndede ligesaa lidt ham, som Svigersønnen [3]).

---

1) Inscriptt. hafn., p. 111, Worms Lex. I, p. 295; i Cista med. angives Octbr. 1652. (Locul. LIV).

2) Epp. Wormii I, p. 393, 488 og 492, Suhms Ny Saml. III, p. 227.

3) „Noster (ɔ: Fabricius) ore valde se jam mihi præbet amicum, cui tamen quantum fidendum, scio," skriver Worm 1648 i Anledning af en Consultation om Kongens Sygdom (Epp. W. I, p. 394).

Skrifter: Disp. inaug. de incubo. Jenæ 1602. —4. — Periculum Melicum. Hal. Sax. 1600. —8. — De Uroscopia s. de Urinis. Rost. 1605. —8. — Diss. de juramento Hippocratis. Rost. 1614. —4. — Diss. de Cephalalgia autumnali. Rost. 1617. —4. — Oratio de Causis cruentationis cadaverum præsente homicida. Rost. 1620. —4. — Diss. de Vertigine. Rost. 1620. —4. — Diss. de Catharro. Rost. 1623. —4. — Institutio Medici. Rost. 1639. —4. — Diss. de novo-antiquo Capitis morbo ac dolore cum aliis disquisitionibus medicis. Rost. 1640. —4. — Epist. de vulneribus capitis & aliarum partium singularibus. — Desuden flere andre Disputationer.

Jacob Janus

(Jacobus Janus) var født i Luben i Lausitz og blev først Mag. phil. og senere 1627 Dr. med. i Wittemberg. Allerede 10 Aar før han fik denne Værdighed ansaae Buchner ham for lærd nok til at beklæde et ved Tob. Tandlers Død 1617 ledigt medicinsk Professorat og opmuntrede ham til at søge dette [1], som han dog ikke fik, hvad enten han ikke selv har villet søge det, eller en Anden er bleven foretrukket. Omtrent 1639 blev han Livlæge hos Hertug Christian II.s Enke af Sachsen, den danske Prindsesse Hedvig, ved det Lichtenbergske Hof, og efter hendes Død blev han 1642 udnævnt til Kong Christian IV.s Livlæge i Glückstadt med 600 Rd. i Løn og Forpligtelse til at have Opsigt med Apotheket der i Byen. 1646 blev han i Fælledsskab med en Jøde fra Hamborg brugt som Læge af Christian IV.s Maitresse Vibeke, som led af Arthritis, efter at hun havde givet Helv. Dieterich Afsked, og samme Aar var han bestemt til tilligemed Helv. Dieterich at følge Prinds Christian til Surbrøndene paa Grund af at han besad særlig Bekjendtskab med disse Bade [2]; men denne

[1]) Cimb. litt. II, p. 399.
[2]) Epp. Wormii I, p. 543.

Reise blev der Intet af. 1648 kaldtes han af Fredrik III. til Kjøbenhavn og fik et Canonicat i Viborg. 1658 levede han endnu i Kjøbenhavn, og det vides ikke, naar han er død. 1636 havde han ægtet Dorothea Bossavia, med hvem han havde flere Børn, hvoriblandt 3 Sønner, som bleve lærde og anseete Mænd [1]).

Skrifter af ham kjendes ikke.

Peter Didrik Payngk

(Petrus Theodoricus Payngk) var født i Husum omtrent 1575. Han var Dr. med. og en dygtig Chemiker, i hvilken Egenskab han en Tidlang opholdt sig ved Hoffet i Prag hos Keiser Rudolph II, af hvem han $\frac{21}{10}$ 1602 blev optagen i Adelsstanden. Senere kom han 1610 til Kjøbenhavn, hvor Christian IV. antog ham til Hofchymicus, i hvilken Egenskab han omtales 1613. Han var aflagt med et Canonicat i Lund og havde 1642 en aarlig Løn af 187 Rd. 2 Ort. Han bestyrede Kongens chemiske Laboratorium i Rosenborg Have og havde et stort Ry som Chemiker, skjøndt han ikke har gjort sig synderlig bekjendt ved Skrifter, hvoraf det eneste trykte findes i Cista medica. Derimod haves i Manuskript en stor Mængde chemiske, medicinske og kosmetiske Recepter, som for en stor Deel ere ham meddelte af kongelige og adelige Personer, og hvoraf det ogsaa fremgaaer, at Christian IV. selv var i Besiddelse af en hel Deel Arcana. Han døde $\frac{10}{4}$ 1645 og begravedes paa St. Petri Kirkegaard, hvor en Ligsten med Indskrift sattes over ham [2]). Han havde 2 Sønner,

---

[1]) Cimb. litt. II, p. 399.

[2]) Peter Payngk kom uforskyldt til at spille en lille Rolle i Kongens og Kirstine Munks Stridigheder, som det sees af Chr. IV.s Deduction 1641 mod Fru Ellen Marsvin, Kirst. Munks Moder (Suhms Ny Saml. I, p. 97—142), hvor der forekommer Følgende: „Der Fru Kirsten samme Tid havde været en Stund

Ahasverus, som var Dr. med. og blev Hofmedicus hos Fredrik III., og Christian, som ogsaa skal have været Dr. med., gik i Rom over til den katholske Religion og stiftede der et Capel og et Alter til St. Knuds Ære [1]).

Skrift: Consilium de Erysipelate (i Cista med.).

Henrik Paulli

var født i Rostock, hvor hans Fader, Simon Paulli, var Superintendent og Professor ved Universitetet. Selv blev han Dr. med., Stadslæge i Rostock og medicinsk Professor ved Universitetet sammesteds. 1604 indkaldtes han her til Landet som Livlæge hos Enkedronning Sophie paa Ny-

---

derinde (ɔ: i Kongens Sovekammer), da fik hun en Guldkousken herfor, med noget hvidt Pulver i, ligesom Sukker, hvilket hun satte paa Bordet. Der Vi begjærte at vide, hvad det skulde der, da svarede hun: vilde E. M. bruge det Pulver, da skulde E. M. befinde sig heel vel derefter. Hvortil Vi svarede: hvad tusinde Syger skulde Vi bruge det Skarn? Os skader jo intet, Gud være lovet! Hvorpaa hun svarede: D: Peter Pay haver givet mig det; det kan paa en stakket Tid betage Lysten til Qvindfolk. Hvorudover vi kom i en Latter og bad hende sætte det Skarn paa Bordet, som ogsaa skete, og hun gik saa ud fra Os og satte sig paa sin Vogn. Der hun nu var neden Slottets Bro, da sendte Vi Bud efter D. Peter Pay. Der han nu kom til Os, da lod Vi hannem see Kouskenet med det hvide Pulver og spurgte hannem ad, om Fru Kirsten havde faaet den af hannem? Da svarede han: Ja. Den Tid Vi vilde vide, hvortil? Da svarede han: til at komme paa de Finner, hun haver i Ansigtet. Siden spurgte Vi hannem ad, om man kunde bruge det Samme indvortes uden Fare? hvortil han svarede: Gud bevare os! det er Forgift."

[1]) Dette Capel oprettedes i Kirken St. Maria della Transpontina, og paa dets Prydelse og Vedligeholdelse skal han have anvendt en betydelig Sum af en stor Formue, han havde erhvervet sig. Ved en romersk Kunstner, Daniel Freschie, lod han Kong Knuds Martyrdød afmale og 1669 og 1670 udføre to Kobberstik (Fyhn: Efterretn. om Kolding, p. 225).

kjøbing Slot paa Falster, og her døde han 1610, hvorpaa hans Enke, Catharina Papk, reiste tilbage til Rostock med Sønnen, Simon Paulli, som senere blev Professor ved Kjøbenhavns Universitet.

Skrifter kjendes ikke.

Anders Schütze[1])

Schytte eller Skytte (Andreas Toxotius), var født i Smaarup i Jylland, hvor Faderen var Præst. Han studerede formodentlig først ved Kjøbenhavns Universitet og reiste siden udenlands for at studere Medicin og lagde da især Vind paa Chirurgien. 1608 blev han Dr. med. i Basel; 1610 opholdt han sig i Paris. Senere, uvist naar, blev han Enkedronning Sophies Livlæge; formodentlig er det dog skeet snart efter Henrik Paullis Død; 1614 var han i Nykjøbing, da han derfra skrev til Worm. Han var aflagt med Canonicatet Furland. Han døde 1630 eller 31[2]). I et Brev til Worm omtaler han selv sin Kjærlighed for Chirurgien, som han beretter at have studeret med Iver paa sine Udenlandsreiser, og som han endnu yndede, og Worm kalder ham i sit Svar: Daniæ nostræ Machaon[3]).

Skrift: Theoremata & problemata Philosophiatrica inauguralia, cum suis Exegematis. Basil. 1608. —4.

---

[1]) Saaledes skriver hans Broder sit Efternavn, og det bør vel da nærmest skrives saaledes. Paa Epitaphiet skrives han Anders Schyt (D. Atl. IV, p. 527), og af Andre skrives han atter Skytt (Ivar Vind i D. Saml. for Hist osv. IV, p. 9).

[2]) I Almindelighed angives han at være død 1630; men paa Epitaphiet angiver Pontoppidan (D. Atl. VI, p. 527), at Aarstallet 1631 anføres. I dette Aar blev Ivar Vind forlenet med „Anders Skytts“ Canonicat (Bruun, osv. D. Saml. IV, p. 9).

[2]) Epp. Wormii I, p. 4 og 6.

Bernhard Oldermann

(Bernhardus Oldermann) var født 1581 i Rostock, hvor hans Fader af samme Navn var Borger. Han gik først i sin Fødebys Skole og studerede derpaa Philosophi og Medicin ved Universiteterne i Frankfurt, Wittemberg og Rostock, hvor han som ivrig Chemiker nød stor Yndest hos Jacob Fabricius, som senere blev dansk Livlæge. $\frac{3}{10}$ 1606 creeredes han til Dr. med. i Rostock, og samme Dag ægtede han Anna, en Slægtning af Superintendenten sammesteds, Mag. Oswald Sledanus, og Enke efter Stadslægen i Wismar, Dr. Johan Paulli. Efter i 3 Aar at have practiseret i sin Fødeby og vundet sig et Navn som Læge her, blev han $\frac{15}{6}$ 1609 kaldet til Stadslæge i Brunsvig og herfra 1610 af Hertug Johan Adolph af Holsteen til Livlæge paa Gottorp efter Anbefaling af Hertugens første Læge, Matthias Camarius. Da han 1621, efter at have mistet sin første Hustru, havde ægtet Agathe Münden, Datter af Borgmester Bernhard Münden i Slesvig, tog han sin Afsked som hertugelig Livlæge og reiste til Danmark, hvor han i nogle Aar var Læge hos endeel anseete Adelsmænd, navnlig den lærde Holger Rosenkrands. Efterat have opholdt sig hos dem i nogle Aar, flyttede han til Kiel og var, skjøndt fraværende, Livlæge hos Hertug Fredrik af Holsteen-Gottorp og hos Enkedronning Sophie. Da han 1631 paa Dronningens Forlangende skulde reise til hende i Nykjøbing, væltede Vognen, og hans ene Arm fik en betydelig Læsion, hvortil sloge sig Tilfælde, som $\frac{1}{8}$ 1636 gjorde Ende paa hans Liv. Han omtales af Samtidige som en dygtig Chemiker, men er forresten ikke nærmere bekjendt. Med sin første Hustru havde han en Datter, Margarethe, som ægtede Dr. med. Bernhard Müller i Kiel.

Skrifter: Disp. de Morborum causis. Rost. 1605. —4. —
Theses inaugur. de Arthritide. Rost. 1606. —4. —
Disputatt. VII Pathologicæ. Rost. 1607 & 8. —4. —

Christen Bording

Bordum, Borum[1]) (Christianus Bordingius) var født $\frac{8}{9}$ 1578 i Aarhus, hvor hans Fader, Mag. Laurids Bording den Ældre, var Lector theol. og gift med Marie Pedersdtr. Han gik først i Aarhus Skole, og efterat have deponeret herfra, blev han formodentlig Hører ved samme Skole[2]), og efterat have været ansat her i nogen Tid, reiste han paa Domcapitlets Bekostning udenlands i 2 Aar og var 1600 og 1601 i Wittemberg. Efter sin Hjemkomst blev han Rector i Aarhus lærde Skole omtrent 1604, men blev kun i 3 Aar i denne Stilling, hvorpaa han atter reiste udenlands, denne Gang med Steen Rosensparre, og gik da til Italien, hvor han $\frac{23}{7}$ 1608 blev immatriculeret ved Universitetet i Padua, og 1609 var han Consiliarius for den tydske Nation her. Det følgende Aar blev han Livlæge hos Prinds Christian, og $\frac{30}{4}$ 1611 blev han creeret til Dr. med. i Kjøbenhavn. 1613 blev han udnævnt til Provindsialmedicus i Ribe og aflagt med det for Lægen her bestemte Canonicat ved Domkirken. 1627 nævnes han her som Kirkeværge og 1639 som Erkedegn. 1636 udnævntes han til Professor ved det da oprettede Gymnasium, og i Kongebrevet desangaaende omtales han som Provst i Capitlet. Han døde i Ribe 1640. Han var gift med Ingeborg Klyne, som døde 1634 og var en Datter af Raadmand Anders Sørensen Klyne i Ribe.

Skrifter: De Humoribus & Spiritibus. Witteb. 1600. —4.
— Theses inaug. de hydrope medicæ. Hafn. 1611. —4.

---

[1]) Selv skriver han „Chresten Borum" (Terpager: Ripæ cimbr. p. 262, Hafn. Fund. IV, p. 579). Christian Bordum kaldes han i Kongebrev af $\frac{28}{10}$ 1636 om Gymnasiets Oprettelse i Ribe (Terpager: Ripæ cimbr., p. 486).

[2]) Derimod neppe Rector, som Nyerup angiver (Litteraturlex. p. 80); vide Hundrup. Biogr. Efterr. om Dr. med., p. 138, N. u. T.

Henrik Køster

eller Küster (Henricus Custerus) var en Tydsker, hvis Fødested og Herkomst forøvrigt ere ubekjendte. Da han omtrent 1631 kom til Kjøbenhavn, var han allerede Dr. med., som han er bleven etsteds i Udlandet. Efter Opfordring af den fyenske Adel nedsatte han sig i Vinteren 1632—33 i Odense[1]), hvor han practiserede indtil han 1635 blev kaldet til Livlæge hos Prinds Christian, som holdt Hof i Nykjøbing paa Falster. Som Løn gaves ham Løfte paa Kirkegods, naar saadant blev ledigt, samt fri Praxis paa Lolland og Falster, medens den faste Pengeløn kun synes at have været ringe, og da Canonicatet lod vente paa sig og Adelen engagerede en Læge til at boe i Nakskov, kunde Køster vel have Grund til 1638 i et Brev til Worm at beklage sig over sin Stilling i oeconomisk Henseende. Men Aaret efter forøgedes Lønnen til 70 Daler, og han aflagdes samme Aar med et Canonicat i Lund og fik desuden Løfte om et Vicariat, hvilket han imidlertid atter maatte vente paa, idet han først 1645 fik Præbendet Nybølle. Han døde i Nykjøbing 1647. Med hvem han var gift, vides ikke; men han havde 2 Sønner, Henrik, som studerede Medicin, 1641 var i Leyden, 1643 disputerede i Kønigsberg, hvor han atter var 1646, og 1647 efter Faderens Død var i Nykjøbing paa Falster, hvor Worm raadede ham til at practisere[2]), og Andreas, som blev Dr. med. og Læge i Aarhus. Henrik Køster synes efter hans Breve til Worm[3]) at dømme at have været en ret begavet Mand og dygtig Læge, men har aabenbart ikke ret forstaaet at vinde Prindsens og Kongens Tillid, hvorfor Behandlingen af Prindsens Onde, en chronisk Bensygdom i Foden, til forskjellige Tider betroedes til Andre, dels Chi-

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 476.
[2]) Epp. Wormii I, p. 520, II, p. 1007—8.
[3]) Epp. Wormii CCCCLXI—DXXXVIII (Tome I, p. 476—553).

rurger, dels Qvaksalvere, navnlig Skarpretteren i Glückstad, dels endelig til Helvig Dieterich, som 1638 i dette Øiemed indkaldtes, og med hvem Henrik Køster, medens han fuldkommen anerkjendte hans Duelighed, var meget utilfreds.

Skrifter: Heraf kjendes kun nogle Afhandlinger i Cista med. og Brevene til Worm.

Helvig Dieterich

(Helvicus Dietericus) var født 24/6 1601 i Kyrtorf i Hessen-Darmstadt, i hvilken Stat Faderen, Johannes Dieterich, siden var Superintendent i Giessen. Han gik i Skole i Buzbach og senere i Giessen, ved hvis Universitet han 1615 deponerede og derpaa under Professorerne Joh. Steuber, Christoph. Scheibler og sin Farbroder Conrad Dieterich, studerede Theologi, Philologi og Philosophi med saadan Flid, at han 1619 kunde med Held forsvare en theologisk Disputats. 1620 creeredes han af Scheibler til Mag. phil. og reiste derpaa til Ulm med sin Onkel Conrad, som havde faaet Embede der, og her underviste han nogle unge Mennesker i Hebraisk. Samme Aar gik han imidlertid herfra til Tübingen, hvor han kom i fortroligt Bekjendtskab med en lærd Jurist, T. Lausius. Ilde berørt ved en theologisk Strid mellem de hessiske og würtembergske Theologer, besluttede han sig her til at bytte det theologiske Studium, som han hidtil havde offret sig til, med det medicinske, og han reiste da kort efter til Altorf, hvor han hørte Caspar Hoffmann, under hvis Veiledning han gjorde store Fremskridt, ja det siges endog, at han allerede da ansaaes for værdig til Doctorgraden[1]). Samtidig med

---

[1]) Dette, som berettes i Cimb. litt. II, p. 163, turde dog maaskee hidrøre fra samme Kilde, som hans eget Udsagn, at han under Dissectionerne i Altorf „motum sangvinis circularem ante Guilh. Harveum detexit“, nemlig Dieterichs store Selvtilfredshed og Hang til Praleri.

det medicinske Studium, under hvilket han flittig øvede sig i Dissection, studerede han Arabisk og Mathematik. 1624 reiste han fra Altorf til Wittemberg for at høre Daniel Sennert, 1625 gjennemreiste han Italien, og efter at han i Ulm havde øvet sig og studeret i Rubers Apothek og i Tübingen studeret Chemi under Dr. Jac. Müller, blev han 1627 creeret til Dr. med. i Strasborg af Salzmann, hvorpaa han practiserede her som Læge og vandt sig et Navn som saadan. 1628 kaldtes han af Landgrev Georg af Hessen-Darmstadt hjem til sit Fødeland som hans Livlæge, i hvilken Egenskab han derpaa tillige tjente Greven af Salms Enke, fra 1630 tillige Greven af Stolberg og fra 1632 et Par andre tydske Grever. 1633 reiste han med Landgreven til det saxiske Hof, hvor han blev bekjendt med Churfyrst Georg Vilhelm af Brandenburg, som der benyttede hans Hjælp og derpaa det næste Aar kaldte ham til Berlin som sin Livlæge. Ifølge hans Anbefaling kaldtes han 1638 her til Danmark for at behandle Prinds Christian, og her blev han da stadig et Aars Tid, hvorpaa han vendte tilbage til Churfyrsten. Men da denne 1640 var død [1]), fik Dieterich sin Afsked af hans Søn, Fredrik Vilhelm, og blev da af Hertug Fredrik af Holsteen-Gottorp kaldet til Slesvig, hvorpaa han 1641 ansattes som hans Medicus extraordinarius og det følgende Aar som hans virkelige Livlæge. 1641 indfandt han sig ogsaa paany hos Prinds Christian, men synes dog ikke strax at have opnaaet sin Hensigt, at blive antagen som hans Livlæge, reiste derpaa til Dresden, paa hvilken Reise han blev udplyndret underveis af tydske Soldater, kom atter tilbage til Danmark og vidste nu at gjøre sig yndet af Kongen, som selv brugte hans Raad og gjorde ham til Forstander

---

[1]) Dieterich beskyldtes af Flere for at have fremskyndet hans Død ved overdreven Brug af Antimonialia og Mercurialia (Epp. Wormii II, p. 773).

for den kongelige Have og Læge ved Børnehuset, formodentlig medens Sperling var udenlands 1645; men allerede i Begyndelsen af 1646 faldt han atter i Unaade hos Kongen, hvilket muligen har havt sin Oprindelse fra nogle sure Draaber, Dieterich benyttede, og hvis Sammensætning han holdt hemmelig; de vakte idetmindste stort Røre iblandt Læger og Lægfolk, og Worm synes at antyde, at de ogsaa paa høiere Steder betragtedes med en vis Mistro; muligen var det dog af andre Grunde. Imidlertid vedblev Dieterich at behandle Prindsen og var endnu i Marts 1647 i Nykjøbing; men kort efter reiste han til Hamborg, hvor han senere havde stadigt Ophold, efter samme Aar at være bleven udnævnt til Livlæge hos Churfyrst Fredrik Vilhelm af Brandenburg med Tilladelse til at blive boende i Hamburg, hvor han practiserede indtil sin Død $\frac{13}{12}$ 1655. Han var gift med en hamborgsk Raadmand Hein Sylmius's Datter, Elisabeth, som han skal have ægtet 1649 [1]). Helvig Dieterich var utvivlsomt en Mand med mange Kundskaber og en hel Deel virkelig Dygtighed, men ikke lidet charlatansmæssig i sin Optræden, indbildsk, selvtilfreds, stolt og herskesyg, og han voldte derfor ogsaa under sin Virksomhed hos Prinds Christian dennes egentlige Læge, Henrik Køster, megen Ærgrelse ved sin hele Optræden, og mod Prindsens Chirurg og Apotheker optraadte han paa en raa og brutal Maade. Han synes forøvrigt at have været ligesaa meget Chirurg, som Mediciner, og Køster benævner ham i sine Breve gjerne Dr. chir. & med. eller oftere Chirurgo-Medicus.

Skrifter: Disp. de pluralitate Formarum. Giessæ 1618. —4. — Disp. Græca de loco & statu animarum in V. T. post mortem. Giessæ 1619. —4. — Disp. Med. de Cerebro. Altorf 1622. —4. — Disp. Med. de Dys-

---

[1]) Cimb. litt. II, p. 164. Dog tales allerede 1641 om hans Familie (Epp. Wormii I, p. 508).

enteria. Witteb. 1624. —4. — Disp. Med. de Arthritide. Argent. 1626. —4. — Elogium Planetarum cælestium & terrestrium, Macracosmi & Microcosmi. Argent. 1627. — 8. — Novus orbis, in quo quæcunque de nato & creato serio & joco scire possunt, proponuntur. Argent. 1631. —4. — Responsa Medica Medicorum celebr. Francof. 1631. —4. — Puerperium Martis s. Poema satyricum de re militari. Hafn. 1644 —fol. Pyramis memorialis. Hamb. 1649. —4. — Vindiciæ adversus Tachenium. Hamb. 1655. 4. —

C. Læger udenfor Universitetet og Hoffet.

Medens Universiteterne ved Doctorgradens Meddelelse afgave deres Vidnesbyrd om, at Vedkommende var i Besiddelse af de Kundskaber, som kunde fordres af en fuldt uddannet Læge, og medens den, som havde erhvervet den medicinske Doctorgrad, derved tillige havde erholdt Ret til at practisere overalt, altsaa ogsaa her i Landet, saa er det dog klart, at denne Grad ikke her var en nødvendig Betingelse for at kunne virke som Læge[1]). Vistnok vare de allerfleste Læger, naar de her begyndte deres Praxis, Dr. med.; men vi finde dog paa den anden Side flere Læger nævnede, som dels practiserede førend de toge Doctorgraden, som Peder Sørensen, Chr. Bording, Joh. Melchior Hupfauff og Niels Christensen Foss, dels aldrig toge Graden, som Corn. Hamsfort den Yngre, Tancred Lejel og Ambr. Rhode. Hvorved de erholdt Retten til at

---

[1]) Holberg siger rigtignok (Danmarks Riges Hist. II, p. 617), at Chr. IV. forordnede, „at ingen, som applicerede sig paa det Medicinske Studium, maatte tillades Praxin, uden de havde promoveret ved Universitetet og der vare befundne dygtige dertil“; men denne Forordning har jeg ellers intetsteds funden omtalt, og at det i Virkeligheden ikke fordredes, at man skulde være Dr. med. for at practisere som Læge, skulle vi nu see.

practisere som virkelige Læger, er ikke ganske klart. I Forordn. af $\frac{10}{1}$ 1619 tales om Medici approbati i Modsætning til Chirurger og Qvaksalvere; men hvorved de bleve „approbati“, hvilket vel nærmest maa oversættes ved „autoriserede“ [1]), er aldeles ikke klart. Nogen egentlig Examen gaves der, som tidligere omtalt, ikke i hin Tid, og den Examen, som skulde forudgaae Reisestipendiets Erhvervelse, gav aabenbart ikke Ret til Praxis. Det maa imidlertid vel erindres, naar der tales om Ret til Praxis i hin Tidsperiode, at der egentlig aldeles ikke var Tale om noget Privilegium for en enkelt Stand i saa Henseende; der gaves intetsomhelst Lovbud, som forbød Nogen, som selv meente at kunne behandle Syge, at befatte sig dermed, og i Forordningen af $\frac{10}{1}$ 1619 nævnes endnu „Barberer, Apothekere, Chemikere, Oculister, Broksnidere og Landløbere“ som Folk, hvis Virksomhed Kongen paa ingen Maade vil hindre inden passende Grændser, medens det kun skal være dem forbudt at give indvendige Midler, og de stilles under en vis Control af Medici approbati. Vel blev ved denne Forordning de nævnte Folks Praxis henvist inden visse Grændser og Behandlingen af indvortes Sygdomme saaledes vindiceret for de autoriserede Læger; men idetmindste indtil dette Lovbuds Emanation fandtes intet Spor af nogen Medicinallovgivning, og Praxis var i Grunden fuldstændig fri. Det kunde vel derfor være, at man betragtede dem som autoriserede Læger, som ved Universitetsstudier og Erhvervelse af Baccalaur-, Magister- og maaskee Licenciatgraden havde viist, at de havde erhvervet sig academisk Dannelse og gjort Lægevidenskaben til deres specielle Studium; muligen har de da kunnet præstere Anbefalinger fra Professorer eller Universitetsrectorer,

---

[1]) Derimod neppe ved „examinerede“ eller „prøvede“, som Cold (Lægev. u. Chr. IV, p. 33) synes at mene, saa at denne Approbatio ikke just behøver at forudsætte en særlig Prøve.

hvorved de erklæredes for duelige i deres Fag. Hvorledes det egentlig forholdt sig med den Autorisation, som Udtrykket „approbati" antyder, vide vi altsaa ikke, og vi har kun Gisninger at støtte os til; men saa meget er vist, at man uden Doctorgraden kunde practisere som Læge, endog ansættes i offentlige Bestillinger og lønnes med Canonicater, ja endog antages som fyrstelig Livlæge, kort sagt, betragtes som Medicus approbatus, og at ogsaa Universitetet godkjendte denne Adkomst til at betragtes som virkelig, fuldtuddannet Læge, finde vi Bevis for ved at see f. Ex. Tancred Lejel, som kun var Magister, som Medunderskriver af en medico-legal Erklæring, som afgaves af det medicinske Facultet[1]).

Antallet paa virkelige Læger her i Landet forøgedes ikke lidet i dette Tidsrum, og Christian III.s Ønske, at der i hvert Stift skulde findes en Læge, realiseredes for det egentlige Danmarks Vedkommende under Christian IV. Adgangen til virkelig Lægehjælp blev saaledes bestandig lettere; men vi finde dog, at det endnu egentlig kun var de høiere Stænder, som benyttede denne, hvorfor vi ogsaa see, at Adelen i en eller anden Landsdeel dels udvirkede hos Kongen, at en Læge ansattes, dels selv for en vis Løn engagerede en eller anden Læge. Den øvrige Deel af Folket, og altsaa den langt større Mængde, holdt sig endnu væsentlig til de mange forskjellige Slags Qvaksalvere, som fremdeles vedbleve at gjøre gode Forretninger, eller hjalp sig med forskjellige Husraad. Grundene hertil vare forskjellige, og ganske vare Lægerne aabenbart ikke uden Skyld i, at Forholdet var saaledes. I den omtalte Forordning af $^{10}_{1}$ 1619 siges det saaledes som Motiv til en Taxts Fastsættelse, „at Lægerne undertiden nægte fattige Trængende deres Hjælp, og at mange Syge frygte at kalde Lægerne, fordi de ikke vide, hvorledes de skulle betale

---

[1]) Cista med., Locul. XXVIII.

dem“; dette synes unægtelig at tyde temmelig stærkt paa, at Lægerne har været noget ubillige i deres Fordringer, hvad Betalingen angik, saa at kun de Velhavende kunde søge Hjælp hos dem, og derfor skriver H. Køster ogsaa til Worm, at han paa Lollandog Falster kun kunde vente Praxis hos Adelen; „thi Menigmands Vilkaar ere ikke saadanne i disse Egne, at de kunne føde en Læge, og enhver Sygdom helbrede de alene med Rostocker Øl“ [1]). Men skortede det paa Humanitet hos Lægerne i denne Retning, saa var det i ligesaa høi Grad Tilfældet i en anden Henseende, nemlig naar Epidemier indtraadte; paa enkelte hæderlige Undtagelser nær flygtede Lægerne, som tidligere, naar Pest, Dysenteri og lignende epidemiske Sygdomme optraadte paa en Egn, og deres Ret hertil var i den Grad trængt ind i den almindelige Bevidsthed, at det i den ofte omtalte Forordning af $\frac{10}{1}$ 1619 udtrykkelig udtales, at de i Pesttid og Dysenteritid vare fritagne for den Forpligtelse til at besøge de Syge, som ellers paalagdes dem i Forordningen. Det var altsaa fuldkommen lovligt og betragtedes som ganske tilladeligt, at Lægerne unddroge sig fra Behandlingen af epidemiske Sygdomme; men at det ikke bidrog til at knytte dem sammen med Befolkningen, er klart nok, og at man under almindelige Forhold hellere tyede til dem, man i Pesttiden havde funden Hjælp og Trøst hos, og som havde staaet Last og Brast med Befolkningen, sat deres Liv ivove og offret Tid og Umage for at komme Andre til Hjælp, end til dem, som kun havde sørget for deres eget Skind og først, naar der var Fred og ingen Fare, vendte tilbage og gjorde Krav paa større Anseelse og Titler, end de foragtede Bartskjærere, det er dog egentlig ganske naturligt. Vi maa dernæst ogsaa erindre, at en meget væsentlig Deel af Lægekunsten, nemlig Chirurgien, idetmindste dens operative Deel, gave Lægerne sig

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 481—82.

slet ikke af med, men overlode den til Bartskjærere, Broksnidere, Stenskjærere og saadanne udannede Folk, som derved kom til med Rette at udøve en meget væsentlig Gren af Lægekunsten og da i høi Grad fristedes til ogsaa at give sig af med anden Lægevirksomhed og optræde som Qvaksalvere, som de vistnok saagodt som alle i Virkeligheden gjorde. Hvor megen Anseelse idetmindste enkelte saadanne Qvaksalvere formaaede at vinde, see vi et slaaende Exempel paa deri, at selv Kongen lod Skarpretteren i Glückstadt komme til Prinds Christian for at behandle hans Fod med Udelukkelse af den egentlige Livlæge, Henrik Køster, som ogsaa i et Brev til Worm bittert beklager sig over denne Tilsidesættelse[1], og uagtet det viste sig, at Fodens Tilstand under denne Behandling forværredes, saa at Skarpretteren bortvistes, blev han dog lønnet med 200 Rd. og et stort Sølvbæger, indvendig og udvendig forgyldt, „saa store Belønninger," siger Worm, „som neppe nogen af os, selv den dygtigste i Kunsten, vilde have faaet, efter at have gjort sine Sager godt og helbredet Prindsen paa bedste Maade efter Kunstens Regler"[2].

Uagtet disse Forholds Tilstedeværelse, en stærk Concurrence med alskens mere eller mindre uvidende Qvaksalvere og et forholdsvis faatalligt Publicum at virke hos,

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 483. „I hele det Tidsrum af 2 Maaneder og derover," skriver H. Køster, „hvori den omtalte Qvaksalver, der er ligesaa skikket til denne Cur, som et Æsel til at spille paa Lyre, forestod Behandlingen, har jeg aldrig seet Foden eller er spurgt til Raads; og hvo, spørger jeg, som har Følelse af Skam, vilde holde en medicinsk Consultation med et saadant Udskud af Menneskeheden? . . . Mon vor allerhelligste Hygieine vil taale, at der saaledes handles og spilles Comedie eller snarere Tragedie med den? . . . Ak hvorledes maa ikke Folket, ja Kongerne selv, undgjæle for de Feil, som begaaes af disse slette Qvaksalvere, som ikke ere værdige til at betroes Pleie og Helbredelse af en Lus?"

[2]) Epp. Wormii I, p. 487.

og uagtet vi høre Lægerne selv klage over de daarlige Tider, den ringe Agtelse, Lægekunsten nød, og de sparsomme Indtægter, den skaffede sine Dyrkere, saa kan det dog ikke nægtes, at Lægernes Stilling baade i borgerlig og oeconomisk Henseende paa ingen Maade var saa ringe. Den Klasse Borgere, hvorfra Lægerne rekruteredes, var i Regelen den velhavende Borgerstand, som havde Raad til at lade sine Sønner vælge et saa kostbart Studium, som Medicinen ved den lange Studeretid og de nødvendige Udenlandsreiser paa den Tid var, og finde vi end enkelte Læger udgaaede fra mindre velhavende Huse, da havde disse gjerne havt rige Slægtninge, som toge sig af dem. Lægerne havde saaledes i Regelen ret anseete Forbindelser, som allerede kunde give dem en vis Vægt i Samfundet; men ogsaa selve det medicinske Studium ansaaes dengang for at lede til „Hæder, Værdighed og Penge". Tidligere var det Theologien, som var dominerende; i den katholske Tid skaffede den sine Dyrkere Adgang til de mest anseete og bedst lønnede Stillinger, og i den første Tid efter Reformationen var der saa megen Brug for evangeliske Geistlige, at Theologien ogsaa da hurtigst og lettest skaffede sine Dyrkere Ansættelse og derved endnu øvede megen Tillokkelse paa de unge Studerende, om end de geistlige Embeder nu langfra gave den Ære og de Indtægter, som tidligere. Nu var imidlertid Forholdet allerede blevet noget anderledes, og paa en Tid, da Medicinen omfattede alle de reelle Videnskaber og det juridiske Studium førte en hensygnende Tilværelse og næsten kunde siges slet ikke at existere, gaves der Leilighed for flere Læger til at blive anvendte som Professorer, Diplomater og i lignende Stillinger, hvorved de naaede en Værdighed, som tildeels kastede sin Glands over hele Standen. Ogsaa de Embeder, Lægerne som saadanne kunde opnaae, saavel Livlægeposterne, som Professoraterne og de Stillinger, der fandtes som Forstander ved den kongelige Have, Læge ved Børnehuset, Stadsphysicus i Kjøbenhavn, Læge ved Sorø Academi, ja selv som Pro-

vindsialmedicus, vare alle efter Tidens Forhold godt aflagte med Pengeløn eller Kirkegods eller begge Dele tilsammen. Men selv de Læger, som ikke opnaaede saadanne Ansættelser, og i dette Tidsrum finde vi ikke saa faa blot practiserende Læger, kunde ved Praxis, naar de forstode at skaffe sig et Navn for Duelighed, erhverve sig ikke ubetydelige Indkomster, som det blandt Andet kan sluttes af, at den i Kjøbenhavn practiserende Læge Christian Fabricius, for at reise til Rusland med Grev Valdemar forlangte 2500 Rd. [1]), altsaa over 10,000 Rd. i vore Penge. Det Samme kunne vi see deraf, at Tancred Lejel kunde afslaae et ham tilbudt Professorat og leve som practiserende Læge[2]), Niels Benzon efterlod sig 3 hele Herregaarde ved sin Død[3]), flere Læger testamenterede ved deres Død større og mindre Summer i veldædige Øiemed, og adskillige tydske Læger kom herind i Landet for at tjene Penge og opnaae gode Livsstillinger, lutter Vidnesbyrd om, at den Tids Læger ingenlunde vare uheldigt stillede. At der dog ogsaa gaves Læger, som døde i Armod, som Joh. Warwick og Peder Pedersen Saxe, hvilke dog maaskee ogsaa ere de eneste, kan ikke modsige Forholdet i det Hele.

Ogsaa den Taxt, som i denne Periode fastsattes for Lægens Arbeide, var saaledes, at der i Grunden ikke var Aarsag til Klage. Den oftomtalte Forordning af $\frac{10}{1}$ 1619 [4]) udkom paa Grund af, „at der daglig iagttages stor Ataxie mellem Læger, Chirurger, Empirikere og Apothekere“ og gaaer derfor ud paa at ordne Forholdet mellem disse forskjellige Klasser, som hver paa sin Maade virkede i Lægekunstens Tjeneste, men paa forskjellige Maader grebe ind i hverandres Næringsveie. I denne Forordning bestemtes da ogsaa, at Lægerne skulde være forpligtede til at besøge

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 524.
[2]) Vinding: Acad. hafn., p. 444.
[3]) Hofm. Fund. IV, p. 16.
[4]) Cista med., Locul. XXVII (p. 641—45).

de Syge, som trængte til deres Hjælp; men der skulde da betales for det første Besøg ½ Rigsdaler, for hvert følgende Besøg uden Ordination af Lægemiddel 1 Rigsort og med Ordination 1½ Rigsort, for en Ordination uden Besøg ½ Rigsort; udenbyes Patienter skulde give Lægen Befordring og betale for hver Mil ad den nærmeste Vei 3 Rigsorter; for hver Dag Lægen blev hos Patienten, skulde han have 2 Rigsdaler; „dog hues got Folck Medici Flid og Villighed ydermere met betencke ville, er deris gode Villie oc discretion fri hiemstellet oc wformenet" [1]). Mod de Fattige, som ikke kunde betale, skulde de dog opføre sig, som deres Pligt bød dem. Det vil let sees, at den Betaling, som her fastsattes for Lægerne, var fuldkommen saa rigelig, som den, hvormed Lægerne nuomstunder maa finde sig tilfredse, og en velbeskjæftiget Læge maatte efter denne Taxt nok kunne have et rigeligt Udkomme.

Den samme Forordning, hvori denne Taxt fastsættes, gaaer, som sagt, ud paa at ordne Forholdet mellem Læger, Apothekere og de forskjellige Empirikere, som de kaldtes, og der siges da i denne Hensigt, efterat Apothekernes Pligter ere fastsatte: „Og eftersom vi have erfaret, at forskjellige Empirikere vove at give de Syge indvendige Lægemidler, ville vi for Fremtiden have dette forbudt, med Undtagelse af, om Nogen behøver Saardrikke for Slag, Stød og Saar, og selv i dette Tilfælde, ligesom ved andre farlige, udvortes Tilfælde, skal en Medicus raadspørges, om ikke Chirurgen selv vil tilregnes Skylden for, hvad der kan indtræffe; derfor skal det alene være Medici approbati tilladt at give og anvende indvendige Midler. Alle Andre, hvad enten det er Barberer, Apothekere, Chemikere, Oculister eller Broksnidere og Landfarere, skulle ganske afholde sig derfra og Enhver passe sin Kunst og øve sig i

---

[1]) Cista med., Locul. XXVII; Apothecken-Taxt 1645, Efterskrift. Denne Taxt danner endnu Grundlaget for Lægetaxten.

den.“ Herved blev Lægestanden unægtelig paa en vis Maade privilegeret, forsaavidt som dens Medlemmer alene maatte give indvendige Lægemidler, og Meningen hermed var vel ogsaa, at de alene maatte behandle indvendige Sygdomme, skjøndt dette ikke udtrykkelig siges og man vel kunde tænke sig disse behandlede med andre, end indvendige Midler, saa at Empirikere ogsaa kunde behandle saadanne Tilfælde uden egentlig at overtræde denne Forordning. I ethvert Tilfælde har Forordningen neppe frugtet stort; idetmindste lyde Klagerne over Qvaksalvernes Indgreb i Lægernes Rettighed ligesaa fuldt efter, som før 1619, og selv da Skarpretteren behandlede Prinds Christians Fod, har vi Henr. Køsters Ord for, at han hele Tiden behandlede den alene, uagtet han efter den omtalte Forordnings Bud var forpligtet til at raadspørge en Medicus, og kunde dette lade sig gjøre i Kongens egen Familie, hvor meget mere maatte det da ikke skee i andre Tilfælde. Imidlertid har denne Forordning den Interesse, at være det første Forsøg paa en egentlig Medicinallovgivning, og viser, at Kongen erkjendte Vigtigheden for Samfundet af et mere ordnet Medicinalvæsen, end man hidtil havde kjendt.

Angaaende epidemiske Sygdomme bestemmes i samme Forordning, at naar Pest og Dysenteri herskede, skulde Lægerne, da de ikke vare forpligtede til under disse Omstændigheder at tilsee de Syge, medmindre de særligt kunde formaaes dertil, foreskrive en bestemt Behandlingsmaade og ordinere de fornødne Lægemidler paa Apotheket. I denne Henseende blev altsaa Alt ved det Gamle, vistnok ligesaa meget til Skade for Lægerne, som til Skade for Befolkningen.

Som tidligere nævnet, tiltog Lægernes Antal i Christian IV.s Tid saa meget, at Christian III.s Plan, at der i hvert Stift skulde være en Læge, kan siges at være realiseret for det egentlige Danmarks Vedkommende, kun at der ikke i hvert Stift fandtes en lønnet saakaldet Provindsialmedicus. En saadan fandtes saaledes ikke paa

Sjælland; men her fandtes forøvrigt ikke faa Læger, idet der i Kjøbenhavn foruden Universitetets Professorer og Kongens Læger fandtes forskjellige Embedslæger og flere practiserende Læger; desuden boede der Læger i Roeskilde og Sorø. Heller ikke for **Lolland-Falsters** Stifts Vedkommende fandtes nogen Provindsialmedicus; men man havde her Lægerne ved Hoffet i Nykjøbing paa Falster og senere tillige en Læge i Nakskov. Paa **Fyen** fandtes en lønnet Læge i Odense og idetmindste for en Deel af Tidsrummet tillige en practiserende Læge. I **Jylland** fandtes Læger i Viborg, Aalborg, Randers, Aarhus, Kolding og Ribe. Ogsaa **Norge** blev rigeligere forsynet med Læger, end tidligere; her fandtes saadanne i Christiania, Kongsberg, Bergen og Throndhjem. I **Skaane** fandtes en Læge i Malmø og Lund.

Kjøbenhavn.

Som tidligere, fandtes her Facultetets Professorer og Kongens Livlæger, hvortil endnu kom Hofchemikeren og Forstanderen for den kongelige Have; men desuden fandtes her i dette Tidsrum adskillige andre Læger, dels ansatte i et Par i denne Periode oprettede Embeder, nemlig som Læge ved Børnehuset og som Stadsphysicus, dels som blot practiserende Læger, der altsaa ikke havde andre Indtægter, end hvad de ved deres Praxis kunde fortjene.

Alle de i Kjøbenhavn levende Læger tilsammen udgjorde paa en Maade Landets Sundhedscollegium, idet vi oftere finde, at deres Mening om medico-legale Sager fordredes, ligesom ogsaa andre Spørgsmaal, som skulde afgjøres ved lægevidenskabelig Undersøgelse, f. Ex. Beskaffenheden af Vandet i Helenes Kilde, forelagdes dem.

Det skriftlige Responsum, som da gaves, udgik i det medicinske Facultets Navn og under dets Segl[1]), men

[1]) Cista med., Locul. XXVIII (p. 318).

underskreves af samtlige Læger, ogsaa dem, som egentlig ikke hørte til Facultetet, og undertiden med deres separate Vota[1]).

a) Børnehuslæger.

Naar Posten som Læge ved det af Christian IV. stiftede Børnehus blev oprettet, vide vi ikke bestemt; men fra 1617 til 1621 var Esben Nielsen Halveg Børnehuslæge. Ved hans Afgang, hvortil vi ikke kjende Grunden, var det, at Kongen skrev til Kantsleren: „Der vil tænkes paa en Medico i Tugthuset“ [2]); men naar Pladsen blev besat paany, er ikke bekjendt, kun vides det, at 1629 var Henrik Paaske, den næste Børnehuslæge, vi træffe paa, i Kjøbenhavn. Han synes ikke at have været heldig i sin Behandling; thi 1636 skriver Kongen: „Den Doctor i Børnehuset curerer Børnene, at de efter hinanden komme henad Kirkegaarden, uanseet at, Gud være lovet, end omstund derude ingen Pest grasserer.“ Muligen er han bleven sløv af Sygdom eller Alder; thi samme Aar siger Worm i et af sine Breve, at H. Paaske er syg og vil frasige sig den Bestilling, han hidtil har havt. Han fik ogsaa samme Aar sin Afsked, og Ambrosius Rhode blev derpaa Læge ved Børnehuset; men efter et Aars Forløb forflyttedes han til Christiania som Stadsphysicus der, og $\frac{7}{6}$ 1638 blev da Otto Sperling udnævnt til Børnehuslæge. Om de tidligere Læger havde havt samme Løn, hvormed Sperling blev aflagt, vides ikke; men for ham bestemtes 200 Rd. aarlig som Lægegage[3]). Da imid-

---

[1]) At alle Drr. med. i Kjøbenhavn eo ipso vare Medlemmer af det medicinske Facultet, som v. Deurs mener (Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 179), synes bestemt at modsiges af følgende Udtryksmaade i „Nogle Artickler“, som findes foran i Apotheken-Taxt 1645: „Universitetz Facultas Medica oc de andre her practicerende approbati Medici skulle“ osv.

[2]) Cold: Lægev. u. Chr. IV, p. 71.

[3]) Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 465.

lertid Sperling havde erklæret, at han for mindre end Halvdelen af, hvad Apotheker Esaias Fleischer havde faaet aarlig for Medicin til Børnene, vilde forsyne Børnehuset hermed[1]), indførtes det i hans Bestalling, at han aarlig skulde have 1000 Rd. til „gode, dygtige og ustraffelige Medicamenter, som kan fornøden gjøres til Børnenes Cur sammesteds, saavelsom god Salve, som den forordnede Badskjær udi fornævnte Børnehus til Plaster skal bruge". Ogsaa med Sperling blev Kongen misfornøiet, og da han 1644 faldt i Unaade, udnævnte Kongen $\frac{31}{10}$ 1644 Thomas Fincke, Simon Paulli, Chr. Stougaard og Chr. Fabricius til at træde sammen med Jacob Fabricius, Ole Worm og Niels Christensen Foss for at undersøge Sperlings Behandlingsmaade i Børnehuset samt „taxere hans Medicamenter, til at erfare, hvor nær de gaaer 1000 Specie Rd., som Vi hannem naadigst aarligen derfor lod give", og 30. Novbr. samme Aar fik Otto Kragh, Jacob Fabricius, Ole Worm og Niels Christensen Foss Brev om at undersøge Sperlings Forhold i Børnehuset og ved den kongelige Have, hvis Forstander han ogsaa var. Endelig udgik $\frac{8}{1}$ 1645 Kongens Brev til Otto Kragh om at tiltale Sperling for de ovenfor nævnte Doctores, da han nægtede at specificere Medicamenterne, som han erklærede ikke at have forpligtet sig til at holde Regnskab over, og det siges i samme Brev, at han „lidet eller intet til Børnenes Bedste, efter deres egen og Andres Klage og Beretning haver gjort og udrettet"[2]). Denne Sag maa dog være falden ud til Sperlings Fordeel, eftersom han snart efter synes at have været i Kongens Gunst igjen. Om det imidlertid var under denne Sags Verseren eller under Sperlings Udenlandsreise, at Helvig Dieterich blev udnævnt til Børnehuslæge, er ikke ret bekjendt; der

---

1) Hist. Tidsskr. 3. R. I. p. 249.

2) Disse Kongebreve findes alle aftrykte i Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 466—67.

vides kun, at han var det et Aars Tid, og at Sperling derpaa atter 1646 overtog Embedet.

Henrik Paaske[1])

(Henricus Paschasius) er i det Hele kun lidt bekjendt. Han vides at være født i Lybæk; men Fødeaar og Herkomst ere ubekjendte. Han reiste i sin Ungdom udenlands og blev 1614 Dr. med. i Basel. Hvorvidt han var i Kjøbenhavn før 1621, vides egentlig ikke; men meget før dette Aar kan det ialtfald neppe have været; thi 1619 synes han st have været i Magdeburg. Senere blev han, som omtalt, Børnehuslæge, i hvilken Stilling han forblev indtil 1636, da han fik sin Afsked og formodentlig samme Aar døde.

Skrifter: Disp. inaugur. de Phthisi. Basil. 1614. —4. — Antilogia contra Perilexin & futilem loquacitatem Jo. Ahasv. Ampsingii. Magdeb. 1619. —8. — Enchiridion de Pestilentia. Hafn. 1629. —8. — Purgatorium medicum. Hafn. 1631. —8. — Decas thesium de gravissimis capitis affectibus. —

Ambrosius Rhode

(Ambrosius Rhodius) var født i Kemberg i Sachsen. Fødeaaret angives til 1577, men er egentlig ikke ret bekjendt. Han var Brodersøn af en bekjendt mathematisk Professor af samme Navn i Wittemberg, hvor han ogsaa selv studerede Medicin; Mathematik skal han have studeret hos Tycho Brahe i Prag. Han var Magister og skal have været Professor i Mathematik i Wittemberg[2]). Under Tredive-

---

[1]) Den første Børnehuslæge, Esben Nielsen, omtales blandt de practiserende Læger.

[2]) Det er dog maaskee et Spørgsmaal, om dette ikke beroer paa en Forvexling med Farbroderen af samme Navn i samme By. At han 1610 blev creeret til Dr. med. i Wittemberg (Worms

aarskrigens Uroligheder tog han sin Tilflugt til Danmark, hvor han af Christian IV. blev efter Henrik Paaskes Afskedigelse udnævnt 1636 eller 37 til Læge ved Børnehuset; men 1638 blev han beskikket til Medicus ordinarius i Christiania, aflagt med et Canonicat og samtidig udnævnt til Prof. physices et matheseos ved Gymnasiet der. I Aaret 1661 blev han ifølge Høiesterets Dom arresteret i Christiania, hvortil Grunden skal have været, at han utidigen blandede sig i Statssager. Senere førtes han i Februar 1662 til Vardøhus, hvor han derpaa holdtes i Forvaring indtil 1666, da han løslodes, hvorpaa han synes at have begivet sig hjem til sin Fødeby; idetmindste siges han at være død der, 92 Aar gammel, altsaa, hvis det ovenanførte Fødselsaar er rigtigt, 1669. Mærkeligt nok har hans Hustru, „Anna Magister Ambrosius Rhodius's“, $\frac{1}{7}$ 1667, altsaa et Aar efter hans Frigivelse, underskreven som Vidne en Erklæring, som Amtmanden paa Vardøhus indgav til Kongen[1]); men muligt er det jo, at Rhode har opholdt sig der et Aars Tid efter sin Løsladelse. Hans Hustrus Efternavn er ubekjendt. Ambrosius Rhode omtales af Worm som en dygtig Læge og siges at have baade offentlig og privat doceret Medicin og Astrologi her ved Universitetet „magna cum laude“[2]).

Skrifter: Disp. de Coelo. Witteb. 1603. —4. — Disp. de Scorbuto. Hafn. 1635. —4. — Disp. de Astrorum influxu. Hafn. 1635. —4. — Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica. Hafn. 1638. —4. —

Lex. II, p. 262, v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R XIV, p. 187), er ganske vist urigtigt, ligesom naar Tode (Med. chir. Bibl. I, p. 140) siger, at han 1635 blev Dr. med. i Kjøbenhavn; thi Worm kalder ham i sine Breve endnu 1640 Mag. A. Rhodius (Epp. Wormii II, p. 777 o. fl. Steder). Hundrup nævner ham heller ikke blandt Drr. med. ved Kjbhvn.s Univ.

[1]) Norske Saml. I, p. 132.

[2]) Epp. Wormii I, p. 474.

Commentarius s. Dispp. in Ideam Medicinæ Philosophicæ Petri Severini. Hafn. 1643. —4. —

Otto Sperling[1])

(Otto Sperlingius) var født $\frac{28}{12}$ 1602 i Hamborg, hvor Faderen, Poul Sperling, var Rector ved St. Johannes Skole og Rhetor ved Gymnasiet; Moderen var Anna Cranenberg, Datter af Oeconom ved St. Jørgens Hospital i Hamborg, Otto Cranenberg. Han lærte tidlig at regne og skrive og blev undervist i de gamle Sprog og de øvrige Skolevidenskaber, dels i den offentlige Skole, som han freqventerede i 4 Aar, dels af Faderen. Hebraisk lærte han af en døbt Jøde. Han havde allerede som Dreng overordentlig stor Lyst til Naturvidenskaberne, især Botanik, som han beskjæftigede sig med, dels i Apothekerens Have, dels ved et Herbarium, som Faderen kjøbte til ham af en omflakkende Apotheker. Morfaderen skjænkede ham Vicariatet ved St. Thomæ Alter i Hamborg, og Faderen aflagde i den Anledning Ed for ham. Ogsaa Latinen var han særdeles dygtig i, og i sit 13de Aar kunde han gjøre zirlige Vers. I Aaret 1617 deponerede han ved Universitetet i Greifswalde, hvor han derpaa begyndte at studere Philosophi og Medicin, hvilket Studium han fra 1619 fortsatte i Leyden, hvorhen han var reist i dette Aar, og hvor han havde daglig Omgang med en berømt Apotheker Trelcatius. 1621 besøgte han Brabant og de tilstødende Egne og kom samme Aar til Kjøbenhavn, hvor han blev bekjendt med

---

[1]) Kilderne til Sperlings Biographi ere: Sp.s Levnet, uddr. af hans Autobiographi, i Suhms Nye Saml. III, p. 197—266, Worms Lex. II, p. 405—7, Cimb. litt. I, p. 646—47, Herholdts Arch., p. 84—85, Scharling: Chemien i Danmark, p. 21—22, Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 410—12 og p. 465—69, Epp. Wormii I, p. 56, 385—94, 525—36, 544, Th. Barth.: Epp. med. Cent. II, p. 516, Cold: Læger og Lægev. u. Chr. IV, p. 74—76, Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 198, Hist. Tidsskr. 3. R. I, p. 249.

O. Worm, som, da han ønskede at foretage en botanisk Reise i Norge, forsynede ham med Anbefalingsskrivelse til Biskoppen i Bergen. Denne Reise foretog han imidlertid først 1622, da han reiste derop i Kongens Følge, og samme Aar drog han i Efteraaret til Rostock med Vilh. Laurenberg; men da her ingen medicinske Forelæsninger holdtes, dels fordi der vare saa faa Studenter, dels fordi Professorerne ikke fik deres Løn, forlod han snart dette Sted og begav sig til sin Fødeby. Herfra blev han 1623 af Jørgen Fuiren opfordret til at komme til Kjøbenhavn for at deeltage i hans botaniske Reiser, og denne Opfordring fulgte han ogsaa strax. De reiste da sammen gjennem Skaane, Halland, Blekingen og Gulland, og da der, efterat Reisen var endt, ikke fandtes nogen passende Bestilling for Sperling her i Landet, gav Fuiren ham 50 Rd. og et Par Bøger, og han vendte da tilbage til Hamborg, hvor han derpaa blev Vinteren over. 1624 gav han sig atter paa Reiser, fulgte med en Fætter, som var Juveleer, til Nyrnberg, reiste derfra til Augsburg, derpaa tilfods gjennem Tyrol til Verona og herfra til Padua, hvor han blev immatriculeret ved Universitetet og blev Consiliarius for den tydske Nation. Her studerede han især under Adrian Spigelius, som var Professor i Anatomi og Chirurgi, og hos Johannes Prevotius, som var Forstander for den botaniske Have. Næste Aar, 1625, reiste han om Sommeren til Venedig, hvor han saae Dogen formæle sig med Havet, og Istrien for at samle sjeldne Planter og gjorde derpaa en Fodreise til Rom for at see Pave Urban VIII. blive salvet. For herfra at vende tilbage til Padua gjennemreiste han Kongeriget Neapel, og 1626 gik han atter fra Padua til Venedig, hvor han blev optaget i Huset hos Senator Nicolaus Contareni, til hvem Spigelius havde anbefalet ham. Af ham blev han antaget som hans Botanicus med 100 Zechiner om Aaret foruden en Stadsklædning, og hans prægtige Have prydede han med mange nye og sjeldne Planter, som vare samlede i de Trevisanske Bjerge og Istria.

1627 kaldte hans Fader ham imidlertid hjem, og efter 27. Aug. samme Aar at have erhvervet den medicinske Doctorgrad i Padua, tiltraadte han Hjemreisen, idet han gik til Genf, hvorfra han, da Pesten herskede i Frankrig, reiste gjennem Tydskland til Hamborg, hvor han ankom i Februar 1628. Men da han havde lovet Contareni at vende tilbage til ham, afreiste han strax i Begyndelsen af Foraaret til Amsterdam og vilde derpaa seile fra Rotterdam til England, for derfra at gaae tilsøes til Italien; men paa Veien til England overfaldtes han af en Storm, som drev Skibet helt ud af sin Cours, og det blev nødt til at søge Havn i Norge. Da Veiret havde lagt sig, begav man sig atter tilsøes, men blev af Kapere fra Dünkerken nødt til atter at vende tilbage til Norge. Her anbefalede Kantsleren, Jens Bielke, ham at nedsætte sig i Throndhjem og gav ham et Anbefalingsbrev til Lensmand Jens Juel; men denne raadede ham til hellere at opslaae sin Bopæl i Bergen, hvortil ogsaa Peder Alfsen, som havde været Læge der, Biskoppen og flere Adelsmænd tilskyndede ham, og da den forrige Provindsialmedicus i Bergen, Poul Andersen, just var død og hans Efterfølger, Michael Christensen, endnu ikke ankommen, gik Sperling ogsaa ind herpaa og fik hurtig en god Praxis. Medens han nu her hyppig besøgte Biskoppen, fattede han Kjærlighed til Poul Andersens unge Enke, Margrethe Andersdtr. Schwend, Datter af Anders Schwend, som var Kannik i Roeskilde og beslægtet med Thomas Fincke, idet han jevnlig traf sammen med hende i Biskoppens Hus. Efterat han 1629 havde gjort en Reise til Danmark, hvor han opholdt sig i Roeskilde, og til sin Fødeby, feirede han $\frac{30}{6}$ 1630 sit Bryllup i Roeskilde. Da Michael Christensen ikke følte sig tilfreds i Bergen og derfor hurtig forlod denne By, opnaaede Sperling ved Thomas Finckes Anbefaling, medens han var i Danmark i Anledning af sit Bryllup, Embedet som Provindsialmedicus i Bergen, hvor han derpaa i et Par Aar havde en indbringende Praxis. Da Peder Alfsen, som var Læge i Christiania, 1631 flyttede

til Throndhjem og Christiania saaledes blev blottet for Læge, henvendte Statholderen, Christopher Urne, sig i sit eget og Borgernes Navn til Sperling med Opfordring til at flytte der til Byen og bød ham 600 Rd. i aarlig Løn samt lovede at udvirke hos Kongen, at Sperling maatte beholde det Canonicat, hvormed han havde været lønnet i Bergen, indtil et lignende blev ledigt i Christiania. Sperling lod sig da heraf bevæge til at skifte Opholdssted og fik ogsaa Lov at beholde sit Canonicat; men forøvrigt fandt han Forholdene saa lidet svarende til de givne Løfter, at han 1634 reiste fra Norge og begav sig til Sjælland, hvor han tog Ophold paa Gaarden Jernløse, 7 Mile fra Kjøbenhavn. Her opholdt han sig i 3 Aar og havde en meget indbringende Praxis hos de omkringboende Adelsmænd, hvorved han tillige blev saa bekjendt, at Kongen 1637 kaldte ham til Kjøbenhavn. Medens Sperling var i Norge, blev han bekjendt med Corfits Ulfeld, som dengang var Gouverneur i Bahus Len og da lod ham hente for at behandle et sygt Been, i hvilken Anledning Sperling blev hos ham i 4 Uger og derpaa forlod ham med et Honorar af 200 Rd. og endeel Guld og Ædelstene. Af dette Bekjendtskab høstede han nu den første Frugt, idet han paa Ulfelds Anbefaling blev af Kongen antagen som Læge ved Børnehuset og kgl. Botanicus ved Bestalling af $\frac{7}{6}$ 1638. Da Joachim Scheel, som var Stadsphysicus, det næste Aar reiste bort, blev Sperling atter ved Ulfelds Anbefaling af Borgmester og Raad antagen i hans Sted med en aarlig Løn af 200 Rd. Samtidig hermed practiserede han i Kjøbenhavn, hvis Indbyggere han imidlertid erklærede for slette Betalere, og hos Adelen i Sjælland, med hvis Betaling han var bedre tilfreds. Han spiste næsten daglig hos Statholderen, Corfits Ulfeld, og kom jevnlig i Apotheker Esaias Fleischers Hus; men dette venskabelige Forhold har formodentlig lidt et Knæk, da han som Børnehuslæge underbød ham i Leverancen af Lægemidler. 1640 fulgte han Hannibal Sehested, efter dennes Ønske og Kongens Befa-

ling, til det spanske Hof, hvorfra han det næste Aar vendte tilbage. 1642 fulgte han Corfits Ulfeld paa hans Gesandtskabsreise til England, ligesom han senere, 1649 og 1650, fulgte ham til Holland og Frankrig. I Aaret 1644 faldt han i Unaade hos Kongen, som i dette Aar og i Januar 1645 lod hans Forhold som Børnehuslæge og Botanicus undersøge, hvilken Sag dog maa være falden ud til Sperlings Fordeel, eftersom han snart igjen sees at have faaet Kongens Yndest. Imidlertid mistede han ved den Leilighed sine Embeder, hvoraf han dog rimeligvis fik idetmindste de to igjen, medens Simon Paulli maaskee beholdt Physicatet. Under Kongens sidste Sygdom holdtes idetmindste een stor Lægeconference, hvori alle Kjøbenhavns Læger deeltoge, og her var Sperling ogsaa med. Da Fredrik III. kom paa Thronen, anbefalede Ulfeld Kongen Sperling til Chemicus ved Laboratoriet i Kongens Have, som dengang forestodes af en aldeles uvidende Mand, nemlig Peter Payngks Kudsk, og Sperling fik ogsaa Løfte paa denne Post med 200 Rd. aarlig Løn; men Fabricius bagtalte ham for Kongen, og beskyldte ham for at være „en Idiot i Chemien", saa at han ikke fik denne Ansættelse, hvorimod han, for at det ikke skulde hedde, at han var falden i Unaade hos Kongen, ved Ulfelds Hjælp blev udnævnt til Hofmedicus. Ved Udgangen af Aaret 1650 havde Sperling den Sorg, at hans Søn Poul løb bort. Forat opsøge ham, reiste han til Odense, Hamborg, Amsterdam og tilbage igjen og fandt ham i Rendsborg. Da han kom hjem fra denne Reise i 1651, var Ulfeld bleven beskyldt af Dina Vinhofer for tilligemed sin Gemalinde at have efterstræbt Kongens Liv med Gift, og i denne noksom bekjendte Sag blev ogsaa Sperling paa Grund af sin nøie Omgang med Ulfeld indviklet, idet han beskyldtes for at have tilberedet Giften. Skjøndt han forsvarede sig godt for Retten, og skjøndt Dina blev dømt som Løgnerske og selv henrettet, kunde Sperling dog ikke undgaae at blive dømt i Landflygtighed, hvilken Dom dog annulleredes af Kongen; men Sperling

var imidlertid bleven kjed af Opholdet her i Landet og gik derfor til Statholder Gersdorff med Anmodning om at skaffe ham sin Afsked fra Kongen. Gersdorff bad ham at blive og forsikkrede ham om Kongens Naade; men Sperling svarede: „Metuo Dinas et *δεινα* ferentes“ og blev fast i sin Beslutning, og i August 1651 opnaaede han da ogsaa sin Afsked. Han reiste derpaa med hele sin Familie til Amsterdam, hvor han snart fik god Praxis. 1653 blev han ved et Brev fra Eleonore Christine hentet til Stockholm, hvor Ulfeld laae syg af en Pleuritis, for hvilken han i Løbet af 7 Uger helbredte ham, hvorfor han belønnedes med 600 Rd. af Ulfeld og en Ring med 3 Diamanter af hans Gemalinde. Medens han opholdt sig her, fik han Titel af Livlæge hos den svenske Dronning Christina. Da han $\frac{26}{1}$ 1654 havde mistet sin Hustru, forlod han Amsterdam og reiste til sin Fødeby, Hamborg, hvor han derpaa practiserede i de følgende 10 Aar. Da Ulfeld 1658 var med den svenske Konge i Danmark, sendte han fra Uetersen Bud til Sperling, som da ogsaa stødte til ham i Vedel og derpaa fulgte ham til Fredriksodde, men var yderlig utilfreds over Strabadserne og forlod derfor snart Ulfeld, meget imod dennes Villie. Han gjorde derpaa en kort Reise til Amsterdam; men da han var vendt hjem herfra, blev han i August i Glückstad, hvorhen han var reist i Skibsrhederforretninger, fængslet af den danske Commandant, General Eberstein, for at have ydet Danmarks Fjender sin Tjeneste og levet i deres Leir. Efter 7 Maaneders Fangenskab blev han i Marts 1659 løsladt paa Kongens Befaling og sendt hjem til Hamborg, hvor han atter fik en stor Praxis og blev Præses i det derværende Collegium medicum. Han levede nu ret tilfreds her indtil han $\frac{16}{1}$ 1664 af en Oberstlieutenant Hagedorn lokkedes ud af Byen, idet han under Foregivende af, at Hagedorns Kone var syg, sattes i en Vogn, derpaa blev kneblet for ikke at skrige, og saaledes ført ud af Byen og ind paa dansk Grund, hvorpaa han førtes til Kjøbenhavn og her, uagtet han var bortført uden

Kongens Vidende og Villie, sat i Blaataarn under Slotsfogden Jochum Waldpurgers Opsigt, anbragt i et Fængsel lige under det Kammer, hvor hans Velynders, Corfits Ulfelds, Gemalinde, den ulykkelige Eleonore Christine, i saa mange Aar sukkede i et grusomt og uretfærdigt Fangenskab. Han forhørtes først af en Commission, bestaaende af Rigsraad Ove Skade, Kammerraad, Dr. Peder Bülche, Rentemester Christopher Gabel og Secretair N. Lundt. Efter derpaa nogle Gange at have været forhørt, dels af den samlede Commission, dels af enkelte Medlemmer og dels af Generalprocureuren, Peder Scavenius, blev han 23. Juli fremstillet for Overhofretten, bestaaende af Hofmarskal Sehested som Præses og Assessorerne Kammerherre Lindenov, Dr. Paul Moth, Dr. Simon Paulli, Mag. Christen Muhle og Vitus Bering, og 28. Juli blev i samme Ret forelæst ham hans Dom, som gik ud paa, at han kjendtes skyldig i Crimen læsæ majestatis og at have forbrudt Ære, Liv og Gods. Den 8de Aug. truedes han med Torturen, for at bringes til at bekjende, hvorledes det egentlig hang sammen med Ulfelds Forræderi; men han slap dog med Skrækken, og efter Forhøret sagde Peder Bülche til ham, at nu kunde han gaae; naar de igjen vilde ham noget, skulde de lade ham kalde; men han blev siden aldrig mere kaldt til Forhør. I 17 Aar holdtes han i haardt Fangenskab i Castellet, saa at han ikke engang kunde faae en Bibel og en Lammeskindspelts uden et særligt Kongebrev, som udstædtes $\frac{12}{11}$ 1673 til Kammercollegiet, og først ved sin Død $\frac{26}{12}$ 1681 udløstes han, næsten 80 Aar gammel, af sin ulykkelige Tilstand, den han forøvrigt skal have baaren med stor Taalmodighed og uden Nag til sine Fjender. Otto Sperling var utvivlsomt en høit begavet, dannet og lærd Mand, navnlig en fortrinlig Botaniker og i det Hele velbevandret i Naturvidenskaberne, hvorfor ogsaa Contareni hædrede ham med Navnet „alter Plinius". Ogsaa i Historien var han en ivrig Forsker. Som Læge synes han ogsaa paa de forskjellige Steder, hvor han virkede som saadan, at have er-

hvervet sig Tillid og Anseelse. Han var dertil en practisk Mand, som ogsaa paa anden Maade, end ved sin Lægepraxis, vidste at skaffe sig Indtægt; saaledes var han under Svenskekrigen Deeltager i Udrustningen af et Kaperskib, og efter Fredens Slutning lod han først i Compagni med Andre Skibe sejle paa Spanien, Frankrig, Norge og Sverrig og blev siden ene Eier af et Par Fartøier, hvoraf et forliste paa Englands Kyst; „men han var alt saa rig, at et Tab af 6000 Daler ikke disrangerte ham". Med megen Hengivenhed sluttede han sig til sin egen senere Ulykke til Corfits Ulfeld, med hvis Gemalinde han i hendes unge Dage læste Latin og i hendes senere Ulykke paa en Maade delte Fængsel; mærkeligt nok synes hun i Fængslet ikke ret at have havt Tiltro til Sperlings redelige Sindelag mod hende og hendes Ægtefælle. Med sin Hustru havde Sperling 3 Sønner og 3 Døttre; en af Sønnerne var Otto Sperling den Yngre, som i Hamborg var Informator for en af Corf. Ulfelds Sønner, og som senere blev kaldet til Kjøbenhavn og blev Prof. oratorio-historicus.

Skrifter: Hortus Christianeus s. Catalogus Plantarum, quibus Christiani IV. Reg. Dan. Viridarium Havniense An. 1642 adornatum est. Hafn. 1642. —12. — Catalogus Plantarum indigenarum in S. R. M. Viridarium Havniense An. 1645, se horti præfecto, translaturum. — Applausus Epistolicus ad D. Gvern. Rolfincium, methodum partium genitalium fabricam cognoscendi, evulgantem, huic Jenæ 1664 impressæ, præfixus. —

b) Stadsphysici.

Naar Stadsphysicatet egentlig er oprettet i Kjøbenhavn, er ikke bekjendt; men at det er skeet omtrent ved Midten af Christian IV.s Regjeringstid, eller lidt senere, er temmelig sikkert. Med dette Embede var forbundet en aarlig Løn af 200 Rd., som udbetaltes af Stadens Kæmner, da Stadsphysicus var en communal Embedsmand, som derfor ogsaa antoges af Borgmestre og Raad.

Den første Stadsphysicus var Joachim Scheel, som altsaa tiltraadte dette Embede, da det oprettedes, hvilket Tidspunkt, som omtalt, er ubekjendt; men 1639 reiste han bort, og ved Corfits Ulfelds Anbefaling blev Posten da betroet Otto Sperling. Hvor længe denne havde Embedet, er ikke rigtig klart; men selv beretter han[1]), at han mistede det, fordi han havde gjort sig Borgmester Jacob Mikkelsen til Uven, og han taler ikke om, at han senere fik det igjen. At Simon Paulli havde Embedet 1645, vide vi[2]); thi i dette Aar forlangte han, som aldrig lod nogen tænkelig Leilighed til at skaffe sig en Indtægt gaae tabt, at Apothekerne skulde give ham 500 Rd. aarlig foruden Lægemidler til ham og hans Familie, Papir, Blæk og „Gud veed, hvad mere", hvilken Fordring han synes kun at have motiveret ved sin Stilling som Stadsphysicus[3]); men Apothekerne afsloge rentud denne Fordring med den Erklæring, at det var uhørt, at Stadsphysicus fordrede Løn af Apothekerne, som hverken forlangte hans Hjælp eller trængte til den, og dermed faldt denne Sag bort. Hvorvidt Simon Paulli har beholdt Physicatet i længere Tid, end 1645 og 46, da Sperling var paa Reise, eller om han ialtfald har afgivet det, da han blev Hofmedicus hos Fredrik III., er ikke directe bekjendt; men efter hele hans Personlighed at dømme, kan man vel nok være vis paa, at han har holdt saa fast paa Embedet, som det var muligt,

---

[1]) Autobiogr. i Suhms Ny Saml. III, p. 225.

[2]) Epp. Wormii I, p. 541.

[3]) Muligt er det dog ogsaa, at Simon Paulli har støttet denne Fordring paa Udgivelsen af den nye Apothekertaxt, i hvis Tilblivelse han sikkert havde en fremragende Deel, og med hvis i Forhold til den gamle Taxt noget forhøiede Priser Apothekerne vandt nogen Fordeel; men at Apothekerne ikke heller heri har kunnet finde Grund til at yde det Forlangte, er naturligt nok, da de ikke vare tilfredse med Priserne, som de selv kort før havde ansat høiere.

og da ingen Stadsphysicus omtales før henved en Snees Aar efter Christian IV.s Død, er det dog ikke umuligt, at Paulli har beholdt Posten.

Joachim Scheel

var født i Rostock, Dr. med. etsteds i Udlandet, og practiserede i Kjøbenhavn indtil han fik Stadsphysicatet, som han havde indtil 1639, da han forlod Danmark for senere at opholde sig i Udlandet. Andet vides ikke om hans Levnet.

Skrifter: Bericht von der Pest. Koph. 1636. —4. — Tob. Dorncreilli Medulla totius praxeos medicæ Aphoristica, ab ipso & Val. Andr. Mollenbroccio aucta. Arnstadii 1656. —4. —

c) Practiserende Læger.

Af denne Klasse Læger fandtes ikke saa faa i Kjøbenhavn i denne Periode, og klager end Sperling over, at denne Bys Indvaanere vare slette Betalere, saa har vi dog paa den anden Side i Chr. Fabricius's Fordring af 2500 Rd. for at reise til Rusland, et Vidnesbyrd om, at der ved Praxis maatte kunne tjenes ganske godt i Kjøbenhavn. Det var imidlertid ikke i Byen alene, at de virkede, men maaskee ofte ligesaa meget hos Adelen og de høiere Embedsmænd rundt omkring paa Sjælland, og det var da temmelig almindeligt, at Lægen opholdt sig kortere eller længere Tid hos den Syge, hvortil der ogsaa, som vi have seet, ved den 1619 fastsatte Taxt var taget Hensyn, og paa en Tid, da Communicationsmidlerne vare saadanne, at man f. Ex. gjerne var 2—3 Dage om at reise fra Hovedstaden til Vordingborg, idet man overnattede i Kroer underveis, kunde Forholdet ikke godt være anderledes, naar Lægen skulde have noget virkeligt Tilsyn med en udenbyes Patient.

For flere Lægers Vedkommende vides det ikke nøiagtigt, naar de har begyndt deres Virksomhed i Hovedstaden; men Tiden for denne er dog i alle Tilfælde saa vidt bekjendt, at det tør antages, at den Rækkefølge, hvori de her skulle anføres, er idetmindste paa meget Lidt nær chronologisk rigtig.

Peder Jacobsen Flemløse,

som allerede i forrige Periode er omtalt, levede i Kjøbenhavn i Begyndelsen af Christian IV.s Regjering og døde her 1599.

Jonas Charisius

(Jonas Charisius) var født 1571 i Nykjøbing paa Sjælland, hvor hans Fader, Rasmus Charisius (født i Karise), var Sognepræst og Provst. Han reiste i sin Ungdom udenlands og blev saaledes $\frac{25}{10}$ 1589 immatriculeret ved Universitetet i Padua, hvis Syndicus han under sit Ophold her blev udvalgt til. Muligen er han ogsaa her bleven Dr. med.; at han havde denne Værdighed, er vist; men Stedet, hvor han erhvervede den, er ligesaa ubekjendt, som Tiden, da det skete. Efter sin Hjemkomst blev han i Aaret 1600 sendt med Kantsler Chr. Friis og Flere til Emden for at afgjøre nogle Stridigheder angaaende Englændernes Fiskerier under Norge og Island, og 2 Aar efter reiste han i samme Ærinde til Bremen med Hvidtfelt. $\frac{27}{6}$ 1603 disputerede han ved Kjøbenhavns Universitetet for den juridiske Doctorgrad. 1604 sendtes han af Kongen til Horsens for at overlægge med den jydske Adel, hvorledes Handelen bedst kunde ophjælpes, og 2 Aar efter reiste han til England og derfra med Gert Rantzau til Nederlandene. Siden fulgte han med Corfits Ulfeld til Holland og Spanien, ligesom han ogsaa sendtes til adskillige andre Hoffer i forskjellige diplomatiske Sendelser af stor Vigtighed. Han

var Kannik i Roeskilde, og da han var død $\frac{30}{11}$ 1619, begravedes han her i Domkirken, hvor et pragtfuldt Marmormonument med en Fremstilling af hans Brystbillede reistes over ham. Han ægtede 1602 i Kjøbenhavn Anna Pedersdtr., en Datter af Fredrik II.s Livlæge Peder Sørensen; hun var født 1586 og døde 1633. Med hende havde han 4 Børn, hvoraf en Søn, Peder Charisius til Palstrup, som blev Stiftsbefalingsmand i Aalborg, $\frac{28}{3}$ 1659 blev optagen i Adelsstanden[1]). Jonas Charisius var en meget anseet Jurist og Diplomat; hvorvidt han egentlig har virket som Læge, er ikke bekjendt; men det er just ikke sandsynligt; thi selv afseet fra, at det juridiske Studium aabenbart har interesseret ham mest, maatte hans hyppige Fraværelser i Gesandtskaber meget væsentlig hindre ham i Udøvelsen af medicinsk Praxis.

Skrifter: Kong Christian 4des Reise omkring de Norske Kyster indtil de russiske Grændser 17 April — 13 Julii 1599. — (For den juridiske Doctorgrad forsvarede han Nic. Theophili theses de tutela.)

Conrad Schattenberg

(Conradus Schattenbergius), Søn af Rector ved Flensborg Skole, Thomas Schattenberg[2]), som senere blev Præst og Provst i Flensborg, var Dr. med. og practiserende Læge i Kjøbenhavn 1609, da han 13. April i dette Aar var Medunderskriver af en Attest, som meddeltes Apotheker Hans Stein for en Theriak, han havde tilberedt[3]); forøvrigt er hans Liv og Levnet aldeles ubekjendt.

---

[1]) Dennes mandlige Æt uddøde $\frac{3}{12}$ 1776 med Etatsr. Constantin Charisius til Constantinsborg (Hundr. Biogr. Efterretn. om Drr. juris, p. 110).

[2]) Cimb. litt. II, p. 769.

[3]) Cista med., Locul. XVI.

Tancred[1]) Lejel

(Tanchredus Lælius) var en Søn af Hans Alexander Lejel, som var Kannik i Roeskilde og gift med Catharina Danker, og som selv var en Søn af den under Christian III. bekjendte Sander Lejel, som var Borgmester og Tolder i Helsingør[2]). Naar Tancred Lejel er født, vides ikke; men det maa vel omtrent have været 1580. 1587 døde hans Fader, og Moderen ægtede Jon Jacobsen Venusinus, Præst ved Helliggeists Kirke og siden Prof. eloqu. & histor. ved Universitetet, og han blev saaledes T. Lejels Stedfader. Efter at være bleven Student, reiste Lejel, som Alle paa den Tid, i Udlandet, og blev her $\frac{9}{8}$ 1605 indskreven ved Universitetet i Padua, hvor han maa have opholdt sig en temmelig lang Tid, eftersom vi finde, at han var den tydske Nations Procurator i Aarene 1605, 1606 og 1607[3]). I sidstnævnte Aar er han formodentlig kommen tilbage til Fædrelandet; thi i dette Aar søgte han et af de ved Jon Jacobsens Forflyttelse og Jørgen Dybvads Afskedigelse ledige pædagogiske Professorater[4]), men uden at faae det. Hvorvidt han da er bleven herhjemme eller han atter er reist udenlands, vides ikke; men 1609 var han i Kjøbenhavn[5]) og var da sikkerlig practiserende Læge her. 1625 blev Professoratet i Metaphysik ved Kjøbenhavns Universitet ham tilbudt; men uagtet det vilde have banet ham Vei til senere at opnaae et medicinsk Professorat, afslog han dog dette hædrende Tilbud og vedblev at virke som practiserende Læge.

---

[1]) Tancred er vistnok egentlig en Latinisering af Danker; idetmindste kaldes hans Moder paa Epitaphiet „Catharina Tancredi F." (Resen: Inscriptt. hafn., p. 137); muligt er det dog ogsaa, at Morfaderen har heddet Tancred Danker.

[2]) Lejel var Navnet paa en anseet helsingørsk Familie, som oprindelig var adelig og indkommen fra Skotland.

[3]) Suhms Saml. II, H. 3, p. 8 (Fuirens Liste).

[4]) D. Mag. 4. R. II, p. 219.

[5]) Cista med., Locul. XVI.

Som saadan døde han 1645. Han var en af de Læger, som ikke havde Doctorgraden, men kun var Magister. Han var imidlertid en meget anseet Læge[1]), som havde en udbredt Praxis og synes at have været anerkjendt ogsaa blandt sine Colleger som en duelig Læge. Med Adelsmanden Tycho Brahe paa Vemmetofte[2]) havde han en Sag, som vakte stor Opsigt, i Anledning af en Behandling, han havde anvendt mod en Øiensygdom, hvoraf Brahes Hustru, Birgitte Brock, led, og hvorved han antoges at have bevirket Abort og hendes Død; det kom til det medicinske Facultets Erklæring, hvorved Lejel erklæredes sagesløs. Navnet paa Tancred Lejels Hustru kjendes ikke; men at han har været gift, fremgaaer af, at der i Worms Breve[3]) omtales en Søn af ham, Hans Lejel, som 1638 fik kgl. Reisestipendium og 1639 var i Leyden for at studere Medicin; Læge blev han dog sikkert ikke; maaskee er han død tidligt, da hans Helbred omtales som svagt.

Skrift: Curationes aliquot morborum rariorum. Hafn. 1662. —8. —

Jørgen Fuiren

(Georgius Fuirenius) var født $\frac{31}{5}$ 1581 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Henrik Fuiren, var Borger og gift med en Borgerdatter, Mechthilde Hermansdtr. Indtil sit 12te Aar blev han undervist i Hjemmet; men da sendtes han udenlands, først

---

[1]) „Hafniæ praxi medica celebris“ kalder H. Fuiren ham (Suhms Saml. II, H. 3, p. 8)

[2]) At det er en Feiltagelse, naar Scharling i sin Afhandling om Chemien i Danmark, p. 14, antager denne T. Brahe for den store Astronom, har allerede Cold gjort opmærksom paa (Læger og Lægev. u. Chr. IV, p. 79). Om selve Sagen see forøvrigt Epp. Wormii p. 494 og p. 763—64 samt Cista med., Locul. XXXIX.

[3]) Epp. Wormii I, p. 483, II, p. 636, p. 647 og p. 656.

til et Gymnasium og derpaa efter et Aars Forløb til Wittemberg, hvor han ligeledes kun blev et Aar, hvorpaa han kom til Rostock, hvor han boede hos Johannes Goldstein, som var Præst ved Nicolai Kirke der. Her blev han i 6 Aar og deponerede udentvivl ogsaa her. Derfra reiste han til Leyden, hvor han i 4 Aar studerede Mathematik og Medicin. Her var paa samme Tid Christopher Dybvad, som ogsaa nævner Fuiren som sin Medhjælper ved Udarbeidelsen af de mathematiske Værker, han der udgav[1]). Derpaa besøgte han forskjellige Steder i Tydskland, Frankrig, England, Italien, hvor han $\frac{19}{8}$ 1602 indskreves ved Universitetet i Padua, og Basel, hvor han $\frac{6}{8}$ 1606 blev creeret til Dr. med. Derpaa tilbragte han endnu for Mathematikens og Medicinens Skyld nogle Aar i Tydskland og Belgien og vendte endelig tilbage til Fædrelandet 1610, samme Aar, som hans Moder døde. Han blev nu i Kjøbenhavn, hvor han practiserede som Læge og $\frac{18}{7}$ 1613 ægtede Professor Thomas Finckes Datter Margarethe. 1623 bereiste han efter kongelig Befaling hele det danske Rige for at opsøge, indsamle og bestemme de der voxende Planter, og paa en Deel af denne Reise havde han Otto Sperling med som Ledsager. Han opnaaede ingen høi Alder, men døde efter 14 Dages Sygdom af en hidsig Feber $\frac{25}{11}$ 1628. Han roses i Universitetsprogrammet, som udgik i Anledning af hans Død, som en god Christen, en lydig og pligtopfyldende Søn, kjærlig Ægtefælle, blid Fader, en fredelskende Mand, som var let at omgaaes baade for Brødre, Slægtninge og andre Mennesker. Han var desuden en dygtig Læge og en fortrinlig Botaniker; at han ogsaa var en dygtig Mathematiker, har vi Christopher Dybvads Ord for, ligesom det jo ogsaa udtrykkelig siges, at han paa sine Udenlandsreiser især lagde Vind paa denne Videnskab samtidig med at han studerede Medicinen. Med sin Hustru,

---

[1]) D. Mag. 4. R. II, p. 217.

som overlevede ham længe og først døde 1665, 70 Aar gl., havde han 3 Sønner og 2 Døttre. Af Døttrene ægtede Marie Erkebiskop Hans Svane, og Søster ægtede Cornelius Lerke. Af Sønnerne blev den ældste, Henrik. Dr. med., ligeledes den næstældste, Thomas. Didrik Fuiren, som ogsaa var „en lærd og bereist Mand“, var Fader til Theodor Fuiren til Fuirendal og Søndervang, som 1676 blev baroniseret, og hvis Datter Kirstine var gift med Geheimeraad Jens Harbo og oprettede det Harboske Enkefruekloster i Kjøbenhavn og Støvringgaards adelige Jomfrukloster i Jylland [1]). Jørgen Fuirens Enke stiftede $\frac{11}{3}$ 1655 to Senge i Vartou [2]).

Skrifter: De Syncope, Disp. med. Basil. 1606. —4. — Index Plantarum Indigenarum. Hafn. 1662. —8. —

Christopher Jørgensen Dybvad [3])

(Christophorus Georgii Dybvadius) var født 1577 eller 1578 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Jørgen Dybvad, var Professor ved Universitetet, gift med Kirsten Casparsdtr. Begavet med et let Nemme og Lyst til Studeringerne, blev han Student i en ung Alder, og allerede 1594 findes han som Respondent ved Faderens Disputatser. Til Nytaarsgave for Faderen og nogle studerende Husfæller forfattede han 1595 en Samling latinske Digte, og 1597 begyndte han sin offentlige Forfattervirksomhed med Udgivelsen af Senecas Sententser. For at kunne faae det kgl. Reisestipendium, tog Dybvad 1598 Ma istergraden og fik derpaa ogsaa Stipendiet, saa at han allerede i Slutningen af dette eller strax i Begyndelsen af det næste Aar kunde begive sig

---

[1]) vide Stamtavlen i Hofm. Fund. I, p. 187. Mandslinien uddøde allerede med Theodor Fuirens Søn, Didrik, 1700.

[2]) Hofm. Fund X, p. 26.

[3]) vide D. Mag. 4. R. II, p. 211—262.

paa Reise i Udlandet. Hvor han i de første Aar opholdt sig, vides ikke ret; men rimeligvis har han idetmindste den største Deel af Tiden været i Nederlandene, hvor Forholdene i flere Heseender særlig tiltalte ham. Da en Plads i det philosophiske Facultet i Begyndelsen af 1602 blev ledig, søgte Jørgen Dybvad at skaffe sin Søn, som ønskede Ansættelse her ved Høiskolen, dette Professorat; men en Anden blev foretrukken. Imidlertid blev Christopher Dybvad i Udlandet, hvor han i dette Aar var i Leyden og muligen tog den medicinske Doctorgrad, medens han forøvrigt især beskjæftigede sig med Mathematiken og samme Aar udgav paa Dansk en navnlig i sproglig Henseende ret mærkelig Arithmetik[1]), som han dedicerede til Biskop Peder Hansen Vinstrup, muligen for at vinde hans Stemme ved en forefaldende Professorvacance. I saa Fald har dette ikke frugtet stort; thi da et medicinsk Professorat ved Anders Lemvigs Død blev ledigt og Dybvad her atter meldte sig som Ansøger, blev navnlig ved Kantslerens, Chr. Friis's, bestemte Villie Gellius Sascerides antagen. Det gjaldt da nu om at vinde Kantsleren, og Dybvad dedicerede da ham 1603 et ogsaa i Leyden udkommet mathematisk Skrift, hvor han tillige blandt Samtidens udmærkede Mathematikere nævnede Thomas Fincke, som var Professor ved Universitetet og en Mand, hvis Stemme ogsaa kunde være ham af Vigtighed. 1605 var det hans Agt, at gaae til England; men om dette kom til Udførelse, vides ikke. Endelig kom han 1606 tilbage til Hjemmet, efter at have tilbragt, om ikke den hele Tid, saa dog en stor Deel af den, i Nederlandene, hvor han havde indsuget frisindede og demokratiske Ideer, som kun slet passede til Danmarks

---

[1]) Han har nemlig her søgt at opfinde danske Betegnelser for de ellers sædvanlige Kunstord, f. Ex. Trehjørn for Triangel, Udkom for Product, Thinde-Regnskab for Decarithmia (ɔ: Regning med Decimaler), Grundline for Basis, Flade for Planum o. s. v.

stærkt aristokratiske Forfatning, medens han i religieus Henseende var bleven en varm Tilhænger af den Arminianske Lære, som hertillands ansaaes for Kjætteri; dog var han foreløbig klog nok til at beholde sine politiske og religieuse Anskuelser hos sig selv. Hjemreisen fra Nederlandene gik gjennem Norge, Sverrig og Skaane til Kjøbenhavn. Kort efter sin Hjemkomst udgav han atter et mathematisk Skrift, som han dedicerede samtlige Professorer ved Kjøbenhavns Universitet, men høstede herfor ikke anden Tak, end 6 Rosenobler[1]); thi da der kort efter atter blev et Par Professorater ledige, endda de allerlaveste som Prof. pædagogicus, og Dybvad søgte et af dem, kunde han heller ikke opnaae dette, hvortil man synes kun at have givet den Grund, at man ikke kunde antage ham som Doctor blandt Magistrene. Dybvad gik da atter paa Reiser og forlod formodentlig i Efteraaret 1607 Danmark. Hvor han først begav sig hen, vides ikke; men i Mai 1610 var han i Paris, og det er sandsynligt, at han har opholdt sig her en rum Tid. Fra Frankrig gik han til Italien, hvor han $\frac{27}{8}$ 1611 blev indskreven ved Universitetet i Padua. Henimod Slutningen af 1612 kom han atter hjem til Danmark og medbragte fra Udlandet stort Ry for udmærket Lærdom. Saa meget mere syntes han nu at kunne gjøre sig Haab om at opnaae den ved Gellius Sascerides's Død ledige Post som medicinsk Professor, og han synes ogsaa denne Gang at være bleven anbefalet fra flere Sider; men ikke destomindre bleve ogsaa nu hans Forhaabninger skuffede, formodentlig paa Grund af Chr. Friis's ubøielige Modstand. Caspar Bartholin fik Posten, og den derved ledig blevne Plads i det philosophiske Facultet besattes med

[1]) Det var nemlig Skik, at Enhver, som dedicerede Universitetet et Skrift, fik en Foræring; men for Dybvad formindskedes Gavens Værdi betydeligt ved, at Universitetet samtidig skjænkede Dr. juris Cypræus i Slesvig, som havde dediceret det en Bog: „de connubio“, „en Sølffkande paa 40 Dlr“.

Ole Worm. Efterat Haabet om en Ansættelse ved Universitetet saaledes for fjerde Gang var glippet for Christopher Dybvad, tabes hans Spor i nogle Aar, som han dog rimeligvis tilbragte i Kjøbenhavn, dels maaske beskjæftiget med Praxis som Læge, for at erhverve sig Udkommet, dels rimeligvis syslende med mathematiske Arbeider, hvoraf nogle Manuskripter, som fandtes efter hans Død, rimeligst kunne henføres til disse Aar, i hvilke han ogsaa forfattede nogle politiske Betragtninger, fulde af haanende Beskyldninger mod Adelen og tillige endog dadlende Bemærkninger om Kongens Regjeringshandlinger; men uagtet de vare stilede til Kongen selv, ere de dog neppe komne ham ihænde, da Dybvad ellers neppe kunde undgaaet Tiltale. Endelig opnaaede han en Ansættelse, idet Kongen ved Brev af $\frac{2}{3}$ 1618 udnævnte ham til kgl. Mathematicus og forlenede ham med et Canonicat i Lund med Forpligtelse til at boe her. De med Stillingen som Mathematicus forbundne astrologiske Kunster og Nativitetsberegninger, som nu i det Hele havde begyndt at tabe deres Credit, mishagede i høi Grad Dybvad, som derfor følte sig utilfreds med sin Stilling og bad sine Venner hjælpe ham ud af den igjen. Med Lunds Capitel var han desuden kommen i Strid om det ham tillagte Canonicat, i hvilken Anledning han tilskrev det adskillige Breve, fulde af yderst haanlige Udtryk om Adelen, hvortil adskillige af Capitlets Medlemmer hørte. 1619 opholdt Dybvad sig i Bergen, uvist af hvad Aarsag eller i hvilken Egenskab; men snart efter sin Ankomst hertil henledte han Opmærksomheden paa sig ved sine dristige og ofte ligefrem usømmelige Yttringer om Religions- og Statssager. Med brændende Had udtalte han sig om den afdøde Kantsler Chr. Friis og med udsøgt Haan om Biskop Hans Paulsen Resen, som havde hævdet den strengt lutherske Betragtning. Men især angreb han Adelen og udtalte som sin bestemte Mening, at inden faa Aar skulde dens Magt være knækket og Kongen i Besiddelse af de 7 Majestætsrettigheder, som Franskmanden Bodin havde om-

talt. Han lod fremdeles Yttringer falde om, at han havde givet Kongen Ideen til, hvorledes Sagen skulde gribes an og Adelsvælden tilintetgjøres, og han roste sig af at have udkastet Planen til Oprettelsen af Holmens faste Stok, det ostindiske Compagni og flere andre af Kongens nyeste Foranstaltninger. I Selskaber hos Biskoppen i Bergen og Lensmanden sammesteds udtalte han sig høit og lydeligt om sine Ønsker og Forhaabninger med Hensyn til en Omvæltning af de bestaaende Statsforhold. Alt dette kunde naturligvis ikke gaae uændset hen; hans Yttringer bleve indberettede til Kjøbenhavn, og $\frac{19}{3}$ 1620 udgik kongelig Befaling til Lensmanden om at lade optage Vidneforhør om hans Udtalelser. Inden dette Brev kom til Bergen, var Dybvad reist tilbage til Lund; Forhørene optoges imidlertid i Slutningen af Juli og sendtes til Kjøbenhavn; men inden de endnu ankom, var Dybvad efter en Rigsraadsbeslutning bleven fængslet og sat i Blaataarn, hvor han $\frac{1}{9}$ 1620 underkastedes Forhør og derpaa hensad i 2 Maaneder uden at der gjordes videre ved hans Sag, formodentlig paa Grund af Kongens Sygdom. Da Kongen atter var kommen sig, tiltaltes Dybvad for Universitetets Domstol, og her fældedes $\frac{22}{12}$ 1620 den Dom, at han burde berøves sine academiske Rettigheder og dømmes i Kongens Naade og Unaade. Ikke længe efter dømtes han da til livsvarigt Fængsel, og $\frac{27}{1}$ 1621 førtes han til Kallundborg Slot, hvor han indsattes i et Taarn, som kaldtes „Folen“. Her udfriedes han dog snart af Døden, idet han i Aaret 1622 qvaltes af Kuldamp, som antages opstaaet ved, at han en Aften, da han vilde slukke Lyset, havde kastet den brændende Tande ned paa Gulvet, hvor den var falden i en Sprække og der havde tændt nogle Trækul, hvormed man tidligere havde udfyldt Rummet mellem Gulvet og Hvælvingen under dette. Saaledes døde denne Mand, som med sit lyse Hoved, sine udmærkede Evner, sin store Lærdom og sit unægtelig klare Blik for Tidens politiske og sociale Brøst kunde have udrettet meget Godt for sit Fædreland,

men som ved sin fordringsfulde, selvtilfredse og paastaaelige Characteer, sit bittre, hadefulde Sind, blottet for Religieusitet og Sædelighed, kun skabte sig mægtige Fjender og tilsidst stødte ogsaa sine Venner fra sig, saa at han endte i et Fængsel, istedetfor at han med sine Evner og sin Lærdom kunde have erhvervet sig en anseet Stilling. Dog maa man paa den anden Side vel lægge Mærke til, at Grunden til, at han mødte saa megen Modstand hver Gang han søgte at faae en Ansættelse ved Høiskolen, sikkert for en betydelig Deel kun skyldtes Professorernes Frygt for at faae en ny Dybvad, som kunde skaffe dem ligesaa mange Bryderier, som de havde havt med Faderen, som var Prof. matheseos og senere theologiæ, og som 1607 blev dømt fra sit Embede, og at denne Modstand og disse idelige Afslag paa Christopher Dybvads Ansøgninger sikkert maatte end mere fremkalde og nære Bitterheden i hans Sind og for ham selv retfærdiggjøre hans senere Optræden, idet han vel vidste, at Chr. Friis, altsaa en af Repræsentanterne for den ham saa forhadte Adelsstand, var hans ivrigste og ubøieligste Modstander, naar der blev Tale om hans Ansættelse.

Skrifter: Carmen epaineticon, xenii vice, domesticis nostris, literis operam impendentibus datum et scriptum. Non. Jan. 1596 (ikke trykt). — Lucilii Annæi Senecæ sententiose dicta, ex libris ejus, quos injuria temporum nobis non invidit, excerpta. Hannoviæ 1597. —8. — Decarithmia Ded er Thinde-Regenskab. Leyden 1602. —8. — In Geometriam Euclidis prioribus sex Elementorum libris comprehensam Demonstratio Linealis. Arnheim. 1603. —4. — In Geometriam Euclidis prioribus sex Elementorum libris comprehensam Demonstratio Numeralis. Lugd. Bat. 1603. —4. — In Arithmeticam rationalium Euclidis septimo, octavo et nono Elementorum libris comprehensam Demonstratio. Arnheim 1605. —4. — In Arithmeticam irrationalium Euclidis decimo Elementorum libro comprehensam Demonstratio Linealis et Numeralis. Arnheim 1605. —4. — Problema de arcuum ex trianguli apicibus descrip-

tione forma dati comprehensum. Hafn. 1606. —4. — Errores, qui concernunt rempublicam Daniæ og Joci aulici (ikke trykte).

Esben Nielsen

(Esbernus Nicolai Halvegius[1]) var født $\frac{10}{8}$ 1579 i Roeskilde, hvor Faderen, Niels Olsen Halveg, var Rector ved Domskolen, senere Kannik og Forstander for Duebrødre Kloster; Moderen var Judith Esbensen, Datter af en kongelig Skriver i Roeskilde. 4 Aar gammel mistede han sin Fader, og Moderen lod ham indtil hans 10de Aar undervise af Lærere i Hjemmet. Derpaa gik han i Roeskilde Domskole indtil han 1603 deponerede ved Kjøbenhavns Universitet. Efter i nogen Tid at have studeret Philosophi, kastede han sig over Medicinen og reiste derpaa 1604 til Wittemberg som Hovmester for et Par unge Rosenkrandser. Her blev han i 2 Aar, og da han med de unge Adelsmænd derpaa vendte hjem, blev han Hovmester for Tycho Brahe, en Søn af Axel Brahe til Elvedgaard. Med ham reiste han atter til Wittemberg og derpaa til Strasborg, hvorfra de reiste til Paris, hvor de bleve i nogle Aar. Efter paa disse Reiser at have samlet mange Kundskaber, kom han 1611 til Basel og creeredes af Peter Ryf til Dr. med. 1613 kom han hjem til Roeskilde og practiserede da her i 4 Aar; men da Rygtet om hans Dygtighed udbredte sig, kaldte Kongen ham til Posten som Børnehuslæge, hvilken han

---

[1]) Naar v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 189—91 vil hævde, at der har været 2 Drr. med. med Navnet Esben Nielsen, nemlig en med Tilnavn Halveg, som practiserede i Roeskilde, og en uden dette Tilnavn, som levede i Kjøbenhavn, da ere hans Beviser herfor allerede i og for sig kun lidet holdbare; men af det Progr. funebre, som Universitetet udgav ved Esben Nielsens Død, fremgaaer det desuden aldeles klart, at det var den samme Mand, som var i Roeskilde og Kjøbenhavn, som ovenfor fremstillet.

derpaa forestod i ligesaa lang Tid. 1618 ægtede han Anders Lemvigs Enke, Dorothea Pedersdtr., med hvem han ingen Børn havde, og efter hendes Død 1625 forblev han Enkemand indtil sin Død $\frac{29}{1}$ 1648. Han begravedes i Frue Kirke. Han var en meget anseet Læge, der nogle Gange findes som Medunderskriver af det med. Facultets Erklæringer og 1644 deeltog i en medicinsk Consultation angaaende Kongens Sygdom.

Skrift: Disp. de sacro morbo & igni. Basil. 1611. —4. —

Fredrik Sørensen

(Fredericus Severinius), Søn af kgl. Livlæge Peder Sørensen og Drude Thorschmeden, var født i Kjøbenhavn, uvist naar. Han studerede udenlands i Wittemberg og Heidelberg og blev Dr. med. i Udlandet. Han practiserede først fra 1618 i Flensborg og siden i Kjøbenhavn, hvor han var 1630. Hans Liv er forøvrigt ubekjendt.

Skrifter: Oratio metrica de miraculis, quæ in tempus nativitatis Christi incidisse feruntur. Witteb. 1608. —4. — Disp. de humani corporis fabrica. Witteb. 1609. —4. — Disp. de natura corporis cælestis. Heidelb. 1610. —4. — Disp. de natura Elementorum. Heidelb. 1610. —4. — Formulæ aliquot medicamentorum in Barthol. Cista med. —

Vilhelm Laurenberg

(Vilhelmus Laurenbergius) var født i Rostock, hvor Faderen, Vilhelm Laurenberg, var Professor i Medicin og den høiere Mathematik og gift med Johanne Longolia. Han blev 1628 Dr. med. i Rostock og maa kort efter være kommen her til Landet, da han 1630 var practiserende Læge i Kjøbenhavn. En Broder til ham var ansat ved Sorø Academi. Forøvrigt er hans Liv ubekjendt.

Skrift: Historica descriptio Ætitis s. Lapidis Aquilinaris, cui annexus est Tractatus ejusdem de Lapide Calsuve, nec non Methodus conficiendi Herbaria viva. Rost. 1627. —12. —

Christian Fabricius

(Christianus Fabricius) var født i Broager i Slesvig $\frac{2}{6}$ 1601, studerede i Udlandet og blev der Dr. juris utriusque og Dr. med. Naar han kom til Kjøbenhavn, vides ikke; men 1641 ægtede han her Elise Steffensdtr., en Datter af en Borger, Steffen Rhode[1]), og at han allerede dengang rimeligvis maa have havt en god Praxis, kunne vi slutte af, at han, som før omtalt, 1643 forlangte 2500 Rd. for at følge Grev Valdemar til Rusland[2]). 1661 ægtede han Ole Worms Enke, Magdalene Motzfeld, og $\frac{19}{11}$ 1666 døde han i Kjøbenhavn, hvor han begravedes i Nicolai Kirke[3]). Th. Bartholin omtaler ham som en udmærket Læge, en dygtig Naturforsker og en ivrig Samler af Naturgjenstande[4]). Han var en af de Læger, som deeltoge i Udarbeidelsen af Dispensatorium hafniense 1658. Med sin første Hustru havde han 7 Børn.

Skrifter kjendes ikke.

Ole Pedersen

(Olaus Petri s. Petræus) var rimeligvis født i Kjøbenhavn; men saavel hans Forældre, som hans Fødselsaar ere ganske ubekjendte. I Aaret 1645 vendte han tilbage fra Italien, hvor han havde studeret i Venedig og i Padua, hvor han havde erhvervet Doctorgraden, og begyndte at practisere

---

[1]) Cimb. litt. I, p. 162.
[2]) Epp. Wormii I, p. 524.
[3]) Res. Inscriptt. hafn., p. 172.
[4]) Th. Barthol. Med. Dan. dom., p. 47.

i Kjøbenhavn. Han havde navnlig lagt sig efter Chemien og synes at have erhvervet sig et vist Ry for Duelighed heri, som dog hans Landsmænd, som havde været sammen med ham i Venedig, ikke ret vilde erkjende for begrundet[1]). Medens han practiserede i Kjøbenhavn, solgte han Aurum potabile, og han consuleredes af Christian IV.s Maitresse Fru Vibekke, men vandt hverken hendes eller Kongens Yndest ved sin Behandling[2]). 1649 forlod han Hovedstaden og blev Læge i Bergen, hvor han ankom $\frac{11}{3}$ 1649[3]), og her døde han omtrent 1657 og blev begravet i Domkirken.

Skrifter kjendes ikke.

Niels Wichmand

(Nicolaus Wichman) var født $\frac{20}{5}$ 1610 i Odense, hvor Faderen, Bertel Wichmand, gift med Karen Leth, formodentlig var Borger. Han reiste som Student udenlands, blev 1642 Dr. med. i Leyden, var 1643 i Spanien og practiserede fra samme Aar eller ialtfald fra 1644 i Kjøbenhavn. 1668 blev han Prof. med. ved det nye Universitet i Lund, var til stede ved dets Indvielse 29. Jan., men døde allerede en Maanedstid efter, nemlig $\frac{2}{3}$ 1668. Han var gift med en Datter af Claus Plum, Prof. ved Kjøbenhavns Universitet.

Skrift: Disp. de Morbo Regio. Lugd. Bat. 1642. —4. –

Henrik Fuiren

(Henricus Fuirenius) var en Søn af Dr. med. Jørgen Fuiren og Margarethe Fincke og fødtes i Kjøbenhavn $\frac{28}{5}$ 1614. Sin første Undervisning fik han i Hjemmet og siden i Caspar Bartholins Hus, og $\frac{9}{6}$ 1628 indskreves han som Student

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 541.
[2]) ibid., p. 545.
[3]) N. Mag. II, p. 214 og p. 561.

ved Kjøbenhavns Universitet. 1629 tilbragte han tilligemed Caspar Bartholins Sønner et Par Maaneder i Sorø i Joachim Bursers Hus paa Grund af Pesten, som rasede i Kjøbenhavn. Efterat have fuldendt Grundstudierne i Philosophi, Mathematik og Medicin herhjemme, reiste han 1633 til Udlandet og begav sig da først til Leyden, hvor han studerede Medicin hos Joh. Walæus, Anatomi hos Falkenberg og Heurnius og Botanik hos Vorstius. Efter 4 Aars Ophold her reiste han med Broderen Thomas til Frankrig, hvor han opholdt sig i $1\frac{1}{2}$ Aar, studerede Anatomi i Paris og besøgte andre bekjendte franske Byer. I April 1639 reiste Brødrene fra Paris og gik da først tilbage til Leyden[1]), hvor en bekjendt Practicus, Dr. Henrik Gras, aabnede dem sit Bibliothek, viste dem Byens Mærkværdigheder, navnlig Fødselsstiftelsen og Opfostringshuset, og forsynede dem med Anbefalingsskrivelse til Universitetskantsleren i Montpellier, hvortil de nu reiste, og hvor de ankom $\frac{6}{5}$ 1639. Denne Universitetsstad tiltalte i høi Grad Henrik Fuiren navnlig ved den Opmærksomhed, han mødte hos Professorerne, den fortrinlige botaniske Have, han fandt der, og de hyppige Disputatser, der holdtes dels af Læger og dels af Apothekere, saa at han havde ønsket at kunne gjøre et længere Ophold der; men da han skulde hente Penge i Italien, maatte han paaskynde Reisen, og Brødrene gik da over Marseille til Genua, besøgte Pisa og reiste derpaa over Florents og Bologna til Padua, hvor de ankom 6. Juni og modtoges af Hans Rhode, til hvem Henrik Fuiren medbragte Anbefalingsbrev fra Ole Worm. Her indskreves han ved Universitetet $\frac{20}{6}$ 1639 og opholdt sig her i 6 Aar, i hvilken Tid han 1641 og 1642 var den tydske Nations Consiliarius. Under sit Ophold her bivaanede han Veslings offentlige Dissectioner og øvede sig selv heri ved Hospitalet. Om Sommeren hørte han den Sammes botaniske

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 553.

Forelæsninger i Universitetets Have og gjorde med ham botaniske Udflugter i Alperne. I medicinsk Pathologi og Clinik var Joh. Domin. Sala hans Lærer i 2 Aar. Ogsaa andre medicinske Professorer, hvoraf der i det Hele fandtes 15, hørte han, og hos Dr. Marchetti overværede han chirurgiske Operationer [1]). Rom, Neapel og Italiens andre bekjendte Stæder besøgte han fra Padua, som han endelig 1645 forlod for at gaae til Basel, hvor han $\frac{30}{9}$ 1645 blev Dr. med. tilligemed Th. Bartholin [2]) og tilligemed ham optoges i det medicinske Facultet. 1646 reiste han gjennem Frankrig og Belgien hjem til Fædrelandet, hvor han ankom til Kjøbenhavn i Juli Maaned, og han levede nu her som practiserende Læge indtil sin Død, som indtraf $\frac{8}{1}$ 1659, efterat han i flere Aar havde lidt af en Brystsvaghed. Han døde ugift og skjænkede ved Testamente af $\frac{1}{1}$ 1659 [3]) sin Formue og sit Bibliothek til forskjellige Legater, idet han bestemte, at de skulde fordeles paa følgende Maade [4]): Til Nicolai Kirke 500 Rd., til Trinitatis Kirke 500 Rd., til fattige Familier og Syge 500 Rd., til fattige Disciple i Frue Skole 500 Rd., til fattige Studenter ved Kjøbenhavns Universitet 500 Rd. [5]), til Præsteenker i Sjællands Stift 500 Rd., til fattige Orlogsfolk, som qvæstedes i Kongens og Rigets Tjeneste, 500 Rd., til Kjøbenhavns Universitet sit Bibliothek [6]), til Universitetsbibliothekaren 300 Rd., til Anatomi-

---

[1]) Cista med. Locul. LXI, Epp Wormii I, p. 555.

[2]) Vinding Acad. Hafn., p. 378.

[3]) Hafn. Fund. IX, p. 264.

[4]) Cista med., Locul. LXI.

[5]) Fundatsen for Legatum Fuirenianum oprettedes og underskreves $\frac{15}{12}$ 1660 af hans Moder, hans Broder Thomas og hans Svoger Hans Svane, og det fastsattes, at Slægtninge af Testator skulde nyde Fortrin. Dette Legat blev senere, formodentlig i Slutningen af det 17de Aarhundrede, henlagt til Regentsen. (Badens Univ. Journ. I, p. 121, Hist. Tidsskr. 3. R. III, p. 94.)

[6]) Det angives at have udgjort 2042 Bind af medicinske og physiske Bøger (Thura: Idea hist. litt., p. 226, Hofm. Fund. I,

huset et Musæum af sjeldne Naturgjenstande, og endelig til det medicinske Facultet 500 Rd., hvoraf Halvdelen skulde anvendes til Brænde, Lys, Blæk og Papir „in Consiliis Medicorum“ og Halvdelen til Fornyelse af Raritetsmusæet; men denne sidstnævnte Capital sammensmeltedes senere med et Legat, som Thomas Fuiren stiftede [1]).

Skrift: Prælectiones de Ascite. Basil. 1645. —8.

Thomas Fuiren

(Thomas Fuirenius), Broder til den nysomtalte Henrik Fuiren, var født i Kjøbenhavn $\frac{1}{6}$ 1616, fik sin første Undervisning i Hjemmet, blev Student 1634 og reiste derpaa udenlands, idetmindste tildeels i Følgeskab med sin Broder, blev Dr. med. i Basel 1645 og kom hjem til Kjøbenhavn med Broderen Henrik. Han synes ikke at have virket som Læge, men levede i Kjøbenhavn som Videnskabsmand indtil sin Død $\frac{22}{3}$ 1673. Ogsaa han døde ugift og havde da allerede 1658 stiftet et Legat paa 2000 Rd. til en fattig Student, som studerede Medicin eller Philologi, hvilket Legat kunde nydes i Hjemmet eller som Reisestipendium. Med denne Capital sammensmeltedes senere Henrik Fuirens og Didrik Fuirens Legater til Naturalmusæet, hvert paa 500 Rd. Gavebrevet paa Th. Fuirens Legat udfærdigedes først efter hans Død, nemlig $\frac{14}{6}$ 1674 [2]). Han skjænkede ogsaa Universitetet sit Bibliothek paa 1671 Bind [3]).

---

p. 266); men Th. Bartholin siger (Cista med., p. 615), at H. Fuiren skjænkede „et medicinsk Bibliothek at sætte paa Loftet over Trinitatis Kirke, hvilket Bibliotheks Catalog Broderen Thomas Fuiren udgav i Kjøbenhavn 1660., og han supplerede af sit Bibliothek, hvad der syntes at mangle, saa at Bogsamlingen nu i det Hele bestaaer af 1025 medicinske Værker til offentligt Brug“.

[1]) Engelst. Ann. 1812, p. 188.

[2]) ibid., p. 187.

[3]) Hofm. Fund. I, p. 267.

Skrifter: Catalogus Bibliothecæ Henr. Fuirenii Hafn. Academiæ donatæ. Hafn. 1660. —4. — Rariora Musæi Henr. Fuirenii. Hafn. 1663. —4. —

Ahasverus Payngk

(Ahasverus Payngk) var født $\frac{25}{6}$ 1608 i Husum, hvor Faderen, Peter Didrik Payngk, Christian IV.s Hofchymicus, dengang boede. Han blev imidlertid opdragen i Kjøbenhavn, hvortil Faderen 2 Aar efter hans Fødsel flyttede, reiste siden udenlands og lagde sig efter Chemien, medens han forøvrigt studerede Medicin. 1643 maa han allerede have begyndt at practisere her i Landet[1]); men først 1645 blev han Dr. med. i Gröningen, hvorpaa han practiserede i Husum og senere i Kjøbenhavn, hvor han blev Hofmedicus hos Kong Fredrik III. Han døde $\frac{13}{5}$ 1667. Han havde 1644 ægtet Christine Tidemann, som senere blev gift med Ulrich Luft, Herre til Worø og Springforbi, som af Christian V. blev bevilget at kaldes Markgreve af Louth, Friherre af Sternberg og Herre til Luftendal[2]).

Skrifter: Disp. inaug. de Corde. Grön. 1645. —4. — Operationes Chymicæ rariores, indførte i Cista med. — [3])

---

1) „in Dania per Annos XXIV Medicinam feliciter exercuit," siges der i hans Gravskrift (Jonge: Kjbhvns. Beskr., p. 228).

2) Han var en Slags Hofnar hos Chr. V. og døde $\frac{6}{12}$ 1684; hans Hustru døde $\frac{11}{1}$ 1685 og blev begravet i Choret i Frue Kirke mellem begge sine Mænd, hvorfor man sagde om hende, at hun laae mellem en lærd Mand og en Nar.

3) Endnu kunde maaskee blandt de kjøbenhavnske Læger nævnes Johannes Dømitzer, som her 1635 udgav sin „Plantebog"; men Manden er forresten ganske ubekjendt og nævnes heller ikke i Bartholins Liste, saa han har muligen ikke engang selv levet her i Landet, men kun af en eller anden Grund ladet sin Bog udkomme her.

En anden dansk Læge, som har levet i dette Tidsrum, men hvis Opholdssted er ubekjendt, er Peder Poulsen Vin-

Roeskilde.

Hvorledes det egentlig forholdt sig med Lægeforsyningen her i dette Tidsrum, er ikke ganske klart. At der efter Mads Poulsens Død i lang Tid ingen Læge fandtes her i Byen, er vist nok; men naar der atter kom en saadan, er ikke saa let at afgjøre. Esben Nielsen practiserede her fra 1613 til 1617; men om der mellem Mads Poulsen og ham fandtes nogen Læge, vide vi ligesaa lidt, som naar der efter E. Nielsens Afreise kom en Anden. I Aaret 1651 var der derimod i Roeskilde en Dr. med. Henrik Preuszmann; men om han har været der i Christian IV.s Regjeringstid, er ikke bekjendt, ligesom det heller ikke vides, naar Hans Ebeling, der 1665 døde i Roeskilde som Provindsialmedicus i Sjælland, kom der; men det er dog neppe rimeligt, at han har været her i det her omtalte Tidsrum, da der neppe har været to Læger her paa engang. Forholdet er saaledes for denne Bys Vedkommende ikke klart.

Sorø.

Her havde Fredrik II. 1586 omdannet det gamle Cistercienserkloster til en kongelig Skole for 30 adelige og

---

ding (Petrus Paulli Vindingius), som 1638 var i Leyden, hvorfra han skrev til Worm, at han nu vilde reise til Löwen og blive der i 2 Aar (Epp. Wormii II, p. 755). Han var en Søn af Poul Jensen Kolding, som 1608 blev Præst i Vindinge paa Sjælland og senere Præst ved Herlufsholm og Forstander sammesteds og var gift med Johanne Pedersdtr., Enke efter hans Formand i Vindinge. Peder Vinding gjennemreiste flere Lande og ægtede i Polen Historikerens, Erycii Puteani Datter Genoveva Ignatia (Fyhn: Efterretn. om Kolding, p. 125); men hans senere Skjæbne er ubekjendt; muligen har han ikke engang virket herhjemme som Læge. At han var Dr. eller idetmindste Lic. med., sees af Bartholins Fortegnelse i Med. Dan. dom., p. 367—70, hvor han findes nævnet.

ligesaa mange uadelige Børn, og ved denne Skole var det Kongens Bestemmelse, at en Medicus skulde ansættes. Dette vides imidlertid ikke at være skeet, og først da Anders Christensen 1602 blev Forstander for Skolen, kom her en Læge til Stedet, om end dette var mere tilfældigt. Anders Christensen døde imidlertid 1606, og der var nu atter i en længere Aarrække ingen Læge her.

I Aaret 1623 oprettede Christian IV. i Sorø et „ridderligt“ Academi, nærmest for at hæmme de Udenlandsreiser, som hørte til Nødvendighederne i Datidens unge Adelsmænds Opdragelse og Uddannelse, og som Kongen nu meente at gjøre overflødige og saaledes forhindre, ved paa Sorø Academi at skaffe dem Adgang til den Lærdom, de ellers antoges at erhverve sig i Udlandet. I endeel Aar stod dette Academi i Flor, Prindser og adelige Børn studerede der, og der fandtes ypperlige Lærere; men allerede 1637 var Tilstanden mindre god, tildeels paa Grund af en uordentlig Bestyrelse af de Academiet tillagte Indkomster, men tildeels ogsaa fordi man dog vedblev at ansee Udenlandsreiser for nødvendige og vel derfor efterhaanden kom til den Anskuelse, at saa var Academiet overflødigt, og i Fredrik III.s Tid blev Academiet atter nedlagt. Af Rigsraadets Betænkning over Christian IV.s Forslag til Academiets Oprettelse [1]) sees det, at her skulde være 3 Professorer, nemlig en in Historia, Jure et Politicis, en in Mathematicis et Geometricis og en in philosophicis principiis. Medicinske Professorer eller Læger omtales ikke; men efter Datidens Studeremaade faldt det ganske naturligt, at Professoren i Mathematik idetmindste i Regelen maatte være en Læge. Imidlertid synes der dog ved den egentlige Fundats at være bleven fastsat et medicinsk Professorat, idet flere Læger findes ansatte som Professores medicinæ med Forpligtelse til at docere Physik. Som saadanne nævnes

---

[1]) Hist. Tidsskr. V, p. 303.

Joachim Burser, som var Prof. med. fra 1623 indtil sin Død 1639, hvorefter der i 2 Aar ingen nævnes som ansat i dette Professorat; men 1641 ansattes Georg Kruck, som derpaa beklædte Posten indtil sin Død 1659 eller 1663. Som Professor i Mathematik ansattes 1623 Johannes Laurenberg, som forestod dette Embede i 34 Aar og siges at have været den første Professor, som ankom til det nye Academi[1]). Alle tilhobe vare de Tydskere.

Johannes Laurenberg

(Johannes Laurenberg) var født $\frac{26}{2}$ 1590 i Rostock, hvor Faderen, Vilhelm Laurenberg, var Professor i Medicin og den høiere Mathematik, gift med Johanne Longolia. 1610 blev han Magister ved Rostocks Universitet, og 2 Aar efter reiste han efter Faderens Død til Belgien, England, Frankrig og Italien. 1616 blev han Dr. med. i Rheims, og 1618 blev han af Hertugen af Mecklenburg kaldet som Prof. poeseos i Rostock, hvor han det følgende Aar var Rector ved Universitetet. $\frac{30}{11}$ 1623 kaldtes han som Prof. matheseos til Sorø, hvor han „skulde læse 6 Timer om Ugen og derfor nyde aarlig 300 Courant Daler, hvilken Pension skulde begynde, saasnart han og Famulus kom til Danmark". $\frac{11}{4}$ 1631 blev der af Kongen givet ham „fri Befordring, at omreise i Jylland, for at optage et Landkort", og 1639 fik han kgl. Befaling, „at reise Danmarks Lande og Provindser igjennem og et Landkort over hvert af dennem at forfatte," hvilket dog ikke synes at være bleven udført. Niels Slange kalder ham „en af de lærdeste Mænd, som her i Landet have levet" [2]). Han døde i Sorø $\frac{28}{2}$ 1658.

Skrifter: Antiquarius. Lugd. 1622. —4. — Logarithmica. Lugd. 1628. —8. — Lusus & Recreationes ex funda-

---

[1]) Thura: Idea hist. litt., p. 202.
[2]) Pontopp. D. Atl. I, p. XXIV.

mentis Arithmeticis. Hafn. 1634. —8. — Joco-Seria. Soræ. —8. — Gromaticæ Libri 3, Quibus jus terminale & finiregundorum leges explicantur. Hafn. 1640. —4. — Arithmetica & Algebra. Soræ 1643. —4. — Otium Soranum. Soræ 1640. —4. — Acclamatio ad Falconem Giøium. —4. — Carmen in nuptias Hug. Lützovii. Soræ. —4. — Veer Schertz-Gedichte. Koph. 1652 (1670, 1682). —8. — Græcia Antiqva cum Tabulis Geographicis. Amst. 1661. —4. — Versio Latina Sphæræ Procli Diadochi. Rost. 1611. —8. — Musæ exules. Rost. 1619. —4. — Carmen seculare Heroicum. Rost. 1620. —4. — Panegyr. Uldarico Duci Megapolit. dictus. Rost. 1671. —4. — Elementa Sphæricæ in Usum Scholæ Soranæ. Soræ 1642. —8. — Satyra latina. Soræ 1630, 1636. —8. Iterum edita cum Daphnorini qverimonia de suo & Academiæ Soranæ statu. Kilon. 1684. —4. — Epithalamion Satyricum. — Musicalisches Schauspiel zur Glückwunschung der Huldigung Printz Christian V. Koph. 1655. —4. — Instrumentum propositionum, quo Arithmetica & Geometria compendiose demonstrantur. —4. — Venus Navigans s. Tempe Thessalica Græce & Latine. Rost. 1618. —4. —

Joachim Burser

(Joachimus Burserus) var født i Kaments i Øvre-Lausits 1583. Han reiste i sin Ungdom omkring til forskjellige Universiteter, studerede Medicin og beskjæftigede sig navnlig med Botaniken, hvorfor han paa sine forskjellige Reiser overalt søgte at samle og bestemme de Planter, han kunde finde. Omtrent fra 1613 [1]) practiserede han som Læge i Annaberg i Meissen, hvor han ægtede Catharina Seifart [2]), og 1623 [3]) eller maaskee først $\frac{3}{5}$ 1625 [4]) blev han ansat

[1]) Thura: Idea hist. litt., p. 201 („per duo lustra").
[2]) Pontopp.: Marm. Dan. I, p. 157.
[3]) Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 184 (citeret efter Annales ecclesiastt.).
[4]) Thura: Idea hist. litt., p. 201, Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 397.

som Prof. med. ved Sorø Academi og fik her et aarligt Tillæg af 100 Rd. for at holde Apothek i Sorø. Her døde han $\frac{28}{8}$ 1639, og hans Enke, som overlevede ham med 3 Børn, satte ham et Monument i Sorø Kirke. I hans Hus døde Caspar Bartholin. Joachim Burser var en udmærket Botaniker og nød som saadan stor Anseelse i hele den lærde Verden. Han stod i venskabelig Forbindelse med den berømte Caspar Bauhin, hvem han sendte en Mængde Planter, hvorved han fik stor Deel i et Par berømte botaniske Værker af Bauhin. Burser var altid en flittig Samler af Planter og efterlod sig ved sin Død et overordentlig righoldigt Herbarium, som egentlig var tiltænkt Thomas Bartholin, men ved Bursers Død indlemmedes i det Seefeldtske Bibliothek og derpaa ved de Svenskes Plyndring kom til Sverrig, hvor det efter forskjellige Hændelser opbevaredes i Universitetsbibliotheket i Upsala og her gjorde Linnée god Nytte under hans Forskninger[1]).

Skrifter: De Febri Epidemica s. petecchiali. Lips. 1621. —8. — De Febri maligna concertatio cum Stolbergero. Ejusdem de venenorum natura & qualitatibus. Lips. 1625. —8. — De Fontium Origine. Hafn. 1639. —8. — Introductio ad scientiam naturalem. Amst. 1652. —8. —

Georg Kruck

(el. Krugk, Georgius Kruckius s. Kruqvius) var født $\frac{15}{8}$ 1598 i Eisenach i Thüringen, hvor Faderen, Quirinus Kruck, gift med Elisabeth Durselin, boede. Da han var 17 Aar, gik han til Universitetet i Jena, hvor han i 2 Aar studerede Philosophi. Herfra gik han til Wien, hvor han af den romerske Keiser fik Grevetitelen[2]) med dertil hørende

---

[1]) Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 399.

[2]) „Comes Palatinus Imperii s. Palatii Comes" (Thura: Idea hist. litt., p. 201).

Rettigheder. 1626 overtog han Bestyrelsen af Skolen i Ultz i Lüneburg, hvor han blev indtil 1634, da han gik til Rostock, hvor han det næste Aar blev Dr. med. 1638 reiste han til Danmark, hvor han $\frac{1}{5}$ 1641 blev kaldet til Professoratet i Medicin ved Sorø Academi med 300 Rd. i aarlig Løn. Her døde han, uvist om 1659 eller først 1663. Han var gift med Christence Marie Heidemark, Datter af Jonas Heidemark, øverste Tolder i Helsingør. I en Erklæring, han 1644 indsendte til det medicinske Facultet i Kjøbenhavn som Forsvar for sin Behandling af en adelig Dame i Slagelse, som var død af Petecchialfeber[1]), kalder han sig Phil. & Med. Dr. og siger, at han har besøgt de berømteste Universiteter, er bleven søgt af Fyrster, Universiteter og Stæder, har holdt Forelæsninger og Disputatser baade i Tydskland og i Danmark og har udført heldige Cure af de alvorligste Sygdomme.

Skrifter: Disp. de Generatione & Corruptione in Genere. Rostock 1637. —4. — Disp. de Dysenteria. Soræ 1645. —4. — Disp. de Peste. Soræ 1654. —12. — Defensio Curæ Febris Petecchialis. Hafn. 1662. —8 (indført i Cista med.).

Nakskov.

Her vide vi af Henr. Køsters Brev til Worm[2]), at Adelen 1637 havde engageret en Læge til at nedsætte sig for en Løn af 200 Rd. aarlig; men denne Læges Navn er ubekjendt, og der siges kun, at han forhen havde været Feltlæge, og at han kom fra en lille By, Lichtenburg, i Holsteen; men hvor længe han blev der, vide vi Intet om; Køster omtaler ham ikke oftere, og det turde vel endog være muligt, at han enten i Virkeligheden slet ikke kom eller idetmindste snart er bleven fjernet, da Køster beretter,

---

[1]) Cista med., Locul. XLIII.
[2]) Epp. Wormii I, p. 481.

at der var givet ham Løfte om Indtægter af Praxis paa Lolland og Falster som en Forbedring af Lønnen som Livlæge, og da disse naturligvis maatte lide et betydeligt Skaar ved en Læge i Nakskov, kunde det vel være muligt, at Prindsen eller Kongen havde faaet dette forandret.

Forøvrigt vare Lollands og Falsters Beboere henviste til de Læger, som i den største Deel af dette Tidsrum fandtes ved Hoffet i Nykjøbing, og som tidligere ere omtalte.

Odense.

Her fandtes ved Fredrik IIs Død allerede en Læge, nemlig Cornelius Hamsfort den Yngre, som formodentlig ved Faderens Død havde nedsat sig her som Læge og Apotheker, medens det dog ikke ret vides, naar han egentlig begyndte sin Virksomhed her. hvor han døde 1627. Samtidig med ham fandtes imidlertid et Par andre Læger i Odense, nemlig Eskild Christensen, som 1592 nedsatte sig her og kaldes Medicus ordinarius eller Provindsialmedicus, og som ogsaa var lønnet med et Canonicat, og Jens Mule, som nedsatte sig i Odense 1605. Eskild Christensen døde imidlertid 1621, og rimeligvis har Jens Mule da faaet hans Canonicat og er vel da ogsaa bleven Provindsialmedicus, skjøndt han ikke findes omtalt som saadan. Muligt er det dog ogsaa, at han først ved Corn. Hamsforts Død 1627 er bleven aflagt med geistligt Gods; men at han har havt noget Saadant, vide vi af et Brev fra H. Køster[1]). Jens Mule døde 1633; men allerede omtrent 1630, eller snarere lidt tidligere, var en ny Læge kommen til Odense, nemlig Oluf Jacobsen, som practiserede der indtil sin Død 1638, og kort før Jens Mules Død kom i Vinteren mellem 1632 og 33 Henrik Køster

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 476.

til Odense som practiserende Læge, engageret af den fyenske Adel, over hvis Karrighed han imidlertid i sine Breve bittert beklager sig[1]), og desto villigere har han 1635 fulgt Opfordringen til at forlade Odense for at tiltræde Posten som Prinds Christians Læge. Hvorvidt der ved Oluf Jacobsens Død 1638 eller i den første Tid derefter har været nogen Læge i Odense, vides ikke ret; men omtrent 1640, noget før eller noget efter, nedsatte Christopher Schultz sig her, hvor han forblev indtil sin Død, hvis Aarstal ikke vides, men som maa være indtruffen inden 1652. Endnu fandtes her i dette Tidsrum en eller to Læger samtidig med Schultz. At Paul Moth, som nærmere skal omtales i næste Tidsrum, practiserede her fra 1647 til 1651, er sikkert nok; derimod er det mindre vist[2]), om Joachim Timmermand, som af nogle angives at have været „Poliater" i Odense, hvilket da skal have været fra omtrent 1645 til 1648, virkelig har været her, ialtfald anderledes end blot forbigaaende; han skal nærmere omtales blandt Ribes Læger i dette Tidsrum.

Eskild Christensen

(Eskillus Christiani) var en Søn af Christen Eskildsen og Cathrine Ingvorsdtr.[3]), hvis Stand forøvrigt er ubekjendt. Faderen døde af Pest 1553, da Sønnen neppe kan have været synderlig gammel; men dennes Fødeaar er imidlertid ubekjendt. Han reiste, ligesom andre Studenter, i sin Ungdom i Udlandet, blev $\frac{17}{10}$ 1580 immatriculeret ved Universitetet i Padua sammen med Anders Christensen, med hvem

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 476, Cista med., Locul. XXXI.
[2]) J. F. Kinck: Oratio Joach. Timmermanni, p. 6 (Indbydelsesskr. til Ribe Kathedralsk. 1859).
[3]) Over dem findes et Epitaphium i Boeslunde Kirke ved Korsør, sat af Eskild Christensen; Mandens Stilling omtales ikke deri (Hofm. Fund. VIII, p. 113).

han altsaa maaskee har gjort Følgeskab paa Reisen, og anbefaledes $\frac{24}{10}$ 1583 af Universitetet i Basel, hvor han da i nogen Tid havde studeret, til Kong Fredrik II.[1]). 1592 fik han kgl. Bestalling som Provindsialmedicus i Odense, hvor han Aaret efter ægtede Biskop Jacob Madsens Datter Marie[2]) eller Maren. Han var aflagt med et Vicariat i Roeskilde Domcapitel, hvilket udgjorde hans Løn som Provindsialmedicus. Han døde i Odense 1621, efterat have skjænket 500 Rd. til Legater, hvoraf 300 Rd. til Odense Gymnasium, 100 Rd. til St. Knuds Kirke og 100 Rd. til de Husarme eller „Julefattige", hvorpaa Fundats dog først udstedtes $\frac{20}{1}$ 1626 af hans efterlevende Hustru og Professor Svend Pedersen ved Gymnasiet, hvem hun 1623 havde ægtet[3]).

Skrifter kjendes ikke.

Jens Mule

(Janus Mulenius) var født $\frac{15}{9}$ 1564 i Odense, hvor Faderen, Hans Mule til Nislevgaard, gift med Mette Kotte, var Borgmester. I sit 11te Aar kom han 1575 til Sorø, hvor Mag. Iver Bertelsen var gift med hans Søster, og efter her at have nydt Undervisning i 6 Aar, sattes han 1581 i Herlufsholms lærde Skole, hvorfra han 1586 deponerede ved Kjøbenhavns Universitet. Faa Aar efter reiste han udenlands paa Studeringernes Vegne, kom hjem igjen til Fædrelandet, men reiste derpaa atter 1595 udenlands, først til Tydskland og derpaa endnu samme Aar til Italien, hvor han $\frac{31}{10}$ 1595 indskreves ved Universitetet i Padua og det følgende Aar var Procurator for den tydske Nation her.

---

[1]) Rørd.: Univ. Hist. II, p. 293

[2]) Vedel-Simonsens Bidr. til Odense Bys Hist. III, p. 46.

[3]) Hofm. Fund. V, p. 11—13 og 135, Mummes Bidr. til Odense Bys Hist., p. 65.

Fra Italien gik han 1598 til Basel, hvor han samme Aar[1]) tog den medicinske Doctorgrad, og derpaa reiste han atter hjem, men drog strax igjen bort som Hovmester for den unge Axel Pedersen Brahe, med hvem han derpaa reiste i Udlandet indtil han 1602 kaldtes hjem for at reise til Moskov med Hertug Hans, hvilken Reise han selv har beskrevet. Efter Prindsens Død kom Mule 1605 til Odense, nedsatte sig som practiserende Læge her og ægtede Else Hansdtr., Enke efter kgl. Juveleer Didrik Fuiren og tidligere gift med Biskop Niels Jespersen. Hun døde uden Børn $\frac{30}{3}$ 1623, og næste Aar ægtede Jens Mule da Ane Willumsdtr., med hvem han havde 8 Børn, og som overlevede ham og senere ægtede Dr. med. Christopher Schultz. Jens Mule skjænkede, vistnok 1623, 1000 Rd. til de Fattige og døde i Odense $\frac{26}{5}$ 1633. At han var aflagt med geistligt Gods, vide vi, som omtalt, fra Henrik Køster; men hvilket dette var, og i hvilken Egenskab han havde det, omtales ikke. Hans første Hustru havde, medens hun var gift med Fuiren, meget givet sig af med en udbredt Handel med Diamanter, Guld, Perler og Juveler paa fremmede Lande, hvilken hun synes at have fortsat baade som Enke og i sit Ægteskab med Jens Mule[2]).

Skrifter: Disp. de Natura Caloris. Heidelb. 1594. — 4. — Brevis Febris Historia. Basil. 1598. — 4. —

Oluf Jacobsen

(Olaus Jacobæus) var født $\frac{7}{10}$ 1588 i Odense, hvor Faderen, Jacob Madsen Veile, som før havde været Præst ved Ribe

---

1) Dette Aar er hans Brevis Febris Historia nemlig udkommen i Basel; Bircherod angiver, at han 1599 kom til Basel og tog Doctorgraden (Suhms Saml. I, H. 2, p. 9), og Nyerup angiver, at han blev Dr. med. i Basel 1593 (Litteraturlex., p. 401); den sidste Angivelse er aabenbart urigtig, Bircherods er heller neppe nøiagtig.

2) Vedel Simonsen: Bidr. til Odense Bys Hist. III, p. 65.

Domkirke, samme Aar var bleven Biskop; Moderen var Catharina Baggesdtr. Han var saaledes en yngre Broder af Kongens Livlæge, Mads Jacobsen. Han reiste i sin Studentertid udenlands og blev $\frac{18}{4}$ 1625 immatriculeret ved Universitetet i Padua, hvor han det følgende Aar var Consiliarius for den tydske Nation. I Udlandet, maaskee i Padua, erhvervede han den medicinske Doctorgrad, og efter sin Hjemkomst nedsatte han sig som Læge i Odense, hvor han allerede var 1630, da han i dette Aar her førte en Proces med Lic. theol. Jacob Jacobsen Wolff, og her døde han, som det synes, ugift, $\frac{14}{11}$ 1638 efter en Maaneds Tid iforveien at have testamenteret 300 Rd. til „de Fredagsfattige" i Odense[1]), 200 Rd. til St. Knuds Kirke[2]) og 200 Ferdinandsdalere til Odense Gymnasium[3]).

Skrifter kjendes ikke.

Christopher Schultz

(Christophorus Schultz) er meget lidt bekjendt. Muligen er det ham, som Th. Bartholin i et Brev til Worm[4]), skrevet i Leyden $\frac{23}{8}$ 1638, omtaler som „en Practicus fra Odense", der nylig der havde taget Doctorgraden; i saa Fald synes det, som om han har practiseret før han blev Dr. med. Han ægtede i Odense Jens Mules Enke, Ane Willumsdtr., og da han døde inden 1652 efter 8 Aars Ægteskab, maa dette være indgaaet før 1644 og Schultz altsaa i ethvert Tilfælde dengang have været der i Byen. 1645 fik han Privilegium som Apotheker, og omtrent 1650 maa han være død, da Enken, som døde 1652, fortsatte Apotheket. Schultz efterlod en Søn, som var en stor Elsker af Rariteter og

---

1) Hofm. Fund. V, p. 133, Mumme: Bidr. t. Odense Hist., p. 64.
2) Hofm. Fund. V, p. 94.
3) v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 181.
4) Epp. Wormii II, p. 649.

reiste til Kjøbenhavn, hvor han blev i 20 Aar og døde 1704. Han efterlod i Odense Gaard og Meubler uden Opsigt; „Meublerne bleve stjaalne og Gaarden brugt til Hvermands Bryllup“ [1]).

Skrifter kjendes ikke. [2])

Viborg.

Her levede ved Fredrik II.s Død Hans Paludan som Provindsialmedicus for Nørrejylland, i hvilken Stilling han forblev indtil sin Død 1615. Men allerede i Begyndelsen af Christian IV.s Regjering nedsatte her sig flere andre Læger. Saaledes nedsatte 1591 Peder Iversen sig her i sin Fødeby, hvor han virkede indtil sin Død 1629 og fik kongeligt Løfte paa Canonicatet ved Viborg Domkirke efter Hans Paludans Død samt kongelig Løn indtil dette kunde opnaaes, og det er maaskee derfor rimeligt, at han har hjulpet Hans Paludan, som ved Peder Iversens Nedsættelse allerede begyndte at blive tilaars, i hans vidtløftige Virksomhed som Medicus for hele Nørrejylland. Formodentlig ikke længe efter Peder Iversen kom endnu en Læge til Viborg, nemlig Peder Hansen, som idetmindste levede her i Aaret 1600 [3]), og som sikkert kun har været practiserende Læge, men om hvem det forresten ikke vides, naar han kom eller naar han døde eller paa anden Maade endte sin Virksomhed her [4]). Endnu en

---

[1]) Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 192.

[2]) Paul Moth, hvis Virksomhed som Læge i dette Tidsrum kun falder i dettes allersidste Aar, skal omtales under næste Afsnit, og Joachim Timmermand, hvis Ophold i Odense er temmelig tvivlsomt, vil blive omtalt blandt Ribes Læger.

[3]) Cista med., Locul. XI.

[4]) Eske Brosk skriver i sin Dagbog, at han $\frac{27}{1}$ 1604 blev meget syg og „vee af Hede“, og at Dr. Johannes (ɔ: H. Paludan) og Dr. Matthias $\frac{30}{1}$ bleve hentede fra Viborg; den Sidste næv-

Læge begyndte sin Virksomhed i Viborg, medens Hans Paludan levede, nemlig Lucas Paludan, som 1613 var der i Byen som Læge, og som Aaret efter Hans Paludans Død, $\frac{18}{2}$ 1616 ved et Kongebrev udnævntes til Provindsialmedicus og fik det Canonicat, som var denne Embedsmand tillagt, medens Peder Iversen fik det ham lovede Prælatur, som Hans Paludan havde havt. Lucas Paludan døde 1638, og det næste Aar blev Christen Schütze, som hidtil havde practiseret i Aalborg, hans Eftermand og var derpaa Provindsialmedicus i Viborg indtil sin Død 1650. Fra 1629 indtil det her omhandlede Tidsrums Udgang var der altsaa kun een Læge i Viborg; men paa denne Tid fik ogsaa Aalborg, Randers og Kolding Læger, medens der tidligere ingen saadanne havde været paa disse Steder.

Peder Iversen

(Petrus Ivo s. Ivari s. Ivarius) var født 1555 i Viborg, hvor hans Fader, Ivar Pedersen, var Skriver og gift med Margarethe Pedersdtr. Hegelund, Datter af Borgmester Peder Christensen Hegelund i Viborg. Han studerede Medicin og reiste 1577 paa Studeringernes Vegne udenlands, hvor han især studerede ved Universiteterne i Tübingen, Strasborg, Altorf og Padua, hvor han immatriculeredes $\frac{25}{3}$ 1586, besøgte to Gange Rom og blev 1591 creeret til Dr. med. i Basel. Samme Aar kom han hjem til Viborg, hvor han da begyndte sin Virksomhed som Læge og, som ovenfor fortalt, fik kgl. Løn og Løfte om et Prælatur ved Hans Paludans Død. Omtrent 1600 [1]) ægtede han Karen Pedersdtr. Løvenbalck, en Datter af Biskoppen i Viborg, Mag. Peder Thøgersen Løvenbalck, og med hende havde han 3 Sønner

---

nes, som om han var Læge; men en Saadan af det Navn findes ellers intetsteds omtalt i Viborg og nævnes heller ikke i Th. Bartholins Liste over danske Læger.

[1]) Cista med., Locul. XI.

og 3 Døttre. Hun døde imidlertid 1610, og han ægtede da Inger Bloch, som ogsaa døde fra ham, allerede 1613, og han levede derpaa som Enkemand indtil sin Død $\frac{25}{11}$ 1629, hvorefter han blev begravet i Domkirken. Peder Iversen synes at have været en begavet Mand, en dygtig og anseet Læge og kaldes paa Epitaphiet „felix Medicus, Conjux atque Poëta“ [1]).

Skrift: Theses de rigore. Basil. 1591.

Peder Hansen

(Petrus Johannis Wiburgius) var Dr. med. [2]) og levede i Viborg Aar 1600 [3]); forresten er Intet bekjendt om hans Liv og Levnet. Han synes at have staaet i Venskabsforbindelse med Prof. Anders Krag.

Lucas Paludan

(Lucas Paludanus) var maaskee en Søn af Hans Paludan; dog er dette kun en Gisning, da hans Herkomst er ubekjendt. Han var Dr. med. [4]), hvilket han maa være bleven et Sted i Udlandet, og var allerede 1613 i Viborg, da han 8. Aug. i dette Aar hentedes herfra til Eske Brock i Randers [5]); men Aaret efter Hans Paludans Død fik han ved Kongebrev af $\frac{18}{9}$ 1616 det Canonicat, som var tillagt Provindsialmedicus i Nørrejylland, hvilken Stilling han altsaa derved tiltraadte og forblev i indtil sin Død 1638. Han var gift med Maren Poppes.

---

[1]) Pontopp.: Marm. Dan. II, p. 208.
[2]) Th. Bartholins Liste over Danske Drr. med. i Med. Dan. dom., p. 370.
[3]) Cista med., Locul. XI.
[4]) Th. Bartholins Liste i Med. Dan. dom.
[5]) Ursin: Stiftsst. Viborg, p. 235.

Christen Schütze

Schytte eller Skytte (Christianus Schütz s. Schütte s. Skytte) var født 1587 i Smaarup i Jylland, hvor Faderen var Præst, og var saaledes en Broder til Enkedronningens Livlæge, Anders Schütze. Han reiste i sin Ungdom i 14 Aar i Tydskland, Schweitz, Frankrig og Italien, hvor han 29/4 1621 immatriculeredes ved Universitetet i Padua og maaskee allerede dengang var Dr. med.; senere skal han have været Læge hos Biskoppen i Halle [1]). Fra 1625 til 1639 practiserede han i Aalborg, og efter Lucas Paludans Død 1638 blev han ansat som Provindsialmedicus i Viborg og aflagt med det dertil hørende Canonicat, og 1650 døde han her, hvor han begravedes i Domkirken, og hans Børn reiste ham og hans Hustru, Margarethe Grubbe, som døde 1656, 47 Aar gl., efterat have født ham 9 Børn, et Epitaphium [2]), hvorpaa han kaldes „Medicus felicissimus". Tidligere havde han været gift med Jacobe Bentzon, Enke efter Præsten ved Aalborg Domkirke, Mag. Thøger Pedersen, som døde 1626. Hun døde 1629 [3]).

---

[1]) Suhms Saml. II, H. 3, p. 8.

[2]) Pontopp.: Marm. Dan. II; p. 208.

[3]) Pontopp.: Marm. Dan. II, p. 237 og D. Atl. V, p. 137. Naar det i Herh. & Mansas Saml. p. 107 N. u. T. antages, at Chr. Schytte i Viborg og Chr. Skytte i Aalborg maa være to Personer, fordi Chr. Schytte i Viborg i Gravskriften kun nævnes som een Gang gift, og da med Marg. Grubbe, medens Chr. Skytte i Aalborg var gift med Jacobe Bentzon, da er dette uholdbart; thi Marg. Grubbe var Schützes sidste Kone, og med hende havde han Børnene, som satte ham Epitaphiet, og at de da kun omtalte deres egen Moder, som ovenikjøbet kun laae begravet ved Manden, medens hans første Kone begravedes i Aalborg, hvor Manden var, da hun døde, er ikke at undres over. En anden Sag er det, hvis Angivelsen, at Chr. Skytte var Læge i Aalborg allerede 1614, er rigtig; thi da var Christen Schütze endnu paa Reiser; men det sees ikke, hvortil denne Beretning støtter sig.

Aalborg

blev først i dette Tidsrum forsynet med Læge; men denne var ikke lønnet med Canonicat eller anden særlig Løn, vides heller ikke at have, som det ellers stundom var Tilfældet, været engageret af Provindsens Adel, men var simpelthen practiserende Læge, og en saadan maatte vel ogsaa nu, da Trangen til ordentlige Læger dog mere og mere vaagnede idetmindste hos de høiere Stænder, kunne finde et anstændigt Udkomme flere Steder i Nørrejylland, da den ene Provindsialmedicus i Viborg dog umuligt kunde blot nogenlunde besørge alle Syge i den store Deel af Provindsen, som havde nærmere til Viborg, end til Ribe, hvor der ogsaa fandtes en lønnet Læge. Den første Læge, som nedsatte sig i Aalborg, var den ovenfor omtalte Christen Schütze, som practiserede her fra 1625 indtil han efter Lucas Paludans Død overtog dennes Embede i Viborg og derfor 1639 forlod Aalborg, hvor da vistnok samme Aar Niels Benzon nedsatte sig og practiserede indtil sin Død 1674.

Niels Benzon

(Nicolaus Benzon), fra hvem den adelige Familie Benzon stammer, skal selv nedstamme fra en yngre Gren af en adelig skotsk Familie, som først bosatte sig i Hamborg og senere i Randers[1]). Han var født 1609 i Randers, hvor hans Fader, Bent Hansen, gift med Karen Poulsdtr., var Borgmester. Han reiste i sin Ungdom udenlands for at studere Medicin, opholdt sig 1631 i Leyden og immatriculeredes $\frac{2}{3}$ 1633 ved Universitetet i Padua, hvor han 1633 og 1634 var Consiliarius for den tydske Nation og 1636 Universitetets Syndicus og Prorector. I Mai 1638 blev han af Dogen i Venedig slagen til Ridder af St. Marcus og op-

---

[1]) v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 195.

tagen i den venetianske Adelsstand, og samme Aar blev han i Basel creeret til Dr. med. Ved sin Hjemkomst nedsatte han sig i Aalborg, som Christen Schütze just havde forladt, som practiserende Læge. Ved de Svenskes Indfald 1657 flygtede han med Kone og Børn til Calenberg; men efter Freden vendte han atter tilbage. 1664 fik han kongelig Bevilling paa Frihed for Skat af sin Vaaning. Han var gift med Mette Nielsdtr., født 1640 og død 1687, en Datter af Borgmester Niels Jacobsen i Randers. Niels Benzon døde $\frac{12}{8}$ 1674 i Aalborg, hvor han begravedes i Frue Kirke, hvor „en muret Begravelse med Jern-Sprinkelværk for“ [1]) optog ham og senere hans Hustru og Søn, Geheimeraad Niels Benzon. Før sin Død testamenterede han 300 Rd. Courant til Budolphi Kirke, til den, som betjener Løverdags Skrifteprædiken; Fundatsen udstædtes $\frac{16}{1}$ 1675 af hans Efterlevende [2]). Han efterlod sig ved sin Død 3 Herregaarde, nemlig Vaar (Farstrup Sogn i Viborg Stift), som han 1668 erhvervede ved Indførsel for Gjæld [3]), Korsøgaard og Bjørnkjær. I Marts 1668 var hans Vaaben af Dr. Niels Jespersen bleven opsat i Sophiekirken i Padua.

Skrifter: Disp. de catarrho. Basil. 1637. — Theoria iatrica affectuum Septentrionales cumprimis divexantium. Basil. 1638. — Afhandlinger i Acta med. & phil. — Observationes medicæ & historiæ curationum. —8. (Manuscr.). — Liber observationum medicarum & remediorum in variis morbis dextre adhibitorum. —4. (Manuscr.). —

Randers

fik ogsaa i dette Tidsrum sin første Læge og omtrent samtidig med Aalborg, eller idetmindste kort efter, idet Giøde

---

[1]) Pontopp.: D. Atl. V, p. 141.
[2]) Hofm. Fund. IV, p. 16.
[3]) Pontopp.: D. Atl. V, p. 96.

Jensen allerede 1630 opholdt sig i Randers som practiserende Læge, i hvilken Egenskab han ogsaa døde her 1656. Samtidig med ham practiserede Søren Hoffman her fra omtrent 1630 indtil sin Død 1649.

Giøde Jensen

(Ægidius Johannis) var rimeligvis født, uvist naar, i Aarhus, hvor Faderen, Jens Giødesen, gift med Magdalene Valentinsdtr., var Biskop. Han reiste i sin Ungdom udenlands og blev der Dr. med. Efter sin Hjemkomst nedsatte han sig i Randers, hvor han 1630 ægtede Margrethe Nielsdtr., en Datter af Borgmester Niels Jacobsen sammesteds. I Aaret 1656 døde han.

Skrift: Assertiones Medico-Practicæ. Lugd. Bat. 1624. —4. —

Søren Hoffman

(Severinus Hoffman) var født $\frac{6}{4}$ 1600 i Randers, hvor Faderen, Niels Jacobsen, var Borgmester og gift 2den Gang med Borgmester Søren Hoffmans [1]) Enke, Maren Pedersdtr., som var en Datter af Borgmester Peder Lassen i Randers. Han reiste i sin Ungdom udenlands i 13 Aar og immatriculeredes $\frac{7}{4}$ 1629 ved Universitetet i Padua, hvor han samme Aar tog Doctorgraden. Efter sin Hjemkomst nedsatte han sig i Randers, hvor han practiserede som Læge indtil sin

---

[1]) Denne Søren Hoffmans Fader, som ogsaa var Borgmester i Randers, og snart kaldes Hopmann, snart Hofmann, var født i England, men i Krigstid flygtet til Danmark med sin Formue. Maren Pedersdtr. Lassen havde givet sin første Mand, som var aldrende, og hvis Ægteskab med hende var barnløst, det Løfte, at opkalde sin første Søn efter ham; den 2den Søn, den berømte Jurist, Peder Lasson, blev opkaldt efter hendes Fader, og den 3die Søn, Jacob Nielsen, fik Navn efter sin egen Fader og blev Stamfader til Lossauerne, saa at alle tre Sønner bleve Stamfædre til adelige Familier.

Død 1649. Han var gift med Gjertrud Pedersdtr., Enke efter Sognepræst Mag. Peder Thøgersen i Randers; men da hun var Søren Hoffmans Moders Farbroders Sønnedatter, maatte han ifølge kgl. Resolution af $\frac{16}{7}$ 1638 give 100 Rd. til de Fattige i Randers for at faae Lov til at ægte hende. Han var en dygtig Læge, som jevnligt brugtes ved Hoffet og var med Kongen i Slaget paa Colbergerheide 1644.

Skrift: Disquisitio de Apoplexia. Basil. 1636. —4. —

Aarhus

blev ogsaa forsynet med Læge i dette Tidsrum og det tidligere, end de to andre nysnævnte Byer, idet Mads Jacobsen allerede omtrent 1600 nedsatte sig her i sin Fødeby, hvor han practiserede indtil han 1614 udnævntes til Livlæge hos Christian IV og da maatte forlade Byen; men, som tidligere omtalt, 1620 tog han af en eller anden Grund sin Afsked fra Hoffet og flyttede tilbage til Aarhus, hvor han da atter virkede indtil sin Død 1636. Da han 1614 forlod Aarhus, var Byen i nogle Aar ganske vist uden Læge; men om dette allerede blev afhjulpet inden Mads Jacobsen 1620 vendte tilbage, er ikke ret bekjendt; thi den næste Læge, som omtales her, Peder Pedersen Saxe, vide vi kun om, at han 1622 var i Aarhus, og at han 1617 sikkert endnu ikke var kommen der; men naar han i det mellemliggende Tidsrum egentlig nedsatte sig i Aarhus, er ikke bekjendt. Denne Mand var her endeel Aar samtidig med Mads Jacobsen og var derefter formodentlig ene Læge der i Byen indtil sin Død 1641, hvorpaa Byen i et Par Aar synes at have været uden Læge; thi dette var idetmindste Tilfældet 1643[1]), da Henrik Køster synes at have tænkt paa at nedsætte sig der. Imidlertid er det ikke ret bekjendt, naar egentlig Søren Hansen,

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 522.

som 1644 døde i Aalborg, formodentlig i Besøg hos sin Familie, og som var Læge i Aarhus, opholdt sig her, da dette enten kan have været samtidig med Peder Pedersen Saxe, i hvilket Tilfælde han maa være taget derfra 1643 eller før dette Aar, eller det kan have været fra 1643 og kun havt en kort Varighed. Den næste Læge, vi træffe her i Byen, var Johan Christopher Kreutzauer, om hvem vi heller ikke ret vide, naar han egentlig ankom; men formodentlig har det dog været omtrent 1644, altsaa efter Søren Hansens Død; thi 1646 vide vi, at han var i Aarhus[1]), hvor han derpaa forblev indtil han vistnok 1650 blev Provindsialmedicus i Viborg efter Christen Schützes Død. Hvorvidt endnu en Læge fandtes her samtidig med Kreutzauer, nemlig Jacob Ottesen Seeblad, som døde 1654, eller denne først er kommen her ved den Andens Forflyttelse, er ikke bekjendt, og han vil derfor først blive omtalt i næste Tidsrum. Derimod skal her endnu nævnes Peder Hegerfeldt, som 1646 blev Dr. med. i Udlandet og muligen kort efter har nedsat sig i Aarhus, men hvis Ankomst hertil heller ikke er bekjendt.

Peder Pedersen Saxe

(Petrus Petri Saxe Arhusiensis) var udentvivl født i Aarhus, uvist naar, og formodentlig en Søn af en af denne Bys Borgere, Peder Saxe (død 1621), som var gift med Maren Terkildsdtr. Abildgaard (død 1614)[2]). Han reiste i sin Ungdom udenlands og blev Dr. phil. & med. i Helmstad, hvor han formodentlig har opholdt sig i længere Tid, eftersom han der 1617 blev gift med Sophrosyne Schevelius, Datter af Superintendenten, Prof. og Dr. theol. Laurits Schevelius i Helmstad. Efter at være kommen hjem, ned-

---

[1]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 188.
[2]) ibid., p. 50.

satte han sig i Aarhus, hvor han maa have været 1622, da hans Hustru i dette Aar døde der i Byen d. 26. Marts[1]. Aaret efter ægtede han Ursula Andersdtr., en Borgerdatter fra Veile, som i mange Aar overlevede ham, der døde $\frac{6}{4}$ 1641 og blev begravet i Domkirken. Han var en af de faa Læger, som døde i Fattigdom; men hans Formuesomstændigheder maa allerede medens han var i Helmstad have været slette; thi Pengene til at bestride Udgifterne ved sin Doctorpromotion maatte han laane, og denne Gjæld var endnu ikke betalt 1626[2]. Han efterlod derfor ogsaa sin Enke i yderlig Armod, saa at hun f. Ex. 1652 fik i Almisse af Biskoppen 2 Rd. af Else Marsviins Rentepenge[3].

Søren Hansen,

en Søn af Borgmester og Tolder Hans Sørensen i Aalborg og Ane Bentsdtr., en Søster til Dr. med. Niels Benzon, angives af v. Deurs[4] at have været Læge i Aarhus og at være død 1644 i Aalborg[5], formodentlig paa et Besøg. Han er forøvrigt ubekjendt og findes ikke paa Th. Bartholins Liste over danske Læger.

Johan Christopher Kreutzauer

eller Creutzhaver (Johannes Christophorus Kreutzaver) var sikkert en Tydsker af Fødsel og var Dr. med., formodentlig creeret ved et eller andet tydsk Universitet.

---

1) Pontopp.: Marm. Dan. II, p. 109.
2) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 50.
3) ibid., p. 193.
4) Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 181.
5) Er v. Deurs's Angivelse rigtig (Kilden anføres ikke), kan det altsaa ikke have været denne Søren Hansen, hvem Kongen $\frac{2}{9}$ 1662 bevilgede „udi alle Paalæg at staae og forblive under den Geistlige Jurisdiction“, og som i Rescriptet herom kaldes „Medicus i Aalborg“ (vide Fogtmanns Reskriptsaml.).

Naar han kom til Danmark, vides ikke; men 1646 var han i Aarhus, eftersom han i dette Aar kjøbte et Stolestade i Domkirken[1]) til sig selv og et andet til sin Hustru, saa at han altsaa ogsaa var gift dengang. Ved Kongebrev af $\frac{7}{12}$ 1649 fik han Tilladelse at holde Apothek i Aarhus, dog skulde han for en passende Pris afkjøbe den forrige Apothekers Enke hendes Inventarium; men dette kom dog ikke istand, formodentlig fordi Kreutzauer det næste Aar blev Provindsialmedicus i Viborg, da Christen Schütze var død. Her var han tillige Apotheker indtil 1669, da han afstod sit Apothek til Julius Fredr. Friedenrich. Han maa vel være død inden 1680, eftersom det siges paa hans Epitaphium, at han opholdt sig i Danmark i 31 Aar. Han var gift med Karen Henriksdtr. Irgens og med Magdalena Sybilla Gräffinde[2]).

Peder Hegerfeldt

(Petrus Hegerfeld) var født i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Herman Hegerfeldt, var Kjøbmand og gift med Raadmand Peder Carlsens Datter Anna. Han reiste som alle Andre udenlands i sin Studeretid og blev 1646 Dr. med. i Wittemberg. Efter sin Hjemkomst, som muligen har funden Sted kort efter, maaskee dog først senere, nedsatte han sig i Aarhus, hvor han practiserede i nogle Aar indtil han blev Lagmand i Christiania, hvor han døde 1671. Han var gift med Borgmester Hans Pedersens Enke, Kirstine Lauritsdtr. Bording, som han ægtede i Aarhus.

Skrifter: Disp. de Ministerio Ecclesiastico. Witteb. —4.
— Disp. de erroribus naturæ. Witteb. 1646. —

---

[1]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 188.

[2]) Saaledes siges det i Gravskriften; efter Navnene at dømme, skulde den Sidste snarere have været hans første Hustru, da hendes Navn har et fuldkommen tydsk Udseende. Imidlertid var han ganske vist 1646 gift med Karen Henriksdtr.

Kolding

havde paa en Maade Læge allerede i Fredrik II.s Regjeringstid, da Enkedronning Dorothea nemlig boede paa Koldinghus og her havde sin Livlæge Hans Paludan, til hvem vel ogsaa Byens Indvaanere i Sygdomstilfælde kunde tye; men da Enkedronningen var død 1571 og Paludan blev Læge i Viborg, var Byen atter uden Læge, og denne Mangel blev først afhjulpen, da Michael Christensen nedsatte sig her. Denne tog fast Ophold i Kolding 1630; men det synes næsten[1]), som om han tidligere havde været her i nogen Tid før han 1628 blev udnævnt til Provindsialmedicus i Bergen, hvor han kun blev til 1630, da han kom til Kolding for at blive der til sin Død, hvis Aarstal imidlertid ikke er bekjendt. Andre Læger findes ikke omtalte her i dette Tidsrum.

Michael Christensen

(Michael Christierni s. Christianus) var født i Kjøbenhavn, uvist naar og af hvilke Forældre. Han studerede i Udlandet og indskreves $\frac{31}{8}$ 1623 ved Universitetet i Padua, blev senere Dr. med. enten der eller et andet Sted udenlands, kom atter hjem og practiserede maaskee, som nylig omtalt, først i Kolding, men blev i ethvert Tilfælde 1628 udnævnt til Provindsialmedicus i Bergen, hvor han dog ikke følte sig tilfreds, hvorfor han 1630 tog sin Afsked og nedsatte sig i Kolding, hvor han senere forblev. Hans Dødsaar er ubekjendt.

Ribe

var, som tidligere fremstillet, allerede af Christian III. udseet til Opholdssted for en Læge, som skulde lønnes af

---

[1]) Cimb. litt. I, p. 646.

Capitlet, men fik først en saadan omtrent 1580, da Hans Lauridsen Amerinus blev Læge og Kannik her, hvor han derpaa virkede indtil sin Død 1605, altsaa ind i dette Tidsrum. Efter hans Død var Ribe atter blottet for Læge og fik først en saadan igjen 1613, da Christen Bording blev Provindsialmedicus her, efter at han i 3 Aar havde været Livlæge hos Prinds Christian. Han døde 1640, og Ribe var nu atter i et Par Aar uden Læge, nemlig indtil 1642, da Joachim Timmermand blev ansat her. Det angives nu af Møller [1]) og formodentlig efter ham af Worm og Nyerup, at Timmermand blev Stadslæge i Odense, og det siges [2]), at Aarsagen til at han forlod Ribe var, at hans Kjæreste, Borgmester Hans Friis's Datter i Ribe, slog op med ham; men naar han da egentlig kom til Odense, angives ikke, og da hans Efterfølger i Ribe, Ludvig Povch, først ansattes 1649, Aaret efter Timmermands Død, skjøndt han allerede 1646 var bleven Dr. med., synes dog meget at tale for, at Timmermand virkelig er vedbleven at være Læge i Ribe indtil sin Død [3]), om end han maaskee en kort Tid har været i Odense, hvorfra han unægtelig fik sin Hustru.

Joachim Timmermand

(Joachimus Timmermannus) var født i Rendsborg, uvist naar eller af hvilke Forældre. Han studerede først i Kjøbenhavn, hvor han fik en Velynder i Ole Worm og kom i Huset hos hans Svigersøn, den mathematiske Professor Erik Torm. For ham reiste han 1640 til Kønigsberg i Anledning af nogle vanskelige Pengeaffairer, som han heldig fik afgjort; men da det var blevet temmelig seent paa Aaret og Kønigsberg desuden behagede ham, blev han her, tog

---

[1]) Cimb. litt.

[2]) v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 192.

[3]) Kinch: Oratio Timmerm., p. 6.

1641 den medicinske Doctorgrad, blev Adjunct ved det medicinske Facultet og holdt Forelæsninger for de iøvrigt meget faa medicinske Studenter, her fandtes [1]. Han blev dog meget snart kjed af sit Ophold her og taler allerede en Maanedstid efter at han havde berettet om sine Forelæsninger og sendt sin Doctordisputats hjem, i Mai 1641 om, snart at ville reise derfra, hvilket han formodentlig ogsaa har gjort, da han 1642 var i Ribe. Om hans senere Liv hersker der, som fremstillet, nogen Uvished; kun det vides, at han 1644 holdt en Tale i Ribe Domkirke i Anledning af, at Christian Rantzow havde tilbageerobret Riberhus fra Svenskerne, som havde holdt det besat. Han var gift med Raadmand Hans Bruuns Datter i Odense og døde $\frac{22}{1}$ 1648.

Skrifter: Disp. de dolore Colico. Regiomont. 1640. —4. — Disp. de dolore Capitis. Regiom. 1640. —4. — Disp. inaug. de Paralysi. Regiom. 1641. —4. — Theses medicæ de Pulmonum ulcere Phthisicorum. Regiom. 1641. —4. — Theses de morbis occultarum qualitatum. Regiom. —4. —

Christiania

begyndte sin Tilværelse i dette Tidsrum, idet den 1624 anlagdes af Christian IV., da det gamle Oslo var samme Aar gaaet tilgrunde ved Ildebrand.

Som Kongen i andre Henseender sørgede for denne By, som skyldte ham sin Tilblivelse, saaledes forsynede han den ogsaa snart med en Læge, idet han fik Peder Alfsen, som var Provindsialmedicus i Bergen, til 1626 at flytte til Christiania, hvor han forlenedes med et Canonicat i Oslo Domcapitel med Forpligtelse til, „at læse Philoso-

[1] I et Brev til Worm (Epp. Wormii II, p. 772) fortæller han, at der kun findes 16 medicinske Studenter, „unde parum lucrifacere possum“.

phiam i Skolen for Ungdommen, som og at lade sig bruge in praxi Medica og Cantoriet forvalte“ [1]). I Aaret 1631 blev han imidlertid Lagmand i Throndhjem og forlod altsaa Christiania, som nu synes selv at have maattet sørge for at faae en Læge; thi vi finde, at Statholderen, Christopher Urne, i sit eget og Borgernes Navn henvendte sig til Otto Sperling, som i nogle Aar havde opholdt sig som Læge i Bergen, og tilbød ham 600 Rd. i aarlig Løn samt lovede at udvirke hos Kongen, at han maatte beholde sit Canonicat i Bergen indtil et lignende blev ledigt i Christiania, hvilket ogsaa opnaaedes. Det var altsaa paa en hel anden Maade, end første Gang, at Lægeposten denne Gang besattes, og det Canonicat, Peder Alfsen havde i Oslo Domcapitel, maa vel tilligemed Forpligtelsen til at docere Philosophi være gaaet over til en Anden. Sperling flyttede altsaa til Christiania, men følte sig høilig utilfreds her, da Tilstanden ingenlunde svarede til de givne Løfter, og han forlod derfor allerede 1634 Norge og begav sig til Danmark. Efter ham blev da Peder Alesius Læge i Christiania, hvor han var 1638, men formodentlig ogsaa døde i dette Aar; thi samme Aar blev Ambrosius Rhode udnævnt til Provindsialmedicus i Christiania og aflagt med et Canonicat. Ved denne Leilighed blev atter Lægeembedet forenet med en Docentpost ved Gymnasiet, idet Rhode tillige udnævntes til Prof. physices et matheseos herved.

Peder Alfsen

(Petrus Adolphi) var født i Oslo, studerede Medicin og reiste i sin Ungdom i Udlandet, hvor han $\frac{6}{1}$ 1613 blev indskreven ved Universitetet i Padua. I Udlandet blev han ogsaa baade Dr. juris utriusque og Dr. med., og efter sin Hjemkomst til Fædrelandet blev han Læge i Bergen, hvor

---

[1]) D. Mag. 4. R. II, p. 240.

han virkede fra 1616 til 1626, da han forflyttedes til Christiania, hvor han, som omtalt, var baade Læge og philosophisk Lærer samt aflagt med et Canonicat. Her blev han dog kun til 1631, da han blev Lagmand i Throndhjem, hvilken Post han atter afstod 1654; men han skal derefter have levet her indtil sin Død 1663. Medens han opholdt sig i Bergen, erhvervede han sig rimeligvis endeel Jordegods, som han idetmindste senere var i Besiddelse af, og hans Bønder klagede over Bedrageri og Rovgjerrighed af ham; saaledes klagede en Mand over, at han havde maattet betale Afgifter af en Gaard, som han uagtet flere Reiser og andre Henvendelser til Jorddrotten ikke endnu flere Aar efter var kommen i Besiddelse af[1]).

Peder Alesius

(Petrus Alesius) var Dr. med., men forøvrigt ganske ubekjendt. Han sendte 1638 til Ole Worm en Beskrivelse over Mindesmærker i Oslo[2]) og var altsaa dengang i Christiania.

Kongsberg

skriver sig fra samme Aar, som Christiania, nemlig 1624, da den anlagdes for Bjergværkets Skyld, efterat man havde opdaget Sølverts i dens Omegn og fundet det rigeligt nok til at man kunde antage, at man med Fordeel vilde kunne anlægge en ordentlig Bjergværksdrift. Her ansattes vel ingen Læge som saadan; men omtrent 1629 blev Johan Fridrich Norman, en Tydsker af Fødsel og Dr. med., som i Trediveaarskrigen maatte forlade sit Fædreland og da begav sig til Norge, antagen som Berghauptmand ved Kongsberg Sølvværk. I et Skrift, han udgav om Bjergværket,

---

[1]) N. Saml. V, p. 513.
[2]) Epp. Wormii I, p. 383.

forekom nogle Yttringer, som Participanterne i Værket fandt fornærmelige, og der udnævntes 1632 Commissairer til at dømme i Sagen, hvis endelige Udfald imidlertid ikke kjendes; men muligen har det dog været Skyld i, at Norman omtrent 1633 atter forlod Landet. Forresten er han ubekjendt.

Skrift: Kurze, doch wahrhaftige Beschreibung des Silber- und anderes Bergwerke in Norwegen, so viel derselben 1649 [1]) bekant gewesen. —4. (Optrykt paany Kopenh. 1685. —4.) —

Bergen

var — idetmindste naar man ikke medregner Oslo, hvor Peder Jacobsen Flemløse nogenlunde kan regnes til — den første norske By, som fik Læge [2]), og den første Læge, som her nedsatte sig, var Henrik Højer, som kom hertil i Sommeren 1593 [3]), og som blev her indtil sin Død 1627. Denne var kun practiserende Læge; men 1603 fik Byen ogsaa en Provindsialmedicus, idet Villads Nielsen Adamsen i dette Aar ansattes her, hvor han fra 1599 [4]) havde virket som practiserende Læge før han 1603 tog Doctorgraden. Han døde 1616 og efterfulgtes da af Peder

---

[1]) Trykfeil paa Titelbladet for 1629.

[2]) Naar Biskop Jens Pedersen Skielderup tages med i Betragtning, bliver Bergen naturligvis ogsaa absolut den første norske By, som fik Læge.

[3]) I Bergens Raadhus-Protokol findes under $\frac{2}{3}$ 1594 et Vidnesbyrd angaaende Apotheker Nicolaus de Freundt, hvori det hedder: „udi forleden Sommer er kommen af Stralsund og til denne By en ung Karl ved Navn Henricus Hoierus, som er en Medicus" (N. Saml. I, p. 272). Edvardsen angiver altsaa urigtigt i Bergens Beskr., at Højer var Læge fra $\frac{2}{1}$ 1605.

[4]) Edvardsen: Bergens Beskr. i N. Saml. II, p. 561, hvor han urigtig angives at være bleven Med. ordinar. 1599, og N. Saml. II, p. 184, N. u. T.

Alfsen, som 1626 forflyttedes til Christiania[1]), hvorpaa Poul Andersen blev Provindsialmedicus i Bergen, men døde 1628, og Michael Christensen, som blev hans Eftermand, blev snart kjed af Opholdet her og reiste til Kolding 1630, hvorpaa Otto Sperling, som fra 1628 havde practiseret her, blev Provindsialmedicus; men ogsaa han blev her kun i et Par Aar, da han 1632 lod sig overtale til at flytte til Christiania. Hans Eftermand var udentvivl Johan Bremborg, som 1627 var kommen til Bergen, og som virkede her som Læge indtil sin Død 1647, efter hvilken Tid der neppe fandtes nogen Læge her før 1649[2]).

Henrik Højer

(Henricus Hoierus) var maaskee en Tydsker af Fødsel. Han var Dr. med. og berømt Botaniker og Ornitholog, havde i Leyden gjort Bekjendtskab med Clusius og andre lærde Mænd, stod senere i Brevvexling med dem og sendte dem Planter og Fugle[3]). 1593 kom han fra Stralsund til Bergen, hvor han fik Bopæl hos Apotheker Nicolaus Freundt og synes hurtig at have faaet en stor Praxis. Provindsialmedicus blev han imidlertid ikke, men practiserede i Bergen indtil sin Død 1627.

Villads Nielsen Adamsen

(Wilhadus Nicolai Adamius) var født i Randers 1563[4]), formodentlig af Borgerfolk. Han reiste i sin Ungdom uden-

---

[1]) Medens Peder Alfsen var i Bergen, var det ogsaa, at Christopher Dybvad 1619 opholdt sig her; men han har neppe virket her som Læge.

[2]) Ole Pedersen, som Cold anfører (Læger og Lægev. u. Chr. IV, p. 93) kom nemlig først til Bergen 1/3 1649 (N. Saml. II, p. 561 og N. Mag. II, p. 214).

[3]) Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 395.

[4]) N. Saml. II, p. 561.

lands, opholdt sig 1587 i Rostock som Hovmester for den unge Otto Lindenow og blev $\frac{3}{11}$ 1592 indskreven som Student ved Universitetet i Padua. Rimeligvis har han efter sin Hjemkomst nedsat sig i Bergen som practiserende Læge allerede 1599 inden han endnu havde Doctorgraden, som han først tog $\frac{15}{6}$ 1603 i Kjøbenhavn, og først herefter fik han $\frac{3}{7}$ 1603 Bestalling som Provindsialmedicus i Bergen, fordi han „i sidste store Sygdom (1599—1600) flittig havde øvet sin Kunst“[1]), og $\frac{14}{7}$ 1604 blev han aflagt med et Canonicat. Han døde i Bergen $\frac{15}{5}$ 1616. Han var gift med Dorothea Foss, Datter af Biskop Anders Foss i Bergen, og havde med hende 1 Søn og 4 Døttre. Hun overlevede sin Mand og ægtede senere Jonas Sørensen, Lector theol. i Bergen.

Skrift: Theses de peste. Hafn. 1603. —

Poul Andersen

(Paulus Andreæ), som muligen allerede tidligere var i Bergen, blev efter Peder Alfsens Forflyttelse 1626 Provindsialmedicus i Bergen, men døde allerede 1628. Hans øvrige Liv er ubekjendt. Han var gift med Margarethe Andersdtr. Schwend, en Datter af den roeskildske Kannik, Anders Schwend, som var beslægtet med Thomas Fincke. Hun overlevede sin Mand og ægtede 1630 Otto Sperling.

Johan Bremborg

eller Breenborg (Johannes Bremborg) var født $\frac{24}{6}$ 1600 i Edam i Holland, var Dr. med. og nedsatte sig i Marts 1627 i Bergen[2]), hvor han 1629, da Pesten herskede, be-

---

[1]) N. Saml. II, p. 184, N. u. T.

[2]) N. Saml. II, p. 561.

handlede de Syge [1]) og saaledes ikke fulgte den ellers almindelige Regel for Lægerne, at bringe sig selv i Sikkerhed og overlade Publicum til Bartskjærerne og Pestbøgerne. Formodentlig er han bleven Sperlings Eftermand som Provindsialmedicus; i ethvert Tilfælde blev han i Bergen indtil sin Død $\frac{17}{1}$ 1647 og blev begravet i Domkirken.

Throndhjem

fik ogsaa i dette-Tidsrum Læge, idet Peder Alfsen 1631 kom hertil som Lagmand og blev her indtil sin Død 1663. I Aaret 1646 opholdt Dr. med. Joachim Irgens [2]), som var Kammertjener hos Christian IV., sig i Throndhjem; men da han først ved Kongens Død afskedigedes fra Hoffet, kan hans Ophold i Throndhjem vel ikke have været mere, end aldeles temporært.

---

[1]) I Bergens Raads Anordning af $\frac{22}{7}$ 1629 i Anledning af Pesten hedder det bl. A.: „8) Efterdi at hæderlig og høilærd Mand Dr. Johannes Breenborg haver anlovet at skal holde gode Medicamenter, Præservativer og andre gode Røgelser imod en forgiftig Luft, og det for et lideligt og billigt Kjøb, ville vi derom have Enhver flittig advaret, at de hannem derom betiden ansøge, hvorover næst Guds naadige Forsyn med samme Sygdoms Tilvæxt Alting desbedre kunde forlindres. 9) Naarsomhelst Nogen med saadan Svaghed bliver befængt, og han da strax, førend Sygdommen tager Overhaand eller han med Søvn betages, anmoder Doctoren om Raad og Medicin, bør Doctoren da uden nogen Forsømmelse efter hans Løfte, som tilforn nævnt er, En og Hver at komme til Bistand, saavidt næst den almægtige Herres Hjælp muligt være kan. Dislige saa bør saadan Recept og Medicamenter deres Taxt, enten de hos Doctoren eller paa Apotheket ere at bekomme, paa Raadstudøren anslaaes, saa den gemene Mand det for et billigt Kjøb kan bekomme“ (N. Saml. II, p. 319).

[2]) En Broder til ham var Dr. med. Johan Irgens, som 1650 kom til Røraas, men altsaa ikke levede der i Christian IV.s Tid, som Cold antager (Læger og Lægev. u. Chr. IV, p. 94).

Malmø

har en Tid havt Læge under Chr. IV.s Regjering, forsaavidt det er rigtigt, at Johannes Varwick har overlevet Fredrik II. Han tilbragte imidlertid, som tidligere omtalt, sine sidste Leveaar i dyb Armod og har maaskee ikke engang virket som Læge i den Tid.

Lund

blev, „da Adelen i Skaane underdanigst havde gjort Anfordring og været begjærendes, at dennem maatte beskikkes og forordnes en Medicus“ [1]), udseet til Opholdssted for en Provindsialmedicus i Skaane, hvortil da Gellius Sascerides $\frac{24}{3}$ 1595 blev udnævnt med en aarlig Løn af 100 Rd. indtil han kunde faae noget geistligt Gods i Lunds Capitel, hvilket han først opnaaede 1598, da der tillagdes ham et Canonicat og to Vicarier ved Lunds Domkirke. 1603 blev han imidlertid medicinsk Professor ved Kjøbenhavns Universitet, og Lund synes nu i en lang Aarrække atter at have været uden Læge. 1618 blev Christopher Jørgensen Dybvad aflagt med et Canonicat i Lund og forpligtet til at boe der; men han blev ikke Provindsialmedicus, men kongelig Mathematicus, og har neppe været meget i Lund; idetmindste opholdt han sig 1619 en lang Tid i Bergen. Aaret efter kom han vel tilbage til Lund, men blev derpaa fængslet og ført til Kjøbenhavn, som han kun forlod for at indsættes som Fange paa Kallundborg Slot. Den næste Læge, vi træffe i Lund, er Niels Christensen Foss, som 1622 blev Provindsialmedicus her og aflagt med et Canonicat og Vicariat; men Staden havde ikke større Held til at beholde ham, end den havde havt med sine tidligere Læger; thi allerede 1623 reiste han bort til Udlandet og kom vistnok ikke mere tilbage til

---

[1]) D. Mag. 4. R. II, p. 31.

Lund. Hans nærmeste Eftermand var formodentlig Johan Melchior Hupfauff; men ogsaa mellem disse to Læger ligge sikkert endeel Aar, hvori der ingen Læge fandtes i Lund; thi om end det ikke udtrykkelig siges i et Brev, Hupfauff $\frac{1}{2}$ 1637 skrev til Ole Worm[1]), at han nylig var kommen til Lund, saa synes det dog rigtignok at fremgaae af hele Brevet, som handler om hans paatænkte Doctordisputats ved Kjøbenhavns Universitet, at han for ikke længe siden, maaskee det foregaaende Aar, var ankommen til Landet som Flygtning fra Tydskland paa Grund af Trediveaarskrigen.

Johan Melchior Hupfauff

eller Hyphauff (Johannes Melchior Hupaufius) var upaatvivlelig en Tydsker; men hans Herkomst og Fødeaar ere forøvrigt ubekjendte. Han synes, som sagt, at være kommen til Lund som Flygtning, efterat have mistet sin Formue under de politiske Uroligheder, og practiserede her som Læge endnu inden han havde faaet Doctorgraden. I Februar 1637 skriver han til Worm[2]), at han agter at tage Graden ved Kjøbenhavns Universitet og forespørger om, hvad der i den Anledning er at iagttage; men af en eller anden Grund maa han have forandret Bestemmelse; thi af denne Disputats blev der Intet, hvorimod han maa have taget Graden etsteds i Udlandet, eftersom han 1648 nævnes som Dr. med. I Aaret 1647 anmodedes han om at følge den udvalgte Prinds Christian til Surbrønden[3]), saa at han rimeligvis maa have havt en vis Anseelse som Læge. Han var aflagt med et Canonicat i Lund og har derfor sikkert

---

[1]) Epp. Wormii II, p 611.
[2]) ibid., p. 611.
[3]) ibid., p. 747.

været ansat som Provindsialmedicus. Hans senere Skjæbne er ubekjendt.

Foruden de nu omtalte Læger fandtes i dette Tidsrum ogsaa danske Læger, som levede i Udlandet og forbleve der; men da disse ikke kunne med Rette regnes til Danmarks Lægestand, skulle vi kun kortelig omtale dem. Hans Isaksen Pontanus kan forsaavidt kaldes dansk Læge, som han var født i Helsingør; men Faderen var en Udlænding, og selv levede han næsten bestandig i Udlandet, og selv da han efter 1620 var kgl. dansk Historiograph, vedblev han at opholde sig i Hardervick, hvor han døde 1640. Hans Rhode var født i Asserbalg Præstegaard paa Als 1587, reiste 1614 til Padua og forblev her sit øvrige Liv igjennem. Han nød megen Anseelse i hele Europa og saaledes ogsaa her i Landet, hvis Sønner, naar de paa deres Reiser kom til Padua, gjerne opsøgte Rhode, hos hvem de altid fandt en velvillig Modtagelse. Trods forskjellige Forsøg paa at drage ham tilbage til Hjemmet ved Tilbud om forskjellige gode Ansættelser, blev han dog i Padua, hvor han døde 1625. Hans Andersen Skovgaard var, ligesom Pontanus, født i Helsingør, tilbragte sin Barndom og første Ungdom her i Landet, men reiste omtrent 1622 til Udlandet, holdt i Pisa anatomiske Forelæsninger, men afslog et ham der tilbudt Professorat, da han, som reiste med det kgl. Stipendium, derved betragtede sig som bunden til sit Fædreland. Denne Forpligtelse maa han dog senere have idetmindste selv følt sig løst fra; thi han kom ikke mere hjem, men gik til Constantinopel, hvor han vandt Sultanens Yndest, blev hans Livlæge og, saavidt vides, døde. Niels Matthiasen (Nicolaus Matthiades), som 1603 tog Doctorgraden i Heidelberg, kalder sig paa Titelbladet af sin Doctordisputats „Bachendorphius-Danus“ og var saaledes rimeligvis en Præstesøn fra Bakkendrup,

men forblev i Udlandet sit øvrige Liv igjennem. Jens Skjerbæk (Janus Scherbeccius), født i Jylland 1553, reiste i 10 Aar omkring i Europa, Asien og Afrika og døde 1633 i Lybæk, i hvilken Anledning en Mængde latinske Vers udgaves af forskjellige Lærde, saa at Manden maa have været af en vis Betydning. Han kaldes Dr. med., Philosophus og Chymicus.

D. Chirurger.

Chirurgien var fremdeles Stedbarn. Vistnok see vi, at flere Læger i dette Tidsrum, medens de studerede i Udlandet, ogsaa lagde mere eller mindre Vind paa Chirurgien, og nogle udtale sig endog med særlig Forkjærlighed om denne Gren af Lægekunsten, som Anders Schütze og Poul Moth; men efter deres Tilbagekomst til Fædrelandet see vi dog ingen kjendelige Frugter deraf. Vi har ogsaa seet, at Caspar Bartholin i sin Anvisning til Lægevidenskabens Studium baade nævner en hel Deel Mænd, hos hvem Chirurgien skal studeres, og endog opfordrer de unge Studerende til selv at tage Haand i med, for at lære Sagen tilbunds; men at han selv har virket som Chirurg herhjemme eller egentlig gjort Noget for at hæve Chirurgien hertillands ved selv at holde chirurgiske Forelæsninger eller virke for en bedre Uddannelse af dem, som nu engang vare Chirurgiens Udøvere her, nemlig Bartskjærerne, dertil finde vi slet ikke Spor, medmindre vi tør tillægge ham Æren for Affattelsen af den Ordinatio lectionum, som var bestemt at skulle knyttes til Kongens Novellæ constitutiones af 1621. I denne Ordinants's Bestemmelser sees nemlig en tydelig Erkjendelse af, at det chirurgiske Studium burde drives ganske anderledes, end det hidtil var skeet, og en Bestræbelse for, at ikke alene de egentlige medicinske Studenter kunde faae Leilighed til at studere Chirurgi, men at ogsaa Bartskjærerne, „Empirici“, som de her kaldes, kunde faae en ordentlig anato-

misk og chirurgisk Undervisning. Vare disse Bestemmelser virkelig blevne til Andet, end et Udkast paa Papiret, kunde derved et stort Gode være opnaaet; men de traadte, som bekjendt, destoværre aldrig ud i Livet. Vel gjorde Studiet af Anatomien, dette nødvendige Grundlag for en ordentlig Chirurgi, i dette Tidsrum store Fremskridt, som naaede sin Culmination ved Oprettelsen af Anatomihuset; men for Chirurgien blev dette endnu af saare ringe Betydning, og for den holdt Universitetet sig endnu aldeles fremmed. Caspar Bartholin anbefalede vel dens Studium, og Ole Worm taler i sine Breve om Chirurgiens Fortrinlighed og opmuntrer de unge Studerende til at lægge særlig Vind paa den; men herhjemme betragtede dog ogsaa disse Mænd den i Virkeligheden som en den medicinske Videnskab langt underordnet Kunst og tillode den fremdeles at udøves som et Haandværk.

Bartskjærerne vare altsaa fremdeles Danmarks Chirurger, og paa deres Kundskaber og Duelighed beroede det endnu, hvorledes de chirurgiske Tilfælde skulde behandles. Skulle vi slutte fra Worms Yttringer om disse Folk, da har de været uvidende og uduelige i høi Grad; thi han drager paa flere Steder i sine Breve stærkt tilfelts imod dem. Han taler saaledes om deres „Bedragerier og Torturer“[1]), om deres „Uvidenhed og Vildfarelser“[2]), og han kan vistnok have Ret i, hvad han siger, eftersom deres hele Undervisning og chirurgiske Opdragelse fremdeles erholdtes, som i forrige Tidsrum, i Bartskjærboden og paa haandværksmæssig Maade. Som Klasse betragtede, vare Bartskjærerne ganske vist udannede Mennesker og vistnok høist tarvelige Chirurger; men ganske skjære dem Alle over een Kam, kunne vi dog heller neppe, og ligesom det dog er rimeligt og naturligt, at denne Kunst, som alt Andet,

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 6.
[2]) ibid., p. 587.

i Tidernes Løb maa have gjort noget Fremskridt, selv i de Uvidendes Hænder, og at idetmindste enkelte Personer med lyst Hoved og særlig gode Anlæg kunde paa deres „Vandringer“ i Udlandet, hvortil de efter deres Artikler vare forpligtede, erhverve sig større Kundskab og Færdighed, end Massen af deres Laugsbrødre, saaledes har vi ogsaa directe Vidnesbyrd om enkelte Bartskjæreres Duelighed, som naar Henrik Køster omtaler Prinds Christians Bartskjærer, eller naar Andre af denne Klasse nævnes med Tillægsord som „duelig“ eller „berømt“. I det her omhandlede Tidsrums sidste Decennium tilbødes vel Bartskjærerne en bedre Leilighed til at erholde anatomiske Kundskaber, end nogensinde tidligere, idet Simon Paulli i sine Programmer til de anatomiske Demonstrationer i Universitetets Anatomihus ogsaa indbyder Bartskjærernes ældre Elever til at overvære dem; men hvorvidt dette egentlig har frugtet synderlig og er blevet efterkommet af ret mange, derom har vi ingen directe Underretning. Nogle har dog maaskee nydt godt af disse Demonstrationer; men det har dog sikkert kun været enkelte og ialtfald kun af de kjøbenhavnske Bartskjæreres Elever eller Svende, medens man i Provindserne fremdeles har ladet Alt blive ved det Gamle. Men fik end nogle Enkelte en anatomisk Kundskab, som dog med de manglende Forkundskaber maatte blive temmelig tarvelig og mangelfuld, saa kunde dette dog ikke fuldkommen erstatte en ordentlig chirurgisk Uddannelse.

Bartskjærernes borgerlige Stilling var ganske, som forhen; hvor der i en By fandtes flere Bartskjærere, dannede de et Laug, som havde sine Artikler, sin Skraa, gjerne stadfæstet af Kongen, hvorved der gaves dem Sikkerhed for, at ikke Antallet af Mestre blev større, end det derved blev vedtaget, deres indbyrdes Forhold ordnedes og de sikkredes mod Udenforstaaendes Indgreb, hvilket navnlig var dem af Vigtighed „formedelst den store Falskhed og Bedrag, som findes almindelig hos de Qvaksalvere og Land-

farere, som udi Riget omstripper“ [1]). Hvor der derimod i en By kun fandtes en enkelt Bartskjærer, fik han idetmindste i enkelte Tilfælde kongeligt Privilegium paa „allene at maa bruge sit Haandværk der udi Byen og ellers ingen anden at tilstedes nogen Badskjærhaandværk der sammesteds at bruge“ [2]), og han fik derved samme Rettighed, som Lauget i andre Byer, til at skaffe sig Øvrighedens Bistand mod „Bønhaser og Fuskere“, som alle Uberettigede, der gave sig af med Bartskjærforretninger, kaldtes.

Men ved Siden af disse laugsmæssig ordnede Bartskjærere, som vare bosiddende Borgere i de forskjellige Kjøbstæder, og hvis chirurgiske Virksomhed nærmest bestod i Behandlingen af alle Slags Saar, Contusioner, Luxationer, Fracturer o. desl., medens deres operative Foretagender vistnok i Regelen indskrænkede sig til Anbringelse af Blodkopper og Setaceer, Aareladning og Incision af Bylder, fandtes her en anden Klasse Mennesker, hvis chirurgiske Virksomhed just var af operativ Art, nemlig de ogsaa i tidligere Tidsrum omtalte Oculister, Sten- og Broksnidere. Disse vare omreisende Chirurger, som droge fra Sted til Sted og tilbøde deres Tjeneste til hvem der trængte til dem og vilde betroe sig til dem; de dannede ingen Laug og havde i Regelen ikke Privilegier; de vare i Almindelighed Udlændinge, vistnok oftest Tydskere, og opholdt sig formodentlig i Regelen kun nogle Aar her i Landet; det synes dog, at ogsaa enkelte af Landets egne Sønner har givet sig af med denne Virksomhed. Imidlertid kunde dog ogsaa enkelte Mænd af denne Klasse tage fast Bopæl og faae Privilegium paa at være eneberettiget i sit Fag for en Bys eller Provinds's Vedkommende; men almindeligt var det ikke. Vi finde saaledes, at Oculist Jørgen Selmer 1636 fik Bevilling paa at være Oculist og Broksnider

---

[1]) Helsingørs Bartskjærskraa, Aarsber. fra Geh. Arch. III, Tillæg, p. 82.

[2]) Privil. for Peter Thygesen, Herh. Arch., p. 171.

i Jylland „og ingen fremmede, som her kommer indløbendes, at maatte bruge sin Kunst med Oculisteri og Broksniden“[1]), hvorimod det ikke skulde være Kongens egne Undersaatter, som maatte ville nedsætte sig i Kjøbstæderne, forbudt at give sig af dermed. Ligeledes fik Bruno Jacobi, „Oculist und Chyrurgus“, 1632 Privilegium i Odense[2]); men hvorvidt hans Eneret skulde strække sig over hele Fyen, vides ikke. Flere Exempler haves imidlertid ikke for dette Tidsrum, og Regelen var ganske vist, at de, ligesom Landfarerne med Medicin, droge Landet rundt og opsøgte Patienter. At de forøvrigt som Operateurer ingenlunde stode høiere, end Bartskjærerne som Saarlæger, derom kunne vi være fuldkommen overbeviste; men at der ogsaa blandt dem har været Mænd, som ved særlige Anlæg og lang Øvelse havde opnaaet en vis Færdighed i Udførelsen af de Operationer, hvormed de gave sig af, derom kunne vi paa den anden Side heller ikke tvivle.

Disse vare altsaa de Mænd, hos hvem man i chirurgiske Tilfælde kunde søge Hjælp; men ligesom tidligere indskrænkede de sig heller ikke nu ganske til den chirurgiske Virksomhed, men gave sig ogsaa af med at behandle indvortes Sygdomme, naar Nogen henvendte sig til dem med saadanne, hvilket vistnok navnlig blandt Almuen ingenlunde var sjeldent og let forklares af det endnu kun ringe Antal Læger, som fandtes her i Landet, og af, at disse som lærde Mænd stode den simple Befolkning en hel Deel fjernere, end Bartskjærerne, som i Stand, Vilkaar og Levevis hørte langt mere hjemme blandt dem. Dette Forhold vakte naturligvis Lægernes Mishag, og Kongen har vel ogsaa selv erkjendt det Farlige i, at Mænd med saa tarvelige Kundskaber, som Bartskjærerne besad, ordinerede Lægemidler for indvendige Sygdomme, hvis Natur de kun høist ufuldkomment kjendte. I Forordningen af $\frac{10}{1}$ 1619 bydes

---

[1]) Hüberts: Actst. vedk. Aarh. II, p. 71.
[2]) Resen: Inscriptt. hafn., p. 88.

derfor ogsaa, at „Ingen herefter skal tilstedes de Syge noget at indgive, eller Medicin indvortes at adhibere, uden dennem allene, som ere promoti og approbati Medici. De Andre, være sig Apothekere, Bartskjærere, Chymister, Oculister, Broksnidere, Qvaksalvere og adskillige Empirici, skulle sig derfra entholde: uden hvis Vunddrik for Fald, Stikken og Huggen kan indgives, dog skal da, saavelsom i andre udvortes farlige Skader Medicus consuleres“ [1]. Underligt nok er det, at see i en kongelig Forordning „Qvaksalvere“ nævnte som Folk, hvem det vel ikke kunde betroes at ordinere indvortes Lægemidler, men hvis Virksomhed man forresten ikke tænkte paa at lægge Hindring iveien for, og allerede dette giver os et ret klart Billede af, paa hvilket lavt Standpunkt hele Medicinalvæsenet paa den Tid stod her i Landet. At forresten den omtalte Forordning ikke frugtede stort til at hindre Chirurgernes og Andres Behandling af indvortes Sygdom, er der neppe Tvivl om.

Under visse Omstændigheder maatte dog Forordningen af $\frac{1}{1}{}^{0}$ 1619 sættes ud af Kraft, hvad Tilladelsen til at behandle indvortes Sygdomme angik, nemlig naar der herskede Epidemier. Saasnart en saadan udbrød, blev Bartskjæreren i Regelen den eneste Læge, man havde at henvende sig til, og i Recessen af 1643 bestemtes [2], at der da skulde antages en god og velforfaren Pestmester eller Bartskjærer, der skulde have god Løn af Byen saalænge Sygdommen varede, hvorfor han uden Betaling skulde tilsee de Fattige; af de Velhavende maatte han tage Betaling; han skulde bruge de Raad, som Medici foreskreve og uopfordret gaae til de Huse, hvor Pesten udbrød, og der lade ryge; han og Apothekeren skulde tillige sørge for gode Præservativer og Røgelse mod „forgiftig Luft“. Om Læger

---

[1]) Apothecken Taxt 1645; Forordn. findes paa Latin i Cista med., Locul. XXVII.

[2]) Cold. Læger og Lægev. u. Chr. IV, p. 153.

er der i denne Reces slet ikke Tale; de skulde jo ogsaa kun blive, naar de ved Betaling kunde formaaes dertil.

Bartskjærernes Forpligtelse til at tjene Kongen tillands og tilvands i Krigstid vedblev fremdeles. I Hæren finde vi egentlig ikke synderlig Spor af deres Tjeneste. Noget ordnet Feltmedicinalvæsen existerede dengang endnu ikke; men at man i de talrige Krige, som i Christian IV.s Tid førtes, ikke kan ganske have manglet Lægehjælp ved Hæren, det er dog af sig selv indlysende, og vi finde virkelig ogsaa Feltskjærere nævnte, saaledes den Jørgen Selmer, som 1636 havde nedsat sig i Viborg, og om hvem Kongen i Bevillingen siger, at han „for Os haver tjent baade i den sidste svenske Krig, saavelsom i den tydske, for en Feltskjærer". Men disse Feltskjærere synes mere at have været Folk med chirurgisk Færdighed udenfor Bartskjærerlaugene, som man hvervede, ligesom det øvrige Mandskab, end egentlig udskrevne Bartskjærer, og de har maaskee endog oftere, som den omtalte Jørgen Selmer, tilhørt de omreisende Operateurers Klasse, end Bartskjærernes. De bleve paa en vis Maade endog disses Contraparter, idet de efter Felttoges Ende bleve her i Landet og gjorde Indgreb i Hines Rettigheder ved at give sig af med chirurgisk Praxis, hvorfor dette ogsaa senere blev directe forbudt. Imidlertid synes Kongen idetmindste i Slutningen af sin Regjering at have havt Blik for Hærens Mangel i Henseende til Lægehjælp; thi 1641 oprettede han et Hof- og Militærapothek i Glückstadt, og 1645 blev Dr. Daniel de Castro[1]) Feltmedicus sammesteds, hvilken Stilling her første Gang forekommer. Fra samme Aar, 1645, haves ogsaa en „Designation, hvorledes at Land-Officererne udi

---

[1]) Hans Fader var Roderik a Castro, en Jøde, som var Læge i Hamborg og havde 5 Sønner, hvoraf Daniel, „Regis danici in urbe Glückstadiensi Archiater", var den Ene, medens en Anden, Benedict, var „Christinæ, Svecorum Reginæ, Medicus Practicusque Hamburgensis" (Cimb. litt. II, p. 135).

Norge med aarlig Gage skulde tracteres"[1]), hvoraf det sees, at en „Feltskjærer med 2 Svende og sin Kiste" skulde have 300 Rd. Courant om Aaret, og til Sammenligning kan da tjene, at en Capitain fik 500 Rd., en Lieutenant 250, en Fændrik 150, Feltpræsten 200. Feltskjæreren nævnes efter „Capitain des armes", som var en Grad lavere, end Sergeant, og efter Feltskjæreren nævnes Corporal, Gefreiter, Trommeslaaer, Feltpræst, Profos og Skarpretter, og det synes saaledes, at en Feltskjærer dog var stegen noget i Anseelse idetmindste siden Christian III.s Tid.

Paa Flaaden finde vi derimod, at Bartskjærerne, som hidtil, maatte gjøre Tjeneste i Krigstider, idet en eller flere udskreves af hver By og da ligesom tidligere skulde være forsynede med „en Kiste med Medicin og Andet, som som han til hans Haandværk at bruge paa samme Togt kunde behøve". Denne Bartskjærkiste paalagdes det idetmindste i nogle Tilfælde hele Lauget i vedkommende By at udrede i Fælledskab[2]), medens det i andre Tilfælde ikke nærmere omtales, saa at det maa antages, at vedkommende Bartskjærer selv maatte see til, hvorledes han skaffede den tilveie. Undertiden nævnes enkelte bestemte Bartskjærere ved Navn, som skulde møde; i andre Tilfælde faae derimod Byerne blot Brev om, „en Bartskjær at udrede". Om Bartskjærernes Anseelse og Vilkaar ombord kunne vi danne os nogen Forestilling af Christian IV.s Krigsartikler af $\frac{8}{5}$ 1625[3]), hvor det hedder i den 65de Art.: „Nøglen til Medicinskisten skal forvares i Kahytten; behøver Chirurgen Noget, da skal det Nødvendige udleveres ham med Chefens Vidende," og i den 83de Art. hedder det: „Præsten, Skipperen, Styrmanden, Chirurgen, Skriveren og de, som „ere udi Fad med dennem", skulle „holde Bord oppe" og lade sig nøie med samme Mad, som Mandskabet erholder; den

---

1) N. Saml. III, p. 426.
2) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 27.
3) Garde: Efterretn. o. den d. og n. Sømagt, p. 97—126.

skal behandles renligt, tillaves godt og være af den bedste Slags Skibskost, som haves ombord." At forøvrigt Kongen tilsøes havde en ordentlig Læge med sig, hvilket derimod ikke synes at have været Tilfældet i hans Krigstog tillands, have vi seet, idet Søren Hoffman, som omtalt, var med paa „Trefoldigheden" i Slaget paa Colbergerheide.

Ligesom de tidligere Konger, saaledes havde ogsaa Christian IV. sine Livchirurger, Bartskjærere, der vare om ham og formodentlig ogsaa fulgte ham paa hans Krigstog, skjøndt det unægtelig synes, som om han f. Ex. ved Hameln, hvor han kom til Skade ved et Fald med Hesten, ikke havde nogen Saadan hos sig. Af disse Livchirurger kjende vi imidlertid kun faa af Navn, og navnlig findes ingen nævnede før henimod Slutningen af Kongens Regjering. Blandt de Hoftjenere, som fik deres aarlige Løn af Rentekammeret, nævnes saaledes omtrent 1642 Mester „Salmon Gutfeld, Kongl. Majtts Liff-Balbierer", som fik 100 Rd. aarlig[1]), og i de nærmeste paafølgende Aar er formodentlig Charles le Sage, som i sin Gravskrift kaldes „Chirurgien du Roy de Dannemark C_4 et Roy Friderich le Troisieme"[2]), kommen hertil. Han har aabenbart været en Franskmand og har maaskee nok været en mere uddannet Chirurg, end de herværende Bartskjærere, eftersom Chirurgien paa den Tid i Fraukrig stod paa et langt høiere Trin, end hertillands. Omtrent samtidig maa vel Philip Hacquart, som senere var Livchirurg hos Fredrik III, ogsaa være bleven Christian IV.s Chirurg, da han ved Kongens Død var 32 Aar gammel.

Hermed er Listen sluttet paa de kongelige Livchirurger, hvis Navne vi kjende; men ogsaa Prinds Christian havde ved sit Hof en Livchirurg, som af Henrik Køster omtales med Roes for sin Duelighed, medens den

---

[1]) D. Mag. V, p. 211.
[2]) Resen: Inscriptt. hafn., p. 198.

anmassende, selvtilfredse Helvig Dieterich synes at have behandlet ham med Ringeagt. Han hed Mester Christian og havde tidligere været Chirurg hos en „Enkechurfyrstinde“ [1]).

I **Kjøbenhavn** fandtes, ligesom det største Antal af Læger, saaledes ogsaa det største Antal Bartskjærere, og ogsaa for disse fandtes her et Par faste Ansættelser. Saaledes var i Christian IV.s Tid, ligesom under Fredrik II., en Bartskjærer ansat paa Holmen til Bedste for Flaadens Mandskab. Hvem der kom i Stedet for den Mester Mikkel, som i Slutningen af Fredrik II.s Regjering omtales som „ulyksom“ med sin Behandling, vide vi ikke, og vi finde i det Hele i Christian IV.s Tid kun 1 Bartskjær eller Chirurg nævnet her, nemlig Michael Dalemann, som omtrent 1640 fik af det medicinske Facultet meddeelt en Forskrift for, hvorledes en Epidemi, som herskede blandt Orlogsmandskabet, skulde behandles [2]).

En anden fast Ansættelse fandtes som Bartskjærer i Børnehuset, hvorfor den aarlige Løn var 130 Daler Courant, og at Virksomheden her ikke kan have været saa ringe endda, kan man slutte deraf, at Christopher Beyer omtrent 1642 fik for Medicamenter, som vare forbrugte i et Aar, 400 Rd. [3]). Denne Mand maa snart efter være død eller flyttet andensteds hen; thi 1644 finde vi „Mester Christian Balberer“, som efter Kongens Befaling tilsaae og forbandt Henrik Rostgaard, da han paa Colbergerheide var bleven saaret i Benet, omtalt som tjenende i Børnehuset [4]); om han muligen er den Samme, som endnu 1643 var i Prinds Christians Tjeneste, skal være usagt.

De øvrige i Kjøbenhavn levende Bartskjærere udgjorde Lauget der i Byen, som endnu i denne Konges Tid be-

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 523.
[2]) Cista med., Locul. LXI.
[3]) D. Mag. V, p. 212.
[4]) D. Mag. 3. R. I, p. 258.

stod af det samme Antal Mestre, som ved de af Fredrik II. stadfæstede Artikler var vedtaget at maatte være her. Vi kjende ikke heller af dem mange af Navn; men nogle finde vi dog nævnede. Da saaledes Hertug Hans 1602 reiste til Moskov, ledsagedes han af en Bartskjærer, Daniel Schone, som vistnok var en af Kjøbenhavns Amtsmestre. I Nicolai Kirke laae begravet en Bartskjærer, Didrik Johansen, som var født 1585 og døde 1642, og som paa Ligstenen sagdes at have været Raadmand i Kjøbenhavn[1]). En anden Bartskjærer fra dette Tidsrum var Mester Anders, som boede ved Stranden i Aaret 1628, og som af Christian IV. beskyldtes for at have hjulpet Kirstine Munk med Fosterfordrivelse[2]); han levede endnu 1638. Paa den Tid levede ogsaa „der ehrenvester, achtbar und kunstreicher M. Blasius Møller, Chirurgus in Copenhagen“, som just i dette Aar tilligemed sin Hustru, Ellen Krabbe, lod en Børnestol indrette i St. Mariæ Kirke i Helsingør, hvor han ogsaa reiste et Epitaphium over sine Forældre[3]). Paa samme Tid kom Martin Sixtus a Møinichen, som var Fader til Fredrik III.s Hoflæge af dette Navn, ogsaa her til Byen. 1646 levede i Kjøbenhavn „den Franzøske Balberer Lahorsè“, som i det Aar helbredte Hans Rostgaard for et Saar, han havde faaet ved

---

[1]) Resen: Inscriptt. Hafn., p. 191.

[2]) Suhm: Nye Saml. I, p. 113 og 117. I et Brev til Ellen Marsviin af $\frac{22}{12}$ 1636 skriver Chr. IV. om Kirst. Munk: „Den Tid, hun fornam, at hun redte til med det sidste Barn, da lod hun hente en Badtsker, som skulde slaae hende Aaren paa Fodbladet, som ingen Danneqvinde anstaaer,“ og i et Brev til Kantsleren Christian Friis skriver Kongen $\frac{31}{3}$ 1638: „Det, Frue Kirsten erlangede paa Cronborg Anno 1628, den Tid hun laae sammesteds med Rhingreven fra den 27. Juli indtil den 26. Sept., det skilte M. Anders Badtskjer i Kjøbenhavn, boendes ved Stranden strax ved Høybroe, hende ved, som lever endnu.“

[3]) Helsingørs Beskr. af en Anonym (Aalb. 1757) p. 143 og 147.

Børnehusets Brand [1]). Omtrent paa samme Tid har sikkert Marcus Schmiden, som senere var Fredrik III.s Chirurg, levet her; han var født 1617, døde 1657 efter 7 Aars Ægteskab og begravedes paa St. Petri Kirkegaard [2]), hvilket tyder paa at han har været af tydsk Herkomst; han var gift med Catharina Glæsein, som overlevede ham. Endelig har rimeligvis Peter von der Stylle, som 1651 udgav en „Handbuch der Chirurgie“, der uagtet sit saare ringe Værd dog senere blev benyttet meget af Bartskjærerne, ogsaa levet i Kjøbenhavn under Christian IV.s Regjering.

At der forøvrigt fandtes Bartskjærere i alle Landets Kjøbstæder, om end maaskee flere Steder kun en eneste, kan ikke betvivles, og det bekræftes ogsaa af Udskrivningerne til Flaaden; men nærmere Efterretninger har vi langtfra om alle Byer; vi skulle nu see, hvilke vi har fundet.

I **Helsingør** fandtes et temmelig betydeligt Antal, som det sees af de $\frac{8}{8}$ 1603 vedtagne og $\frac{15}{8}$ 1605 af Kongen stadfæstede Laugsartikler, hvori bestemmes, at „efter denne Dag skal maa være syv ærlige og velforfarne Mestre og Badskere udi Helsingør og ikke flere tillige at tilstedes“ [3]); i Forhold til Kjøbenhavn, hvor der kun maatte være 10 Mestre, var dette intet ringe Antal for Helsingør. Af disse Mestre vide vi imidlertid ikke at nævne nogen, medmindre den ovenomtalte Blasius Møller kan antages at have boet her, førend han nedsatte sig i Kjøbenhavn, hvorfor det kunde tale, at han havde et Par Børn begravede i St. Mariæ Kirke, hvor hans Forældre laae.

I **Hillerød** fik under $\frac{29}{3}$ 1642 Peter Tygesen, som da havde nedsat sig der, Privilegium paa, „allene at maae

---

[1]) D. Mag. 3. R. I, p. 258.
[2]) Jonge: Kjbhvns. Beskr., p. 43.
[3]) Wegener: Aarsber. fra Geh. Arch. III, Tillæg, p. 80.

bruge sit Haandværk her udi Byen og ellers ingen Anden at tilstedes noget Badskjer Haandværk sammesteds at bruge", og her fandtes altsaa intet Laug.

I **Skjelskjør** boede i Slutningen af det 16de Aarhundrede en Bartskjærer, Peder Lauridsen Holst, gift med Apollonie Hansdtr., hvis Søn, Mag. Laurids Tura, født der 1598, blev Rector paa Herlufsholm og tilsidst Præst i Nykjøbing p. F.[1]).

I **Odense** fandtes, som tidligere omtalt, et Laug under Navn af „St. Cosmi et Damiani Gilde"; men af dets Medlemmer er ingen os bekjendt i dette Tidsrum. 1642 fik Bruno Jacobi, „Oculist und Chirurgus", født i Olderheim i Ostfriesland, Privilegie paa at nedsætte sig her og bruge sin Kunst[2]); hans Privilegium stadfæstedes 1651 af Fredrik III., som 2 Aar efter gav ham Bevilling paa at nedsætte sig i Kjøbenhavn.

I **Aalborg** oprettedes i Christian IV.s Tid et Laug, som skulde bestaae af 4 Mestre, og hvis Privilegier stadfæstedes $\frac{23}{6}$ 1634; men ingen af dets Medlemmer kjendes.

I **Viborg** omtales 1616 Mester Henrik og 1636 Mester Carsten[3]); kort efter Aarhundredets Midte levede her paa engang 5 Mestre, og der har da sikkert ogsaa bestaaet et Laug; men om dette allerede existerede i Christian IV.s Regjeringstid, er ikke bekjendt.

I **Aarhus** finde vi i Borgerskabsbogen[4]), at „Augustinus Lifflænder, Bartskjær, 1593 gjorde sin Borgereed og stillede Kjæmner tilfreds med 6 Dlr.". Denne Mand omtales igjen 1608, da han var en af de 24 Borgere, som tilligemed Byfogeden, Borgmester og Raad gav Oluf Rasmussen, Borgmester og Raadmand, Fuldmagt til at repræ-

---

[1]) D. Mag. V, p. 217.
[2]) Resen: Inscriptt. hafn., p. 88.
[3]) Ursin: Stiftsst. Viborg, p. 236.
[4]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. I, p. 250.

sentere Byen ved Prinds Christians Hylding, og atter 1612 nævnes han i et kgl. Brev af 27. Febr. om Bartskjærers Udredelse, hvori forlanges, at Mester Jacob eller Mester Augustinus, „hvilken af dennem I eragter paa deres Haandværk dueligst og skikkeligst at være," skal gjøre sig rede til om Sommeren at tjene paa Flaaden. I samme Bog findes 1618 Claus Sager at have taget Borgerskab som Bartskjær og 1623 Anders Christensen, født i Aalborg. Claus Sager var en Tydsker, født i Rostock, og et uroligt Hoved, som af og til gav Bythinget noget at bestille. I dets Justitsprotocol findes anført under $\frac{25}{4}$ 1639, at nogle Mænd vidnede, at Claus Bartskjær om Natten kom hjem og mishandlede sin Kone, kaldte hende „en horre och en teffue" og slog hende „til Borde og Bænke" [1]), og Sligt maa ikke være gaaet saa sjeldent paa, eftersom Lensmanden, Erik Grubbe, $\frac{3}{3}$ 1641 fik Befaling „at tiltale Claus Badsker i Aarhus og hænde Dom over ham for hans uchristelige Forhold mod hans Hustrue, Ove Sørensdtr., sammesteds". 1639 stak han en Bysvend gjennem Armen med sin „Degen" og beskyldtes for at have været med at skyde en anden Bysvend.

1630 levede i Aarhus Wulff Baltzersen, hvem Lensmanden i dette Aar fik Ordre at tiltale tilligemed en anden Mand for at have handlet med Fjenden; men han maa dog sagtens have kunnet klare for sig; thi han steg efterhaanden i Værdighed i Byen, var 1639 Byfoged og begravedes $\frac{28}{1}$ 1656 som Borgmester. Han var i mange Aar Kjøbmand, hvilket han formodentlig allerede var 1630, men ialtfald 1638, da han tiltaltes for at have solgt „Speisseri", som Apothekerne havde Eneret paa [2]).

$\frac{18}{4}$ 1639 forlangte Bartskjærer Hans Heldevad et Stokkenævn for sig, Hustru og Børn, for den Tid, de havde

---

[1]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 213.
[2]) ibid., p. 58, 76, 190 N. u. T., 211.

opholdt sig i Aarhus, da han nu agtede sig med sin Familie til Horsens, „Sitt Brød och Nering der med Gud og æren att Adspørge,“ og han fik da et godt Vidnesbyrd [1].

I **Skanderborg** levede vistnok allerede i Aarhundredets Begyndelse Thomas Fischer, som var født 1583 i Königsberg, lærte Chirurgien i Frankfurt a. d. Oder og siden nedsatte sig i Skanderborg. Han havde 5 Sønner, hvoraf Christian F. var Mundskjænk hos Fredrik III. og fik Silkeborg i Betaling for den Forstrækning med Penge, han 1658 og fremdeles i Krigens Tid havde gjort Kronen [2].

I **Horsens** maa det ifølge det ovenfor Omtalte antages, at Hans Heldevad har nedsat sig 1639.

Hermed er der gjort Rede for de Bartskjærere, som i Christian IV.s Tid nævnes i det egentlige Danmark. I Norge omtales i **Bergen** 1608 en Mester Claus Badskjær [3], og $\frac{6}{8}$ 1600 fik Jacob Casten, „Germanus, Novobranteburgensis, Bergæ in Norvegia civis, item chirurgus,“ af Aberdeens Raad Attest for sin gode Opførsel og for at han ved sin Kunst havde hjulpet mange lidende Mennesker i den Tid, han havde været der i Byen eller fra Mai 1599 [4]; han maa vel altsaa antages omtrent ved den Tid at have nedsat sig i Bergen.

Ogsaa i **Skaane** fandtes Bartskjærere. Saaledes nævnes 1632 Johannes Krüger som Chirurg i Malmø, idet han i dette Aar blev indstævnet for det medicinske Facultet for en Cur, men frikjendtes [5], og da han ikke tiltaltes for ved denne Leilighed at have brugt indvortes Lægemidler

---

[1]) Hübertz; Actst. vedk. Aarh. II, p. 212.

[2]) Hofm. Fund. II, p. 290.

[3]) Mens Skrædders Kone straffedes med $1\frac{1}{2}$ Dlr., „for hun gav Mester Claus Badskjær et Mundslag og kaldte ham Hummerbrader“. (Bergens Sagefaldsregnsk. fra $\frac{1}{5}$ 1608 til $\frac{1}{5}$ 1609 i N. Saml. II, p. 279.)

[4]) N. Mag. II, p. 275.

[5]) Cista med., p. 347.

uden at consulere en Medicus, kan dette vel ansees for en Bekræftelse paa, hvad vi har antaget, at der mellem Niels Christensen Foss's Afreise og Hupfauffs Ankomst har været en Tid, hvor Skaane ingen Læge havde.

E. Fødselshjælpere.

Fødselshjælpen stod, ligesom Chirurgien, paa samme lave Standpunkt, som i hele den nærmest forløbne Tidsalder. Jordemødrene søgte og fik ingen Undervisning og kjendte kun saa meget til den Forretning, hvormed de gave sig af, som Erfaring og Øvelse og maaskee den Underretning, som andre Koner, der gave sig af med Jordemoderkunsten, kunde lære dem. Kongen befalede vel $\frac{2}{7}$ 1607, at Jordemødrene skulde undervises af Præsterne[1]); men denne Undervisning kunde naturligvis kun være en Art Garanti for deres Moralitet, derimod ikke bibringe dem de Kundskaber, hvorpaa det nærmest kom an i deres Virksomhed. Imidlertid var dog derved allerede et lille Skridt gjort til at bringe dem som en særlig Klasse ind under Lovgivningen og hindre, at Alle og Enhver uden videre kunde give sig af med Jordemoderkunsten, og dette søgte man end yderligere at opnaae ved at lade dem aflægge Ed for Øvrigheden; men hvad de egentlig under denne Eds Aflæggelse skulde love eller forsikkre, vide vi ikke. Nogen

---

[1]) Det hedder i Kirke-Ordinantsen af $\frac{2}{7}$ 1607: „Saadanne Jordemødre skal man have, som forstaae sig noget paa deres Embede. Prædicanterne skulle undervise disse Jordemødre, hvorledes de sig skulle have baade med Barsel-Qvinder og med Fosteret. De kunne trøste Qvinderne med, at Gud er selv nærværende tilstede, gjørendes selv det Bedste, dersom han paakaldes. Dersom Barnet er i Livsfare, efter det er fød, da skal Jordemoderen med andre gudsfrygtige Danne-Qvinder, som hos ere, strax befale det Gud med disse eller slige Ord" osv. (Engelst. Ann. 1812, p. 172).

egentlig Undervisning, sigtende til at gjøre dem skikkede til deres Kald, fik de, som sagt, ikke og kunde de vel paa den Tid heller ikke faae, og naar Th. Bartholin derfor endnu senere med Føie klager over deres Uvidenhed og Ubehændighed, Selvklogskab og Ulyst til at lære af Lægerne, saa kunne vi vel være forvissede om, at Tilstanden i dette Tidsrum, hvor endnu Intet tilbødes dem fra Statens, Universitetets eller Lægernes Side, ikke har været bedre.

Ligesom der allerede under Fredrik II. omtaltes en Jordemoder i **Bergen**, saaledes finde vi ogsaa under Christian IV. en Jordemoder nævnet her, nemlig Kirsti Jordemoder, som 1613 eller 1615 blev tilligemed et andet Fruentimmer, „den svarte Ravn“ kaldet, brændt som Hex[1]). I **Nakskov** synes der i Tiden mellem 1617 og 1626 at have været endog to Jordemødre[2]).

F. Hospitaler.

Hospitalsvæsenet stod ogsaa endnu paa samme Trin, som hidtil; de saakaldte Hospitaler vare kun Lemmestiftelser, hvor fattige, vanføre og med ulægelige, chroniske Sygdomme behæftede Mennesker havde Ophold og Forpleining. Hospitaler i den Forstand, hvori vi nutildags almindelig tage Ordet, havde Lægerne paa den Tid vel Leilighed til at gjøre sig bekjendte med i Udlandet, navnlig i Italien; men herhjemme gjordes Intet for at faae saadanne for Læger og Befolkning lige nyttige Anstalter oprettede. De rundt omkring i Landet nu temmelig almindelige Hospitaler vare opstaaede ved en Forening af St. Jørgens Gaarde og Helliggeisthusene, idetmindste hvad Indkomsterne angik, medens undertiden St. Jørgens Gaarde selv bleve

---

[1]) N. Mag. II, p. 182.
[2]) Nyt hist. Tidsskr. V, p. 152 o. følg.

bettaaende som Pesthuse. Saaledes var det jo Tilfældet ved Kjøbenhavn, hvor St. Jørgens Gaard mellem Nørre- og Vesterport forøvrigt i Christian IV.s Tid et Par Gange virkelig benyttedes som et af Nutidens Hospitaler, nemlig 1612, da de fra Kalmars Beleiring hjemsendte Syge og Saarede bleve indlagte der til Helbredelse, og senere 1619 og 1632, da de af Epidemier Angrebne bleve behandlede her; i det sidstnævnte Aar bleve Bygningerne udvidede og forbedrede, for at de Syge kunde adskilles fra de ikke Angrebne, som iforveien boede der[1]). I Modsætning til den Maade, hvorpaa de ved Kalmarbeleiringen Saarede behandledes, kan anføres, at Christian IV. $\frac{17}{11}$ 1644 udstedte den Befaling, „at der ei i Helsingørs Hospital, til Skade for Lemmerne, i denne Feidetid maa indtages syge Soldater, som skeet er“ [2]), og naar Kongen $\frac{4}{7}$ 1616 forordnede „for de Qvæstede og Lemlæstede, som ikke selv kunde ernære sig, tre Hospitaler, i Roeskilde, Helsingør og Slagelse, hvor ingen Husarme skulde indtages, men kun Matroser og Constabler“, da er her sikkert efter hele Udtryksmaaden at dømme kun Tale om de sædvanlige Lemmehospitaler, som i disse tre Stæder skulde optage de militære Lemmer, altsaa Invaliderne. Ved alle Hospitaler var det, som hidtil, kun Bartskjærerne, som tilsaae de Syge, medens egentlig Lægebehandling ikke blev dem til Deel.

G. Apotheker.

Ligesom Lægernes Antal forøgedes i Christian IV.s Regjeringstid og en, om end ringe, Begyndelse til en Medicinallovgivning for deres Vedkommende gjordes, saaledes gjorde ogsaa Apothekervæsenet kjendelige og vigtige Frem-

---

[1]) Pontopp.: Orig. hafn., p. 296.
[2]) Hofm. Fund. VII, p. 102.

skridt; flere Apotheker oprettedes, og Lovbestemmelser, som tilsigtede en bestemt Ordning af Apothekerforholdene, udkom. Vel vedbleve Landfarerne endnu under denne Konges Regjering at drive deres Forretning her i Landet, hvor Apothekerne endnu langtfra bleve saa talrige, at der ikke skulde findes et godt Marked for de omreisende Medicinkræmmere; men dog indskrænkedes deres Virksomhed efterhaanden mere og mere, ikke alene ved de nye Apothekers Oprettelse, men sikkert ogsaa ved de flere og flere Steder oprettede Bartskjærlaug, i hvis Artikler vistnok nu almindelig vedtoges Bestemmelser, som i Lighed med dem, som fandtes i de kjøbenhavnske Laugsartikler, sigtede til at controllere og indskrænke Landfarernes Handel. I de helsingørske Bartskjæreres Skraa af 1603 hedder det saaledes i § 18: „Skal ingen herefter udstaae og udfly deres Varer udi Helsingør, førend deres Theriak, Pulver, Olie og hvis de have at sælge, som Medicin og Lægekonst er anrørendes, bliver beseet og proberet af Oldermanden og Embedsbrødrene, og dersom deres Varer findes gode og uforfalskede, skulle de af Borgemester og Raad og Fogeden efter gammel Sædvane og Viis bedes Forlov dermed at udstaae, medens dersom nogen Falskhed hos samme Vare findes, da skal dennem forbydes den at fly eller sælge nogen Mand. Hvo derimod gjør, skal bøde for hver Gang 6 Daler." Det er omtrent eenslydende med de kjøbenhavnske Artiklers Bestemmelse, kun at Læger her ikke nævnes, hvilket naturligvis har sin Grund i, at der dengang ingen saadanne fandtes i Helsingør. At lignende Bestemmelser ere tagne ogsaa i andre Byer, hvor der fandtes Bartskjærlaug, kunne vi være temmelig visse paa, da de vistnok alle har dannet deres „Skraaer" efter omtrent det samme Mønster og rimeligt nok heri har fulgt de kjøbenhavnske Collegers Artikler, og at herved et noget hæmmende Baand er paalagt Landfarerne, som i Regelen ikke godt kunde taale nogen Control, kunne vi let indsee. Men paa den anden Side see vi ogsaa, at selv i Byer, hvor der fandtes

Apothek, skulde Landfarerne dog have Lov at afsætte deres Varer, naar de befandtes „gode og uforfalskede“, og selv Composita, som dog ellers vare særlig forbeholdte Apothekerne, idetmindste i Kjøbenhavn, synes de jo at skulle have havt Lov at sælge.

Nogen Anledning til at man ikke ret har villet give slip paa Landfarerne kan findes, foruden i gammel Vane, i den Omstændighed, at man aabenbart ikke var rigtig tilfreds med Apothekerne, og det synes unægtelig, at der har været skjellig Grund til Klage i flere Henseender. I sin Forordning af $\frac{10}{1}$ 1619 anfører Kongen blandt Motiverne til dens Udstedelse, at han har erfaret, at Apothekerne i Kjøbenhavn ofte vare slet forsynede med de nødvendige Lægemidler, at deres Varer ofte vare saa gamle, at de derved bleve uvirksomme, og at de desuden holdt deres Priser over al Rimelighed høie, og for at afhjælpe disse Misligheder befaledes det da det medicinske Facultet og de øvrige autoriserede Læger i Kjøbenhavn, at de 2 Gange aarlig, nemlig ved Paaske og Mikkelsdagstid, skulde nøiagtig visitere alle Byens Apotheker, bortkaste alt det Ubrugelige og paalægge Apothekerne at skaffe sig gode Varer af alle de Arter, som i et velindrettet Officin kunde forlanges; desuden skulde de fastsætte en bestemt Taxt, hvorefter Apothekerne skulde være forpligtede til at sælge deres Lægemidler, og som skulde trykkes og sælges her i Landet; ved dens Fastsættelse skulde dog tages Hensyn til Risicoen og Omkostningerne ved indførte Varers Fortoldning. Men Kongen vilde nu ikke lade det beroe med at afhjælpe de omtalte Klager; men „for at forebygge andre Misbrug“ gaves ved samme Leilighed nogle andre Bestemmelser, saaledes at de vigtigste Composita altid skulde tilberedes i Nærværelse af en eller to Læger, som skulde paasee, at der brugtes gode og hensigtsvarende Substantser; alle Gifte og lignende farlige Lægemidler skulde bevares i særlige Gjemmer og maatte ikke sælges til Ubekjendte, medmindre der havdes en paa Stedet boende vederhæftig Mands

Erklæring om, hvortil de skulde bruges; destillerede Vande skulde saavidt muligt tilberedes i glasserede Kar; naar en Læge brugte et Middel, hvis Sammensætning han ikke ønskede bekjendt for Andre, kunde han levere Recepten i et Apothek, og Apothekeren skulde da ved Ed være pligtig til ikke at aabenbare Recepten eller dens Bestanddele for Nogen, og ikke at tillave Midlet uden Concipistens Tilladelse; endelig forbydes det Apothekerne at give sig af med at behandle indvortes Sygdomme og paalægges det dem, at de „skulle være Medicis approbatis lydige og ikke gjøre eller gjøre lade nogen Recept uden Medicus approbatus den haver skrevet eller samtykt, og derfor alle saadanne Recepter forvare, paa det Enhver sin Gjerning, om Forseelse findes, kan svare“.

Det var, som det vil sees, adskillige meget vigtige Bestemmelser, som ved denne Forordning vedtoges, og de har for den allerstørste Deel i Grunden vedligeholdt sig lige til den Dag idag. Ifølge Forordningens Ordlyd skulde den kun gjælde for Kjøbenhavn, og muligt er det unægtelig, at det ogsaa har været saaledes i en Række af Aar; men det er dog paa den anden Side nok muligt, at den virkelig var bestemt til at skulle have Gyldighed ogsaa for det øvrige Rige, og at den ogsaa i Virkeligheden har faaet det, hvorom mere siden. Medens Forholdet mellem Læger og Apothekere indtil denne Forordnings Fremkomst var ganske sideordnet og ialtfald kun kunde paavirkes af den Omstændighed, at Lægerne vare de, som nærmest skaffede Apothekerne Afsætning paa deres Lægemidler, ligesom det var dem, Kongen i paakommende Tilfælde paalagde at visitere Apothekerne, saa blev det ved Forordningen af 1619 slaaet fast, at Lægerne skulde være Apothekernes Overordnede, ikke alene derved, at de 2 Gange aarlig skulde visitere Officinerne, bedømme Varernes Godhed og sørge for, at det Daarlige ombyttedes med brugbare Sager, og at de uden Apothekernes Medvirkning skulde bestemme Priserne paa Lægemidlerne; men det siges udtrykkelig, at

Apothekerne skulle være Lægerne lydige, og det forbydes Apothekerne selv at befatte sig med Praxis. Ved denne Forordning bragtes Apothekerne, som hidtil kun havde været en Slags Handlende, der blot ved de særlige Privilegier adskilte sig fra andre Handelsfolk, ind under Medicinalvæsenet, idet de stilledes under Control og i et vist Afhængighedsforhold af Lægestanden, og da vi nu efterhaanden have omtalt Alt, hvad denne oftomtalte Forordning af $\frac{10}{1}$ 1619 bestemmer, vil det være indlysende, at der ved dens Emanation skete et efter Tidernes Vilkaar ingenlunde ringe Fremskridt, idet der ved den virkelig foretoges en vis Ordning af Alt, hvad der hørte til Lægevæsenet, og som hidtil havde udviklet og rørt sig paa en ubunden, regelløs Maade uden indbyrdes Forbindelse; de forskjellige Klasser, Læger, Chirurger og Apothekere fik hver sin Virkekreds anvist, og deres indbyrdes Forhold blev lovbestemt fastsat. En anden Sag er det naturligvis, hvormeget der herved i Virkeligheden udrettedes og hvorledes Bestemmelserne bleve overholdte; men Forordningen er dog altid et talende Vidnesbyrd om, at det nu var bleven erkjendt, at et ordnet Medicinalvæsen var en Nødvendighed i en velordnet Stat.

Den første Frugt af denne Forordning var Udgivelsen af den første Apothekertaxt, som udkom samme Aar under Titel af: „Apothecken Taxt: Huorledis Medicamenta, simplicia oc composita, som hoss begge Privilegerede Apotheckere her i Kiøbenhaffn tilkiøbs findis, efter denne tids og steds lejlighed selges, etc. Efter Kong. Majest. Naadigste Befalning aff Medicis sammesteds forfattet. Samt nogle Medicinalordnings Article, aff Kongelig Majestats der om vdgangne Breffue, af samme Medicis vddragne.“ Med disse sidstnævnte Artikler begynder Bogen, og det er da de i Forordn. af $\frac{10}{1}$ 1619 Apothekerne vedrørende Bestemmelser, som her ere aftrykte i 6 Artikler, hvorefter endnu følger en 7de saalydende: „Ingen Materialister og Krudkræmmere, men allene begge Privilegerede Apothekere,

Matthias Kalchofen og Hans Stein, maa præparere og falholde Medicamenta composita, opiata, purgantia og andre saadanne, desligeste de Syruper, Conservas, Condita, Olea, Ungventa & Emplastra, som eneste præpareres og henhører in usum Medicum. Dog de Slags Syruper, Conservas & condita af Ribs, Kirsebær, Pomerants og andet Saadant, som til daglig Spisning og anden gemeen Brug henhører, maa Materialisterne, Krudkræmmerne, Destillatores og Andre destillere og gjøre. Desligeste maa Badskjære og gjøre hvis Plaster og Ungventa de til deres Haandværk kunde behøve. Desimellem have Apothekerne Magt til at holde Vinkjælder, sælge Bancket og Andet, hvad Materialister have at sælge, eftersom deres Benaadnings Brev byder derom videre.“ Herefter følger dernæst den egentlige Taxt, hvori Lægemidlerne, 1585 Nummere talrige, anføres i alphabetisk Orden efter deres latinske Navne, hvortil for en stor Deel de danske Navne ere føiede. Til Slutning følge Bestemmelserne om Betaling af Lægen under Titelen: „Om Foræringer til practiserende Medicos approbatos,“ aftrykte efter den ofte omtalte Forordning. Forfatterne til denne Taxt maa efter Forordningens Lydende have været Thomas Fincke og Caspar Bartholin, som udgjorde det medicinske Facultet, Mads Jacobsen, som var Kongens Livlæge, og som vel ligesaavel som Ole Worm, der paa den Tid var Professor i Græsk, maatte henregnes til Medici approbati i Kjøbenhavn, af hvilke iøvrigt kun Tancred Lejel og Esben Nielsen med Sikkerhed vides at kunne have deeltaget i Arbeidet, medens Jonas Charisius, som forøvrigt døde samme Aar, som Taxten udkom, jo i Regelen var saa optaget af juridiske og diplomatiske Arbeider, at det af den Grund bliver tvivlsomt, om han har kunnet arbeide med paa Taxten, og da Conrad Schattenbergs Dødsaar er ubekjendt, er det heller ikke vist, at han har kunnet deeltage deri.

Samtidig med denne Taxts Udgivelse begyndtes vel ogsaa de befalede aarlige Visitationer af Apothekerne, hvorved Lægerne skulde forsikkre sig om Officinernes Til-

stand, Varernes Godhed og saavidt muligt Taxtens Overholdelse, og herved mente man da at kunne afhjælpe de Mangler, som gave Anledning til Misfornøielse og Klager fra Publicums Side. Disse Visitatser vare imidlertid Lægerne ligesaa ubehagelige, som de sikkert har været det for Apothekerne, og den kongelige Befaling om 2 aarlige Undersøgelser skete maaskee ikke Fyldest mere end det første Aar; man lod det glide over, undskyldte sig tildeels for sig selv og Andre med Mangel paa Tid, og Tilstanden blev den gamle; Klagerne over slette Varer og ubillige Priser løde fremdeles, som før, og man havde nu endogsaa faaet en ny Klasse Klagere til, nemlig Apothekerne selv, som i Modsætning til Publicum klagede over, at Priserne i Taxten vare for lave, saa at de lede Tab ved deres Forretning. Hvorvidt dette var begrundet eller ikke, er det nu ikke muligt at dømme om; men sandsynligt er det dog maaskee nok, at det i Grunden var med Urette, saa meget mere, som en hel Deel Stoffer, om hvilke det var sandsynligt, at Priserne fra Tid til anden kunde forandre sig, i Taxten vare særlig betegnede med en Stjerne, hvorved tilkjendegaves, at deres Priser maatte stige eller falde efter Tidernes Handelsforhold. For at raade Bod paa disse Misligheder og Klager udstedte Kongen da $\frac{1}{11}$ 1629 paany en Forordning „om Apothekervisitatser“ [1]), som motiveres ved at Kongen „har erfaret, at forskjellige Misbrug gaae i Svang i vore kjøbenhavnske Apotheker“, og hvori det paany befaledes „Vore Professorer, Livlægen (naar han er tilstede) og de kjøbenhavnske Læger, som nu for Tiden findes eller i Fremtiden ville findes“, at visitere Apothekerne 2 Gange aarlig, ved hvilken Leilighed de tillige skulde undersøge, hvorledes Apothekerne vare tilfredse med den gjældende Taxt samt, naar Priserne fandtes at burde forandres, forsyne Ansættelserne med deres Underskrift og opbevare dem

---

[1]) Cista med., Locul. XXVII.

paa Universitetet, og naar de fandt nogen Mangel eller Overtrædelse af Kongens Befalinger, skulde det meldes til Cancelliet. Samtidig indskjærpedes det Lægerne at holde vaagent Øie med Bartskjærernes Færd med Hensyn til indvortes Lægemidler. Vi kunne vel antage, at Visitatserne herefter idetmindste for en Tid ere blevne mere regelmæssig afholdte, og vi finde ogsaa i Worms Breve jevnlige Yttringer om, at han er beskjæftiget med Apothekervisitats; men Klagerne over Taxten vedbleve fra begge Sider og ere naturligvis, da Forholdet i sig selv ikke forandredes, efterhaanden blevne mere og mere høirøstede. Formodentlig er der da i Midten af Trediverne bleven Tale om Nødvendigheden af en ny Taxts Affattelse, og dette har da givet Anledning til at Apothekerne selv har taget Initiativet og forfattet en Taxt, som maa være bleven færdig 1637; thi i Januar 1638 skriver Worm til Henrik Køster[2]): „Medicamenttaxten er vel færdig saaledes, som Apothekerne ønske den; men da de forekomme os for ubillige i Prisernes Fastsættelse under Paaskud af de vanskelige Tider, den høie Told og store Risico, nære vi endnu Tvivl, om det ikke vilde være bedst at opsætte Udgivelsen til bedre Tider. Thi naar de engang have sat Priserne op, ville de aldrig slaae af." Herved blev Sagen staaende i endeel Aar, hvori altsaa den gamle Taxt fremdeles var gjældende og de gamle Klager vedbleve, indtil 1645 en ny Taxt udkom, som tillige udtrykkelig bestemtes at skulle gjælde for hele Landet. Den udkom under Titelen: „Apothecken Taxt: Huorledis Medicamenta, simplicia oc composita, som hoss tre Privilegerede Apotheckere her i Kiøbenhaffn, saa vel som hoss andre Apotheckere herudi Kongeriget tilkjøbs findis, effter denne tids oc steds leilighed selgis etc. Efter Kong. Majest.s Naadigste Befalning, aff Medicis sammesteds forfattet. Samt nogle Medicinalordnings Artickle, aff Kon-

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 483.

gelig Majestatz der om vdgangne Breffue, aff samme Medicis vddragne oc nu igjen reviderit."

Taxten af 1645 begynder med det kongelige Brev om dens Udstedelse, som er holdt i Christian IV.s eiendommelige djerve Udtryksmaade og i det Hele taler temmelig skarpt til Apothekerne. Det er saalydende: „Vi Christian den Fjerde osv. Gjøre Alle vitterligt, at eftersom Vi af adskillige vore Undersaatters klagelig Angivende naadigst komme udi Forfaring, hvorledes Apothekerne her udi Vort Rige Danmark sig understaaer, deres Medicamenter og Droguer for ganske ubillig og fast ulidelig Pris at sælge og afhænde, hvorudover de, som ved ringe Middel ere, mesten foraarsages. endog de vel hardt trænge, sig Medicin og Lægedom ganske at entholde, og saaledes ikke bruge de Middel, som Gud den Allerhøieste forordnet haver, enten Sygdommen med at forekomme, eller og ved hans naadige Bistand at curere: Da paa det saadan Ulempe med alle maa afskaffes, og Apothekerne saa vel som Andre, noget Vist kan vide, hvorefter de dennem udi Medicamenternes Afhændelse og Kjøb skulle rette og forholde, have Vi naadigst for godt anseet, en almindelig og billig Taxt paa alle de Medicamenter, som i et velbeskikket Apothek med Rette bør at findes, af Os Elskelige Hæderlig og Høilærde, vores Liv Medico og Facultate Medica i Universitæt her i vor Kjøbstad Kjøbenhavn, at lade gjøre og forfatte. hvilken vi ville, Apothekerne over alt vort Rige Danmark uden Modsigelse eller Forevendelse urykkeligen skulle holde og observere. Og eftersom Vi noksom kunne befinde, en Part Apothekere mod fornævnte Taxt sig ville forgribe, menende, den gemene Mand sig derpaa ikke at kunne forstaae, om de den holder eller ei, ville Vi dennem hermed have advaret, at saafremt saadant befindes, være sig hvor ringe det og kunde være, eller og at de de Medicamenter holder og afhænder, som af Medicis gamle, forfalskede eller udygtige kunde eragtes, skulle de ei allene deres Bestilling straxen have forbrudt, men endog derfor stande til Rette,

som de Vores naadigste Befaling modtvilligen overtræder og foragter. Vi ville og Medicos strengeligen have injungeret, at saafremt de fornemmer Nogen mod samme af Medicis forfattede og her hosføiede Taxt sig at forgribe, de det da giver tilkjende og med Ingen i nogen Maader seer igjennem Finger, medmindre de Os selv dertil vil svare. Hvorefter Enhver, som vedkommer, sig kan have at rette og for Skade at tage vare. Kjøbenhavn $\frac{4}{5}$ 1645." Efter dette kongelige Brev følge Artiklerne af Forordningen $\frac{10}{1}$ 1619, hvori kun er gjort den Forandring, at der i Art. III, hvor der tales om Apothekervisitatser, er indskudt den Bestemmelse, at „andre Medici udi andre Kjøbstæder", end Kjøbenhavn skulde visitere Apothekerne, hvorved altsaa den Forholdsregel om en to Gange aarlig regelmæssig Visitation blev udvidet til Provindsapothekerne, ligesom Taxten af 1645 var bestemt til at gjælde for hele Landet, medens Taxten af 1619 kun fastsattes for de kjøbenhavnske Apotheker, idetmindste efter Ordlyden. Artiklen om „Materialister og Krudkræmmere" er derimod udeladt. Derpaa følger, ligesom i Taxten af 1619, 6 Artikler, som give en kort Forklaring over forskjellige Ting, som skulle bemærkes, og derpaa følger den egentlige Taxt, indeholdende 2082 Nummere, og til Slutning kommer da atter Bestemmelsen „om Foræringer til practiserende approbatos Medicos". Spørge vi nu om Forfatterne til denne Taxt, da angiver Titelen, at den er forfattet af Medicis i Kjøbenhavn, og disse „Medici" bestemmes ved Kongens Brev nærmere som „Vores Liv Medico og Facultate Medica i Universität", hvorimod de øvrige Medici approbati i Hovedstaden, som deeltoge i Taxtens Affattelse 1619 og da ogsaa nævnedes i den kgl. Forordning, her ikke omtales og vel altsaa maa antages ikke at have været med om Arbeidet. Livlægen var sikkert Jacob Fabricius, skjøndt baade Niels Christensen Foss og Jacob Janus paa den Tid ogsaa vare Kongens Livlæger; men disse har sikkert ligesaa lidt som Peder Bülche, som dengang ogsaa, skjøndt fraværende, var Liv-

læge, havt Deel deri. Det medicinske Facultet bestod af Th. Fincke, Ole Worm og Simon Paulli; men af disse Mænd var Fincke gammel og svagelig, saa at han allerede paa den Tid ønskede en Vicar til at holde Forelæsninger[1]. og det er vel derfor nok muligt, at han enten kun meget lidt, eller maaskee slet ikke, har taget Deel i Arbeidet. At det Sidste idetmindste var Tilfældet med Worm, vide vi af hans egne Ord til Henrik Køster, til hvem han $\frac{23}{9}$ 1645 skriver[2]), at han aldrig havde seet den nye Taxt førend Moltke viste ham den trykt. Der blive altsaa kun Fabricius og Simon Paulli tilbage som de ansvarlige Forfattere, og Æren for Arbeidet er just ikke stor, da man ikke kan nægte, at det er en retfærdig Dom, naar det siges, at Taxten udmærker sig ved „en uhensigtsmæssig og mangelfuld Plan, skjødesløst ansatte og tildeels forvirrende Priser og Uoverensstemmelse i dens to Afdelinger“ [3]), og at ogsaa Samtidens Læger havde Blik herfor, synes at fremgaae af Henrik Køsters Omtale af den, naar han siger, at den er „plurimis vitiis scatens“. Disse Domme begrundes i, at den alphabetiske Orden, hvori Medicamenterne forud angives at være opførte, ingenlunde er gjennemført, hvorimod en forvirrende Blanding af Classification og Alphabetorden findes uden bestemt Regel, Midlerne ere paa meget vilkaarlig Maade henførte til de forskjellige Klasser, Overskrifterne svare ofte ikke til Klassernes Indhold, og endelig findes i flere Tilfælde et og samme Middel anført paa flere, indtil 5, forskjellige Steder, og ofte med forskjellige Priser paa de forskjellige Steder. Der er derfor megen Sandsynlighed for, at Barfoed har Ret, naar han antager, at Taxten af 1645 er bleven til paa den Maade, at man har benyttet som Forarbeide den Taxt, som Apothekerne havde færdig

---

[1]) Epp. Wormii II, p. 715.
[2]) ibid. I, p. 539.
[3]) C. T. Barfoed i Arch. f. Pharm. XXIII, p. 518.

1638, beholdt Planen for denne og kun forandret Priserne hist og her saaledes, at de bleve lavere, end de af Apothekerne selv ansatte, men høiere, end i Taxten fra 1619, og at man da ikke har faaet det gjennemført allevegne, hvor samme Middel forekom; samtidig har man revideret den gamle Taxts Artikler med det Dertilhørende, og derpaa har man udgivet det Hele under Et uden at lægge Mærke til, at de to Afdelinger ikke svarede til hinanden, idet f. Ex. den alphabetiske Orden, som i den 1ste Afdeling siges at være bleven fulgt, viser sig ikke at være anvendt. Det kan derfor ikke nægtes, at den nye Taxt i flere Henseender stod tilbage for den gamle og ikke kommer sine Forfattere til Ære. Naar man sammenligner de to Taxter, finder man, at Priserne i den nye i det Hele ere noget høiere, end i Taxten fra 1619 og vel altsaa maa have været fordeelagtigere for Apothekerne; men at disse dog ikke vare tilfredse, see vi atter af Worms Breve til Henrik Køster, hvor han Nytaarsdag 1646 fortæller, at Apothekerne klage over Taxten [1]).

Af det overordentlig store Antal Medicamenter, 1585 og 2082, som i disse Taxter ere opregnede [2]), vil det være indlysende, at en samvittighedsfuld og omhyggelig Apotheker paa den Tid maa have havt nok at tage vare, og at et Apotheks Forsyning og Vedligeholdelse maa have udkrævet en hel Deel Omhu og en betydelig Varekundskab. Den allerstørste Deel af Simplicia hentedes fra Planteriget, hvoraf navnlig Urter og Blade (i Taxten af 1619: 163, 1645: 175) og Rødder (1619: 105, 1645: 119) vare talrigst repræsenterede, medens Frø, Bær, Frugter o. lign. tilsammen ogsaa udgjorde et ret anseeligt Antal (1619: 157, 1645: 171); derimod findes de chemiske Præparater kun i ringe

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 541.
[2]) Til Sammenligning kan tjene, at Pharmacop. Dan. 1868 indeholder 644 Nummere.

Antal, navnlig i Taxten af 1619 (88) og bestode væsentlig af techniske Producter, altsaa almindelige Handelsvarer, og de saakaldte Salia fixa (Sal. absinthi, foeniculi osv.); men herover klagede ogsaa Henning Arnisæus 1629 i et Brev til Th. Fincke[1]), og 1645 findes ogsaa Chemicalia endeel forøgede i Antal (185), og adskillige gode Præparater vare nu optagne f. Ex. Sacch. saturni, Sulph. auratum, Lac sulphuris, Spir. sal. dulcis. At der blandt de opregnede Lægemidler fandtes Ting som Harespring (Tali leprorum), Hjortens Hjerteben (Ossa de corde cervi), Ulvelever, Menneskefedt, Menneskehud, Menneskecranier og flere lignende Sager, kan ikke undre os, naar vi kjende lidt til den Tids Pharmacologi.

Kun af de nu omtalte Taxter kjende vi noget til, hvad den Tids Læger anvendte; thi nogen egentlig Pharmacopoe existerede dengang endnu ikke. Om end det nu af dem er klart, hvad man forøvrigt a priori kunde vide, at den Tids Apothekere kun saare lidt, eller slet ikke, havde Brug for egentlige chemiske Kundskaber, saa er det dog ligesaa vist, at der fordredes en hel Deel Kundskaber og Dygtighed i andre Grene af Pharmacien, for at en Apotheker skulde kunne udfylde sin Plads og tilfredsstille Lægernes og Publicums berettigede Krav paa gode Lægemidler; men ikke desto mindre finde vi ligesaa lidt for Apothekernes Vedkommende, som for Lægernes, at der er Tale om nogen Examen. Rigtignok omtaler Arnisæus i det ovenfor omtalte Brev til Th. Fincke, at Apothekerne i Kjøbenhavn havde faaet kgl. Privilegium saaledes, at Apotheket med Privilegiet tkulde tilfalde Arvingerne, dog at den, der fik Apotheket, skulde prøves af Lægerne; men endnu langt senere[2]) finde vi, at en Enke fik Lov at beholde sin afdøde Mands Privilegium og Apothek imod at holde en

---

[1]) Cista med: Locul. XXVII.

[2]) 1650, vide Hübertz Actst. vedk. Aarh. II, p. 139.

Svend, som skulde tages i Ed af Lægen, og uden at her er Tale om nogen Prøve, som vi heller intetsteds ellers finde omtalt. Derimod aflagde saavel Apothekeren, som hans Svende Ed for Borgmester og Raad, og hermed synes man at have ladet sig nøie; at derimod Apothekerne selv have havt visse Prøver, hvorved Lærlingene rykkede op til Svende og formodentlig ogsaa Svendene til Apothekere, altsaa noget i Lighed med Haandværkere og Bartskjærere, det er jo høist sandsynligt, skjøndt kun en Gisning; men at Staten ikke krævede Andet, end Eden, det synes vist. Formlen for en saadan Ed [1]) forfattedes saavel for Apothekeren, som for hans Svend, efter kongelig Befaling af $\frac{11}{5}$ 1639, af Th. Fincke som det medicinske Facultets Decan og Collegium medicum, hvorved her forstaaes de i Kjøbenhavn practiserende Læger samt Kongens Livlæge. I Apothekerens Ed lover han ved Gud og hans hellige Ord at holde sig Kongens Forordninger om Apothekere efterrettelig, at holde Apotheket saaledes, at intet ubrugeligt, forgjemt eller fordærvet Lægemiddel bliver solgt, at holde sig Taxten efterrettelig, at tilberede alle Composita af de lovmæssige Bestanddele uden at foretage Forandringer deri, ikke, om der i en Læges Recept findes Noget, som han mangler, at sætte Andet istedet, men forespørge sig hos Lægen, at holde dygtige, tilstrækkelige og kyndige Svende og holde vaagent Øie med deres Arbeider, ved Visitationerne selv at fremvise og lade fremvise alle Lægemidler, for at det kan afgjøres, om de ere gode og skulle bevares eller de strax skulle bortkastes, og at han endelig tilligemed sine Undergivne vil udføre Alt, som det en hæderlig Mand og tro Apotheker anstaaer, og som han haaber, at den almægtige Gud og den høie Øvrighed vil bifalde det. I Svendens Ed lover denne ved Gud og hans hellige Ord at være omhyggelig og flittig i sin Tjeneste og ikke alene

---

[1]) Cista med., Locul XXVII.

sin Principal, men ogsaa Lægerne tro og lydig, ikke at tilberede noget farligt eller unyttigt Lægemiddel eller tilsætte Noget, at holde sig Taxten efterrettelig, tilberede Lægemidlerne kun efter Lægernes Recepter og forespørge hos disse, naar han mangler noget, ved Visitationerne aabent fremvise Alt til Bedømmelse, og i alle andre Henseender opføre sig saaledes, som det en hæderlig og tro Apothekersvend anstaaer, og som han vover at gjøre Gud og Øvrigheden Regnskab for.

Naar altsaa denne Ed aflagdes af en Mand, som havde erhvervet et Apothekerprivilegium, saa var Staten tilfredsstillet; nogen særlig Prøve eller Examen fordredes i Regelen ikke. Noget egentlig pharmaceutisk Studium existerede paa den Tid ikke; men Apothekervirksomheden lærtes ganske praktisk i Officinerne. Noget Latin maatte man sagtens kunne, idetmindste maatte man naturligvis kjende de latinske Benævnelser paa Lægemidlerne, Vægt og Maal; men dertil behøvedes ingen særdeles Lærdom; pharmaceutisk Varekundskab var aabenbart det Vigtigste, og naar man da havde lært de practiske Haandgreb, som vare nødvendige til Fremstilling af Piller, Pulvere, Decocter, Conserver osv., saa var egentlig dermed Kunsten tilegnet. Det er derfor klart, at der til at være Apotheker ikke udkræves synderlig Dannelse, og vi feile vist ikke stort, naar vi omtrent stille den Tids Apothekere paa lige Trin med Bartskjærerne. I Samfundet vare de egentlig uheldig stillede; thi de laae paa en vis Maade i Krig med Alle. Med „Materialister og Krudkræmmere“ og lignende Handlende laae de bestandig paa Feltfod, som det sees af de jevnlig forekommende Klager over Indgreb i Næringen, med Publicum i det Hele stode de sig ikke godt, da der idelig førtes Klager over de høie Priser, og med Lægerne, som de væsentlig skulde have fundet deres Støtte hos, stode de ogsaa i Regelen paa en spændt Fod. Ogsaa Lægerne fandt Priserne for høie og klagede i denne Henseende over

Apothekerne, som naar H. Køster i et Brev til Worm[1]) 1638 siger, at man længes efter den nye Taxt, for at der ikke skal „gives Apothekerne, disse Pengehøge (pecuniarum accipitribus) større Leilighed til at plukke den menige Mand“; men den egentlige Anstødssten for Lægernes Vedkommende var dog Apothekernes Tilbøielighed til selv at agere Læger og give sig af med Praxis, en Anmasselse, som maatte forekomme Lægerne endnu større, efter at det i Forordningen af $\frac{10}{1}$ 1619 var forbudt Apothekerne aldeles udtrykkeligt og det ovenikjøbet var udtalt, at de skulde være Medici lydige, en Befaling, som Lægerne sikkert gjerne vilde udstrække saa vidt som muligt, og som man jevnlig seer dem bringe i Erindring, naar Apothekernes Færd omtales. I et af sine Breve siger Th. Bartholin[2]): „Jeg veed ikke, hvorfor næsten overalt Huden kløer saaledes paa dem, at de ikke kunne holde sig paa deres Eget. Thi som oftest give de sig med tomt Praleri i Smug af med at udøve Lægekunsten, „quumque apud ægros inferius tantum guttur eluere debeant[3]), superius audent inquinare,“ og saaledes bruge de deres Segl i Lægernes Høst, og med Forglemmelse af det underdanige Tjenerskab, hvortil de ere forpligtede, spinde de Rænker mod deres Herrers, nemlig Lægernes, Anseelse og Formue.“ Det er unægtelig bittre Ord og en meget haanlig Omtale af Apothekerne; men vi see heraf, hvad det var, Lægerne især lagde Apothekerne til Last, og det synes jo endog af denne Udtalelse, at idetmindste endeel af dem gik ud paa at nedsætte Lægernes Anseelse.

Hvorledes Apothekernes Vilkaar vare i Christian IV.s Regjeringstid, har vi ingen directe Vidnesbyrd om; men har

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 482.

[2]) Th. Bartholin: Epp. med. Cent. II, p. 419.

[3]) Til Apothekernes Forretninger hørte ogsaa, mærkelig nok, Anbringelse af Klysterer, hvorfor i Taxten af 1645 bestemtes 20 Sk. for hvert.

Klagerne over de høie Priser virkelig været begrundede, maa man jo antage, at Fortjenesten har været god, og det maa dertil erindres, at Apothekerne ved Siden af deres Medicinalforretning tillige havde andre Kilder til Fortjeneste, idet de dels havde Ret til at drive en Art Conditorforretning ved Tilberedning af „de Slags Syruper, Conservas & condita af Ribs, Kirsebær, Pomerants og andet Saadant, som til daglig Spisning og anden gemeen Brug henhører“, dels havde Ret til at handle med Vine. Med selve Privilegierne foregik i dette Tidsrum en væsentlig Forandring. Hidtil havde alle Privilegier været rent personlige, de gjaldt kun for den, til hvem de vare udstedte, paa Livstid eller, som i Helsingør, endog kun for et vist Aaremaal. Det tillodes vel undertiden Enken at beholde Apotheket, men da ved en særlig kongelig Tilladelse, gjerne given i Mandens Levetid; men om Privilegiets Overdragelse ved Arv eller Salg er der aldrig Tale. Men 1629 see vi af det tidligere omtalte Brev fra Henn. Arnisæus til Th. Fincke, at de to i Kjøbenhavn daværende Apothekere, Esaias Fleischer[1]) og Hans Stein, havde udvirket hos Kongen, at deres Privilegier, som ogsaa hidtil havde været personlige, bleve omgjorte til reelle, saa at de skulde gaae i Arv til deres Efterladte og kunde sælges af disse eller til Fordeel for dem. Dette fremtraadte ganske vist som en særlig Begunstigelse for disse kjøbenhavnske Apothekere; men selv om det blev staaende herved, var dog dermed Begyndelsen til reelle Privilegiers Meddelelse gjort, og kunne vi end ikke paavise det Samme at være skeet for Provindsernes Vedkommende, saa er det dog saa

---

[1]) Naar Mansa (Nyt hist. Tidskr. I, p. 249) nævner Matthias Kalchofen og Hans Stein, maa det sikkert beroe paa en Feiltagelse; thi da Esaias Fleischer 1620 fik Privilegium som Apotheker, maa Kalchofen dengang sikkert være død. I H. Arnisæi Brev, som Mansa henviser til, siges kun „de to Apothekere“ uden Navns Nævnelse.

sandsynligt, at det, efterat det første Skridt var gjort, ikke kan have varet længe, inden Forholdet blev det Samme i Provindserne, at vi vel kunne antage, at senere Apothekerprivilegier, som meddeltes i Christian IV.s Tid, i Regelen vare reelle.

Antallet af Apotheker forøgedes ikke lidet under Christian IV.s Regjering. Paa **Sjælland** fandtes i Kjøbenhavn 2 og senere 3 Apotheker, og foruden det i Helsingør fra Fredrik II.s Tid bestaaende Apothek oprettedes saadanne i Sorø og i Kjøge. Paa **Lolland** og **Falster** fandtes Apotheker i Nakskov og i Nykjøbing, hvor der dog kun fandtes et Hofapothek. Paa **Fyen** oprettedes ingen nye, saa at her fremdeles kun fandtes Apothek i Odense. I **Jylland** blev derimod foruden de tidligere Apotheker i Viborg og Kolding nye oprettede i Aalborg, Randers, Aarhus og Ribe. I **Norge** fandtes Apothek i Bergen og Christiania, og i **Skaane** var der Apothek i Malmø.

Kjøbenhavn.

Paa Kjøbenhavns Slot fandtes, som tidligere omtalt, et Apothek, beliggende mellem Riddersalen og Porten og under den Sal, hvor Herredagen holdtes. Ogsaa paa Fredriksborg Slot fandtes et Apothek; begge har de dog vistnok været af ringe Omfang. Da Christian IV. anlagde Rosenborg Have, omtales her i Juli 1609 blandt de Bygninger, som opførtes, „et Hus, hvori Apothekeren skal have sin Bolig“ [1]), og dette Hus omtales senere flere Gange, saaledes 1617 og 1618 i Anledning af forskjellige Reparationer og Indretninger, som her gjordes. Disse forskjellige Localer vare naturligvis de Steder, hvor Hofapothekeren skulde øve sin Virksomhed og have sit

---

[1]) Arch. f. Pharm. XX, p. 255.

Officin, og en saadan Apotheker finde vi, at Christian IV. har havt ligesaa vel som hans nærmeste Forgjængere. Denne Hofapotheker blev lønnet for sit Arbeide, og saavel heraf, som af forskjellige kongelige Breve[1]), synes det altsaa rimeligt, at Apotheket dreves for Kongens egen Regning; men paa den anden Side see vi, at en af Hofapothekerne fik en Regning tilgode, som udgjorde et langt større Beløb, end hans Løn kunde beløbe sig til, om end den ikke var bleven udbetalt i hele det Tidsrum, hvori han havde havt Penge tilgode.

Fra Faderen modtog Kongen som Hofapotheker den tidligere omtalte Caspar Castorph, som døde 1607 og begravedes i Slangerup Kirke. Hvem der fulgte efter ham, vide vi ikke bestemt; men 1618 nævnes Peter Gagelmand som Kongens Apotheker i Rosenborg Have[2]). Derefter finde vi atter ingen Hofapotheker omtalt før Esaias Fleischer, som udnævnedes ved Bestalling, dateret Haderslevhus $\frac{1}{6}$ 1636, hvori det siges, at „han skal holde en god Apothekergesel, som er beediget, og som følger med paa vor Reise og Vinterqvarter; selv skal han være pligtig at følge, naar vi det naadigst begjærer. Han skal halvaarlig gjøre Regnskab med vort Rentekammer og nyde i Løn

---

[1]) Christopher Gjøe fik saaledes $\frac{19}{7}$ 1618 Ordre til at sende Apothekeren paa Kjøbenhavns Slot 4 Tønder Kirsebær, og Arndt v. der Kula fik $\frac{4}{6}$ 1645 Ordre, at lade Ridefogderne paa Kronborg og Frederiksborg tilholde, at de ved Bønderne skulde lade samle saa mange Kameelblomster, som det var muligt at finde, og derpaa lade dem oplægge og tørres paa de nævnte Slotte. (Arch. f. Pharm. XX, p. 256)

[2]) 1618: „Peiter de Mayer for et stort Skab med 72 Leddiker og 2 store Døre, han med sit eget Guld og Farve har stafferet udi Hans Maj. Lysthave, som Peter Gagelmand Apotheker haver at bruge til H. Maj.s Behov, 33 Rd.“ — „$\frac{28}{8}$ 1618 betalt Lorentz Steinwinckel 32 Rd. for 2 Mortere den ene af Tufsteen, den anden af Marmor, til Brug for Peter Gagelmand i Lysthaven.“ (Arch. f. Pharm. XX, p. 255 og 256.)

aarligen 200 Rd. i Specie og 2 Hofklædninger; i Kostpenge 12 Rd. i Specie maanedlig for sig, en Svend og en Dreng, og dette skal regnes fra $\frac{S}{11}$ 1633“; rimeligvis er han altsaa paa den sidstnævnte Tid traadt i Kongens Tjeneste. I Februar 1653 indgav han Ansøgning om at faae en Regning paa Hoffet, som havde henstaaet i 9 Aar og udgjorde $10066\frac{1}{2}$ Rd., udbetalt af Rentemesteren. Han fik udentvivl Løveapotheket omtrent 1620 og var saaledes den Første, som havde Officin i Byen samtidig med at han var Kongens Hofapotheker, hvilket han ifølge den omtalte Regning maa antages at have været endnu 1644. Dog havde Kongen allerede 1639 faaet en ny Hofapotheker, nemlig Samuel Meier, som tillige var Feltapotheker. Han fik 1644 Apotheket i Høibrostræde, men vedblev dog at tjene Kongen, til hvem han lavede Medicin paa Fredriksborg i hans sidste Sygdom[1]). I Aaret 1647 blev Daniel Calov, som senere blev Apotheker i Aalborg, Kongens Reiseapotheker.

Foruden disse egentlige Hofapothekere nævnes ogsaa Peter Didrik Payngk, der, som bekjendt, var Kongens Hofchemiker omtrent fra 1613 til sin Død 1645, under Benævnelsen „Peter Apotheker“.

Byen selv havde de samme to Apotheker, som fandtes i Fredrik II.s Tid, Apotheket i Høibrostræde, som var Byens ældste Officin, og det nyere Apothek, som idetmindste i dette Tidsrum kom til at ligge paa Amagertorv og maaskee allerede da fik Navn af Løveapothek, ligesom det gamle Apothek da eller noget senere fik Navn af Svaneapothek. Men i Taxten af 1645 omtales tre privilegerede Apothekere i Kjøbenhavn, og det maa derfor antages, at Apotheket ved Stranden blev oprettet allerede inden det nævnte Aar.

a) **Apotheket i Høibrostræde** havde henimod Slutningen af Fredrik II.s Regjering, nemlig 1581, Peder Wentzke overtaget, og han havde det indtil 1609, da han formodentlig er død.

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 392.

I Aaret 1609 maa derpaa Hans Stein eller Steen (Sthen, Steno, Steinius) have overtaget Apotheket; thi $\frac{27}{6}$ 1609 bestemte Kongen, at der skulde være 2 Apothekere i Kjøbenhavn, Matthias Kalchofen og Hans Stein, og gav dem begge Bevilling og Frihed for borgerlige Tynge. Ligesom imidlertid den Førstnævnte da allerede havde været der i nogle Aar, saaledes maa ogsaa Hans Stein have været Apotheker idetmindste i nogen Tid forinden; thi $\frac{13}{4}$ 1609 finde vi, at der af kjøbenhavnske Læger meddeltes ham Attest for Godheden af Theriak, som han havde tilberedt[1]; muligt er det dog, at han kan som Provisor have bestyret Apotheket en Tid, efterat Peder Wentzke var død. Som tidligere omtalt, fik han ved Kongens Gunst sit Privilegium forandret fra personligt til reelt, saa at det skulde gaae i Arv til hans Efterladte, og da han døde 1629, fik Enken ved et Kongebrev dat. Kellinghusen $\frac{10}{1}$ 1629, Tilladelse til at lade Apotheket bestyre ved en Pharmaceut indtil hendes Søn var bleven voxen og havde erhvervet sig de fornødne Kundskaber, som han skulde godtgjøre ved at lade sig examinere af Lægerne[2]. I Hans Steins Tid fandtes paa Apotheket den Indskrift: Medicinam invenit Apollo, Amplificavit Æskulapius, Perfecit Hippocrates[3].

Den Pharmaceut, som bestyrede Apotheket for Steins Enke, var muligen Johan Woldenberg, i hvis Hus Th. Fincke, Ole Worm og Joach. Scheel 1636 vare samlede for at undersøge Virkningerne af Narhvalstand[4]. Det er

---

[1]) Cista med., Locul. XVI.
[2]) Cista med., Locul. XXVII, Arch. f. Pharm. XX, p. 259.
[3]) Resen: Inscriptt. hafn., p. 269, Jonge: Kjbbvn.s Beskr. p. 406.
[4]) Cista med., Locul. XXXVII. Narhvalstand eller Enhjørningshorn, som det kaldtes, Cornu Monocerotis s. Unicornu, var anseet for en fortrinlig Modgift. Den omtalte Undersøgelse anstilledes paa følgende Maade: 2 Duer fik hvid Arsenik, 10 Gran, og den ene tillige scobis unicornus gr. v; de døde begge.

nemlig ikke ret bekjendt, hvorledes det egentlig gik med Apotheket efter Steins Død; kun det veed man, at hans Søn ikke opnaaede at faae Apotheket, men rimeligvis døde i en ung Alder. Om da muligen Woldenberg eller ialtfald en Anden, har kjøbt Apotheket, eller om det er bleven drevet for Enkens Regning indtil Samuel Meier overtog det 1644, vide vi ikke.

Samuel Meier var Søn af Johannes Meier, Præst i Husum og Broder til en bekjendt Mathematiker, som forfærdigede Kortene til Danckwerdts holst. Chronik. Han var født i Husum i April 1609, blev Hofapotheker $\frac{18}{6}$ 1639, var senere Feltapotheker, fik 1644 Apotheket i Høibrostræde og døde i Efteraaret 1658. Han var Fader til Geheimeraad Henning Meiercrone, der er bekjendt som Gesandt i Frankrig.

b) **Det andet Apothek** i Kjøbenhavn var det, som Hans de Hundt i sin Tid havde faaet Privilegium paa; men hvor det egentlig laae, vide vi ikke med Bestemthed, ligesom vi ikke vide, naar denne Apotheker døde, om Apotheket da strax fik en ny Eier, eller om muligen den næste Apotheker, vi finde omtalt, har oprettet sit Apothek paa et andet Sted.

Matthias Kalchofen er den første Apotheker, vi her finde nævnet efter Hans de Hundt, og han omtales allerede 1606, da Kongen i Februar kjøbte en Mængde Haver udenfor Byen mellem Øster- og Nørreport og deriblandt „Apotheker Kalkovens 2 Haver 400 Rd.“ [1]). Som ovenfor omtalt, fik han $\frac{27}{6}$ 1609 Bevilling og Frihed for borgerlig Tynge; men det er dog rimeligst, at han havde

---

En Kat fik en Skrupel Sublimat og døde efter 3 Timers Forløb; en anden Kat fik samme Dosis, men tillige en Skrupel af Cornu monocerotis, og den levede. Tanden ansaaes for Hornet af et fabelagtigt Dyr, Enhjørningen, indtil Worm skrev en Afhandling, hvori han viste, at det var Narhvalens Tand.

[1]) Arch. f. Pharm. XX, p. 259.

Privilegiet iforveien, og at han kun for Fuldstændigheds Skyld er nævnet med i Hans Steins Privilegium.

Esaias Fleischer blev Kalchofens Efterfølger, og da hans Privilegium er dateret $\frac{12}{9}$ 1620, maa Kalchofen vel inden den Tid være død. 1636 blev han tillige Hofapotheker, og det følgende Aar har han rimeligvis indrettet sit Apothek i det samme Sted, hvor endnu Løveapotheket findes; thi her fandtes Begyndelsesbogstaverne til hans og hans Hustrus Navne og Aarstallet 1637 [1]). Denne Gaard havde først været de tydske Kjøbmænds Compagnihus [2]), og da dette Compagni ophørte i Midten af det 16de Aarhundrede, anvendtes den til Tøihus, hvorfor den i Fredrik II.s Tid i Opregningen af skattefri Huse kaldes Archeligaarden, og den har da rimeligvis tilhørt Byen [3]), som formodentlig senere har solgt den til Fleischer. Esaias Fleischer var en Schlesier, født 1586, og nød megen Anseelse baade her og i Udlandet. Hans Apothek skal have været meget søgt, og han var en velhavende Mand, som foruden sit Apothek eiede 3 Huse og en stor Have i Dronningens Gade. Han leverede Medicin til Børnehuset; men da han holdt sine Lægemidler for dyre, paatog Sperling, da han blev Børnehuslæge, sig at levere dem for mindre, end det Halve, hvilket formodentlig har gjort et Skaar i det venskabelige Forhold, som tidligere bestod mellem disse to Mænd. Han var 2 Gange gift; hans første Kones Navn er ubekjendt; men 2den Gang var han gift med Maren Hansdtr., en Søster til Borgmester Hans Nansens Kone og Datter af Borgmester Hans Pedersen i Slangerup. En af hans Sønner, Esaias, var en begavet Mand og saa ivrig Patriot, at han nær var kommen galt afsted, da han senere fra Prædikestolen kaldte Freden til Lund „en skammelig

---

[1]) Resen: Inscriptt. hafn., p. 277.
[2]) De boede, som bekjendt, især i Hyskenstræde.
[3]) Jonge: Kjbhvn.s Beskr., p. 404.

og skiden Fred"[1]. En anden Søn, Gregorius, fik Apotheket efter Faderens Død $\frac{1}{1}^3$ 1663.

c) **Det tredie Apothek,** som efter Ordlyden i Titelen paa Taxten af 1645 allerede dengang maa have existeret i Kjøbenhavn, vide vi ikke ret Besked om. Muligt er det, at den omtalte Johan Woldenberg, som jo heller ikke er videre bekjendt, kan have oprettet det og eiet det allerede 1636, da han nævnes som „Pharmacopæus" og der omtales, at Lægerne vare samlede i hans Hus, og i dette Tilfælde er altsaa Gisningen om hans Stilling i det Steinske Apothek urigtig; men der foreligger Intet, som taler mere for det Ene, end for det Andet. Har ikke han havt dette Apothek, er det sandsynligt, at det er anlagt af Didrik Strube, som 1655 blev Hofapotheker, og som vi vide besad det 1659, da hans Gaard ved Stranden nævnes i Rodemesterlisterne over Stadens Mandskab, som skulde gaae tilvolds, og hans Afsætning maa da ikke have været ganske ringe, eftersom han holdt 2 Medhjælpere[2]; imidlertid efterlod han sin Enke i trange Kaar.

Helsingør.

Her havde Peiter Pester det Apothek, hvorpaa han 1581 havde faaet Eneret for 10 Aar. Da dette Privilegium var udløbet, fik han $\frac{9}{6}$ 1592 kongeligt Fornyelsesbrev paa Privilegiet[3]; men hvor længe han levede derefter eller idetmindste havde Apotheket, er ikke bekjendt, og vi vide saaledes heller ikke, naar hans Eftermand, Johannes Paludan, fik det; om ham er det kun bekjendt, at han 1623 fik Apotheket i Viborg og da ikke mere var Apotheker i Helsingør. Om Sylvester Hagenwald umiddelbart efter Paludan har faaet Apotheket, vide vi heller ikke;

---

[1]) Hist. Tidskr. 3. R. I, p. 249.
[2]) Arch. f. Pharm. XX, p. 261.
[3]) Wegener: Aarsberetn. f. Geh. Arch. III, p. 65.

men han var Apotheker i Helsingør i den sidste Deel af Christian IV.s og en Deel af Fredrik III.s Regjeringstid, nemlig indtil 1663.

Sorø.

Længe før selve Byen fik et Apothek, fandtes et saadant ved Skolen, hvilket nærmest skyldtes den medicinske Professor, Anders Christensen, som jo var Forstander for Skolen fra 1602 indtil sin Død 1606. Under $\frac{20}{3}$ 1606 udgik til ham følgende Kongebrev[1]): „Vider, eftersom I underdanigst giver tilkjende, tidt og ofte adskillige Sygdom Ungdommen der udi vor Kongelige Skole udi Soer at paakomme, hvilke og varer des længere og blive des farligere, at man ikke haver Medicin til Rede, hvormed de kunde hjælpes og cureres, underdanigst begjærendes, Vi naadigst ville bevilge paa Eders egen Omkostning at anrette et Apothek og en Apotheker-Svend til dets Behov at maa antage. Thi ere Vi naadigst tilfreds, at samme Apothek paa Eders egen Bekostning maa anrettes og en Apotheker-Svend til dets Behov maa antage“ osv. I Slutningen af samme Aar døde imidlertid Anders Christensen, og hvad der da blev af det Apothek, som han havde oprettet, har vi ingen Efterretning om.

Da Academiet var oprettet, tænkte Kongen ogsaa paa Ungdommen her i denne Henseende, og Joachim Burser, som 1623 eller 1625 blev ansat som Prof. med. ved Academiet, havde et aarligt Tillæg af 100 Rd. for at holde Apothek i Sorø, hvilket Salair senere vedblev at udbetales Apothekeren indtil 1785[2]).

Burser døde 1639, og om hans Eftermand ved Academiet, Georg Kruck, ogsaa holdt Apothek, vide vi ikke;

---

[1]) Arch. f. Pharm. XXII, p. 53.

[2]) v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 184.

men det første Apothek i Sorø, uafhængigt af Academiet, oprettedes af Esaias Burser, som $\frac{25}{8}$ 1645 fik Privilegium paa at oprette et Apothek i Sorø Om han var en Søn af Professoren, vide vi ikke; men en Slægtning har han sikkert ialtfald været. Apotheket gik senere over til hans Enke, der afstod det 1668.

Kjøge

fik ogsaa i denne Konges sidste Leveaar sit første Apothek, hvorpaa Jørgen Berendtsen $\frac{30}{8}$ 1646 fik Privilegium, og som han derpaa synes at have havt i henved 40 Aar. Forresten er han ubekjendt.

Nakskov

fik samtidigt med de to sidstnævnte Byer[1]) et Apothek, idet Christian Sverus $\frac{27}{9}$ 1645 fik Privilegium. Han synes at have overlevet Kongen, men døde ikke længe efter.

Nykjøbing paa Falster.

Her fandtes vel i dette Tidsrum ikke Apothek i Byen; men ved Hoffet fandtes en Apotheker hos Enkedronningen, som boede her indtil sin Død 1631, derpaa hos den udvalgte Prinds Christian, som ligeledes holdt Hof her, og endelig hos hans Enke, Magdalene Sibylla.

Af Enkedronningens Apothekere nævnes 1629 en Apotheker Valentin[2]), om hvem forøvrigt Intet er bekjendt.

---

[1]) Maaskee fandtes her dog allerede tidligere et saadant, hvilket synes at fremgaae af Præstens, Anders Pedersen Perlestikkers, Optegnelser fra Tidsrummet 1617—26; see Nyt hist. Tidsskr. V, p. 125 osv.

[2]) Rector Judichær i Vordingborg skriver i Latinskolens Regnskabsbog: „Den 20. August 1629 givet for tre Lod chinesisk

Prinds Christians Apotheker omtaler H. Køster allerede 1638 [1]), uden dog at nævne hans Navn. Om Christopher Heerfort allerede da har været her, kan ikke afgjøres; men at han var Prindsens Apotheker 1643, see vi af en Forskrivning, som 1651 gaves ham af Kongen for Beløbet af en Regning, han havde givet paa Tilgodehavende hos den afdøde Prinds, og som skrev sig fra 1643 [2]). Ved Prindsens Død 1647 udnævntes Heerfort til kgl. Hofapotheker paa Nykjøbing Slot, hvor da Magdalene Sibylla residerede, og 1657 blev han Apotheker i Nakskov.

Odense

var endnu i denne Konges Tid den eneste By paa Fyen, hvor der fandtes Apothek. Cornelius Hamsfort den Yngre, som havde været Apotheker efter sin Fader, Odenses første Apotheker, eiede det indtil sin Død 1627, og hans Enke beholdt det derpaa indtil 1636, i hvilket Aar Sønnen, som ogsaa hed Cornelius, indgav en Forestilling til Kongen om, at hans Moder var tilsinds formedelst Svaghed at afstaae Apotheket, da han, Sønnen, selv agtede at begive sig til Udlandet [3]), hvilken Motivering næsten synes at tyde paa, at ogsaa dette Privilegium har været reelt.

Christopher Jacobsen [4]) eller Jensen [5]) fik da det nævnte Apothek; men enten maa han være død, eller af andre Aarsager er Apotheket enten aldeles ophørt eller idetmindste gaaet meget tilbage; thi i en Skrivelse fra

---

Thiriak hos Valentin, Apotheker i Nykjøbing, hvilket er efterhaanden meddelt Børnene, som ere blevne syge, og det begjæret have, hvert Lod 2 Mk.“ (J. E. Suhrs Smaaskr. II, p. 55.)

[1]) Epp. Wormii I, p. 486.

[2]) Arch. f. Pharm. XX, p. 280.

[3]) ibid.: p. 276.

[4]) ibid.: p. 277.

[5]) Engelst.: Odense Bys Hist., p. 222.

Magistraten hedder det, at i Byen er der Mangel paa Medicamenter, og „hvad der findes, sælges altfor dyrt“, hvilket dog maaskee kun er den sædvanlige Klage over Apothekerne, som jo netop paa den Tid lød høit overalt. Vi finde imidlertid derefter ingen Apotheker nævnet, førend Christopher Schultz, som var Læge i Odense, $\frac{26}{4}$ 1645 fik Privilegium paa, at maatte „udi Odense anrette og holde et Apothek og have de Benaadninger og Friheder, som Apothekerne der før ham have nydt“. Næste Aar fik han Toldfrihed for de Medicamenter, som han indførte udenlands fra, „Suedsker oc Gewürz undtagen“. Hans Enke fortsatte Apotheket indtil sin Død 1652.

Viborg,

som allerede i Fredrik II.s Tid havde adskillige Apothekere, havde ogsaa under Christian IV.s Regjering en hel Deel, idet de fleste Apothekere kun bleve faa Aar ved Apotheket, og denne Omstændighed i Forbindelse med, at Johan Herman, som vi have seet, fik kongelig Understøttelse, hvilket vel maa have været begrundet i, at han ellers ikke kunde bestaae, tyder paa, at Apotheket her neppe har havt synderlig stor Afsætning. Johan Herman, som ved Christian IV.s Regjeringstiltrædelse havde Apotheket, fik $\frac{14}{5}$ 1595 Kongens Confirmation paa det Brev, hvorved Fredrik II. havde tilstaaet ham Kronens Deel af Farsø Sogns Korntiende; men der tilføiedes: „dog saa, at han skal holde et godt og forsvarligt Apothek; saafremt anderledes befindes, skal han det Kgl. aabne Brev have forbrudt“ [1]), hvilket synes at tyde paa, at han ikke hidtil havde holdt Apotheket i god Orden. Han er rimeligvis død 1603; thi $\frac{16}{2}$ 1604 fik Hugo Frandsen Kongens aabne Brev paa at maatte anrette et Apothek i Viborg; men han blev ikke længe

[1]) Arch. f. Pharm. XX, p. 270.

derved; thi $\frac{10}{10}$ 1607 fik Bartholomæus Wilpe, „hvem den forrige Apotheker i Viborg for nogen Tid siden har overgivet sit Apothek“, Privilegie derpaa. Heller ikke han har rimeligvis funden sin Regning derved; thi da Jørgen Wernicke $\frac{9}{2}$ 1609 fik Privilegiet, hedder det atter heri, at den forrige Apotheker havde „overgivet“ ham sit Apothek. Denne Mand beholdt dog Apotheket i endeel Aar og slap det ikke før sin Død; thi den næste Apotheker, Johannes Hober, som hidtil havde havt Officin i Aalborg, fik $\frac{22}{6}$ 1622 Bevilling, at være Apotheker i Viborg i „afgangne“ J. Wernickes Sted. Johannes Hober maa imidlertid have betænkt sig og være forbleven i Aalborg; thi neppe 4 Maaneder efter fik allerede en Anden, nemlig Bartholz Johan Jung, Privilegium, som ogsaa for ham siges at være givet i afgangne J. Wernickes Sted; men heller ikke han maa have egentlig overtaget Apotheket; thi $\frac{12}{4}$ 1623 fik Johannes Paludan, „som tilforn har været Apotheker i Helsingør“, Bevilling at drive Apotheket i Viborg, og der siges atter her „i afgangne J. Wernickes Sted“. Paludan synes derpaa at have havt det indtil 1630, da han maaskee er død; thi i dette Aar fik Johannes Borchsenius Bevilling, at anrette og holde et Apothek i Viborg, given $\frac{25}{7}$ 1630, og han maa da have beholdt det indtil ind i Fredrik III.s Regjeringstid; idetmindste er det næste Privilegium, vi finde meddelt, fra Aaret 1656. Hvad der har været den egentlige Grund til denne hyppige Vexel af Apothekere og denne Ulyst til at blive ved eller endog overtage det Apothek, hvorpaa de havde erholdt Bevilling, vide vi ikke; men Afsætningen maa sagtens have været ringe og Apotheket formodentlig fra det Første af i slet Orden.

Aalborg.

Naar Apotheket her egentlig er oprettet, vide vi ikke bestemt. Naar Hans Junge nævnes som Apotheker her

1543 [1]), er det, som tidligere omtalt, sandsynligvis en Feiltagelse og beroer paa en Forvexling med Aarhus. Den første Apotheker, vi ellers finde nævnet, er Johannes Friedenreich, som var født 1561 i Holsteen og døde i Aalborg 1610; men om han har oprettet Apotheket og da naar, vide vi ikke. I Aaret 1614 skal Johannes Hober have været Apotheker her [2]); men om han i dette Aar har faaet Privilegium eller dette allerede var skeet tidligere, vides ikke. Han fik, som berettet, $\frac{22}{6}$ 1622 Bevilling som Apotheker i Viborg, men synes at have betænkt sig og være forbleven i Aalborg, hvor vi ikke finde nogen ny Apotheker nævnet, førend Daniel Calov fik Privilegium, at anrette et Apothek i Aalborg. Dette angives i Almindelighed at være skeet 1639; men da han var født 1614 og paa Epitaphiet siges at være kommen til Danmark i sit 34te Aar [3]), kan han ikke være kommen til Landet før 1647, og da han først blev Kongens Reiseapotheker, er han rimeligvis ikke bleven Apotheker i Aalborg før 1648, da Kongen var død.

Randers

fik ogsaa Apothek i dette Tidsrum, idet Johan Jørgensen Odendal $\frac{17}{9}$ 1634 fik Bevilling paa et Apothek i Randers allene at anrette og holde, hvilket han derpaa havde indtil Christian Lemman, til hvem han vistnok 1645 afstod

---

1) Pontopp.: D. Atl. V, p. 173; Schmidt: Hist. Taschenb., p. 106.

2) Pontopp.: D. Atl. V, p. 173.

3) Pontopp.: Marm. Dan. II, p. 247. — Mærkeligt nok siges det paa et andet Epitaphium i Budolphi Kirke, at han allerede 1640 havde ægtet Mette Grubbe, Datter af Borgmester Erik Grubbe i Aalborg, hvilket dog bestemt tyder paa, at han da har været her i Landet og bedst kunde stemme med, at han 1639 var bleven Apotheker i Aalborg.

Apotheket, $\frac{23}{4}$ 1646 fik Privilegiet, og han havde da Apotheket indtil 1656.

Aarhus.

Her var det, at Hans Junge 1543 tog Borgerskab som Apotheker; men videre vides ikke om Apothek her, før 1589, da det i Borgerskabsbogen hedder, at „Anders Caspersen Apotheker, som flyttede af Kolding, svor Borgered; den 23de Juli gav han Kæmner 6 Daler“ [1]. Han maa altsaa have været Svend hos Herman Reiming i Kolding og har derpaa paa egen Haand nedsat sig i Aarhus som Apotheker; thi først $\frac{6}{1}$ 1596 meddeltes paany Privilegium, hvori det siges, at han „for nogle Aar siden har anrettet et Apothek i Aarhus“ [2]. Hvor længe han har været Apotheker, vide vi ikke; men $\frac{5}{7}$ 1609 meddeltes Privilegium til Bernt Junger, „der en Tid lang paa egen Bekostning Apothek i Aarhus med al Tilbehøring nødtørftigen haver forseet og ved Magt holden“, og det synes i det Hele at have været Skik i denne By, at Apothekeren nedsatte sig paa egen Haand og blot tog Borgerskab i Byen; men da dette naturligvis medførte, at han maatte tage Deel i Udredelsen af Skatter og andre borgerlige Tyngder, som Apothekerne ellers ved deres Privilegier gjerne fritoges for, saa søgte de ogsaa alle efter nogle Aars Forløb kongelig Bevilling.

1627 gjorde Apotheker Folmer Thomsen, født i Kolding, sin Borgered og stillede 28de Juni Kæmneren tilfreds med 6 Daler [3]. Han havde kjøbt Apotheket af den forrige Apothekers Arvinger, og da han nogle Aar efter berettede til Kongen, at det var „bleven meget besvækket

---

[1]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh I, p. 250.
[2]) Arch. f. Pharm. XX, p. 269
[3]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 329.

udi Fjendens Tid", saa befalede Kongen Laurids Lindenow, „da Vi naadigst erfarer, at han nu paa det Nye agter at bringe det paa Fode igjen", at forfare Leiligheden og berette derom. Et halvt Aars Tid efter, nemlig $\frac{17}{1}$ 1631, fik han kongeligt Privilegium, hvorefter han var berettiget til at holde Apothek med gode, sunde og billige Medicamenter, Speceri osv. Han synes at have ligget i stadigt Klammeri med de Handlende og tildeels andre Borgere, og der findes derfor hyppige Klager, dels fra ham, dels over ham. $\frac{2}{11}$ 1638 tiltalte han saaledes adskillige Borgere, foruden Jens Jensen Vintapper, fordi de handlede med Vin, Sukker, Rosiner og Kryderi, og samme Aar fik Erik Grubbe Befaling til at tilholde Wolff Baltzersen ikke at befatte sig med at sælge „Speisseri", som stridende mod Apothekerens Privilegier; derimod skulde Apothekeren tilholdes, ikke at befatte sig med anden Kjøbmandshandel. $\frac{15}{8}$ 1639 var Folmer Thomsen i Retten med Vintapper Jens Jensen og æskede ham til at afskaffe sin Vinhandel, Salg af „Danstøll, Thystøll, Mum och anden Tapperi" samt aflade at udskibe Korn, Smør osv. eller ogsaa afskaffe Specerihandelen; herimod synes man at have villet tage Repressalier og forbyde ham i Henhold til det ovenomtalte Forbud mod Kjøbmandshandel, at sælge Vin, Brændevin og anden fremmed Drik, „som hos et Apothek altid pleier at holdes"; men Kongen forklarede da Forbudet derhen, at de forbudne Varer vare Korn, Smør o. desl. Imidlertid maa Krigen være vedbleven; thi 1641 lod Folmer Thomsen sit Privilegium oplæse paa Bythinget, og i den Anledning vidnede da 24 Mænd, at han i Almindelighed var saa slet forsynet, at de ofte maatte hente deres Medicamenter i Viborg og andre Steder, og at han var saa dyr, at de hos Andre kunde kjøbe Urter, Krydderi m. m. meget billigere. Disse Klager maa derpaa være vedblevne og vel efterhaanden være blevne mere høirøstede; thi $\frac{15}{4}$ 1647 gav Kongen Befaling, at da det var andraget, at Apotheket i Aars ikke var forsynet med saa gode Medicamenter, som man kunde fordre, saa

skulde Dr. Johan Christopher, Medicus i Aarhus, og Dr. Ægidius i Randers visitere Apotheket i Overværelse af Borgmester og nogle af Raadmændene, og under samme Dato udgik Befaling til Erik Grubbe, at tiltale Apothekeren til hans Privilegiums Fortabelse, om Undersøgelsen viste, at han ikke havde gjort sin Pligt. Denne maa dog sagtens være falden ud til hans Fordeel; thi han forblev i Besiddelse af Apotheket indtil sin Død, som maa være indtruffen inden $\frac{7}{12}$ 1649, da Lensmanden Niels Krag fik Befaling at være Mellemhandler mellem Apothekerenken, Cathrine Jørgensdtr., og Dr. Creutzhauer, som skulde overtage Apotheket; dog fik hun senere Lov til selv at beholde Apotheket[1]). Om end ikke alle Apothekere havde saa mange Gjenvordigheder, som Folmer Thomsen, der rimeligvis har været en noget trættekjær og stridig Person, saa afgiver dog hans Historie et ret godt Billede paa, hvorledes Forholdet mellem Apothekerne og deres Medborgere paa den Tid i det Hele var; thi som det gik i Aarhus, saaledes gik det, om end maaskee i mindre Grad, de fleste andre Steder.

Kolding.

Her var Herman Reiming Apotheker ved Christian IV.s Regjerings Begyndelse, og efter hans Død $\frac{26}{7}$ 1598 fik hans Enke, Margrethe Skomagers, $\frac{14}{9}$ 1599 kgl. Bevilling, at holde Apotheket og lade det styre ved en Provisor. Hun fik tillige Eneret paa at handle med Speceri og Vin, og da baade nogle „Udlændiske“ og Borgere i Byen gjorde Indgreb heri, fik Caspar Markdaner $\frac{30}{6}$ 1603 Befaling til at haandhæve hendes Eneret overfor dem[2]).

---

1) Om Folmer Thomsen see Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 58, 76, 80, 121, 138, 211, 214, 241, 329.

2) D. Mag. V, p. 157.

Nogen Tid efter afstod hun vistnok Apotheket til Geert Grave, som muligen har været hendes Provisor, men ialtfald ægtede hendes Datter Anneke Hermansdtr., som efter Geert Graves Død 1619 (han blev begravet den 28de August) ægtede Tolder og Borgmester Morten Nielsen Panch. Efter Geert Graves Død har Herman Reimings Enke sikkert atter selv overtaget Apotheket og ladet det bestyre ved Provisor indtil en anden Svigersøn af hende, Balthazar Braband, overtog det og fik Privilegium derpaa $\frac{17}{10}$ 1627[1]), hvilket synes af en eller anden Grund at være bleven fornyet $\frac{19}{7}$ 1633[2]) og forøget med Retten til at holde Vinkjelder. 1628 fik han Privilegium paa at oprette et Apothek i Christiania, hvilket ogsaa synes at være kommen til Udførelse; men at han dog maa være bleven i Kolding, fremgaaer formentlig deraf, at han efter sin Død 1644 begravedes i Kolding Kirke, og hans Enke, Catharina Hermansdtr., fik $\frac{21}{1}$ 1646 Bevilling, at maatte drive Apotheket i Kolding, hvilken Bevilling $\frac{17}{4}$ 1649 confirmeredes af Fredrik III.

Ribe.

Her anlagdes et Apothek af Johan Povch, en Vestphaler, som $\frac{26}{12}$ 1611 fik Privilegium, der fornyedes $\frac{24}{11}$ 1643. Han havde været Medhjælper hos Cornelius Hamsfort i Odense[3]) førend han selv bosatte sig i Ribe, hvor han blev Raadmand og døde $\frac{15}{7}$ 1659, 67 Aar gammel[4]).

Bergen.

Her fandtes ved Christian IV.s Regjeringstiltrædelse intet egentligt Apothek; men en Mand ved Navn Lambert

---

[1]) Arch. f. Pharm. XX, p. 273.
[2]) Fyhn: Efterretn. om Kolding, p. 284 N. u. T.
[3]) Arch. f. Pharm. XX, p. 272.
[4]) Terpager: Ripæ cimbr., p. 587.

Gregersen eller Geertsen, som han ogsaa benævnes, havde et Udsalg af Medicinalvarer. Da Dr. Henrik Høier kom til Bergen, indlogerede han sig hos en tydsk Borger, Nicolaus de Freundt, som upaatvivlelig var Kjøbmand, og da Lambert Gregersen nægtede at sælge ham Medicin til hans Patienter, formaaede han Freundt til at forskrive de fornødne Varer; men derover synes Gregersen at være bleven fortrydelig og at have faaet Freundt indstævnet for Kongen og Raadet for at have drevet ulovlig Handel, i hvilken Anledning Bergens Byraad $\frac{2}{3}$ 1594 har givet Freundt, som siges da at have boet omtrent 20 Aar der i Byen, et Vidnesbyrd om hans Forhold, medens han havde boet der, hvori det tillige siges, at der hidtil intet Privilegium for Apotheker har existeret der i Byen, saa at Freundt maatte ansees for ligesaa berettiget til Medicinalhandel, som en Anden[1]). Under $\frac{13}{12}$ 1595 meddeltes derpaa Nicolaus de Freundt Privilegium som Apotheker, og det siges deri, at han har „givet tilkjende, hvorledes han paa hans store Bekostning haver ladet anrette et Apothek udi Vor Kjøbstad Bergen og det med al Tilbehøring, som bør at findes paa et Apothek, nødtørftigen forsørget, og endog der tilforn skal være anrettet et Apothek, forfare Vi dog, tvende Apotheker der udi Byen vel at kunne sig underholde og ved Magt at blive“; men vel nærmest paa Grund af Lambert Gregersens Adfærd tilføies tilsidst, at „han skal sælge og afhænde til Hver, der behov haver eller kjøbende vorder, for et skjelligt og lideligt Kjøb“[2]). Da Kongen i Juni 1590 var i Bergen, lod han hos Freundt et Gjæstebud anrette for alle Adelsmænd, som havde været med ham paa Reisen til Vardøhus, og ved denne Leilighed gik det saa lystigt til, at man endte med at slaae Vinduerne ud i Apotheket og indsætte Kongens og Adels-

---

[1]) N. Saml. I, p. 270—74.
[2]) Arch. f. Pharm. XXI, p. 40—41.

mændencs Vaaben istedetfor[1]). Dagen iforveien, $\frac{22}{6}$ 1599, havde Freundt imidlertid faaet sit Privilegium fornyet, og ved samme Leilighed var det formodentlig, at ogsaa Lambert Gregersen fik Privilegium paa sit Apothek, saa at det nu af Kongen var bestemt, at der i Bergen skulde være to privilegerede Apothekere. Da vi imidlertid ikke kjende alle Apothekernes Dødsaar, men kun vide, naar de forskjellige Privilegier udstedtes, er det ikke muligt, ret at udrede, hvilket Apothek de forskjellige Mænd have havt.

Da der indløb Klager over, at Andre handlede med Apothekervarer, forbød Kongen $\frac{24}{11}$ 1600 at Andre, end de to nævnte Mænd, maatte holde Apothek eller sælge slige „materialia, Varer og Spetzeri“ eller befatte dem med Destillation.

Nicolaus de Freundt blev $\frac{14}{1}$ 1602 valgt til Raadmand; men ved Kongebrev af $\frac{9}{10}$ 1604 blev han fritagen for denne Bestilling, dels paa Grund af, at han var „Apotheker og saaledes ofte fraværende paa lange Reiser“, dels fordi han var Udlænding, „som dette Riges Tungemaal ikke er noksom bekjendt“. Ved Brev af $\frac{13}{3}$ 1607 fik han og Henrik Didriksen for 40 Aar overdraget Kronens Gaard og Mølle Gravdal mod en aarlig Afgift af 40 Rd. og Maling af det Meel og Malt, som brugtes paa Slottet, og i September s. A. forbødes det alle Andre i 6 Aar at bygge Møller i en halv Mils Afstand fra Byen. Ved kgl. Brev af $\frac{6}{8}$ 1607 fik Tolder og Raadmand Søren Sørensen, Nicolaus de Freundt og Borger Henrik Didriksen Bevilling paa en offentlig Vinkjelder i Bergen at anrette, hvor Nordfarerne alene og ikke andensteds skulde kjøbe Rhinskvin, dog saa, at kun god, „uforplumpet og uforfalsket Vin“ skulde sælges, og ved Brev af $\frac{7}{9}$ 1609 fik Freundt, da han havde givet tilkjende, „at han befrygtede af nogen hans Medborgere at blive formeent i sit Hus og

---

[1]) Iris og Hebe 1800, II, p. 910.

hos sit Apothek Rhinskvin at udtappe," Bevilling, som noget, der var brugeligt og sædvanligt hos ethvert fuldkomment Apothek, at udtappe Rhinskvin og anden hed Vin, dog til billig Pris og kun uforplumpet[1]. Endelig fik han $\frac{23}{3}$ 1615 Tilladelse til at lade i 4 Aar fange Hvalfisk med eget Skib i Norges Krones Strømme[2].

Lambert Gregersen døde omtrent 1609, og hans Apothek fik da Johannes Drabitius, som fik Privilegie $\frac{14}{3}$[3] eller $\frac{14}{4}$ 1609[4], hvori det hedder, at Kongen, for at der i Byen fremdeles kunde være 2 Apotheker, har bevilget Nicolaus de Freundt og Johannes Drabitius „Apothekarie at holde og ingen Anden at befatte sig med noget Apothek at holde eller sælge slige materialia, Urter og Spetseri eller og befatte sig med nogen synderlig Destillation og des Leilighed, som hos et færdigt og velordnet Apothek bør at findes."

Formodentlig er Nicolaus de Freundt død omtrent 1618, i hvilket Aar en Matthias Apotheker fik Bevilling, at holde og anrette et Apothek i Bergen $\frac{5}{5}$ 1618, og rimeligvis er det enten samme Apothek, hvorpaa Esaias Fleischer fik Privilegium $\frac{9}{4}$ 1619, eller det har været et helt nyt Apothek, han har paatænkt, som da ikke er blevet oprettet; thi det Apothek, hvorpaa Matthias Drabitius fik Bevilling $\frac{19}{10}$ 1620, maa vel nærmest antages at have været det, som Lambert Gregersen oprindelig havde, og som Johannes Drabitius fik efter ham. Om muligen Matthias Apotheker skulde være den Samme, som M. Drabitius og denne ved Nicolaus de Freundts Død altsaa have faaet Privilegium paa sin tilkommende Concurrents Apothek, hvorved der blev større Sandsynlighed for Fleischer, at kunne bestaae med et nyt Apothek, da der dog saa

---

[1] N. Mag. II, p. 177.
[2] Arch. f. Pharm. XXI, p. 42.
[3] ibid.
[4] N. Mag. II, p. 172.

kun bleve 2 Apotheker i Bergen, lader sig ikke oplyse; men umuligt er det jo ikke.

Under $\frac{28}{5}$ 1624 fik Christopher Matthias, som efter Navnet nok kunde være en Søn af Matthias Drabitius eller den anden Matthias, Copi af Bevilling. Under $\frac{2}{10}$ 1630 fik Cornelius Jansen de Lange Bevilling istedetfor den af de to Apothekere i Bergen, som var død. Han var født 1613 i Bergen, og hans Fader hed Jan Jansen de Lange, Moderen Grethe Clasdtr. Lugden [1]. Han fik $\frac{8}{7}$ 1641 Toldfrihed for sine Medicinalvarer, blev 1645 Raadmand og døde 1656, hvorpaa hans Enke, Else Scheverbeck, solgte Apotheket.

Johan Bremborg, som var Læge i Bergen, fik $\frac{5}{10}$ 1630 Bevilling paa at holde et Apothek istedetfor den af de tvende Apothekere, der var død, hvilket altsaa maa have været Christopher Matthias. Han døde allerede 1647, og hvad der da blev af Apotheket, er aldeles ubekjendt, idet intet Privilegium findes udstedt i den nærmeste Tid derefter undtagen til Mænd, som fik det Apothek, Lange havde havt. Først 1680 træffe vi en Apotheker, som maa have havt det Apothek, Bremborg havde; men om det i den mellemliggende Tid har været nedlagt, eller om Bremborg har efterladt sig en Enke, for hvem en Provisor kan have bestyret det, vide vi ikke.

Christiania.

Her fik Balthazar Brabandt, som var Apotheker i Kolding, $\frac{15}{2}$ 1628 Privilegium paa at anlægge et Apothek, og at dette maa være bleven udført, kunne vi vide deraf, at det $\frac{29}{7}$ 1632 hedder i et Kongebrev: „Borgmestrene og Baltzar Apotheker og deres efterkommende Borgmestre og Apothekere i Christiania maa allene holde Vinkjælder samme-

---

[1]) N. Mag. II, p. 541.

steds"[1]); men samtidig havde han Apotheket i Kolding, hvor han ogsaa døde, og et af dem maa altsaa være bleven bestyret ved Provisor. Han maa imidlertid have afstaaet sit Apothek i Christiania; thi $\frac{29}{12}$ 1639 fik Thomas Stenger Bevilling paa dette, som han derpaa havde indtil 1654.

Malmø.

Her havde van dem Broucke 1571 faaet Eneret for hele Skaane til at holde Apothek; men hvor længe han levede, vide vi Intet om. Derimod synes det, at Eneretten maa være gaaet tabt med hans Død, og at der i Lund er bleven oprettet et Apothek; thi den næste Apotheker, vi træffe i Malmø, er Balthazar Stobæus, som siges at være „från Lund"[2]). Han fik 1644 Borgmesters og Raads aabne Brev paa at være alene Apotheker i Malmø under de Friheder, Andre havde havt før ham, dog maatte han „icke hålla något otillbørligt drickeshus, som kunde ske Gud till fortørnelse och menigheten til förargelse", og indtraf Saadant, fortabtes hans Ret. Saalænge han og hans Hustru og Barn havde Apotheket, skulde de være frie for Skatter til Kronen og Byen. Mærkeligt er det, at det her er Borgmester og Raad, som give Apothekeren Bevilling og ovenikjøbet fritage ham for Skatter, ikke alene til Byen, hvortil de vel kunde være berettigede, men ogsaa til Kronen, hvorover de dog ikke kunde antages at have Raadighed; men muligen var Meningen da den, at Byen skulde betale dem for Apothekeren.

---

1) Arch. f. Pharm. XXI, p. 44.
2) Friberg: Malmøs Hist., p. 71.

7de Afsnit.

Kong Fredrik den Tredies Regjeringstid, 1648—1670.

A. Universitetet og dets Lærere.

Kong Fredrik III. var utvivlsomt Danmarks lærdeste Konge; han havde som Prinds modtaget en for hans Stand aldeles usædvanlig videnskabelig Dannelse, først i Sorø og senere paa Udenlandsreiser, og navnlig udmærkede han sig ved theologisk Lærdom. Han var ogsaa Erkebiskop i Bremen allerede i sit 25de Aar, om end han ikke kom i rolig Besiddelse af dette Stift, saa lidt som af Verden, hvor han alt langt tidligere var bleven Biskop. Grunden til at han saaledes paa en Maade bestemtes for den lærde Stand, var naturligvis den, at han ikke var Thronarving; men da den udvalgte Prinds Christian døde 1647, var derved Veien til Thronen banet for Fredrik, og Anstalter til hans Valg bleve ogsaa trufne endnu i Christian IV.s Levetid; men da den gamle Konge lukkede sine Øine, var endnu Valget ikke kommet istand, og Fredrik III.s Regjering indlededes, ligesom Faderens, om end af anden Aarsag, med en Regjering af Rigsraader. Imidlertid havde den omtalte Syslen med Videnskaberne, hvorunder Kongens Ungdom var gaaet hen, givet ham Kjærlighed saavel til Videnskaberne, som

til dens Dyrkere, og at denne Kjærlighed vilde give sig Vidnesbyrd i Kongens Forhold til Universitetet, stod jo til at vente, ligesom den lærde Stand i det Hele vel med Fortrøstning maatte see Thronen beklædt med en Regent, der paa en vis Maade var en af deres Egne. At Kongen virkelig ogsaa endnu efter at have besteget Thronen yndede Videnskaberne og deres Dyrkere, er aldeles klart, og mest bekjendt er vel hans Kjærlighed til Chemien bleven, som har givet Anledning til den almindelige Beskyldning for en overdreven Ødselhed til alchemistiske Forsøg, medens man dog overseer, at naar Mænd som Ole Borch og Thomas Bartholin, den Sidste dog maaskee kun til en Tid, kunde nære Beundring og Agtelse for Frands Burrhi og hædre hans Ankomst med zirlige, latinske Vers, saa var det vel intet Under, at en Mand som Kongen, med Interesse for Videnskaberne og særlig for Chemien, men dog uden den grundige naturvidenskabelige Dannelse, som krævedes for ret at vurdere Burrhi, kunde lade sig tildels bedaare af denne snilde Mand, om hvem man endnu i dette Øieblik neppe er kommen ret paa det Rene med, om han var mest Charlatan eller virkelig Chemiker, saa nøie vare Gjøgleriet og det virkelig Videnskabelige sammenblandede i denne altid mærkelige Person. Naar alligevel de synlige Tegn paa Kongens Interesse for Universitetet i Grunden kun ere faa, da maa det erindres, at Universitetet i Christian IV.s lange Regjeringstid havde, navnlig maaskee for Medicinens Vedkommende, havt en rigt opblomstrende Periode, i hvilken en ny Universitetsbygning og et Anatomihus vare opførte, en medicinsk Have anlagt, et Professorat i Anatomi og Botanik var oprettet, Professorernes Løn var forbedret, Studenterne havde foruden Adgangen til fri Kost, som i Fredrik II.s Tid var aabnet, faaet ogsaa Adgang til fri Bolig ved Regentsens Opførelse, og der var saaledes af den afdøde Konge paa saa mange Maader sørget for Universitetets materielle og aandelige Krav, at der kun var Lidet eller Intet levnet for hans Efterfølger at udrette,

og at der nu efter denne Arbeidets Tid burde komme en Periode, hvor man i Ro skulde nyde Frugterne. Naar vi derfor nævne, at Universitetsbibliotheket under Fredrik III. forøgedes og fik et nyt og rummeligt Lokale, idet det anbragtes over Trinitatis Kirke, hvor det indtil den allernyeste Tid har havt sin Plads, at et Naturaliecabinet indrettedes for Universitetet og fik Plads i en dertil opført Etage paa Anatomihuset, og at en Professor i Chemi ansattes, saa har vi egentlig dermed omtalt, hvad der i denne Konges Tid udførtes af Nyt til Universitetets Bedste, idetmindste forsaavidt det vedrørte Medicinen.

For Studierne ved Universitetet vare Tidsomstændighederne under denne Konges Regjering heller ikke gunstige. Som det flere Gange under de foregaaende Konger havde været Tilfældet, saaledes skete det ogsaa i Fredrik III.s Tid, at Riget hjemsøgtes af Pesten, som 1654 rasede med stor Hæftighed, og som sædvanlig under slige Forhold maatte da Universitetet, medens Sygdommen herskede i Kjøbenhavn, opløses, Studenterne søgte til deres forskjellige Hjem og andre Tilholdssteder, og Professorerne flygtede fra den angrebne By, saa at kun Worm og to Andre bleve tilbage [1]. En saadan Afbrydelse kunde naturligvis ikke være til Gavn for Studierne; men endnu større Afbræk lede de dog, da den svenske Krig udbrød 1657; thi da i denne Krig vort eget Land og meget snart Sjælland selv blev Krigens Skueplads, kunde der naturligvis ikke være Tale om fredelige Studeringer, og endnu mindre kunde dette være Tilfældet, da selve Hovedstaden blev beleiret og alle dens vaabenføre Mænd, Studenter og Professorer iberegnede, maatte gjøre Tjeneste som Militaire og bidrage til dens Forsvar. Det var i det Hele en vanskelig Tid for Universitetet; thi ikke alene maatte dets Sønner forlade Høresalene og ile til Voldene; men ogsaa

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 119.

dets Immunitater og Rettigheder kostede det Anstrengelse at værne om for Nutid og Fremtid uden at støde Kongen, Adelen og Borgerstanden og faae Skin af upatriotisk Sindelag. Først ved Fredens Afslutning 1660 kunde man vende tilbage til de fredelige videnskabelige Sysler; men en saa lang Afbrydelse under saa farlige Forhold, hvor Livet uvilkaarligen maatte faae et fra det sædvanlige academiske helt forskjelligt, militairt Præg, og hvor den i sig selv temmelig ringe Dannelse led Skade og den ikke ubetydelige Raahed, som destoværre udmærkede hin Tids Ungdom, fandt rigelig Næring, kunde ikke Andet, end efterlade sig tydelige Spor i flere Aar efter selve Krigsperiodens Ophør. Om derfor end Th. Bartholin 1666 i høie Toner priser Universitetets Tilstand som saa glimrende og fortræffelig, at det næsten maatte ansees for et Forræderi mod Fædrelandet, Gud og Kongen, om Nogen vilde ved fremmede Universiteter søge, hvad han skulde synes at kunne finde langt fortræffeligere herhjemme [1]), saa er det dog vistnok mere overensstemmende med Virkeligheden, naar det af en langt senere Forfatter siges, at Universitetets Forfatning under Fredrik III. ikke var den bedste [2]).

---

[1]) Med. Danor. dom., p. 60: „Hic enim omnia splendida & magnifica," siger han, „Collegiis ipsa Augustissimi Regis præsentia fulgentibus, Doctoribus in omni disciplinarum genere florentibus, privilegiis antiquitate & excellentia nulli fere Universitati inferioribus, Natura ipsa & ingeniorum præclarorum fertilitate supra regionis coelique pene captum eminentissima; adeo ut quicunque alieni splendoris honorisque indigus extra patriam, publica hac rerum facie pedem efferat, injurius in Deum videatur coeli nostri, terræ marisque authorem, in Regem clementissimum, quo meliorem Doctioremque orbis non habet, in Præceptores, quorum fama & eruditio orbi literato spectata etiam ab exteris celebratur, in Naturam denique, quæ sua copia & benignitate peregrinorum admirationi sufficit, suorum inquietos ingratosque animos satiare nescit."

[2]) Nyerup: Univ.-Ann., p. 133.

Endnu fra en langt tidligere Tid, end Krigs- og Beleiringsaarene, har vi et Vidnesbyrd om, at Professorerne i det Hele ikke vare meget ivrige i deres Forretningers Udførelse, idet det i Marts 1651 bemærkes i Acta consistorii, „at Hr. Kantsler nødedes imod sin Villie, ved egen Skrivelse Professores om deres Disputationibus og Flittighed at erindre, efterdi han formærkede, det at have været forgjæves, som adskillige Rectores paa nogle Aar paa Hans Magnificentses Vegne havde gjort; thi uanseet at Fundatio tilholder en Professorem hvert Fjerdingaar at disputere og Hs. May. det dog, ikkun tvende Gange at maatte skee, har bevilget, eftersom numerus Professorum er augeret, saa dog, hvorledes det af en Part er efterkommet, er bedre, De hos sig selv erkjende, end at Andre derover skulle dømme, hvorfor og, hvad Straffen sig belanger, som de Forsømmelige skulde være undergivne, er in Fundatione vel aftalt; men efterdi hverken med det Ene eller med det Andet derefter holdes, da er Hs. Magnificents begjærende, samtlige Professores vilde saaledes vedtage og forklare, hvad Straf de Forsømmelige billigen bør at udstaae, at det fra høiere Steder ikke skulde forordnes. Men at studiosa juventus skal hos deres Præceptores finde Exempel at være in officio forsømmelige, det er det Tungeste, som de, derudi ere skyldige, skulle have ondt ved at svare til.“ Straffen vilde dog Professorerne ikke selv ikjende sig, og Kantsleren bestemte da i Marts 1652, at „Hvosomhelst herefter ikke til rette Tid disputerer, skal være tilfortænkt, at erlægge 20 Rd. in Specie, som dog ikke skal komme til Fiscum Academiæ, men til de Studentere distribueres, som flittigst befindes at disputere. Om Lectionibus publicis vilde Hr. Kantsler dennem ei erindre, eftersom Hs. Magnificents formode vilde, Enhver sig vel selv derom erindrede“ [1]). Irettesættelsen var ret drøi, og Straffebøden var heller ikke ringe; men

---

[1]) Nyerup: Univ. Ann., p. 158.

endnu paa den Tid havde Disputatserne stor Betydning i det academiske Liv og for Studierne overhovedet og ansaaes for idetmindste ligesaa vigtige for den videnskabelige Uddannelse, som Forelæsningerne, hvormed det jo forøvrigt af Kantslerens Slutningspaamindelse derom synes, at Professorerne ogsaa har viist Tilbøielighed til at tage sig det for let. Hvormeget dette forøvrigt angik de medicinske Professorer, vide vi ikke.

Det medicinske Facultet bestod ved Christian IV.s Død af den gamle Thomas Fincke, som var svag og havde Thomas Bartholin til Vicar, og Ole Worm, som vel ogsaa var til Aarene, men dog endnu aandskraftig og virksom. Professoratet i Anatomi, Chirurgi og Botanik forestodes endnu af Simon Paulli, som dog samme Aar forlod Universitetet og da afløstes af Thomas Bartholin. 1654 døde Ole Worm, og Thomas Bartholin rykkede da op til hans Embede ved Universitetet som alter Medicus, hvilket han 2 Aar efter ved Thomas Finckes Død 1656 ombyttede med dennes Plads som 1ste Medicus, medens Christian Ostenfeld, som nylig var kommen hjem fra Udlandet, hvor han saavel ved sin Lærdom og sine flittige Studier, som ved sin administrative Dygtighed, hvorpaa han i Padua havde aflagt Prøver, havde erhvervet sig megen Berømmelse, strax udnævntes til at overtage den ledige Post som alter Medicus. Disse to lærde Mænd repræsenterede det medicinske Facultet i Krigsperioden, og i denne vanskelige Tid havde navnlig Ostenfeld meget at tage vare, dels som Universitetets Rector, dels som dets Vicerector under den egentlige Rectors Sygdom. Bartholins Helbred var aldrig stærkt, og Besværlighederne under Beleiringen har formodentlig angrebet ham mere, end stærkere Constitutioner; heri kan man vel søge en Grund til, at denne udmærkede Mand, hvem Videnskaben, især Anatomien, skylder saa meget, kort efter Beleiringens Ophør ivrig ønskede at kunne trække sig tilbage fra Forretningerne ved Universitetet for i landlig Ro at kunne offre sig for en

uforstyrret Syslen med Videnskaben, et Ønske, som Kongen i Erkjendelse af, hvad han havde virket for Universitetet og Fædrelandet, imødekom ved 1661 at fritage ham for de academiske Forretninger, hvorpaa han som Professor honorarius flyttede ud til sin Eiendom Hagestedgaard. Herved blev da Ostenfeld paa en Maade 1ste Medicus, medens Thomas Bartholins Broder, Rasmus Bartholin, som 1657 var bleven Professor i Physik og næste Aar var bleven udnævnt til „tertius Professor Medicus", en Post, som vi her første Gang træffe paa, rykkede op til, idetmindste hvad Funktionerne angik, at blive alter Medicus. Da Christian Ostenfeld 1669 blev, ligesom tidligere Th. Bartholin, Prof. honorarius med Fritagelse for academiske Forretninger, blev Rasmus Bartholin forsaavidt 1ste Medicus, medens Vilhelm Worm, Ole Worms Søn, som 1665 var bleven tertius Medicus, rykkede op i Bartholins Plads, og foreløbig udnævntes ingen medicinsk Professor i Worms Sted. Imidlertid maa det bemærkes, at saavel Th. Bartholin, som Chr. Ostenfeld ved Fritagelsen for Forretninger som Proff. honorarii jo paa ingen Maade fik deres Afsked, men tvertimod beholdt deres Stilling og Løn som Professorer ved Universitetet, saa at f. Ex. Rasmus Bartholin først ved Ostenfelds Død blev Professor ordinarius. Heller ikke ophørte de ganske med Virksomheden som Universitetslærere, og de figurere derfor ogsaa fremdeles i Lectionscatalogerne; men Th. Bartholin indskrænker sig dog efter 1661 til „1) Forevisning af Naturaliekammeret og 2) Udgivelse af forskjellige Værker," hvorimod Chr. Ostenfeld 1671 anmelder Forelæsninger over Celsus; men han føier til, „quantum per alia negotia licebit."

Under Fredrik III. indførtes saaledes den Skik, at have Professores extraordinarii, hvilket man hidtil ikke havde kjendt, og det, som gav Anledningen, var naturligvis Bartholins og Ostenfelds extraordinaire Stilling; thi medens de beholdt deres Stilling ved Universitetet uden at fungere, maatte man have Andre, som kunde holde Forelæsninger

i deres Sted, og disse Mænd bleve da de saakaldte tertii Medici, hvoraf Rasmus Bartholin var den første. Disse extraordinaire Professorer hørte saaledes egentlig ikke til Facultetet, hvori de vel fik Exspectance paa at indtræde, idet de udnævntes til medicinske Professorer, men hvor de dog først kunde faae Plads, naar de ordinaire Professorer døde eller virkelig gik af; men da de dog vare de virkelige medicinske Lærere og idetmindste senere ikke altid vare Medlemmer af noget andet Facultet. ville de her omtales under det medicinske Facultet, hvortil de dog ogsaa maa tildeels være blevne regnede, eftersom vi finde, at de kunde blive Decaner her, idetmindste i Chr. V.s Tid.

Det anatomiske Professorat, som ved Simon Paullis Afgang til Hoffet blev ledigt, besattes da, som omtalt, med Thomas Bartholin, som derpaa i 6 Aar beklædte dette Embede til stor Hæder for sig selv og Universitetet; men da han 1654 forlod denne Post for at indtræde i det egentlige Facultet, havde man Ingen til at træde i hans Sted, og det anatomiske Professorat kom nu i en Række af Aar til at staae vacant, medens Bartholin dog vedblev at virke som Anatom indtil han 1661 forlod Universitetet. En Søn af Simon Paulli, Jacob Henrik Paulli, som 1658 reiste udenlands som medicinsk Student, blev vel 1662 udnævnt til Prof. anatomiæ designatus, og saavel Th. Bartholin, som Anatomiens andre Velyndere her i Landet, glædede sig til ved hans Hjemkomst at see den saa længe ledige Post besat igjen; men af ubekjendte Grunde forandrede Paulli pludselig 1663 sit Studium, kastede sig over Historie og Jurisprudents, og Posten blev saaledes fremdeles ubesat. Det gjaldt da nu igjen om at finde en dygtig Anatom, som man kunde faae Embedet besat med, og i Udlandet levede just paa den Tid en dansk Mand, paa hvem hele det lærde Europas Øine allerede vare henvendte, nemlig Niels Steensen, med hvem Oluf Borch havde levet endeel sammen, hvorved han havde faaet Leilighed til end nærmere at lære hans udmærkede Egenskaber at kjende, og saavel han, som

Th. Bartholin, hos hvem Steensen tidligere havde lagt den første Grundvold for sin anatomiske Dygtighed, anbefalede ham paa det Varmeste til Kongen[1]). Denne lod da ogsaa Niels Steensen, som dengang opholdt sig i Italien, 1667 indbyde til at komme hjem og overtage Posten som anatomisk Professor; men denne Indbydelse traf ham just paa en Tid, da han var meget religieust bevæget og af Katholikerne blev paa mange Maader ivrig bearbeidet for at vindes for den katholske Kirke; Reisen blev derfor ikke til Noget før han 1668 havde afsvoret sin Tro og ladet sig optage i Romerkirken; først da kom han afsted og naaede 1669 Fædrelandet; men hans tidligere Iver for Anatomien var nu for en stor Deel bleven opslugt af Religionssværmeri, saa at han undertiden udtalte en levende Afsky for sit tidligere „blodige Haandværk", han kunde vel heller ikke have megen Lyst til som Apostat at leve blandt sine protestantiske Landsmænd, og Resultatet var ialtfald det, at han kun i kort Tid opholdt sig i Kjøbenhavn og af alle Kræfter ilede med at vende tilbage til det ham saa kjære Italien. Det anatomiske Professorat stod altsaa fremdeles ledigt, og først under den følgende Konge fik det atter en kort Tid en Besidder.

Disse vare altsaa de Mænd, som i dette Tidsrum udgjorde det medicinske Facultet og repræsenterede Medicinen ved Universitetet, og vi finde blandt dem en Mand, hvem det til alle Tider vil regnes den danske Lægestand til Hæder at have blandt sine Medlemmer, en Mand, hvis Navn er nævnt langt ud over vort Fædrelands Grændser og indenfor disse vil nævnes, saa længe Anatomiens Studium dyrkes her, den store Thomas Bartholin, hvis Virk-

---

[1]) Allerede 1661 synes Bartholin at have anbefalet N. Steensen, som da var i Holland, som en Mand, der kunde blive anvendelig til anatomisk Professor (Th. Barthol.: Epp. medic. Cent. III, p. 414), og det synes ogsaa, at Henrik a Møinichen dengang har været paa Tale, men har afslaaet Tilbudet.

somhed i Universitetets Anatomihus tildrog sig hele den medicinske Verdens Opmærksomhed og hvis Berømmelse som Anatom drog Fremmede hertil fra Udlandet for at nyde godt af hans Undervisning og Demonstrationer. Men medens han glimrede som Anatom, stod han som Læge og egentlig medicinsk Docent neppe paa noget høiere Trin, end Andre af hans Samtidige, og kun ved den Anseelse, han som Anatom havde erhvervet sig, og den levende Kjærlighed, han ganske vist nærede for den medicinske Videnskab i det Hele, har han, efterat være fratraadt sit anatomiske Professorat, endnu kunnet virke i høi Grad beaandende og vækkende paa sine Tilhørere, saa at han dog, saalænge han virkede som Docent ved Høiskolen, utvivlsomt har virket betydelig til at give dens Studerende Interesse for den Videnskab, han foredrog dem. Ogsaa Chr. Ostenfeld var en høitbegavet Mand med Virkelyst og Virkekraft, et rigt Fond af Kundskaber og levende videnskabelig Sands, saa at det maa antages, at Universitetet ogsaa i ham havde en Lærer, som maa regnes til de bedste, det har havt. Naar derimod af de øvrige medicinske Lærere, som Høiskolen i dette Tidsrum havde, Ole Worm undtages, som dog allerede begyndte at blive til Aarene, synes egentlig ingen af dem at have været som medicinske Docenter mere, end almindelig dygtige Mænd, om end Rasmus Bartholin var en grundig Naturforsker; men det er dog klart, at hvad Lærerkræfterne angik, var Universitetet saaledes stillet, at Betingelserne for et frugtbringende Studium af Medicinen i den Henseende vare tilstede og vi see virkelig ogsaa, at der i dette Tidsrum udgik fra vort Universitet en hel Deel unge Mænd, som i deres forskjellige Stillinger som Læger vandt almindelig Agtelse og Anseelse, og vi see i de i Th. Bartholins Acta medica & philosophica indrykkede Afhandlinger af Mænd, som just stamme fra denne Periode, et Bevis paa den videnskabelige Interesse, som rørte sig hos Bartholins og Ostenfelds Elever. Men Tiderne vare, som ovenfor udviklet, i denne Periode for

en stor Deel ikke gunstige for Studierne, og det Tryk, hvorunder Universitetet led i Pestens og især Krigens Tid, maa sikkert ogsaa have virket paa de medicinske Studerende; desto hæderligere er det da for det medicinske Facultet, at der dog udrettedes saa meget, som Tilfældet var.

Endnu skal det her omtales, at ligesom i Christian IV.s Tid et nyt Professorat oprettedes, som var af stor Betydning for Medicinens fyldigere Studium, saaledes var det ogsaa Tilfældet i Fredrik III s Tid, om end dette Professorat ikke knyttedes saa nær til det medicinske Facultet, som Tilfældet var med det anatomiske, men tvertimod henregnedes til det philosophiske Facultet som et mere rent naturvidenskabeligt, end egentlig medicinsk Professorat, hvortil ogsaa kom den Omstændighed, at det var forenet med Docentposten i et Par rent classiske Fag. Under $\frac{3}{6}$ 1660 udgik nemlig Kongebrev, saalydende[1]): „Vider, eftersom Vi haver anseet og betragtet den Frugt og Zir, Philologicum, Poeticum, Botanicum og Chemicum Studium paa et velbeskikket Academie kan med sig føre, da haver Vi naadigst antaget og forordnet, saa og hermed antage og forordne Os elskelig Ole Borch til at være Professor i dette Vort Academie i Kjøbenhavn, og det saaledes, at han som ordinarius Professor Philologiæ fornemmelig Humaniora og Poetica med Ungdommen driver og excolerer, dog extraordinarie om Vaaren og Sommeren underviser Studiosos, som have Inclination til Medicinam, in Botanicis og om Vinteren in fundamentis Chemiæ. Hvad hans Stipendium angaaer, da er det Vores naadigste Villie, at han paa Academiet nu fra denne Dag fremfor dem, herefter til nogen Profession voceret vorder, nyder Sæde, Sted og Gang og siden secundum constitutiones et consvetudines Academicas efter Senium fra dette Brevs Dato at regne, ordinario Salario med optione residentiarum, decimarum et templorum.

---

[1]) Nyerup: Univ. Ann., p. 184.

Og paa det han i forberørte Discipliner sig endnu videre perfectionere kan, er hannem naadigst bevilget, ved to Aars Tid (fra Michaelis førstkommende beregnet) udenlands at forreise, dog at han siden efter sin Hjemkomst og foregaaende Disputation, strax til sin Profession sig begiver. Men eftersom han efter Vores naadigste Befaling, til Vores og Nationens Tjeneste, skikker sig til et opus metricum at skrive, som Tid, Vindskibelighed og Betænkning fordrer og hannem i langsommelig Tid ingen Salarium in Academia kan tilfalde, haver Vi naadigst forundt og bevilget, som og herved forunder og bevilger, at han fra denne Dag af sin Livstid aarlig 500 Rd. skal nyde, hvilke Toldforpagteren eller Betjenten af nu forordnede Toldsted Valdershoved, liggendes i Vort Rige Norge, aarligen hannem og ingen Anden til St. Martini Dag rigtigen skal levere og tilkomme lade." — Herved fik altsaa Universitetet en Docent i den for Medicinen Dag for Dag vigtigere Chemi, medens tillige Botaniken, som før havde været forenet med det anatomiske Professorat, ved hvis lange Vacance den naturligvis ogsaa maatte blive brøstholden, fik en særlig Docent. Ifølge den givne Tilladelse reiste Borch altsaa udenlands og kom, beriget med Kundskaber og efterat have erhvervet Doctorgraden, hjem 1666 for at tiltræde det for ham bestemte Professorat, i hvilket han derpaa virkede i en Række af Aar med Iver og Dygtighed, og af hvor stor Betydning for og Indflydelse paa det medicinske Studium det maatte være, at Chemien nu doceredes ved Høiskolen, er af sig selv indlysende. Borch synes vel selv at have villet hævde sig en Plads i det medicinske Facultet, uden at dog dette lykkedes, hvilket synes at fremgaae af en Strid, han 1668 havde med Wilhelm Worm, hvilken dog „stilledes via amicabili mellem dem selv, saaledes at Borch skulde have Fortrin i Gang og Sæde for Worm, hvor de sammen kom, upaaanket, men lade falde al Prætension paa

ordinarii medici quarti locum et stipendium udi Universitetet for Wormio"[1].

Ville vi nu lidt nærmere see, hvorledes Medicinen og dens Hjælpevidenskaber doceredes og hvad der gjordes for deres Studium, da er det, hvad den egentlige Medicin angaaer, klart, at dens Studium fremdeles maatte være ganske theoretisk, da Hospitaler, hvor en medicinsk Clinik kunde holdes, endnu vare ganske ukjendte hertillands, saa at man var henvist til Forelæsninger alene uden at kunne oplyse dem ved Fremvisning af Patienter, og practisk Øvelse ved Sygesengen kunde der for de Studerende ikke være Tale om. I det Høieste kunde Studenterne følge en Professor eller anden bekjendt, dygtig Læge paa hans Besøg hos sine Patienter; men denne Studeremaade, som i Udlandet meget anvendtes, synes, som tidligere omtalt, herhjemme egentlig aldrig at have været ret i Brug. Hvad der doceredes, var i Hovedsagen Hippocratiske og Galenske Lærdomme, dog endeel modificerede ved det af Paracelsus indførte System, som i Aarhundredets Begyndelse havde havt sine varme Talsmænd ogsaa hertillands, og paa hvis voxende Betydning for Lægerne her i Landet vi see tydelige Tegn, dels i de i Apothekertaxterne stedse talrigere chemiske Midler, dels i Udtalelser i forskjellige Breve fra den Tids Læger. Det var derfor nærmest en Middelvei mellem den gamle og den nye Medicin, man her ved Universitetet fulgte, vel nærmest som den i Wittemberg fulgtes af Daniel Sennert, hvem vi ogsaa har seet Caspar Bartholin anbefale de Studerende, og for hvem vi jevnlig finde Yttringer af Agtelse og Beundring.

Pharmacologien finde vi i dette Tidsrum særlig foredraget ved Universitetet[2], idet Rasm. Bartholin 1660 læste over den (de proportionibus medicamentorum) og Chr.

---

[1]) Koch: Oluf Borck, p. 126.
[2]) Engelst. Ann. 1812, p. 164, Universit.s Lectionscataloger.

Ostenfeld ligeledes 1661 (de remediis popularibus). Ogsaa fik Landet i dette Tidsrum sin første Pharmacopoe, om end denne egentlig kun var bestemt for Kjøbenhavn.

Anatomien havde under Christian IV.s Regjering havt sin første Opblomstringsperiode; Universitetet var blevet forsynet med et velindrettet Anatomihus, og Simon Paulli havde her foranstaltet anatomiske Demonstrationer. Hvor han slap, tog Th. Bartholin fat, og medens han her virkede med Iver og Lyst til de Studerendes Gavn og Oplysning, var det, at han gjorde sin store Opdagelse, som blev ham til saa stor Hæder, men ogsaa en Kilde til saa megen Ærgrelse ved Striden med Ole Rudbeck om Prioriteten og de deraf flydende Stridigheder med andre Lærde, som toge Parti for Modstanderen. Ligesom Simon Paulli havde indført det, saaledes udstedte Th. Bartholin ogsaa i de første Aar et Adgangstegn, bestaaende i en rund Skive med en Krands paa begge Sider og paa den ene Side Indskriften: Tessera anatomica, paa den anden Side: Academiæ Hafniensis og Aarstallet. Hensigten hermed synes fra Bartholins Side mere at have været, at holde Uvedkommende, som kun af Nysgjerrighed vilde søge til Stedet, borte[1]), end egentlig at skaffe sig en Indtægt derved, og det vides ikke engang, om der erlagdes Betaling for Meddelelse af Tegnet, hvilket Bartholin selv idetmindste ikke omtaler; dog er det vel rimeligt, at denne Skik, da den nu engang var indført, vedblev saalænge der overhovedet krævedes Adgangstegn. Dette var endnu Tilfældet 1651; men senere afskaffede Bartholin dette Tegn „af visse Aarsager, som vore Venner nok kjende", siger han selv, og nu indlodes efter Paduansk Skik Alle og Enhver, som ønskede at overvære Demonstrationerne. Her kom da ikke alene Universitetets egne medicinske Studerende og de Fremmede, som ved Rygtet om Bartholins anatomiske Dyg-

---

[1]) Th. Bartholin: Dom. anat., p. 35.

tighed, og vel især efterat hans Opdagelse havde sat Gemytterne i Bevægelse, kom hertil fra Udlandet for at see og lære; men ogsaa andre Lærde overværede undertiden Demonstrationerne, hvorved ogsaa Kongen selv flere Gange var Tilskuer fra den for ham særlig indrettede Loge. Practisk Øvelse i Anatomien fik de Studerende i Almindelighed ikke i dette Tidsrum saalidt som i forrige eller i lang Tid senere; det maatte blive deres egen Sag og maatte idetmindste herhjemme indskrænke sig til Dissectioner af Dyr; Cadavere vare dengang ikke saa let overkommelige, at ordentlige Dissectionsøvelser for de Studerende kunde indrettes, og disse maatte derfor nøies med at være Tilskuere ved de offentlige Dissectioner og Demonstrationer, som den anatomiske Professor foretog i Anatomihuset, naar Leilighed gaves til at komme i Besiddelse af et Cadaver, og til disse Demonstrationer indbød da Bartholin, ligesom Simon Paulli havde gjort, ved særlige Programmer, som dog udmærke sig ved en større Simpelhed og Korthed, end Paullis [1]):

---

[1]) Som Exempler paa disse Programmer kunne følgende tjene:

Til Anatomi af et mandligt Lig.

Quod felix faustumque sit & mortalibus salutare, Favente Summo Numine, jubente Clementissimo Rege, Annuente Perillustri Cancellario, Consentiente denique Magnifico Dn. Rectore & Facultate Medica, Thomas Bartholinus D. & P. P. Cadaveris Virilis dissectionem crastina luce, die . . . Ann. . . . hor. I pomeridiana auspicaturus sequentibusque diebus, si Deus, si valetudo concesserit, continuaturus, omnium ordinum Auditores, spectatores, auditum ut veniant & spectatum, quibus volupe, qui se mortales sciunt & cognoscere amant, qui illustre Anatomes studium, qui se suamque corporis Majestatem amant, suspiciunt, in Theatrum Anatomicum summo, quo potest, officio & pari humanitate Invitat, Convocat.

Til Anatomi af en Qvinde.

Thomas Bartholinus, D. & P. P. Reg. superiorum indultu & facilitate crastino die . . . Ann. . . . hor. I pomeridiana nudum

Medens de Studerende, som sagt, i det Hele taget kun vare Tilskuere, havde Bartholin dog nogle Enkelte, hos hvem han havde funden særlig Begavelse og Interesse for Anatomien, og som han selv havde undervist og opdraget i denne Videnskab, til Assistenter, altsaa en Slags Prosectorer. Som saadanne nævner han selv Michael Lyser, som siden blev Provindsialmedicus paa Falster og Lolland, Henrik a Møinichen, som blev Hoflæge, og Jacob Henrik Paulli, som blev udseet til Bartholins Efterfølger, men svigtede Studiet, samt Udlændingene Martin Bogdan, som ivrigt forsvarede Th. Bartholin mod Olaf Rudbeck, og Georg Seger, som senere blev Professor i Danzig. Besynderligt maa det derfor forekomme os, at ingen af disse Mænd, som havde studeret Anatomien under Bartholin, og om hvis anatomiske Duelighed og Interesse vi idetmindste for en Deel have ogsaa andre talende Vidnesbyrd, end Bartholins eget, ved hans Afgang fra det anatomiske Professorat vilde eller kunde træde i hans Sted. Møinichen synes et Tilbud om Posten at være gjort, men som han afslog[1]),

---

sequioris cadaver sexus castis oculis, manibus pudicis visurus, contracturus, arvum genitale nativamque puerorum mulctam sancte & religiose ostensurus, omnes, quibus per ætatem licet, qui eodem animo & oculis Floralia hæc spectare, bona Catonis venia, nudumque Veneris corpusculum & pulchellulum cum verecundia intueri audent sciuntque, & ortus sui incunabula sine lascivia & sine velo venerari, qua potest modestia, sed spectati animi fiducia, prolixo officio, casta mente & manu, ut adsint, rogat.

Til Anatomi af et Foster.

Thomas Bartholinus D. & P. P. DEO fortunate & volente Magnifico Reg. Maj. Cancellario, consensu Magn. Acad. Rectoris & Senatus Academiæ, crastino die . . . Ann. . . . Fætus humani Anatomen necessaria brevitate auspicaturus omnes Rei Anatomicæ Fautores cultoresque, quibus volupe dissimilitudinem nuper natorum ab adultis curiosius novisse in Theatrum Anatomicum hora a meridie prima quanto potest opere & officio Invitat, Convocat.

[1]) „Møinichenius has officii partes declinavit. Ita ars Medica in

og med Sorg omtaler Bartholin i November 1661 „Theatrum nostrum, adhuc pulvere squalidum“, ligesom han 1663 skriver til O. Borch: „Nostrum Theatrum adhuc silet“; men han trøster sig da med, at Jac. Henr. Paulli nu er beskjæftiget med sin Inauguraldissertation og da skal gjenoplive Theatret. Dette Haab skuffedes dog kort efter, og bedre gik det ikke, da man nogle Aar efter haabede at vinde Niels Steensen for Fædrelandet. Saa glimrende Anatomiens Tilstand altsaa i Begyndelsen af Tidsrummet havde været her ved Universitetet, var den i de senere Aar neppe mere, end tarvelig, om end Bartholins Aand endnu hvilede over den og det var en af hans Disciple, Vilhelm Worm, som foredrog den; men Virksomheden i Anatomihuset synes næsten ophørt eller har ialtfald kun været en Skygge af, hvad den før var.

Anatomihuset fik i denne Periode en ny Etage, det saakaldte „Palatium novum“. Worms Musæum, som han selv havde samlet rundtomkringfra ved gode Venners Bistand, gjorde, som tidligere omtalt, stor Opsigt, og baade Christian IV. og Fredrik III. besøgte ham for at besee de mange forskjelligartede Gjenstande, som ogsaa fremmede Lærde og Stormænd, som besøgte Kjøbenhavn, viste Opmærksomhed for. Herved var Interessen for Samlinger bleven vakt, og man havde faaet Blik for, at det for Naturvidenskaberne, Medicinen iberegnet, maatte være af Betydning, at der ved Universitetet fandtes en saadan naturvidenskabelig Samling. Flere af den Tids Læger, men navnlig Henrik Fuiren, havde af egen Interesse for deslige Samlinger paa deres Reiser i Udlandet og paa forskjellige Maader herhjemme forskaffet sig større eller mindre Samlinger af Naturgjenstande af forskjellig Art, og man var nu villig at skjænke disse Sager til Universitetet; men her

---

Academia feriatur,“ skriver Th. Bartholin $\frac{30}{11}$ 1661 til Ole Borch (Epp. medic., Cent. III, p. 415).

manglede et Locale. Under $\frac{18}{3}$ 1654 fik da Thomas Fincke, som da var Oeconom ved Kommunitetet, Kongebrev saalydende: „Eftersom adskillige af Professoribus og Andre sig have erbødet at foræere til Universitetet nogle Rariteter og ingen Plads dertil findes uden et Sted over Anatomihuset, som dog dertil først skulde gjøres færdigt og beqvemt, der og ei hos Universitetet findes nogen Middel til samme Steds Reparation og Færdiggjørelse; thi bede Vi Eder og naadigst ville, at I af hvis Forraad, som I af Kommunitetets Indkomst haver, til Rectoren 1000 Rd. leverer, som Universitetet til Ære til samme Steds Beqvemmelighed og Anrettelse skal anvendes." Dog er der ikke strax taget fat paa Arbeidet; thi $\frac{20}{1}$ 1655 hedder det i Acta Consistorii: „Blev og talt om det Museo paa Studiegaarden, at dermed i Foraaret kunde begyndes og 500 Rd. dertil paa Rente annammes, som i sin Tid, naar D. Thomas Fincke gjør sit Regnskab, skal igjen refunderes med Capital og Rente." Arbeidet maa vel nu være begyndt, men maa være gaaet temmelig langsomt fra Haanden; thi først 1657 blev dette Naturaliekammer færdigt. Hvorfra Midlerne egentlig toges, er, som Nyerup allerede har bemærket[1]), ikke ganske klart; thi af Ovenstaaende skulde man troe, at de 1000 Rd. vare tagne af Kommunitetets Overskud; men i sin Beskrivelse af Anatomihuset siger Th. Bartholin[2]), at den nye Etage „byggedes paa Bekostning, dels af de Kirker, hvortil Universitetet har Patronatsret, navnlig 2den Medici Kirke i Grevinge, dels af Arvingerne efter salig Dr. Th. Fincke, vor Morfader, hvilken Olding det foregaaende Aar var død, og de gave da til denne Bygning 1000 Imperialdalere, hvorfor Efterverdenen skylder dem den største Taknemmelighed". Det var jo nu muligt, at disse Arvinger havde givet 1000 Rd. og andre 1000 Rd.

---

1) Nyerup: Univ. Ann., p. 152, N. u. T.
2) Dom. anatom., p. 40.

vare tagne af Kommunitetets Midler; men en latinsk Indskrift i Musæet sagde ligefrem, at det Hele var bygget for Thomas Finckes Penge [1]); hvorledes det egentlig forholder sig, er derfor unægtelig langtfra klart. I dette Locale opstilledes nu den af Henrik Fuiren skjænkede Samling af anatomiske og zoologiske Gjenstande, hvortil kom nogle rene Curiositeter, som nogle Bægere o. desl. Et Catalog over dette Musæum Fuirenianum udgaves af Henrik Fuirens Broder Thomas, og en Fortegnelse over en Deel deraf vedføiede Th. Bartholin sin Beskrivelse af Anatomihuset, hvoraf det sees, at det bestod af Skeletter og Skeletdele af Mennesker og Dyr, nogle Nyrestene, Galdestene og Lungestene af Mennesker og Hunde, nogle Æg, Fugle, Fiske, Krybdyr og deres Skeletter, Insecter og Orme; men ogsaa blandt disse egentlig anatomiske og zoologiske Gjenstande fandtes Ting, som nærmest maatte henregnes til Curiositeter, som et Par Stykker af en Elephanthale, Ranglen af en Klapperslange, Virgæ Balænæ og Præputium pueri Hebræi. Op til Anatomihuset stødte en Leilighed, som Th. Bartholin selv beboede, og i dennes øverste Etage fandtes ogsaa en Naturaliesamling, bestaaende af Gjenstande, som „dels vare samlede af ham selv paa Reiser, dels vare kjøbte for Penge, dels vare forærede af gode Venner og dels endelig vare blevne tilbage fra offentlige anatomiske Sectioner [2])“.

Hvad der var gjort for Botanikens Studium under Christian IV.s Regjering, er tidligere viist; den havde ligesom Anatomien faaet et stort Opsving, og navnlig vare hele to botaniske Haver fremstaaede, hvor før slet ingen

---

[1]) Pontopp. Marm. Dan. I, p. 89: Musæum naturæ liberali sumtu divini senis D. Thomæ Finckii Professoris per annos LVI optime meriti, in quem natura omnia sua munera contulit, publico bono exstructum, ut cum naturæ perennitate fama ejus esset semper superstes S. C. CIƆIƆCLVII.

[2]) Dom. anatom., p. 49.

fandtes. Hvad imidlertid den kongelige Have angaaer, da forfaldt den i Slutningen af Christian IV.s Regjeringstid ganske og aldeles, idet Krigen da gjorde Krav paa alle Pengemidler, saa at Intet blev tilbage for saadanne Indretninger, som den botaniske Have, og ved Fredrik III.s Thronbestigelse var omtrent kun den blotte Erindring tilbage [1]). Fuldt saa slet stod det vel ikke til med Universitetets „medicinske Have“, som havde havt det Held at faae Ole Worm til Beboer af den Residents, hvormed Forpligtelsen til Havens Vedligeholdelse fulgte, og at han efter Evne sørgede for den, har vi tidligere omtalt; men med hans Død var ogsaa denne korte Herlighed forbi, og Havens Pleie tilfaldt da atter i en Række af Aar, som navnlig strække sig ud over hele Fredrik III.s Regjering, Professorer, som ikke havde nogen Interesse for Botaniken og kun beklagede sig over den Byrde, som var paalagt dem og søgte at slippe med det mindst Mulige. Da nu tilmed Pladsen var lille og indskrænket, er det helt naturligt, at Haven ikke kunde blive til saa megen Nytte, som dens Stifter sikkert havde haabet og ventet. At Simon Paulli ikke ved Fratrædelsen af det anatomiske Professorat derfor ophørte at virke som Botaniker, men med en paaskjønnelsesværdig Iver og Interesse for denne sin Yndlingsvidenskab vedblev endnu i en lang Aarrække at holde botaniske Øvelser med de medicinske Studerende, har vi tidligere omtalt; hvorvidt derimod hans Efterfølger i Professoratet, Th. Bartholin, ogsaa holdt botaniske Forelæsninger, vide vi ikke. 1665 var det, at Simon Paulli frasagde sig de Øvelser, han indtil da var vedbleven at holde, og Aaret efter kom Ole Borch, hvem den botaniske Docentpligt ifølge hans Bestalling paalaae, hjem og fortsatte, hvor Paulli holdt op, idet han dels holdt Forelæsninger for Studenterne, dels foretog botaniske Excursioner med dem, og han synes efter sine egne Udtalelser at have lagt mere

---

[1]) Vdsk. Selsk. Skr. X, p. 412, Epp. Wormii II, p. 1020.

Vind paa at lære sine Tilhørere Multum, end paa Multa; det var især de indenlandske Planter, han søgte at lære dem at kjende og af dem da navnlig de medicinske; et botanisk System havde man paa den Tid egentlig ikke.

Chemien havde i Christian IV. havt en Velynder, som selv syslede noget med denne Videnskab og til dens Udøvelse havde oprettet et Laboratorium i Rosenborg Have, hvor saavel Kongens Apotheker, som Peter Payngk og senere Caspar Harbach eller „Kunst-Caspar“, som han kaldtes, virkede som Chemikere. Ligesom den kongelige Have, saaledes synes imidlertid ogsaa Laboratoriet at være kommet i Forfald efter Payngks Død, og Otto Sperling fortæller saaledes, at Payngks Kudsk forestod det 1648, da Kongen døde. En endnu større Velynder fandt Chemien imidlertid i Fredrik III., som atter bragte Laboratoriet i Virksomhed og, som tidligere fortalt, udnævnte Sperling til Forstander med 200 Rd. aarlig Løn, men uden at denne dog egentlig kom til at virke i denne Post; derimod var det i Begyndelsen af Kongens Regjering især den ovennævnte Harbach, som havde Kongens Fortrolighed med Hensyn til de chemiske Studier og undertiden gjorde Udenlandsreiser for at gjøre chemiske Indkjøb og høste nye Erfaringer. Hvorvidt Kongens Interesse for Chemien hidrørte fra Troen paa Guldmageriets Mulighed og Ønsket om at see denne Kunst realiseret, saaledes som man i Almindelighed har fremstillet det, er dog maaskee temmelig tvivlsomt, ligesom man vistnok i det Hele har stirret altfor meget paa denne ene Side af Alchemisternes Virksomhed og derved ladet deres øvrige chemiske Fortjenester i en ufortjent Skygge; en langt bedre Grund, naar man endelig ikke vil nøies med en ren videnskabelig Interesse, havde Kongen til at ynde og befordre Chemien, idet Kongsbergs Sølvværks Drift krævede chemiske Kundskaber saavel hos Driftsbestyrelsen, som hos dem, der skulde controllere den og saaledes egentlig til Syvende og Sidst ogsaa hos Kongen selv. At Driften af det nævnte Sølvværk ikke gik for sig, som den burde, og

at der ved en bedre Fremgangsmaade og under en ret sagkyndig og samvittighedsfuld Bestyrelse kunde udvindes et større Udbytte, det var Kongen klart, og saavel heri, som maaskee ogsaa i Ønsket om andensteds i Riget at finde lignende Skatte, kan man vistnok, som Scharling[1]) har gjort det, idetmindste for en stor Deel forklare sig den glimrende Modtagelse, Fredrik III. lod den bekjendte Joseph Frands Burrhi blive til Deel, og de ganske vist betydelige Omkostninger, han efter hans Opfordringer anvendte paa chemiske Arbeider, som foretoges af denne sin Tids næsten berømteste og ialtfald mest berygtede Chemiker. Et nyt Laboratorium opførtes, og her arbeidede Burrhi dels alene, dels i Forening med sin store Beundrer Ole Borch, med hvem han i Holland havde stiftet Bekjendtskab, og hvis varme Anbefalinger og glødende Lovprisninger det vistnok for en stor Deel skyldtes, at Burrhi kom her til Landet.

Ved Universitetet var der i Christian IV.s Tid egentlig ikke gjort noget for Chemiens Studium; thi den ved novellæ Constitutiones paatænkte Ordinatio lectionum, som foreslog en adjunctus Pharmacopæus, som skulde lære pharmacopæa og chymica, fik ingen practisk Anvendelse, og mere skete ikke i denne Henseende i denne Konges Tid. Under Fredrik III. realiseredes derimod denne Tanke, om end paa en anden Maade, idet det ved Borchs Udnævnelse paalagdes ham om Vinteren at undervise de medicinske Studerende „in fundamentis Chemiæ", og denne Undervisning har altsaa taget sin Begyndelse efter Borchs Hjemkomst 1666. Et Laboratorium fik Universitetet endnu ikke, og det havde overhovedet ikke nogetsomhelst Locale, som kunde anvendes til chemiske Arbeider; dem har Borch maattet foretage i Kongens Laboratorium, og sandsynligvis har han ogsaa beskjæftiget sig dermed i sit eget Hjem,

---

[1]) Chemien i Danmark, p. 26—30.

eftersom han selv var i Besiddelse af endeel Apparater, som han siden skjænkede til det Collegie, han oprettede for trængende Studenter. Forelæsningerne holdtes naturligvis paa Universitetet, og hvorvidt han egentlig oplyste sine Forelæsninger ved practiske Forsøg og chemiske Operationer, som da har maattet foretages paa andre Tider i Laboratoriet, er ikke bekjendt. Det var den pharmaceutiske Chemi, som Borch foredrog, ikke Alchemien, og han synes at have brugt tre Vintersemestre til at gjennemgaae den fra Begyndelsen til Enden [1]. „Finis Chymiæ est, prompta, tuta et grata medicamenta præparare,“ siger han selv i Indledningen til sine Forelæsninger, og i Overensstemmelse hermed var det navnlig Forskrifter til forskjellige Slags Lægemidlers Tilberedning, som han meddelte.

Efterat vi nu have seet, hvilke medicinske Lærere Universitetet i dette Tidsrum havde, og hvad der i det Hele gjordes for det medicinske Studium, skulde vi vise, hvorledes Studeringerne dreves; men der er i denne Henseende ikke meget at tilføie til, hvad der i forrige Tidsrum er meddelt. Om end, som før omtalt, Tiderne i det Hele vare ugunstige for Studierne, var dog sikkert Antallet af medicinske Studerende her ved Høiskolen ingenlunde ringe i dette Tidsrum og navnlig større, end nogensinde tidligere. Især var dette Tilfældet i den Periode, da Th. Bartholin forestod det anatomiske Professorat, da ikke alene Landets egne Sønner, men ogsaa adskillige Fremmede, mest vistnok Tydskere, søgte her til Universitetet, lokkede ved Bartholins berømte Navn. Studeremaaden var ganske den samme, som tidligere; man hørte Forelæsninger, bivaanede de offentlige anatomiske Demonstrationer, deeltog i Declamationer og Disputationer og erhvervede de forskjellige Grader, som i Fundatsen vare bestemte, og hvormed forskjellige Rettigheder i det acade-

[1]) Koch: Oluf Borch, p. 111.

miske Liv vare forbundne. At ogsaa det medicinske Studium dyrkedes paa samme Maade, som i forrige Tidsrum er angivet, see vi af den Anvisning til det medicinske Studium, som Hans Rhode har givet[1]), hvor der leveres en Fortegnelse over de Bøger, som skulde læses, de Mænd, som skulde høres, og de Fag, som i det Hele skulde studeres, og som i det Væsentlige anviser ganske det Samme, som vi har seet Caspar Bartholin mere udførlig anbefale i sit Skrift de studio medico inchoando etc. Studietiden anslaaer Rhode til omtrent 6 Aar. Ogsaa i dette Tidsrum udgjorde Udenlandsreiser et nødvendigt Supplement til Hjemmestudierne og betragtedes som et høist vigtigt og fornødent Middel til den fuldstændige medicinske Uddannelse. Selv Th. Bartholin, som i sin før citerede Lovprisning af Hjemmets Goder næsten forkjættrer dem, som ikke vilde nøies dermed, anbefaler dog paa det Varmeste de vordende Læger at reise udenlands og har endog gjort dette til Gjenstand for en hel, selvstændig Afhandling[2]). For at paavise Reisernes Nytte henviser han til baade Oldtidens og en senere Tids Læger, og han siger da endog, at „i det nærværende Aarhundrede synes Udenlandsreisens Nytte for Lægen at være saa stor, at Ingen kan hævde sin Anseelse som Læge, naar han ikke har havt sine Fødder udenfor Fædrelandet"; men ligesom for at undskylde dette, føier han strax efter til: „thi endskjøndt Enhver herhjemme har i rigeligt Maal Alt, hvad der er nødvendigt for det medicinske Studium, bør dette dog styrkes eller forøges ved Sammenligningen med udenlandske Forhold". Kun ved at reise udenlands og besøge de fortrinligste Anatomer kan

---

[1]) Cista med., Locul. LXII.

[2]) De Peregrinatione medica ad Oligerum Jacobæum, Nepotem suum, et Filios Casparum Bartholinum, Christophorum Bartholinum. Hafn. 1674. Det er saaledes egentlig udkommet efter denne Periodes Slutning, men tør dog sikkert antages ogsaa at gjælde denne Tid.

man selv blive en dygtig Anatom, og ogsaa i denne Retning mener Bartholin, at man vil kunne have Gavn af at besøge Hospitaler, hvor Obductioner foretages for at paavise Sygdommens Sæde; det er altsaa nærmest Studiet af den pathologiske Anatomi, han her anbefaler[1]). Foruden Hospitalerne skal man besøge Musæer, baade anatomiske, zoologiske, botaniske og mineralogiske Samlinger, saavelsom de chirurgiske Instrumentsamlinger. Alt, hvad man paa Reiser skal lære at kjende, kan henføres under to Begreber: Res & homines, og i begge Henseender maa man kunne træffe et skjønsomt Valg, saa at man paa den ene Side ikke løber efter enhver Lærd eller undersøger enhver Detail og studerer alt Muligt, da man fremfor Alt maa vogte sig for at blive en Polyhistor, men paa den anden Side heller ikke forsømmer nogen virkelig berømt Mand eller Ting, hvoraf man kan lære noget for den medicinske Videnskab Nyttigt; især maa man navnlig lægge sig efter, hvad der sigter til Medicinens Øiemed, at helbrede de Syge, og til at erkjende enhver Ting for det, den er (rerum veritatem). Den Tid, som Andre anvende paa løse Kjærlighedsforbindelser, Drikkelag, Tærningespil, Fjas og Flitter, skal den reisende Læge anvende til at studere Philologi og Antiqviteter, hvorved han gjøres mere „gratiosus et politus“ og undgaaer som „purus Medicus“ at kaldes „purus Asinus“. Forresten skal han lægge Mærke til Alt, hvad der kommer ham for Øine, Klimaet, Landenes Natur, Vandenes Renhed, Athmosphærens Indflydelse, Indbyggernes Temperament, Levemaade, Sygdomme, indenlandske og udenlandske Lægemidler, Landenes Producter af Plante- og Dyreriget, de helbredende Vande, Safter,

---

[1]) „Nosocomia, quæ in celebrioribus urbibus patent, facilem viam monstrantia in cadaveribus morbo defunctis ad cognitionem sedis affectæ & morbosas causas“ (De peregrinat. med., p. 12).

Jordarter, Metaller og Lignende, Lægernes for hvert Sted særegne Curmethode, de endemiske Sygdommes Typus, særegne Experimenter og sjeldne Iagttagelser. Af Chirurgerne skal man lære Aareladning og Anbringelse af Blodkopper, Igler og Cauterier. Af Apothekerne skal man lære baade Lægernes og deres egne Formler for sammensatte Lægemidler, af Chemikerne Kunsten at fremstille Mercur, Aurum potabile og Lapis Philosophorum; af Alle skal man lære Noget, og selv Qvaksalvernes Hemmeligheder maa man ikke forsømme; Ingen maa man lukke sine Øren til for. Man har utrolig Gavn og Glæde af at betragte fremmede Landes Marker, Bjerge og Floder og overalt beundre den vexlende Naturs Rigdom, at undersøge de Syges Vilkaar i deres Hjem og i Hospitalerne, at tale med lærde Mænd og faae deres Erfaringer meddelte, at besee Chemikernes Laboratorier og Ovne, Apotheker og Urteboder. Der vare altsaa mange Ting, en vordende Læge skulde undersøge paa sin Udenlandsreise, og da ikke Alt fandtes lige fuldkomment paa ethvert Sted, var det nødvendigt at besøge mange forskjellige Byer og Høiskoler for overalt at kunne finde det Ypperste, og Bartholin anfører derfor ogsaa en hel Deel Byer og Universiteter, som burde besøges af den reisende Læge, men som vi ikke her skulle anføre, da det dog nærmest tilhører det følgende Tidsrum. De Universiteter, man i det her omhandlede Tidsrum besøgte, vare i det Hele de samme, som i Christian IV.s Regjeringstid, og Routen var gjerne den, at man gjennem Holland, hvorfra en Afstikker til England jevnlig foretoges, gik til Frankrig, derfra til Italien og derpaa gjennem Østerrig og Tydskland hjem til Fædrelandet, og Universiteterne, man søgte, vare de samme, som i forrige Tidsrum ere omtalte.

Naar nu saaledes Studierne, som vare begyndte herhjemme, vare blevne fuldendte i Udlandet, gjaldt det om at faae Universitetets Anerkjendelse af, at man var fuldt uddannet og moden til at virke i Livet og Staten som Læge, og dette skete fremdeles ved Erhvervelse af Doctor-

graden, medens Benævnelsen Candidatus medicinæ, som især i dette Tidsrum jevnligt træffes, kun betegnede en medicinsk Student, om end det synes, at man dog dermed kun forbandt Begrebet om en Student, som var saa vidt fremme, at han kunde tage Doctorgraden naarsomhelst. I Forhold til det forrige Tidsrum var vel dette, naar Hensyn tages til den forskjellige Aarrække, hvert omfatter, frugtbart paa medicinske Doctorpromotioner her ved Universitetet; men dog var det absolute Antal endnu kun ringe, idet kun 3 danske Læger toge Graden herhjemme, hvorimod Universitetet havde den Ære, at en Fremmed tog Graden her; dog var dette maaskee kun, idetmindste for en Deel, begrundet i, at han agtede at blive her i Landet. Det er egentlig ikke saa underligt, at de unge Mænd, som her i Landet kun tilegnede sig Grundlaget for det medicinske Studium, medens dette først ret udvikledes og fuldførtes ved de forskjellige Høiskoler i Udlandet, ikke vendte tilbage for at tage Doctorgraden her ved Universitetet, som dog egentlig kun havde givet dem Videnskabernes Elementærlærdomme, men havde mere Lyst til at aflægge Vidnesbyrdet om den erhvervede Lærdom og modtage Beviset herfor, Doctorgraden, ved et af de Universiteter, hvor de ogsaa selv havde høstet den rigeste Frugt, saa meget mere som det nok kunde synes dem at være mere hædrende, at have taget Graden ved en af de berømte Høiskoler, hvor Studerende fra alle Europas Kanter strømmede sammen, end ved Fædrelandets langt mindre bekjendte Universitet; men hertil kom endnu i dette Tidsrum den Omstændighed, at Doctorgraden fremdeles kunde tages billigere i Udlandet, end herhjemme, om end Udgifterne ved Christian IV.s tidligere omtalte Forordning vare blevne en hel Deel mindre, end de tidligere havde været. Ligesom man imidlertid før havde søgt at hæmme Udenlandsreiserne, saaledes søgte nu baade Kongen og det medicinske Facultet at modarbeide denne Lyst til at tage Doctorgraden i Udlandet ved forskjellige Bestemmelser. En meget vigtig Rolle spil-

lede i hin Tid Retten til Gang og Sæde, som man meget omhyggeligt overholdt ligeoverfor dem, som vare ringere i Rangen, og da Doctorgraden ansaaes for den høieste academiske Værdighed, vilde de, som havde denne Grad, have Gang og Sæde forud for de Professorer, som ikke havde taget Graden, og i denne Anledning udgik $\frac{29}{1}$ 1656 et Kongebrev[1]), hvori det hedder: „Eftersom den daglige Erfarenhed udviser, at en Part af den studerende Ungdom nu mere end i gamle Tider, førend de nogle officia har, bekommer eller betjener, paa fremmede Steder tager gradum doctoratus, og siden, naar de hjemkomme, formedelst udi fundatione Academica derom intet særdeles er meldet, imod den Brug, som paa mange gamle Academier holdes, prætenderer Session og Gang over de Professores, som her ere in officio og ikke Doctoratus Titulum antaget, da, efterdi det udi sig selv er billigt, at de, som ere her in Academia Magistratus og in publico officio, bør at confereres den Respect, som deres Embede medfører, fremfor Andre, som ikke ere udi nogen enten aulico eller academico officio, det og udi andre fornemme gamle Academiis saaledes er brugeligt, da ville Vi hermed her efter saaledes have holden, at Ingen, som uden Riget doctorerer og ikke her er in aulico eller academico officio, skal have Session eller Gang over Professores, som ikke Titulum Doctoris antager“ osv. Her tales kun om dem, som „doctorerer uden Riget“, hvorimod der ikke er Tale om dem, som toge Graden her ved Universitetet, og som altsaa maa antages at være indrømmede den de Andre nægtede Ret. Ogsaa det medicinske Facultet vedtog nogle Aar senere Bestemmelser, som sigtede til at bringe de medicinske Studerende til at tage Graden herhjemme, og som findes blandt en Række Anordninger, som Bartholin beretter[2]), at Facul-

---

[1]) Engelstoft Ann. 1810, p. 198—99.
[2]) Med. Dan. Dom., p. 184—97.

tetet havde vedtaget, og hvorpaa man ventede kongelig Confirmation, hvilken ogsaa tildels senere opnaaedes, idet disse Bestemmelser næsten alle findes i den bekjendte Forordning af $\frac{4}{10}$ 1672; men Confirmationen kom altsaa først i næste Tidsrum. I disse Facultetets Bestemmelser hedder det nemlig i § 2: „Ingen Indfødt maa for Fremtiden tage Doctorgraden andensteds, end ved Kjøbenhavns Universitet,“ og de, som havde taget Graden i Udlandet, skulde, førend de begyndte deres Virksomhed hertillands, fremstille sig for Facultetet, fremvise deres Legitimationspapirer og, om fornødent, underkaste sig en Prøve. For at Ingen skulde i Omkostningerne søge en Undskyldning for ikke at tage Graden herhjemme, foreslog Facultetet i § 3, at der skulde fastsættes en vis Betaling, ikke overstigende 40 eller 50 Rd., for Doctorpromotionen, som da skulde foregaae „in Collegio superiori“, hvorved de mindre Bemidlede sparede de langt større Udgifter, som Benyttelsen af Frue Kirke til denne Høitidelighed medførte. I Erkjendelsen af, at de sidstnævnte Omkostninger godt kunde spares, var det vel ogsaa, at Kongen ved Brev af $\frac{5}{10}$ 1667 tillod, at Jacob Jørgensen Seemann maatte promovere paa Auditoriet „og ligesaa Andre herefter, som det hellere ville for Omkostninger at spare, dog Fundatsen ellers i andre Maader uforkrænket“.

Som allerede fremstillet, bestod det medicinske Facultet i Fredrik III.s Tid af følgende ordinaire og extraordinaire Professorer:

Thomas Fincke til sin Død 1656,
Ole Worm til sin Død 1654,
Thomas Bartholin (1648—) 1654—1661 (— † 1680),
Christian Ostenfeld 1656—1669 (— † 1671),
Rasmus Bartholin (1658—) 1661— † 1698,
Vilhelm Worm (1665—) 1669— † 1704,
Ole Borch 1666— † 1690.

Thomas Bartholin [1])

(Thomas Bartholinus, Caspari filius) var født $\frac{20}{10}$ 1616 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Caspar Bartholin, dengang var medicinsk Professor og gift med Anna Fincke, Datter af Prof. Thomas Fincke. I sin Barndom undervistes han af private Lærere i Forening med Jørgen Fuirens Sønner, og blandt Andre havde han til Lærer Poul Moth, som siden blev kongelig Livlæge. 1629 mistede han sin Fader og fik da til Formynder Ole Worm, som var gift med hans Moster, og som senere ved enhver Leilighed viste ham en faderlig Kjærlighed og Velvillie, som ogsaa Thomas Bartholin altid med Taknemmelighed erkjendte. 1634 deponerede han ved Kjøbenhavns Universitet, og her studerede han nu i 3 Aar Philosophi, Philologi, Theologi og Medicinens Grundelementer, dog saaledes, at han betragtede Theologien som sit Hovedstudium. Med Understøttelse af Thomas Fincke [2]) og Ole Worm reiste Bartholin 1637 til Udlandet med den ældre Broder, Bertel, og de toge da først Veien til Leyden, hvor Thomas Bartholin i 3 Aar studerede Medicin og Anatomi hos Vorstius, Walæus og Falcoburg, samt Philologi hos Salmasius, Heins o. Fl. og lagde desuden Vind paa Arabisk og Jurisprudents; men under sit Ophold her, hvor Lægevidenskaben, og navnlig Anatomien, just paa den Tid stod i fuldt Flor, besluttede

---

[1]) Kilderne til Th. Bartholins Biographi ere: Winding: Acad. hafn., A. G. Sommer: Thomas Bartholin, Programmata funebria Universitatis, Jørgen Horbs Afhandl. i Østs Archiv 1828, II, Epistolæ Wormii, Th. Bartholini Epistt. medicinales og Acta medica & philos., Thura: Idea hist. litt. Dan., Pontopp. Marm. Dan., Suhms Saml. II og Worms Lexicon.

[2]) „Den Finckeske Gavmildhed", siger Bartholin selv (Epp. Wormii II, p. 642), og da det 1619 af Fincke stiftede Reisestipendium ikke uddeltes i Stifterens Levetid, maa det altsaa have været en særlig Understøttelse, som blev Th. Bartholin til Deel.

han at forlade Theologien og offre sig ganske for Medicinen. Han knyttedes her især til den berømte Anatom Joh. Walæus, med hvem han indgik et nøie Venskab, og paa hvis Agtelse for hans Dygtighed vi har et Bevis deri, at han opmuntrede ham til at udgive Faderens anatomiske Lærebog med Tilføielse af egne Iagttagelser, hvilken Bog ogsaa udkom 1641. Under sit Ophold i Leyden undersøgte han navnlig Harveys Circulationstheori og de af Aselli opdagede Chyluskar. Paa Grund af Svagelighed besluttede han i Foraaret 1640 at reise til Spaa for ved Badene der at gjenvinde sit Helbred; men dette opgav han paa Grund af Krigsurolighederne i Tydskland, og samme Aar reiste han da i Efteraaret til Paris, hvor han især studerede hos Moreau og Guy Patin, hos hvem han øvede sig i den cliniske Praxis, medens han forresten beskjæftigede sig endeel med Philosophi og antiqvariske Studier. I Sommeren 1641 drog han til Montpellier, hvor han stiftede Bekjendtskab med den medicinske Professor Peter Sanchius og den engelske Anatom Samuel Collin og ved en medicinsk Disputereøvelse fik Leilighed til at forsvare Harveys Circulationstheori, men hvor han forresten var temmelig misfornøiet med Opholdet, som ikke syntes ham at forøge hans Kundskaber, og han længtes derfor efter at komme til Italien, hvor han haabede at finde et for Sjæl og Legeme bedre Opholdssted. I October samme Aar reiste han da bort i Følge med sin Broder Caspar, og $\frac{13}{11}$ 1641 blev han indskreven som Student ved Universitetet i Padua, hvor han derpaa opholdt sig i 2 Aar, var Consiliarius for den tydske Nation 1642 og kort efter Prorector og Syndicus ved Universitetet; men da de dermed forbundne Foretagender hindrede ham i Studierne, frasagde han sig meget hurtig disse Hædersposter og beholdt blot Titelen som Prorector. Han studerede her Anatomi, Botanik og practisk Medicin hos Vesling, Sala, Marchetti og Sylvaticus, men omtaler forresten selv i et Brev til Worm sine Studier som „vaga“ og med usikkert Endemaal, saa at han

maaskee kun, naar alt Andet slog feil, vilde ret kaste sig over Medicinen, som dog Worm i sit Svar paa det Varmeste opfordrer ham til at offre sig for, idet han forestiller ham, at han ved det kgl. Reisestipendium, som han altsaa maa have havt, var forpligtet til dette Studium, og han opmuntrer ham end yderligere ved at forestille, at hans Morfader Thomas Fincke ønsker i sin Alderdom at have ham til Vicar. Fra Padua gjorde han en Udflugt til Venedig, hvor han optoges som Medlem af Academia degli incogniti. Atter 1643 opfordrede Worm ham til at paaskynde sine Studiers Fuldendelse og derpaa sin Hjemreise for at kunne vicariere for Th. Fincke, som maaskee ellers ikke kunde vente paa ham; men Bartholin undskyldte sig med sin Mangel paa tilstrækkelig Kundskab og Erfaring og sin Svagelighed, og i Efteraaret samme Aar reiste han til Rom, hvor han dog kun blev kort, og kom i Foraaret 1644 til Neapel, hvorfra han efter et kort Ophold gjennemreiste det sydlige Italien, paa hvilken Reise han i Messina afslog et ham gjort Tilbud om en philosophisk Docentplads der, som i Neapel var bleven ham overbragt ved Afsendinge fra Messina. Ogsaa Malta besøgte han, og han vilde have besøgt Ægypten, men hindredes ved smitsom Sygdom paa Skibet, som skulde have ført ham over. Over Sicilien reiste han tilbage til Neapel, hvor han studerede hos Anatomen og Chirurgen Marc. Aurelius Severin, den berømte Læge Marius Scipianus og Chemikeren Donzelius, men var syg og led af Urinsten. Over Venedig reiste han i Slutningen af 1644 til Padua, hvor han derpaa forblev indtil September 1645, og han fik her atter fra Worm en Paamindelse om snart at komme hjem, da der nu var et Professorat i Veltalenhed ledigt her ved Universitetet, som Worm ønskede, at Bartholin skulde overtage, hvortil allerede Kantslerens Samtykke var erhvervet; men ogsaa herfor undslog Bartholin sig. Fra Padua reiste han til Basel, hvor han tilligemed sin Reisefælle, Henrik Fuiren, $\frac{24}{10}$ 1645

blev af Casp. Bauhin creeret til Dr. med. [1]) og derpaa optagen i det medicinske Facultet. Han reiste dog snart fra Basel til Paris, som han dog ogsaa snart forlod, var i Marts 1646 i Amsterdam, i April og Mai i Leyden, hvor han atter fik Opfordring fra Worm til at skynde sig hjem, nu for at overtage et Professorat i Ethik, som var ledigt, og reiste derpaa gjennem Tydskland til Hjemmet, hvor han ankom $\frac{14}{10}$ 1646, beriget med Kundskaber og med et i den lærde Verden hædret Navn. Efter hans Hjemkomst søgte Ole Worm at faae ham antaget som Prinds Christians Ledsager til Surbrøndene; men dels havde Prindsen allerede henvendt sig til Andre, dels havde Bartholin selv ikke Lyst til dette Hverv. Professoratet i Ethik var ved hans Hjemkomst givet bort; men da ved Longomontani Død 1647 det mathematiske Professorat blev ledigt, overtog Thomas Bartholin denne Post og fik saaledes Fodfæste ved Universitetet. Da Simon Paulli derpaa næste Aar forlod Universitetet, overtog Bartholin det anatomiske Professorat, og herved kom den rette Mand paa den rette Plads. Samtidig med at han varetog sine egne Forretninger i dette Embede, vicarierede han for Th. Fincke indtil dennes Død og holdt derfor Forelæsninger over de i den hellige Skrift omtalte Sygdomme (Medicina sacra), medens han dog nok ikke strengt holdt sig til disse alene, men ogsaa læste over andre Sygdomme. Som anatomisk Professor demonstrerede han ikke blot Menneskelig, men ogsaa Dyrecadavere, foretog af og til Vivisectioner og holdt Disputereøvelser; til sine anatomiske Forelæsninger over Aaresystemet knyttede han Bemærkninger om Kredsløbet og Aareladning. Under sin Virksomhed i denne Post var det, at han 1652

---

[1]) Til hans Doctordisput.: de pleuritide ere 3 Theses tilføiede, hvoraf den ene lyder saaledes: Nobilitati Medica ars jungi potest, en anden: Ex Republica ejiciendi (ɔ: medici) non sunt; nec ex conviviis. De vise, hvorledes Tidens Tænkemaade var.

først paaviste Ductus thoracicus hos Mennesket, nemlig hos to Forbrydere, som før Henrettelsen havde nydt et rigeligt Maaltid, og i det Hele fra 1651 til 53 anstillede en Mængde Undersøgelser over Lymphekarrene, som gave Anledning til den bekjendte heftige og bittre Strid med Olaf Rudbeck, Riolan, Haller o. Fl. angaaende Prioriteten og Betydningen af de gjorte Opdagelser, en Strid, som delte næsten hele den lærde, medicinske Verden i Europa i to Leire. 1656 fritoges han paa Grund af Svagelighed for den offentlige anatomiske Undervisning; men endnu indtil 1661 synes han dog at have holdt Dissectioner og Demonstrationer, om end det maaskee nu, da det ikke længere kunde forlanges som en Pligt af ham, skete med længere Afbrydelser. Ved Worms Død 1654 indtog han dennes Plads i Facultetet og valgtes samme Aar til Universitetets Rector; men da han af og til skrantede, var Embedet ham ikke kjærkomment, og endnu samme Aar overdrog han det til Peter Spormann; — muligen kan dog ogsaa nok Frygten for den samme Aar herskende Pest, under hvilken han opholdt sig i Roeskilde, have bidraget til at han ønskede Fritagelse for Embedet. Da Th. Fincke døde 1656, blev Bartholin det medicinske Facultets Senior og Decanus perpetuus. Sit svage Helbred klagede han bestandig over, og i Aaret 1661 blev han derfor af Kongen fritagen for alle academiske Forretninger og flyttede som Prof. honorarius, medens han beholdt Navn af Facultetets Senior og Decan, til sit Gods, Hagestedgaard i Nærheden af Holbæk, hvorfra han dog jevnlig maa have besøgt Hovedstaden, eftersom han havde en Beboelsesleilighed, der stødte op til Anatomihuset og endog indtil 1671 foreviste Universitetets Naturaliesamling for Læger. Medens han $\frac{2}{6}$ 1670 opholdt sig i Kjøbenhavn, tildels i Anledning af Poul Moths Død, overgik ham den Ulykke, at Hagestedgaard, som han elskede høit, brændte aldeles af, hvorved hans kostbare Bibliothek med en Mængde utrykte Manuskripter af ham gik aldeles til Grunde; Gaarden skal vel samme Aar være

bleven gjenopført; men Tabet af Bibliotheket og Ødelæggelsen af meget Andet, han havde kjært, var ham dog bestandig en stor Sorg. Christian V. søgte at lette hans Tab og belønne hans Fortjenester ved samme Aar at fritage hans Gods for Skatter og Afgifter og tildele ham den ham allerede under Fredrik III. tiltænkte Post som Livlæge med forhøiet Gage. 1671 blev han Universitetsbibliothekar, og samme Aar var han Universitetets Rector. 1675 blev en Docentplads i Anatomi ham tilbudt i Padua, som han imidlertid undslog sig for i meget beskedne Udtryk, og samme Aar udnævntes han til Høiesteretsassessor. Endelig blev han i Aaret 1680 atter valgt til Universitetsrector; men i dette Aar tiltog hans af Nyresten bevirkede Svagelighed overordentlig meget, og $\frac{4}{12}$ 1680 endte hans Liv paa hans kjære Hagestedgaard, hvorefter han begravedes i Frue Kirke, hvor et Monument med Indskrifter sattes over ham, og senere hædredes han med en Mindestøtte i Jægerspris's Have. 1731 blev han og hans Efterkommere af Christian VI. optagne i Adelsstanden. Thomas Bartholin ægtede 1649 Elisabeth Christophersdtr., eneste Datter af Borgmester Christopher Hansen, og med hende havde han 5 Sønner og 4 Døttre, hvoraf den første dog døde spæd, hvorimod de øvrige bleve gifte, Anna Margrethe med Prof. med. Holger Jacobsen, Else Cathrine med Stiftsprovst og Præst ved Frue Kirke, Ad. Bornemann, og Margrethe med Amtmand Christian Møller til Katterup. Af Sønnerne saae han selv den Ældste, Caspar, som Prof. i Physik, og han blev senere Prof. med., Conferentsraad og Deputeret for Finantserne; Christopher B., Etatsraad, Prof. design. i Mathematik, blev Landsdommer i Jylland, Thomas B. blev Prof. antiquarius og Archivsecretair, Hans B. blev Prof. theol., og Albert B. endte som Borgmester i Kjøbenhavn. 1675 døde hans Hustru, som det synes, af Brystsyge, og Bartholin tog sig dette Dødsfald meget nær; men 1678 indgik han dog nyt Ægteskab, nemlig med Magdalene Rhode, med hvem han ingen Børn havde. Thomas Bartholin var en Mand

med ganske fortrinlige Aandsevner og en levende Kjærlighed til den medicinske Videnskab i alle dens Grene, medens dog Anatomien var hans Yndlingsfag, som det var den Videnskab, der gjorde hans Navn berømt. Han var desuden en Mand med oprigtig Gudsfrygt, en glødende Fædrelandskjærlighed, inderlig Hengivenhed for Konge, Slægt og Venner og Overbærenhed mod Fjender. Ogsaa fandt han rig Paaskjønnelse hos sin Samtid, idetmindste herhjemme, om end han selv jevnlig klager over Mangel paa Anerkjendelse, hvilket dog nærmest maa tilskrives hans medfødt pirrelige Gemyt og hans stadige Sygelighed.

Skrifter: Anatomia Casp. Bartholini, Parentis, novis observationibus & figuris locupletata. Lugd. Bat. 1641. —8. — Anatomica Aneurysmatis dissecti Historia. Panormi 1644. —8. Lugd. Gall. 1648. —8. — Anatomia secundum locupletata. Lugd. Bat. 1645. —8. — De Unicornu observationes novæ. Patav. 1645. —8. Amstelod. 1678. —12. — Oratio de Monstris in natura & Medicina. Basil. 1645. —8. — Paradoxa endoxa de Pleuritide. Basil. 1645. —4. — De Angina Puerorum Campaniæ Siciliæque epidemica. Paris 1646. —8. Neapol. 1653. —8. — Dissert. de latere Christi aperto. Lugd. Bat. 1646. —8. Francof. 1681. —8. — Antiquitatum veteris Puerperii Synopsis. Hafn. 1646. —8. Amst. 1676. —12. — De Luce Animalium Libb. III. Lugd. Bat. 1647. —8. — Hafn. 1669. —8. — De Armillis veterum, præsertim Danorum. Hafn. 1647. —8. Amst. 1676. —12. — Anatomicæ Vindiciæ Hofmanno aliisque oppositæ. Hafn. 1648. —4. — Animadversiones in Anatomica Hofmanni. Hafn. 1648. —4. — De variis Reipublicæ Christianæ morbis & placidis eorum remediis. Hafn. 1649. —4. — Disp. de Cygni anatome & cantu. Hafn. 1650. —4. — De Cruce Christi Hypomnemata IV. Hafn. 1651. —8. — Collegium Anatomicum Dispp. XVIII adornatum. Hafn. 1651. —4. — Anatomia tertium ad Circulationem sangvinis reformata, cum novis Iconibus. Hafn. 1651. — Hagæ-Comitis 1665 & alibi sæpius. —8. — De Lacteis Thoracicis in homine brutisque observatis. Hafn. 1652. —4. & alibi sæpius. — De Lacteis Thoracicis

dubia anatomica. Hafn. 1653. —4. & alibi. — Vasa Lymphatica in animalibus inventa & Hepatis exsequiæ. Hafn. 1653. —4. & alibi. — Paralytici Novi Testamenti. Hafn. 1653. —4. & alibi. — Controversiarum medicarum decas. Hafn. 1653. —4. — Vasa lymphatica in homine inventa. Hafn. 1654. —4. — Historiarum anatomicarum rariorum Centuriæ VI. Hafn. 1654 —60. —8. — Examen Lactearum contra Riolan. & Harveyum. Hafn. 1655. —8. — Oratio in obitum Olai Wormii. Hafn. 1655. —4. — Observationes Anatomicæ P. Pawi selectæ posthumæ. Hafn. 1656. —8. De variolis Epidemicis. Hafn. 1656. —4. — Dispp. II de usu integumentorum. Hafn. 1656. —4. — Specilegia duo ex vasis Lymphaticis. Hafn. 1657 & 1660. —4. & alibi. — Luigi Cornaro ædrue Levnets Gavn og Nytte, overs. af Italiensk. Kbhvn. 1657. —12. — 1681, 1696, 1753. —8. — De usu thoracis. Hafn. 1657. —4. — De Secundinarum retentione. Hafn. 1657. —4. — Dispensatorium Hafniense. Hafn. 1658. —4. — Oratio in obitum Henr. Fuirenii. Hafn. 1659. —4. — Panegyricus Fridr. III dictus. Hafn. 1660. —Fol. — De Nivis usu medico Observationes novæ. Hafn. 1660. —8. — Volumen Epigrammatum variis in locis editum. — Dispp. variæ Medicæ. Hafn. —4. — Responsio ad novas observationes Bilsianas. Hafn. 1661. —8. — Disp. de Hepate defuncto. Hafn. 1661. —8. — Castigatio Epistolæ Bilsii sub fictitio Nic. Stephanii nomine edita. Hafn. 1661. —8. — De ungvento armario. — De diuturna graviditate. — Cista medica Hafniensis. Hafn. 1662. —8. — Domus anatomicæ Hafniensis descriptio. Hafn. 1662. —8. — De pulmonum substantia & motu. Hafn. 1663. —8. — Epistt. medicinall. Centuriæ IV. Hafn. 1663 & 1667. —8. — De insolitis partus humani viis. Hafn. 1664. —8. — Observationes Veslingii & Epistt. Anatt. posthumæ. Hafn. 1664. —8. — De Cometa, Consilium medicum. Hafn. 1665. —8. — De Danorum Medicina domestica. Hafn. 1666. —8. — De Hepatis exauctorati desperata causa. Hafn. 1666. —8. — Orationum LIII volumen. Hafn. 1668. —8. — Carminum Libb. VIII. Hafn. 1669. —8. — De medicis Poetis. Hafn. 1669. —8. — Orat. in obitum Joh. Mulenii. Hafn. 1669. —4. — Dissert. Epistolica de simplicibus medicamentis. Hafn. 1669.

—8. — Conr. Gesneri de raris herbis, quæ Lunariæ nominantur. Edit. II cum ejus præfatione. Hafn. 1669. —8. — De cerebro & oculorum suffusione. Hafn. 1669. —4. — Opuscula anatomica de vasis lacteis & lymphaticis aucta & recognita. Francof. & Hafn. 1670. —8. — Quæstiones VII nuptiales, nuptiis P. Schumacheri consecratæ. Hafn. 1670. —4. — De incendio Bibliothecæ. Hafn. 1670. Jenæ 1709. —8. — De usu flagrorum in re medica & venerea. Hafn. & Francof. 1670. —8. — Programmata V de visitatione Pharmacopæorum. Hafn. 1671—75. —4. — Acta Medica & Philosophica 1671—80, Voll. V, Hafn. 1673—80. —4. — Oratio in obitum Pauli Moth. Hafn. 1671. —4. — Dissertt. II de Theriaca. Hafn. 1672. —4. — Oratio de Rectoris Academici dignitate. Hafn. 1672. —8. — De Morbis Biblicis. Hafn. 1672. —8. — De confectione Alkermes. Hafn. 1672. —4. — Anatome nova. Lugd. Bat. 1672. —8. — De pulmonum substantia & motu Diatribe, cui accedit Cl. V. Marcelli Malpighii De Pulmonibus Observationes Anatomicæ. Lugd. Bat. 1672. —12. — Epistola de transplantatione morborum. Hafn. 1672. —8. — Disquisitio medica de sangvine vetito. Francof. 1672. —8. — Anatome quarto & ad circulationem sangvinis & vasa Lymphatica renovata. Leid. 1673. —8. — Lugd. Gall. 1676. —4. (Overs. paa Tydsk, Engelsk, Italiensk, Hollandsk). — Epistola consolatoria danica ad Fratriam obitum Casp. Bartholini lugentem. Hafn. 1673 —8. — Chronotaxis Scriptorum V. & N. Testamenti Scriptorum. Hafn. 1674. —Fol. — De Peregrinatione medica. Hafn. 1674. —4. — Oratio Gratulatoria ad P. Griffenfeld. Hafn. 1674. —4. — De Anatome Practica Consilium. Cum operum hactenus editorum Catalogo. Hafn. 1674. —4. — De puerperio Veteri. Hafn. 1675. —4. — De Libris legendis Dissert. VII cum Mantissa Poetica, editæ a Thoma Bartholino filio. Hafn. 1675. —8. denuo editæ a Meuschenio. Hag. Com. 1711. —8. — Miscellanea de annulis narium &c. Amst. 1676. 12. — Disquisitio uberior de Sangvine Vetito sub fictitio Christiani Theophili nomine. Hafn. & Francof. 1676. —8. — Panegyr. de Victoria Vandalica. Hafn. 1676. —Fol. — De Origine Equestris ordinis Dannebrogici. Hafn. 1676. —Fol. —

Christian Ostenfeld

(Christianus Ostenfeld) var født $\frac{14}{9}$ 1619 i Viborg, hvor Faderen, Peter Ostenfeld, gift med Ane Christensdtr., var Borgmester. I sin Barndom og første Ungdom lærte han Latin, Græsk og Hebraisk samt Elementerne af Philosophi og Theologi. $\frac{2}{5}$ 1638 indskreves han som Student ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1640 blev Baccalaureus philos. og med Hæder bestod en Examen i Theologien, hvorpaa han samme Aar begav sig paa Reise i Udlandet og drog da først til Holland, hvorfra han efter et Aars Ophold reiste over England til Paris, som han naaede i Slutningen af Vinteren 1641. Efter et Aars Ophold her kaldtes han hjem for at overtage Posten som Conrector ved Viborg Skole, hvorfor han lønnedes med et Canonicat, som ved Biskop Wandals Død var bleven ledigt. Det følgende Aar, 1643, blev han Mag. philos., og han forestod derpaa fremdeles Conrectoratet indtil 1647, da han frasagde sig det for atter at kunne reise udenlands, og han blev da Hovmester for to unge Grever Holck, med hvem han besøgte Hofferne og de vigtigste Universiteter i Holland, Tydskland, Schweitz, Italien og Frankrig, hvorpaa han 1650 atter vendte tilbage til Danmark. Næste Foraar reiste han imidlertid paany udenlands, gik atter først til Holland og derfra til Tydskland, hvor han i Tübingen efter Anmodning af det academiske Senat holdt en Taksigelsestale til Hertug Bernhard III af Würtemberg, som havde restaureret Universitetet. Derfra reiste han da over Venedig til Padua, hvor han blev i 4 Aar og i et Aar var Prorector nation. german. jurisconsultorum. Han blev flere Gange sendt i Ærinder til Dogen og Raadet i Venedig og talte da her saaledes Universitetets Sag, at man 1654 anbragte hans Billede i Marmor og Kobberstik paa Universitetet og forsynede det med en latinsk Indskrift til hans Ære. $\frac{19}{5}$ 1655 blev han i Padua creeret til Dr. med., hvorpaa han gjennem Tydskland reiste hjem til Danmark, hvor han først

besøgte sin Fødeby og derpaa i Slutningen af Aaret reiste til Kjøbenhavn, hvor da Kongen ved Kantsleren Chr. Thomesen Sehested $\frac{23}{1}$ 1656 kaldte ham til medicinsk Professor istedetfor den afdøde Th. Fincke. Efterat have aflagt Eden, overtog han d. 18. April dette Embede, ved hvilken Leilighed han holdt en Disputats, som overværedes af Kongen, Rigsraaderne og Nederlandenes Gesandter, som da vare i Kjøbenhavn. Til det i Odense $\frac{23}{2}$ 1657 sammenkaldte Møde, hvor Rigets forskjellige Stænder vare samlede for at raadslaae om Contributioner til den forestaaende Krig, sendtes han tilligemed Rector for at varetage Universitetets Tarv og handle paa dets Vegne. Samme Aar valgtes han Dagen før Pintse eenstemmig til Universitetets Rector, og den 31te Mai ægtede han Prof. Jacob Finckes Datter, Søster Fincke. Da han, efter at have nedlagt Rectorembedet, paa Christi Legemsfests Dag 1658, for ved en Forandring af Opholdssted at komme sig rigtig for en qvartan Koldfeber, havde begivet sig til Kjøge, blev han her fanget af Fjenden og holdtes i Fangenskab i 3 Maaneder under Kjøbenhavns Beleiring; men endelig undslap han om Natten og kom med en Baad ind til Kjøbenhavn, hvor han da anden Gang valgtes til Universitetets Rector, og som saadan deltog han stadig i de Møder, som Kongen samlede de forskjellige Stænders Repræsentanter til for at raadslaae om Contributioner, Indqvartering o. desl. og endelig om selve Freden. Da Freden var sluttet 1660, reiste han til Roeskilde for hos Fyrsten af Sulzbach og de kongelige Gesandter at varetage Universitetsgodsernes Tarv, for at de ikke skulde lide Skade ved Indqvarteringen af de fjendtlige Tropper, og samme Aar var han, ligesom Th. Bartholin, med at underskrive Enevolds-Arveregjeringsacten. $\frac{10}{3}$ 1661 fik han ved kongeligt Brev Befaling til at reise til Skaane, for i Malmø ifølge Bestemmelserne i Fredslutningsacten i Forening med de kongelige Gesandter at varetage Universitetets Ret til de derværende Godser og Beneficier, som dels ved Fundatsen, dels ved senere kongelige Gaver

vare tillagte Høiskolen; men al hans Flid og Møie vare i denne Sag forgjæves, da Svenskerne undskyldte sig med, at de ikke havde Instructioner og Fuldmagt til at forhandle herom. $\frac{11}{2}$ 1662 holdt han i Universitetets Navn en Tale ved Byens Befrielsesfest i Overværelse af Kongen, Prinds Fredrik af Brunsvig og de nederlandske Gesandter og forresten en stor Forsamling. Kort efter reiste han for sit Helbreds Skyld til Badet i Schwalbach, hvorfra han vendte tilbage i Midten af Sommeren. Det følgende Aar, $\frac{3}{10}$ 1663, holdt han atter en Tale i Universitetets Navn i Kongens og flere Fyrsters Nærværelse, denne Gang i Anledning af Prindsesse Anna Sophies Giftermaal med Johan Georg III. af Sachsen. $\frac{23}{10}$ 1669 fritoges han for academiske Forretninger og blev Prof. honorarius, $\frac{2}{7}$ 1670 blev han Høiesteretsassessor, og $\frac{31}{8}$ 1671 døde han, hvorpaa han begravedes i Frue Kirke, hvor et Monument reistes over ham[1]). Fra 1662 havde han været Universitetsbibliothekar. Chr. Ostenfeld var en begavet Mand med megen Lærdom, som under roligere Tider vilde være kommen Universitetet til endnu langt mere Gavn, end det under de daværende Forhold, som grebe saa forstyrrende ind i Studierne, kunde blive Tilfældet, hvorimod Høiskolen da nød godt af hans administrative Talent, hans store Energi og ufortrødne Iver i at virke til dens Gavn under de vanskelige Forhold.

Skrifter: Laurus Wirtenbergica. Panegyricus Eberhardo III. Duci Wirtenb. pro restituta Academia Wirtenbergensi dicta. Tubing. 1652. —Fol. — Prodomus Exercitationum de fundamentis Medicinæ. Hafn. 1656. —4. — Oratio in obitum Thomæ Finckii. Hafn. 1656. —4. — Palladium Danicum. Panegyricus Solenni servatæ Urbis festo. Hafn. 1661. —Fol. — Concordia Dano—Saxonica. Panegyricus in Nuptias Joh. Georg. Elect. Saxon. Hafn. 1663. —Fol. — Pharus Latinitatis, varius vocum & dictionum Latinarum scopulos indicans. —

---

[1]) Pontopp. Marm. Dan. I, p. 81. Her kaldes han I. U. & M. Doctor.

Rasmus Bartholin

(Erasmius Bartholinus) var født $\frac{13}{8}$ 1625 i Roeskilde, hvorhen hans Forældre, Dr. med. og Prof. theol. Caspar Bartholin og Anna Fincke, vare flygtede under Pesten. Da han var fire Aar gammel, mistede han sin Fader, og han blev derpaa undervist af private Lærere indtil han sattes i Herlufsholms lærde Skole, hvorfra han 1642 deponerede ved Universitetet. Han gav sig nu med Iver ifærd med de philosophiske Studier, hvoraf han dog fortrinsvis yndede Mathematiken, som han allerede i Skolen havde lagt særlig Vind paa, og han studerede derfor navnlig Mathematik og Astronomi hos Longomontan og From. 1644 blev han Baccalaur. philos., og efter Ole Worms Tilskyndelse begyndte han nu at studere Medicin. Efter i 2 Aar at have lagt Grundvolden til dette Studium her i Hjemmet, begav han sig, forat uddannes videre heri, 1646 paa Udenlandsreise og gik da først til Holland, hvor han i Leyden studerede Medicin hos Walæus og hos Frands a Schooten Descartes's nye Ars Analytica. Disse Studier maatte han imidlertid afbryde, da han 1647 blev kaldt hjem, fordi han var udseet til at faae det kgl. Reisestipendium, hvortil der udkrævedes, at han først skulde være Magister og dernæst holde en medicinsk Disputats. Han skyndte sig derfor hjem, blev strax Magister og forsvarede derpaa under Ole Worms Præsidie nogle medicinske Theses, hvorpaa han fik Stipendiet og efter $\frac{1}{4}$ Aars Fraværelse vendte tilbage til Holland for at fortsætte sine afbrudte Studier. Men neppe var han kommen til Amsterdam, førend han, da der tilbød sig Leilighed til Følgeskab med hans Venner Vilhelm Lange og Joel Langelot, besluttede sig til med dem at reise til England. Da her imidlertid herskede Borgerkrig, som truede med endnu at blive langvarig, indsaae han snart, at der ikke var at tænke paa et længere Ophold her, hvorfor han, efterat have tilbragt en kort Tid i London og Oxford, vendte tilbage til Leyden, hvor han derpaa tilbragte 3 Aar i fortrolig Omgang med

Descartes, Salmasius og Gerh. Wolff. Under sit Ophold her besøgte han de fleste berømte Stæder i Nederlandene og navnlig 1649 i Selskab med Frands a Schooten Brabant og Flanderns ypperste Stæder. 1650 reiste han til Frankrig, hvor han opholdt sig i 3 Aar, for det Meste i Paris, men ogsaa i andre bekjendte Stæder. 1653 forlod han Frankrig og gik til Padua, hvor han studerede i $1\frac{1}{2}$ Aar og en Tid var Consiliarius for den tydske Nation og Vice-Syndicus for Universitetet, og her blev han 1654 creeret til Dr. med., hvorpaa han i September samme Aar reiste herfra til Rom. Det følgende Aar besøgte han Neapel og Oldtidsminderne i dens Omegn, men vendte derpaa tilbage til Rom for at overvære Høitideligheden ved Valget af den nye Pave, Alexander VII. Her stiftede han Venskabsforbindelser med flere udmærkede Mænd og studerede i forskjellige Bibliotheker, men især Vaticanets, indtil han ved Midsommers Tid forlod Byen for at tilbringe Sommeren i Neapel, hvor han navnlig studerede i det Mediceiske Bibliothek. Efter herfra at have gjort Udflugter til forskjellige andre Byer, gik han om Efteraaret til Verona, hvor han sluttede sig til Peter a Castro, hvem han fulgte paa hans Sygebesøg for at nyde godt af hans Erfaring og Undervisning. Da han imidlertid var udseet herhjemme til Professor i Mathematik, kaldtes han 1656 hjem for at overtage dette Embede, hvorfor han strax gav sig paa Veien og reiste gjennem Tyrol og flere tydske Lande, Schweitz, Frankrig, hvor han var i Juli Maaned i Paris, derfra til England, hvor han gjorde et noget længere Ophold for at indhente det tidligere Forsømte, endelig over Flandern og Holland hjem, hvor han ankom om Efteraaret eller i Begyndelsen af Vinteren, og $\frac{11}{2}$ 1657 overtog han derpaa, efter at have holdt den befalede Disputats, det for ham bestemte Professorat. I Juni samme Aar allerede udnævntes han til „tertius Professor Medicus“. 1660 var han Medunderskriver af Enevolds-Arveregjeringsacten; 1664 tilskjødede Jørgen Friis ham Herregaarden Lindholm i Gjevninge Sogn, hvilken

han atter 1690 solgte til Etatsraad Gothard Braem[1]. 1671 blev han efter Chr. Ostenfelds Død Prof. med. ordinarius, og samme Aar blev han efter kgl. Befaling Informator hos Prinds Georg. 1675 blev han Høiesteretsassessor, 1684 Cancelliraad og kort efter Justitsraad, 1694 Etatsraad. Efter Th. Bartholins Død 1680 blev han Decan. facult. med., og $\frac{28}{1}$ 1693 Universitetsbibliothekar[2]. I Lectionscataloget for 1686—87 benævnes han Prof. honorarius, og han anmelder der Forelæsninger over „Historias morborum, si per negotia publica licuerit". $\frac{4}{11}$ 1698 døde han og begravedes i Frue Kirke, hvor han allerede 1667 havde indrettet sig en Begravelsesplads, og der reistes et Monument med en af ham selv forfattet Indskrift. Ved Testamente af $\frac{5}{12}$ 1696 skjænkede han 1200 Rd. til den botaniske Have, 300 Rd. til en Student paa Regentsen, 1000 Rd. til de Fattige og 500 Rd. til Ephoren for disse Legater[3]. Han var 2 Gange gift, først med Anna Hansdtr., Datter af Mag. Hans Fredriksen, som var Rector i Roeskilde, og da hun døde 1684, ægtede han senere Licentiat Hans Lihmes Enke, Ane Margrethe Braem. Af sit første Ægteskab havde han 2 Døttre, hvoraf den ene, Anna Marie, var gift med Etatsraad Ole Rømer, den anden døde ugift, og 2 Sønner, hvoraf den ene, Johan Fredrik, blev Professor. Rasmus Bartholin var utvivlsomt, som næsten Alle af denne Familie, en begavet Mand; men Mathematiken og Physiken synes egentlig mere at have været hans Fag, end Medicinen, hvori han dog var Professor, og om hans Virksomhed som Docent og Læge har vi ingen directe Vidnesbyrd; mest skylder Medicinen ham for hans Gavmildhed mod den botaniske Have, hvis Trang han selv havde havt særlig Leilighed til at gjøre sig bekjendt med ved at have den

---

1) Hoffm. Fund. VII, p. 456
2) Thura: Id. hist. litt., p. 164 og 237.
3) Worms Lex. I, p. 74, Hoffm. Fund. I, p. 282.

Residents, hvortil Haven laae. Som Naturforsker udmærker Rasm. Bartholin sig ved sine exacte Undersøgelser ad Erfaringens og Iagttagelsernes Vei, hvorfor han ogsaa i et af sine Skrifter udtaler, at han for usikkre Hypotheser foretrækker principia certa et evidentia, clara et perspicua, bekræftede ved Erfaring og Experimenter, medens han ivrer mod Disputerøvelserne og den almindelige Misbrug af Logiken.

Skrifter: Problematum Matheseos Pentas. Hafn. 1644. —4. — Exercitatio de Causa efficiente. Hafn. 1645. —4. — Disp. Medico-Mathematica. Hafn. 1647. —4. — 'Σργα και Παθεργα. Hafn. 1647. —4. — Franc. a Schooten Introductio ad Geometriæ Methodum Renæti des Cartes. Lugd. Bat. 1651. —4. — Heliodori Larissæi Opticorum Libb. II. Græc. Lat. cum animadversionibus. Paris 1654. —4. — Analytica ratio inveniendi omnia problemata proportionalium, præsertim Harmonice proportionalium. Hafn. 1656. —4. — De Æquationum Natura, Constitutione & Limitibus opuscula II. Florim. de Baune. Amst. 1659. —4. — Dioristice seu Æquationum determinationes. Hafn. 1660. —4. — Oratio Jubilæa. Hafn. 1660. —4. — De Nivis figura dissertatio. Hafn. 1661. —8. — Consideratio Astronomica Conjunctionis Magnæ Saturni & Jovis Anni 1663. Hafn. 1663. —4. — De Problematibus Geometricis. Hafn. 1664. —4. — De Cometa Anni 1664 & 1665. Hafn. 1665. —4. — Panegyricus Fridr. III. dictus. Hafn. 1660. —Fol. — De poris Corporum. Hafn. 1667. —8. — Orat. Panegyr. in Nuptias Chr. Alberti Ducis Holsatiæ & Fridericæ Amaliæ. Hafn. 1668. —Fol. — Specimen recognitionis nuper editarum Observationum Astronom. Tychon. Brahe. Hafn. 1668. —4. — Experimenta Chrystalli Islandici. Hafn. 1669. —4. — Selecta Geometrica s. Dispp. VIII de problematis Geometricis. Hafn. 1666—74. —4. — Quæst. Acad. XIII de naturæ mirabilibus. Hafn. 1674. —4. — Disp. de Aere Hafniensi. Francof. 1679. —8. — Epistola de Cometis Anni 1664 & 1665 ad stan. Lubienicium.

Vilhelm Worm

eller Villum W. (Vilhelmus Wormius, Olai filius) var født $\frac{11}{9}$ 1633 i Kjøbenhavn, hvor Faderen Ole Worm var medicinsk Professor og dengang gift med Susanne Madsdtr. Indtil sit 14de Aar blev han undervist i sit fædrene Hjem, dels af Faderen og dels af private Lærere, og han gik derpaa i 3 Aar i Kjøbenhavns lærde Skole under Georg Hilarii Rectorat indtil han 1650 blev indskreven som Student ved Universitetet. Her valgte han sig Thomas Bartholin til Privatpræceptor, og efter hans og Faderens Raad gav han sig da til at studere Philosophi og Theologi. Efter at have uddannet sig tilstrækkelig i disse Videnskaber, begyndte han at studere Medicin, og for at dyrke denne Videnskab i Udlandet, tilbragte han først Sommeren 1652 i England, hvortil han reiste med de danske Gesandter Erik Rosenkrands og Peder Reetz, med hvem han ogsaa vendte tilbage om Efteraaret, og efterat han derpaa 1653 var bleven Mag. philos. herhjemme, gik han samme Aar til Leyden med Haab om at faae det kgl. Reisestipendinm, naar Tiden, hvori Rasmus Bartholin skulde have det, var udløben[1]; men hvorvidt han da fik det, vides ikke ret; idetmindste reiste han ikke hjem, for at disputere derfor. Til Leyden synes han at være kommen i Juni eller Juli, og han studerede nu her i 2 Aar hos Vorstius, Lindanus og van Horne, til hvem Th. Bartholin, som fra sit eget Ophold der havde mange Venner i Leyden, havde anbefalet ham[2]. I 10 Aar opholdt han sig i Udlandet og studerede i denne Tid ved forskjellige Universiteter i Holland, hvor han i 2 Aar opholdt sig i Leyden, England, Tydskland, Frankrig og Italien, hvor han navnlig opholdt sig i Padua, hvor han var Universitetsbibliothekar og $\frac{21}{8}$ 1657 blev creeret til Dr. med. Ogsaa i Verona opholdt han sig i længere Tid, idet han i 2 Aar fulgte Peter a Castro paa

---

[1]) Epp. Wormii II, p. 991.
[2]) Th. Barthol.: Epp. med. Cent. II, p. 498.

hans Sygebesøg, og da denne kaldtes til Mantua som Livlæge, fulgte Worm ham ogsaa dertil og vedblev at studere $\frac{1}{2}$ Aar hos ham. Det sidste Par Aar af sin Udenlandsreise tilbragte han i Frankrig, hvor han i Paris practiserede som Læge og da navnlig i Hannibal Sehesteds Familie, medens denne var der som dansk Gesandt. Da han 1662 havde paatænkt fra Montpellier, hvor han opholdt sig, at reise til Spanien, kaldtes han ved et kongeligt Brev hjem for at overtage Posten som Professor i Physik, hvorfor han opgav den paatænkte Udflugt og begav sig hjem, hvor han ankom 1663 og tiltraadte sit Professorat. 1665 blev han Prof. med. og kgl. Bibliothekar; om han samtidig eller først senere, hvilket vel er sandsynligt, blev kgl. Historiograph, lader sig ei afgjøre efter de foreliggende Beretninger[1]). Han valgtes 2 Gange til Universitetsrector, nemlig 1677, da han var det i 2 Aar, og atter 1686. 1679 blev han Høiesteretsassessor, $\frac{6}{5}$ 1684 Cancelliraad, $\frac{12}{4}$ 1687 Justitsraad, $\frac{31}{5}$ 1690 Justitiarius i Høiesteret og Etatsraad, $\frac{7}{3}$ 1694 Conferentsraad, og $\frac{17}{3}$ 1704 døde han. Han var gift med Else Luxdorph, en Datter af Christen Bollesen Luxdorph, Forstander for Herlufsholm, og havde med hende 4 Sønner, hvoraf Oluf W. blev Professor ved Universitetet, en Anden, Christen W., blev Sjællands Biskop, og 4 Døttre. Vilh. Worm havde paa sin lange Udenlandsreise, hvor han nød godt af baade Faderens og Th. Bartholins udstrakte lærde Bekjendtskaber og Anbefalinger, sikkert med Iver studeret Medicinen og maaskee navnlig Anatomien; men skjøndt han herhjemme ansattes som medicinsk Professor, synes hans Virksomhed her egentlig mest at have gaaet i en anden Retning, og for Medicinen vides han ikke at have udrettet noget Særdeles. „Hans vigtigste litterære Idræt,“ siger Nyerup[2]), „er nok den, at han tilligemed Stiftamt-

---

1) Nyerup: Univ. Ann., p. 183, Worms Lex. II, p. 636, Thura: Id. hist. litt., p. 165, Nova liter. Mar. Balth. 1704, p. 277.

2) Univ. Ann., p. 183.

mand Chr. Stockflet især bragte Christian V.s norske Lov istand. Med hans i Manuskript efterladte Excerpter til Kong Christian Vtes Historie er det ikke stort bevendt."

Skrifter: Disp. de fluidi & firmi natura & Phænomenis. Hafn. 1664. —4. — Elegia in nativitatem Christi. Hafn. 1651. —4. — Anne Finckes Programma fordansket. Kjhhvn. 1677. —4. — Oratio in Excessum Thomæ Bartholini. Hafn. 1681. —4. — Epistt. IV. de Vasis Lymphaticis & receptaculo Lacteo in Homine ad Th. Bartholinum. — Dom over Hertzholms Værk og om Elephant-Ordenens Ælde, (i et Brev, indf. i Suhms Saml.). —

Ole Borch

eller Oluf B. (Olaus Borrichius) var født Langfredag, $\frac{7}{4}$ 1626 [1]) i Landsbyen Søndre Bork i Ribe Stift, hvor Faderen, Ole Clausen, gift med Margrethe Larsdtr., var Præst [2]), og her blev han først undervist i Hjemmet indtil han sattes i Kolding Latinskole, hvor han forblev indtil 1637, da han sattes i Skole i Ribe, hvor Johannes Meier var Rector, og denne Mand, som tillige var Digter, synes først at have vækket hans senere saa levende Kjærlighed til latinsk Veltalenhed og Digtekunst. Herfra deponerede han $\frac{8}{6}$ 1644 ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han derpaa i 6 Aar med Iver studerede, fortrinsvis Medicinen, hvori han havde Ole

---

[1]) Hans Fødselsdags Datum angives forskjelligt paa forskjellige Steder, idet der varieres mellem ^{7}, $\frac{26}{4}$ og $\frac{2}{4}$; men det Første synes af flere Grunde, som ogsaa Hoffm. (Fund. I, p. 75) bestemt angiver, at være det Rette; see forresten herom Koch: Oluf Borck p. 5 N. u. T.

[2]) Han skal have været en dygtig og nidkjær Præst, men blev 1647 jaget af Kaldet af Herremanden Povisk til Skrumsager, som skal have faaet Nogle til at vidne, at Præsten havde øvet Hexeri, og endog skal have hidset sine Hunde paa ham, da han med sin Familie forlod Præstegaarden.

Worm, Simon Paulli og Thomas Bartholin til Lærere, men tillige Philosophi, Philologi og Poesi. Her vandt han Alles Yndest, men fortrinsvis Thomas Bartholins, som blev hans Ven for hele Livet. 1650 antog Rectoren ved Kjøbenhavns lærde Skole, Georg Hilarius, ham som 6te Lecties Hører, og i denne Stilling vandt han almindelig Opmærksomhed ved sin Dygtighed, saa at Biskop Jesper Brochmand anbefalede ham til Kantsleren Chr. Thomesen Sehested, efter hvis Tilskyndelse Kongen derefter tillagde ham et Canonicat i Lund, for at han bedre kunde fremme sine Studier. Medens han var i denne Stilling, udbrød Pesten i Kjøbenhavn 1654, og under denne skal Borch allerede have med Held practiseret som Læge [1]). Samme Aar tilbød Herlufsholms Forstander Jørgen Rosenkrands ham Posten som Rector ved denne Stiftelse; men Borch afslog det ærefulde Tilbud af Lyst til at komme udenlands. 1655 vilde han da realisere dette Ønske; men da Rigshofmester Joachim Gersdorff just paa den Tid opfordrede ham til at paatage sig hans 5 Børns Opdragelse, mente han ikke at burde undslaae sig herfor, og han tilbragte da 5 Aar i Gersdorffs Hus som Lærer for hans Børn og tillige Bestyrer af hans chemiske Laboratorium, hvor han under sine Arbeider gjorde mange nyttige Erfaringer. Under Kjøbenhavns Beleiring deeltog Borch med de andre Studenter i Stadens Forsvar og havde Natten mellem 10de og 11te Febr. Plads paa Volden ved Løngangen, hvor Hovedstormen skete. Som Anerkjendelse af hans Iver i Tjenesten skjænkede Kongen ham paa Gersdorffs Anbefaling Kongetienden af Strø Sogn „foruden nogen Fæste og Afgift, qvit og frit til Livstid" efter den Persons Død, som da havde den. Efter Fredens Slutning var det, at Kongen, som ovenfor omtalt, udnævnte Borch til Prof. ordinarius i Philologi og extraordinarius i Botanik og Chemi med udtrykkelig Til-

---

[1]) Cimb. litt. III, p. 57, Koch: Oluf Borch, p. 23.

ladelse til i 2 Aar at reise i Udlandet, og saaledes skulde nu dette Ønske opfyldes. Efter da at have $\frac{27}{10}$ 1660 disputeret for sit Professorat og 3die Novbr. aflagt Eden, reiste Borch da $\frac{1}{11}$ 1660 til Udlandet og gik da først til Holland, hvor han over Amsterdam og Haarlem kom til Leyden. Her studerede han Botanik hos Vorstius, Chemi og Anatomi hos Frands de la Boe Sylvius, Medicin og Chirurgi hos Joh. van Horne, omgikkes med og hørte Forelæsninger hos Lindanus, Chemikerne Marcgrav, Sonnenthal og Stannius, Anatomen Schwammerdam, Lægen Rumpff, Philologen Schrevelius og Historikeren George Horn; desuden omgikkes han her med sin Landsmand Niels Steensen, med hvem han foretog Dissectioner, under hvilke han opdagede Taaregangene. Fra Leyden besøgte han Haag, for at studere Botanik og Chemi hos Voss, Haarlem, hvor han opsøgte Chemikeren van Berg, og Rotterdam, hvor han besøgte Bilsius. Ogsaa i Amsterdam opholdt Borch sig nogen Tid, hørte Gerh. Blasius, saae Rochus van Dycks Stenoperationer, stiftede Bekjendtskab med Lægen Paul Barbette, Chemikerne Frundekins og især Bøhmeren Gottfr. Gersdorf; men fremfor Alt gjorde han her Bekjendtskab med Josef Frands Burrhi, som vidste at vinde Borchs Beundring og Yndest saaledes, at han under sit Ophold i Holland skrev de mest lovprisende Breve om ham til Bartholin, Simon Paulli og Andre, og efterat være kommen hjem, paa det Varmeste anbefalede ham og sikkert var for en stor Deel Aarsag til, at denne eventyrlige Personlighed fik Indpas ogsaa her i Landet, Noget, som Burrhi sikkert allerede har tilsigtet, da han i Holland stræbte at vinde Borch for sig. Ogsaa andre Byer og Egne i Holland besøgte Borch, ligesom han glædede sig ved Naturens Skjønheder og beundrede de fortrinlige Maleres Kunstværker. Under sit Ophold i Amsterdam fik han $\frac{7}{5}$ 1661 Budskab om Joach. Gersdorffs Død, og han blev da atter Hovmester for denne Stormands Sønner, idet de af deres Slægtninge sendtes til

ham i Amsterdam[1]), hvorpaa han tog dem med sig til Leyden og lod dem indskrive ved Universitetet der. Imidlertid var hans Helbred svagt, og navnlig led han af Symptomer paa Nyresten, hvorfor han 1662 reiste fra Leyden til Spaa og efter et kort Ophold her til Aachen; herfra gik Reisen over Jülich, Kølln, Düsseldorf, Kleve og Utrecht til Leyden. Da de 2 Aar, hvori han havde Reisetilladelse, imidlertid vare forløbne, fik han efter Ansøgning Fredrik III.s Tilladelse til et længere Ophold i Udlandet, og $\frac{19}{5}$ 1663 forlod han da Leyden, reiste med Gersdorfferne og Mads Jacobsen til Antwerpen, derfra over Mecheln og Löwen til Bryssel og derfra over Gent, Brygge og Ostende til Calais, hvorfra han i Slutningen af Mai kom til England. Efter her at have besøgt London og Oxford, hvor han studerede hos Robert Boyle, Charleton, Moseler, Polemann, Willis, Sthael, Vallis og Wilkins, reiste han derpaa til Frankrig med sine Reisefæller og kom $\frac{1}{9}$ 1663 til Paris, hvor de bleve i 2 Aar og beundrede Stadens Mærkværdigheder og Omegn, medens Borch studerede hos Guy Patin, Chirurgerne Morell og Tamponette, Mathematikeren Petit, Anatomen Zülichom, Rabbi Samuel Maje, Abbed Boucaud og flere Andre, besøgte Hospitalerne, deeltog i Dissectioner og chemiske Forsøg, besøgte Bibliothekerne og var desuden en ivrig Deeltager i forskjellige videnskabelige Sammenkomster. I Efteraaret 1664 foretog Borch en større Udflugt fra Paris og blev paa denne $\frac{29}{10}$ 1664 creeret til Dr. med. i Angers. Efterat den ene Gersdorff næste Aar var død og de to andre kort efter kaldte hjem, fortsatte Borch ene sin Reise og gik over Montpellier til Italien, hvor han over Turin, Mailand og Bologne gik til Florents, hvor han kom i stor Yndest hos Storhertug Ferdinand II. og hans

---

1) Det er derfor urigtigt, naar det i Thuras Id. hist. litt. p. 166 siges, at han tog Gersdorfs Sønner med, da han reiste udenlands.

Broder Leopold, benyttede det Mediceiske Bibliothek og omgikkes Livlægen Frands Redi og andre Videnskabsmænd. Fra Florents gik han over Lucca og Siena og kom i October 1665 til Rom, hvor han tilbragte Vinteren, besøgte Vaticanets Bibliothek flittig og omgikkes mange lærde Mænd. Her traf han desuden sammen med den svenske Dronning Christine, som da opholdt sig der, og som jevnlig raadspurgte ham, da hun selv beskjæftigede sig med Chemien, vel nærmest i Retning af Guldmageriet. Da Borch imidlertid blev mindet om snart at komme hjem til det Professorat, som ventede ham, maatte han i Marts 1666 begive sig paa Tilbageveien, reiste da over Loretto til Ancona, Rimini, Ferrara, Venedig og Padua, hvor han besøgte Philologen Octav. Ferrari, Anatomen og Chirurgen Marchetti, Lægen Offredus og flere Lærde, gik derpaa til Venedig, derfra gjennem Tydskland over Trident, München, Augsburg, Tübingen, Strasborg og flere andre Stæder til Holland og nu over Franecker, Gröningen, Embden, Hamborg og Kiel til Kjøbenhavn, hvor han ankom i November 1666 og strax tiltraadte sit Professorat, under hvilket han fra 1674 til 1686 var Decanus for det philosophiske Facultet og to Gange var Universitetets Rector, nemlig 1675—76 og 1681—82; desuden var han flere Gange Decan i det medicinske Facultet; fra 1681 til 1690 var han Universitetsbibliothekar. Medens han var en flittig Docent i de forskjellige Fag, hans Professorat indbefattede, var han tillige en meget søgt Læge, som ogsaa begge Konger benyttede, om end han neppe har været egentlig Livlæge, som det flere Steder berettes[1]). 1686 blev han Høieste-

---

[1]) Saaledes i Cimb litt. I, p. 60, Koch: Oluf Borch, p. 78. I Chr. V.s Brev, at O. Borch maa kjøbe den Professorresidents, hvori han indrettede sit Collegie (Engelst. Ann. 1810, p. 203—4) kaldes han 1688 Høiesteretsassessor og Assessor i Colleg. consistor. samt Prof. ved Univ., men ikke Livlæge, og ligesaa i Professorernes Brev i samme Anledning. Heller ikke Epita-

retsassessor og 1689 Cancelliraad. I Efteraaret 1688 kjøbte han med kongelig Tilladelse en Professorresidents i St. Kannikestræde for 2000 Rd.; denne blev revet ned, og fra Grunden af opførtes her en ny Bygning, som han ved sit Testamente af $\frac{29}{7}$ 1689 skjænkede til et Collegie for „16 fattige, gudfrygtige og lærde Studiosi", hvoraf 1 skulde være Chemiker, til hvis Tjeneste et Laboratorium indrettedes og udstyredes med Stifterens egne Instrumenter, 1 Botaniker, 1 Mathematiker, 3 Philologer og 10 Theologer. Til Stiftelsen skjænkede han 16000 Rd., hvoraf Renten i 2 aarlige Terminer skulde betales Alumnerne, 5000 Rd. til Capitalens Forøgelse, 1000 Rd. til Reparationer og 500 Rd. til Bibliothekets Fornyelse. Ved sit Testamente skjænkede han desuden rigelige Pengemidler til sine Slægtninge og Andre, han var kommen i Berøring med, desuden 600 Rd. til Ribe Skole, 500 Rd. til „sengeliggendes syge Studentere extra Collegium" og 500 Rd. til Husarme, i Alt bortgav han saaledes foruden Stiftelsen og Pengene dertil omtrent 23000 Rd. [1]). Længe havde Borch baaret paa et svagt Legeme og lidt af Blæresten. Forat befries herfor underkastede han sig $\frac{30}{9}$ 1690 en Stenoperation [2]), som nærmest

---

phiet (Pontopp. Marm. Dan. I, p. 89) kaldes han Livlæge, hvilket neppe var blevet glemt, om han havde havt Titelen. Naar saa er, bliver det da usandsynligt, at han, som det fortælles (Suhms Nye Saml. I, p. 251 o. a. St.), 1670 paa Grund af et Udtryk i sin Lingva Pharmacopæorum blev forvist fra Hoffet.

[1]) Hoffm. Fund. I, p. 86.

[2]) Der udtoges en meget stor og nogle mindre Blærestene, hvilke nedlagdes i en Sølvæske og opbevaredes paa Borchs Collegie. Æskens Laag forsynede Th. Kingo med følgende Indskrift:

Her er den Morder-Steen, der stak med Dødens Fork
Og jog til Graven Vor Udødelige Bork;
Den lærde Verden fik derved et Hjerte-Meen.
Gak Læser, Gak og Græd, om Du er selv en Steen.

synes at være udført af Johannes de Buchwald, medens Henrik a Møinichen og Marcus Herfort ogsaa vare tilstede. Udfaldet var imidlertid uheldigt; $\frac{13}{10}$ 1690 døde Ole Borch og begravedes derpaa i Frue Kirke, hvor han havde kjøbt sig en Begravelse. Borch døde ugift; det fortælles, at han var forlovet, men hævede Forbindelsen, da han engang i et Speil saae sin Forlovede hinke efter ham, som var halt[1]); men Paalideligheden er ikke ganske sikker. Ole Borch var utvivlsomt en af sit Aarhundredes store Mænd, uagtet han fremfor Nogen var en Polyhistor, som Th. Bartholin advarede de Studerende imod at blive. Han var en dygtig Anatom, Botaniker og Chemiker og en anseet Læge, en lærd Philolog og udmærket Latiner; ogsaa en Mængde latinske Digte har han skrevet, men er maaskee mindst heldig i denne Retning. Desuden var han hjemme i Theologi og Historie. Han var en flittig Docent, der ikke holdt sig alene til de ham foreskrevne Fag, men ogsaa holdt medicinske Forelæsninger, og han virkede ogsaa paa andre Maader i Universitetets Tjeneste. Han var dertil en hæderlig og elskværdig Personlighed og har ved sin rige Gave faaet Krav paa de danske Studenters evige Taknemmelighed.

Skrifter: Epithalamium in nuptias fratris sui. Hafn. 1646. —4. — Disp. de Cabala Characterali. Hafn. 1649. —12. — Parnassus in nuce. Hafn. 1654. —4. — Diss. de Lexicorum Latinorum jejunitate. Hafn. 1660. —4. — Deusingius Heautontimorumenos, sub nomine fictitio Benedicti Blottesandæi. Hamb. 1661. —4. — Oratio Jubilæa. Hafn. 1667. —4. — Diss. de ortu & progressu Chemiæ. Hafn. 1668. —4. — Arctos pullata tumulo Frid. III. illacrymans. Hafn. 1670. Fol. & 4. — Arctos respirans. Hafn. 1671. —Fol. —

---

[1]) Hendes Navn nævnes ikke; Koch nævner som en Formodning, der, forudsat Historiens Sandhed, har nogen Sandsynlighed, at det var en Datter af Vilhelm Worm.

Lingva Pharmacopæorum s. de accurata vocabulorum in pharmacopoliis usitatorum pronunciatione. Hafn. 1670. —4. — Hermetis Ægyptiorum & Chemicorum Sapientia ab Herm. Conringii animadversionibus vindicata. Hafn. 1674. —4 — Disp. de Scorbuto. Hafn. 1675. —4. — Disp. de Causis diversitatis Lingvarum. Hafn. 1675. — Cogitationes de Variis Lingvæ Latinæ ætatibus et scripto illustr. viri Ger. Joannis Vossii de vitiis sermonis. Hafn. 1675. —4. — Disp. de Curis posterioribus Cellarii. Hafn. 1682. —4. — Analecta ad cogitationes de lingva latina. Hafn. 1682. —4. — De Poetis Dissertt. VII. Hafn. 1676—1681. —4. Francof. 1683. —4. — Disp. de Ictero. Hafn. 1677. —4. — Conspectus Præstantiorum Scriptorum lingvæ Latinæ. Hafn. 1679 & sæpius. —4. — Metallischer Probierkunst, verteutscht durch Georg Kus. Kopenh. 1680. —8. — Disp. de somno & somniferis.. Hafn. 1680. —4. — Disp. de Quantitate penultimæ denominativorum in INUS & Verbalium in ICIS. Hafn. 1682. —4. — Panegyric. in Olig. Wind. Hafn. 1683. —Fol. — Dispp. VI. de Antiqua Urbis Romæ facie. Hafn. 1687. —4. — Docimastice Metallica. Hafn. 1678. —4. — De Lapidum generatione in macrocosmo & microcosmo. Hafn. —4. — De usu Plantarum indigenarum in Medicina. Hafn. 1688. —8. — Conspectus scriptorum chemicorum. Hafn. 1697. —4. — Carmina Varia latina junctim edita a Frid. Rostgaard. — Dissertt. s. Orationes Academicæ duobus Tomis junctim editæ a Severino Lintrup. Hafn. 1715. —8. — Afhandll. i Acta med. & phil. —

I det philosophiske Facultet hørte, som omtalt, Ole Borch egentlig hjemme, medens han kun var extraordinair Docent i det medicinske Facultet; men da han dog saaledes var knyttet til dette, hvor han ogsaa, idetmindste i Chr. V.s Tid, flere Gange var Decan, er han omtalt blandt de medicinske Professorer, og andre Drr. med. findes ikke i dette Tidsrum i det philosophiske Facultet.

I det theologiske Facultet fandtes derimod i Slutningen af Tidsrummet for en Tid en Dr. med. ansat, nemlig Oluf Fielkekrone.

Oluf Fielkekrone

(Olaus Fielkecorona) hed egentlig Oluf Nielsen Fielke, men tog sig Navnet Fielkekrone, fordi han var født i Landskrona. Han var Dr. med. og gav sig ud for en „Polyhistor in omni scibili“ og forstod ogsaa at skaffe sig saadan Anseelse, at han 1668 blev beskikket til at være Prof. theol. ved Kjøbenhavns Universitet, og $\frac{22}{9}$ s. A. fik han kgl. Bestalling som latinsk Hofpræst med 400 Rd. aarlig Løn [1]). Men da han af sin Værts Pige blev udlagt som Barnefader, flygtede han fra Landet og drog til Holland, hvor han derpaa practiserede som Læge indtil sin Død 1682.

Skrift: *Συγχαίρειν* pro data Hafniæ a Pestilentia liberatione. Hafn. 1655. —4. —

B. Livlæger.

I Fredrik III.s Regjeringstid finde vi end mere, end i forrige Tidsrum Forskjellen mellem Hoflæger og Livlæger udtalt, idet det nu næsten var almindeligt, at man begyndte som Hoflæge, om end man senere blev Livlæge. Hvorledes Hoflægen var aflagt, vide vi Intet om; men Livlægen havde i denne Konges Tid 1000 Rd. aarlig foruden 20 Rd. om Maaneden [2]), altsaa noget mere, end hos Christian IV. Fra denne Konge arvede Fredrik III. to Livlæger, nemlig Jacob Fabricius, som blev i denne Stilling indtil sin Død 1652, og Jacob Janus, som endnu var Kongens Livlæge 1658, men hvis senere Skjæbne er ubekjendt. Simon Paulli afgik, som tidligere omtalt, fra sin Stilling ved Universitetet 1648, men angives dog først at være

---

1) Nyerup: Efterretn. om Fredr. III, p. 390.
2) Suhms Saml. II, H. 3, p. 54.

bleven Hoflæge 1650 og synes saaledes i den mellemliggende Tid at have havt en exceptionel Stilling ved Hoffet, hvoraf det maaskee ogsaa kommer, at han i Magnus Durells Relation om Danmark anføres blandt „adskillige Hoftjenere“ som „Professor Anatomiæ, Chirurgiæ & Botanices ved Kjøbenhavns Universitet“, hvilken Post han i Virkeligheden ikke beklædte i Fredrik III.s Tid.

Ved det kongelige Laboratorium blev i denne Konges Tid Jacob Sperling af Ulfeld anbefalet til Forstander; men paa Grund af Fabricii Bagvadskelse kom han ikke i Besiddelse af denne Post, som derpaa ikke egentlig forestodes af nogen Læge i dette Tidsrum, medens dog saavel Ahasverus Payngk, som senere Ole Borch arbeidede her i Forening med Burrhi.

Fredrik III.s Hoflæger og Livlæger vare:

	Hoflæger.	Livlæger.
Jacob Fabricius		1648 —†1652.
Jacob Janus		1648 — ?
Christen Leegaard		? ?
Peter Bülche		1648 — 1670.
Otto Sperling	1648— 1651.	
Simon Paulli	1650— 1656.	1656 — 1670.
Poul Moth	1651— 1651(?).	1651(?)— 1670.
Ahasverus Payngk	? —†1667.	
Georg Fredrik Laurentius		1652 — 1663.
Henrik a Møinichen	1662— 1670.	

Desuden fandtes ved Hoffet i Nykjøbing paa Falster, hvor Prinds Christians Enke, Magdalene Sibylla, residerede, en Livlæge, Georg Fredrik Laurentius, som kom hertil 1647 eller 1648 og blev her indtil Prindsessen 1652 giftede sig igjen med Fredrik Vilhelm af Sachsen og altsaa forlod Landet, hvorpaa han ansattes hos Kongen.

Hos Kronprindsen var Poul Moth Lærer, men nævnes ikke som hans Livlæge.

Christen Leegaard

(Christianus Legardus) er meget lidet bekjendt. Det vides kun, at han var Kongens Livlæge, uvist naar, at han var Dr. med. eller idetmindste Lic. med.[1]), og at han i sin Ungdom havde gaaet i Skole i Holstebro[2]).

Peter Bülche

eller Bulche, Bulch (Petrus Bullichius) var født $\frac{29}{8}$ 1605 i Soltqvelle i Mark Brandenburg, hvor Faderen, Harder Bülche, dengang var Rector; Moderen hed Margarethe Degetow. Paa Grund af Krigsurolighederne maatte Faderen flygte til Itzeho, hvor han ogsaa blev Rector, og herfra kaldtes han til samme Embede i Lüneburg; Familien fulgte naturligvis med. 1621 sendtes Peter B. til Heidelberg som Student, og herfra reiste han 1624 til Gröningen, hvor han studerede Chemi, Anatomi og Botanik med saadan Flid, at han, da han var reist til Leyden, selv kunde undervise Andre heri. Endnu inden han havde taget Doctorgraden, practiserede han i Udlandet som Læge, og da Rygtet om hans Duelighed naaede Hjemmet, kaldtes han tilbage til Lüneburg, hvor han ansattes som Læge ved et Kloster; men han kaldtes snart til den i Celle residerende Fyrste, og her skaffede han sig ved sine heldige Cure Hjælpemidler til en ny Reise. Han gik da til Wittemberg, hvor han navnlig sluttede sig til Sennert, og derfra over Leipzig, Erfurt, Jena, Frankfurt og Strasborg til Basel, hvor han 1629[3]) blev Dr. med. og holdt Forelæsninger. Derfra vilde han til Italien og begav sig ogsaa paa Reisen; men af Frygt for Pesten, som rasede i Kirkestaten, foretrak

---

[1]) Th. Barthol.: Med. Dan. dom., p. 367.
[2]) Pontopp.: D. Atl. V, p. 800.
[3]) Progr. funebre. Worms Lex I, p. 197 angiver 1631.

han at vende om og gaae til Nederlandene, hvor han besøgte Mecheln, Löwen, Gent, Brügge, Antwerpen og Brüssel, og reiste derpaa til Hamburg, hvor han practiserede i nogle Aar og i denne Tid 1632 ægtede Marie Selmers, Datter af en Raadmand der i Byen. Hun døde dog 10 Maaneder efter i Barselseng, og $\frac{4}{5}$ 1634 ægtede han da Enken Margarethe Thombs, Datter af Titus Thombs, Borgmester i Wilster, hvor Peter Bülche nu nedsatte sig og var saa heldig i sine Cure, at den omboende Adel engagerede ham for en fast aarlig Løn. Hans Ry naaede da ogsaa til Christian IV, som 1638 udnævnte ham til kongelig Livlæge med Tilladelse til selv at vælge sin Bopæl, naar han kun indfandt sig, naar han kaldtes, og han valgte da Flensborg til Opholdssted, hvor han da ogsaa lønnedes af Magistraten som Stadslæge. Medens han practiserede her, vandt han ogsaa Prinds Fredriks Yndest, som da opholdt sig der, og Prindserne af Glücksborg, Sønderborg og Nordborg antoge ham ogsaa til deres Læge. Under Krigen med Sverrig bevogtede han med Troskab Prindsen af Glücksborgs Hus, hvori han boede indtil 1644; men han maatte dog tilsidst flygte, først til Sønderborg, derpaa til Lybæk og endelig til Hamborg; men efter Fredens Slutning vendte han tilbage til Flensborg, hvor han derpaa blev indtil han 1648 fik Befaling at følge Fredrik III. til Danmark som hans Livlæge. 1660 blev han Kammerraad med Sæde i Statsraadet og Høiesteret, og efter Hans Nansens Død blev han 1667 Præsident i Kjøbenhavn. $\frac{26}{4}$ 1663 døde hans Hustru efter at have født ham 12 Børn, hvoraf dog kun 2 Sønner og 3 Døttre overlevede ham, og kort efter brændte hans Hus og alle hans Eiendele. Nogle Aar efter ægtede han Agnete Svenke, som overlevede ham efter hans Død $\frac{13}{11}$ 1671. Peter Bülche var i stor Yndest hos Fredrik III. og synes ikke altid at have benyttet den paa den bedste Maade. En Søn af ham var Ditlev Bülche, som ved sin Faders Indflydelse 1654 kom ind i Directoratet over Kongsberg Sølvværk og efter hans Instruction op-

traadte saaledes mod Gjedde, efter hvis Forslag Overbergamtet var oprettet, at denne tog sin Afsked som Overberghauptmand, hvilket Embede Ditlev B. da fik 1664, men bestyrede slet og kun til sin egen Fordel, hvorfor han afskedigedes ved Fredrik III.s Død[1]. 1667 angave Peter Bülche og hans Søn Titus hemmelig for Kongen, at Generallieut. Bjelke havde forseet sig i Anlæget af en Fæstning i Flekkerø Havn o. M., men bleve modbeviste og beskjæmmede af Bjelke[2]. En Tid eiede Peter Bülche Tustrup Gaard i Fræer Sogn i Viborg Stift, som han kjøbte af Sognepræst Jens Frandsen og Borgmester Claus Poulsen i Ringsted, men senere atter solgte[3]. Han synes i det Hele at have været formuende; thi 1660 skyldte Kongen ham 2140 Rd., som bleve ham assignerte til Afbetaling af Throndhjems Lens Skatter[4].

Skrift: Disp. inaugur. de Calculo. Basil. 1629. —4. —

Poul Moth

(Paulus Moth) var født $\frac{16}{9}$ 1601 i Flensborg, hvor hans Fader, Matthias Moth, som havde været Læge hos de tydske Keisere Rudolph og Matthias, men for sin lutherske Tros Skyld havde maattet forlade Wien, da havde taget Bopæl; Moderen hed Ingeborg Jørgensdtr. og var fra Rendsborg. Poul Moth gik i Skole i Flensborg og lagde sig desuden under sin Faders Veiledning efter Chirurgien. 1621 gik han til Gymnasiet i Hamborg, hvor han blev i 6 Aar, hvorpaa han i 3 Aar studerede Medicin i Kønigsberg og derpaa gik til Kjøbenhavn, hvor han blev i 2 Aar

---

[1]) Nyerup: Efterretn. om Fredr. III, p. 361—63; Scharling: Chemien i Danm., p. 27 osv.

[2]) Ny d. Mag. II, p. 133.

[3]) Pontopp.: D. Atl. V, p. 95.

[4]) Nyerup: Efterr. o. Fredr. III, p. 361.

og hørte Thomas Fincke og Ole Worm samt var Lærer for Caspar Bartholins Sønner, Thomas og Caspar, og Henrik Fuiren. 1632 reiste han herfra til Holland, hvor han i 3 Aar studerede i Leyden og navnlig beskjæftigede sig med Anatomi og Chirurgi, som han havde særlig Interesse for. Her havde han endog Leilighed til at vise den berømte Anatom Falcoburg Binyrerne, som denne ikke havde seet[1], og tildrog sig derved Opmærksomhed. Under sit Ophold her ledsagede han en Landsmand, Claus Ahlefeldt, som var haardt medtaget af en Sygdom, tilbage til Holsten og helbredede ham i kort Tid[2]. Fra Holland drog han til England, Frankrig og Italien, og $\frac{7}{11}$ 1637 tog han Doctorgraden i Basel, hvorpaa han med de danske Adelsmænd, Lago og Hans Beck, for hvem han var bleven valgt til Hovmester, og som stødte til ham i Udlandet, gjorde en ny videnskabelig Reise gjennem Frankrig, England og Holland. Endelig 1640 kom han efter omtrent 20 Aars Udenlandsreise hjem til Flensborg, hvor han derpaa practiserede indtil 1644, da han nedsatte sig i Lybæk, og endelig 1646 eller 1647 flyttede han til Odense. 1651 kaldtes han til Kjøbenhavn som Hofmedicus hos Fredrik III. og blev kort efter, maaskee endnu samme Aar, Livlæge og tillige Informator hos Kronprinds Christian. Her døde han $\frac{6}{5}$ 1670 og begravedes i St. Petri Kirke, hvor et smukt Monument reistes over ham. Han var gift med Ida Büren, Datter af Borgmester Rudolph B. i Kiel og havde med hende 4 Sønner og 4 Døttre. Af Sønnerne blev den næstældste, Matthias M., som i sin Ungdom studerede Medicin, men siden forlod dette Studium, Geheimeraad og 1679 eptagen i Adelstanden. Af Døttrene var den yngste den bekjendte Sophie Amalie M., Christian V.s Elskerinde, Grevinde af Samsø og Stammemoder til Greverne

---

[1]) Epp. Wormii I, p. 583.
[2]) Pontopp,: Marm. Dan. I, p. 117.

Danneskjold. Poul Moth var en lærd Mand, en dygtig Anatom med levende Interesse for Chirurgien, en duelig og anseet Læge. Mnemotechniken havde han dyrket med Forkjærlighed i Leyden.

Skrifter: Disp. inaugur. de Pleuritide legitima. Basil. 1637. —4. — Casus Chirurgicus perforati Thoracis fideliter descriptus. Hafn. 1656, 1658, 1661. —4. — Afhandl. i Acta med. & phil. —

Georg Fredrik Laurentius

(Georgius Fridericus Laurentius) var født $\frac{11}{3}$ 1594 i Luben i Lautznitz, hvor hans Fader, hvis Navn er ubekjendt, var Dr. med.[1]. 1611 reiste han fra Skolen i Luben til Gymnasiet i Görlitz, hvorfra han, for at studere Medicin, gik til Universitetet i Wittemberg, hvor han sluttede sig til Sennert, og derfra til flere andre Universiteter, saaledes ogsaa til Padua, hvor han studerede hos Rod. a Fonseca, Sanctorius Sanctorinus, Sala, Spigelius, Prævotius, Cæs. Cremoninus og Licetus og $\frac{24}{2}$ 1620 blev Dr. med. Han reiste derpaa hjem, og 1621 begyndte han da at practisere i Danzig, hvor han desuden underviste Johan Schefler, som siden blev polsk Livlæge, i Physik og Medicin. Selv fik han her Tilbud om at blive polsk Livlæge, men afslog det. Paa Grund af sit store Held i Behandlingen og sin Omgang med Chemikeren Hinderhofen og „Empirikeren" Hartwig skal han have vakt Lægernes Misundelse, og saavel paa Grund heraf, som for at undgaae Krigsurolighederne flyttede han 16[illegible] [illegible]eipzig, hvor han vandt mange Venner; men 1632 skiftede han dog atter Opholdssted og drog til Hamborg, hvor han ogsaa fik en stor Praxis, men tillige mange Fjender blandt Lægerne. Stadslægen Joh. Ebeling anklagede ham uden Grund som Forfatter til en Bog imod

---

[1]) Cimb. litt. II, p. 460.

ham, hvilket gav Anledning til Rettergang og en langvarig Strid, som Senatet maatte bilægge. Dernæst førte han en langvarig og bitter Strid med Dr. med. Bernh. Langwedel, som paastod visse Forrettigheder for sig som ældst Dr. med.; denne Strid gav dog Anledning til en Mængde rosende Udtalelser og Anbefalinger fra Danzig, Leipzig og Padua. Kjed af alt dette Kjævleri, reiste Laurentius til Slesvig og derfra til Lybæk, hvorfra han 1638, da Sagen med Langwedel var endt, vendte tilbage til Hamborg. Da de imidlertid atter bleve uenige og der hertil kom en Strid med Benedict a Castro, tog han 1647 eller 48 med Glæde mod den Plads, som tilbødes ham som Livlæge hos Prindsesse Magdalene Sibylla paa Nykjøbing Slot, og her blev han da indtil han 1652 fulgte Prindsessen til Meissen, da hun indlod sig i Ægteskab med Fredr. Vilhelm af Sachsen; men han vendte da tilbage til Danmark, hvor han nu blev Livlæge hos Kongen indtil han 1663 tog sin Afsked og reiste til Lybæk, hvor han derpaa levede i et litterært Otium indtil sin Død 1673. Han var gift med Margarethe Gertsdtr. fra Hamborg, som døde i Nykjøbing 1650.

Skrifter: Defensio Venæsectionis in Febre acuta, continua & maligna. Hamb. 1647. —4. — Exercitationes in nonnullos, minus absolute veros Hippocratis Aphorismos. Hamb. 1647. —4. — Protestatio contra Pasquillantis anonymi Calumnias. 1644. —4. — Monochordum Foresio-Lygco-Langvedelianum. 1647. —4. — Necessaria defensio. 1648. —4. — Defensio Exercitationum Medicarum. Lub. 1666. —4. — Tractatus de notis Hippocratis in historiis epidemicis repertis. Lub. 1666. —4. — Epist. de acidulis artificialibus. — Epist. de Opere suo contra Hippocratem affecto. — Abgenöthigte Schutzschrift und Retorsion auf die Schmachschriften D. Bernh. Langvedels. 1648. —4. — Licht und Ehre, oder Ehren-Rettung der unwahrhaften Apologie D. Langvedels entgegen gesetzt. Rost. 1651. —4. — Erörterung der Schorbutische Kranckheit einer Dame. 1668. —4. —

Henrik a Møinichen

(Henricus a Møinichen s. Møinichenius), en Søn af Martin Sixtus a M. og Margarethe Henriksdtr. Dobelsteen, var født i Malmø $\frac{4}{1}$ 1631. 1638 kom han med sine Forældre til Kjøbenhavn, hvor hans Fader nedsatte sig som Chirurg, og han blev nu undervist dels i Hjemmet og dels i Kjøbenhavns Skole indtil han 1650 deponerede ved Universitetet. Han studerede nu her først Philosophi og kastede sig derpaa med Iver over Medicinens Studium, hvor han navnlig helligede sig for Anatomien, hvori han i Th. Bartholin havde en grundig Veileder og erhvervede sig en sand Velynder, med hvem han stod i Venskabsforbindelse lige indtil hans Død. Han var en af Bartholins Medhjælpere i Anatomihuset, og paa den Udenlandsreise, han 1654 tiltraadte, aflagde han overalt Beviser paa sin anatomiske Dygtighed og demonstrerede navnlig det lymphatiske Systems Anatomi, hvor han kom frem, som oftest ved Dissectioner af Hunde [1]. 1654 reiste han til Slesvig, hvor han i et Par Maaneder opholdt sig og omgikkes Joel Langelot, derfra over Hamborg til Augsburg, hvor han kom i September i Følge med en Hamborger, Andreas Schultz, efter underveis at have besøgt Jena, Leipzig og Nürnberg. Fra Augsburg reiste han til Italien, hvor han opholdt sig i 5 Aar fra Foraaret 1655, da han kom til Padua, til Efteraaret 1659 eller Foraaret 1660, da han reiste til Frankrig, hvor han i Sommerens Begyndelse kom til Paris. Under sit Ophold her blev han i Angers creeret til Dr. med., og samme Efteraar vendte han tilbage til Danmark. Her blev Professoratet i Anatomi ham tilbudt; men han afslog det. 1662 blev han Hofmedicus hos Fredrik III. og 1670 Livlæge hos Christian V., 1687 Høiesteretsassessor, 1695 Justitsraad, og $\frac{29}{3}$ 1709 døde han i en høi Alder. Han var

[1]) See hans Breve til Th. Bartholin i dennes Epp. medicinales.

3 Gange gift; 1) med Ingeborg Kloumann, Datter af Raadmand Werner K. i Kjøbenhavn, 2) med Maria Pelt, Søster til Cort Adelaers Hustru, altsaa en Hollænderinde, 3) med Sophie Charlotte Ribolt, Datter af en Vinhandler Frands R. i Kjøbenhavn. Henrik a Møinichen var en lærd Mand og en dygtig og anseet Læge, men navnlig en dygtig Anatom, som allevegne nød Anerkjendelse i denne Egenskab, hvor han færdedes i Udlandet; ogsaa i Chirurgien var han mere hjemme, end de fleste Læger paa den Tid. Han var en hæderlig Character og, som det synes, en elskværdig Personlighed.

Skrifter: Observationes Medico-Chirurgicæ. Hafn. 1665. —8. — Nogle Afhandlinger i Acta med. & phil. og Breve i Bartholins Epp. medicinales.

C. Læger udenfor Universitetet og Hoffet.

Lægernes Antal rundt omkring i Landet blev i denne Konges Regjeringstid næsten ganske det samme, som det var under Christian IV., og deres Stilling i Samfundet og borgerlige Vilkaar vare ogsaa de samme. Kun forsaavidt kan der siges at være bleven bedre sørget for Landets Lægevæsen af Fredrik III., som der under denne Konge ansattes et Par Provindsialmedici, som ikke før havde været, nemlig paa Sjælland, hvor en Saadan fik Bopæl i Roeskilde, og i Lolland-Falsters Stift, hvor han fik Bopæl i Nykjøbing; men begge Steder fandtes der jo ogsaa før Læger, om end de kun vare practiserende. Disse Provindsialmedici lønnedes dels, som hidtil, med de hertil henlagte Canonicater, hvor Saadant fandtes, dels finde vi ogsaa, at de aflagdes med en bestemt Pengeløn, som da Henrik Schritzmeyer $\frac{18}{3}$ 1665 beskikkedes til Medicus paa Lolland og Falster med en aarlig Løn af 300 Rd. af „Kjøbstædernes

Uvisse“ [1]); om det har været Tilfældet med Andre, vides dog ikke.

Forsaavidt Lægerne vare aflagte med Canonicater, hørte de under den geistlige Jurisdiction og betragtedes som Geistlige, saa at de vare frie for adskillige Skatter og Paalæg, ligesom de ogsaa ifølge denne Betragtningsmaade ved Brev af $\frac{5}{4}$ 1664 fritoges for dem selv og deres Enker for at yde Skatter og Afgifter af deres Residentser eller de Bopæle, de havde istedetfor Residents. Vare de derimod ikke aflagte med Canonicater, saa vare de dog, ifølge Anordning af $\frac{24}{6}$ 1661 om den borgerlige Stands Privilegier, som „Graduerede Folk“ fritagne for borgerlig Personal-Tynge, men skulde „af deres Gods og Formue lige med Andre contribuere“.

Ogsaa i dette Tidsrum lyde Klagerne over Lægernes ringe Anseelse hos Publicum og over Qvaksalvernes Indgreb, som naar Th. Bartholin 1666 siger [2]): „Jeg veed ikke, at Lægerne nogensteds agtes ringere, og jeg veed intet Land i Europa, hvor Landløberne agtes høiere. Dem hædrer man med Titel af Doctor, til dem strømmer man skarevis sammen paa Torvet, ved Skuespillene, i Husene, dem bønfalder man om Hjælp og lader man gaae med rigelig Betaling og rundelig Hæder. Men den i Lærdom, Erfaring og gode Sæder prøvede Læge vil man neppe hilse, ham lader man sulte og forfølger man med Skjældsord, og naar engang den yderste Nød og de hæftigste Smerter drive Folk til at søge Lægerne, dynge de Feil paa Feil. Thi hverken lyde de Lægernes Ordre eller tillade en methodisk Cur, da Lægerne sjeldent kaldes før Alt er forsøgt og Almuens Midler forgjæves prøvede. Naar de saa har sat tilside, hvad Lægen har raadet, samle de alle de Kjærlingers Midler, som „paa Embeds Vegne“

---

[1]) Fogtmanns Reskriptsaml.
[2]) Med. Dan. dom., p. 409.

komme sammen for at sladdre. Mindst synde de, som i Lægens Nærværelse i en god Mening foreslaae nogle Midler og overlade det til Lægen at tage Bestemmelse, og skjøndt den kyndige Læge selv maa vide, hvad der gavner den Syge, maa man dog undertiden samtykke for ikke at faae Skin af, snarere at tage Hensyn til sin egen Værdighed, end til den Syges Frelse. Men værst imod de Syges Vel og Lægernes Rygte ere de kloge Koner, som uden den behandlende Læges Vidende hemmelig anvende Midler og saaledes rive ned om Natten, hvad Lægen har bygget op om Dagen. Dersom da Lykken ved Naturens Hjælp og med Understøttelse af de af Lægen efter Kunstens Regler foreskrevne Midler lader det hemmelige Middel have en gunstig Virkning, overføres al Hæder for den gjenerhvervede Sundhed paa Kjærlingerne, medens Lægen neppe faaer et Ord til Tak, om end Alt er gaaet efter Løfte.“ — Saaledes udtaler Bartholin sig, og et andet Sted[1]) siger han, at „Lægernes Stilling er høist ugunstig, eftersom der istedetfor Belønning gives dem Misundelse, og af Qvaksalverne spindes Rænker for dem“; men det er ikke alene fra ham, at Klagerne lyde, ogsaa af andre Læger finde vi lignende Udtalelser, som vise, at det var et almindelig anerkjendt Onde. Forordningen af $\frac{10}{1}$ 1619 havde altsaa ikke frugtet stort, hvad de forskjellige Slags Qvaksalvere angik, og deres Indgreb vedbleve, som tidligere. Det var ogsaa de samme Klasser af Mennesker, Lægerne endnu beklagede sig over, Apothekerne, Bartskjærerne, Operateurerne og de andre Landfarere, og Treubler i Bergen nævner dertil „studiosi Theologiæ“, som, naar de intetsteds kunde faae et Pastorat, „impie falcem mittunt in Medicorum messem“ [2]). Nogen ny Medicinallovgivning fremkom imidlertid ikke i dette Tidsrum, og Forordningen af 1619 var fremdeles den

---

[1]) Fortalen til Dispensatorium hafn. 1658.
[2]) Th. Bartholin: Epp. medd. Cent. II, p. 680.

eneste Rettesnor; men at dette var Tilfældet, var ikke Lægernes Skyld, da det medicinske Facultet, eller rettere dette i Forening med de kjøbenhavnske Læger[1]), havde henimod Slutningen af Fredrik III.s Regjering, dog før 1666, vedtaget endeel Bestemmelser, som skulde raade Bod paa de forskjellige Uordener, og hvorpaa de efter Bartholins Ord[2]) ventede at faae kongelig Confirmation. Denne opnaaede de dog af ubekjendte Grunde ikke i denne Konges Tid, hvorimod Forordningen af $\frac{4}{12}$ 1672 saa meget ligner disse Bestemmelser, at den sikkert kan antages at være udarbeidet efter dem.

Grundene til at Lægernes Anseelse ikke var større, vare ogsaa de samme, som vi i forrige Tidsrum har omtalt, og blandt dem vedblev navnlig den nu ved Forordningen af $\frac{10}{1}$ 1619 lovhjemlede Skik, at Lægerne flygtede for Epidemierne og overlode Befolkningen til Pestmestrene, Lægebøgerne og de af det medicinske Facultet udstedede Forskrifter. Ligesom imidlertid Ole Worm i Christian IV.s Tid var flere Gange bleven i Hovedstaden, naar den hjemsøgtes af epidemiske Sygdomme, saaledes finde vi ogsaa, at han blev der, da Pesten 1654 hjemsøgte den; at ogsaa Ole Borch, som dengang endnu var langtfra Doctorgraden, ogsaa i denne Periode synes at have virket blandt Syge, har vi ovenfor seet, og en kjøbenhavnsk Læge, Fredrik Arnisæus, døde af Pesten, saa at han vel ogsaa kan antages at have havt Mod til at trodse den, og da Ingen af dem lod sig særlig engagere til denne Praxis, maa de vel have havt enten en Følelse af deres moralske Forpligtelse til at yde Hjælp eller en tilstrækkelig videnskabelig Interesse til at denne kunde give dem Lyst og Mod til at

---

[1]) Underskriverne ere Th. Bartholin, Decanus, Simon Paulli, Christian Fabricius, Poul Moth, Christian Ostenfeld, Ahasv. Payngk, Rasmus Bartholin og Henr. a Møinichen.

[2]) Med. Dan. dom., p. 184.

trodse Faren. Hvilken Bevæggrunden end har været, see vi dog, at idetmindste enkelte Læger bleve hos Befolkningen, naar epidemiske Sygdomme brøde ud; men det var langtfra almindeligt, og selv en Mand som Th. Bartholin flygtede i 1654 fra Hovedstaden og tog Ophold i Roeskilde. Det kan derfor heller ikke undre os, at Bestemmelsen fra 1619, at Lægerne under epidemiske Sygdomme ikke vare forpligtede til at tilsee de Syge, var optaget i de ovenfor omtalte Bestemmelser af det medicinske Facultet.

At forresten Lægerne ogsaa i dette Tidsrum, om end de klagede over Tilsidesættelse og ugunstige Tider, kunde, naar de vare nogenlunde beskjæftigede, tjene sig en Formue, see vi af de Summer, som Ole Borch, der oprindelig ingenlunde var bemidlet, efterlod sig, ligesom af forskjellige andre Omstændigheder, som naar Th. Bartholin kunde erhverve sig Hagestedgaard og Ellingegaard, Christopher Pedersen Balslev Fraugdegaard paa Fyen og flere andre Læger ligeledes efterlade sig Formue eller erhverve sig Eiendomme.

Medens Lægerne tidligere ikke havde havt noget med Hæren og Flaaden at bestille, idet Behandlingen af Soldater og Orlogsfolk ganske overlodes til Bartskjærerne, blev dette Forhold i Fredrik III.s Regjeringstid noget forandret. Hvad Hæren angaaer, da ansattes her vel ingen fast Læge; men under Kjøbenhavns Beleiring blev paa Christianshavn oprettet et Sygehus for de af smitsomme Sygdomme angrebne Soldater, og med disse var det formodentlig, at Jacob Svabe $\frac{15}{8}$ 1658 fik Ordre til at have Opsyn og tage Peter Bülches Søn til sig som Adjunct, medens tillige en Chirurg beskikkedes og Medicamenterne skulde tages hos alle Apothekerne. Hvad derimod Flaaden angaaer, da finde vi vel paa den ene Side, at der ved det for de saarede Matroser nærmest oprettede Qvæsthus kun ansattes Bartskjærere; men paa den anden Side blev der senere gjort mere for Flaaden, end for Hæren,

idet Fredrik Hammerich 1667 blev udnævnt til Admiralitetsmedicus og saaledes stillet i Spidsen for og overdraget Tilsynet med Flaadens Medicinalvæsen, medens dog det egentlige detaillerede Lægetilsyn fremdeles forblev i Bartskjærernes Hænder; men allerede dette, at en virkelig Læge havde Overopsyn og i Tilfælde af epidemiske Sygdomme paa Flaaden o. desl. kunde tages paa Raad og give Veiledning og selv tage Initiativ til de nødvendige Foranstaltninger, maa dog erkjendes for et stort Fremskridt.

De Byer, hvor vi i dette Tidsrum finde Læger boende, ere for **Sjællands** Vedkommende Kjøbenhavn, Helsingør, Roeskilde og Sorø. Paa **Falster** fandtes en Læge ved Hoffet i Nykjøbing og senere en Provindsialmedicus for hele Stiftet i samme By. Paa **Lolland** boede en Læge i Nakskov. Paa **Fyen** fandtes, som hidtil, kun i Odense Læger. I **Jylland** fandtes Læger i Viborg, Aalborg, Randers, Aarhus og Ribe, hvorimod der for dette Tidsrums Vedkommende ingen omtales i Kolding. I **Norge** fandtes, som under Christian IV., Læger i Christiania, Kongsberg, Bergen og Throndhjem og desuden i denne Periode en Læge i Røraas, Christianssand og i Strømsø. I **Skaane**, som under Fredrik III.s Regjering, som bekjendt, tabtes for Danmark for bestandig, og som vi derfor efter dette Tidsrums Udgang ikke mere tage Hensyn til, fandtes en Læge i Lund.

Kjøbenhavn.

Ligesom i Christian IV.s Tid, saaledes fandtes ogsaa under Fredrik III.s og alle følgende Kongers Regjering flere Læger i Hovedstaden. Af de under Christian IV. oprettede Embeder var dog det ene bortfaldet, idet der ikke efter Otto Sperling ansattes nogen ny Læge ved Børnehuset, og Stadsphysicatet var saaledes det eneste

Staden vedkommende Embede, som i denne Periode fandtes her.

a) Stadsphysici.

Som det i forrige Afsnit blev omtalt, er det ikke rigtig klart, hvem der egentlig var Stadsphysicus i Slutningen af Christian IV.s Regjering, om Sperling kom i Besiddelse af dette Embede igjen, hvilket maaskee neppe er sandsynligt, eller om Simon Paulli beholdt det, hvorfor Adskilligt kan tale, eller om det muligen slet ikke var besat. Det Samme er Tilfældet for et helt langt Tidsrum af Fredrik III.s Regjering, hvori vi ingen Physicus finde nævnet, idet vi først 1664[1]) finde en Saadan omtalt, nemlig Jens Foss, som i dette Aar af Kongen blev ansat som Stadsphysicus, og det sees da ogsaa heraf, at denne nu var bleven kongelig Embedsmand, istedetfor at han før var communal[2]). Af ubekjendte Aarsager maa Jens Foss allerede 1668 være fratraadt dette Embede; thi i dette Aar blev Caspar Kølichen udnævnt til Physicus, rigtignok foreløbig uden Løn „undtagen i Pesttid, da at have aarligen, saalænge Pesten varer, 200 Rd.[3]), hvilket maaskee kunde hidrøre fra, at Foss er vedbleven at have Embedet, medens Kølichen blev „designeret“, som det i den Tid

---

[1]) Dette Aarstal kunde nok stemme med, at Simon Paulli havde beholdt Physicatet; thi 1665 var det, at han paa Grund af Svagelighed frasagde sig sin botaniske Virksomhed, og det var da nok muligt, at han et Aars Tid tidligere havde af samme Grund maattet frasige sig Physicatet.

[2]) Herholdt siger rigtignok (Arch. p. 88), at Physicatet efter Kølichens Afgang blev et kgl. Embede med fast aarlig Løn; men i Univ.s Progr. fun. over Jens Foss siges udtrykkelig, at denne blev af Kongen ved Hannibal Sehested og Hans Svane kaldet til „Physicus ac Æskulapius Hafniensis“, og han maa vel da altsaa have været kgl. Embedsmand.

[3]) Herh. Arch., p. 88.

var almindelig Skik ved de forskjellige Embeder, at en Efterfølger og undertiden ogsaa hans Efterfølger blev udnævnt, medens en Anden havde Embedet.

Jens Foss

(Janus Fossius) er født $\frac{6}{5}$ 1629 i Lund i Skaane, hvor Faderen, Niels Christensen Foss, gift med Mads Jacobsens Datter Karen, var Provindsialmedicus. I sin første Barndom undervistes han i Hjemmet af private Lærere og viste sig da allerede i Besiddelse af gode Evner, hvorpaa han i sit 12te Aar sattes i Skole i Lund, hvor Ole Bagger var Rector. Her gik han dog kun indtil Sommeren 1642, da han sattes i Sorø Skole, hvor Rasmus Winding da var Rector, og dennes Efterfølger, Niels Seerup, dimitterede ham $\frac{22}{6}$ 1647 til Sorø Academi, hvor Georg Kruck da var Decanus. Herfra deponerede han $\frac{4}{3}$ 1648 ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han, som allerede havde en levende Interesse for Medicinen, valgte Th. Bartholin til Privatpræceptor. For at udvide sine Studier reiste han allerede $\frac{24}{5}$ 1650 udenlands og gik da først til Holland, hvor han den 5te Mai kom til Amsterdam, og han studerede nu i 5 Maaneder Medicin her og i Utrecht. Derfra besøgte han Leyden, hvor han omgikkes flere berømte Læger, fulgte Lindanus paa Hospitalet og studerede den medicinske Praxis hos ham, medens han studerede theoretisk Medicin hos Kyper, Botanik hos Worstius og Anatomi hos van Horne. $\frac{15}{3}$ 1652 reiste han herfra og besøgte derpaa Tydsklands berømteste Residents- og Universitetsstæder, navnlig Kleve, Kølln, Frankfurt a. M., Nürnberg, Altorf, Ingolstadt og Augsburg, hvor han opholdt sig i 4 Maaneder, gik derpaa til München og herfra over Innsbruck, Tyrol og Trident til Venedig, hvorfra han atter drog til Padua, hvor han i $1\frac{1}{2}$ Aar studerede Medicin, Chirurgi og Botanik. $\frac{5}{1}$ 1653 valgtes han her til Consiliarius for den tydske Nation og tillige til Universitetets Vice-Syndicus, hvilke Poster han i 7 Maa-

neder beklædte til almindelig Tilfredshed. $\frac{7}{2}$ 1654 blev han her af Frands Bonardus creeret til Dr. phil. & med. Efter derpaa at have besøgt Ferrara, Bologna, Ravenna og Ancona, kom han d. 12. Marts til Rom, gik derfra til Neapel, hvor han saae en Eruption af Vesuv, vendte derpaa tilbage til Rom, gik i Slutningen af Juni til Sena, Livorno, Pisa, Lucca og Florents, hvor han hvilede ud i nogen Tid, og derpaa reiste han over Bologna, Ferrara og Padua tilbage til Venedig. Efterat hans Længsel efter Hjemmet var vakt ved et Brev fra hans Moder, reiste han derpaa til Wien og herfra gjennem Bøhmen og Sachsen til Holsten, hvorfra han $\frac{14}{4}$ 1654 kom til Lund, hvor han strax begyndte at practisere. Efter Anmodning af Ida Scheel, Enke efter Fredrik Rantzau til Aarsdal, paatog han sig 1656 at være Hovmester for hendes Søn, Knud Rantzau, og følge ham til Udlandet og reiste derfor i Marts med ham gjennem Jylland, Slesvig og Holsten til Hamborg, og herfra over Lyneborg og Magdeborg til Sachsen, hvor de i nogen Tid bleve i Leipzig og besøgte Wittemberg og flere Byer. Herfra reiste de over Erfurt, Frankfurt og Heidelberg, besøgte underveis Badene ved Schwalbach og Wiesbaden og kom d. 14. Juli til Strasborg, hvor de bleve i 15 Maaneder indtil de $\frac{1}{11}$ 1657 reiste gjennem Lothringen og kom d. 18. Novbr. til Paris. Efter 5 Ugers Ophold her reiste de ved Nytaarstid 1658 til Angers, hvorfra de efter et kort Ophold vendte tilbage til Paris. De længtes nu efter at komme hjem til Fædrelandet, men maatte paa Grund af Krigen her blive i Udlandet, og da Freden endelig var sluttet, blev Rantzau syg i September 1660 og døde kort efter, hvorfor Foss maatte balsamere og hjemsende Liget. Da dette var besørget, forlod han endelig $\frac{15}{12}$ 1660 Paris, reiste gjennem Belgien, Holland og Holsten og kom $\frac{11}{1}$ 1661 til Kjøbenhavn, hvor han nu opholdt sig nogen Tid, og i August blev en indbringende Post ham tilbudt som Hoflæge hos den svenske Konges Broder, Prinds Adolph; men da han kort før var bleven udnævnt

til Provindsialmedicus i Christiansstad og Blekingen, reiste han kun over til Prindsen for at takke ham for den tilbudte Ære, men afslog forresten Ansættelsen. Derpaa tiltraadte han sit Embede i Blekingen, som han bestyrede indtil han 1664 efter Kongens Befaling blev af Hannibal Sehested og Biskop Hans Svane kaldt til Kjøbenhavn, for at overtage Posten som Physicus og Stadslæge i Kjøbenhavn. Han skyndte sig ogsaa at følge dette Kald; men da der reiste sig nogle Vanskeligheder, hvis Natur vi ikke kjende[1]), begav han sig først til Randers, hvortil den omboende Adel indstændig havde opfordret ham til at komme, og hvor længe han blev her eller naar han egentlig tiltraadte sit Embede i Kjøbenhavn, vide vi ikke. 1668 udnævntes, som omtalt, hans Efterfølger; men om han selv da havde taget sin Afsked, eller han først senere gik af fra Embedet, vide vi heller ikke. $\frac{16}{1}$ 1671 udnævntes han til Høiesteretsassessor, og 1684 blev han Cancelli- og Kammerraad. Han døde $\frac{9}{3}$ 1687 efter et langt og smerteligt Sygeleie. Han havde $\frac{27}{11}$ 1665 ægtet Marie Hoffmann, Datter af Dr. med. Søren Hoffmann i Randers, og da hun allerede efter et Aars Tids Forløb døde, giftede han sig efter nogle Aars Forløb igjen, idet han $\frac{31}{1}$ 1671 ægtede Biskop Hans Svanes Datter Anna Margarethe, med hvem han havde 5 Døttre. Han eiede Svanø[2]).

Skrift: Parodia in Honorem Viti Beringis. Hafn. 1649. — 4. —

Caspar Kølichen

(Casparus Kølichen) var født i Wohlau i Schlesien, studerede ved hollandske og tydske Universiteter og kom fra

---

[1]) „impedimentis aliis oblatum hoc munus sufflaminantibus," siges i Univ.s Progr. fun.

[2]) Hoffm. Fund. I, p. 192.

Rostock til Kjøbenhavn, hvor han $\frac{12}{5}$ 1656 blev indskreven ved Universitetet. I August 1662 skriver Guy Patin i Paris til Bartholin, at han efter hans Meddelelse ventede Caspar Kølichen, som han benævner „Vir doctissimus“, dertil, men at han endnu ikke var kommen[1]); i dette Aar idetmindste maa han vel altsaa atter have været paa Reise. $\frac{19}{12}$ 1664 disputerede han under Th. Bartholins Præsidie for den medicinske Doctorgrad her ved Universitetet, og han blev derpaa i Kjøbenhavn, hvor han $\frac{5}{2}$ 1668, som ovenfor omtalt, blev udnævnt til Stadsphysicus[2]). I denne Egenskab blev det ved Reskr. $\frac{13}{7}$ 1682 paalagt ham tillige at være Medicus ved Qvæsthuset. Han døde omtrent 1699. Han var gift med Thyra Beate Bornemann, Enke efter Kjøbenhavns Slots Forvalter Jochum Waltpurger og Datter af Secretair i det tydske Cancelli Phil. Jul. Bornemann, Lic. jur. utr., og han havde med hende 3 Sønner og 4 Døttre. Herholdt siger om Casp. Kølichen[3]): „Han hypotheserede rask, som en dogmatisk Læge, skjændte paa Qvaksalvere og kloge Koner og talte med Haan om sine samtidige Chirurger, hvad idetmindste nogle af dem ikke fortjente;“ men hvad der her lægges ham til Last, kan egentlig siges om de fleste af Datidens Læger.

Skrifter: Disp. inaug. de Gutta seu Morbo articulari. Hafn. 1664. —4. — Adskillige Afhandlinger i Acta med. & phil. —

b) Practiserende Læger.

Flere af de i Christian IV.s Regjeringstid omtalte practiserende Læger virkede her endnu i Fredrik III.s Tid

---

1) Th. Barthol.: Epp. medd. Cent. IV, p. 87.

2) Hundrup angiver (Biogr. Efterretn. om Drr. med., p. 139), at han udnævntes af Magistraten; er dette rigtigt, staaer Jens Foss's Udnævnelse som en besynderlig Abnormitet.

3) Arch., p. 88.

som saadanne, og nogle andre optraadte i dette Tidsrum, dog selv forholdsvis i det Hele færre, end under Christian IV., og navnlig synes der i Slutningen af Fredrik III.s Regjering at have været et mærkeligt ringe Antal af practiserende Læger i Kjøbenhavn. Af de i forrige Tidsrum omtalte Læger fandtes endnu som practiserende Ole Pedersen, som dog allerede 1649 forlod Byen, Henrik Fuiren, som døde 1659, Christian Fabricius, som døde 1666, Niels Wichmand, som 1668 reiste til Lund, og Thomas Fuiren, som dog ikke gav sig af med Praxis, men som overlevede ogsaa denne Konge og først døde 1673. Vi skulle nu see, hvilke andre practiserende Læger her omtales i dette Tidsrum.

Fredrik Arnisæus

(Fredericus Arnisæus) var født i October 1621 i Hillerød, hvor Faderen, Henning Arnisæus, Christian IV.s Livlæge, dengang gift med Elisabeth Gøz, altsaa paa den Tid maa have opholdt sig med Hoffet. Efterat have faaet den første Undervisning i Hjemmet, blev han af Dr. med. Theod. Conring, som var Livlæge hos Hertugen af Brunsvig og Lyneborg, undervist i Græsk og Latin samt de philosophiske Discipliner. 1637 reiste han til Udlandet paa det medicinske Studium og besøgte nu i over 16 Aar mange fremmede Universiteter. Først gik han til Gröningen og derfra til Franecker, da han for Krigens Skyld ikke vilde gaae til Helmstad, som Faderens sidste Villie havde anbefalet ham; men da Forholdene bleve noget roligere 1638, reiste han dertil og blev der da i 2 Aar, hvorpaa han gik til Holland, hvor han blev i Leyden i 1½ Aar. Efter sine Slægtninges og Værgers Raad reiste han derpaa til Frankrig, hvor han tilbragte et Aar i Paris; men herfra kaldtes han 1642 hjem paa Grund af den svenske Krigs Udbrud. Han blev dog ikke længe hjemme, men reiste, efterat have bragt sine Sager i Orden her, paany til Helmstad, hvorfra

han efter et Aars Ophold igjen gik til Holland, derfra til Tydskland, Frankrig og Italien, hvor han besøgte Genua, Padua, hvor han blev i $1\frac{1}{2}$ Aar, og Rom, hvorfra han gik til Florents, Pisa og Livorno, herfra over Marseille, Genf og flere Byer til Paris, hvor han blev i $1\frac{1}{2}$ Aar, og 1651 kom han igjen til Holland, hvorfra han samme Aar atter reiste til Tydskland. I Begyndelsen af 1652 var han i Helmstad[1], og muligen er han bleven her indtil han 1653 vendte tilbage til Kjøbenhavn, hvor han $\frac{5}{1}$ 1654 blev indskreven ved Universitetet[2], og efter at have ladet sig examinere af Facultetet, forsvarede han d. 18. Jan.[3] en Afhandling, han havde skrevet for den medicinske Doctorgrad; men paa Grund af Pesten blev han ikke creeret til Dr. med. Dette skulde nemlig først skee efter Pestens Ophør; men Arnisæus, der practiserede som Læge under Epidemien, blev selv angreben af Sygdommen og døde under Ole Worms Behandling $\frac{20}{8}$ 1654. Han synes at have været en begavet og meget lovende ung Mand, „homo ad magna natus," kalder Th. Bartholin ham[4], og hans Adfærd under Pesten, idet han valgte at bekjæmpe den som Læge istedetfor at flye den som Menneske, tyder paa at Fædrelandet ved hans tidlige Død led et ikke ringe Tab.

Skrift: Disp. de Melancholia Hypochondriaca. Hafn 1654. —4. —

Jacob Svabe

(Jacobus Svabius) vides Intet om med Hensyn til Herkomst og Fødeaar. Vistnok 1630[5] reiste han til Leyden med

---

1) Th. Barthol.: Epp. medd. Cent. I, p. 456, 464 og 466.
2) Hundrup: Biogr. Efterretn., p. 139.
3) Epp. Wormii II, p. 1122.
4) Epp. medd. Cent. II, p. 444.
5) $\frac{1}{2}$ 1631 var han idetmindste i Leyden; thi paa denne Dag

Anbefaling fra Ole Worm til Cabeljavius, og her var han endnu i Juli 1631 og studerede Anatomi hos Heurnius og Falcoburg. 1633 fortæller Worm i September, at Svabe er bleven Hovmester for nogle unge Adelsmænd i Sorø [1]), saa at han rimeligvis dette Aar har været hjemme, og det synes, som om det da har været paatænkt, at han skulde tage Doctorgraden her; thi i November skriver Cabeljavius til Worm om ham: „Dignus promoveri est“ [2]) og anbefaler ham paa det Bedste. Her har han imidlertid ikke promoveret, og naar eller hvor det er skeet, vide vi ikke; muligen er det skeet i Leyden; at han har faaet Graden, sees af Bartholins Liste. 1636 var han i Angers i Februar Maaned, og i Slutningen af December 1637 blev han indskreven ved Universitetet i Padua [3]). 1651 var han i Kjøbenhavn som practiserende Læge, og 1654 synes han at være bleven her under Pesten. $\frac{15}{8}$ 1658 blev han under Beleiringen befalet at have Opsigt med de svage Soldater og at tage Peter Bülches Søn som Adjunct til sig, „hvorfor Svab i sin Tid,“ hedder det, „skal recompenseres“ [4]). 1661 kaldtes han til Sverrig som Læge hos den afdøde Konges Broder med en anseelig Løn [5]), og i Foraaret 1662 drog han derover [6]), hvorefter hans videre Skjæbne er ubekjendt. I det sidste Aars Tid, han tilbragte her i Landet, havde han en Strid med en kjøbenhavnsk Chirurg Jonas Nielsen angaaende Behandlingen af en Patient, i hvilken Anledning der afgaves Erklæringer af det medicinske Facultet og udgaves en Piece af Jonas Nielsen, hvorved denne fordærvede sin egen Sag.

---

skrev han herfra til Ole Worm og synes da at maatte have været der allerede i nogen Tid.

[1]) Epp. Wormii I, p. 410.

[2]) ibid. I, p. 412.

[3]) Suhms Saml. II, H. 3, p. 8.

[4]) Herh. & Mansas Saml., p. 65.

[5]) Th. Barthol.: Epp. medd. Cent. III, p. 415.

[6]) ibid., p. 438.

Poul Resen

(Paulus Resenius) var en Søn af Prof. Hans Hansen Resen, som siden blev Biskop for Sjællands Stift, og Thale Winstrup [1]), men er forresten saa godt som aldeles ubekjendt. Det vides kun, at han var Dr. med., og at han døde 1660 paa Reisen til Jerusalem [2]); men om han egentlig har virket som Læge i Kjøbenhavn, er tvivlsomt; thi vel viser den Omstændighed, at hans efterladte Bibliothek blev solgt her [3]), at han sandsynligvis maa have havt hjemme her; men han er sikkert død i en temmelig ung Alder, da han maa være født mellem 1624 og 1635, og det er da rimeligt, at Jerusalemsreisen har staaet i Forbindelse med hans Udenlandsreise paa Studiernes Vegne, og at han altsaa ikke har opnaaet at begynde nogen Virksomhed som Læge.

Helsingør

havde allerede fra Fredrik II.s Tid havt Apothek; men først under Fredrik III. opnaaede Byen at faae en Læge, idet Fredrik Hammerich 1660 nedsatte sig her som practiserende Læge inden han endnu havde erhvervet Doctorgraden; men hans Ophold her blev ikke af meget lang Varighed; thi 1667 udnævntes han til Admiralitetsmedicus og flyttede da herfra til Hovedstaden, hvorpaa Helsingør atter var blottet for Læge, og først i Christian V.s Tid finde vi en saadan nævnet her igjen; muligen har han været her allerede i Slutningen af Fredrik III.s Regjering; men rimeligt er det dog ikke.

---

1) Hoffm. Fund. I, p. 147.
2) Th. Barthol.: Med. Dan. dom., p. 373.
3) Hoffm Fund. I, p. 269 Det siges her, at hans Bibliothek var det første, som solgtes ved Auction i Kjøbenhavn, hvilket skete 1661, og at denne Fremgangsmaade var heldig, fremgaaer af, at det bragtes op til 500 Rd. istedetfor at der underhaanden var budt 150 Rd.

Fredrik Hammerich

(Fridericus Hammericus) var født $\frac{17}{6}$ 1628 i Altenburg i Meissen, hvor Faderen, Johannes Hammerich, gift med Elisabeth Winter, var keiserlig Notarius publicus og saxisk Provindsialcommissær. Faderen døde i hans spæde Alder, og Opdragelsen paahvilede saaledes Moderen og senere tillige hendes anden Mand, Joh. Phil. Ekhart, Borgmester i Altenburg, som hun ægtede efter 9 Aars Enkestand. Efterat Fredrik Hammerich i sin Fødebys Skole havde under Rector Tobias Seiffert og hans Efterfølger lagt den første Grundvold for sin Lærdom, blev han, kun 13 Aar gammel, indskreven som Student ved Universitetet i Leipzig, og her blev han da i 6 Aar indtil han 1647 gik herfra til Jena. Men da han ansaae det for gavnligst for Studierne at komme længere bort fra Hjemmet, blev han kun kort Tid i Jena og reiste med sin Broder til Preussen, hvor han efter i Forbigaaende at have besøgt forskjellige bekjendte Steder, lod sig indskrive ved Universitetet i Kønigsberg, hvor han havde Anbefalingsskrivelser til de lærde Mænd Mich. Behm og Daniel Becker; men især studerede han hos Ulrich Schønberg Logik, Metaphysik og Physik, og disse Studier dyrkede han her i $1\frac{1}{2}$ Aar. Samtidig hørte han ogsaa andre Lærde, f. Ex. Bohl i Græsk og Linemann i Mathematik; men da han havde valgt Medicinen til sit Hovedstudium, hørte han især flittig begge Beckerne, Tinctorius og Løsel og studerede med en saadan Iver og Flid, at han vakte Alles Opmærksomhed og Beundring. 1649 reiste han herfra gjennem Polen og Lithauen til Kurland og kom 1650 til Riga, hvorfra han det følgende Aar vendte tilbage til Kønigsberg for at fortsætte det afbrudte medicinske Studium og hørte nu foruden de tidligere Nævnte Dr. Kepler i medicinsk Praxis og Wosegenius i Anatomi. Af Interesse for den sidstnævnte Videnskab besluttede han at besøge Kjøbenhavn for at kunne studere Anatomien under Th. Bartholins Veiledning, og

henimod Mortensdag 1656 kom han da hertil, hvor han derpaa med Iver studerede hos Bartholin og Chr. Ostenfeld. Medens han var her, udbrød den svenske Krig, og under Hovedstadens Beleiring tog Hammerich med Iver Deel i Byens Forsvar tillige med de andre Studenter. I denne Periode valgte Christopher Gabel og Henrik Møller til Dragsholm ham til Hovmester for deres Børn. 1660 forsvarede han efter Fredens Slutning under Th. Bartholins Præsidie en Disputats om Lymphekarrene, og samme Aar nedsatte han sig som practiserende Læge i Helsingør, hvorfra han vedligeholdt en flittig videnskabelig Correspondance med Th. Bartholin, Simon Paulli og Poul Moth, og da han herved aflagde Prøver paa sin videnskabelige Interesse og sine Kundskabers Rigdom, besluttede det medicinske Facultet 1665, at Doctorgraden skulde tildeles ham; men da gyldige Grunde af ubekjendt Natur bevirkede, at det maatte opsættes[1]), erhvervede han 1666 Graden i Leyden, i hvilken Anledning han i dette Aar for en Tid forlod Helsingør, hvortil han dog atter vendte tilbage for at fortsætte sin practiske Virksomhed. 1667 blev han imidlertid ved et Kongebrev kaldet til Admiralitetsmedicus, i hvilken Stilling han virkede med Iver og Held og vandt stor Yndest hos Admiralerne Henrik Bjelke, Cort Adelaer og Niels Juel. $\frac{7}{5}$ 1672 ægtede han Margarethe Felhauer, en Datter af Matthias Felhauer, som var Præst ved Kronborg og den tydske Kirke i Helsingør, og med hende, som overlevede ham, havde han 3 Sønner. Under Udøvelsen af sit Kald paa Flaaden blev han syg, maatte $\frac{27}{9}$ 1683 lade sig bringe iland, behandledes i sin Sygdom af Ole Borch og døde i Begyndelsen af October. Fredrik Hammerich var en Mand med store Evner, megen Lærdom, en levende Interesse for sin Videnskab og, som det synes, en elskværdig Character.

---

[1]) Progr. fun. Univ. hafn.

Skrifter: Disp. inaug. de Carbunculo pestilentiali. Lugd. Bat. 1666. —4. — Afhandl. i Acta med. & phil. —

Roeskilde.

Hvorvidt her ved Christian IV.s Død fandtes nogen Læge, er, som tidligere omtalt, ikke bekjendt, da det ikke vides, naar Henrik Preuzmann kom hertil. At han var her 1651, vide vi [1]), og rimeligvis var han her endnu 1653, i hvilket Aar hans Hustru blev begravet i Domkirken; men om han selv døde i Roeskilde eller om han forlod Byen, vide vi ligesaa lidt, som naar dette skete; rimeligst er det maaskee, at han er reist bort, da der intet Epitaphium findes over ham, som over hans Hustru. Rimeligvis har han ikke været der længe efter det sidstnævnte Aar, thi 1655 var Hans Ebeling, som var Provindsialmedicus for Sjælland, sikkert i Roeskilde og havde formodentlig allerede været der i nogen Tid; thi i dette Aar ægtede han en Enke der i Byen. Han døde imidlertid 1665, og han synes ikke at være bleven umiddelbart efterfulgt af nogen Anden, da vi først i Christian V.s Regjeringstid atter finde en Læge omtalt her.

Henrik Preuzmann

(Henricus Peuszmannus) var formodentlig en Tydsker, maaskee kommen hertil fra Lybæk, hvorfra idetmindste hans Hustru var; men hans Liv og Levnet er forresten ganske ubekjendt. Af hans Underskrift i et Forsvar, han indsendte til det medicinske Facultet 1651 [2]), sees det, at han var

---

[1]) Barthol.: Cista med., Locul. LII.

[2]) Det var foranlediget ved, at en Borgmesters Søn var død af en Medicin, Preuzmann havde foreskrevet imod Orm, og hvori der ved Feiltagelse paa Apotheket var kommen Sublimat istedetfor det af Preuzmann forskrevne Mercurius vivus. Apo-

Dr. med. Han var gift med Catharina Freytag fra Lybæk, som døde 38 Aar gl. $\frac{25}{3}$ 1653 og begravedes i Roeskilde Domkirkes Sacristi [1]).

Hans Ebeling

(Johannes Ebeling) er ogsaa kun meget lidt bekjendt. Han synes at have været en Søn af en hamborgsk Stadslæge, Johannes Ebeling, hvis Hustru Elisabeth var Datter af en fransk Adelsmand ved det Gottorpske Hof [2]); men forresten vides Intet om hans Liv og Levnet. 1655 ægtede han Bente Envoldsdtr. Randulf, som var Enke efter Mag. Peter Schwendi i Roeskilde, og 1665 døde han, 43 Aar gl. [3]). Han kaldes i Epitaphiet Med. & Phil. Dr.

Sorø.

Her var ved Christian IV.s Død Georg Kruck Professor i Physik og Medicin ved Sorø Academi, hvor han forblev indtil sin Død, som af Nogle ansættes til 1659, af Andre angives til 1663. Er det første Aarstal rigtigt, har Embedet i nogle Aar staaet ledigt, hvilket imidlertid nok kunde forklares af de forvirrede Tilstande, Krigen medførte, og som navnlig bleve af stor Betydning for Sorø Academi; i ethvert Tilfælde blev hans Efterfølger, Justus Cortnumius, først udnævnt 1663. Hans Functionstid ved Academiet blev ikke lang; thi denne Anstalt var nu sit Endeligt nær. Allerede fra 1637 havde Tilstanden

---

thekersvenden løb under Sagen sin Vei; men Preuzmann fik en Irettesættelse, fordi han havde givet Drengen Medicinen, uagtet han havde havt Flasken i Haanden og seet, at der Intet laae paa Bunden.

1) Steen Friis: Roesk. Domk.

2) Cimb. litt. II, p. 137.

3) Pontopp.: Marm. Dan. II, p. 283.

været mindre god[1]), hvilket navnlig skal have havt sin Grund i, at Indkomsterne bleve slet bestyrede og Fundatsen ikke overholdt; men da den svenske Krig 1658 udbrød, fik Academiet sit sidste Stød, idet Godset, hvorfra Indtægterne skulde komme, blev ødelagt, Skaane tabtes og Kongens Indkomster derved formindskedes, hvilket ogsaa virkede tilbage paa Academiet, og de iforveien slette oeconomiske Omstændigheder bleve nu endnu slettere. Fra 1660 til 1665 forhandledes[2]) i en nedsat Commission, hvoraf blandt Andre Peder Bülche var Medlem, om den oeconomiske Forfatning og Midlerne til at ophjælpe den og afbetale det Forskud, Jørgen Rosenkrands i Krigsaarene havde givet; men da Ondet var ulægeligt og man i det Hele ikke fandt, at Academiet havde svaret til sin Hensigt, at gjøre Udenlandsreiserne overflødige, eller i det Hele maatte ansees for et saadant Gode for Landet, at det var større Offre værdt, ophævede Fredrik III. det 1665, og Cortnumius mistede derved sit Embede, men blev dog boende i Sorø indtil sin Død 1675, muligen begrundet i, at han vistnok beholdt sin Løn som Pension[3]). Lønnen, som oprindelig var 300 Rd., siges i et Forslag til Commissionen 1664 at være 516 Rd. aarlig[4]).

Justus Cortnumius

(Justus Cortnumius) var født 1621 i Celle, hvor bans Fader, Joh. Cortnumius, var en anseet Borger. Efterat have reist

---

[1]) Holb.: Danm. Hist. III, p. 400—401.
[2]) Ny D. Mag. IV, p. 216—248.
[3]) I Extractet af Rentekammerets Deliberationsprotocol 1670—74 (Suhms Ny Saml. I, p. 29) hedder det: „Doctor Justi Cordt Numini beder om sin fulde Løn, som skal have været 500 Rd. og ved sidste Strøegodsets Forandring reduceret til 200, og, siger Kammeret, Vi have for billigt eragtet, han lod sig nøye med 200 Rd. — Kong. Resolut.: Mig synes ligesaa.“
[4]) Ny D. Mag. IV, p. 232.

i Hannover, Tydskland, Holland og Danmark, blev han 1663 kaldet til at være Docent i Medicin og Physik i Sorø, hvor han derpaa levede indtil sin Død 1675. Han var gift med Elisabeth Rasch.

Skrifter: De Morbo attonito Liber ad Hippocraticam sangvinis in corpore humano periodum exaratus. Lips. 1676. —4. — Observ. de Doloribus Hypochondriacis menstruis. — De Paraplegia Brachii a tumore. —

Nykjøbing paa Falster.

Her fandtes indtil 1652 en Læge ved Enkeprindsessens Hof, nemlig Georg Fredr. Laurentius; men da han i dette Aar reiste bort tilligemed Hoffet, var Byen i nogle Aar uden Læge indtil Michael Lyser 1657 blev ansat som Provindsialmedicus for Møen, Lolland og Falster og tog Bopæl i Nykjøbing. Han døde her allerede 1659, og Byen synes nu atter i nogle Aar at have manglet Læge, idet Henrik Schritzmeyer, som er den næste Læge, der nævnes, først 1665 blev udnævnt til Provindsialmedicus. Han skulde have 300 Rd. i aarlig Løn, men siges kun at være beskikket til Medicus for Lolland og Falster.

Michael Lyser

(Michael Lyserus) var født i Leipzig 1626 og studerede først her Medicin, gik derpaa til Kjøbenhavn, hvor han fortsatte sine Studier og navnlig dyrkede Anatomien hos Th. Bartholin, hvis Prosector han var, reiste derpaa 1652 atter til Udlandet, hvor han i Juni var i Wittemberg[1]), hvorfra han formodentlig er reist til Italien, hvor vi træffe ham i Padua i December 1653 og April 1654[2]); i Verona

---

[1]) Th. Barthol.: Epp. medd. Cent. II, p. 485.
[2]) ibid., p. 505 og 524.

synes han at have været i April 1655 [1]), og i Marts 1656 var han igjen i Leipzig, hvor han da disputerede for et medicinsk Professorat [2]). Dette Embede beklædte han indtil 1657, da han blev Provindsialmedicus for Møen, Lolland og Falster med Bopæl i Nykjøbing, hvor han var i October, og her døde han $\frac{20}{11}$ 1659. Han var en udmærket Anatom og den dygtigste af Bartholins Medhjælpere; Rudbeck vilde i sine Stridsskrifter endog insinuere, at det egentlig var ham, som udførte, hvad Bartholin berømtes for [3]), og var dette end ganske uden al Grund, viser det dog Lysers Anseelse.

Skrifter: Disp. de Calculo renum & Vesicæ. Hafn. 1651. —4. — Culter Anatomicus sive Methodus humana incidendi Cadavera Lib. V. Hafn. 1653 & 1665, Francof. 1679. —8. — Disp. de marasmo. Lips. 1656. —4. Disp. de Sphacelo Cerebri. Lisp. 1656. —4. — Observationes Medicæ posthumæ. Hafn. 1665. —8. —

Henrik Schritzmeyer

(Henricus Schritzmeyer) var født i Dithmarsken [4]), uvist naar, var Dr. med. og blev ved Reskr. af $\frac{13}{3}$ 1665 „beskikket til at være Medicus for Lolland og Falster med 300 Rd. af Kjøbstædernes Uvisse“, og det udtaltes, „at ingen Qvaksalvere maa gjøre ham eller de forordnede Apothekere Indpas“. Hans øvrige Liv er ubekjendt. Han synes 1672 at have practiseret i Kjøbenhavn, blandt hvis Læger han idetmindste nævnes i den Liste over dem, som findes i Apothekertaxten af dette Aar.

---

[1]) Th. Barthol.: Epp. medd. Cent. II, p. 601.

[2]) ibid., p. 637.

[3]) „Forte tuus Lyserus exercitatiores in his manus habet. Quod enim sine eo potes? Mirum vero te aliena manu inventa pro tuis crepitare.“ (Sommer: Thomas Bartholin, p. 27).

[4]) Cimb. litt. I, p. 601.

Skrift: Disp. inaugur. de Asthmate (Aarstal og Sted ubekjendt). —4. —

Nakskov.

Her var i nogle faa Aar af dette Tidsrum en Læge, nemlig den der i Byen fødte Jens Nielsen, som omtrent 1659 nedsatte sig der, men ikke kan være bleven der længe, eftersom han 1662 døde i Throndhjem, hvor han da havde været Læge i nogen Tid, og i Nakskov kom Ingen i hans Sted.

Jens Nielsen

(Janus Nicolai Naschovius) var født 1619 i Nakskov, hvor hans Fader var Borgmester. Han reiste udenlands og blev 1652 Dr. med. i Harderwick i Geldern, men er først senere kommen hjem, da han først omtrent 1659 nedsatte sig i Nakskov, hvorfra han senere flyttede til Throndhjem, hvor han henimod Midten af 1662 druknede i en Brønd.[1]).

Skrifter: Disp. de Lapsorum Miseria & servo hominis arbitrio. Witteb. 1645 —4. — Oratio Eucharistica Hebræo-latina, Wittebergæ habita pro pace. Witteb. 1645. —4, notis illustrata per Th. Bang. Hafn. 1647. —4. — Disp. inaug. de Arthritide. Hardev. 1652. —4. — Pium Votum felicitati invictæ urbis & illustris sedis Frid. III. consecratum. Hafn. 1660. —4. —

Odense.

Her fandtes ved Christian IV.s Død to Læger, Christopher Schultz og Poul Moth; hvilken af dem der

---

[1]) Th. Barthol.: Med Dan. dom., p. 373, Epp. medd. Cent. IV, p. 29; Rhode: Laal. og Falsters Hist. I, p. 26; Worms Lex. II, p. 117.

var Provindsialmedicus, eller om maaskee ingen af dem var det, vides ikke; har nogen af dem været det, har det vel nærmest været Schultz, som var der førend Poul Moth kom. 1651 blev Poul Moth kaldet til Hoffet. og omtrent samtidig maa Christopher Schultz være død, da dette skete inden 1652. Samme Aar, som Moth reiste bort, er formodentlig Stephen Ram, som just det Aar tog Doctorgraden, kommen til Odense, hvor han var Provindsialmedicus indtil sin Død 1658. Hans Efterfølger var Christen Henrik Luja, som forinden havde practiseret i Jylland, vistnok i Aarhus, og nu blev Provindsialmedicus i Fyen indtil 1697. Samme Aar, som Ram døde, erhvervede en ung Læge, som var født i Odense, Christopher Pedersen Balslev, Doctorgraden, og kort efter er han formodentlig kommen hjem til sin Fødeby, hvor han siden practiserede [1]).

Stephen Ram

(Stephanus Ram) var født 1625 i Marne [2]) i Dithmarsken, studerede ved forskjellige udenlandske Universiteter og blev 1651 Dr. med. i Strasborg. Samme eller ialfald næste Aar var det formodentlig, at han blev Provindsialmedicus i Odense, hvor han ægtede Karen Risbrigh, Datter af Borgmester Thomas Brodersen Risbrigh i Odense, og døde $\frac{1}{8}$ 1658. Fra 1654 til sin Død var han tillige Apotheker.

Skrift: Disp. inaugur. de Apoplexia. Argent. 1651. —4. —

---

[1]) Engelstoft nævner (Odense Bys Hist., p. 161) to Læger, som skulle have levet i Odense i denne eller maaskee forrige Periode, men som jeg ellers intetsteds har funden omtalte, og som heller ikke findes paa Bartholins Liste, nemlig P. Helt og H. Lohmann.

[2]) Cimb. litt. I, p. 519.

Christen Henrik Luja

(Christianus Henricus Luja) var født $\frac{13}{9}$ 1628 i Merseburg, hvor Faderen, Dr. med. Christian Luja, var churfyrstelig Stift- og Stadslæge; Moderen hed Euphrosyne Borstorph og var Datter af churfyrstelig Regjeringsraad, Len- og Rentecommissair Ambrosius Borstorph. Han studerede ved forskjellige Universiteter i Udlandet og blev Dr. med. i Padua. Senere practiserede han i Jylland, hvor han var 1654 og vistnok boede i Aarhus[1]). Herfra kom han sikkert ved Rams Død til Odense som dennes Efterfølger i Embedet som Provindsialmedicus, hvilket han af en eller anden Grund opgav 1697, og her døde han $\frac{2}{4}$ 1709. Fra 1665 eiede han Tøistrup Gaard, som han i dette Aar erhvervede efter Landsdommer Erik Kaas til Lindskov. Han var først gift med Karen Mule, en Datter af Claus Mule til Nislevgaard, Broder til Dr. Jens Mule i Odense, og senere ægtede han 1665 Abigael Lauridsdtr., Datter af Dr. Laurids Jacobsen og Anne Mule, og hun overlevede ham. 1682 gav han en Sølv-Vinflaske og en Brødæske til Ryslinge Kirke[2]), og 1695 gave han og hans Hustru to Sølvlysestager til St. Knuds Kirke i Odense. Hans Enke gav uden Fundats til St. Knuds Kirke 33 Rd. 2 Mk. Courant imod at Kirken skulde holde deres Begravelse vedlige[3]).

Christopher Pedersen Balslev

(Christophorus Petri Balslev) var født $\frac{16}{1}$ 1628 i Odense og var det første Barn, som blev døbt i St. Knuds Kirke

[1]) $\frac{29}{10}$ 1654 fik nemlig Johan Creutzhauer og Christen Henrik Luja Befaling at visitere Apothekerne i Viborg og Aarhus (Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 147), og da den Første paa den Tid boede i Viborg, er det vel rimeligt, at Luja boede i Aarhus.

[2]) Hoffm. Fund. VI, p. 5.

[3]) ibid. V, p. 121.

efterat den var bleven Sognekirke. Faderen var Stifts- og Regimentsskriver Peder Rasmussen, gift med Karen Brun. Han gik i sin Fødebys Skole og deponerede derfra 1647, reiste derpaa udenlands for at besøge fremmede Universiteter og blev 1658 Dr. med. i Utrecht. Kort efter er han formodentlig kommen hjem, hvor han 1661 ægtede Stephen Rams Enke, Karen Risbrigh, og samme Aar fik Privilegium paa at drive Apotheket, som hun havde beholdt efter sin første Mands Død, og som han derpaa havde indtil 1664, da han solgte det til Jac. Gottfr. Becker. Formodentlig har han omtrent ved samme Tid kjøbt Fraugdegaard, som han var Eier af. Han havde Character af Assessor i Cancellicollegiet og døde $\frac{6}{9}$ 1693, efter 7 Aar iforveien at have mistet sin Hustru. En Søn af ham, Peder Balslev, var Dr. med. og Læge i London, hvor han skal have nydt megen Anseelse[1]); han fik Fraugdegaard efter Faderen. En Datter, Birgitte Balslev, var gift med Th. Kingo, som har sat sin Svigerfader et Epitaphium i Fraugde Kirke, hvor han ligger begravet[2]).

Viborg.

Her var ved Christian IV.s Død Christian Schütze Provindsialmedicus og ene Læge. Da han døde 1650, fik Joh. Christopher Kreutzauer hans Embede[3]), som

---

[1]) Pontopp. D. Atl. III, p. 455.

[2]) Pontopp. Marm. Dan. I, p. 237. „Medico apud Fionenses felicissimo,“ kaldes han her.

[3]) Anders Skeeling, som af Ursin (Stiftsst. Viborg, p. 235) efter et Manuskript nævnes som Schützes Eftermand, har sikkert ikke været Læge, men maaskee Chirurg, og Jacob Janus, der anføres som hans Eftermand, var vel aflagt med et Canonicat ved Viborg Domkirke, men har ikke levet her i Byen. At Kreutzauer blev Provindsialmedicus, sees af Reskr. af $\frac{23}{9}$ 1663, hvor han siges at være under Capitlets Jurisdic-

han derpaa beholdt indtil sin Død, hvis Aarstal er ubekjendt, men som dog maa være indtruffen under Christian V.s Regjering. Samtidig med ham fandtes der imidlertid andre Læger. I Aaret 1668 skal der have været en Dr. med. Peder[1]), hvis Efternavn og Levnetsomstændigheder ere ganske ubekjendte, og samtidig levede Hans Ottesen Blichfeld her[2]), rimeligvis ogsaa Jacob Jørgensen Seeman.

Hans Ottesen Blichfeld

(Johannes Blikfeld) var en Dattersøn af Hans Paludan[3]) og formodentlig en Søn af Otto Christensen Blichfeld, som 1617 blev Rector i Viborg og døde der 1625, i hvilket Tidsrum Sønnen da formodentlig er født. At han 1666 var Dr. med., see vi af Bartholins Liste, hvor han findes anført; men forresten er hans Liv og Levnet ganske ubekjendt. Han var i Viborg 1668, blev Kreutzauers Eftermand som Provindsialmedicus og døde 1684. 1671 reiste han tilligemed andre Arvinger efter Chr. Stougaard en Anklage mod Universitetet for Tabet af det Stougaardske Legat; men Universitetet frikjendtes af den nedsatte Commission.

Jacob Jørgensen Seeman

(Jacobus Georgius Seeman) var født i Føns paa Fyen, hvor Faderen, Jørgen Kjeldsen, var Præst; Moderen, Ane Peders-

---

tion, altsaa lønnet med Canonicat, og end mere af Reskr. af $\frac{5}{4}$ 1664, hvor han ligefrem kaldes residerende Medicus.

1) Ursin: Stiftsst. Viborg, p. 235.

2) Naar Ursin ogsaa anfører Laurids Christensen som Læge i Viborg 1668, da er det vistnok urigtigt; idetmindste blev han først 1677 Dr. med., og vides ikke at have practiseret før han fik Doctorgraden.

3) Herh. & Mansas Saml., p. 109.

4) Hofm. Fund. I, p. 211.

dtr., var en Datter af Dr. med. Peder Iversen i Viborg. Han skal have deponeret $\frac{23}{6}$ 1645 [1]) fra Odense Gymnasium og maa da sikkert have reist i Udlandet i en stor Deel af de 22 Aar, som forløb inden han tog Doctorgraden, hvilket skete i Kjøbenhavn $\frac{28}{10}$ 1667, efterat han for Omkostningernes Skyld havde faaet Tilladelse til at disputere i Auditoriet istedetfor i Frue Kirke. Han nedsatte sig derpaa i Viborg, hvorfra han synes at være flyttet til Randers; idetmindste levede her 1674 en „Jacobus Zæmanni" [2]), som synes at maatte være den Samme. Senere nedsatte han sig i Odense, hvor han døde $\frac{21}{7}$ 1694. Han eiede en Tid Markgaard paa Fyen, som han „efter megen Trætte solgte" [3]).

Skrift: Disp. inaug. de foetus humani generatione & nutritione in utero. Hafn. 1667. —4. —

Aalborg.

Her levede ved Christian IV.s Død Niels Benzon, som ogsaa var her under hele Fredrik III.s Regjering og først døde i den følgende Konges Tid. At han idetmindste i denne Konges Tid var lønnet med Canonicat og kaldtes „residerende Medicus", altsaa vel var Provindsialmedicus, sees af det kgl. Reskr. af $\frac{5}{4}$ 1664, hvorved han og hans Enke fik Frihed for Skat og Paalæg af Vaaning i Lighed med andre „Geistlige". Ogsaa her omtales i dette Tidsrum en Søren Hansen, „Medicus i Aalborg", hvem det ved Reskr. af $\frac{29}{9}$ 1662 bevilgedes, „udi alle Paalæg at staae og forblive under den Geistlige Jurisdiction"; om dette er den samme Mand, som vi i forrige Afsnit omtalte som

---

1) Hundrup: Biogr. Efterretn., p. 140. Den lange Tid, der forløb inden han tog Doctorgraden, gjør det tvivlsomt, om Depositionsaaret er rigtigt angivet.

2) Th. Barthol.: Acta med. & phil. III, p. 11.

3) Pontopp.: D. Atl. VI, p. 632.

boende i Aarhus, og som antages, men maaskee med Urette, at være død 1644, eller en Anden af samme Navn, som imidlertid da er ligesaa ubekjendt, lader sig ikke afgjøre; Bartholin har paa sin Liste slet ingen Læge af det Navn. Derimod nedsatte 1668 Dr. med. Niels Jespersen sig her i Byen, hvor han forblev indtil sin Død i Christian V.s Tid.

Niels Jespersen

(Nicolaus Caspari) var født omtrent 1636 i Randers, hvor hans Fader, Jesper Lauridsen, var Borgmester og gift med Borgmester i Randers Niels Jacobsens Datter Karen, som altsaa var Søster til Dr. med. Søren Hofman og til Niels Benzons og Giøde Jensens Hustruer. Niels Jespersen reiste 1661 udenlands, kom senere igjen hjem, men reiste derpaa atter udenlands og blev $\frac{11}{3}$ 1667 immatriculeret ved Universitetet i Padua, hvor han navnlig synes at have studeret Botanik, og hvor han $\frac{27}{8}$ 1668 efter forudgaaet Examen og Disputats blev creeret til Dr. med.[1]), hvorpaa han samme Aar kom hjem og begyndte at practisere i Aalborg. 1690 havde han Titel af Assessor; $\frac{3}{3}$ 1691 blev han beskikket til Vicestiftamtmand i Aalborg Stift og Amtmand over Aalborghus Amt, medens Stiftamtmanden, Etatsraad Meierkrone, var extraordinair Gesandt i Frankrig, og han døde som Cancelliraad 1696 i Aalborg, hvor han er begravet i Frue Kirke. Han var 4 Gange gift. Han gav

---

[1]) Ved Promotionen maatte han betale til „Princeps Præses, Syndicus, Promotor, 7 Doctores medicinæ, 3 Pedeller, Klokkeren, Trompeter, Tambour, andre Spillemænd, samt til 2de Poeter, Michael Abellini og Gio. Battista Pasquati for Vers" og endelig „Informatori Jac. Radenado“ (v. Deurs i Bibl. f. L. 4 R. XIV, p. 175). Heraf sees, hvorledes dengang en Promotion feiredes i Padua, og lignende Høitideligheder har naturligvis ogsaa andensteds været i Brug.

27/1 1683 tilligemed Assessor Peder Hofman „og endeel flere Guds Børn“ nogle Penge til at kjøbe og indrette en ny Kirkebog for[1]), og ligeledes har han givet St. Budolphi Kirke en Altertavle, hvorpaa findes hans adelige Vaaben, hvilket viser, at han maa være bleven optaget i Adelsstanden.

Randers.

Her fandtes ved Fredrik III.s Thronbestigelse to Læger, nemlig Søren Hoffman, som dog døde allerede 1649, og Gjøde Jensen, som døde 1656. Efter hans Død synes Byen i et langt Tidsrum at have været uden Læge, og derfor var det vel, at Adelen 1664 formaaede Jens Foss til at tage dertil; men da han dengang var kaldet som Physicus i Kjøbenhavn og kun paa Grund af de forøvrigt ubekjendte Hindringer, som reiste sig for Embedets Tiltrædelse, efterkom Opfordringen til at komme til Randers, er han neppe bleven længe her, hvor han dog fandt sin første Hustru. Hvor længe han imidlertid var her, er ikke bekjendt.

Aarhus.

Her fandtes ved Christian IV.s Død to eller tre Læger, idet foruden Joh. Christopher Kreutzauer efter al Rimelighed ogsaa Peder Hegerfeldt allerede dengang var her, og Jacob Ottesen Seeblad var her maaskee ogsaa paa den Tid, muligen er han dog først senere kommen her. At det efter al Sandsynlighed var her, at Chr. Henrik Luja practiserede indtil 1658, da han reiste til Odense, har vi ovenfor omtalt, og endelig har Claus Nielsen Lesle vistnok ogsaa været her i Fredrik III.s Tid, om end det ikke saa nøie kan angives, naar hans

---

[2]) Hoffm. Fund. IV, p 43.

Ophold egentlig var her. I et Brev[1]) til Ole Borch i Leyden, dat. $\frac{9}{10}$ 1661, skriver Erik Rosenkrands til Rosenholm fra Kallø: „Jeg har dog truffet en dansk Doctor Nicolaus Andreæ Arhusiensis, som her roser sig af stor Fortrolighed med Hr. Burrhi" osv. Denne Niels Andersen er sikkert den Samme, som senere blev Berg-Medicus i Kongsberg; men om Tillæget Arhusiensis kun efter Sædvane betegner hans Fødested, eller det, hvad Stedet, hvorfra Brevet skreves, nok kunde tale for, betegner hans daværende Opholdssted, saa at han altsaa ogsaa var Læge i Aarhus i dette Tidsrum, maa vi lade staae hen.

Jacob Ottesen Seeblad

var født i Odense, hvor Faderen, Otto Knudsen Seeblad, var Borgmester. Familien skal nedstamme fra Jørgen Knudsen, som var Christiern I.s Staller og blev adlet Aar 1500 af Kong Hans[2]). Jacob Ottesen er forresten ganske ubekjendt og findes ikke paa Bartholins Liste, men har dog rimeligvis været Dr. eller Lic. med., da han døde 1654 som Læge i Aarhus, forlovet med Borgmester Hans Pedersens Enke[3]).

Claus Nielsen Lesle

(Claudius Nicolai Lesleus) var efter Worms Angivelse en Tydsker[4]), medens Nyerup[5]) paa Grund af hans Tilnavn Eistadius eller Ystadius antager, at han er født i Ystad i Skaane, hvilket jo forresten ikke udelukker, at han kan være født af tydske Forældre. Han synes at have opholdt

---

[1]) Dän. Bibl. VII, p. 500.
[2]) v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 195.
[3]) Suhms Saml. I, H. 2, p. 12.
[4]) Worms Lex. I, p. 599.
[5]) Litteraturlexicon, p. 343.

sig en Tid i Lybæk, da et Par af hans Skrifter ere udgivne der 1650 og 1662; i sidstnævnte Aar har han derimod udgivet et Skrift, som, skjøndt det er skrevet paa Tydsk, er udkommet i Kjøbenhavn, saa at han formodentlig i dette Aar er kommen herind i Landet, hvad enten han da har nedsat sig i Aarhus eller maaskee først opholdt sig i Kjøbenhavn. 1685 blev han i Aarhus arresteret som anklaget, dels for Jomfrukrænkelse, idet en Tjenestepige, han havde havt under Cur, udlagde ham som Barnefader, dels for at have forgivet et Barn i Tørslev Præstegaard ved at have indgivet det „noget Tøi", hvoraf det døde. Han kaldes her Magister[1]) og har altsaa ikke været Dr. med., som Worm angiver, og han kalder sig selv „en bedaget Mand" og siger, at han $\frac{2}{9}$ 1679 var reist fra Kone og Børn. Han synes at have været i meget daarlige Omstændigheder, saa at han maatte „besøge hæderlige Præster om nogen Hjælp til Livsophold", og det er derfor intet Under, at han under den omtalte Sag behandledes grovt, kaldtes en Landstryger, Landløber og gammel Skalk og af Præsten i Tørslef „en gammel Ædere".

Skrifter: Universa Planorum Geometria. Lub. 1650. — 4. — Geometria c. Ars metiendi, item Tractatus de quadratura Circuli & quæstiones nonnullæ de motu terræ & cometis[2]). Item Unicus Sermo sacer super Luc. 2. 34. Lub. 1662. — 12. — Christianismus. Kjbhvn. 1662. — 12. —

---

[1]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 249.

[2]) Dette Skrift gav Anledning til et Modskrift af Hans Windekilde, Præst i Stenløse og Vexø: „Anatome quæstionum paradoxarum Claudii Nicolai Leslei etc.," hvori Forf. drager stærkt tilfelts mod Mathematikeren, der afviger fra den kristne Lære om Kristi Død og Opstandelse, om Sjælens Oprindelse, der efter den hellige Skrift ogsaa skyldes Faderen, og om Solens Opgang og Nedgang, der saa ofte omtales i Guds Ord til Guds Ære!" (N. P. Petersens Litt. Hist. III, p. 245).

Ribe.

Hvorledes det egentlig forholdt sig her i de sidste Aar af Christian IV.s Regjering, vide vi, som tidligere udviklet, ikke ret Besked om; men da Joachim Timmermand beholdt Canonicatet her indtil sin Død $\frac{22}{1}$ 1648, er det vel dog sandsynligst, at han ogsaa blev her som Læge. Efter hans Død var Pladsen imidlertid ubesat i noget over et Aar, idet hans Efterfølger, Ludvig Povch, først $\frac{3}{4}$ 1649 blev udnævnt, hvorpaa han virkede her som ene Læge indtil sin Død 1681.

Ludvig Povch

(Ludovicus Povchius) var født $\frac{14}{10}$ 1620 i Ribe, hvor hans Fader, Johan Povch, gift med Margarethe Lydrichsdtr.[1]), var Apotheker og Raadmand. Efterat han først i Ribe Latinskole, derpaa ved Gymnasiet i Hamborg og endelig ved Universitetet i Kjøbenhavn havde lagt den første Grundvold for sine Studier, begav han sig 1639 paa Udenlandsreise, besøgte Tydskland, Frankrig og Italien, hvor han $\frac{19}{5}$ 1643 indskreves ved Universitetet i Padua, og blev 1646 paa sidstnævnte Sted creeret til Dr. med., i hvilken Anledning Hans Rhode hædrede ham med et smigrende Lykønskningsdigt. $\frac{3}{4}$ 1649 blev han af Fredrik III. udnævnt til Provindsialmedicus i Ribe og tillagt det dertil hørende Canonicat ved Domcapitlet[2]), og $\frac{29}{3}$ 1655 fritoges han ved kgl. Brev for al fremtidig aarlig ordinær Skat, ligesom han ved Brev af $\frac{5}{4}$ 1664 fritoges for al Skat og Paalæg af Residentsen. 1660 var han „paa Riber Capitelsz vegne“ med paa Herredagen i Kjøbenhavn og Medunderskriver af Enevolds-Arveregjeringsacten[3]). Efter i et Par

---

[1]) Worms Lex. III, p. 615; mon ikke rettere Ludvigsdtr.?

[2]) Cimb. litt I, p. 502.

[3]) Wegener: Geh. Arch.s Aarsber. II, p. 122, Suhms Ny Saml. I, p. 253—66, Nyerups Litteraturlex., p. 468.

Aar at have lidt af Blæresten, døde han $\frac{1}{4}$s 1681. Han var 2 Gange gift, nemlig først med Dorothea Sørensdtr. Vedel, som var Enke efter Mag. Andreas Romdorph, Rector og Archidiaconus i Ribe. Med hende fik han Taarnborg, som ved Arvedelingen efter Anders Sørensen Vedel var tilfalden hende, og som han lod istandsætte og Taget belægge med blaa Sten, hvoraf Navnet Blaagaard opstod; den solgtes efter hans 2den Kones Død[1]). Sammen med Dorothea Vedel skjænkede Povch til Ribe Latinskole 100 Rd., som hans 2den Kone imidlertid efter hendes 2den Mands, Bernh. Omeis's, Død fik tilbage tilligemed nogle andre Obligationer i Betaling for en Blegdam og et Hus, som hun tilskjødede Skolen[2]). Anden Gang var Ludvig Povch gift med Elisabeth Kragelund, Datter af Biskop Peder Kragelund, og hun overlevede ham i mange Aar. Ludvig Povch synes at have været en lærd og anseet Mand. Han havde et fortrinligt Bibliothek med Bøger i forskjellige Videnskaber og deriblandt endeel sjeldne Haandskrifter. Han var desuden en flittig Samler og havde et temmelig stort Musæum, bestaaende af zoologiske, botaniske og mineralogiske Gjenstande, Kunstsager af Metal, Træ, Elfenben og Rav samt endeel sjeldne og kostbare Mønter[3]).

Skrift: Epist. de monstrosis ungvibus senis mendici. Ripis 1659. —

Christiania.

Her var Ambrosius Rhode ved Christian IV.s Død Stadsphysicus, og han blev i denne Stilling indtil han 1661 blev arresteret og det næste Aar førtes til Vardøhus, hvorfra han ikke vendte tilbage til Christiania. Naar Peder

---

[1]) Wegener: And. Sør. Vedel, p. 266 og 67.
[2]) Hoffm. Fund. IV, p. 520.
[3]) Terpager: Ripæ cimbr., p. 637.

Hegerfeldt blev Lagmand her, vides ikke; men han var her ved Fredrik III.s Død og døde selv først 1671. Flere Læger findes ikke omtalte i Christiania i denne Konges Tid.

Kongsberg.

Her fandtes i Christian IV.s Tid ingen egentlig Læge ansat, og kun den tilfældige Omstændighed, at en Bjergværksbestyrer var Dr. med., skyldtes det, at en Læge fandtes her i nogle Aar i denne Konges Tid. Under Fredrik III. finde vi derimod, at en Læge var ansat her som „Berg-Medicus" med en vis Løn. Naar dette egentlig blev indført, vides ikke nøiagtigt, da det er ubekjendt, naar den første Læge, Johan Orse, som 1661 var Berg-Medicus med 400 Rd. aarlig Løn af Kongens Kasse og 100 Rd. af Participanterne [1]), blev ansat. Hans Liv og Levnet ere forresten ganske ubekjendte, og det vides heller ikke, hvor længe han virkede her; men 1669 findes Niels Andersen nævnet paa en Beregning over de daværende Betjentes Løn med 600 Rd. aarlig.

Niels Andersen

(Nicolaus Andreæ) kjende vi meget lidt til. At han enten maa være født i Aarhus eller have practiseret her, har vi tidligere omtalt. 1629 opfordredes han til at tage Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet [2]), hvilket vel da ogsaa er skeet, og det fremgaaer af Worms Brev til ham i den Anledning, at han var fattig, men havde Velyndere, som antoges at ville udrede de med Gradens Erhvervelse forbundne Udgifter for ham. At han senere er bleven Dr. eller idetmindste Lic. med., vide vi af, at han findes paa

---

[1]) Vdsk. Selsk. Skr. XI, p. 212; Nyt Bibl. f. L. I, p. 51.
[2]) Epp. Wormii I, p. 397.

Bartholins Liste. Efter Orses Død eller Afskedigelse blev han Berg-Medicus paa Kongsberg, hvortil maaskee Burrhi kan have hjulpen ham siden han synes at have staaet i venskabelig Forbindelse med denne til en Tid meget formaaende Person. Han maa dengang allerede have været temmelig fremrykket i Aarene, og det er vel ogsaa efter hans Død, at hans Efterfølger udnævntes 1672.

Bergen.

Her fandtes ved Chr. IV.s Død neppe nogen Læge. Efter Joh. Bremborgs Død $\frac{17}{1}$ 1647 synes her ingen Læge at have været førend hans Eftermand, Ole Pedersen, $\frac{11}{3}$ 1649 kom hertil[1]), hvor han døde, formodentlig omtrent 1657; thi i dette Aar kom Johan Fredrik Treubler hertil som Stadsphysicus og Provindsialmedicus, og han blev her da til sin Død 1679[2]). Men samtidig med disse Mænd levede her et Par andre Læger, nemlig Didrik Eckhof, som practiserede her fra 1651[3]) til han 1667 blev ansat som Provindsialmedicus i Throndhjem, og Hans Olsen, som 1662 nedsatte sig i Bergen, hvor han døde 1684.

---

[1]) N. Mag. II, p. 214 og 561.

[2]) I dette Aar angiver idetmindste Edvardsen i sin Beskrivelse af Bergen (N. Mag. II, p. 562), at han døde og blev begraven i Domkirken. Nyerup (Litteraturlex., p. 625) angiver derimod, at han kun var i Bergen 1657—1660; men at han idetmindste var der endnu 1662, fremgaaer af hans Breve til Th. Bartholin, som ere optagne i dennes Epp. medicinales, og at han ogsaa var der 1666, er sandsynligt, da han i Bartholins Med. Dan. dom. kaldes Medicus Bergensis (p. 108).

[3]) N. Stift. III, p. 893. Edvardsen angiver først 1658, men vistnok urigtigt.

Johan Fredrik Treubler

(Johannes Fredericus Treublerus) var født i Schweinfurth i Franken, var Dr. med., hvilket han rimeligvis blev 1653 i Leyden, og blev 1657 Stadsphysicus i Bergen, hvor han angives at være død 1679 og begravet d. 18. Novbr. Forresten er hans Liv ubekjendt.

Skrifter: Disp. de Dysenteria. Leid. 1653. —4. — Epistolæ medicæ IV. ad Th. Bartholinum, indf. i Epp. medd. — Afhandll. i Ephem. Miscell. Acad. Nat. curios. Germ.

Didrik Eckhof

(Dietericus Eckhovius) var født i Bergen, uvist naar, deponerede maaskee fra Christiania[1]) og studerede ialtfald en Tid ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han havde Th. Bartholin til Lærer og vandt hans Venskab[2]). 1651 tog han i Kjøbenhavn den medicinske Doctorgrad, og rimeligvis samme Aar begyndte han at practisere i sin Fødeby, hvorfra han 1667 blev kaldet til Throndhjem som Medicus ordinarius, og her døde han 1675. Han var gift med Anna Catharina Garman, en Datter af Præsident Herman Garman i Bergen.

Skrift: Disp. de mixtione, generatione & corruptione. Hafn. 1651. —

Hans Olsen

(Johannes Olai s. Olsonius) var født $\frac{14}{9}$ 1607 i Bergen, hvor Forældrene, Ole Eriksen og Catharine Pedersdtr., vare hæderlige Borgerfolk. Efterat han fra sit 7de Aar

---

[1]) Hundrup: Biogr. Efterr., p. 139.

[2]) „otim discipulus, jam amicus,“ skriver Bartholin 1662 (Epp. medd. Cent. III, p. 241).

havde i Bergens danske Skole lært Læsning og Skrivning, sattes han 1619 i Latinskolen, hvor Mag. Engelbrecht var Rector, og herfra deponerede han 1624 ved Universitetet i Kjøbenhavn, hvor han studerede i 4 Aar. 1628 reiste han atter hjem og var da i et Aar Huslærer i Bergen, hvorpaa han reiste til Udlandet 1629 og begav sig da først til Holland, hvor han blev i 2 Aar, og derfra til England, hvorfra han efter 2 Aars Ophold atter vendte hjem; men kort efter reiste han paany til England og Holland, og herfra kom han 1648 hjem igjen. 1651 reiste han til Kjøbenhavn, hvor han synes at have opholdt sig i flere Aar, derpaa 1661 til Amsterdam, og det følgende Aar vendte han paany tilbage til Bergen, hvor han levede som practiserende Læge indtil han døde ugift Natten til Paaskedag 1684. Han kaldes af sin Ven, Dr. med. Paul Brand, som har udgivet et Mindeskrift over ham, „Theosophus & Medicus Bergensis“ [1]), og det synes saaledes heraf, som af andre Criterier, at han har beskjæftiget sig endeel med Religionsphilosophi. Han var forøvrigt en ivrig Chemiker, som Ole Borch yndede meget, og som ogsaa af Kongen blev kaldet til at arbeide en Tid sammen med Burrhi i det kgl. Laboratorium. Doctorgraden maa han have erhvervet etsteds i Udlandet. Han skildres af Brand som en streng retskaffen, godgjørende, meget religiøs Mand samt en dygtig Videnskabsmand og Læge [2]). Enkefattighuset i Bergen blev oprettet efter Indbydelse af Hans Olsen, som ogsaa gav endeel Penge til Opførelse af Bygningen. Desuden skjænkede han paa sit Livs sidste Aften 300 Rd., hvoraf Renterne skulde paa de tre store Høitider uddeles til de mest trængende „Syge udi Pothuser, Klip-

---

[1]) Herh. & Mansas Saml., p. 174.

[2]) N. Stift. III, p. 925. Om hans Beskedenhed vidne de Optegnelser, han efter Brandts Beretning 1664 havde givet ham om sit Liv, og som slutte saaledes: „Dette er mit Livsløb. — Intet Udmærket kan siges om mig.“

perne, Nøstet, Strangehaven og Markeveien liggende Fattige og andre Husarme" [1]).

Skrifter: Augustini Haandbog om Christi Beskuelse, fordansket. Kjbh. 1681. —12 og 1739. —8. — Frans Rous himmelske Academi, fordansket. Kjbh. 1685. —12. —

Throndhjem.

Den første Læge, her omtales foruden Peder Alfsen, som til sin Død 1663 var Lagmand, er Jens Nielsen, som uvist naar, men omtrent 1660, flyttede fra Nakskov hertil, hvor han dog ikke kan have virket ret længe, da han i Sommeren 1662 faldt i en Brønd og druknede. Hans Efterfølger var Didrik Eckhof, som 1667 flyttede hertil fra Bergen og synes at have været lønnet Læge i Throndhjem indtil sin Død 1675. Andre Læger findes her ikke omtalte i dette Tidsrum.

Røraas.

Da Røraas Kobberværk 1646 blev opdaget, opholdt Christian IV.s Kammertjener, Joachim Irgens, som var Dr. med. og født i Itzeho, sig i Throndhjem, og det følgende Aar fik han ved Handel og gunstige Omstændigheder den største Deel af Værket til Eiendom. Da Christian IV. døde, fik Irgens sin Afsked fra Hoffet, og han har da rimeligvis taget Ophold her ved Kobberværket; men hvor længe han blev her, eller om han maaskee har boet i Throndhjem eller endog intet af Stederne, er ikke ret bekjendt. Med sin Hustru, som havde hjemme i Holland, Cornelia Bikkers, havde han faaet betydelig Formue, og han kjøbte senere Herregaarden Vestervig Kloster i Jyl-

[1]) N. Stift. III, p. 639.

and og blev adlet; muligen har han da boet her; men ogsaa en anden Gaard skal han have eiet, som efter ham kaldtes Irgensdal[1]), og her kan han da ogsaa have boet. Hans Navn var oprindelig Jürgens; men baade han og hans Broder Johan forandrede det til Irgens. Han skal en Tidlang have været fængslet paa Munkholm og kun være bleven fri imod at betale 14251 Rd. Han døde 1678.

En Broder til denne Joachim Irgens var Johan Irgens, som 1644 var Dr. med. og Læge i Itzeho; og som 1650 kom med hele sin Familie til Røraas, hvor han 1651 af Joachim Irgens blev ansat som Directeur ved Kobberværket. Han var gift med en Datter af Henning Arnisæus, døde 1659 og blev begravet i Røraas Kirke. En Søn af ham, Joachim, blev ogsaa Dr. med.

Christianssand.

Her levede 1651 en Læge, Niels Pedersen, som i dette Aar fik Bevilling paa at anlægge et Apothek her; men forresten vides aldeles Intet om ham.

Strømsø.

Her levede under Fredrik III.s Regjering en Mand, som vistnok ikke var Dr. med., men som dog havde studeret Medicin og sikkert ogsaa virkede som Læge, nemlig Christopher Danielsen Knoff, som boede hos sin yngre Broder der i Byen, Commerceraad Knoff, og døde i hans Hus 1670. Da Alt, hvad vi vide om denne Mand, indeholdes i hans Gravskrift og denne forresten er ret characteristisk, skal kun den aftrykkes her, som den

---

[1]) v. Deurs i Bibl. f. L. 4. R. XIV, p. 199. 1664 eiedes Gjorslev af en Joachim Irgens (Pontopp.: D. Atl. III., p. 124), efter hvem Dronning Charl. Amalie fik den.

findes i N. P. Hesselbergs Efterretninger ang. Strømsø, p. 51:

„Hic sepultus est Vir clarissimus experientissimus
Dominus νῦν 'εν ἅγιοις
Christophorus Knoff Danielis F.
Parens erat Vir clarissimus, Pastor olim primarius
et Canonicus Roeschildensis
Studia tractavit Medica, Anatomica et Botanica, et eisdem senectutem oblectavit. Benevolentia congenita gratus cunctis vixit, et, quantum per honestatem licuit, facilis et promptus. Egenis et pauperibus gratis subvenire pro magno lucro habuit, et, quod summum et primum est, DEO Summo placere, Summum duxit.
Denatus placide in ædibus Fratris Ao. 1670 d. 8. Jan.
ætatis 63.

Lund.

Her levede ved Christian IV.s Død formodentlig Joh. Melchior Hupfauff; men hvor længe han var her, er ikke bekjendt. 1654 kom, som ovenfor fremstillet, Jens Foss hjem fra Udlandet, og han practiserede her indtil 1656, da han paany reiste bort, denne Gang som Hovmester for den unge Rantzau, og da Ingen synes at være kommen umiddelbart efter ham, er han den sidste Læge, vi har at omtale her, da Skaane under den kort efter hans Bortreise udbrudte Krig tabtes for Danmark.

Af danske Læger i Udlandet har jeg i dette Tidsrum ingen funden omtalt; derimod skulle her endeel Læger nævnes, som Bartholin anfører paa sin Liste over Doctores eller Licentiati medicinæ, som have levet i Danmark indtil 1666, men om hvem ellers alle eller næsten alle Efterretninger mangle. De ere da følgende:

Bertel Luxdorph (Bartolus Luxdorphius),
Christopher Rost (Christophorus Rostius),
Conrad Remling (Conradus Remling),
Donatus Freyvaldt,
Jens Paludan (Janus Paludanus)[1]),
Hans Christensen (Johannes Christiani),
Michael Wulde,
Peter Bering (Petrus Bering),
Søren Bentzon (Severinus Bentzon)[2]).

D. Chirurger.

Chirurgiens Tilstand var i denne Konges Regjeringstid ganske den samme, som den havde været under Christian IV.; det var den samme Klasse Mennesker, som under alle de foregaaende Konger havde havt Chirurgien ihænde, som fremdeles vare dens Udøvere, og deres borgerlige Stilling og Anseelse vare ligesom deres Duelighed og Competence til at udøve Saarlægekunsten i det Væsentlige ganske som

---

[1]) Maaskee har Cold Ret i den Antagelse, at det er den Johannes Paludan fra Viborg, som $\frac{9}{11}$ 1618 blev indskreven ved Univ. i Padua (Suhms Saml. II, H. 3, p. 8); at han var medicinsk Student, sees dog ikke af Fuirens Fortegnelse.

[2]) Kaldes i Fuirens Fortegnelse over danske Studenter i Padua Søren Hansen Bentzon fra Randers, blev indskreven ved Universitetet i Padua $\frac{19}{5}$ 1643 sammen med Ludvig Povch og var samme Aar den tydske Nations Procurator. Om det skulde være den Søren Hansen, som 1668 var i Aalborg, er ubekjendt, men ikke usandsynligt.

Naar Cold anfører den Dr. Asverus, som omtales i Epp. Wormii I, p. 478, og Henrik Citadinus, som omtales i Epp. Wormii II, p. 662, som danske Læger, da er det vistnok en Feiltagelse; ingen af dem findes paa Bartholins Liste, og ingen af dem omtales paa de citerede Steder som dansk; thi den Omstændighed, at Citadinus havde boet hos Prof. Torm, beviser ikke hans danske Nationalitet.

forhen. Hvor flere Bartskjærere fandtes i samme By, dannede de Laug og vare de ved deres Laugsartikler beskyttede mod „Bønhasers og Fuskeres“ Indgreb i deres Privilegier som Chirurger, og hvor kun en enkelt Bartskjær fandtes, havde han gjerne Eneret paa at øve „sit Haandværk“ der i Byen. Thi som et Haandværk, hvortil kun særlig manuel Færdighed udkrævedes, blev Chirurgien endnu i Praxis betragtet, om end Lægerne allerede i Christian IV.s Tid og fremdeles i Fredrik III.s Tid navnlig paa deres Udenlandsreiser studerede ogsaa Chirurgien og der umiskjendelig viser sig en større Interesse for denne Gren af Lægevidenskaben; men om end de theoretisk studerede den med større Iver, end tidligere, og maaskee i Udlandet, hvor Chirurgerne idetmindste paa sine Steder vare i større Anseelse, end herhjemme, endogsaa toge practisk Deel i dens Udøvelse, saa lode de det dog hertillands blive ved det Gamle, søgte saavidt muligt at hævde sig selv Behandlingen af de indvortes Sygdomme — undtagen i Pesttider, saa vare Bartskjærerne gode nok — og viste de udvortes Sygdomme, de chirurgiske Tilfælde, til Bartskjærerne. Disse fik deres Lærdom og Uddannelse, som tidligere, ad rent practisk Vei, begyndte som Bartskjærdrenge, bleve efter afholdt Prøve Svende og derpaa efter „Mesterstykket“ Mestre; hvorvidt de fik nogen egentlig anatomisk Undervisning, navnlig ved at besøge de offentlige anatomiske Demonstrationer, hvortil Simon Paulli i Christian IV.s Tid indbød dem, vide vi for dette Tidsrums Vedkommende Intet om. I Th. Bartholins Programmer til Dissectionerne specificeres de Indbudte ikke saaledes, som Paulli gjorde det, og Bartskjærerne nævnes derfor heller ikke; andensteds har jeg heller ikke funden nogen Udtalelse, hvoraf det kunde sees, om de vare tilstede; men det var jo ialtfald kun en lille Deel af Bartskjærernes store Mængde, som kunde nyde godt deraf, og navnlig vare alle i Provindserne Boende jo udelukkede derfra. Imidlertid indsaae Lægerne dog, at det var paa Tiden, at der gjordes Noget

for at hæve Chirurgien til et noget høiere Standpunkt, end den hidtil havde indtaget, og man mente da at kunne opnaae dette, dels ved at en vis anatomisk Kundskab krævedes af Bartskjærerne, dels ved at vaage over, at saavel Indicationerne for chirurgisk Indgriben stilledes af en Læge, som at Udførelsen af Operationer overværedes af en Saadan. I de oftere omtalte, af det medicinske Facultet mellem 1660 og 66 vedtagne Bestemmelser, som man ønskede ved kongelig Confirmation ophøiede til Lov, var det saaledes vedtaget, at alle Bartskjærsvende, førend de optoges i Lauget eller fik Tilladelse til at udøve Chirurgien, skulde examineres af det medicinske Facultet i Forening med Bartskjærlaugets Oldermand, „for at det kunde undersøges, om de vare saaledes oplærte i Chirurgi og Anatomi, at Udøvelsen af deres Kunst med Sikkerhed kunde betroes dem"; ligeledes bestemtes det, at ingen Bartskjær maatte uden en autoriseret Læges Villie og Samtykke aarelade eller sætte Blodkopper i alvorlige Sygdomme, og endelig bestemtes for Operateurernes Vedkommende, at de skulde afholde sig fra Herniotomi eller Stensnit og fra Cataractoperation eller andre indgribende Øienoperationer, saalænge Patienten af en autoriseret Læge præpareredes med indvortes Midler, og naar Operationen da skulde foregaae, skulde en Læge være tilstede, ligesom den øvrige Behandling skulde ledes af ham. At disse Bestemmelser ikke i Fredrik III.s Tid fik Lovskraft, er allerede tidligere omtalt; men de vidne dog klart om Lægernes Erkjendelse af, at der burde gjøres Noget for Chirurgien, og deres Ønske om, saavidt muligt, at sikkre Publicum imod en skadelig og farlig chirurgisk Behandling. At forresten Bartskjærerne, om end de ganske vist vare saare langt fra at være videnskabelige Chirurger, dog paa denne Tid maaskee har staaet paa et noget høiere Standpunkt i det Hele, end tidligere, kunde man maaskee antage, dels deraf, at Lægernes Klager over deres Uvidenhed og Uduelighed i dette Tidsrum langtfra ere saa høirøstede og almindelige, som tidligere, dels

af, at Bartholin omtaler flere Chirurger, f. Ex. Philip Hacquart og Daniel Aspach, ikke alene med Tillægsord som „peritissimus, clarissimus“ o. lign., hvilket kunde være en Convenientssag, men i det Hele paa en Maade, som vidner om en vis virkelig Agtelse for disse Mænd og deres Dygtighed.

Nye Laugsartikler findes egentlig ikke at være givne i denne Konges Tid, heller ikke udkom Love eller Forordninger, som tilsigtede at ordne Medicinalforholdene, hvad Chirurgerne angik, og Forordningen af $\frac{10}{1}$ 1619 var saaledes endnu den eneste Rettesnor. Vel fik Kjøbenhavns Bartskjærere under $\frac{18}{2}$ 1668 nogle Laugsartikler; men det var egentlig kun de gamle, som bekræftedes af Kongen, og $\frac{21}{10}$ 1668 udgik dernæst et kgl. Reskript om, at Bartskjærerne paa Christianshavn skulde rette sig efter de for Kjøbenhavns Laug givne Artikler. Derimod finde vi, ligesom tidligere, at der fra Bartskjærerne indløb Klager over forskjellige Indgreb af Folk udenfor Lauget, hvilket da gav Anledning til Reskripter om at haandhæve Bartskjærlaugenes og de enkelte Bartskjæreres Rettigheder [1].

Under Kjøbenhavns Beleiring fik Bartskjærerne her en hel Deel at tage vare, idet de maatte virke som Militærchirurger og tage sig af de under Stadens Forsvar Saarede, som overgaves til deres Forsorg, og det hedder herom i „Leierspolitiet“ [2]: „De gode, fornemme Badskjærer med deres Svende og Drenge lode sig — hvilket deres Laug til største Berømmelse ihukommes — hver Dag, naar Udfald skete, finde villige og redebonne, i Porten strax antage de Qvæstede, dennem i en Hast forbandt og dennem flittigen opvartede indtil det sig med dennem forandrede.“ Sandsynligvis fandtes dog samtidig virkelige Feltskjærere i Staden; idetmindste vare de der strax efter Beleiringens

---

1) Herh. Arch., p. 171, Hübertz: Actst. ved Aarh. II, p. 246, Fogtm. Reskriptsaml.

2) Nyerup: Efterr. om Fredr. III, p. 169—70.

Ophør og gjorde da Bartskjærerne Skade ved at practisere, hvorfor det ved et Kongebrev blev dem forbudt at gjøre Bartskjærlaugets Mestre Afbræk i deres Næring[1]).

Ved **Hæren** havde man i Fredrik III.s Tid, ligesom under de foregaaende Konger, leiede Feltskjærere, som vistnok toges i Bartskjærernes og maaskee Operateurernes Klasse, men som ikke hørte til Lauget og derfor heller ikke maatte practisere udenfor Hæren. De kunde udnævnes og afskediges af Regimentscheferne uden de overordnede Myndigheders eller Kongens Vidende, og i Grunden var det maaskee ligesaa meget, om ikke mere, deres Bestilling, at barbere Officerer og Mandskab, som at behandle de saarede Krigere[2]). Hvad egentlig Lægetilsyn angaaer, da finde vi deraf intet andet Spor, end at, som tidligere omtalt, Jacob Svabe $\frac{15}{8}$ 1658 fik Ordre til at tilsee de syge Soldater.

Af disse Feltskjærere finde vi næsten ingen nævnede, hvilket vel har sin Grund dels i deres ringe Anseelse, dels i, at de for en stor Deel forlode Landet efter endt Felttog og droge andensteds hen for at tjene deres Brød. For dette Tidsrums Vedkommende kunne kun to Mænd nævnes, nemlig Nicolaus Barner, som Aar 1700 døde i Kolding[3]), og en Feltskjærer Bonsach, som i Fredrik III.s Tid maa have levet i Odense[4]).

---

1) Herh. Arch., p. 172, Herh. & Mansas Saml., p. 66.

2) Herh. & Mansas Saml., p. 66.

3) Fyhn: Efterr. om Kolding, p. 72, Pontopp.: D. Atl. V, p. 899. Hans Gravskrift lyder, efterat det er sagt, at han og hans Hustru, Catharine Thormulen, vare begge fødte i Husum 1636 og 1641, saaledes: „Er hat anfangs, nach seiner Wanderschafft, dem durchl. Churfürst von Brandenburg in den Polnischen Kriege F. W. zu Pferde, nachmals dem Römischen Keiser Leopoldo zu Fus und nachmals zwey Könige in Dänemark F_3 und C_5 beyde zu Fus und zu Pferde, in allen ab und zu in die 42 Jahren rühmlich gedienet, welches mit seinen richtigen Testimonien zu beweisen ersehen.“

4) Suhms Saml. I, H. 2, p. 25.

Ved **Flaaden** betjente man sig ogsaa, ligesom hidtil, af udskrevne Bartskjærere med deres Svende, som Kjøbstæderne maatte „udrede“, og som altsaa ligefrem udskreves, naar man havde dem behov, og da maatte møde med deres „stafferede Kister“. For Flaaden gjordes dog forsaavidt mere, end for Hæren, som der 1667 udnævntes en Medicus for Flaaden, Fredrik Hammerich, som 1676 var gageret med 500 Rd. aarlig, og noget Lignende har han vel ogsaa havt i Fredrik III.s Tid; men forresten udgjorde Bartskjærerne Flaadens, som Hærens Lægepersonale.

Ogsaa Fredrik III. havde sine **Livchirurger**, hvoraf Charles le Sage ogsaa havde tjent Christian IV. og Marcus Schmiden, som døde 1657, sikkert havde levet i forrige Tidsrum, ligesom Philip Hacquart, der var Livchirurg hos Fredrik III. og Christian V.

I **Kjøbenhavn** fandtes foruden de kongelige Livchirurger og Chirurgen ved Holmen, hvis Navn vi ikke kjende for dette Tidsrum, tillige Bartskjærlauget, hvis Artikler bleve bekræftede af denne Konge, og forsaavidt man vil regne Christianshavn med til Byen, blev Mestrenes Antal paa en Maade forøget, idet de i sidstnævnte Deel af Staden boende Bartskjærere fik Befaling, at holde sig de kjøbenhavnske Laugsartikler efterrettelige; men deres Virksomhed paa Christianshavn ansaaes altsaa ikke for Indgreb i de kjøbenhavnske Collegers Næring.

Ligesom i det Hele kun faa Bartskjæreres Navne ere komne til os fra den her omhandlede Periode, saaledes er det ogsaa Tilfældet med de kjøbenhavnske Mestre. 1651 maa Peter v. der Stylle have levet i Kjøbenhavn, eftersom hans chirurgiske Haandbog udkom i dette Aar. Bogen var af ringe Værd, men benyttedes dog i lang Tid som Lærebog for de vordende Bartskjærere, og den viser dog idetmindste, at ogsaa en Mand af denne Klasse kunde være i Besiddelse af saa megen Dannelse, at han kunde optræde som Forfatter. Ogsaa en anden Bartskjærer, Jonas Nielsen, udgav i dette Tidsrum en Pjece, nemlig 1662

et Stridsskrift imod Jacob Svabe i Anledning af Behandlingen af en Dreng, som døde, og paadrog sig herved en Retssag, hvis Udfald imidlertid er ubekjendt[1]). Den samme Jonas Nielsen eiede et Hus, hvorpaa han 1666, maaskee ved dets Bygning eller hans Overtagelse deraf, satte en latinsk Indskrift[2]); dengang boede han altsaa endnu her i Byen.

En Bartskjær, som Bartholin oftere omtaler som en dygtig Chirurg, og som var beslægtet med Philip Hacquart[3]), var Daniel Aspach, som 1661 var i Kjøbenhavn og endnu levede her i Christian V.s Tid[4]). Ogsaa

---

[1]) Sagen findes i Barthol. Epp. medd. Cent. III., p. 223, 428 og 438. Det var en Dreng, som havde en Svulst i den ene Nates, J. Nielsen havde indgnedet Mercur. præcipitatus; Drengen havde faaet Diarrhoe og Krampe og var død, og Svabe erklærede Symptomerne for fremkaldte ved Behandlingen. Det med. Facultet erklærede: „Mercurium præcipitatum probe præparatum in steatomate partis musculosæ & remotæ externe tantum quantitate duorum granorum per tres quatuorque dies adhibitum, non posse ex se diarrheam vel Paralysin vel metum mortis adferre.“ Herover blev Bartskjæreren hovmodig, skrev den omtalte Pjece, hvori han synes at have hoveret over og villet aldeles tilintetgjøre Svabe, og som han lod sælge paa Gader og Stræder. Svabe, som dengang var i Begreb med at reise til Sverrig, lod da J. Nielsen indkalde for Retten og æskede en ny Erklæring af Facultetet („statuit judicio cum Chirurgo experiri, nosque in aliam sententiam flectere“, siger Bartholin). Her synes det nu rigtignok, at den collegiale Følelse har temmelig stærkt paavirket Facultetet; thi dets Erklæring gik nu ud paa, at da Præcipitatet blev indgnedet paa et nærved „Sphincterem ani, insigni sensu præditum,“ beliggende Sted og Acterne udviste, at derefter vare fulgte heftige Symptomer, nemlig „dolores, tremores & motus convulsivi“, saa kunde Facultetet ikke dømme Andet, end at Døden kunde fremskyndes ved dette Middel. Hvad videre skete, er ubekjendt.

[2]) Audi vide tace Si vis vivere in pace (Resen: Inscriptt. hafn., p. 270).

[3]) Barthol.: Epp. medd. Cent. III, p. 71.

[4]) Acta med. & phil., flere Steder.

Henrik Jacobsen Skriver, som ligeledes omtales af Bartholin med Agtelse. og som synes at have været en Mand med mere end almindelig Interesse for sit Fag, har vistnok levet her under Fredrik III.s Regjering; muligen har ogsaa Christian Streit og Niels Boje været her paa denne Tid.

I Aaret 1653 flyttede Bruno Jacobi, „Oculist und Chyrurgus", som 1642 havde faaet Privilegium i Odense, til Kjøbenhavn, hvor han senere døde og begravedes i Frue Kirke.

I **Hillerød** levede den under den forrige Konge omtalte Peder Tygesen, hvem Kongen $\frac{23}{2}$ 1649 paalagde Otto Powisch at beskytte mod "Bønhaser og Fuskere", som gjorde Indgreb i hans Næring [1]).

I **Odense** har jeg ikke funden nogen af det derværende Laugs Mestre nævnet; men indtil 1653 boede Bruno Jacobi her.

I **Aarhus** indgave 1656 Poul Reinhard Krahmer og David Woldter Klage over en afsat Præsts Hustru, som gav sig af med at aarelade og curere [2]), og 1662 var idetmindste Krahmer her endnu, da han i dette Aar gjorde Afbigt, fordi han i Fortrydelse havde opsagt sit Borgerskab, som han dog ønskede at beholde [3]). 1661 tog Geert

---

[1]) Herh. Arch., p. 171.

[2]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 246.

[3]) Da denne Afbigt er ret characteristisk, skal den her vedføies: „Eftersom Jeg Fattige Mand for Nogene Rom thiid siden Vdi hastmodighed (Formedelst Een Strenge Inquartirung mig Aff welb. Hr. Commissair Var paalagt allene) paa Aarhus Raadstuffue opsagde mit Borgerschab doch Iche I Forsadthige Veiss Vdi Meningh at mig saadan Last iche mere Burde att paaliggis End de Andere Bartscher mine med Borgere her vdi Byen, saa Effterdj Jeg siden Lige wed mine Andere med Borgere haffuer Vdstaad Byenss thynge, Beder Jeg paa det flittigste well wise Borgermester Och Raad mig saadan Min forseelse ville Gunstige effter Giffue, Jeg Loffuer her effter som

von Nichten Borgerskab, og han levede her endnu 1703, men var da gammel og affældig. Han findes nogle Gange i Christian V.s Tid at være bleven brugt ved offentlige Forretninger, og han havde en Hustru, som ogsaa gav sig af med Behandling af Syge.

I **Bergen** omtales Ingen i dette Tidsrum udtrykkelig som Bartskjærer; men der var utvivlsomt et Bartskjærlaug der i Byen. Derimod nævnes Henrik Schum 1660 som Ansøger om kongelig Confirmation paa en Badstue, han havde midt i Byen, og han tilbød at betale 250 Rd., naar han opnaaede det med samme Privilegium, som Andre [1]). I August 1668 kom til Bergen Jacob Hoervold, „Oculist, Sten- og Broksnider, Liv.- og Saarlæge fra Staden Breslau,“ som døde samme Efteraar [2]).

De her nævnte Mænd ere de eneste, jeg har funden omtalte i dette Tidsrum; men naturligvis levede her langt flere i hele Riget, og faa vare vistnok de Kjøbstæder, hvor der ingen Bartskjær fandtes; men deres ringe Anseelse og den Omstændighed, at saagodtsom ingen af dem har efterladt sig Skrifter, ere vistnok for Størstedelen Skyld i, at saa faa af Navnene paa hin Tids Chirurger ere naaede til os.

Andere Erlige mend mine Medborgere mig att anstille Att Minne Kiere Øffrighed eller Ingen Sig Schall I Nogen Maader haffue Offuer mig at besuære, Och Findis dem alle met thiennistpligtighed Offuer bødig aff Min fattige Effne och Formuffue, Ønscher Dennem Samptlig Wed Lang Warig hellsen och Wellstandt wnder Gudtz beschiermelse For Wagtende Nogen Gunstig Suar her Paa.

Aarhus den 13 Martij 1662.

Ihr dienst williger
Paulus Reinhardt Krahmer Eh.

(Hüb. Actst. II, p. 156—57.)

1) N. Mag. II, p. 380.

2) ibid. II, p. 229.

E. Fødselshjælpere.

Med Jordemodervæsenet stod det fremdeles til paa den gamle Vis, og Th. Bartholin klager bitterlig over Jordemødrenes Ukyndighed og Mangel paa Duelighed i det Hele[1]), som var Skyld i, at de begik „saa mange og saa grove Feiltagelser, at jeg vilde trættes ved at opregne dem“, siger han. Ogsaa for dem kunde den forbedrede anatomiske Undervisning have været til Nytte, og Bartholin undlod ikke at opmuntre de kjøbenhavnske Jordemødre til at bivaane hans offentlige Demonstrationer af qvindelige Lig; men kun en Eneste havde benyttet sig deraf, hvorfor ogsaa Bartholin roste hende og privat underviste hende end yderligere i den for hendes Forretning væsentlige Anatomi. I Reglen fik de ingensomhelst ordentlig Undervisning, hverken i Anatomien af de qvindelige Fødselsdele eller i den egentlige Jordemoderkunst, og ingen Prøve blev anstillet, hvorved de kunde vise deres Dygtighed; kun Præsten skulde undervise dem og Øvrigheden tage dem i Ed, dermed var Jordemoderen færdig og af Staten erkjendt for duelig til sin Forretning. Ligesom Th. Bartholin havde Øie for det Utilstrækkelige og for Samfundet ligefrem Farlige i den bestaaende Tilstand af disse Forhold, saaledes havde Lægerne det sikkert i det Hele, og i de af det medicinske Facultet vedtagne, oftere omtalte Bestemmelser var det derfor ogsaa vedtaget, at Enhver, som vilde være Jordemoder, skulde først prøves af det medicinske Facultet og den ældste Jordemoder og af Facultetets Decanus have et Testimonium om sin Duelighed, førend det blev hende tilladt at practisere; men da disse Bestemmelser i det Hele ikke fik Lovskraft i Fredrik III.s Tid, var det Samme jo ogsaa Tilfældet med den Artikel, som vedrørte Jordemoderexamen.

---

[1]) Th. Barthol.: De insolit. part. hum. viis, p. 150—60; Med. Dan. dom., p. 404.

I sit Skrift „De insolitis partus humani viis" omtaler Th. Bartholin de Pligter, som paahvilede Jordemødrene[1]. idet han i denne Henseende citerer Platos Ord og giver tilkjende, at det Samme passer ogsaa paa den nuværende Tid, og han siger da:

1) De skulle afgjøre, om Svangerskabet er tilstede eller ikke.

2) De skulle ved Lægemidler lindre den Fødendes Smerter.

3) De skulle komme dem, som have ondt ved at føde, til Hjælp og trække Fosteret frem; men synes dette dem at ville komme i urette Tid, skulle de standse det og støde det tilbage.

4) De skulle være som Brudeførersker og forene Mænd og Qvinder eller adskille de Forenede, „quia gnaræ esse debent, quod in solum quam plantam, quodve semen jacere deceat".

5) Det fødte Fosters Navlestreng skulle de overskjære, og ved dennes Underbinding skulle de efter Aristoteles's velbegrundede Paamindelse anvende Eftertanke (*διάνοια*).

6) De skulle svøbe Barnet paa hensigtsmæssig Maade.

7) At de ogsaa forhen har vadsket Børnene, fortæller Plautus.

Disse vare de Pligter, som ansaaes for at paahvile Jordemødrene, og det er dog vistnok sandsynligt, at ogsaa den Nyfødtes Rensning er tilfalden Jordemoderen, og at den Sætning, at de forhen har vadsket Børnene, kun er fremsat saaledes, fordi Bartholin overhovedet ligefrem oversætter Plato ved Optællingen af Pligterne. Forat nu Jordemoderen kunde opfylde disse Pligter, skulde hun smykke sin Sjæl med Gudsfrygt og Omhu for den Barselkone, som havde betroet sig til hende, dernæst skulde hun forstaae den Kunst, hvis Udøvelse hun havde paataget sig, og „kjende

---

[1]) L. cit., p. 160—70.

Forskjel paa Uterus og Vesica" samt have den Indsigt, som var fornøden, for at hun under alle Hændelser kunde med Forstand bevare det rette Herredømme over Barselkonen og vide at gribe ind i det rette Øieblik. Hun skulde optræde med Blidhed, naar hun ikke traf paa ulydige Barselkoner, være munter og ædruelig og adlyde de ved vanskelige Fødseler tilkaldte Læger. Hun skulde altid give Mødrene Haab om mandligt Afkom, „inprimis si maribus delectari puerperam prævideat". Hun skulde have tilstrækkelig Legemsstyrke og passende Alder til at udholde Anstrengelser, være effæta & vidua, men baade have undfanget og født. Fremdeles skulde hun have smaa Hænder med lange og bløde Fingre uden haard Hud af andet Arbeide og være sund, „ne scabiem suam sanis puerperarum partibus affricent" [1]).

Man vil let see, at de Egenskaber, man dengang fordrede, at en Jordemoder skulde være i Besiddelse af, i Virkeligheden ere i det Væsentlige de samme, vi nuomstunder ansee for ønskelige; men efter Bartholins eget Udsagn vare der kun saare Faa eller næsten Ingen, som fyldestgjorde Fordringerne. Hvad Kundskaberne i Anatomi angik, da vare Jordemødrene, som omtalt, saare uvidende, og deres Hjælp under Fødselen var ogsaa ofte raa og altid kun støttet til, hvad Erfaring havde lært dem selv eller Andre af deres egen Klasse, idet de skammede sig ved eller lode haant om at lære af Lægerne. Baade Mødre og Børn lede efter Bartholins Ord ofte mere eller mindre Overlast, og deres Hovedfeil under Fødselen var efter hans Udsagn den, at de ikke forstode at gribe det rette Øie-

---

[1]) „cujus singulare exemplum habet Burgesia I Obs. obstet., cujusdam obstetricis lue Venerea infectæ, quæ infecit plures quam 35 familias, & dissidia inscia inter maritos uxoresque seminavit; infecti Viri uxores culpare, & hæ, suæ integritatis consciæ, culpam in maritos conjicere" (Th. Barthol.: l. c., p. 170).

blik, men lode Barselkonerne arbeide sig trætte før Tiden for deres Medvirken var kommen.

Som en af Jordemødrenes Pligter opstilledes den, at være de tilkaldte Læger lydige, og det sees altsaa, at Lægerne undertiden hentedes, hvor der fandtes Vanskeligheder for Fødselen. Dette skete dog ikke i den Hensigt, at der skulde foretages nogen manuel eller instrumental operativ Indskriden; thi derpaa indlode Lægerne sig dengang slet ikke; Bartholin siger selv, at han aldrig havde udøvet Jordemoderkunsten, om end han vistnok oftere havde været tilstede ved Fødseler; men Hensigten med Lægens Tilkaldelse var kun, at faae anvendt forskjellige Lægemidler, som antoges at kunne lette og befordre Fødselen, og som saadanne nævner Bartholin [1]) Basilicum, Lavandula, Stamina liliorum candidorum, Angvillæ jecur in furno exsiccatum, Testiculi equi castrati („quos exsiccatos profuisse observavimus") og nogle flere indenlandske Lægemidler.

Kunde nu hverken Jordemoder eller Læge tilendebringe Fødselen, maatte Bartskjærere eller Operateurer lægge den sidste Haand paa Værket, og det synes da, at man navnlig har anvendt Embryotomien som sidste Tilflugt, hvilket vel ogsaa var den eneste Operation, som man kan tænke sig, at Chirurger af den Art kunde finde indiceret og kunde udføre, og at den da er udført paa en Maade, som sikkert ofte har kostet Moderen Livet eller idetmindste tilføiet hende meget betydelige Læsioner, kunne vi ikke tvivle om.

F. Hospitaler.

Hospitalsvæsenet stod for Landets egentlig Befolkning ganske paa samme Standpunkt, som tidligere; man havde

---

[1]) Med. Dan. dom., p. 176.

Lemmehospitaler, men ikke egentlige Sygehuse, beregnede paa Patienters Behandling og Helbredelse, og til hine hørte blandt Andre St. Jørgens Hospital, som 1659 under Beleiringen blev ødelagt, men 1665 paany opbygget paa et andet Sted nærmere ved Kallebod Strand. Derimod skete der et bestemt Fremskridt i denne Periode derved, at der oprettedes et virkeligt Sygehospital for Landets Forsvarere, og ligesom der i det Hele i medicinal Henseende sørgedes bedre for Flaadens Besætning, som jo ogsaa bestod af Landets egne Sønner, end for Landhærens Mandskab, som jo idetmindste for en stor Deel bestod af hvervede Tropper, saaledes var det ogsaa navnlig for Orlogsmatroserne, at der oprettedes et Hospital.

Vi har allerede tidligere udtalt den Formodning, at der paa Holmen fandtes et Sygehus, hvor de syge og saarede Orlogsfolk kunde behandles af Holmens Bartskjær, og at et saadant idetmindste i Fredrik III.s Tid existerede, see vi af et Extract af Bremerholms Mandskab $\frac{15}{10}$ 1655 [1]), hvor der anføres en „Forstander i Sygehuset", som lønnedes med $113\frac{1}{2}$ Rd. aarlig. Bartskjærer nævnes ikke i dette Mandtal; men at en Saadan har behandlet dem, som indlagdes i Sygehuset, er dog udenfor al Tvivl. Tilstanden i dette Sygehus var imidlertid ved den svenske Krigs Udbrud saare slet; men da Præsten Wallensbek gjorde Kongen opmærksom herpaa, lod han Sagen undersøge af Poul Moth og Philip Hacquart Nytaarsdag 1658, og da deres Beretning stadfæstede Præstens Klage, skjænkede Kongen $\frac{2}{1}$ 1659 en stor, grundmuret Bygning paa Nyholm til Holmens Sygehus [2]) og grundlagde derved det saakaldte Qvæsthus, som dog først fik sin egentlige Fundats $\frac{17}{11}$ 1659, og som var bestemt til at optage de i Krigen saarede Orlogsfolk, som der skulde behandles af de til Flaaden hørende Bart-

---

[1]) Garde: Efterr. o. d. danske Sømagt I, p. 154

[2]) N. D. Mag. II, p. 341.

skjærere. Invaliderne, som maatte ansees for uhelbredelige, bleve derimod efter endt Behandling indlagte i de almindelige Lemmehospitaler eller paa anden Maade forsørgede.

For Soldaterne stiftedes intet saadant Sygehus; men under Beleiringen blev temporært et Sygehospital oprettet for dem paa Christianshavn[1]), og forøvrigt benyttedes Laugshusene og „det store Compagnis Hus“ som Lazarether, hvor „de qvæstede og kranke Soldater og Baadsfolk, som ikke havde andet Qvarter og Lossement“, bleve behandlede[2]); men disse Foranstaltninger vare af ren temporær Beskaffenhed og ophørte med de særegne Omstændigheder, som havde kaldt dem tillive.

G. Apotheker.

Vi have i forrige Afsnit seet, hvad der under Christian IV.s Regjering gjordes for at ordne Apothekerforholdene, og de i den Tid vedtagne Bestemmelser vedbleve fremdeles at gjælde i Fredrik III.s Tid, hvorimod intet Nyt af Betydning indførtes, idet hverken nye Lovbestemmelser udstedtes eller nogen ny Taxt fastsattes, saa at Taxten af 1645 var den gjældende under hele denne Konges Regjering. Visitationer af Apothekerne vare, som bekjendt, paabudte 2 Gange aarlig, ikke alene for Kjøbenhavns Vedkommende, men ogsaa i Provindsbyerne; men de ere neppe blevne synderlig accurat afholdte, og vi see ogsaa, at det for Provindsapothekers Vedkommende endnu ved specielle Paabud gjordes Lægerne til Pligt, naar Klager vare indløbne, at eftersee Officinerne, ligesom det endnu 1668 var fornødent at paaminde det medicinske Facultet om at visitere Apo-

---

1) Herh. & Mansas Saml., p. 65.

2) Nyerup: Efterr. om Fredr. III, p. 169 (Uddrag af „Leierspolitiet“). Mærkeligt nok nævnes her ogsaa „Baadsfolk“, som synes at maatte have henhørt til Qvæsthuset.

thekerne i Kjøbenhavn „efter Ed og Pligt“. At dog Lægerne selv erkjendte Visitatsernes Nytte og Nødvendighed, fremgaaer af de ofte omtalte Bestemmelser, som vare vedtagne af det medicinske Facultet, og hvoriblandt ogsaa fandtes endeel, som angik Apothekerne og deriblandt ogsaa om Visitatser; men at man alligevel ikke var synderlig tilbøielig til at foretage dem, see vi i Fredrik III.s Tid, ligesom under Christian IV., flere Tegn paa.

Medens ingen ny Taxt fremkom i dette Tidsrum, fik man derimod en Slags Pharmacopoe, Noget, man hidtil havde savnet aldeles. I Aaret 1658 udgav nemlig Th. Bartholin som det medicinske Facultets Decanus „Dispensatorium Hafniense, Jussu Superiorum a Medicis Hafniensibus adornatum“. Denne Bog, som efter Bartholins Angivelse var udarbeidet af ham i Forening med Jacob Janus, Peter Bülche, Simon Paulli, Christian Fabricius, Poul Moth, Jacob Svabe, Henrik Fuiren og Ahasverus Payngk, og ved hvis Tilblivelse Christian Ostenfeld og Rasmus Bartholin desuden siges at have givet gode Raad, indeholdt en Fortegnelse over de Midler, som de kjøbenhavnske Læger, og vel ogsaa i det Hele Landets Lægestand, benyttede i deres Virksomhed, og angiver deres Sammensætning og det indbyrdes Vægtforhold af de deri indeholdte Simplicia. Der opregnes henved 800 forskjellige Lægemidler, som for en stor Deel ere af meget sammensat Beskaffenhed[1]), hvilket jo i det Hele hørte til den Tids pharmacologiske og thera-

---

[1]) Antidotus Mathioli indeholdt saaledes 128 Ingredientser, hvoriblandt flere Composita, Aqua Vitæ Alba Saxonica Reformata 94, Theriaca Andromachi 64, Ungv. Martiatum Nicolai 61, Aqua apoplectica 51 (lutter Vegetabilia), Mithridatum Damocratis 49, Lithontribon Nicolai 41, Pillulæ Lucis Majores 32, Confectio Hamech 26 osv. Flere Midler benævnes „Nicolai“, som Lithontribon Nicolai, Diaprasio Nicolai, Ungv. Martiaton Nicolai, Pillulæ sine quibus esse nolo Nicolai; skulde det montro være Esben Nielsen Halveg, som har componeret dem?

peutiske Sædvane og Anskuelser; men idetmindste Bartholin synes dog at have havt noget Blik for det Uheldige heri, idet han dels raader til at bruge simple, indenlandske Lægemidler, dels i sin Fortale til Dispensatoriet siger: „Tritissimis Mithridatis, Theriacis etc. Antidotis pepercimus, quæ sine sacrilegii metu vulgus nollit immutari. Dandum aliquid venerandæ antiquitati, & superstitioso mortalium generi", hvilket viser, at man har medtaget adskillige Ting, hvis Virksomhed man egentlig ikke mere havde synderlig Tro til, men som Folk nu engang vare vante til at bruge og kunne faae paa Apothekerne. Endskjøndt dette Dispensatorie siges at være udarbeidet „Jussu Superiorum", var det dog neppe en saadan autoriseret Rettesnor, som Nutidens Pharmacopoe, men kun en Foranstaltning til Lettelse baade for Læger og for Apothekere under den daglig forefaldende Ordination og Expedition; men at det forøvrigt var Facultetets Mening, at den skulde ophøies til en virkelig Pharmacopoe for hele Riget, sees ogsaa af de samme Bestemmelser, vi saa ofte har omtalt, og hvor det i den 19de Art. hedder: „alle Apothekere i dette Rige skulle følge Dispensatorium Hafniense".

At der i Fredrik III.s Tid ikke fremkom nogen ny Taxt, er allerede sagt; men at der omtrent paa samme Tid, da Dispensatoriet udgaves, ogsaa paatænktes en ny Taxt, synes at fremgaae af Bestemmelsernes 19de Artikel, hvor det hedder, at Apothekerne skulle sælge deres Lægemidler til den Pris, som den af samme Læger (som havde udgivet Dispensatoriet) undertegnede Taxt foreskrev. Har en Saadan da været paatænkt eller maaskee under Arbeide, er den dog ikke bleven endelig vedtagen eller udkommen; men at man virkelig følte Trang til en saadan, sees dels af Bartholins Klager over Apothekernes høie Priser[1]), dels af, at der $\frac{23}{12}$ 1668 udgik et kgl. Reskript til det medicinske

---

[1]) Med Dan. dom., p. 178.

Facultet om at forfatte en Apotheker-Ordinants og en Taxt; men denne udkom først under Christian V.

Hvad Apothekernes Vilkaar angaaer, da skulde man a priori synes, at de maatte være ret gode, da de vare fritagne for Skatter og Tynger og ved Privilegierne beskyttede mod Andres Indgreb i deres Næring, medens de selv havde Ret til at forhandle forskjellige Varer, som ellers hørte til Urtekræmmeres, Materialisters og Conditornes Handelsomraade. Var Landet dernæst end efter Omstændighederne ret godt forsynet med Apotheker, kan det dog neppe siges at have været overfyldt, og Landfarernes Medicinalhandel indskrænkedes stadig mere og mere[1]), saa at Betingelserne for Apothekernes Opblomstren synes at maatte have været gunstige; men Th. Bartholin siger dog om dem, at „de fleste kjæmpe med en glimrende Elendighed, og Apothekerne vilde ikke indbringe nok til at leve af, naar ikke Kryderier og Vin eller Brændevin og Snustobak eller andre Byfornødenheder og Landbrug kom den trængende Mester tilhjælp“[2]). Det var derfor heller intet Under, at de med al mulig Iver søgte at forsvare deres Rettigheder og Privilegier og derfor jevnlig indgave Klager over Kjøbmænd og Andre, som gjorde Indgreb i deres Næring, hvilke Klager dels gave Anledning til Retssager, dels bevirkede Undersøgelser af det medicinske Facultet og Bestemmelser af de Stoffer, som Apothekerne skulde være eneberettigede til at sælge, dels endelig fremkaldte Kongebreve og Reskripter til vedkommende Embedsmænd om at haandhæve Apothekernes Rettigheder. At disse hyppige Klager vel kunde være nødvendige, skal ikke nægtes; men det er paa

---

[1]) Under Fredrik III. synes endog særlig kgl. Bevilling at have været fornøden, for at reise omkring med Medicamenter, idetmindste gaves $\frac{21}{10}$ 1667 en saadan til en „Materialist von Wien“, Reinhardt Speer, som reiste omkring og falbød Oleum Petræ og Ungula Alcis. (Arch. f. Pharm. XXI, p. 243—44).

[2]) Med. Dan. dom., p. 179.

den anden Side indlysende, at de ikke bidroge til at gjøre Apothekerne velsete hos Publicum, som naturligvis bestandig fandt Medicamentpriserne for høie og mente at have gyldig Grund til Klage i denne Henseende, saa at man vanskeligere kunde forstaae, at Apothekerne endda vare saa nøieregnende med uberettiget Concurrence. Hvad et Provindsapothek paa den Tid var værdt, faaer man et Skjøn om ved at see, at i Skiftebrevet af $\frac{11}{7}$ 1657 efter Folmer Thomsen i Aarhus var Apotheket vurderet til 802 Dlr. 20 ß (altsaa omtrent 4000 Rd. i vore Penge)[1].

Forholdet til Lægerne var i dette Tidsrum ikke bedre, end under Christian IV.s Regjering, og Grundene hertil vare de samme, som dengang. Naarsomhelst Th. Bartholin omtaler Apothekerne, giver han dem gjerne et lille Hib, og udførligere har han i sin Bog De Medicina Danorum domestica, som navnlig har til Hensigt at opmuntre Folk til at hjælpe sig i Sygdomstilfælde med de Simplicia, som Landet selv frembringer, udtalt sin Dom om Apothekerne; kan den i Et og Alt antages for ganske retfærdig, har de ganske vist ogsaa i mange Henseender givet gyldig Grund til Misfornøielse. I denne Bogs 5te Afsnit: „De Pharmacopæa Danica" siger han: „Pharmacien eller den Videnskab, at componere de enkelte inden Fædrelandets Grændser producerede Lægemidler til forskjellige Sammensætninger, enten for at helbrede sammensatte Sygdomme, eller for at de desto kraftigere skulle udfolde deres Virkninger, eller for at de skulle blive behageligere for Ganen, eller endelig for at de skulle tjene til særligt Brug, forstaaer vor Almue ogsaa uden Apothekernes Hjælp. Dette er godt og heldigt indrettet, saa at Enhver med Fordeel kan benytte denne Naturens store Gavmildhed langt fra Officiner og Apothekere, hvilket Slags Mennesker ofte synes at være de Syge mere til Besvær, end til Gavn. Thi de have ved Medici-

---

[1]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 240.

nens Tilberedning kun Smag og Stadselighed for Øie og tømme Skufferne for at fylde Pungen med de Syges Sved og Penge. Der er god Grund til Klage, eftersom hine pompeuse Kunstnere neppe have sat deres Fødder indenfor vore Hoffers og Byers Grændser, førend de maa ved Love holdes i Tømme og tvinges til at holde sig inden deres Forretnings Grændser. De ere ikke til at stole paa. Fra at være Lægernes Tjenere har de altfor overmodigt svunget sig op til at være deres Herrer og snart indført slette Varer i deres Officiner, snart ved urigtig Tilberedning gjort Lægernes Recepter og Held til Intet, snart endelig sat en utaalelig Pris paa de gode Varer, medens Andre med Foragt for Lægerne og Forglemmelse af egen Pligt give sig af med at curere Syge og slaae stort om sig, som om snarere Vand og Ild, Liv og Død skulde forliges og Vinden slutte Fred og Forbund med Havet, end de skulde afstaae fra deres Talent og Sædvaner.“ Det er væsentlig de gamle Klager over Apothekernes ublue Priser og deres Lyst til at agere Læger; men Bartholin gjør endnu haardere Beskyldninger imod dem. „Af Bøndernes Fruentimmer,“ siger han, „kjøbe de indsamlede Urter og Rødder, for at spare Umage og gjøre sig Fordeel af Andres Arbeide, og naar de da har kjøbt dem, ombytte de dem ofte med udenlandske, enten forgjemte eller usikkre eller dyre Varer. Hvad selve Lægemidlernes Tilberedning angaaer, da beklager jeg de Syge, som istedetfor destillerede Vande ikke sjeldent kjøbe Brøndvand hos Apothekerne til en høi Pris, og ikke faa andre Feil betale de med deres Ødelæggelse.“ Det er unægtelig drøie Beskyldninger, og har Forholdet virkelig almindelig været saaledes, som Bartholin beskriver det, da trængte man sandelig haardt til den „Apotheker-Ordinants“, som Kongen befalede Facultetet at udarbeide, om det ellers var muligt derved at raade Bod paa saadanne Onder; dog tør man vel antage, at Skildringen er idetmindste noget farvet og væsentlig et Udtryk for det mindre gode Forhold, som bestod mellem Apothekere og Læger, og som

for Bartholins noget sygeligt pirrelige Sind vel kunde lade Apothekernes Skyggesider træde frem i et skarpere Lys, end for en roligere og mere upartisk Iagttager; men paa den anden Side er det vistnok utvivlsomt, at Klagerne over Apothekerne baade i den ene og den anden Henseende paa ingen Maade vare helt ubegrundede. Disse Misligheder ved Apothekervæsenet bevirkede derfor ogsaa, dels at Facultetet i sine Bestemmelser vedtog en hel Deel Artikler, som angik Apothekervæsenet og havde til Hensigt at ordne Forholdet mellem Apothekere, Publicum og Læger paa en tilfredsstillende Maade, dels at Kongen ved Reskript af $\frac{23}{12}$ 1668 befalede Facultetet at forfatte en „Apotheker-Ordinants“, en Befaling, som skulde synes saare let at kunne opfyldes, da Lægerne selv havde en saadan færdig; men muligen har denne ikke tilfredsstillet Kongen og saaledes ogsaa været medvirkende til bemeldte Reskripts Udstedelse, for at en anden Ordinants kunde udarbeides. At hele to Forslag derpaa i temmelig kort Tid ere fremkomne, see vi af, at det ved Reskr. af $\frac{4}{6}$ 1669 befaledes Otto Powisch og Peter Bülche at „gjennemsee og revidere 2 Projecter til en Apotheker-Ordning samt derover give Betænkende.“ Vi kjende imidlertid hverken disse Projecters Beskaffenhed eller de derover givne Betænkninger; men vi vide kun, at det først var i Christian V.s Tid, at der virkelig fremkom en Lov, hvorved Apothekerforholdene søgtes ordnede paa bedste Maade.

Ligesom under Christian IV., saaledes blev ogsaa i Fredrik III.s Tid Apothekernes Antal noget forøget i hele Riget, medens dog Norge forholdsvis fik de fleste nye Apotheker. Paa **Sjælland** fandtes, som tidligere, Apotheker i Kjøbenhavn, Helsingør, Kjøge og Sorø; men desuden fandtes i Fredrik III.s Tid Apothek i Roeskilde, som dog muligen har havt et saadant allerede under den forrige Konge. Paa **Lolland** fandtes Apothek i Nakskov og paa **Falster** i Nykjøbing, hvor Byen selv fik Apothek. I dette Stift blev saaledes Apothekernes Antal uforandret.

Paa **Fyen** oprettedes derimod foruden Apotheket i Odense et andet i Nyborg. I **Jylland** fandtes fra Christian IV.s Tid Apotheker i Viborg, Aalborg, Randers, Aarhus, Kolding og Ribe, hvortil i dette Tidsrum kom et Apothek i Fredericia[1]. I **Norge** fandtes Officiner i Bergen og Christiania, og hertil kom nye i Throndhjem og Christianssand. I **Skaane** fandtes Apothek i Malmø, og i **Bahuslen** oprettedes et i Kongelf faa Aar før Provindsens Afstaaelse til Sverrig.

Kjøbenhavn.

Rimeligvis fandtes ogsaa i Fredrik III.s Tid endnu Apothek paa Kjøbenhavns Slot; i ethvert Tilfælde fandtes et saadant endnu paa Fredriksborg Slot, som det sees af en Liste over Slottets Inventarium 1650[2]. Hvem der egentlig var Kongens **Hofapotheker** i de første Aar efter Regjeringens Tiltrædelse, er ikke ret bekjendt; muligt er det, at Samuel Mejer, som 1644 havde faaet Apotheket i Høibrostræde, men dog vedblev at tjene Christian IV. indtil dennes Død, ogsaa er vedbleven at være Hofapotheker hos Fredrik III. Dette kunde idetmindste stemme med,

---

[1]) Paa Herregaarden Rosenholm, hvor de lærde Rosenkrandser boede, havde allerede i lang Tid været en Apotheker, som dog sikkert kun var der for Herremandens Skyld og maaskee nærmest holdtes i alchemistisk Øiemed (Pontopp.: Marm. Dan. II, p. 154). En saadan Apotheker fandtes i Holger Rosenkrands's Tid (Baden: Afhandll. II, p. 26) og 1668 omtales „Velb. Hr. Erik Rosenkrands's Apotecer" Johan Stobber (Steuer?) (Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 219).

[2]) D. Saml. f. Hist., Topogr. osv. II, p. 118. Hele Inventariet „wdi Apotekitt" bestod imidlertid af: „Thou fur Schiffuer, Enn gammell Sengesteed, Enn Benck, Enn graae Stoell med Rög stöche och Leder paa, Enn Stoell Vden Rög met leder Paa." Det tyder just ikke paa, at der har hersket synderlig Virksomhed.

at Didrik Strube, som er den første Hofapotheker, vi finde nævnet i denne Konges Tid, blev udnævnt dertil omtrent 1655, altsaa faa Aar før Mejers Død, muligen begrundet i dennes Alderdom eller Svagelighed. Hvorlænge D. Strube egentlig var Hofapotheker, kan ikke med Bestemthed afgjøres; men rimeligvis er han død omtrent 1667 og vedbleven at fungere saalænge; thi dels findes en Ansøgning af $\frac{8}{1}$ 1668 fra hans Enke[1]), som deri klager sin Nød for Kongen, at hun sidder med flere Børn og er udsat for at miste al sin Eiendom til Creditorerne, hvilket nærmest synes at maatte have været temmelig kort efter Mandens Død, og dels finde vi, at Johan Gottfried Becker, som er den næste Hofapotheker, der nævnes, fik Bestalling som Hof- og Reiseapotheker $\frac{1}{5}$ 1668 med Løn fra 22de Marts s. A. at regne. 1669 fik Becker Privilegium som Stadapotheker „istedetfor Didrik Strube", og det blev nu almindeligt, at Hofapothekeren havde et virkeligt Officin i Staden.

1664 nævnes Benedict Campen som „Vor Reiseapotheker.

Byen selv havde i denne Konges Tid de samme 3 Apotheker, som existerede i Slutningen af Christian IV.s Regjering, nemlig det gamle Apothek i Høibrostræde, Apotheket i Vimmelskaftet og Apotheket ved Stranden, som dog vistnok ophørte ved Strubes Død eller maaskee allerede forinden; thi 1660 oprettede Johannes Kirchhof et Apothek, hvortil han et Par Aar tidligere havde faaet kgl. Tilladelse, saa at der da vare 4 Apothekere; men efter Bartholins Angivelse 1666[2]) bragtes den Ene i „den største Nød og overlod til de Andre ternarii numeri perfectionem", og dette kan da kun have været Didrik Strube, hvis Enke, som vi have seet, levede i stor Fattigdom, medens de andre

[1]) Arch. f. Pharm. XX, p. 261.
[2]) Med. Dan. dom, p. 179.

Apothekere vides at have fortsat deres Forretninger med Held. Vel fik i Kongens sidste Leveaar J. G. Becker Privilegium som Stadapotheker og kjøbte ogsaa samme Aar en Eiendom til sit Apothek; men dette aabnedes først en Maaneds Tid efter Kongens Død og tilhører saaledes først næste Tidsrum.

Har det ikke allerede i Christian IV.s Tid været Tilfældet med idetmindste de to Apotheker, at de fik særlige Benævnelser, hvorom bestemte Angivelser mangle, saa vide vi derimod, at dette var Tilfældet i Fredrik III.s Tid, og de dengang benyttede Navne har senere vedligeholdt sig, saa at vi for Fremtiden benævne Apotheket i Høibrostræde *Svaneapotheket*, Apotheket i Vimmelskaftet *Løveapotheket*, og det af Kirchhof oprettede Apothek fik Navn af *Kong Salomons Apothek*.

a) **Svaneapotheket** eiedes ved Christian IV.s Død af *Samuel Mejer*, som døde i Efteraaret 1658, hvorpaa hans Enke, *Magdalene*, i et Par Aar drev det med kgl. Tilladelse. Hun havde det saaledes under Beleiringen, og der fandtes da hos hende ifølge de tidligere omtalte Rodemesterlister over Stadens Mandskab 4 Pharmaceuter, hvoraf den Ene var Jacob Gottf. Becker, en Broder til Kongens senere Hofapotheker; Provisoren var formodentlig Adam Rosse. 1660 solgte hun Apotheket til *Christopher Heerfort* i Nakskov, som tidligere havde været Hofapotheker i Nykjøbing paa Falster, hvor han forøvrigt samme Aar, som han flyttede til Kjøbenhavn, havde faaet Privilegium som Apotheker. Om han tillige var virkelig Hofapotheker hos Kongen eller han kun beholdt Titelen fra sin tidligere Stilling ved Hoffet i Nykjøbing, er ikke rigtig klart. Han fik $\frac{6}{9}$ 1660 Tilladelse til, at en af hans Sønner, naar han havde underkastet sig Examen, maatte beholde Apotheket efter ham. Han overlevede Kongen og beholdt Apotheket ind i næste Tidsrum.

b) **Løveapotheket** eiedes ved Christian IV.s Død af *Esaias Fleischer*, som ved kgl. Brev af $\frac{1}{2}$ 1650 fik Til-

ladelse til, at hans Hustru og Søn efter hans Død maatte beholde Apotheket indtil Sønnen efter forudgangen Examination af Medicis var befunden dygtig. $\frac{10}{3}$ 1655 gav han 200 Rd. in specie til Helliggeists Kirkes Capellaners Husholdning[1], og $\frac{13}{1}$ 1663 døde han som „en af Gravitet og store Midler anselig Mand", som Bircherod kalder ham i sine Dagbøger,

Efter Esaias Fleischers Død har formodentlig Enken, Maren Hansdtr., ifølge den omtalte Tilladelse beholdt Apotheket i Forening med Sønnen, Gregorius Fleischer, som derpaa overtog det alene og fik Privilegium $\frac{16}{6}$ 1665, efterat en Ansøgning om at blive Hofapotheker, som han havde indgivet en Maaneds Tid tidligere[2], ikke havde ført til det ønskede Resultat. Han var forøvrigt Student og havde deponeret 1657[3]. Apotheket beholdt han indtil sin Død 1715.

c) **Apotheket ved Stranden** vides ikke at have havt noget særligt Navn. Som ovenfor omtalt, synes dets Tilværelse at have været endt før 1666 paa Grund af for stærk Concurrence, som Didrik Strube ikke har kunnet udholde; formodentlig har Apotheket været i en slet Forfatning og uden Anseelse i Publicum. Hans Enke, Clara Sicken, levede i trange Kaar, minder i den omtalte Ansøgning om, at hun har tjent Dronningen som Kammerpige, og beder om at faae, hvad Kongen skylder hendes afdøde Mand, hvilket ogsaa, da Ansøgningen er dateret $\frac{8}{1}$ 1668, tyder paa, at han rimeligvis er død 1667.

d) **Kong Salomons Apothek** oprettedes af Johan Kirchhof, som $\frac{11}{5}$ 1658 fik Privilegium paa at anlægge et Apothek; men før 1660 kan det neppe være bleven bragt istand; thi at det ikke existerede under Beleiringen, see

---

[1]) Hoffm. Fund. IX, p. 228.
[2]) Arch. f. Pharm. XX, p. 261.
[3]) Hist. Tidsskr. 3. R. I, p. 249.

vi af de oftere omtalte Rodemesterlister, hvor der kun nævnes 3 Apothekere. Apotheket oprettedes sikkert i en Gaard paa Østergade meget nær ved det Sted, hvori Kong Salomons Apothek for Tiden findes; en Deel heraf erhvervede Kirchhof $\frac{15}{12}$ 1679, da han lod sig tilskjøde den vestre Halvpart af en Eiendom, „Oxekopen" kaldet, som tidligere havde været et til de saakaldte „Indlagere" jevnlig benyttet Herberge, og Resten kjøbte han samtidig, idet han kjøbte Nabostedet og forenede disse to Eiendomme. I Fredrik III.s Tid var det dog altsaa endnu paa sit oprindelige Sted, som i Skjødet ved Salget af Oxekopen siges at ligge tæt ved denne Eiendom. Johan Kirchhof havde Apotheket til sin Død 1693.

Helsingør.

Her eiede Sylvester Hogenwald Apotheket indtil han 1663 solgte det til Henrik Roth, hvis Privilegium er dateret 27. Juli samme Aar, og som derpaa havde det indtil henimod Aarhundredets Slutning.

Roeskilde.

Her var sikkert allerede 1651 et Apothek; thi i dette Aar var det, at Henrik Preuszmann havde den tidligere omtalte Sag angaaende en Mercurialforgiftning [1]); men Apothekerens Navn kjende vi ikke.

Den første Apotheker, her nævnes, var Johannes Berthesius eller Berthesis, som fik Privilegie $\frac{11}{5}$ 1658 og, saavidt vides, havde Apotheket indtil 1680. Han var gift med Catharina Wust, som døde 1668 og ligger begravet i Domkirkens Sacristie, hvor hun paa Ligstenen kaldes „pudicissimæ Conjugis ac dispensatricis non minus

---

[4]) Cista med., Locul. LII.

providæ quam sedulæ exemplum“ [1]), saa at man næsten skulde troe, at hun har hjulpet sin Mand i Forretningen.

Kjøge.

Her synes den Jørgen Berendtsen, som 1646 havde faaet Privilegium, at have været Apotheker gjennem hele Fredrik III.s Regjeringstid og i flere Aar under Christian V.

Sorø.

Her havde Esaias Burser 1645 faaet Privilegium paa at oprette et Apothek, og han havde det i de første Aar af Fredrik III.s Regjering. Om det er ham eller en Søn af ham med samme Navn, som $\frac{21}{6}$ 1662 fik Privilegium paa at holde Apothek ved Sorø Academi [2]), er ikke ret klart; men det Sidste er vel egentlig rimeligst, da det ikke er bekjendt, at Privilegiet af 1645 kun skulde gjælde for et vist Aaremaal, saa at det 1662 kunde kræve Fornyelse. I dette Privilegie af 1662 tillodes det Esaias Burser at sælge Kryderier og Specerier, spansk og rhinsk Vin, Mjød og Brændevin, og hans Hustru skulde, om hun overlevede Manden, beholde Apotheket efter samme Privilegium eller sælge det. Han maa imidlertid ikke have levet længe efter; thi efter hans Død gik Apotheket ifølge det nævnte Privilegium over til hans Enke, Anna Schielderup, som atter afstod det til Sønnen, Johannes Burser, hvis Privilegium er dateret $\frac{14}{2}$ 1668.

Nakskov.

Her havde Christian Sverus, som havde oprettet Apotheket, det ved Christian IV.s Død, men maa selv være

---

[1]) Steen Friis: Roesk. Domk., p. 247.
[2]) Arch. f. Pharm. XV, p. 424.

død ikke længe efter; thi $\frac{19}{10}$ 1649 fik Jeremias Gleisberg det, da Sverus var død. Gleisberg afstod senere Apotheket til Hofapothekeren i Nykjøbing, Christopher Heerfort, som $\frac{1}{5}$ 1657 fik Privilegium for sig og sine Arvinger. 1660 blev han imidlertid Apotheker i Kjøbenhavn, og da har formodentlig Peter Schøn, som 1664 var Apotheker i Nakskov, overtaget Apotheket her, hvor han tillige var Raadmand. Hvorvidt hans Eftermand, Lorents Fedder, som døde 1680, var her i Fredrik III.s Tid, er ikke bekjendt.

Nykjøbing paa Falster.

Her fik Hofapothekeren Christopher Heerfort $\frac{25}{8}$ 1660 Privilegium paa „et godt og ustraffeligt Apothek“ i Byen, fritoges for borgerlig og Byens Tyngde, og for ham og hans Efterkommere eller Arvinger fik han til Apothekets Vedligeholdelse aarlig Rettighed til at faae udviist 70 Læster Ved, 1 Læst Kul og 50 Bønderlæs Tørv; desuden fik han Ret til at holde Vinkjælder. Samme Aar overtog han imidlertid Svaneapotheket i Kjøbenhavn og forlod derfor Nykjøbing, hvor hans Svigersøn, Christopher Hartmann, gift med Magdalene Sibylla Heerfort, overtog Apotheket, som han besad indtil sin Død 1685.

Odense.

Den sidste Apotheker, vi har fundet omtalt i Christian IV.s Tid, var Christopher Schultz, hvis Dødsaar er ubekjendt, men maa være faa Aar efter Kongens Død, hvorpaa hans Enke, Anna Villumsdtr., havde Apotheket indtil ogsaa hun døde, vel i Begyndelsen af 1652. Den 13de Octbr. d. A. gav Kongen Georg Bilhartt, som havde indgivet en allerunderdanigst Forestilling med Tilbud om at overtage Apotheket, Tilsagn om Privilegium, naar han kunde komme overens med den Afdødes Arvinger,

og da dette derpaa var ordnet, meddeltes Privilegiet ham $\frac{17}{11}$ 1653. Ved kgl. Brev af $\frac{30}{6}$ 1654 fik han fri Indførsel af endeel Vine; men samme Aar skal hans Efterfølger, Dr. Stephan Ram, have overtaget Apotheket, som han derpaa havde indtil sin Død 1658. Hans Enke, Karen Risbrigh, beholdt derpaa Apotheket og drev det ved Provisor indtil hun 1661 ægtede Dr. Christopher Pedersen Balslev, som derved kom i Besiddelse af Apotheket, hvorpaa han fik Privilegium $\frac{14}{7}$ 1661. Efter omtrent 3 Aars Forløb solgte han Apotheket til Jacob Gottfried Becker, som havde lært hos Samuel Meier i Kjøbenhavn og siden været hos hans Enke. Han var en ældre Broder af Fredrik III.s Hofapotheker, som en Tid opholdt sig hos ham i Odense, og var gift først med Hofapotheker Heerforts Datter og siden med Christine Ram, en Datter af Stephan Ram, altsaa Christopher Balslevs Steddatter, hvilket maaskee har været Grunden til, at denne afstod ham Apotheket, hvorpaa han fik Privilegium $\frac{9}{8}$ 1664, og som han derpaa havde indtil Aarhundredets Slutning.

Nyborg.

Her fik $\frac{17}{6}$ 1668 Didrik Jebbe Privilegium paa at anrette et Apothek og Rettighed til Vinhandel „med fransk og hed Vin“; men hans Omstændigheder maa have været daarlige; thi faa Maaneder efter Fredrik III.s Død fik Abraham Rüdiger Privilegiet, „da den hidtilværende Apotheker i Nyborg formedelst sine Midlers Ringheds Skyld skal have overgivet sit Apothek og sig derfra Stedet bort forføiet“ [1]).

---

[1]) Arch. f. Pharm. XX, p. 278.

Viborg.

Her havde Johannes Borchsenius sikkert Apotheket, da Christian IV. døde, og hans Eftermand var Johan Christopher Kreutzauer, som 1650 blev Provindsialmedicus i Viborg og kom hertil fra Aarhus, hvor han Aaret iforveien havde faaet Apothekerprivilegium, som han dog ikke kom til at benytte. $\frac{11}{9}$ 1656 fik han Bevilling, at holde et Apothek i Viborg, som hans Formænd før ham, og han beholdt det derpaa i 13 Aar, i hvilken Tid han havde mange Bryderier med Læger, Kjøbmænd og Bartskjærere der i Byen, som gjorde Indgreb i hans Næring, hvilket gav Anledning til Klager og Contraklager, Undersøgelse og Erklæring fra det medicinske Facultet og et Par Reskripter fra Kongen om at haandhæve Kreutzauers Privilegium[1]. 1669 afstod Kreutzauer Apotheket til Julius Fredrik Friedenreich, som fik Privilegium $\frac{25}{9}$ s. A.[2] og havde Apotheket i 4 Aar indtil han afstod det til sin Broder.

Aalborg.

Naar Daniel Calov egentlig blev Apotheker her, er, som tidligere omtalt, ikke let at afgjøre med Sikkerhed, muligen er det først skeet ved Christian IV.s Død; men i

---

[1]) Barthol.: Med. Dan. dom., p. 179—81; Ursin: Stiftst. Viborg, p. 237; Fogtm. Reskriptsaml.

[2]) Familien Friedenreich siges (Hofm. Fund. III, p. 5—6) at stamme fra Østerrig, hvor en Officier i keiserlig Tjeneste, Johan Danielsen, da Wien 1529 beleiredes af Sultan Soliman, udmærkede sig og ved Fredens Afslutning adledes under Navnet Friedenreich. Hans Afkom maatte siden for Religionens Skyld forlade Landet, og en af dem, Daniel F., havde 3 Sønner, som alle lærte Apothekerkunsten, hvoraf de to vare Julius Fredr. F. og Daniel F. Hvorledes derimod den første F. i Aalborg var i Familie med dem, vides ikke.

ethvert Tilfælde var han den første Apotheker her i Fredrik III.s Tid. Han var en Preusser, som, hvis hans Epitaphium taler Sandhed[1]), var født 1614 og kommen hertil Landet omtrent 1647, endskjøndt han 1640 siges at have ægtet Mette Grubbe, en Datter af Borgmester Didrik Grubbe i Aalborg. Efterat hun var død $\frac{2}{1}$ 1660 i sit 48de Aar, ægtede han 1661 Elisabeth Lauridsdtr., Enke efter Borgmester Hans Sørensen i Aalborg og Datter af en tidligere Borgmester Laurids Hansen sammesteds. Ogsaa hun døde fra ham $\frac{25}{1}$ 1667 i sit 52de Aar, og han ægtede da $\frac{1}{9}$ 1669 Catharine Hansdtr., Datter af Proprietair Hans Nielsen Skovgaard, som tidligere havde været Borgmester i Mariager Selv døde han $\frac{7}{11}$ 1686 som Borgmester i Aalborg. Med sin første Hustru havde han 5 Børn, hvoraf 2 Sønner, og med sin sidste Hustru 6 Døttre. Borgmester var han allerede 1668, da han tilskjødede sin Svigersøn, Tolder Lucas Hansen, den saakaldte Kong Hans's Gaard, som han dengang eiede. En anden Datter af første Ægteskab, Magdalene Calov, var gift med Johan Friedenreich, til hvem Daniel Calov 1665 overdrog Apotheket, hvorpaa han fik Privilegium $\frac{6}{7}$ s. A., og som han derpaa havde indtil sin Død 1690.

Randers.

Her havde Christian Lemman et Par Aar før Christian IV.s Død faaet Apotheket, som han havde indtil sin Død, som synes at maatte være indtruffen 1655 eller i Begyndelsen af det næste Aar; thi $\frac{13}{3}$ 1656 fik hans Enke, Anna Johansdtr., Bevilling paa at drive Apotheket. Hvorledes det derpaa er kommet til den næste Apotheker, Jo-

---

[1]) eller Pontopp. anfører det rigtigt i Marm. Dan. II, p. 247; det synes unægtelig næsten rimeligst, at Angivelsen, at han kom hertil i sit 34te Aar, maa være urigtig for 24de Aar.

han Char[1]), som flyttede Apotheket fra dets hidtilværende Sted til en Eiendom i Kirkestrædet, vides ikke; men han synes at have havt det indtil 1680[2]).

Aarhus.

Her havde Folmer Thomsen Apotheket ved Christian IV.s Død, men døde sikkert selv i Efteraaret 1649[3]), og $\frac{7}{12}$ 1649 fik Lensmanden Niels Krag Brev, at da Hs. Maj. fandt det betænkeligt at forunde Apothekerenken som et Fruentimmer at bestyre Apotheket i Aars, saa havde han forundt Dr. Johan Christopher Kreutzauer at holde Apothek sammesteds, dog for at Enken ikke skulde tabe for meget, skulde Lensmanden med Borgmester og Raad handle dem imellem, at han afkjøbte hende hendes Varer, Instrumenter m. m. for, hvad billigt kunde være. Naar da dette var i Rigtighed, skulde Kreutzauer indkomme med Begjæring om Privilegium, ligesom hans Formænd. Dette blev imidlertid ikke til Noget, formodentlig paa Grund af Kreutzauers Forflyttelse til Viborg; thi $\frac{28}{2}$ 1650 fik Niels Krag ny Befaling, at lade Cathrine Jørgensdtr., Thomsens Enke, nyde Apothekerprivilegiet imod at hun holdt Apotheket ved Magt og holdt en duelig Svend, som Doctoren i Aars i Overværelse af Borgmester og Raad skulde tage i Ed. Muligen har hun forpagtet Apotheket til

---

1) Schmidt: Hist. Taschenb., p. 122.

2) Burman-Becker (Arch. f. Pharm. XX, p. 274) omtaler slet ikke denne Apotheker, som Schmidt dog sikkert med Rette angiver; thi Tidsrummet fra 1656 til 1680 er altfor langt til at Enken kan med Rimelighed antages at have havt Apotheket saalænge, saaledes som det fremstilles i Beckers Liste.

3) I Domkirkens Regnskab (Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 189) findes under $\frac{25}{10}$ 1649: „annammet for Sl. Folmer Thomessens Leyersted i Dombkirchen i den store Gang 30 Dlr.“

Johan Steuer, da denne f. Ex. $\frac{14}{8}$ 1652 betalte for et Stolestade i Domkirken, en anden Gang paa eget Navn leverede Vin til Kirken[1]) og saaledes nogle Gange er optraadt som selvstændig Mand; men 1657 synes Folmer Thomsens Enke selv at have overtaget Apotheket igjen; idetmindste har hun i dette Aar leveret 106 Potter Vin à 10 ß til Kirken; maaskee har Johan Steuer ikke holdt Apotheket i god Orden; thi $\frac{29}{10}$ 1654 fik Kreutzauer og Chr. Henr. Luja kgl. Ordre til at visitere Apothekerne i Viborg og Aarhus, hvorover der var klaget. 1661 erhvervede Jacob Gesius Apotheket ved Kjøb, og d. 14. Obtbr. i dette Aar fik han Privilegium derpaa; formodentlig har Folmer Thomsens Enke maattet afstaae det paa Grund af daarlige Omstændigheder; thi 1664 havde Gesius en Sag for Poul Langermand i Hamborg mod Thomsens Arvinger, og 1668 boede Enken i Enkeboderne paa Graven og nød Understøttelse af Else Marsvins Rentepenge paa Grund af sin Armod[2]). Gesius var den første Apotheker i Aalborg, som ikke tog Borgerskab i Byen, hvilket bebreidedes ham i en Sag, han havde 1674, men uden at det dog sees at have havt nogen Virkning. Han havde Apotheket indtil sin Død i Slutningen af 1711 eller de første Dage af 1712 og fik i de sidste Par Aar en Concurrent, fordi hans Apothek var i slet Forfatning.

Fredericia.

Her fik Lorents Langhorst, som var Apotheker i Kolding, $\frac{4}{12}$ 1656 Bevilling at oprette et Apothek, og han synes da ikke længe efter at være flyttet hertil, hvis han ikke tvertimod er død kort efter uden at faae Apo-

---

[1]) Hübertz: Actst. vedk. Aarh. II, p. 189.

[2]) ibid. II, p. 193.

theket i Fredericia istand. 1659 kom der nemlig en ny Apotheker i Kolding, og $\frac{14}{5}$ 1664 fik Benedict Campen, „Vor Reiseapotheker", Bevilling paa at „oprette" et Apothek i Fredericia. Denne Campen var en Tydsker og efter Omstændighederne en lærd Mand, af hvem der paa det kgl. Biblothek haves et til Fredrik III. dediceret Manuskript: Tractatio de lapide philosophorum admirabili, 1664[1]). Han havde dog ikke Apotheket ret længe, hvad enten han er død eller har afhændet det; thi $\frac{28}{8}$ 1667 fik Jørgen Beyer Privilegium, og han havde derpaa Apotheket til henimod Aarhundredets Slutning.

Kolding.

Her havde Balthazar Brabands Enke, Catharine Hermansdtr., 1646 faaet Bevilling til at drive Apotheket, som Fredrik III. confirmerede $\frac{17}{4}$ 1649, og af hende har formodentlig Lorents Langhorst erhvervet det, hvis han ellers har været virkelig Apotheker og ikke blot Enkens Provisor. $\frac{10}{8}$ 1659 fik imidlertid Johan Adolph Møller Privilegium som Apotheker i Kolding, og han beholdt Apotheket langt ud over det her omhandlede Tidsrum.

Ribe.

Her eiedes Apotheket af sin Stifter, Johan Povch, som 1643 havde faaet sit Privilegium fornyet. Efterat Povch var død 1659, fik Tobias Franck $\frac{15}{6}$ 1660 Privilegium og havde derpaa Apotheket til sin Død omtrent 1683. Han var, ligesom sin Forgjænger, Raadmand i Ribe.

---

[1]) Schmidt: Hist. Taschenb., p. 132.

Throndhjem.

Her oprettedes 1661 et Apothek af Cyriacus Cathe, som under Kjøbenhavns Beleiring var Svend hos Apotheker D. Strube ved Stranden. Han fik Privilegium $\frac{1}{7}$ 1661, og da han hertil havde anvendt sin og sin Hustrus Formue, fik han $\frac{4}{5}$ 1668 kgl. Tilsagn om, at dersom han afgik ved Døden før sin Hustru, skulde den, som efter ham fik Apothekerprivilegiet, være pligtig til at betale hans Hustru og Børn, hvad Apotheket med Indhold blev taxeret for[1]. Han havde Apotheket ind i den næste Konges Regjeringstid.

Bergen.

Som det i forrige Afsnit blev omtalt, synes Byen ved Christian IV.s Død kun at have havt eet Apothek, som da Cornelius Jansen de Lange havde indtil sin Død 1656, hvorpaa hans Enke, Else Scheverbech[2], solgte det til Ernst Christopher Cnor, som fik Privilegium $\frac{7}{3}$ [3]) eller $\frac{14}{3}$ [4]) 1667 og derpaa havde Apotheket indtil sin Død under den følgende Konge.

Christiania.

Her havde Thomas Stenger Apotheket ved Christian IV.s Død, og hans Eftermand var Philip Moth, som fik Privilegium $\frac{29}{12}$ 1654, da Stenger formodentlig var død. Efter Moths Død fik Hans Joachim Scharff $\frac{31}{1}$ 1668 Privilegium, men benyttede det ikke, da han af General-

---

1) Arch. f. Pharm. XXI, p. 46.

2) Edvardsen: Bergens Beskr. i N. Mag. II, p. 541. Schirenbeck hed ellers noget senere en Apotheker i Bergen, som fik Apotheket efter Cnor.

3) N. Mag. II, p. 541, N. u. T.

4) Arch. f. Pharm. XXI, p. 43.

postmester Gabriel Marselis blev antagen til Postforvalter, og hvorledes Forholdet derpaa har været i et Par Aar, er ikke rigtig klart; thi først $\frac{17}{2}$ 1670 fik Johannes Goseritz Privilegium som Apotheker i Christiania.

Christianssand.

Her fik en forøvrigt aldeles ubekjendt Niels Pedersen, „Medicus“, $\frac{13}{8}$ 1651 Bevilling, at holde et Apothek[1]), som han derpaa synes at have havt til henimod Aarhundredets Slutning.

Kongelf

i Bahuslen, som afstodes 1660, fik 1657 et Apothek, da Martin Stobæus d. 27. April d. A. fik Privilegium paa at anlægge et saadant.

Malmø.

Her var Balthazar Stobæus Apotheker og vedblev vistnok at være det indtil Skaanes Afstaaelse ved Freden 1660.

---

[1]) Arch. f. Pharm. XXI, p. 45.

Fortegnelse

over

de for Tiden mest søgte medicinske Værker, hvilke altid haves paa Lager hos Otto Schwartz Efterflg. (E. Jespersen) Pilestræde 40, Stuen.

(Kjøbenhavn i Decbr. 1871.)

Bandlin, O. die Gifte u. ihre Gegengifte. I. II. 1870—71 (complet i 3 Bind). 3 Rdl 72 ß.

Bardeleben, A. Lehrbuch d. Chirurgie u. Operationslehre. I.—III. 1. B. 6te Augsg. 1870—71. (Bliver complet i 4 Bind). 10 Rdl 32 ß.

Billroth, Th. Allg. chirurg. Pathologie u. Therapie. 5te Aufl. 1871. 5 Rdl 48 ß.

Billroth, T. Chirurg. Klinik. Zürich 1860—1867. 1869. 5 Rdl 48 ß.

Billroth, T. Chirurg. Klinik. Wien 1868. 1870. 2 Rdl.

Bock, C. E. Hand-Atlas d. Anatomie d. Menschen. 1871. 16 Rdl.

Braun, J. System. Lehrb. d. Balneotherapie. 2. Aufl. 1869. 5 Rdl 48 ß.

Brehmer, H. d. chron. Lungenschwindsucht. 2. Aufl. 1869. 2 Rdl 40 ß.

Brenner, R. Electrotherapie. I.—II. 1869. 7 Rdl 60 ß.

Büchner, E. Lehrb. d. Gerichtlichen Medicin. 1867. 3 Rdl 20 ß.

Budge, J. Anleitung zur Präparirübungen. 1866. 3 Rdl 48 ß.

Buzer, A. Handb. d. Zahnheilkunde. 1867. 3 Rdl 48 ß.

Dillnberger, E. Pharmacologisches Taschenbuch. 1869. 1 Rdl 30 ß.

Dippel, L. d. Mikroskop. I.—II. 1867—69. 11 Rdl 48 ß.

Elemente die der Pharmacie ed G. Jäger, W. Städel u. J. B. Henkel. 1870—71. 1.—10. Lev. à 64 ß. Complet i circa 12 Leveringer.

Emmert, C. Lehrbuch d. Speciellen Chirurgie. I.—II. 1870—71. 3. Aufl. 12 Rdl.

Erichsen, J. E. Handb. d. Chirurgie. I.—II. 1864. 4. Aufl. 10 Rdl.

Esmarch, F. Verbandplatz u. Feldlazareth. 1871. 2. Aufl. 2 Rdl 78 ß.

Eulenburg, A. Lehrb. d. Nervenkrankheiten. 1871. 7 Rdl.

Fergusson, W. Practical Surgery. 1870. 5. Udg. gb. 11 Rdl 36 ß.

Fieber, F. Comp. d. Electrotherapie. 1869. 1 Rdl 48 ß.

Fieber, F. d. Inhalation Medicamentöser Flüssigkeiten. 1 Rdl 48 ß.

Frey, H. d. Mikroskop. 4. Aufl. 1871. 4 Rdl.

Frey, H. Handb. d. Histologie u. Histochemie d. Menschen. 3. Aufl. 1870. 6 Rdl 48 ß.

Friedreich, N. Krankheiten des Herzens. 2. Aufl. 1867. 2 Rdl 80 ß.

Froriep, R. Atlas Anatomicus. Collor. 18 Rdl, sort 8 Rdl.

Funcke, O. Lehrb. d. Physiologie. 5 Aufl. 1.—2. Lev. 1869—70 (ikke sluttet). 2 Rdl 68 ß.

Gerhardt, C. Lehrbuch d. Kinderkrankheiten. 2. Aufl. 1871. 5 Rdl 24 ß.

Grauvogl. Lehrb. d. Homöopathie. 1866. 5 Rdl 48 ß.

Gruber, J. Lehrb. d. Ohrenheilkuude. 1870. 8 Rdl 48 ß.

Guersant, P. M. Notizen üb. Chirurgische Pädiatrik. 1869. 2 Rdl 72 ß.

Haeser, H. Gesch. d. epidemischen Krankheiten. 1865. 7 Rdl 48 ß.

Hager, H. Erster Unterricht d. Pharmaceuten. I.—II. 1869 & 71. 11 Rdl 72 ß.

Hager, H. Manuale Pharmaceut. 1866. I.—II. 6 Rdl 64 ß.

Hallier, E. d. Pflanzlichen Parasiten d. Menschl. Körpers. 1866. 1 Rdl 58 ß.

Hasse, K. E. d. Krankh. d. Nervensystems. 2. Aufl. 1869. 6 Rdl 48 ß.

Hebra. Hautkrankheiten. 1865. 5 Rdl 80 ß.

Heitzmann, C. Compend. d. Chirurgischen Pathologie u. Therapie. 1871. 5 Rdl.

Heitzmann, C. Anatomischer Atlas. I. 1871. 7 Rdl.

Helfft, H. Handb. d. Balneotherapie. 7. Aufl. 1870. 5 Rdl 48 ß.

Henkel. Handb. d. Pharmacognosie. 1867. 5 Rdl 48 ß.

Henle, J. Handb. d. Anatomie d. Menschen. In 3 Bände. I. 1. Knochenlehre. 3. Aufl. 1871. 2 Rdl 24 ß. III. 1. Gefasslehre. 1868. 6 Rdl. III. II. 1. Nervenlehre 1871. Fortsættes. 7 Rdl.

Henle. J. Anatomischer Hand-Atlas. 1. Heft. 1871. 3 Rdl.

Hennig. Lehrb. d. Krankheiten d. Kindes. 1864. 4 Rdl 48 ß.

Henoch, E. Beiträge z. Kinderheilkunde. 1861. 2 Rdl.

Henoch, E. Beiträge z. Kinderheilkunde. Neue Folge. 1868. 4 Rdl.

Henoch, E. Klinik d. Unterleibs-Krankheiten. 1863. 7 Rdl.

Herrmann, A. G. Compend. d. Kriegs-Chirurgie. 1870. 3 Rdl 48 ß.

Hewitt. Graily. Frauen-Krankheiten. Ed. H. Beigel. 1869. 5 Rdl 60 ß.

Hollstein, L. Lehrb. d. Anatomie d. Menschen. 4. Aufl. 1865. 7 Rdl.

Hoppe-Seyler, F. Handb. d. physiol. u. pathol. Chemischen Analyse. 3. Aufl. 1870. 5 Rdl 48 ß.

Hoppe-Seyler, F. Medicinisch-chemische Untersuchungen. 1871. 6 Rdl 20 ß.

Hyrtl, J. Handb. d. Topographischen Anatomie. I—II. 1865. 10 Rdl.

Hueter, C. Klinik d. Gelenkkrankheiten. 1871. 9 Rdl.

Jaccoud, S. Traité d. Pathologie Interne. I.—II. 1. 1870—71. 7 Rdl 84 ß.

Kisch, E. H. d. Balneotherapie d. chronischen Krankh. 1866—67. 6 Rdl.

Kleinhans, A. Compend. d. Hautkrankheiten. 1866. 1 Rdl 80 ß.

Kleinhans. d. parasitären Hautaffectionen, 1864. 2 Rdl.

Kramer, W. Handb. d. Ohrenheilkunde. 1867. 4 Rdl.

Krieger, E. d. Menstruation. 1869 2 Rdl 24 ß.

Kunze, C. F. Compend. d. Practischen Medicin. 4. Aufl. 1871. 4 Rdl 48 ß.

Kunze, C. F. Lehrb. d. practischen Medicin. 1871. 10 Rdl.

Kölliker, A. Entwiklungsgeschichte d. Menschen. 1861. 5 Rdl 48 ß.

Kölliker, A. Handb. d. Gewebelehre. 1867. 6 Rdl.

Lancereaux, E. Traité de la Syphilis. 1866. 6 Rdl 56 ß.

Lange, W. Lehrb. d. Geburtshülfe. 1868. 7 Rdl 48 ß.

Leber, Th. u. Rottenstein. Caries d. Zähne. 1867. 1 Rdl 20 ß.

Lebert, H. Krankheiten d. Blut u. Lymphgefässe. 1867. 2 Rthl 68 ß.

Lebert, H. Handb. d. praktischen Medicin. 4. Aufl. I.—II. 1871. 15 Rthl.

Leidesdorf, M. Lehrb. d. psychischen Krankheiten. 1865. 3 Rthl 24 ß.

Leückart. d. menschl. Parasiten. I.—II. 1—2. 1863—68. 12 Rthl 48 ß.

Levi, M. R. d. Cellular-Pathologie. 1865. 2 Rthl 72 ß.

Lewin, G. d. Inhalations-Therapie. 2. Aufl. 1865. 5 Rthl.

Livinstein. Prachtische Otiatrie. 1865. 58 ß.

Linhart, W. v. Compend. d. chirurg. Operationslehre. 3. Aufl. 1867. 9 Rthl.

Luschka, H. d. Anatomie d. Menschen. 1862—69. I.—III. 33 Rthl 48 ß.

Luschka, H. Kehlkopf. 1871. 12 Rthl.

Lutze, A. Lehrb. d. Homöopathie. 7. Aufl. 1871 geb. 3 Rthl.

Masse, J. N. Petit Atlas d'Anatomie. 1869. Collor. 15 Rthl 72 ß, sort 8 Rthl 72 ß.

Maier, Rud. Lehrb. der allgem. pathologischen Anatomie. 1871. 6 Rthl.

Mayer, A. Die Sinnestäuschungen, Hallucinationen u. Illusionen. 1869. 2 Rthl.

Meyer, G. H. Lehrb. d. Anatomie. 2. Aufl. 1861. 6 Rthl.

Meyer, J. Compend. d. Augenheilkunde. 3. Aufl. 1871. 3 Rthl 48 ß.

Meyer, M. d. Electricität in d. Medicin. 3. Aufl. 4 Rthl.

Michaelis, A. C. J. Compend. d. Lehre v. d. Syphilis. 2. Aufl. 1865. 3 Rthl 48 ß.

Michaëlis, G. A. d. Enge Becken. 2. Aufl. 1865. 3 Rthl.

Moos, S. Klinik d. Ohrenkrankheiten. 1866. 3 Rthl 48 ß.

Murchison, C. Typhoiden Krankheiten ed. Dr. W. Zuelzer. 1867. 4 Rthl 48 ß.

Nagel, A. d. Refract u. Accommodat Anomalien d. Auges. 1866. 2 Rthl.

Naegele, H. F. Lehrb. d. Geburtshülfe. 7. Aufl. 1869. 5 Rthl 24 ß.

Neübauer, C. u. J. Vogel. Analyse des Harns. 5. Aufl. 1867. 3 Rthl 78 ß.

Neudörfer, J. Handb. d. Kriegschirurgie. 1867—69. 16 Rthl.

Neumann, J. Lehrb. der Hautkrankheiten. 2. Aufl. 1870. 5 Rthl.

Niemeyer, F. Kl. Vorträge üb. Lungenschwindsucht. 2 Aufl. 1867. 1 Rdl.
Niemeyer, P. Percussion u. Auscultation. 1871. 78 ß.
Niemeyer, F. Lehrb. d. speciellen Pathologie u. Therapie. I.—II. 8. Aufl. 1871. 15 Rdl.
Oppolzer. Vorlesungen üb. d. Krankheiten d. Herzens. 1867. 3 Rdl 60 ß.
Oppolzer. Vorles. üb. specielle Pathologie u. Therapie. I. (Respirations- u. Circulationsorgane). 1870. 7 Rdl 30 ß.
Otto, F. J. Ausmittelung d. Gifte. 4. Aufl. 1870. 1 Rdl.
Pfeffermann, P. Zahnheilkunde. 2. Aufl. 1864. 2 Rdl 32 ß.
Pitha s Billroth. Handb. d. allg. u. speciell. Chirurgie. 1865—71. I., I. II. 1—3, II. I. 1—2, II. II. 1, III. I. 2—3, III. II. 1, IV. I. 2. u. Atlas. (Fortsættes). 49 Rdl 8 ß.
Ravoth. Klinik d. Knochen u. Gelenkkrankheiten. 1856. 6 Rdl 48 ß.
Ravoth, Fr. Grundrisz d. Akiurgie. 2. Aufl. 1868. 3 Rdl 48 ß.
Ravoth, Fr. Compend. d. Bandagenlehre. 1870. 2. Aufl. 1 Rdl 40 ß.
Ravoth, Fr. Darst d. wicht chirurg. Instrumente. 1869. 1 Rdl 78 ß.
Reynold: J. Russel. Epilepsie ed. Dr. H. Beigel. 1865. 3 Rdl 32 ß.
Rheindorf, J. Handb. d. Augenheilkunde. 2. Aufl. 1871. 1 Rdl 78 ß.
Richard-Adolphe. Pratique Journalière de la Chirurgie. 1868. 6 Rdl 56 ß.
Richardson, J. Zahnärztliche Technik. 1861. 4 Rdl.
Rindfleish, E. Lehrb. d. Pathologischen Gewebelehre. 2. Aufl. 1871. 6 Rdl.
Rosenstein, S. Nieren-Krankheiten. 2. Aufl. 1870. 5 Rdl.
Roser, W. Handb. d. anatomischen Chirurgie. 6. Aufl. 1871. 1. L. pro compl. 6 Rdl 72 ß.
Scanzoni, F. W. Lehrb. d. Krankh. d. Weiblichen Sexualorgane. 4. Aufl. 1867. I.—II. 7 Rdl.
Scanzoni, F. Lehrb. d. Geburtshilfe. 4. Aufl. 1867. I.—III. 10 Rdl 48 ß.
Schauenburg, C. H. Ophthalmiatrik. 5. Aufl. 1870. 3 Rdl 48 ß.
Schelske, R. Lehrb. d. Augenheilkunde. I. 1870. 2 Rdl.
Schreber, D. G. M. Aerzliche Zimmergymnastik. 12. Aufl. 1 Rdl 48 ß.

Schroff, C. D. R. Lehrb. d. Pharmacognosie. 2. Aufl. 1869. 7 Rthl.

Seitz, E. Handb. d. Augenheilkunde. 1855—69. 9 Rthl 64 ß.

Sims: J. Marion. Klinik d. Gebärmutter-Chirurgie ed. Dr. H. Beigel. 2. Aufl. 1870. 3 Rthl.

Skoda, J. Perkussion u. Auskultation. 6. Aufl. 1864. 4 Rthl.

Schroeder, K. Lehrb. d. Geburtshülfe. 1870. 5 Rthl.

Steffen, A. Klinik d. Kinderkrankheiten. I.—II. 10 Rthl 48 ß.

Stellwag v. Carion, K. Lehrb. d. Augenheilkunde. 3. Aufl. 1867. 9 Rthl.

Tomes, J. Zahnheilkunde ed. Neddner. 1861. 6 Rthl.

Traube, L. Ges. Beitr. z. Pathologie u. Physiologie. I.—II. 1—2. 1871. 16 Rthl.

Trousseau. Clinique Médicale. I—III. 1867. 3me Edit. 12 Rthl.

Tröltsch. Lehrb. d. Ohrenheilkunde. 4. Aufl. 1868. 5 Rthl 48 ß.

Uhle u. Wagner. Handb. d. allgemeinen Pathologie. 4. Aufl. 1868. 3 Rthl 32 ß.

Veit, G. Krankheiten d. Weiblichen Geschlechtsorgane. 2. Aufl. 1867. 4 Rthl.

Vierordt, K. Grundrisz d. Physiologie d. Menschen. 4 Rthl 48 ß.

Virchow, R. Cellularpathologie. 4. Aufl. 1871. 7 Rthl.

Virchow, R. d. krankh. Geschwülste. I.—III. 1. 1863—67. 21 Rthl 48 ß.

Vivenot. R. Verdichteten Luft. 1868. 5 Rthl 80 ß.

Vogel, A. Lehrb. d. Kinderkrankheiten. 1869. 4 Rthl 48 ß.

Waldenburg, L. Tuberculose. 1869. 5 Rthl 48 ß.

Wells, Soelberg. J. Treatise on the Diseases of the Eye. 2. Edit. 1870. 13 Rthl.

West, Ch. Lehrb. d. Frauenkrankheiten ed. W. Langenbeck. 3. Aufl. 1870. 5 Rthl.

Wittstein, G. C. Taschenb. d. Geheimmittellehre. 3 Aufl. 1871. 1 Rthl 12 ß.

Woillez, E. J. Dictionnaire de Diagnostic Médicial. 2. Edit. 1870. 7 Rthl.

Wundt, W. Lehrb. d. Physiologie d. Menschen. 1868. 6 Rthl.

Zander, A. D. Augenspiegel. 2. Aufl. 1862. 2 Rthl 48 ß.

